İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

8

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

8. CİLT ISBN
978-605-5644-88-8
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

8.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
KEHF	28 - 110
MERYEM	1 - 98
TA-HA	1 - 135
ENBİYA	1 - 112
HAC	1 - 78
MÜMİNUN	1 - 118

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ
وَجْهَهٗ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ ۚ تُرِيْدُ زِيْنَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ
اَغْفَلْنَا قَلْبَهٗ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ وَكَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ
مِنْ رَّبِّكُمْ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۙ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ
نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۭ وَاِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِى
الْوُجُوْهَ ۭ بِئْسَ الشَّرَابُ ۭ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ۚ ﴿٣٠﴾ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ
جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ
ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى
الْاَرَاۗىِٕكِ ۭ نِعْمَ الثَّوَابُ ۭ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۚ ﴿٣١﴾

28- Sabah akşam Allah'ın rızasını dileyerek Rabbine duâ edip yönelenlerle beraber (bulunman için) kendine sabretme gücünü ver. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan (hakka gönül veren kimsesiz fakir mü'minlerden) ayırma ve bir de kalbini bizi anmaktan gaflete düşürdüğümüz, hevesinin peşine takılmış kimseye uyma. Zaten o işinde sınırı aşmıştır.

29- De ki: Hak, Rabbinizdendir; artık isteyen imân etsin, isteyen inkâra sapsın. Şüphesiz ki biz, zâlimler için ihata duvarları (şeklinde) her taraftan kendilerini kuşatacak bir ateş hazırlamışızdır. Eğer (susuzluktan) sızlanıp yardım isterlerse onlara, (içerken) yüzleri kavuran erimiş katran gibi koyuca bir su verilir. Ne kötü içecektir o! Ve Cehennem de ne fena oturulacak yerdir!

30- Şüphesiz ki, imân edip güzel yararlı amellerde bulunanlar var ya, doğrusu biz güzel-yararlı amellerde bulunanların ecrini (mükâfatını) boşa çıkarmayız.

31- İşte onlar için altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleri var; orada altın bileziklerle süslenirler; ince ve kalın nefis ipekli yeşil kumaştan elbise giyerek tahtlar üzerine kurulurlar. Ne güzel sevap ve ne güzel oturulacak yerlerdir!

İNİŞ SEBEBİ

el-Fezari kabilesi reisi Uyeyne b. Hısn henüz İslâm'a girmemişti. Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e geldi. O sırada Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında fakir mü'minlerden birkaç kişi bulunuyordu. Aralarında Selmân el-Fârisi de bulunuyor ve üzerinde terlemeden mütevellit iyice kararmış yünden bir üstlük taşıyordu. Uyeyne bu manzaradan pek hoşlanmadı ve Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle dedi: "Bunların kokusu sizi rahatsız etmiyor mu? Oysa biz Mudaroğulları'nın ileri gelenleriyiz. İslâm'a girersek bizimle birlikte birçok kimseler de Müslüman olurlar. Ne var ki bizi İslâm'a girmekten alıkoyan şu senin çevrendeki fakirlerdir. Bunları uzaklaştır veya bizim için ayrı bir meclis ayır, sana uyalım!" Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayete göre: İlgili âyetler Ashab-ı Suffa hakkında inmiştir.[2]

Nitekim bu âyetler inince Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in:

"Ümmetimle beraber olup sabretmem için bana emreden Allah'a hamdolsun." demiştir.[3] Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor:

Biz altı kişi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile beraber oturuyorduk. Derken müşriklerin ileri gelenleri, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, "Etrafında yer alan şu adamları kendinden uzaklaştır da bize karşı bir saygısızlıkta bulunmasınlar." diye teklifte bulundular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[4]

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/196 - Esbab-ı Nüzul

2 Lübabu't-te'vil: 3/196

3 Lübabu't-te'vil: 3/199

4 Sahih-i Müslim

İLGİLİ HADİSLER

"Fakirlerin meclisinde oturmam, dört köleyi hürriyetlerine kavuşturmamdan bana daha sevimlidir."[1]

"Sabah namazından güneş doğuncaya kadar Allah'ı anan bir toplulukla oturmam, benim için üzerine Güneş'in doğduğu her şeyden sevgilidir. Aynı zamanda ikindi namazından Güneş batıncaya kadar Allah'ı anmam, benim için İsmailoğulları'ndan her birinin diyeti on iki bin (dirhem veya dinar) olan sekiz kişiyi hürriyetine kavuşturmamdan daha sevimlidir."[2]

"Herhangi bir topluluk Allah'ı anmak için bir araya gelip toplandığı zaman, bununla sırf Allah rızasını arzu ederlerse, mutlaka bir çağrıcı şöyle seslenir: Bağışlanmış, yarlığanmış olarak kalkın. Gerçekten kötülükleriniz iyiliklere çevrilmiştir."[3]

Allah'ı Ananlarla Beraber Olmak

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ

"Sabah-akşam Allah'ın rızasını dileyerek Rablerine duâ edip yönelenlerle beraber (bulunman için) kendine sabretme gücünü ver."

Toplumun manevi desteği, huzur kaynağı, güven dayanağı, kendilerini Allah'a verip sabah-akşam O'nu anan ve sadece ilâhi hoşnutluğu kazanmak isteyen mü'minlerdir. Bunlar madde ihtirasından kendilerini arındıran, vicdanlarını rahmet havasıyla geliştiren bahtiyarlardır. Dünya nimetlerini elde etmek için de çalışırlar, dünyaya kul, mala bekçi olmak için değil, iman selâmetiyle, Müslüman olma şerefiyle yaşamak için alınteri akıtırlar. Zaman zaman böyle bahtiyarlarla beraber bulunmak, şüphesiz ki insanın birtakım aşırılıklarını frenler, Allah'ı daha çok hatırlamamızı sağlar. İmânın daha da kökleşmesine yardımcı olur. İnsanı ferdiyetçilikten kurtarıp cemaatin kopmaz bir parçası düzeyine getirir.

O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e bu hususta verilen emir, daha çok ümmetine yöneliktir. Zaten Allah'a dosdoğru imân

1 Müsned-i Ahmed

2 Ebu Dâvud/İllm: 13

3 Müsned-i Ahmed: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

eden şuurlu liderlerin en büyük başarıları, halktan biri gibi olmak, Allah'a sıdk-u selâmetle yönelen mü'minlere kendi meclislerinde yer verip onlarla kaynaşmayı kendi nefislerine yedirmektir.

Heveslerinin Peşine Takılanlar

وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا

"Ve bir de kalbini bizi anmaktan gaflete düşürdüğümüz, hevesinin peşine takılmış kimseye uyma. Zaten o, işinde sınırı aşmıştır."

Kur'ân-ı Kerim, birinci grupla beraber olmayı, o hususta dayanma gücünü ortaya koymayı emir ve tavsiye ettikten sonra, arkadaşlık ve dostluğa lâyık olmayanların durumuna değinerek uyarıda bulunuyor.

Zira bu ikinci grubun daha çok üç ölçüsüz vasfı söz konusudur. Şöyle ki:

a) Kalpleri gaflete boğulduğundan Allah'ı anmazlar. Çünkü onların tek amacı, dünyalıktır. O bakımdan düşünceleri mal ve makam, zikirleri para, hayalleri şehvettir.

b) Nefis iklimine tamamen bağlı bulundukları için, sadece bu iklimden yana hevesler ve arzular peşinde koşarlar.

Bu durumda ne ezan sesi duyacak kulakları, ne minareyi görecek gözleri, ne de namazdan zevk alacak gönülleri vardır.

c) Birçok işlerinde ilâhi sınırları aşarlar, yasakla, yasak olmayan arasındaki çizgiye pek dikkat etmezler. Zira amaçları maddedir. Ona ulaşabilmek için arada engel sayılan değerleri çiğneyip geçmekte bir sakınca görmezler.

İşte Kur'ân-ı Kerim, mü'minlere bu üç sıfatı kendinde taşıyan kişilere uymayınız, ama onları kendinize uydurmaya çalışmayı da ihmal etmeyiniz, buyurarak uyarıda bulunuyor.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ve arkadaşları, Kur'ân'ın bu yüksek terbiyesinde kalplerini şekillendirmiş mutlu ve bahtiyar kimselerdi. Onlar hiçbir zaman sapıklara, maddecilere, şehvetperestlere ve nefislerini imân ve iyi ahlâkla izole etmeyenlere uymadılar. Onları kendilerine uydurmayı dini borç bilip mesailerini bu uğurda harcadılar. Onun için de

Cenâb-ı Hak onlardan razı oldu, onlar da Cenâb-ı Hak'tan razı oldular. Böylece hem dünyada, hem âhirette rıza mertebesine yükseldiler.

Hakkın Hak Olduğunu Allah Belirler

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ

"De ki: Hak, Rabbinizdendir."

İnsan yalnız kendi aklı ve zekâsıyla, yığınlarla taş toprak arasından "hak" denilen manevi cevheri bulup çıkaramaz. Çıkarsa bile yabancı bir metali da hak sanabilir. Onun için Kur'ân ölçüleri dışında kişilerin kendi yeteneklerine dayanarak "hak" dedikleri şeyler hem farklılık arz etmekteler, hem de birbirlerine ters düşmekteler. Öyle ki, birinin hak kabul ettiğini, diğeri bâtıl, boş ve anlamsız saymakta; diğerinin bâtıl saydığını öbürü hak kabul etmektedir. Çünkü her ikisinin de değerlendirmesi ilâhi kıstasa göre değildir. Yetenekler, anlayış ve inançlar ne kadar farklıysa, "hak" diye iddia ettikleri şeyler de o derece farklıdır. Oysa "hak" birdir, birkaç değildir. Hakkın karşısında ise ancak bâtıl vardır. Hak ile bâtıl arasında üçüncü bir kavram yoktur, yani bir şey ya haktır ya da bâtıldır; üçüncü bir ihtimal söz konusu değildir.

Bunun için Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de "Hak"tır; aynı zamanda Allah hem hakkın koyucusu, hem de koruyucusudur. Bütün peygamberler ve kutsal kitaplar hakkı tanıtmaktan, onu ayakta tutmaktan yana gönderilmişlerdir. Temelinde hak bulunmayan her müessese bâtıldır ve zararlıdır. Mayasında hak olmayan her iş ve amel Allah yanında değersizdir.

İsteyen İmân Etsin, İsteyen İnkâra Sapsın

فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ

"Artık isteyen imân etsin, isteyen inkâra sapsın."

Allah (celle celaluhu) ancak hakkı söyler, hakkı indirir, hakkı korur ve hakkı işler. O'nun kimselerin imânına ve ibadetine ihtiyacı yoktur. O bakımdan kendini hak sınırına getirip o doğrultuda ve ölçüde işlerini düzenleyen kişiler mutlu olurlar ve her iki âlemde lâyık oldukları yerlerini alıp Hakk'ın rızasına erişirler. O sınıra gelmeyip bâtılı savunanlar ise, çok gerilerde kalıp ebediyen mutsuz olurlar. Çünkü haktan sonra ancak bâtıl

vardır. Hakk'ı kaybeden bâtılın kucağına düşer. Kur'ân'da bu husus şöyle belirtilmektedir:

"Haktan sonra ancak sapıklık var. O halde nasıl (oluyor da haktan) döndürülüyorsunuz?"[1]

O halde hakkı hak bilip onu dosdoğru temsil eden kimse, bâtılın beynini parçalamış olur. Çünkü hak gelince bâtıl mutlaka yok olur.

Kur'ân, hakkı inkâr edip zulme sapanları elim bir azap ile müjdelemektedir ve onun için çizdiği azap tablosu son derece dikkat çekici ve düşündürücüdür. Öyle ki, cezanın amelin cinsinden olacağına bir işaret ve adaletin kusursuz tecelli edeceğini hatırlatma söz konusudur.

Hakk'a inanıp kabul edenler, hakkı ayakta tutmaya dikkat ve özen gösterenler ve bu istikamette güzel, yararlı amellerde bulunanlar için hazırlanan mükâfat ise, göz ve gönül dolduracak özelliktedir.

Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) ancak hakkı söyler ve doğru yola çağırır.

"Hak ve adalet duygusu, kişilerden başlamalıdır" sözü, "Hakkı bilmeyene hak olmaz yakın" sözüyle birleşince asıl değer ölçüsünü bulmuş olur. "En büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmaktır" diyen şairimiz ise, insanın gerçek anlamda insan olabilmesinin ölçülerinden birini ortaya koymuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, toplum yapısında kendini Allah'a veren gerçek mü'minlerden yana olmanın lüzumu üzerinde duruldu. Hayat dizginini nefis ve İblis'in eline verip şehvetten kaynaklanan heveslerin peşine takılanlara uymanın büyük sakıncalar doğuracağı belirtildi. Sonra da her iki grup için âhirette hazırlanan karşılık hatırlatılarak, ölmeden önce Hakk'ın sesine kulak vermelerine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle iki bağ ve bahçe sahibi olan zengin bir adamla, kendini hak düzeyine getirip dünya hayatının bir hazırlık dönemi olduğunu idrâk eden adam misal veriliyor ve mal, mülk ile aldanıp Allah'ı ve âhireti unutanların eninde, sonunda hüsrana uğrayacakları haber veriliyor.

---

1 Yunus suresi: 32

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ
وَحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا
وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ
لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ
وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ
قَآئِمَةً وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهٗ
صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ
سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ اِذْ
دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ اِنْ تَرَنِ اَنَا۠ اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا
وَّوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا
مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ
لَهٗ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَاُحِيْطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ
خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ
لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ
هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

32- Onlara iki adamı misâl olarak ver: Birine iki üzüm bağı vermiş ve ikisinin de etrafını hurmalarla çevirmişiz ve aralarında ekin meydana getirmişiz.

33- O iki bağ da yemişlerini verdi, hiçbir şey eksik bırakmadı ve ikisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık.

34- O adamın ayrıca geliri de var. O sebeple arkadaşıyla yüz yüze konuşurken ona dedi ki: Doğrusu ben hem malca senden zenginim, hem de aile fertleri bakımından senden daha aziz ve şerefliyim.

35-36- Kendine yazık ederek bahçesine girdi ve "Bu bahçenin hiçbir zaman bozulup yok olacağını sanmıyorum; kıyâmetin kopacağını da zannetmiyorum. Ama eğer Rabbime döndürülürsem, bunun yerine daha hayırlısını bulurum" diyordu.

37- Arkadaşı onunla konuşurken cevap verip dedi ki: "Seni önce topraktan, sonra bir damla sudan yaratıp sonra da seni düzenleyip bir adam şekline sokan (Rabbini) mi inkâr ettin?"

38- "Ama ben (derim ki) O Allah, benim Rabbimdir, hiçbir şeyi Rabbime ortak koşmam.

39- Bahçene girdiğin zaman beni malca ve evlâdca kendinden az görsen bile, maşaallah, kuvvet ancak Allah iledir, demeli değil miydin?

40-41- Olabilir ki Rabbim bana senin bahçenden daha hayırlısını verir ve seninkinin üzerine gökten bir âfet indirir de kaygan-verimsiz bir yere dönebilir veya suyu çekiliverir de artık bir daha onu arayıp bulamazsın."

42- Beklenen oldu, meyvesini (felâket) her taraftan çevirdi. Sabahlayıp durumu görünce, ona harcadığına karşı ellerini ovuşturarak (hayıflanıyordu). Bahçesi ise, çardakları çökmüş bir görünümdeydi. "Ah keşke Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım!" diyordu.

43- Ona Allah'tan başka yardım edecek bir çevre ve topluluğu da yoktu; kendi kendine yardım edecek durumda da değildi.

44- İşte burada sahiplik, kuvvet ve yardım Hak olan Allah'a aittir. O sevabca da, cezaca da (en âdil) en hayırlıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin Beni Mahzun kabilesinden biri mü'min, diğeri kâfir iki kardeş hakkında indiği rivayet edilir.

Bir başka rivayete göre, âyetler, el-Fezari kabilesinden Uyeyne b. Hısn ile Ashab-ı Kirâm'dan Selmân el-Fârisi ve arkadaşları hakkında inmiştir.[1]

1 Lübabu't-te'vil: 3/197 - Tefsir-i Kurtubi: 10/399

İmam Kurtubi'ye göre, ilgili âyetler, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile Mekke halkı hakkında inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah bir kuluna aile, mal ve evlât ile nimet verir, o kul da "Maşaallah! Kuvvet ve kudret ancak Allah iledir" derse, ölüm dışında ona bir afet dokunmaz."[2]

"Seni Cennet hazinelerinden bir hazineye irşat edeyim mi? Kuvvet ve kudret ancak Allah iledir (sözü, bu hazinenin kendisidir)."[3]

"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah, cennet hazinelerinden bir hazinedir."[4]

Müstesna Bir Misal

Kur'an-ı Kerim bu âyetlerle hicretin pek yakın olduğuna, mal ve evlâdın çokluğuyla böbürlenip Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve arkadaşlarını küçük gören Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinin sonlarının yaklaştığına, saadet güneşinin Arap Yanmadası'nı aydınlatıp her yanı cennete çevireceğine; Mekkeli'lerin azizlendikleri, şeref duydukları nimetlerin yakında ellerinden çekilip alınacağına işaret etmekte; bütün kuvvet ve kudreti, başarı ve zaferi Allah'a ait görenlerin sonunda başarılı olacaklarını haber vermektedir.

Tasvir mükemmel, tablo muhteşem, uyarı çok tesirli, haber oldukça hazırlanmayı ilham edicidir. Nitekim çok geçmeden Kur'ân'ın işaret ettiği olaylar gerçekleşti ve küfür alaşağı edilerek putperestliğin kökü kazındı.

Maşaallah Demenin Hikmeti

Hakk'a dosdoğru imân edenlerin gönülden teslimiyetlerini belgeleyen sözlerden biri de "maşaallah"tır. Bunu "Allah'ın dilediği olur" şeklinde terceme edebiliriz. Bu, kuvvet ve kudreti, meşiet ve tasarrufu bütünüyle Allah'a ait kılmayı öğütler. Temelinde imân ve irfan vardır. Onun için bu

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/399

2 İbn Mâce/Edeb: 55 - Ahmed: 2/403

3 Buhari/Meğazi: 38, Daavat: 51, 68, Kader: 7 - Müslim/Zikir: 44, 45, 46-Ebu Dâvud/Vitir: 26 - Tirmizi/Daavat: 57 - İbn Mâce/Edeb: 59 - Ahmed: 2/298, 309- 4/400. 402. 403- 5/145, 150, 152

4 Ahmed: 5/156

güzel söz, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in iradesinin özünü, davranışının yönünü, niyetinin amacını belirlemiştir. Aynı zamanda asırlardır gerçek mü'minlerin zikri, çocukların koruyucu meleği, evlerin ve sarayların kapt numarası olmuştur.

Ne yazık ki, İslâm kültürü, eğitim ve öğretim dışı bırakılınca, Cenâb-ı Hakk'a olan bu güzel teslimiyet ve mahviyet, sadece bazı yörelerde birer ağız alışkanlığı halinde kalmış ve bazen da alay konusu edilerek, "Rençberin karnını yarsanız içinden kırk tane inşaallah ve maşallah çıkar" denilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim bu çok anlamlı sözü kalplere enjekte ederken onu hikmetiyle, manasıyla, amaç ve gayesiyle belirlemekte ve kulun Allah'a teslimiyetinin güzel ve açık belgelerinden biri olduğuna işaret etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin mal ve evlât ile böbürlenip Allah'a dosdoğru imân eden fakir mü'minleri küçük gören ve onlarla alay eden tavırlarına uygun bir misal verildi ve haktan yana olanların yakında ilâhi inayete mazhar olup küfrün kökünü kazıyacaklarına atıf yapılarak inkarcılar bir defa daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, duygu ve düşünceleri yönlendirmek için dünya hayatına bir misal veriliyor; mal ve evlâdın geçici anlamda dünya hayatının süsleri kılındığı, asıl kalıcı olanın imân temeli üzerinde yükselen sâlih ameller olduğu hatırlatılarak fani şeylere bağlanıp kalmanın insanı ebedi saadete götüremeyeceğine işaret ediliyor.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ
نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ
مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

45- Onlara dünya hayatının misâlini şöyle ver: O, gökten indirdiğimiz suya benzer ki, onunla yeryüzünün bitkileri birbirine karışır, derken (çok geçmeden) rüzgârın savuracağı çerçöpe döner. Allah her şeyin üs-

tünde (sınırsız) kudret sahibidir.

46- Mal ve oğullar, dünya hayatının süsleridir. Baki kalan güzel, yararlı ameller ise Rabbin yanında sevapça da daha hayırlıdır, amel ve umutça da daha hayırlıdır.

İLGİLİ HADİSLER

"Sübhanellahi ve'l-hamdulillâhi delâ ilahe illâllahu vallahu ekber, demek benim için üzerine güneş doğan her şeyden sevimlidir."[1]

"Baki kalan güzel, yararlı ameller... sözünü çokça söyleyin." Bunun üzerine soruldu:

- Onlar nelerdir? Cevap verdi:

- **Tekbir (Allahu Ekber), Tehlil (Lâ ilahe illallah), Tesbih (Sübhanellahi ve'lhamdülillâhi velâ havle velâ kuvvete illâ billahi'dir.)"**[2]

"Cennet bahçelerine uğradığınız zaman yararlanın! Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Cennet bahçeleri nelerdir? Cevap verdi:

- **Mescitlerdir.**

- Yararlanmak nasıldır? diye sorulunca da şöyle buyurdu:

- **Sübhanellahi velhamdülillâhi velâ ilahe illâllahu vallahu ekber'dir."**[3]

Diğer rivayetler:

Hz. Ali (radıyallahu anh) diyor ki:

"Mal ve çocuklar dünya ürünleridir. Güzel, yararlı ameller ise, âhiret ürünüdür. Öyle cemaatler vardır ki, bu iki ürünü de toplarlar."[4]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Baki kalacak güzel, yararlı ameller: Sübhanellah ve'lhamdülillah ve

1 Sahih-i Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

2 Müsned-i Ahmed: 3/75

3 Tirmizi/Daavat: 82 - Ahmed: 3/150

4 Lübabu't-te'vil: 3/200

lâ ilahe illâ huvallahu ekber, sözüdür."[1]

İmam Mâlik'e göre, baki kalan güzel, yararlı ameller, beş vakit namazdır.[2]

Dünya Hayatının Misali

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

"Onlara dünya hayatının misalini şöyle ver..."

Bitkiler buna en güzel misâl olarak gösteriliyor. Aradaki fark, birinde bitkisel hayat var, yeşerdiği yere bağlıdır ve çoğunun ömrü oldukça kısadır. Diğerinde ise, hareket ve birçok yetenek sağlayan insani hayat var. Bitkilerin de insanlar gibi üç devresi söz konusudur: Doğarlar, büyürler ve ölürler. Gökten inen yağmur toprağı harekete geçirir; derken bitkilerin kökleri, tohumları yeniden yeşerme şansına erişir. İnsanlar da öldükten sonra üzerlerine hayat yağmuru yağar, "kün" (ol) emri tecelli eder de elementler belli oranda bir araya gelip hücreleri, hücreler de bedeni oluştururlar. Arkasından insanı ruhun oluşan bedene girmesiyle ikinci hayat başlar. Ne var ki insanların çoğu gözleriyle gördükleri için bitkilerin öldükten sonra yeşereceklerine kesin olarak inanırlar; ama ölen insanların yeniden diriltileceklerine bir türlü akıl erdiremezler. Çünkü onun dirileceğini sağlayacak ilâhi kudret ve sünneti bilmezler. Oysa bitkileri yeniden yeşertip hayata kavuşturan ve bunu peryodik olarak sürdüren yüce kudret, ona benzer bir kanun ve tecelli ile elbette ölen insanların elementlerini bir araya getirip hücrelerini ve onları bir araya getirip bedenlerini ikinci hayata döndürmekten âciz değildir.

İnsan hiç yok iken, hazırladığı plân ve program uyarınca onu yokluk karanlığından çıkartıp varlık alanına getiren ve hilkat sanatının erişilmezliğini onun vücut yapısında ortaya koyan, kudret fırçasıyla onu şekillendiren Cenâb-ı Hakk'ın onu ikinci defa yaratmaya neden kudreti yetmesin.

İnsanların bu konudaki bütün şüphe ve inkârları, ikinci hayata döndürmeyle ilgili ilâhi sünneti ve onun tecelli ölçü ve yöntemini bilmediklerinden kaynaklanmaktadır. Bitkiler ve diğer canlılarla ilgili sünnetin

1 Lübabu't-te'vil: 3/200

2 Tefsir-i Kurtubi: 10/414

tecelli ölçü ve yöntemini, yani biyolojik kanunları bildikleri için o hususta şüphe ve inkâra sapmaları söz konusu olmuyor.

Kur'ân-ı Kerim'de bu gibi şüphe ve inkârların yersiz ve anlamsız olduğuna parmak basılarak konu şöyle noktalanıyor:

"Allah her şeyin üstünde (sınırsız) kudret sahibidir."

Mal ve Evlât

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

"Mal ve oğullar dünya hayatının süsleridir."

Mal ve evlât dünya hayatının geçici süsleridir. Onlarsız hayatı devam ettirmemiz bir bakıma mümkün değildir. Belli bir süre ihtiyaçlarımızı karşılayabilmemiz için mala, kendimizden sonra dünyayı boş bırakmamamız için de evlâda ihtiyacımız vardır. Yoksa amaç mal ve evlât değildir. Çünkü dünya, sonsuz hayata hazırlanmamızı sağlayacak, ora hakkında bilgi verip bizi eğitecek, ruhen olgunlaşmamızı ve öylece ikinci hayata lâyık düzeye gelmemize imkân verecek bir geçiş dönemidir. Buna ihzari anlamda intikal dönemi de diyebiliriz.

Her insan ruhunda taşıdığı din ve Allah duygusuyla gözlerini bu kısa hayata açar. Sınırlı bir ömür içinde bu duygusunu geliştirmek, nereden ve neden bu kampa getirildiğini; süre sona erince nereye, niçin gideceğini bilip anlamak zorundadır. Bilindiği gibi, süre oldukça kısa, hayat kanunlarına intibak hayli zor, ihtiyaçlar ise sayılmayacak kadar çok; mücadele kesintisizdir. Boşuna harcanacak ne bir günümüz, ne de bir saatimiz vardır.

Dünya nimetleri yaşamamızı sağlayabilmemiz için birer araçtırlar ama hiçbir zaman amaç değildirler. Mal ve çocuklar hayatımıza renk katan zinetlerdir, nihai gaye değillerdir.

O halde dünya hayatının anlam ve hikmetini; amaç ve maksadın ne olduğunu ve bu hayatta kendi yerini ve vazifesini bilenler, amaç ve maksadı belirleyip ona doğru yönelmiş sayılırlar. Bilmeyenler ise, aracı amaç, süsü gaye sanırlar ve gerçek amaçtan uzaklaşırlar.

Kur'ân bu gerçeği şöyle hatırlatıyor:

"Mal ve oğullar dünya hayatının süsleridir. Baki kalan güzel, yararlı

işler ise, Rabbin yanında sevapça da, emel (ve umutça da) daha hayırlıdır." Çünkü imân düzeyinde işlenen güzel ve yararlı ameller her yönüyle insan ruhunu eğitici, olgunlaştırıcı, Yüce Yaratan'a yaklaştırıcı ve ebedi mutluluğa lâyık olma alanına getiricidir.

İmam Gazâli ne güzel söylemiştir: "Şu varlıklar ve şekiller dünyasında görülebilen her şey, gerçekte yoktur, fakat var gibi görünür."

Mal ve evlât, amacına uygun kullanılırsa, cennetin; kullanılmazsa cehennemin kapısını açar. Unutmamamız gerekir ki, şu dünyaya hiçbir şey getirmediğimiz halde ayak basmış oluyoruz. Ölürken de beraberimizde iyilik ve kötülüklerimizin dışında hiçbir şey götürmemekteyiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklına ışık tutmak, düşünce ufkunu açmak için, ölümümüzden sonra ikinci hayata kaldırılmamıza, çer-çöp haline geldikten sonra yağan yağmur ile yeniden yeşeren bitkiler misal verildi. Sonra da kısa ömür içinde birtakım amaçlar ve hikmetler doğrultusunda kendimizi yetiştirip olgunlaştırmamız ve öylece ikinci hayata hazırlanmamız konu edildi ve mal ile evlâdın birer süsten ibaret oldukları belirtilerek bunların hiçbir zaman amaç ve gaye olmadıkları hakkında aydınlatıcı ve yönlendirici işaretlerde bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayat hakkında kısa bilgi veriliyor. Kıyamet olayının önemli bir safhasına dikkatler çekilerek insanların Allah'ın huzurunda saf saf yerlerini alacakları hatırlatılıyor ve böylece iki hayat arasında sağlam bir köprü kurmamız isteniliyor.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ
أَحَدًا ۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا ۖ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ
أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ
فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا
الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا

حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

47- O gün dağları yerinden ayırıp yürütürüz. Yeryüzünü düz ve pürüzsüz görürsün. (İnsanları) kaldırılıp mahşer alanına toplarız da onlardan hiçbirini geri bırakmamış oluruz.

48- (Hepsi de) saf saf Rabbinize arzedilmişlerdir. Andolsun ki, sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz. Ama (ne yazık ki) size va'dimizi gerçekleştirecek bir yer ve zaman belirlemediğimizi iddia edip durdunuz.

49- Amel defteri konulmuştur. Suçlu günahkârların onda yazılı bulunanlardan titreyerek korktuklarını görürsün. "Eyvah bize! Bu nasıl bir defterdir ki, küçük büyük bir şey bırakmayıp hepsini sayıp dökmüştür!" derler. (Dünya'da) işlediklerini (önlerinde) hazır bulurlar. Rabbin hiçbir kimseye haksızlık etmez.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aramızda bulunuyordu. Bir ara ayağa kalkıp nefis bir konuşma yaptı. Ezcümle buyurdu ki:

"Ey insanlar! Hepiniz de baş açık, çıplak ve sünnet edilmedik bir vaziyette, (yaratmaya ilk başladığımız gibi, üzerimize gerekli bir vaad olarak, tekrar yaratıp geri çevireceğiz. Şüphesiz ki biz böyle yapacağız). âyetinde ifadesini bulduğu gibi, haşredileceksiniz.

Haberiniz olsun ki, kıyamet gününde mahlukattan ilk giydirilecek İbrahim Peygamber'dir. Biliniz ki ümmetimden bir grup adam getirilecek, defterleri sol taraflarından verilecek. Ben de **"Ya Rabbi! Bunlar benim arkadaş ve dostlarımdır"** diyeceğim. Rabbim bana, "Onların senden sonra neler yaptıklarını bilmezsin!" buyuracak. Bunun üzerine ben sâlih kul İsa'nın dediğini diyeceğim: **"Onların arasında bulunduğum sürece kendilerine şahit oldum. Benim ruhumu aldıktan sonra artık sen onlar üzerinde hâzır-nâzır bulunuyordun. Şüphesiz ki sen her şey üzerinde hâzır ve nazırsın. Azap edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır. Bağışlarsan, gerçekten sen yegâne üstün ve hikmet sahibisin."** Bunun üzerine Rabbim bana: "Öyle ama, onlar senden sonra durmadan gerisin

geri gittiler" buyuracak."[1]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemizden yapılan rivayette, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar yalınayak, çıplak ve sünnetsiz bir vaziyette haşrolunacaklar."

Bunun üzerine Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

- Ya Rasulallah! Erkeklerle kadınlar hep bir arada, birbirlerine bakacaklar mı?

Efendimiz şu cevabı vermiştir:

- **Durum onların bu gibi şeylerle ilgilenmesinden çok daha çetin (ve baş döndürücüdür). Herkesin o gün kendine yetecek bir durum (ve meşguliyeti) olacak."**[2]

Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Cünede (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Hüneyn Savaşı dönüşümüzde boş bir araziye gelip indik. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)

"Etrafı kolaçan edin de çer-çöp ne bulursanız toplayıp getirin" buyurdu. Bir saat geçmeden getirdiklerimiz kocaman bir yığın oldu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bize:

"Bu yığını görüyor musunuz? İşte bunun gibi sizden bir adamın günahları toplanıp üzerinde bir yığın oluşturur. O halde her kişi Allah'tan korksun; küçük-büyük bir günah işlemesin. Çünkü işlenen her günah sahibi aleyhine bir araya getirilip sayılır" buyurdu.[3]

Cabir b. Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Nakledeceğim hadisi, Ashab-ı Kiram'dan birinin Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittiğini haber aldım. Vakit kaybetmeden bir deve buldum, nevalemi hazırlayıp yola çıktım. Bir aylık yorucu bir yolculuktan sonra Şam'a vardım. Aradığım kişi Abdullah b. Enis (radıyallahu

---

1 Buhari/Enbiya: 8, Tefsir: 5. 14, 15-2/21, Rikak: 45 - Müslim/Cennet: 58 - Tirmizi/Kıyamet: 3 - Tefsir: 21 - Nesâi/Cenaiz: 119 - Ahmed: 5/3

2 Buhari/Tefsir: 5, 14, 21 – Ahmed: 1/223, 235, 253-3/495-6/53 Müslim/Cennet: 56

3 Taberani

anh) idi. Kapısına geldim. Kapıcı kim olduğumu sordu. "Cabir b. Abdullah" dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Enis (radıyallahu anh) üstlüğünü yerden sürüyerek geldi. Kucaklaştık. Kendisine dedim ki: "Öğrendiğime göre, kısas hakkında Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den bir hadis işitmişsiniz. Sen veya ben ölmeden önce o hadisi duymak istedim, ondan buraya kadar geldim." Bunun üzerine o bana şöyle nakletti: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittim, buyurdu ki:

"Allah kıyamet gününde insanları çıplak, sünnetsiz ve yanlarında bir nesne bulunmaksızın haşredecek. Sonra da yakında olanların duyabileceği gibi uzakta olanların da duyabileceği bir sesle şöyle seslenecek: Gerçek hüküm sahibi benim, amellerin karşılığını veren de benim. Cehennem ehlinden hiçbir kimsenin Cennet ehlinden birinin zimmetindeki hakkı -bir tokat bile olsa- ödenmedikçe Cehennem'e girmesi uygun olmaz. Cennet ehlinden de bir kimsenin Cehennem ehlinden birinin zimmetinde bir hakkı -bir tokat bile olsa- ödenmedikçe Cennet'e girmesi lâyık olmaz."[1]

Kıyametin Kopuşundan Bir Tablo

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً

"O gün dağları yerinden ayırıp yürütürüz. Yeryüzünü düz ve pürüzsüz görürsün."

Kıyamet olayı meydana geldiğinde mevcut sistemler alt-üst olur. Yerküre müthiş bir sarsıntı geçirir ve yörüngesinden çıkar. Dağlar yerinden kayar; derecesi oldukça yüksek deprem ve sallantı yeryüzünde ne ağaç, ne dağ, ne tepe, ne de bayındır bir yer bırakır. Her taraf dümdüz ve pürüzsüz bir görünüm alır. Canlı adına hiçbir şey kalmaz, hepsi ölür.

Sonra yeni düzen kurulur, yeni sistemler yerlerini alır, denge ve düzen sağlanır ve insanlar ikinci hayata kaldırılırlar. Haşır-neşir olayı başlar. Hiç kimse unutulmaz, herkes ameline göre belli bir grupta yerini alır. Amel ve inancına göre, kaderi belirlenir.

Kur'ân'ın açık anlatımından, kıyamet olayından dolayı sistemler bütünüyle toz haline gelmiyor, büyük çapta parçalanma olsa bile yeni sistem-

1 Ahmed: 1/223, 229. 235, 253 - 3/495 - 6/53, 60, 90

ler oluşturuluncaya kadar birtakım önemli değişmelere uğruyor.

İlk Yaratıldığı Gibi

لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ

"Andolsun ki sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz."

Her insan anasından çıplak, yalın ayak, baş açık ve sünnet edilmedik bir vaziyette doğar. Kıyamet gününde ikinci hayata kalkış, yeni bir doğum anlamında düşünülebilir. O bakımdan doğduğumuz gibi çıplak, baş açık, yalın ayak ve sünnetsiz bir halde kabirlerimizden kalkarız ve aynı vaziyette mahşer alanına sevkediliriz. Üzerimizde dünyalıktan hiçbir şey bulunmaz.

İlgili âyetle bilhassa bu hususa işaret edilmekte ve ölmeden önce madde kirinden kendimizi arındırmamız, ciddi bir hazırlıkla âhirete göç etmemiz hatırlatılıyor.

Allah'ın vaadi, yani kendi kitabında beyân buyurduğu ve haber verdiği şey mutlaka haktır, yerini bulacaktır. Her şey O'nun söz verdiği gibi olacak. Çünkü O, vaadinden dönmez, koyduğu kanunlar hedefinden şaşmaz. Hükmü mutlaka geçerli ve nafizdir ve adaleti umumidir.

Amel Defterlerinin Açık Şekilde Dağıtılması

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ

"Amel defterleri konulmuştur. Suçlu günahkârların onda yazılı bulunanlardan titreyerek korktuklarını görürsün."

Kıyametin bir başka safhasından ikinci bir tablo gözler önüne seriliyor. Allah (celle celaluhu) hiçbir zaman zan ve tahminlere göre hüküm vermez. O'nun ilmi her şeyi ezelde tesbit edip belirlediği halde, amel defterlerini ilmine şahit olarak ortaya koyar. Her kişi küçük-büyük ne işlemişse, hepsini -en küçük bir hatâ söz konusu olmaksızın- orada yazılı olarak bulur. Her türlü itiraz, mazeret beyân etme, özür dileme kapıları kapanır. Şüpheler kalkar. Amellere ve niyetlere göre sonuçlar belirlenir. Haklar alınır, ihtilâflar giderilir, meseleler çözülür. Adâlet-i ilâhiye kılı kırk yararcasma tecelli eder. Hiç kimseye haksızlık edilmez.

Suçlu günahkârlar, işlediklerini bir bir önlerine konulan amel defterlerinde görünce korkudan titrerler ve kendi kendilerine nasıl bir kötülük

ve haksızlık yaptıklarını, ömürlerini bir hiç uğruna harcadıklarını anlarlar; ama ne çare. Adâlet şaşmaz, defter yalan söylemez ve hiç kimse, zulme uğradığını iddia edemez. Çünkü herkes Cennet veya Cehennem amellerini beraberinde getirmiştir. Dünyada kendi kader defterini çizip hazırladığı gibi, âhiretteki yerini de kendisi hazırlamıştır. Söz söyleme, başkalarını suçlamaya hakkı yoktur.

"Eyvah bize!" diyerek hayıflanmaları dudaklarından yüz bin pişmanlık ve üzüntü ile dökülmeye başlar. Bütün hakikatler gün ışığına çıkarılır. Hakk'ı inkâr etmenin, azgınlık ve ahlâksızlık gösterip ruhlarına yerleştirilen din ve Allah duygusunu, diğer bir deyimle fıtrat cevherini küfür ve tuğyanla izole etmenin, kendilerini nasıl bir çıkmaza soktuğunu anlarlar.

Âyette dünya hayatının birtakım ölçüleri verildikten hemen sonra âhiretten iki önemli tablo çizilerek ortaya konulması elbette ki çok anlamlıdır. Her şeyden önce, yaşamakta olan insanları ilâhi hakikatler karşısında uyarmak, ölmeden önce dönüş yapma idrâkini uyandırmak ve doğru yolu arayıp bulmalarına kolaylık sağlamak gelmektedir.

O halde âhiretten söz edilmesi bir uyarıdır, ama rahmetten süzülüp gelmektedir. Gafletten uyanmaya davettir, ama ilâhi gufrandan kaynaklanmaktadır. Vicdanları katılıktan kurtarmaya yöneliktir ve ilâhi sesi duyurma hikmetini yansıtmaktadır.

Kısacası insanın ölümlü ve kısa dünya hayatının iki ağlamak arasında bir tebessümden ibaret olduğunu anlatan bir rahmet esintisidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret hayatı hakkında kısa bilgi verildi. İkinci hayatın başlangıcı ve ilk gelişme safhası çok duyarlı, uyarıcı ve yönlendirici bir anlatımla işlendi. Böylece iki hayat arasında, Kur'ân'ın yüksek beyânı doğrultusunda sağlam bir köprü kurmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, sadece nurdan yaratılan, nefis denilen hayvanı duygulardan tertemiz olan meleklerin ilâhi emre nasıl uydukları; İblis'in ise nefsinin kibirlenmesinin tesiri altında kalarak emre muhalefet ettiği belirtiliyor. Bununla İblisin ne için yaratıldığına işaretle, onun kıyamete kadar insanları saptırmaktan başka bir işle meşgul olmayacağı hatırlatılıyor. Kâinat plânına göre yerler ve gökler yaratıldığında Cenâb-ı Hakk'ın

hiçbir mahluku ona şahit kılmadığı, yani hiçbir şeyden yardım ve destek görmesinin söz konusu olamayacağı bir bilgi mahiyetinde veriliyor. Sonra da bunca belge ve âyetlere rağmen Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanların kendi kendilerini nasıl aldatıp mahvettikleri bildiriliyor. Âhirette taptıklarıyla kendi aralarına ateşten bir dere konulacağı, Allah'tan başka hiçbir şeyin onlara destek ve yardımcı olmaya güç bulamayacağı açıklanıyor.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ
أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۚ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ
بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ ۖ وَمَا
كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ
فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَ ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ
فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَٰقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

50- Hani bir zamanlar meleklere, "Âdem'e secde edin" demiştik de onlar hemen secde etmişlerdi; ancak İblis değil; o cinlerden idi; Rabbinin buyruğunun dışına çıkmıştı. Böyle iken beni bırakıp da onu ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar size düşmandırlar. Zâlimler için ne kötü bir değiştirme!

51- Ben onları ne göklerle yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şahit kılmadım (hazır bulundurmadım) ve ben saptıranları da (hiçbir zaman) yardımcı edinmedim.

52- O gün (Allah) "İddia edip durduğunuz ortaklarımı çağırın" buyuracak. Onlar da çağıracaklar ama kendilerine onlar cevap veremeyecekler; aralarına ateşten bir dere koyacağız.

53- Günahkâr suçlular Cehennem'i görürler de ona düşeceklerini iyice anlarlar, ama bundan çevrilip kurtulacak bir yer bulamayacaklar.

İLGİLİ HADİSLER

"Melekler nurdan, İblis ise yalın ateşten; Âdem de size vasfedilen

şeyden (yapışkan karo bir balçık)dan yaratılmıştır."[1]

Osman b. Ebi Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dedim ki:

- Ya Rasulallah! Doğrusu şeytan benim namazım ve kıraatim arasına girip beni şaşırtıyor.

Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

- O şeytandır, ona Hanzeb denilir. Onun ara yere girdiğini hissettiğinde ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç defa tükürür gibi yap.

Ben de öyle yaptım ve Allah onu benden uzaklaştırıp giderdi."[2]

Açıklama:

Hadis senedi itibariyle zayıf görülmüş ve o bakımdan müctehid imamlar bunu kendilerine belirtilen konuda delil ve dayanak seçmemişlerdir.

"Şüphesiz ki İblis tahtını su üzerine kurar. Sonra da avanesini etrafa salar. Onlardan onun katında derece ve makamı en aşağı olanı, en büyük fitne çıkaranıdır. Onlardan biri gelip der ki: "Şöyle şöyle yaptım." İblis ona: "Bir şey yapamamışsın" der. Bir diğeri gelip, "Ben kadınla kocasının arasını bozup ayırıncaya kadar işimi bırakmadım," der. İblis onu kendine yaklaştırır ve: "Evet, sen." diye iltifat eder."[3]

"Doğrusu kâfir Cehennem'i dört yüz yıllık mesafeden görünce ona düştüğünü sanır."[4]

İblis'in Secde Etmemesi

Kur'ân-ı Kerim'de münasebet düştükçe meleklerin Âdem'e saygı secdesinde bulundukları, İblis'in ise, bu hususta ilâhi emre uymadığı on bir yerde açıklanır.

Bu önemli konu bize şu iki hususu hatırlatmaktadır:

1- Her şey insan için, o da Allah'ı bilip O'na kullukta bulunmak için

1 Müslim/Zühd: 60

2 Müsned-i Ahmed: 5/6

3 Müslim/Münafikin: 66, 67- Ahmed: 3/314, 332, 354, 366, 384

4 Müsned-i Ahmed: 3/75

yaratılmıştır. Allah'ın hürmete lâyık yarattığı insanın fiziksel ve ruhsal yapıları, her yönüyle yaratanın varlığını, birliğini, kudretinin kemâlini isbat etmekte ve sadece O'nun hilkat damgasını taşımaktadır. Onun için insan mükerremdir ve öyle olunca da meleklerin ona saygı makamında, ilâhi sanatın muhteşem eseri önünde eğilmeleri emredilmiştir.

O halde insan kendi yerini, değerini ve saygınlığını bilmeli ve ölünceye kadar korumalıdır.

2- Kendinde hayvani sıfatları taşıdığından birçok ihtiyaçlarla dünya pazarına gelen insanın hayatını iyice hareketlendirmesi; ardı-arkası kesilmeyen bir mücadeleye girmesi ve içindeki cevherin gerçek değerinin ortaya çıkması için dıştan nefsini harekete geçirecek, onu birtakım hevesler peşinde koşturacak bir fısıltı ve dürtü söz konusudur. İnsana ebedi düşmanlığını ilân eden İblis bu iş için faaliyet halindedir.[1]

O halde varlığındaki sanatın yüceliğiyle asıl sanatkârı bulup bilen insan, her zaman saygınlığını, Kur'ân'ın deyimiyle mükerremliğini anlar ve korumaya çalışır. Böyle olunca da İblis'i dost edinmez.

İblis ile dostluğun anlamına gelince, onu şöyle açıklayabiliriz: Nefsimize verdiği şüphe, vesvese sinyalleri doğrultusunda hareket edip ona uymamız, aramızda dostluk bağlarının kurulmasına sebep olur. Kan damarlarından içeri girmesine, kalbimize ve dimağımıza nüfuz edip bir takım olumsuz tesirler bırakmasına imkân vermiş sayılırız. Bunun aksine ondan kaçıp uzaklaşmamız, vesvesesinden Allah'a sığınmamız, onunla aramızdaki düşmanlığı kuvvetlendirir ve böylece İblis'in üzerimizde ciddi bir sultası kalmaz.

Allah'ı Bırakıp İblisi Dost Edinmek Ne Fena

أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌۢ

"Böyle iken beni bırakıp da onu ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar size düşmandırlar."

Şüphesiz İblis de, Allah'ın, sözü edilen hikmetleri doğrultusunda yarattığı mahluklardan biridir. Ne Allah'ın ortağıdır, ne de O'na denk ve

---

1 Bakara Suresi: 34, A'raf Suresi: 11, İsrâ Suresi - 61 Tâ-Hâ suresi: 116, Hicr suresi: 33, Sad suresi: 75. âyetlerin tefsirine

benzer olabilir. İblis'i dost edinip peşine takılmak, hayat direksiyonunu onun eline vermek, insanın kendisinden çok aşağı bir mahlukun buyruğu altına girmesi demektir. Oysa kendi azizliğini bilip Hakk'a kul olmanın idraki içinde bulunan insan meleklerden bile üstündür.

Ne İblis, ne de ilâhlaştırılan kahramanlar, ne de insan eliyle şekillendirilen putlar göklerin ve yerin yaratılışında hazır bulunmuşlar, ne de kendileri yaratılırken işin başında bulunmuşlardır. Gerçek bu olunca, onların Allah'ın yardımcıları ve ortakları olması düşünülemez.

Eşyayı İlâhlaştıranlar

Allah'ı bırakıp bazı varlıkları Allah'a ortak sayacak şekilde sevip ilâhlaştıranlar, her şeyden önce kendi azizliklerini ve Allah yanındaki şerefli yerlerini zedelemekte, varlık âleminde kendilerine ayrılan mükerremlik makamından aşağı inmektedirler. Bu bir bakıma insanın önce kendi hilkatindeki hikmete ve sonra da kâinat düzenine ters düşmesi demektir.

Onun için Cenâb-ı Hak her şeyin ortaya dökületeceği gün, bu şaşkınlara: "İddia ettiğiniz ortaklarınızı çağırın." buyuracak. Ne çare ki cevap veren bulunmayacak. Çünkü ortak koştukları şeylerin başları dertte, yardımcıları azaptadır. O bakımdan aralarına ateşten bir dere konulur. Zira onlar dünyada o yaratıkları kendileriyle Allah (celle celaluhu) arasına bir engel olarak koymuşlardı.

İşte günahkâr suçluların o günkü hali! Ne yar, ne yardımcı, ne kardeş, ne dost, ne de ilâhlaştırdıkları şeyler... Hiçbiri kendine mâlik değildir, her birinin kendine yetecek kadar derdi ve sıkıntısı vardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âdem Peygamber'e saygı ifade eden secde konusunda meleklerle İblis arasındaki farklı duruma temas edildi. Böylece İblis'in Âdem'e ve zürriyetine düşman olduğu hatırlatılarak, onun peşine takılmanın insanı dalâlete sürükleyeceğine işaret edildi. Allah'ı bırakıp İblis ve benzeri bâtıl mahluklara tapmanın insana yakışmadığına atıf yapılarak inkarcı nankörler için hazırlanan uhrevi azaba dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt eden Kur'ân'da insan için lüzumlu her şeyin açıklandığı konu edilerek, sadece aklın ve zekânın yeterli olmadığı, ilâhi beyâna mutlaka ihtiyaç bulundu-

ğu belirtiliyor. Bunun aksine bir yol tutanlara, kendilerinden önceki inkarcı sapıkların akıbeti hatırlatılıyor. Peygamberlerin hizmet verirlerken iki esastan ayrılmadıkları bildiriliyor. İnsanlara, dönüş yapıp doğru yolu seçerler diye son nefeslerine kadar mühlet verileceğine dikkatler çekilerek inkârlarını zulüm ve ahlâksızlıkla birleştirmedikleri takdirde hemen cezalandırılmayacaklarına işaret ediliyor. Daldıkları gafletten uyanırlar diye bir defa daha yok edilen kavim ve milletlerin başlarına indirilen ilâhi azabın sebebi üzerinde duruluyor.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰى
وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا
﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتِى وَمَٓا اُنْذِرُوا
هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِٓى اٰذَانِهِمْ
وَقْرًا ۖ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ
ذُو الرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۚ بَلْ لَهُمْ
مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهٖ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا
ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

54- Andolsun ki biz bu Kur'ân'da insanlara (bilgiler, ibretler ve öğütler alınacak) her türlü misâli birer birer, tekrar tekrar açıkladık. İnsan her şeyden çok tartışıp durandır.

55- Kendilerine doğru yolu (gösteren) geldiği halde insanları imân etmekten ve Rablerinden bağışlanmalarını dilemekten alıkoyan şey, kendilerine de öncekiler hakkında uygulanan (ilâhi) sünnetin gelmesini veya azabın kendilerine yönelip gelmesini(ni beklemeleri)dir.

56- Biz peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Küfredenler ise, hakkı bâtıla yerinden kaydırıp çürütmek için uğraşıp dururlar. Âyetlerimizi ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu edinirler.

57- Rabbinin âyetleri kendisine öğüt yollu hatırlatıldığı halde ondan yüzçevirenden ve ellerinin önce işleyip öne sürdüklerini unutandan daha zâlim kim vardır? Şüphesiz ki biz onların kalpleri üzerine anlamalarını engelleyecek perdeler gerdik ve kulaklarına da bir ağırlık koyduk. Onları doğru yola çağırsan, yine de doğru yolu asla bulamazlar.

58- Rabbin rahmet sahibi olup bağışlayandır. Eğer onları kazanıp elde ettiklerinden dolayı yakalayıp (hesaba çekseydi) herhalde onlara azabı acele ederdi. Ama onlar için vadedilen bir vakit vardır; (o vakit gelince artık) ondan kaçıp sığınılacak hiçbir yer bulamayacaklardır.

59- İşte zulmettikleri zaman yok ettiğimiz kasabaların kalıntıları ortada)! Onların da yok edilmelerine bir süre belirlemiştik.

İLGİLİ HADİS

Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir gece saatinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kapımıza geldi. Benle Fatıma uyuyorduk. "Kalkıp namaz kılmaz mısınız?" diye seslendi. Ben de: "Yo Rasulallah! Canlarımız Allah'ın kudret elinde bulunuyor. O dilediği zaman bizi kaldırır" dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz benim bu sözüm üzerine bir şey demeden ayrılıp gitti. Sonra işittim ki, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) giderken elini dizine vurup,

"Şu insanlar her şeyden daha çok tartışıp çekişirler!" buyurmuştur.[1]

Kur'ân'da Tekrarlanan ve Açıklanan Hususlar

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

1 Buhari/Teheccüd: 5, Tefsir: 18, İ'tisam: 18, Tevhid: 31 - Müslim/Müsafirin: 206 – Ahmed: 1/112

"Andolsun ki biz bu Kur'ân'da insanlara (bilgiler, ibretler ve öğütler alınacak) her türlü misali birer birer, tekrar tekrar açıkladık."

Kur'ân, insanın sayısız ihtiyaçlarını karşılayacak zenginlikte indirilmiş; beşer hayatını düzende tutacak hükümler, öğütler, ibretler, vaadler ve vaidlerle donatılmış ve bilimsel araştırmaya imkân vermek için ana fikirler, temel bilgiler getirmiştir.

Bazı hükümler, vaadler, vaidler, misal ve öğütler yer yer tekrarlanır. Aslında bunlar birer tekrar değildir. Çünkü her biri bulunduğu cümle içinde, bağlı bulunduğu konu çerçevesinde farklı mana ve hükümler taşır. İlk bakışta tekrar gibi görünmesi, konuya karşı insan idrâkini uyanık tutmak içindir, aynı zamanda hafızada bıraktığı izi derinleştirmek gibi bir amaca yöneliktir. Nitekim yer yer bunun açıklamasını misallerle yapmış bulunuyoruz.

İnsan kafasının ürünü olup onun kaleminden çıkan ve bazı konuları, misalleri ve görüşleri yer yer tekrarlayan her kitap bıkkınlık verir. Hatta aynı paragrafta aynı cümle ya da kelimenin iki, üç defa tekrar edilmesi, onun akıcılığını, çekiciliğini düşürür; okuyucusundan iyi bir not almaz. Çünkü insan, yaptığı tekrarı ayrı hükümlere veya öğütlere yöneltip değişik manalar verecek, muhatabının kafasında farklı bilgiler doğuracak güçte değildir.

İşte Kur'ân'ı diğer bütün kitaplardan ayıran özelliklerinden biri de budur. Nitekim yukarıda da değindiğim gibi, biz tefsirimizde onun bu özelliğinin inceliğini ve hikmetinin zerafetini zaman zaman işleyip açıklamaya çalıştık.

Kuru ve kısır bir meali veya ilmi değeri olmayan bir tefsiri okuyan kişilerin Kur'ân hakkında bazen hayal kırıklığına uğradıklarını duymaktayız. Bunun sebeplerinden biri, Kur'ân'daki yücelik ve inceliği, ilâhi hikmet ve metodu idrâk edememelerindendir. Buna tam olmasa bile, yakın bir örnek vermek istersek, yüksek seviyede hukukçuların hazırladığı bir anayasayı gösterebiliriz. Hukuki bilgisi olmayan, yasanın gerekçesini bilmeyen bir kişinin onu okuyup anlaması ne derece doyurucu olur? Kur'ân ise, kıyas ölçüsüne girmeyecek bir güç ve kudrette hazırlanıp indirilmiştir. O bütün çağlara, sosyal gelişmelere, gelişen ilimlere ve milletlere seslenmektedir. Alanı bu kadar geniş olan bir kitabı dosdoğru anlayabilmek için mutlaka uzman kalemlerden çıkan kapsamlı, plânlı ve programlı tefsire ihtiyaç vardır.

Her Uzman Kur'ân'da Kendine Ait Bir Şeyler Bulabilir

Kur'ân çok yönlü, çok kapsamlı bir kitaptır. Bütünüyle ilâhidir. Her sınıf insana rehber olacak, yol gösterecek yüksek anlamda bir kudrettir. O bakımdan bilgi ve kültür seviyesi ne olursa olsun, herkes uzmanlığı, kültürü, bilgisi, zekâsı ve idrâkı nisbetinde Kur'ân'dan nasibini alabilir.

Şüphesiz ki, bu dediklerimiz boş bir övgü, delilsiz ve dayanaksız bir abartma ya da Kur'ân'ın yüceliğini yansıtma babında edebi bir yakıştırma değil, gerçeğin kendisidir.

Buna birkaç misal vermek suretiyle meraklıları aydınlatmaya çalışalım:

a) Yüksek düzeyde bir fizik âlimi, yerkürenin iki ayrı hareketi, bulutların elektrik üretmesi, yer ile gökteki cisimlerin önceleri tek bir parça halinde olduğu, zira ikisinde aynı elementlere rastlandığı hakkında ana fikirler, temel bilgiler bulabilir.

b) Uzman bir biyolog, insanın yaratılışı, hücrelerinin taşıdıkları canlılık vasıfları, sperma ve dölyatağı, ceninin ana rahmindeki gelişme safhaları hakkında temel bilgiler görebilir.

c) Bir hukukçu, ahkâm-ı şahsiyye, aile hukuku, devletler hukuku, kamu hukuku ve hukukun diğer dallarıyla ilgili birçok hükümleri, ana fikirleri bulup çıkarabilir.

d) Eğitimci, uzman pedagog lüzumu kadar malzeme toplayabilir,

e) İş adamı, iş ahlâkının bütün inceliklerine rastlayabilir.

f) Devlet adamı, halkı idare etme sanatının ana hatlarını, idare edenle, idare edilenler arasındaki münasebetin kural ve prensiplerini bulup tesbit edebilir.

g) Uzman bir iktisatçı, iktisadi konularda kendine göre, bölümler, fikirler, temalar bulabilir.

h) Yine uzman bir psikolog, insan ruhunun birçok yanlarını, inceliklerini seçip lüzumlu malzemeyi toplayabilir.

İşte ilgili âyetle Kur'ân'ın bu çok yönlülüğüne işaret edilerek ilgimizi uyandırılmak istenmektedir:

"Andolsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlara (bilgi, ibret ve öğüt) olacak her türlü misali (konuyu) birer birer, tekrar tekrar açıklamışızdır."

İnsan En Çok Tartışan Bir Canlıdır

وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا

"İnsan her şeyden çok tartışıp durandır."

Tartışma duygusu insanda yaratılıştan mevcuttur. Sonra doğup büyüdüğü çevre ya bunu geliştirir ya da köreltir; ya meşru sınırlar içine alıp insaf ölçülerine döndürür ya da başı boş bırakıp onu mütecaviz, kırıcı, saygısız yapar. Bilindiği gibi, tartışma; benzerleriyle yarışa çıkıp üstün gelme isteğinden kaynaklanır. Ancak bu istek ve doğurduğu tartışmanın temelinde cehalet ve bencillik varsa, kötü ve tehlikeli sonuçlar doğurur veya doğurabilir. Bunun aksine temelinde ilim, irfan, hakkaniyet ve sağlam imân varsa, çok yararlı sonuçların meydana çıkmasını sağlamaya vesile olur. Nitekim İmam Şafii diyor ki: "Ne kadar bir ilim adamıyla bir konu üzerinde görüş alışverişinde bulundumsa, mutlaka hakkın onun dilince tecelli etmesini Allah'tan diledim, onun mahcup olmamasına özen gösterdim." diyerek tartışmayı bencillik duygusunun dışında tutmayı, ahlâk ve fazilet çerçevesine almayı ve insanları mahcup etmek için en küçük bir girişimde bulunmamayı tavsiye etmiştir.

Kur'ân-ı Kerim insanın psikolojik yapısında yer alan bu duyguyu, küfür ve cehaletle birleştiği için yermekte, fakat insanın bu duygu ile doğduğuna işaret ederek yararlı bir seviyeye getirilmesini, meşru sınırlar içinde tutulmasını öğütlemektedir.

Felâket Gelince Uyanmak

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا

"Kendilerine doğru yolu (gösteren) geldiği halde insanları imân etmekten ve Rablarından bağışlanmalarını dilemekten alıkoyan şey kendilerine de öncekiler hakkında uygulanan (ilâhi) sünnetin gelmesini veya azabın kendilerine yönetip gelmesi(ni beklemeleri)dir."

İnsanlardan bir çoğu felâket ve musibet kamçısını âdeta bekler durur. Bunun için ne peygamberi, ne de din mürşitlerini dinlerler. Kulakları hakka karşı tıkalı, gözleri kör, kalpleri ters dönmüştür. Daha çok duygularının esiridirler. Ancak gözleriyle gördüklerine inanırlar. O yüzden akıllarının alanını iyice daraltırlar, daha doğrusu akıllarını duygularının emrine verip nefislerinin hevesleri peşine takılırlar.

Bir kısmı da kendilerini duygusallığın dar çerçevesinden çıkarıp akıllarını ilimle birleştirerek görüş ufuklarını hayli genişletirler. Bununla beraber kâinattaki denge ve düzende ilâhi damgaya dikkat etmedikleri için yaratanı dosdoğru tanımazlar. O bakımdan kitap, peygamber, kabir, âhiret, hesap, ceza, mükâfat ve ebedi hayat hakkında hep şüpheci davranırlar.

Bunun sebebi açıktır:

Duygunun alanı dar ve çoğu zaman karanlıktır. Akılla birleşip onun rehberliğini kabul ederse, hareket alanı genişler ve önünü görmeye başlar. Bu kadarı da yeterli değildir. O halde aklın da bir güce, yönlendirici bir kudrete ihtiyacı vardır, o da ilim ve irfandır. Bu birleşme ile aklın da görüş ve tesbit alanı hayli genişler, bilgi ve görgüsü artar. Ama bu düzeyde olan kişi her zaman, içinde bir boşluğun varlığını, ruhundan yükselen bir sesin, bu boşluğu bir an önce doldurmasını istediğini duyar. Böylece çok ilerisini karanlık görmeye başlar ve ümitsizlik bir kâbus gibi sık sık üzerine çöküp ağırlık yapar. Bu kâbustan kurtulmak için bilgisini, aklıyla birlikte harekete geçirip arayışa başlar; kâh inkâra, kâh ikrara yönelir. Derken bir bocalama havasına girmiş olur.

Bu durumda olan kimse, akılla birleşen ilmini din ve imânla birleştirip bütünleştirirse, ufku genişler, yolundaki engeller bir bir kalkar, içini kemirip sıkan umutsuzluk yerini umut ve güvene terkeder. Böylece ruhundaki boşluğu en uygun şekilde doldurur ve buna ne kadar çok muhtaç bulunduğunu daha iyi anlamaya başlar. Sonra da kendisine doğru yolu gösteren Cenâb-ı Hakk'ın önünde eğilerek teslimiyet gösterir.

Allah Dünyada Hesabı da, Azabı da Acele Etmez

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۚ

بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا

"Rabbin rahmet sahibi olup bağışlayandır. Eğer onları kazanıp elde ettiklerinden dolayı yakalayıp (hesaba çekseydi) elbette onlara azabı acele ederdi. Ama onlar için va'dedilen bir vakit vardır; (o vakit gelince artık) ondan kaçıp sığınacak hiçbir yer bulamıyacaklardır."

Dünya olgunlaşma, hayatın anlamını anlama, zevkini alma, çilesini çekme, nimetin külfet karşılığında gerçekleşeceğini idrâk etme yeridir. Âhiret ise, hesap, mükâfat ve ceza yeridir. Bu öyle bir sünnet, yani ilâhi kanundur ki değişmez. Eğer dünya işlenilen iyilik ve kötülüklerin, sevap ve günahların Allah tarafından hemen uygulanacak hesap, ceza ve mükâfat yeri olsaydı, düzen bozulur, âhiretin anlam ve hikmeti kalkardı ve o takdirde dünyada ölümsüz bir hayatın sürmesi gerekirdi. Öyle olunca da dünya insanlara çok dar gelir, büsbütün bir çıkmaza düşülür ve denge diye bir şey kalmazdı. Ayrıca kötülük işleyene Allah (celle celaluhu) tarafından hemen azap verilme kanunu câri olsaydı, insanlar ister istemez kötülükten kaçınacaklar, benimsemedikleri halde iyi görünmeye çalışacaklardı. O zaman da aklın, idrâkin, irfanın ölçü ve değeri olmaz, insan bir robot misali dar bir çerçeve içinde kalmaya mahkum olurdu.

İşte bu ve benzeri mahzurlar ortaya çıkmasın diye Cenâb-ı Hak dünya hayatını ezelde hazırladığı mükemmel bir plâna ve düzenlediği kusursuz bir programa bağlamış ve insanların birbirlerini denetlemesini emretmiştir. Artık ne kimsenin iyiliklerinden, ne de inkarcıların kötülüklerinden dolayı o plân ve programını değiştirmez, kurulan hayat düzeni hedefine doğru ağır adımlarla ilerler. Bunun için "Dünya âhiretin tarlasıdır. İyi ve kötü ameller bu tarlaya atılır, âhirette filizlenip ürünleri harman edilir" denilmiştir.

Peygamberlerin de görevi, bu iki hayatı bütün özellikleriyle, hikmet ve amaçlarıyla anlatıp insanları irşat etmektir.

Hak ve Bâtıl Kavramları

Dünyanın kuruluş düzeninde bu iki kavrama yer verilmiştir. O bakımdan hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması ilk insanla başlamış ve insanoğlunun son bulmasıyla son bulacaktır. Neden bu iki zıt kavram? Çünkü biri diğeriyle hem daha iyi bilinmekte, hem de daha ölçülü ve anlamlı gelişme imkânı bulabilmektedir. Zaten dünya hayatı zıtların cirit attığı, sürtüşüp tartıştığı, çarpışıp vuruştuğu bir ortam özelliğindedir. Dünya ol-

masının da anlam ve hikmeti budur. Böyle olmasaydı, insanın dünyaya getirilmesine gerek kalmazdı. Çünkü hayatın tadını, ölçüsünü almanın, çilesini çekmenin gerçek yüzünü, zıtların sürtüşmesi ve tartışması tanıtıp öğretir. Toplumu bu duygu harekete geçirir, fertler böyle bir ortam içinde durmadan çalışıp mücadele etme ihtiyacını duyarlar.

Öylece insanlar bulundukları yöre ve çevreye, yer aldıkları sosyal muhite göre bu iki zıt kavramdan birine sahip çıkarlar. O nedenle fikirler müsademeyi yönelir, araştırma ve incelemeler yapılır; eğitim ve öğretim programları düzenlenir. Derken çeşitli alanlarda yarışmalar başgösterir.

Bâtıldan yana olanlar ise, hakkı yerinden kaydırıp çürütme çabasında bulunurlar. Çünkü yetişme tarzları, eğilimleri, aldıkları bilgi ve edindikleri fikir birikimi sebebiyle hakka ters düşmüşlerdir. O bakımdan kendilerini için için rahatsız eden bu kavramdan kurtulmak için onu çürütüp belirsiz hale sokmak gerekir. Bunun için de ardı-arkası kesilmeyen mücadeleye girişirler, nefisleri hep önde yürür. Bâtılı ideolojik kalıba döküp çekici hale getirme gayretleri sürüp gider. Kutsal değerlere inanmazlar, ilâhi âyetleri alay konusu edinirler. Dinin afyon olduğunu savunurlar. Kur'ân için "çöl kanunu" veya "ilkel insanlara göre düzenlenmiş bir kitap" diye birtakım gerçek dışı yakıştırmalarda bulunurlar. Hürriyeti tek taraflı kabul ederler. Şirretlik, şarlatanlık ise değişmeyen sanatlarıdır.

Hak ise, hiçbir zaman şarlatan ve şirret değildir ve olamaz da. O hep ağırbaşlıdır, temkinli adımlarla ilerler. İyilik onun mizacı, sabır onun kalkanı, imân değişmeyen temeli, fazilet mayasıdır. Güzel ahlâk onun rengi, terbiye onun karakteridir. İlim rehberi, sağduyu yardımcısı, akıl destekçisidir. Hak haklılığını isbat edinceye kadar bu vasıflarını eksiltmez, bilakis artırır. Demagoji yapmaz. Gerçek ortaya çıkınca tereddüt etmeden kabul eder.

O halde hakkın üstün gelmesinin bazı şartları söz konusudur ki, onlara kısmen işarette, bulunduk. Hakkı temsil eden ya da savunanlar, o şartlar ve sıfatlarla kendilerini behemahal donatmalıdırlar. Şüphesiz bu da bir eğitim ve öğretim işidir.

Bâtılı Savunanların Kalpleri Kılıflıdır

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا

"Şüphesiz ki biz onların kalpleri üzerine, anlamalarını engelleyecek perdeler gerdik ve kulaklarına da bir ağırlık koyduk."

Bâtılı savunanların içlerindeki katmerleşmiş inkâr, kalbin yüce âleme açılmasına ya da yüce âlemden inen feyiz ve rahmet havasını almasına engel teşkil eder. Bu mânevi bir perde ya da kılıftır ki, kalbi bütünüyle kuşatır. O bakımdan tesiri kalpten kulağa vurup sağduyuyu mefluç hale getirir ve artık öylesinin Hakk'ın sesini işitmesi zorlaşır ve bazen de imkânsız hale gelir.

İşte Allah'ın inkarcıların kalpleri üzerine perde germesinin ve kulaklarına bir ağırlık koymasının yorumu budur. Fiillerin Allah'a nisbet edilmesi, suçlu günahkârların O'nun sünnetine ters bir yol tutmalarını düşünmemize yönelik bir anlatım tarzıdır.

İnsanın iç âleminde öyle cereyanlar, değişmeler, tıkanmalar, duygusuzluklar dönüp dolaşır ki onları görmek ya da dıştan bakıp hemen anlamak mümkün değildir. Kalp nasıl kılıflanır ya da ilâhi feyiz ve inayeti almaya nasıl hazır duruma gelir? Bunu anlayabilmek için küfrün ve karşıtı olan imânın ruh iklimi üzerindeki tesirlerini bilmemiz gerekmektedir. Ruh üzerindeki bilimsel araştırmalar henüz bu incelikleri anlayamamış ve anlayamadığı için de tatminkâr bir çözüm getirememiştir. Bu konuya en doyurucu yaklaşımı, Kur'ân ve hadislerin ışığı altında İslâm tasavvufu sağlamıştır.

Kalbin hakiki imân cevherinden mahrum kalması, ruha sıkıntı ve bunalım verir. Bu sıkıntı sinir sistemine sirayet eder; derken inkarcının büsbütün inat ve sapıklığını, körlük ve sağırlığını artırır. İnkâr genellikle ümit ve güven veren bir amaca yönelmediği için, ruhun yüce âlemle olan irtibatını dumura uğratır. Böylece her geçen gün hak ile aralarındaki mesafe açılır ve ona karşı amansız bir hasım kesilir.

Şüphesiz bu hal, ruhi ve kalbi bir marazdır ki, tedavisi çok zordur. Meğer ki Cenâb-ı Hak hidâyet vermiş ola.

Bu bakımdan ilgili âyetle, "Onları doğru yola çağırsan elbette doğru yola gelmezler." buyurularak, bu marazın ne kadar müzminleştiğine işarette bulunulmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'da insan için lüzumlu olan konuların bir bir açıklandığı belirtildi. İnkârda ısrar eden sapıkların dönüp geçmişte o yüzden meydana gelen elim olaylara bakmaları hatırlatıldı. Peygamberlerin insan aklını ve düşüncesini doğruya yönlendirme göreviyle gönderildiklerine işaret edildi. İlâhi tebliğ ve irşattan yüz çevirenlerin kendilerine nasıl haksızlık ettikleri konu edilerek Allah'ın geniş rahmet ve mağfiret sahibi bulunduğu, plânı gereği azap etmekte aceleci olmadığı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber ile Allah'ın salih kullarından bir kul (Hızır) arasında geçen ve bize bilmediğimiz çok şeyler öğreten tarihi kıssanın önemli safhaları, ibretli yanları anlatılıyor. Böylece ledünni ilmin farklı ölçüde tecelli ettiği, bir peygambere verilen bilgi ile, sâlih bir kula, büyük bir veliye verilen bilgi arasında birtakım farklı yanların olduğu izah ediliyor.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا
﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا
﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا
﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّى نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَآ اَنْسَانِيهُ
اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا
كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ
رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ
عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا
﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِىٓ اِنْ شَآءَ
اللّٰهُ صَابِرًا وَلَآ اَعْصِى لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَنْ

شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِى
السَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾
قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا
نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا
فَقَتَلَهُ ۙ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ ۗ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾ قَالَ
اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَىْءٍ
بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِى ۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَيَا
اَهْلَ قَرْيَةٍ ۨ اسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ
يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى
وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ
لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ
يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ اَنْ
يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ ﴿٨٠﴾ فَاَرَدْنَآ اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً
وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ
وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا
وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِى ۚ ذٰلِكَ تَاْوِيلُ
مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۚ ﴿٨٢﴾

60- Hani bir zaman Musa, genç (arkadaşına): "Ben iki denizin birleştiği yere ulaşıncaya kadar hiç durmadan gideceğim ya da (bu uğurda) yıllar geçireceğim" demişti.

61- İkisi, iki denizin birleştiği yere ulaşınca balıklarını unuttular. Balık ise, denize bir delikten girip yolunu bulmuştu.

62- Orayı geçtiklerinde Musa, genç arkadaşına, "Azığımızı bize getir; andolsun ki, bu yolculuğumuzdan yorgun ve bitkin düştük" demişti.

63- O da, "Gördün mü, o kayaya sığındığımız vakit doğrusu ben balığı unutmuştum, onu hatırlamamı bana ancak şeytan unutturdu. Balık ise denizde şaşılacak şekilde yolunu tutup gitmiş" dedi.

64- Musa ona: "Aradığımız bu ya" dedi ve izleri üzerine gerisin geri döndüler.

65- Böylece onlar kendisine yanımızdan bir rahmet verdiğimiz ve katımızdan bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular.

66- Musa ona dedi ki: "Öğretildiğin ilimden bana, doğruya iyiye ileten hususları öğretmen için sana uyayım mı?"

67- O, "Sen benimle beraber bulunmaya herhalde pek sabredemezsin" dedi.

68- "İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?"

69- Musa ona: "İnşaallah beni sabırlı bulursun, hiçbir işte sana karşı gelmeyeceğim" dedi.

70- O, "O halde bana uyacaksan, ben sana anlatmadıkça hiçbir şeyden (sebep ve iç yüzünden) sorma" dedi.

71- Anlaşıp gittiler. Sonunda bir gemiye bindiler, derken o kul gemiyi deldi. Musa ona: "İçindekilerini boğmak için mi onu deldin? Doğrusu korkunç bir şey yaptın!" dedi.

72- O, "Ben sana demedim mi, benimle birlikte bulunmaya dayanamazsın?" dedi.

73- Musa, "Unuttuğumdan dolayı bana çıkışma ve bu işimde bana zorluk çıkarma" dedi.

74- Derken yollarına devam ettiler; sonunda bir oğlan çocuğuna rastladılar. O kul, o oğlanı öldürdü. Musa, "Bir cana karşılık olmaksızın tertemiz masum bir canı mı öldürdün? Doğrusu çok kötü bir iş yaptın!" dedi.

75- O, Musa'ya: "Ben sana demedim mi, benimle beraber bulunmaya sabredemezsin?" dedi.

76- Musa ona: "Bundan böyle senden bir şey sorarsam, artık bana arkadaşlık etme, dedi. (Çünkü o zaman) benden yana özür (beyân edecek ortama) gelmişsin demektir. (Artık mazur sayılabilirsin.)"

77- Yine yollarına devam ettiler, derken bir kasaba halkına vardılar ve onlardan yiyecek istediler. Onlar bu iki (yabancıyı) misafir edinmekten kaçındılar. O kasabada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvara rastladılar; o kul onu doğrulttu. Musa, "İsteseydin buna karşılık ücret alırdın," dedi.

78- O kul, "İşte bu benimle senin ayrılmamız! O sabredemediğin şeylerin yorumunu sana anlatacağım.

79- Gemiye gelince, o, denizde iş gören birkaç yoksulundu, onu kusurlu kılmak istedim ki arkalarında (veya önlerinde) her (sağlam) gemiyi zorla alan bir hükümdar bulunuyordu.

80- Oğlana gelince, onun ana-babasi ikisi de mü'min kişilerdi, çocuğun onları azgınlığa ve küfre itmesinden endişe ettik.

81-Rablerinin onun yerine onlara temizlikçe daha hayırlısını, merhametçe de daha yakınını vermesini diledik.

82- Duvara gelince, o şehirde iki yetim erkek çocuğa aitti, altında onlar için bir hazine bulunuyordu; ana babaları da iyi insanlardı. Rabbim o iki çocuğun rüşde erip hazinelerini çıkarmalarını, kendi katından bir rahmet olarak diledi. Ben bu hususları kendi görüşümle yapmadım. İşte sabredemediğin hususların yorumu budur!" dedi.

İLGİLİ HADİSLER

Tabiinden Said b. Cübeyr anlatıyor:

- İbn Abbas (radıyallahu anh) dedim ki: Nevf el-Bükâli, Hızır ile buluşan Musa'nın, İsrailoğulları'na gönderilen Peygamber Musa olmadığını iddia ediyor. Buna ne dersiniz?

İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle dedi: "O Allah düşmanı yalan söylüyor. Ubey b. Kâb (radıyallahu anh) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Şüphesiz ki Musa (aleyhisselam) bir gün İsrailoğulları arasında ayağa kalkıp bir konuşma yapmıştı. O sırada birisi O'na: "İnsanların en bilgini kimdir?" diye sormuştu. Musa (aleyhisselam) da, "Benim." diye cevap vermişti. Bu yüzden Allah (celle celaluhu) O'nu, bilgiyi Allah'a ait kılmadığı için kınamış, sonra da O'na şöyle vahyetmişti: "Ya Musa! Benim, iki denizin birleştiği yerde bir kulum var." Musa da, "Ya Rabbi! Onunla nasıl görüşebilirim?" diye sorunca, Cenâb-ı Hak O'na: "Yanına bir balık al, onu bir zenbile yerleştir. Artık o balığı nerede kaybedersen, işte sözünü ettiğim kulum oradadır" diye buyurmuştur. Bunun üzerine Musa (aleyhisselam) balığı zenbile koyup genç Yuşa' b. Nun'u da yanına alarak yola çıkmışlar. Sonunda bir kayaya gelip orada uyumuşlar. Balık orada kendine bir yol bulup gitmiş. Ama Allah (celle celaluhu) onu o kesimde durdurmuş. Musa (aleyhisselam) ile arkadaşı uyanınca, Yuşa' balığın kaybolduğunu hatırlatmayı unutmuş ve öylece yollarına devam etmişler. Günün kalan kısmında ve gecesinde yol almışlar. Sabah olunca Musa (aleyhisselam) ona: "Bu yolculuğumuzdan bize yorgunluk ve bitkinlik geldi." demiş ve olay Kur'ân'da açıklandığı şekilde anlatılmış. Dönüşlerinde o kayanın yânında Hızır ile karşılaşmışlar."[1]

İbn Cerir'in İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın yaptığı rivayette ise, olayın başlangıcı şöyle ifade edilmiştir:

- Musa (aleyhisselam), Rabbine niyazla demiş ki:

- Ey Rabbim! Hangi kulun sana daha sevgilidir? Allah O'na:

- Beni anan, unutmayan kulum. Diye cevap vermiştir.

- Hangi kulun daha iyi hükmeder?

- Hak ile hükmedip kendi hevesine uymayan

- Hangi kulun daha bilgilidir?

- Kendisini doğruya irşat eden bir söz elde eder, ya da kendisini bir felâketten çevirir diye insanların bilgisini kendi bilgisine katan kimse.

1 Sahih-i Buhari: Said b. Cübeyr'den 1/118 ve 102 nolu hadis

- Böyle bir kulunuz yeryüzünde var mıdır?

- Evet.

Ya Rabbi! o kulun kim ola?

- Hızır.

- Onu nerede bulabilirim?

- Deniz kenarında kayanın yanında balığın kurtulup denize gireceği yerde.[1]

Böylece Musa (aleyhisselam) yola çıkıyor ve olay anlatıldığı gibi aynen sürüp gidiyor.

Musa (aleyhisselam) ile Hızır Olayından Çıkarılan İbretler ve Öğütler:

1- İlim genellikle biri kesbi, diğeri vehbi veya ledünni olmak üzere iki kısma ayrılır. Kesbi ilimde olduğu gibi, ledünni ilim de kişilerin derece ve yakınlığına, yani Allah katındaki mevkilerine göre farklılık arz eder.

2- Peygamberlerin ilmi genellikle vehbi, yani ledünnidir. Allah'tan alıp öylece bilgi sahibi olurlar. Ama her peygamberin özelliğine, içinde bulunduğu şartlara, hitap ettiği kavim ve milletin kültür seviyesine göre kendisine bu ilimden verilir. O bakımdan bütün peygamberler tevhid inancı esasında birleşirler, ama diğer fer'i ilimlerde farklı derecelere ayrılırlar. Sebebine gelince: Allah'ın ilminin sonsuz ve sınırsız olduğunu bildirmek ve her bilenden daha çok bir bilenin bulunabileceğini hatırlatmak ve ilim sahiplerinin bilgilerinin farklı olduğuna dikkatleri çekmek söz konusudur. Nitekim ledünni ilme sahip olan Musa (aleyhisselam)'ın bildiklerinin çoğunu Hızır (aleyhisselam) bilmezdi, Hızır (aleyhisselam)'ın bildiklerinin bir kısmını veya çoğunu Musa (aleyhisselam) bilmezdi.

Nitekim Buhari'nin tesbitine göre, Hızır'ın: "Ey Musa! Ben Allah'ın bana öğrettiği bir bilgi üzereyim ki, sen onu bilmezsin. Sen de Allah'ın sana öğrettiği bir bilgi üzeresin ki onu ben bilmem" dediği rivayet edilmektedir.[2]

3- Kişi kendi bilgisiyle böbürlenmemeli, daha bilgili kişilerin ve hepsinin üstünde de Allah'ın daha bilgili bulunduğunu hatırından çıkarmama-

1 Câmi'u'l-Beyân Fi Tefsiri'l'-Kur'ân: 15/179

2 Câmiu'l-Beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 15/180

lıdır. Çünkü her ilim sahibinin üstünde ondan daha fazla ve farklı bir bilen vardır.

4- Yanımızdaki hizmetçi, kapıcı ve odacılara "efendi" veya "arkadaş." diye hitap etmeli, onları üzecek, kıracak isim ve sıfatları kullanmaktan kaçınmalıyız. İlgili âyette, Musa Peygamber'e refakat edip hizmetinde bulunan Yuşa' b. Nun için "feta" yani genç tabiri kullanılmıştır.

5- Bilmediğimiz konuları öğrenebilmek için bazı zorluklara katlanmasını bilmeliyiz. Nimet külfetsiz olmuyor. Nitekim Musa (aleyhisselam), Hızır'ın ilminden yararlanmak için uzun ve yorucu bir yolculuk yapma ihtiyacını duymuş ve katlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın muradı da böyle olmasından yana idi. Zira dileseydl Hızır'ı Musa'nın yanına sevkederdi. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan bazı zatlar, İslâm ülkelerine dağılan arkadaşlarının Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den bizzat duydukları hadisleri onların ağzından dinlemek için develerine binip haftalarca yolculuk yapmışlardır.

6- Bilgisinden yararlanmak istediğimiz kişiye uymasını, saygı gösterilmesinin gereğini, lüzumsuz soru sormaktan kaçınmasını bilmeliyiz. Çünkü ilim çok şereflidir, azizdir ve kıymetlidir. Ona sahip olan da o nisbette şerefli ve azizdir. İlim adamına saygı göstermek, peygamberlerin sünnetidir. Musa (aleyhisselam)'ın bir bakıma Hızır'a uyup bilgisinden yararlanmaya çalışması bize bu sünneti hatırlatır.

7- Bilmediğimiz bir konuyu öğrenmekte çok sabırlı ve dikkatli olmamız gerekmektedir. Çünkü ilim ancak zevk, heves, ilgi ve sabırla elde edilebilir.

8- İç yüzünü bilmediğimiz bir olay, bir mesele ile karşılaştığımızda, duygusallıktan uzak kalıp onun iç yüzünü öğreninceye kadar, bir hüküm vermemek en isabetli yoldur. Bu gibi hususlarda hissimizle değil, aklımız ve imanımızla çözüm aramalıyız.

9- Karşımıza çıkan bir kazanın hayırlı olacağını, iyi sonuç vereceğini düşünmemiz, ilâhi takdire teslimiyetin ifadesidir. Çünkü Allah hiçbir zaman haksızlık yapmaz. O'nun her yaptığında mutlak hayır vardır. Hızır'ın sağlam gemiyi delip kusurlu hale sokması, zahiren masum bir çocuğu öldürmesi, kendilerini konuk edinmeyen bir kasabada yıkılmak üzere olan duvarı doğrultması, bunun açık örneklerinden bir kaçıdır.

10- İyilik yapmayana iyilikte bulunmak, onun için hayırlı olanını düşünmek, mü'mine yakışan bir haslettir. Kendilerini konuk edinmeyen ve yiyecek bir şey de vermeyen kasaba halkına ait yıkılmak üzere olan bir duvarı Hızır (aleyhisselam)'ın elini dokundurup doğrultması bize bu gerçeği öğretmektedir.

11- Bir veli bir keramet gösterirse, onu kendi re'yiyle göstermez; Rabbinin emir ve ilhamı ile gösterir. Hz. Hızır'ın açıklamada bulunması, bunun en güzel misali sayılır.

Musa (aleyhisselam) ile Hızır (aleyhisselam) Olayı Üzerinde Yorumlar ve Rivayetler:

1- Olayda ismi geçen Musa hakkında farklı görüşler ve yorumlar ortaya çıkmıştır. İlim adamlarının çoğuna göre, adı geçen zat, İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderilen Musa (aleyhisselam)'dır. Çünkü Kur'ân'da sadece bu Musa'dan söz edilmektedir. Eğer başka bir Musa olsaydı, herhalde onu diğerinden ayıran bazı sıfatları ortaya konur ve ona göre anılırdı. Ayrıca Sahih-i Buhari'de bu konuda yapılan rivayet o zatın Musa Peygamber olduğunu net biçimde açıklamaktadır. Nitekim hadis bölümünde sözü edilen rivayete yer vermiş bulunuyoruz. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan sahih rivayetlerle bu anlamda açık bilgi verilmektedir.

Bazı tarihçiler sözü edilen kıssada adı geçen Musa'nın, Musa b. Mişâ b. Yusuf b. Yakub olduğunu belirtmişlerdir.

Rivayete göre, bu, İsrailoğulları'na gönderilen Musa (aleyhisselam)'dan önce gönderilen birinci Musa'dır. Bunların delillerini şöyle özetleyebiliriz:

a) Hz. Musa (aleyhisselam), Ulu'l-azm'den olup büyük mucizelerle desteklenen yüce bir peygamberdir. Bu durumda O'nun bilgi bakımından noksan olup başka birinden yararlanması düşünülemez.

b) Musa (aleyhisselam) Mısır'dan çıkıp çöle girdikten ve İsrailoğulları'nı Arz-ı Mev'ud'a yerleştirdikten sonra iki denizin birleştiği yere gitmemiş ve çok geçmeden vefat etmiştir.

İki denizin birleştiği yer hakkında ayrı ayrı maddede bilgi vereceğiz.

c) Böyle bir olay meydana gelseydi, herhalde Yahudi ilim adamları bilir ve bunu tesbit edip tarihlerine yazarlardı.

Birincilerin tesbit ve görüşü daha sıhhatli ve daha mâkuldür. Hem bu hususta -haber-i vahid bile olsa- sahih hadis varid olmuştur.

2- Musa Peygamber'le beraber Hızır'ı görmeye giden "fetâ" yani genç kimdir? Aslında "fetâ" ismi, genç erkek hakkında asıl olmakla beraber kul ve hizmetçi mânalarında da kullanılmıştır. Müfessirlerimizin çoğuna göre, bu, Yuşa' b. Nun'dur ki, Yusuf (aleyhisselam)'ın torunlarındandır. Bu genç, Musa Peygamber'e hem hizmet eder, hem de ondan dini hükümleri öğrenirdi. Sonradan kendisine peygamberlik verildiği de rivayetler arasında yer alır. Zayıf da olsa bazı hadislerde Yuşa'dan ve onun peygamber olduğundan bahsedilir.

3- İki denizin birleştiği yer hakkında farklı yorumlar ve birtakım ihtimaller ortaya çıkmıştır. Onları özetleyip şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Kızıl Deniz ile Ak Deniz'in birleştiği yer. Bugünkü Süveyş Kanalı.

b) Kızıl Deniz ile Umman Denizi'nin birleştiği el-Şâtıb kesimi.

c) İran körfeziyle Umman körfezinin birleştiği yer.

d) Hartum yöresinde Nil'in iki kolunun birleştiği yer.

e) Mısır'ın kuzeyinde Nil'in iki kola ayrıldığı yer.

Musa Peygamber ister Mısır'da bulunduğu dönemde, ister Filistin'e gelip yerleştikten sonraki dönemde, isterse bu iki dönemden önceki bir zamanda olsun, Hızır ile birleştiği yer, ya Kızıl Denizin Ak Deniz ile birleştiği bugünkü Süveyş Kanalı'dır ya da Mısır'ın kuzeyinde Gize ile Tanta arasında Nil'in iki kola ayrıldığı yerdir. Çünkü bu iki yer de hem Mısır'a, hem Filistin'e en yakın olan "Mecmaa'l-Bahreyn" yani iki denizin veya iki ırmağın birleştiği yerlerdir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

4- Musa (aleyhisselam)'ın, iki denizin veya iki ırmağın birleştiği yerde görüştüğü zatın Hızır olup olmadığı da tartışma konusu olmuşsa da Buhari'nin Said b. Cübeyr tarıkıyla İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan, onun da Ubey b. Kâb (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, o zatın Hızır olduğunu açıklamıştır. Buna yakın bir rivayeti Müslim kendi Sahih'inde, Tirmizi kendi Sünen'inde, Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde rivayet etmişlerdir.[1]

---

1 Buhari/İlim: 44, Tefsir: 2/18, 3/18, 4/18, Enbiyâ 27 - Müslim/Fezâil: 170 - Tirmizi/Tefsir: 18 -

Ancak İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan bununla ilgili yapılan rivayette, Musa Peygamber'in İsrailoğulları'nı yeniden alıp Mısır'a getirerek yerleştirdikten sonra bu olayın meydana geldiği belirtilir.[1] Ne var ki Musa (aleyhisselam) Mısır'dan hicret edip Sina Çölü'ne ve oradan da Filistin'e gelip yerleştikten sonra hiçbir tarih O'nun tekrar İsrailoğulları'nı alıp Mısır'a döndüğünü ve kavmini oraya yerleştirdiğini belgeleyememiştir. Zira Musa (aleyhisselam) İsrailoğulları'nı Arz-ı Mev'ud'a getirip yerleştirdikten sonra daha çok iç ıslahat ile ve ülkenin düzeniyle meşgul olmuş ve bir süre sonra da vefat etmiştir.

5- Hızır Peygamber midir ve hâlen hayatta mıdır?

a) Hızır'ın peygamber olup olmadığı hakkında ihtilâf vardır. İlim adamlarının çoğuna göre, Allah'ın sâlih ve veli kullarından biridir. Geniş çapta ilâhi iltifat ve inayete mazhar kılınmış ve ledünni ilimle donatılmıştır. Asıl adının Belyâ b. Melkân olduğu; oturduğu, bastığı yerler yeşillendiği için sonradan Hızır ismiyle anıldığı söylenir.

b) Bir kısım ilim adamlarına göre, peygamberdir. Çünkü Kur'ân'da "Kendi tarafımızdan kendisine rahmet verdiğimiz." deniliyor ki, bu rahmet peygamberlik payesi olabilir. Ayrıca,

"Kendi katımızdan ona bir ilim öğrettik." mealindeki âyet de bu manayı kuvvetlendirmektedir. Sonra Musa (aleyhisselam)'ın O'na uyması da, onun peygamber olduğuna bir başka delil sayılmıştır. Çünkü bir peygamber ancak başka bir peygambere uyabilir.

Nitekim müfessir Kurtubi'nin tesbitine göre, Musa (aleyhisselam), Hızır (aleyhisselam) ile birleştiklerinde, Hızır (aleyhisselam) O'na şöyle söylemiştir:

"Sen, Allah'ın sana öğrettiği bir ilim üzere bulunuyorsun ki, ben onu bilmiyorum. Ben de, Allah'ın bana öğrettiği bir ilim üzere bulunuyorum ki, sen onu bilmiyorsun."[2]

6- Hızır (aleyhisselam) sağ mıdır?

İlim adamlarından bir kısmı Buhari'de Abdullah b. Ömer (radıyallahu

---

Ahmed: 5/118, 120

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/10

2 Tefsir-i Kurtubi: 11/10

anh)'dan rivayet edilen: "Size bildireyim ki, bu gecenizden itibaren yüz yılın sonuna kadar yeryüzünde yaşayanlardan hiçbir kimse sağ kalmayacaktır."[1] Mealindeki hadise dayanarak Hızır'ın da öldüğünü istidlal etmişlerdir. Müfessir Alusi de aynı görüştedir. Çünkü bunun aksini isbat veya beyân eden sahih bir hadis varit olmamıştır.

Şeyh Muhyiddin Arabi, Sadreddin el-Konevi, ünlü Faslı veli Abdülaziz ed-Debbağ (radıyallahu anhum) ve benzeri ehl-i keşfe göre, Hızır (aleyhisselam) hâlen hayattadır. Ancak bu hayat, bedenin ruha dönüşmesiyle nefsani ve şehevi istek ve ihtiyaçların iptal edilmesiyle yorumlanır ki, gerçek olan da budur.

Hemen ifade edelim ki, Hızır (aleyhisselam) olayı, başlı başına bir araştırma konusudur. Zira bu hususta çok şeyler söylenmiş ve çok şeyler yazılmıştır. Ancak tefsirimizin hacmi buna müsait olmadığından konunun detayına inmek istemedik.

Yukarıda ismini andığımız Abdülaziz ed-Debbağ (kaddesalllahu sirrehu)'dan nakledilip Ahmed el-Mübarek tarafından yazılan el-İbriz'de konuya geniş yer verilmiştir. Meraklılara tavsiye ederim.[2]

Musa ve Hızır kıssasının bir başka yönü:

Yahudilerden önemli bir kısmının, özellikle çok müteassıp din adamlarının Musa Peygamber'den daha bilgili, daha büyük bir peygamber ne gelmiştir, ne de gelecektir, şeklinde birtakım iddiaları olmuştu. İlâhi üslup gereği, önce biri bağ ve bahçesi olan zengin, diğeri mal ve servetçe ondan hayli aşağı iki adamın anlayış, inanış ve tutumları değerlendirilerek nefis bir misal verildi. Onunla hem Mekkeli mağrur müşrikler, hem de çevredeki Yahudiler uyarıldı ve mü'minlere gelecek günlerin çok parlak olduğu müjdesi verildi. Arkasından Musa (aleyhisselam) ile Hızır (aleyhisselam) kıssası ele alındı ve her peygamberin birtakım özelliklerine göre farklı bilgileri bulunduğu; Musa (aleyhisselam) bildiğinin çoğunu Hızır (aleyhisselam); Hızır'ın da bildiklerinin çoğunu Musa (aleyhisselam)'ın bilmediği konu edilerek, ilâhi ilmin sınırsız olduğu belirtildi ve bu durumun bir peygamber için nakise teşkil etmiyeceğine işaret edildi. Aynı zamanda Yahudi din adamlarının

1 Buhari/İlim: 41, Mevakyt-ı Salat: 40 - Ahmed: 2/121

2 el-İbriz tarafından 1979 yılında iki cilt halinde tercüme edilerek Demir Yayınevi tarafından basılmıştır.

birtakım boş ve anlamsız iddialarda bulunmamalarının çok isabetli olacağı hatırlatıldı. Sonra da günün şartlarına, olayların cereyan tarzlarına, geçici ihtişam, makam ve böbürlenmelere bakıp ona göre bir değerlendirme yapmanın; bunların altında ne gibi hikmetlerin yattığı incelenmeden, nasıl bir netice vereceği hesaba katılmadan ahkâm çıkarmanın pek isabetli olmayacağına atıf yapılıyor. Böylece Mekke'de dış görünüşü itibariyle zayıf ve yardımsız sayılan mü'minlerin geleceğinin hiç de müşriklerin ve Yahudilerin sandığı gibi olmayacağı, çok geçmeden bu vakarlı gidişin zaferle sonuçlanacağı ilham ediliyor. Hızır (aleyhisselam)'ın da ortaya koyduğu üç olay dış görünüşü itibariyle üzücü bir manzara arz ediyordu. Ama hakikat hiç de dıştan görüldüğü ve anlaşıldığı gibi değildi. Mekke'deki barbar zorbaların, azgın ileri gelenlerin o günkü üstünlüğü ve ihtişamı da öyle idi. Dış görünüşüyle yıldırıcı, korkutucu ve mü'minleri ümitsizliğe itici idi. Ama iç yüzüyle hiç de öyle değildi. Çok geçmeden başaşağı geleceklerine delâlet eden birçok işaretler ve deliller söz konusuydu. Ne var ki bu gerçeği görecek gözleri, idrâk edecek kalpleri yoktu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, ilâhi ilmin sınırsızlığına işaret edildi. Musa Peygamber ile Hızır (aleyhisselam) kıssası düşündürücü, yönlendirici ve mü'minlere parlak bir geleceği vadedici anlamda anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin Yahudilerden aldıkları bilgi ve talimat doğrultusunda Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordukları Zülkarneyn kıssasının öğüt alınacak ibretli safhaları anlatılıyor. Böylece haktan yana olanların eninde sonunda üstün gelecekleri ve her yerde onların yapıcı olup yıkıcı olmadıkları hatırlatılıyor.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ
فِى الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ
مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا
يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ اَمَّا مَنْ
ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ

وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَآءً ۨ الْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ
اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ
نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذٰلِكَ ۖ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ
اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمَا قَوْمًا ۙ لَّا يَكَادُوْنَ
يَفْقَهُوْنَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوْا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَاْجُوْجَ وَمَاْجُوْجَ مُفْسِدُوْنَ فِى
الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ
مَا مَكَّنِّىْ فِيْهِ رَبِّىْ خَيْرٌ فَاَعِيْنُوْنِىْ بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۙ ﴿٩٥﴾
اٰتُوْنِىْ زُبَرَ الْحَدِيْدِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوْا ۭ حَتّٰٓى اِذَا
جَعَلَهٗ نَارًا ۙ قَالَ اٰتُوْنِىْٓ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا
اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّىْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّىْ جَعَلَهٗ
دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّىْ حَقًّا ۭ ﴿٩٨﴾

83- Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: Ondan size bir haber anlatacağım.

84- Şüphesiz ki biz onu yeryüzünde kudretli biçimde yerleştirip imkân verdik ve ona (gereken) her şeyden (kolaylaştırıcı bir) sebep verdik.

85- O da bir sebebi (seçip ona göre) bir yol izledi.

86- Sonunda Güneş'in battığı yere (iyice Batı cihetine) ulaştı; onu kara balçıklı bir suya batar (görünümünde) buldu. O kesimde bir millete rastladı. Biz de ona, "Ey Zülkarneyn! Ya azaba uğratırsın ya da haklarında güzel muamelede bulunabilirsin, (bu hususta serbestsin)" dedik.

87- Dedi ki: "Kim zulmederse, ona azap edeceğiz; sonra da o Rabbine döndürülür. O da ona görülmedik bir azap ile azap eder.

88- Ama kim imân edip iyi-yararlı amelde bulunursa, ona da en güzel mükâfat vardır ve ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz."

89- Sonra o başka bir yol tuttu.

90-Tâ ki Güneş'in doğduğu yere (iyice doğu kesimine) ulaşınca, Güneş'i öyle bir millet üzerine doğuyor buldu ki, onlara Güneş'ten (korunacak) bir siper yapmamıştık.

91- İşte böylece onun yanında olan her şeyi kuşatıp biliyorduk.

92- Sonra o başka bir yol tuttu.

93-Tâ ki, iki sed arasına ulaştığında, onların önünde neredeyse hiç söz anlamaz bir millete rastladı.

94- Onlar, "Ey Zülkarneyn! Doğrusu şu Ye'cuc-Me'cuc yeryüzünde durmadan fesat çıkarıyorlar; bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir harç (gereken vergi ve masrafı) versek olmaz mı?" dediler.

95- Zülkarneyn onlara dedi ki: "Rabbimin bana verdiği imkân, kudret ve iktidar daha hayırlıdır. Bununla beraber siz gücünüzle bana yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir sed yapayım.

96- Bana demir kütleleri getirin." Bununla iki dağ arası (doldurup) eşit duruma gelince Zülkarneyn, "körükleyin!" diye emretti. Sonunda demirler ateş haline gelince, "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim" dedi.

97- Artık o Ye'cuc-Me'cuc ne onu aşabildiler, ne de bir gedik açmaya güç getirebildiler.

98- Zülkarneyn, "Bu Rabbimden verilen bir rahmettir. Rabbimin belirlediği vakit gelince bunu yerle bir eder. Rabbimin verdiği söz haktır (hedefinden, amacından) şaşmaz," dedi.

İNİŞ SEBEBİ

Katade'ye göre, Yahudilerden birkaç kişi iki boynuzlu kralın kim olduğunu Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordular. Bunun üzerine ilgili âyetler indirilmiştir.[1]

Diğer bir rivayette ise, Mekkeliler Kitap Ehli olan Yahudilere adam

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi: 75

gönderip Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i çetin bir sınavdan geçirmek için birkaç soru hazırlayıp göndermelerini istemişlerdi. Onlar da şu üç şeyden sokmalarını tavsiye etmişler; Ruh, Ashab-ı Kehf ve Zülkarneyn.

Bunun üzerine ilgili âyetler iniyor.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şehadet parmağını baş parmağının orta kısmına getirip halka yaptı ve şöyle buyurdu: **"Yaklaşmakta olan şerden vay Arapların haline! Bugün şu gördüğünüz (halka) gibi, Ye'cüc ve Me'cüc'un sağlam şeddi fetholundu (açıldı)."**[2]

"Andolsun ki, Ye'cüc ve Me'cüc çıktıktan sonra da Beytullah'a haccedilecek ve umre yapılacaktır."[3]

Zülkarneyn Kimdir?

Bu isim ve başardığı fütuhat hakkında gerek bazı tarihçilerin, gerekse müfessirlerin farklı görüş, tesbit ve yorumları olmuştur.

Detayına geçmeden bu görüş ve tesbitleri özetler halinde aşağıya sıralamayı uygun gördük:

1- Medlerle Fârislerin hükümdarıdır. Nitekim Zülkarneyn bu iki ülkeyi zapt edip kendi idaresi altına almıştır. (M.Ö. 1000)

2- Birinci Dara. Bu, İran (Pers) imparatoru olarak tarihe geçmiştir. (M.Ö. 350-486)

Darâ'nın Zülkarneyn olduğunu daha çok Yahudi Ansiklopedisi yazmıştır. Sınırları ise, Ermenistan, Kafkasya, Hindistan ve Turan steplerini içine almaktadır. Ancak yapılan ciddi tesbitlere göre Dara Zerdüştür. Kur'ân-ı Kerim'in tanımlamasına göre, Zülkarneyn bir olan Allah'a inanan bir muvahhiddir.

3- Makedonyalı Büyük İskender. (M.Ö. 356-323)

Kur'ân'da Zülkarneyn ile ilgili tarifler buna da uymamaktadır. Önce

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/100 - Câmiu'l-Beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 16/7

2 Buhari/Fiten: 4, 28, Enbiyâ: 7. Menakıb: 25, Talâk: 24 - Müslim/Fiten: 1, 3 - Tirmizi/Fiten: 23 - İbn Mâce/Fiten: 9 - Ahmed: 2/341, 530- 6/428 429

3 Buhari/Hac: 47 - Ahmed: 3/27, 48. 64

Büyük İskender; ünlü filozof Aristoteles'in eğitimi altında yetişmiştir. Bilindiği gibi, Aristo tek tanrı inancına bağlı değildi. Sonra Büyük İskender İranlılar'ı da yendikten sonra yarı tanrı sayılan en yüksek kral unvanını aldı. Ayrıca Olympos tanrıları adına, kule biçiminde on iki sunak yaptırdığı da bilinmektedir. Diğer yandan birçok ülkeleri fethederken çok zalimce davranmış, bazen girdiği şehirleri yerle bir etmiştir.[1]

4- Afridun B. Esfiyan. (İbrahim Peygamber devrine rastlar)

5- Merziban b. Merduye (İbn İshak'ın görüş ve tesbiti).

6- Ebu Kerb Semiy b. Ubeyd el-Efrikış el-Himyeri. (Ebu Reyhan Biruni'nin tesbit ve görüşü)

7- Râyis oğlu Sa'b. (Tarih-i Ebu'l-Fidâ'nın tesbit ve görüşü)

8- İran kralı Kisra (Hüsrev).

Görüldüğü gibi önümüzde sekiz kadar kral ismi bulunuyor. Şüphesiz ki bunlardan hangisinin Kur'ân'ın tarif ettiği Züikarneyn olduğunu net ve kesin çizgileriyle ortaya koymak çok zordur. Geniş araştırmaya ve uzun süreye ihtiyaç vardır.

Tarihçiler daha çok bu tarifin Dara (Darius)a uyduğu üzerinde dururlarsa da, Pers İmparatoru Hüsrev üzerinde duranların tesbit ve yorumları biraz daha inandırıcıdır. Nitekim Hüsrev'e Araplar Nuşirevan-ı âdil demişlerdir. Gerçi bundan önce de Hüsrevler gelip geçmiştir. Çünkü gerek Kisra, gerekse Hüsrev, İran krallarına verilen genel bir isimdir. O bakımdan M.Ö. altıncı asırda imparatorluk kuran Kisra'nın yapmış olduğu geniş fütuhatın, Zülkarneyn'le ilgili tariflere birçok yönden uyduğunu söyleyenler olmuştur. Ama bunların hiçbirisi için kesin bir ifade kullanmamız mümkün değildir. Zira Zülkarneyn'in hangi hükümdar olduğunu az veya çok tesbit edip anlayabilmemiz için, önce doğuda, batıda, güney ve kuzeyde yaptığı fetihleri tesbit etmek, sonra meydana getirdiği seddin nerede olduğunu belirlemek ve sonra da Ye'cuc ve Me'cuc'dan hangi ülke insanlarının kasdedildiğini araştırıp ortaya koymak gerekir.

O halde önce Kur'ân'ın belirttiği ölçüler içinde Zülkarneyn'in özelliklerini tesbit edip sıralamamızda, sonra da Ye'cuc, Me'cuc ve Sed hakkında

1 Meydan LAROUSSE

toplayabildiğimiz bilgileri vermemizde yarar vardır.

Zülkarneyn'in özellikleri:

Kur'ân-ı Kerim bu peygamber yolunda olan hükümdarın birtakım vasıf ve özelliklerini vermek suretiyle tarihçilere ve araştırıcılara ipuçları vermektedir.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) Üstün yeteneklere, geniş kudret ve imkânlara sahip,

b) Yeterince bilgili, kültürlü olup dünya coğrafyasının önemli bir kısmını bilen ve ilâhi inayete mazhar,

c) Zâlimlere hadlerini bildirip azap eden; âhiret azabına kesinlikle inanan ve iyi ahlâklı dindar toplumları ve kavimleri himaye eden,

d) Kuvvet ve kudreti, başarı ve zaferi bütünüyle Allah'a döndüren, kendi haddini bilip Hakk'a karşı teslimiyet gösteren,

e) Kıyametin bir gün kopacağına, mevcut düzen ve sistemlerin bozulacağına inanan büyük bir lider.

Sözü edilen ve Zülkarneyn sanılan sekiz hükümdarda, Kur'ân'da belirtilen bu vasıfları aramak gerekir. Şüphesiz ki, böyle bir tesbite kapı açmak, hem yorucu olur, hem de başlı başına bir kitap hazırlamayı gerektirir. O bakımdan biz bu tesbiti inanmış uzman tarihçilere bırakmayı daha uygun bulduk.

Ayrıca iki dağ arasında demir ve bakırdan meydana getirdiği sağlam şeddin nerede olduğu da ayrıca bir araştırma konusudur. Kafkas dağlarında olduğu ihtimali, tarihçiler tarafından daha kuvvetli görülmekte ve bunun Dağıstan yöresinde Derbent Seddiyle yakından benzerlik arzettiği belirtilmektedir. Allah daha iyisini ve daha doğrusunu bilir.

Ye'cuc -Me'cuc

Bu iki isim üzerinde de hayli durulmuş ve farklı tesbitler ve yorumlar yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

1- Tevrat'ta "Me'cuc"un, Hz. Nuh (aleyhisselam)'ın oğlu Yafes'in iki oğlu olan Gömer ile Maday arasında gösterilir. Gömer Cimmerleri; Maday,

Medleri temsil eder.[1]

2- Ansiklopediya Britannika'da Gağ ile Maguğ (Gog ve Magog)'un İskitler oldukları belirtilir. Bu durumda Me'cuc'un, Karadeniz'in kuzey ve doğu kesimlerini kapsadığı düşünülebilir.

3- Birinci Dara'nın Azerbaycan ile Ermenistan dağları arasında rastladığı İskitler ya da Sakalar'a bu isim verilmiş olabilir.[2]

Tatarlar olduğu da sanılmaktadır. Şöyle ki: Tatarlar'a Ye'cuc, Moğollar'a Me'cuc denildiği iddia edilir. Bunların ülkesi, Tibet'ten Çin'e ve batıda Türkistan'a kadar uzanırdı. Timuçin (Cengizhan)'ın yeryüzünde çıkardığı bozgunculuk buna delil gösterilir. Nitekim İLGİLİ HADİSLER bölümünde naklettiğimiz hadisin Cengiz istilâsına işaret olduğu sanılmaktadır.

Batılı ilim adamlarının bunlara Yagog, Magug dedikleri ve yeryüzünü fitne ve fesada boğmakta sanki İblis'in soyundan gelen bozguncu bir ırk olduklarını ileri sürdükleri de bilinmektedir.[3]

Zülkarneyn Kıssasından Öğütler ve İbretler

- Hükümdar sağlam bir imâna sahip olunca, ülkesinde ve çevresinde kudretinin tesirleri hissedilir.

- Hükümdar, bütün kuvvet ve kudreti, başarı ve olumlu sonuçları Allah'a döndürürse, yani O'na ait olduğuna inanırsa, Allah (celle celaluhu) da onun kalbini ve kafasını en doğru ve en yararlı konulara ve yollara açar, fetihte bulunur.

- Bu düzeye gelen hükümdar yeryüzünde Allah'ın halifesi sayılır. Allah adına zalimleri cezalandırır, iyileri mükâfatlandırır.

- Yeryüzünde bozgunculuk yapanların azgınlık ve taşkınlıklarını durdurur ve her yönüyle ıslahatçı olur.

- Allah'ın verdiği mülk ve kudretin kıymetini ve hikmetini bilir. Başkalarını ezip zulmetmez, hakları çiğnemez.

- Elde ettiği her başarıyı Allah'ın kendisinden yana indirdiği bir rah-

1 Hezekiel: 238- 39/6

2 Tanrı Buyruğu: 2/493

3 Tefsir-i Merâğı: 16/13, 14

met kabul eder ve bunun şükrünü yerine getirmeye çalışır.

- Allah'ın koyduğu hayat kanunlarına ve insana ayırdığı şerefli yere bağlı kalır. Allah'ın sözlerinin mutlaka gerçekleşeceğine inandığı için hiçbir zaman umutsuzluğa düşmez, paniğe kapılmaz.

Demir ve Bakır

Seddin iki dağ arasındaki boşluğu veya geçidi aşılmayacak yükseklikte demir kütleleri ile doldurması, körükleterek ak kor haline getirilmesini sağlaması ve sonra da üzerine eritilmiş bakır döktürerek tek parça haline sokması çok dikkat çekici bir olaydır. Şöyle ki:

a) Bu iki madenin tarihlerinin çok gerilere gittiği kesindir.

b) O bölgede bol miktarda demir ve bakır yataklarının bulunduğunda şüphe yoktur.

c) Yine o bölgede bu iki maddenin işletildiği anlaşılıyor.

d) Bu iki madeni karıştırıp Zülkarneyn'in talimatı doğrultusunda işleyen ustaların o bölgede bulunduğu da ayrı bir ip ucudur. Çin Seddi olabilir mi?

4000 km'yi bulan ve Tibet yaylasının içlerine kadar uzanan bu set, önce demir ve bakırdan değil, taştan yapılmıştır. Buna teşebbüs eden Zülkarneyn değil, Şi Huang adlı bir imparatordur. Onun, bu seddi Çinliler'e kamçı, dayak, işkence ve ıstırap vererek yaptırdığı bilinmektedir. Oysa Zülkarneyn âdil bir hükümdardı. Kimseye zulüm ve işkence etmemiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem Yahudilerle müşriklerin bir sorusu cevaplandırılmış, hem de âdil, kudretli bir hükümdarın icraatından örnek alınacak pasajlar verilmiş oldu. Son olarak da Zülkarneyn'in seddi yaptırdıktan ve gerekli fetihlerde bulunduktan sonra, "Bu Rabbimden verilen bir rahmettir. Rabbimin belirlediği vakit gelince bunu yerle bir eder. Rabbimin verdiği söz haktır, şaşmaz." diyerek tam bir teslimiyet içinde mahviyetkâr bir duyguyla Hakk'a baş eğdiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyametin ilk safhalarından biri tasvir ediliyor. İnsanı yönlendirip yüzünü Hakk'a döndüren Kur'ân'a gönül kapısını açmayan inkarcı şaşkınların kıyamet günü büsbütün şaşkınlaşacakları anlatılıyor. O gün insan için ancak imân ve sâlih amellerinin fayda vereceğine işaretle ha-

yatlarını bir hiç uğruna harcayanların durumu çok duyarlı ve düşündürücü bir anlatımla işleniyor. Arkasından imân düzeyinde sâlih amellerde bulunanlara Firdevs Cennetlerinde mükâfatlar hazırlandığı müjdeleniyor.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ
جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ
أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ
الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ
لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ
ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾
أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ
لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا
آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ
جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

99- O gün onları bırakırız da dalgalanır halde kaynaşırlar. Sur'a üflenince onları hep bir araya getiririz.

100-101- Beni anmak (öğüdümü kabullenmek) hususunda gözleri perdeli olup (Kur'ân'ı) dinlemeye tahammülleri olmayan kâfirlere o gün Cehennemi gösterip karşı karşıya getiririz.

102- O küfredenler beni bırakıp kullarımı kendilerine yardımcı dost (ve ilâh) edineceklerini mi sanırlar? Şüphesiz ki Cehennemi kâfirlere konak olarak hazırladık.

103- De ki: (Kıyamet günü) amelleri cihetiyle en çok zarara uğrayanları size haber verelim mi?

104- Onlar ki dünya hayatında inkârlarından dolayı işleri boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel-yararlı iş yaptıklarını sanıyorlar.

105- Onlardır ki, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişlerdir. O sebeple amelleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü onlar için bir tartı tutmayacağız.

106- İşte bu inkârlarından, âyetlerimi ve peygamberlerimi alaya aldıklarından dolayı cezaları Cehennemdir.

107- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara ise, Firdevs Cennetleri onlar için konaktır.

108- Orada ebedi kalırlar; başka yere çıkıp gitmek istemezler.

İLGİLİ HADİS

"Kıyamet gününde irikıyım yağlı bir adam getirilir de Allah katında bir sivrisinek kanadına bile denk gelmez. İsterseniz, "Kıyamet gününde onlar için bir tartı tutmayacağız." âyetini okuyunuz."[1]

Kıyametten Bir Tablo

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا

"O gün onları bırakırız da dalgalanır halde kaynaşırlar. Sur'a üflenince onları hep bir araya getiririz."

Kıyamet gününde ikinci defa Sur'a üfürüldüğünde bütün insanlar ve cinler kalkarlar. Herkes şaşkınlık içinde ne yapacağını, nereye gideceğini ve ne olacağını bilmez. Böylece diriltilip kaldırılmanın verdiği korku, heyecan, helecan ve şaşkınlık arttıkça artar; o yüzden insanlar dalgalar halinde bulundukları yerde kaynaşıp dururlar.

Sonra tekrar Sur'a üfrülür ve insanlarla cinlerin hepsi bir araya getirilip mahşer alanına sevkedilirler. Cehennem'le kâfirler arasındaki engeller kaldırılır. Manzara çok korkunç ve ürkütücüdür. İnkarcılar da, mü'minler de Cehennemin ne korkunç ve ne kötü bir yer olduğunu anlarlar. Ne var ki, kâfirler henüz hesaba çekilmeden Cehennemi ve orada kendileri için hazırlanan yerlerini görürler. Mü'minler ise, Cennete giderken, Sırat'ı geçerken Cehennemi görürler ve ondan kurtuldukları için Rablerine

1 Buhari Tefsir: 6/18 - Müslim/Münafıkin: 18

hamd-u senada bulunurlar.

Kâfirlerin hesaptan önce Cehennem'deki yerlerini görmelerine gelince, bunun iki sebebi vardır: Onlar dünyada iken ilâhi öğütleri almada gözleri perdeli idi. O kadar ki, Allah'ın adını anandan, din adına öğüt verenden nefret edip gözlerini başka yana çevirirlerdi. Kur'ân'ı dinlemeye ise hiç tahammülleri yoktu. Onların bu amellerine karşılık olmak üzere kıyamet gününde Cehennem gözlerinin önüne getirilir.

İnsanları İlâhlaştıranlar

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ

"O küfredenler beni bırakıp kullarımı kendilerine yardımcı dost (ve ilâh) edineceklerini mi sanırlar?"

Kur'ân burada önemli bir hususa dikkatimizi çekiyor. Şöyle ki: Allah'ı bırakıp O'nun kullarını tek kurtarıcı sayanların ve onları böylece ilâhlaştıranların ne kadar küçüldüklerine işarette bulunuyor. İnsanlığındaki kemâlatı, bedenindeki ilâhi sanatın eşsizliğini, ruhundaki kudretin kaynağını, gözlerinin önüne serilen sayısız, fakat ölçülü nimetleri, indirilen rahmet ve inayetlerin tezahürlerini göremeyerek fânilerin önünde eğilenlerin bu çok sakıncalı davranışları, onları ebedi saadet yurdu olan Cennet'e lâyık ve ehil olma derecesinden düşüreceğini ve kula kul olma gafletinde bulunan bu idraksizler için amellerine uygun Cehennemin hazırlandığını haber vermek suretiyle ölmeden önce uyanmalarını istiyor. Çünkü insan şu kâinatın özü ve hulâsasıdır. Her şey onun için, o da Allah'a kul olmak için yaratılmıştır. Kendisi için yaratılan eşyayı ilâhlaştırması büyük bir haksızlık, aynı zamanda hilkatinin hikmetine bütünüyle terstir. Kendisi gibi bir insanı ilâhlaştırması ise insanlığa karşı büyük bir hakaret ve saygısızlık sayılır.

İnkarcıların Dünya Hayatındaki Amelleri Bütünüyle Boşa Gitmiştir

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا

"De ki: (Kıyâmet günü) amelleri cihetiyle en çok zarara uğrayanları size haber verelim mi?"

Allah'ın mülkünde, O'nun hazırlayıp verdiği yetenekler ve imkânlarla bir şeyler bulup icat edenler, -hizmetleri yaygın bile olsa- bunun karşılığını tamamen dünyada almış bulunuyorlar. Çünkü her amel kişinin ni-

yetine ve inancına göre değer kazanır ve karşılık görür. Yaptığı hizmet ve ortaya koyduğu keşif ve icatla, bütün kuvvet ve kudreti, başarı ve olumlu sonuçları kendi şahsında bulup Allah'ı inkâr eden ve yaptığı iş ile sadece dünyada meşhur olmayı, belli makamlara yükselmeyi ve takdir toplamayı plânlayanın âhirette iş ve amelleri boş ve anlamsız kalır. Mükâfatının tamamını -niyet ve inancına göre- dünyada elde ettiğine göre, öylesine âhirette bir nasip yoktur. Çünkü inkarcı mucit, sonunda amacına ulaşmış, arzuladığı şan ve şöhrete erişmiş ve beklediği takdiri toplamıştır. Gerçek bu olunca biz âhirette ona mükâfat vardır demeye veya Cennet'i ona lâyık görmeye yetkili değiliz. Zaten kendisi de hem âhirete ve oradaki nimetlere, mükâfatlara inanmıyor, hem de böyle şey beklemiyordu. Üstelik büyük bir nankörlük içinde bulunuyordu. Allah (celle celaluhu) ise ancak kendi rızası doğrultusunda iyi niyetle yapılan amelleri, ortaya konulan keşif ve icatları, verilen hizmetleri ve yapılan ibâdetleri kabul eder ve âhirette fazlasıyla mükâfatlandırır.

Şunu da hatırlatalım ki, kâinatta mevcut olmayan bir şeyi bulup icat etmek mümkün değildir. Cenab-ı Hak kâinat plânına birtakım kanunları koymasaydı, yeraltı ve yerüstü kaynakları, elementleri hazırlamasaydı, insan neyi bulup çıkarabilirdi veya neyi icat edip dehasını simgeliyebilirdi?

Buna birkaç misal verelim:

a) Cenâb-ı Hak gen denilen harikayı yaratmasaydı, hangi biyolog bu harikayı meydana getirebilirdi veya hangi ilim adamı o harikadan söz edebilirdi? Aynı zamanda hangi kimyacı ataların irsi meziyet ve kusurlarını bütün ölçüleriyle kendinde taşıyan öylesine küçük bir model ortaya koyabilirdi?

b) Cenâb-ı Hak yeryüzünde Uranyum (U-238) cevherini var kılmamış olsaydı, hangi uzman veya kahraman böyle bir cevher meydana getirebilirdi veya mevcut olmayan bu cevheri nasıl bulup icat edebilirdi?

c) O sonsuz kudret sahibi, atomu, atom çekirdeğini ve etrafında dönen elektronları var kılmamış olsaydı, hangi fizikçi onu bulup ortaya çıkarabilir veya hangi ilim adamı onun bir benzerini icat edebilirdi?

Görülüyor ki, ilim adamı ancak Allah'ın kendisine verdiği birtakım yeteneklerini kullanmak suretiyle, yine Allah'ın varlık âlemine koyduğu birtakım kanunları, düzenleri bulup ortaya çıkarabilmekte, mevcut olma-

yan bir şeyi var kılamamaktadır. O halde Allah'ın verdiği akıl, zekâ ve yeteneklerle, Allah'ın mülkünde, Allah'ın koymuş olduğu birtakım fiziksel, kimyasal olayları bulup keşfeden ilim adamına yakışan nedir? Her şeyden evvel Cenâb-ı Hakk'a yönelip şükretmesi gerekmektedir. Bunun aksine bir düşünce ve davranış, onun basiretsizliğine ve nankörlüğüne delâlet etmez mi?

Dini bilgisi, Kur'ân kültürü kıt olanlar, o gibilerini Cennet'in en üst köşesine oturtma cömertliğinde bulunurlar. Kimin nimetini, hangi kıstas ve ölçüye göre kime lâyık görüyorlar?

Kur'ân bu konuda da kesin hükmünü bildiriyor:

"Onlar ki inkârlarından dolayı dünya hayatında işleri, amelleri boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel bir iş yaptıklarını sanırlar."

Kur'ân bu hükmünü biraz daha pekiştirip her türlü şüpheyi ve yanlış yorumda bulunmayı kaldırmak için tekrarlıyor:

"Onlardır ki, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişlerdir. O sebeple amelleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü onlar için bir tartı tutmayacağız."

Neden? Zira tartı ancak, imânla beraber iyilik ve kötülüğü, sevap ve günahı olanlar içindir. İmânı olmayanın, âhirete yarar bir iyiliği de yok demektir. O halde küfür ve sapıklığı tartmanın gereği yoktur.

İmân ve Salih Amel

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

"İman edip iyi, yararlı amellerde bulunanlara ise Firdevs Cennetleri onlar için konaktır."

İman, Allah (celle celaluhu) ile kulu arasında tek bağlantıdır. Amel-i sâlih, yani iyi, yararlı iş ve ameller ancak bu bağlantıyı kuvvetlendiren faktörlerdir. Diğer bir deyimle, bunlar imânın en tabii ürünleridir. Sütteki yağ, topraktaki altın, ağaçtaki kök ve gövde ne ise, iyi-yararlı işlerdeki imân da odur.

Bunun için Kur'ân, imân bağlantısını sağlayıp Allah (celle celaluhu) ile manevi irtibat kuran mü'minlerin iyi ve yararlı amellerinin boşa gitmeyeceğini belirterek Firdevs cennetinin onlara konak olarak hazırlanıp tahsis

edildiğini müjdelemektedir.

Cennet'e Girenler Başka Bir Yere Gitmek İstemezler

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا

"Orada ebedi kalırlar; başka yere çıkıp gitmek istemezler."

Bunun nedeni gayet açıktır: Cennet, her yanıyla ve her nimetiyle Allah'ın kudret eliyle dekore edilmiştir. Aynı zamanda Cenâb-ı-Hakk'ın kudreti sonsuz ve sınırsızdır. Tecellilerinin ardı-arkası yoktur. Her an tecellide bulunacağına göre Cennet her an değişik manzaralara bürünmekte ve birbirinden güzel, çekici görüntüler vermektedir. O bakımdan bıkkınlık, daha iyisini düşünmek veya aramak söz konusu değildir. Çünkü daha güzelini ve iyisini düşünmek mümkün değildir. O bakımdan Cennet'e girenler, ebedi selâmet yurduna kavuşmanın her ân tazeliğini ve ilk heyecanını duyar ve duydukça da Allah'a hamd ederler.

Cennet'in bu tazeliğini kaybetmeyen güzelliğini bir misal ile açıklamamız gerekirse, herhalde Kur'ân'ı gösterebiliriz. Kur'ân bütünüyle Allah kelâmı olduğu ve O'nun kudret kalemiyle yazılıp Hz. Muhammed'in kalbine Cibril vasıtasıyla ilka edildiği içindir ki, okundukça tazeliği artmakta, incelendikçe zevk vermekte, yeni yeni bilgiler ilham etmekte ve asırların geçmesiyle parlaklığından hiçbir şey kaybetmemektedir. Çünkü Allah'ın kudret kalemiyle hazırlanıp öylece yeryüzüne indirilmiştir. Her kelimesi ve âyeti Hakk'ın kelâm sıfatının yüksek tecellisini terennüm etmekte, her suresi O'nun söz hazinesinin ayrı bir cevherini yansıtmaktadır.

İşte Cennet de böyle...

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyametin ilk safhalarından biri tasvir edildi. Allah kelâmıyla amel etmeyen inkarcılar uyarıldı; kıyamette onlar için hazırlanan azap hatırlatılarak ölmeden önce dönüş yapmaları istenildi. İyi, yararlı amellerde bulunan mü'minler ise, Firdevs Cennetleriyle müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın sözlerinin, O'nun yüksek kudretinden kaynaklandığı için yazmakla bitmeyeceği, denizler mürekkep olsa yine de buna yetmeyeceği açıklanıyor. Böylece O'nun sözlerinden bir kısım olan Kur'ân'ın kıyamete kadar insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarına ce-

vap verecek, çare getirecek kudrette olduğuna işaret ediliyor. Her asırda tefsir edilmesinin gereği üzerinde kapalı şekilde durulup ilim adamlarına ilhamda bulunuluyor. Sonra da Kur'ân'ı insanlara tebliğ eden Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir insan olduğu belirtilerek aradaki farkın sadece O'na Allah'ın bir olduğuyla ilgili vahiy indiği bildirilerek, Hristiyanların İsa Peygamber'i ilâhlaştırmalarının çok büyük bir günah ve suç olduğuna dolaylı şekilde telmihte bulunuluyor ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ilâhlaştırılmaması bilhassa tenbih ediliyor. En yüce dost olan Allah'a kavuşmayı dileyenlerin ancak O'na kulluk ederek, iyi yararlı amellerde bulunmaları emrediliyor.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ
رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا
إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا
يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

109- De ki: Rabbimin sözlerini (yazmak) için deniz(ler) mürekkep olsa ve bir o kadarı da ilâve edilse, Rabbimin sözleri bitmeden denizler tükenirdi.

110- De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (şu farkla ki) ilâhınızın bir tek ilâh olduğu bana vahyolundu. Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse, iyi-yararlı amelde bulunsun ve Rabbine ibâdette (kullukta) hiçbir ortak tutmasın.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudi bilginlerinden birkaç kişi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dediler ki:

- Ya Muhammed! Sen hem getirdiğin kitapta "Bize hikmet verilmiştir. Artık kime hikmet verilmişse, cidden ona birçok hayırlar verilmiştir." diyorsun, hem de aynı kitapta, "Size ilimden pek az şey verilmiştir." denilmektedir. Bu iki zıt sözü bağdaştırmak mümkün mü?

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim insanlar duysun diye amel ederse, Allah onu öyle teşhir eder. Kim de insanlar görsün diye amel ederse, Allah onu da öyle teşhir eder."[2]

Kudsi Hadis:

Allah buyuruyor:

"Ben ortaklıkta ortakların en ganisiyim. Artık kim bir amel işler de başkasını onda bana ortak tutarsa, onu da, ortağını da kendi hallerine terkederim (ben ondan da, amelinden de beriyim)."[3]

Bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip, "Ben birçok yerlerde durup hem Allah'ın rızasını diliyorum, hem de halkın benim yerimi (durumumu) görmesini istiyorum" dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona cevap vermedi. Çok geçmeden yukarıdaki âyetler indi.[4]

"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey, küçük şirktir."

Bunun üzerine soruldu:

- Ya Rasulallah! Küçük şirk nedir? Cevap verdi:

- Gösteriştir. Kıyamet günü insanların amellerinin karşılığı verilirken Allah onlara şöyle buyurur: "Dünyada kimler için gösteriş yaptınızsa, onlara gidin, bir bakın. Onların yanında bir karşılık bulabilecek misiniz?"[5]

"Kim Kehf suresinin baş kısmından on âyet ezberlerse, Deccal'in fitnesinden korunmuş olur."

1 Lübabu't-te'vil -Tefsir-i Kurtubi: 11/69'dan özetlenerek

2 Buhari/Rikak: 36, Ahkâm: 9 - Müslim/Zühd: 47, 48 - Tirmizi/Nikâh: 11. Zühd: 48 - İbn Mâce/Zühd: 21 - Ahmed: 3/40-5/45

3 Tirmizi/Tefsir: 6/18 - İbn Mâce/Zühd: 21 - Ahmed: 4/215

4 İbn Ebi Hatim: Abdülkerim el-Ceziri tarikiyle Tavus'dan

5 Tirmizi/Hudud: 24 Fiten: 59, Zühd: 21 - İbn Mâce/Hudud: 12, Zühd: 21 - Ahmed: 1/22, 44 - 3/7. 30. 382-4/126-5/428. 429

Diğer bir rivayette ise, **"Kehf suresinin sonundan..."** buyurulmuştur.[1]

"Şirk (Allah'a ortak koşmak) sizde, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir. Ama sizi bir şeye irşat edeyim ki, onu yaptığınızda şirkin küçüğünü de, büyüğünü de alıp götürür: Deyin ki: Allahım! Bildiğimiz halde sana ortak koşmaktan sana sığınırız ve bilmediğimiz bir şirkten de senin mağfiretini dileriz. Bu duayı üç defa okursunuz."[2]

Rabbimizin Sözleri Tükenmez

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

"De ki: Rabbimin sözlerini (yazmak) için deniz(ler) mürekkep olsa ve bir o kadarı da ilâve etsek, yine de Rabbimin sözleri bitmeden denizler tükenirdi."

Öncesi ve sonrası olmayan, ezelle ebed arasını ilmiyle, kudretiyle, kahır ve tasarrufuyla kapsayan Allah için bir son olmadığına göre, O'nun sözleri için de bir son ve sınır yoktur. O bakımdan bütün denizler mürekkep olsa ve bir o kadarı da ona katılsa yine de Rabbimizin sözleri bitmeden onlar tükenir.

Bize Cebrail vasıtasıyla indirdiği sözü, bizim ihtiyacımız oranındadır. Öyle ki, kıyamete kadar dünya ve âhiretimizi düzenleyecek, ruhumuzu arındıracak, önümüzü aydınlatacak, düşünce ufkumuzu genişletecek, duygularımızı yönlendirecek hükümleri kapsamakta ve bütün milletlere seslenmek, yol göstermektedir. Böyle olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerim bitmez, tükenmez bir ilim hazinesi olarak elimizde bulunuyor. Her çağda insanları Hakk'a çevirecek, gelişerek doğruyu bulan ilimle bağdaşacak özelliktedir. Çünkü Allah sözüdür, o bakımdan kapsamlı ve kudretlidir.

Biz henüz fizik âlemi hakkında her şeyi çözmüş ve anlamış değiliz. Bilmediklerimiz bildiklerimizden çok fazladır. Mâna âlemi, yani fizikötesi hakkında ise, ilmin kayda değer bir tesbiti yoktur. Allah'ın kudretinin varlık alemindeki tecellilerinden milyarda birini belki ancak bilebiliyoruz.

Mi'rac Gecesi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gösterilen

1 Müslim/Müsafirin: 257 - Ebu Dâvud/Melahim: 14 - Ahmed: 5/196-6/449

2 Müsned-i Ahmed: 4/403

sır ve hikmetler, açılan kapılar bile, ilâhi gaybın milyarda biri değildir.

Bütün bunları bir tarafa bırakalım da sadece insan bedenini ve ruhunu ele alalım. Bu birbirinden ayrı iki varlığın yapılarındaki ilâhi sanat ve kudretin pek az ölçüde sır ve hikmetini çözebiliyoruz. Bize bu kadar yakın olan beden ve ruhumuz hakkındaki bilgimiz yeterli olmadığına göre, diğer varlıkların hakikatini bütün boyutlarıyla nasıl bilebiliriz. O sonsuz ve sınırsız kudretin karşısında aczimizi, sınırlılığımızı mahviyetkâr bir dille anlatmaktan başka ne diyebiliriz?

Rabbine Selim Bir Kalp ile Kavuşmak İsteyenler

Artık kim Rabbine selim bir kalp, arınmış bir ruh, gelişmiş bir vicdan, berraklaşmış bir gönül ile kavuşmak istiyorsa, önce Rabbinin makamının yüceliğini, kendi kulluğunun anlam ve hikmetini anlayarak sâlih amellerde bulunsun. Çünkü Cenâb-ı Hak, ancak işin, sözün ve düşüncenin iyisini, güzelini, faydalı ve doğru olanını sever ve kabul eder. O'nun yaptığı her şey mükemmeldir ve mutlak anlamda faydalıdır. Noksan iş O'nun elinden çıkmaz. Noksanlık bizim sıfatımızdır. Yanlış düşünceler bize aittir. Kudret kalemi yanlış yazmaz. Allah (celle celaluhu) kendi mülkünde mutlak hükümrandır. İlim ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.

Kehf suresine, Allah'a hamd ile başlandı ve Allah'a ibâdette hiçbir şeyi O'na ortak koşmamakla noktalandı. En güzel övgülere lâyık olan Rabbimiz her türlü ortaktan, benzerden ve noksanlıktan pak ve yücedir.

Bizi bu surenin tefsirinde başarılı kıldığı için de Rabbimize sâlih kullarının hamdiyle hamd ederiz. Kalan surelerin tefsirini de tamamlamayı müyesser kılmasını diler, yine hamd ile O'nu tesbih eder, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e salât ve selâmla ta'zimatımızı sunarız.

19. SURE

MERYEM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
98	780	3700

MERYEM SURESİ

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak bazı müfessirlere göre, 58 ve 71. âyetler Medine'de inmiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

İsa (aleyhisselam)'ın annesi Hz. Meryem'den söz edildiği ve ona geniş yer verildiği için buna "Meryem Suresi" denilmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Zekeriya (aleyhisselam)'ın duasına yer verilir ve Allah'ın daha önce hiç kimseye isim olarak konulmayan "Yahya" adında bir erkek evlâtla onu müjdelediği açıklanır.

2- Yaşlı bir baba, kısır bir anadan çocuk dünyaya gelir mi, şeklinde bir sorunun ortaya atıldığına dikkatler çekilir.

3- Yahya Peygamber'den, ona verilen nübüvvet payesinden ve kendisine açılan hikmet kapısından söz edilir.

4- Hz. Meryem'in Melek Cibril'in nefesiyle gebe kaldığı ve o sebeple bilhassa doğum günlerinde kendini halktan devamlı uzak tutmaya çalıştığı anlatılır.

5- Hz. Meryem'e yönelen ilâhi ilhamlara atıflar yapılarak kadri yüce bir anne olduğuna işaret edilir.

6- Hz. İsa (aleyhisselam)'ın kundakta iken konuşması, kendisine peygamberlik verileceğini ta o günlerde söylemesi bir mucize çerçevesi içinde ifade edilerek İsa Peygamber'in Allah yanında birçok kerametlere nail kılındığı dolaylı bir şekilde işlenir.

7- İbrahim (aleyhisselam)'ın babası Azer ile olan ilgisinden önemli bir safhaya yer verilir. Sonra da İshak ve Yakub'un O'na birer ilâhi mevhibe olarak sunulduğu belirtilir.

8- Musa (aleyhisselam) ve Tevrat'taki münacatı ve Harun'un O'na vezir olarak verilmesi üzerinde durularak öğüt alınacak bazı safhalar nakledilir.

9- İsmail ve İdris Peygamberler'e dikkatler çekilir. Birinin vaadinde

sadık olduğu, namaz ve zekâtla emrolunduğu; diğerinin ise, kadri yüce bir zat olduğu duyarlı bir ifadeyle açıklanır.

10- Tevbe edip iyi, yararlı amellerde bulunanlara vadedilen mükâfatlar çekici bir tablo halinde gözler önüne serilir.

11- Müşriklerin ikinci hayatı ret ve inkâr etmelerine parmak basılarak, kıyametin mutlaka gerçekleşeceğiyle ilgili deliller getirilir ve insan aklına malzeme verilir.

12- Hakk'ı ret ve inkâr eden kâfirlerin kendi dost ve yakınları olan şeytanlarla birlikte haşredilecekleri, Cehennemin etrafında öbek öbek yerlerini alacakları ilâhi uyarı olarak hatırlatılır.

13- Kur'ân okununca müşriklerin tutum ve davranışları üzerinde durulur. Daha duyarlı bir uyarı ile ilâhi rahmete geniş kapı açılır.

14- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara verilecek keramet yurdunun ana vasıfları ortaya konurken, suçlu günahkârların rüsvaylık yurduna sevkedilecekleri haber verilir.

15- Allah'a çocuk isnat edenler şiddetle kınanır.

16- Kur'ân'ın çok açık ve net bir Arapça ile indirildiği bildirilerek sure noktalanır.

١٩ سُورَةُ مَرْيَمَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَآءً
خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ
اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِنْ وَرَآءِى وَكَانَتِ
امْرَاَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ
يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَا زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى
لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ
امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ
عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِى
اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ مِنَ
الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾

1- Kâf - Hâ - Yâ - Ayn - Sâd.

2- Bu, Rabbın rahmetini kulu Zekeriya'ya anmasıdır.

3- Hani bir vakit o, Rabbine gizli bir seslenişle seslenmişti de,

4- "Ey Rabbim! demişti, kemiklerim gerçekten iyice zayıfladı ve başımdaki saçlarım da aklaşıp alev alev tutuşurcasına ağardı. Rabbim! Sana yalvarıp yakarmakla hiç de bedbaht olmadım.

5-6- Ve doğrusu arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişeli-

yim. Karım da kısır bulunuyor. Artık sen kendi katından bana da, Yâkub ailesine de vâris olacak bir veli (işleri senin adına yürütecek bir erkek evlât) bağışla. Hem Rabbim! Onu rızana lâyık gör."

7- (Allah) "Ey Zekeriyâ! Doğrusu biz seni Yahya isminde bir oğlanla müjdeliyoruz ki ondan önce bu adı kimseye vermedik."

8-Zekeriyâ dedi ki: "Rabbim! Benim nasıl oğlum olabilir ki karım kısırdır, ben de yaşlılığın son kertesine gelmiş bulunuyorum!"

9- Allah ona: "Bu böyledir. Rabbin buyurdu, o bana göre çok kolaydır; sen hiçbir şey değil iken bundan önce seni yarattım," dedi.

10-Zekeriyâ, "Rabbim! O halde bana bir alâmet lütfet" dedi. Allah ona: "Sağlığın tam yerindeyken insanlarla üç gece konuşamaman (senin için alamet)dir" buyurdu.

11- Bunun üzerine Zekeriyâ, mihrâbdan çıkıp kavmine, "sabah akşam tesbih edin!" diye işarette bulundu.

İLGİLİ HADİSLER

"Zekeriyâ Peygamber dülger idi. O, dülger[1]lik yapıp elinin emeğiyle geçinirdi."[2]

"Biz peygamberler miras bırakmayız. Geriye bıraktığımız şeyler sadaka olarak dağıtılır."[3]

İlâhi Şifre

Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd. Bunlar Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda surenin özeti, ondaki hikmetlerin işaretidir. Gerçek manalarını ise, ancak Allah (celle celaluhu) bilir.

Zekeriya (aleyhisselam)

Davud (aleyhisselam)'ın torunlarındandır. Hz. İsa'dan hemen önce nübüvvet göreviyle İsrailoğulları'na gönderilmiştir. Aynı zamanda Tevrat ahkâmını tebliğ ve uygulatmakla emrolunmuştur. O bakımdan Tevrat'ın birçok hükümleriyle amel etmeyen Yahudilerle çetin mücadele etmiş ve

---

1 Marangoz

2 Müslim/Fezâil: 169 - İbn Mâce/Ticarat: 5 - Ahmed: 2/296, 405, 485

3 Sahih-i Müslim - Sahih-i Buhari

sonra da bu uğurda onlar tarafından öldürülmüştür.

Bir ara yaşının ilerlemesine bakıp kendisinden sonra dini hizmeti sürdürecek güvenilir bir kimseyi geride bırakmadığını düşünerek, hem kendisine, hem Yakub ailesine verilen ilim ve hikmete vâris olacak bir oğlan evlâdı dileğinde bulunmuştu. Cenâb-ı Hak onun bu dileğini kabul buyurarak ona Yahya adında tertemiz bir evlât ihsan etmiştir.

Onun istediği vâris, mal ve mülke sahip çıkacak anlamda değil, öteden beri Yakub soyundan gelen peygamberlerin neşrettiği ilim, irfan, ahlâk ve fazilete, aynı zamanda peygamberlik nimetine vâris olacak bir evlâttır. Nitekim Hz. Yahya (aleyhisselam)'a bu anlamda veraset intikal etmiş ve böylece o da babası gibi peygamberlik payesiyle şereflendirilmiştir.

Zekeriya Peygamber'in Davud Peygamber'in torunlarından sayıldığı gibi, Harun Peygamber'in soyundan geldiğini kabul edenler de olmuştur. İkincilerin tesbiti daha çok Tevrat'a dayanmaktadır. Çünkü Davud Peygamber iyice yaşlanınca kutsal dine ve mabede kimlerin nasıl hizmet edeceğini belirleyip düzenlemek istemiş ve böylece o, İsrail'in bütün reislerini ve Levilileri toplamış. Otuz yaşından yukarı olan Levililer sayılınca otuz sekiz bin erkek tesbit edilmiş, onlardan yirmi dört bini Rabb'in evine bakmak için görevlendirilmiş. Böylece bu kutsal görev ta Zekeriya (aleyhisselam) zamanına kadar sürüp gelmiş, kendisinden sonra aynı soydan bir peygamberin bu işin başına geçmesini ve Levilileri aynı hizmete yöneltip sürdürmelerini sağlamasını gönülden arzu etmişti.[1]

Böylece Yahya Peygamber'in neye vâris olacağı daha iyi anlaşılmış oluyor.

Ayrıca Kitab-ı Mukaddes'in son bölümlerinde Zekeriya (aleyhisselam) ile ilgili özel bir bölüm ayrılmıştır. Tamamı on dört babdır.

Diğer bir rivayet:

Kutsal mabede hizmet edenlerin, genellikle Harun Peygamber soyundan gelen din adamları olduğunu müfessir Aleaddin Ali kendi tefsirinde belirtirken şu olayı nakleder:

"Hanne, Meryem'i doğurunca onu bir bez parçasına sardı ve alıp ma-

1 Tevrat/I. Tarihler: 23/1-6

bede götürerek oradaki Harun Peygamber soyundan olan din hizmetlilerinin önüne koydu. Çünkü o gün için de Beytü'l-Makdis'e onlar bakıyorlardı. Hanne, "İşte adanılan kız ve işte siz" deyince, hepsi de ona rağbet edip istekli çıktılar. Zira Meryem, onların imamlarının (lider ve önderlerinin) kızı idi. Bunun üzerine Zekeriya (aleyhisselam), "Ona bakmaya, onu himaye etmeye ben daha haklıyımdır. Çünkü onun teyzesi benim yanımdadır!" deyince, din hizmetlileri ona: "Eğer Meryem'in en haklı olana bırakılması gerekiyorsa, şüphesiz onu doğuran annesine bırakılması gerekir. Ama madem ki öyle diyorsun, aramızda kura çekelim. Kura kime çıkarsa, Meryem'i o himaye edip büyütsün" diye öneride bulundular. Kura Zekeriya (aleyhisselam) çıktı ve böylece Meryem onun himayesine verildi."[1]

Bu rivayetten, Zekeriya'nın Harun Peygamber soyundan değil de Davud Peygamber soyundan olduğu anlaşılıyor. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Nitekim adı geçen müfessir konunun son kısmında şöyle açıklamada bulunmuştur: "Zekeriya (aleyhisselam) Ezen'in oğludur. O da Müslim'in, o da Saduk'un oğludur ki, Saduk, Davud oğlu Süleyman'ın evlâdındandır."[2]

Zekeriya Kıssasından Öğütler ve İbretler:

1- Allah'ın rahmeti sâlih kullarından yanadır. Bu rahmet onların yeryüzünde de göklerde de anılmasını sağlar.

2- Önemli istek ve ihtiyaçlarımızı, kimselerin duymadığı bir yerde hafif bir seslenişle Allah'a arz etmemiz, duamızın daha çok kabul olunmasına ortam hazırlar. Ancak duâ ve seslenişi tam bir ümit ve imân atmosferi içinde yapmamız gerekmektedir.

3- Allah'tan dine, ülkeye ve insanlığa güzel, yararlı hizmetlerde bulunacak hayırlı evlât istemek, ilâhi rahmet ve inayeti harekete geçirmeye vesile olur.

4- Yaşlılıktan, hormonlardaki arızadan veya eşinin kısırlığından dolayı çocuğu olmayan çiftlerin, maddi ve zahiri sebeplere başvurup umutları kesilince, erkeğin oruç tutup bir köşeye çekilerek Allah'a yalvarıp yakarması, O'nun geniş rahmet ve lutfunu dilemesi, o konuda sebepleri ko-

1 Lübabu't-te'vil: 1/225 - Âl-i imrân: 34-41. âyetlerin tefsiri

2 Lübabu't-te'vil: 1/225

laylaştırır, hayırlı bir evlâdın ihsan edilmesi umulur.[1]

Cenâb-ı Hakk'ın bu hususta Zekeriya (aleyhisselam)'ı bize misal verdiğini unutmamamız gereken önemli bir olaydır. Çünkü Kur'ân, mü'minlere hiçbir yararı olmayan bir konu veya kıssayı anlatıp nakletmez.

Ayrıca ev halkının da bir süre sabah ve akşam Allah'ı tesbih etmeleri tavsiye edilmektedir.

Yahya (aleyhisselam)

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُ مِن قَبْلُ سَمِيًّا

"(Allah) Ey Zekeriya! Doğrusu biz seni Yahya isminde bir oğlanla müjdeliyoruz ki ondan önce bu adı kimseye vermedik."

Yahya Peygamber, Zekeriya Peygamber (aleyhisselam)'in oğludur. İncil ondan "Vaftizci Yahya" diye bahseder. Kitab-ı Mukaddes'te anasının adının Elizabeth olduğu belirtilir. Sahih hadislerden ise, Meryem ile Yahya'nın anasının kardeş oldukları anlaşılıyor. Nitekim Mi'rac olayı anlatılırken Resulüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, ikinci gökte teyze oğulları İsa ve Yahya (aleyhisselam) ile karşılaştığını beyân buyurmuştur.

Yahya Peygamber henüz çocuk iken kendisine hikmet verilmiştir. Ayrıca kalp yufkalığı, gönül açıklığı ile tam bir safiyete mazhar kılınmış; iffet ve ağır başlılığın simgesi sayılmıştır. İsa (aleyhisselam) onun hakkında şu övgü dolu sözü kullanmıştır: "Doğrusu size derim: Kadınların doğurdukları arasında Vaftizci Yahya'dan daha büyüğü çıkmamıştır. Fakat göklerin melekutunda daha küçük olan, ondan daha büyüktür."[2]

Kur'ân'ın tam beş yerinde bu peygamberden değişik ifadeler ve hükümlerle bahsedilir. Daha çok genç bekârlar için örnek bir genç olarak gösterilir. Hadislerde ise, Allah yolunda, O'nun rızası doğrultusunda işkencelere mâruz kaldığı ve zindanlara atıldığı anlatılır.

Gerek babasının, gerekse kendisinin Yahudiler tarafından feci şekilde öldürüldüğü olayı halk arasında yaygınsa da Kur'ân'da bu konuda isim belirtilerek bir açıklama yapılmamıştır. İncil'de ise, bu üç yerde konu edi-

1 Böyle bir duâ ve oruç İslâm'da sünnet kılınmamıştır; sadece Kur'ân'dan mülhem bir temennidir.

2 İncil/Matta: 11/1

lerek nasıl öldürüldüğü şöyle yazılıdır:

"Çünkü Hirodes, Yahya'yı tutmuştu ve kardeşi Filipus'un karısı Hirodias'tan ötürü, onu bağlayıp zindana atmıştı. Çünkü Yahya Hirodes'e; O kadını almak senin için caiz değildir, diyordu. Ve Hirodes, Yahya'yı öldürmek istedi ise de, halktan korktu; çünkü onlar Yahya'yı bir peygamber olarak tanıyorlardı. Fakat Hirodes'in doğum günü gelince, Hirodias'ın kızı ortada oynadı ve Hirodes'in hoşuna gitti. Bunun üzerine Hirodes, her ne isterse vereceğini and edip ona vadetti. Ve kız, anası tarafından kışkırtılmış olarak dedi: Bana Vaftizci Yahya'nın başını burada bir tepsi içinde ver. İmdi kral kederlendi, fakat andları ve kendisiyle beraber sofrada oturanlardan ötürü, verilsin diye emretti. Ve gönderip zindanda Yahya'nın başını kestirdi ve onun başı bir tepsi içinde getirildi kıza verildi, o da anasına götürdü. Yahya'nın şakirtleri gelip cesedi kaldırdılar, onu gömdüler ve gelip İsa'ya haber verdiler."[1]

"Zira Yahya, Hirodes'e: Kardeşinin karısını almak sana caiz değildir, dedi. Hirodias ise, ona kin bağlayıp, onu öldürmek istiyor, fakat yapamıyordu. Çünkü Hirodes, salih ve mukaddes bir adam olduğunu bilerek, Yahya'dan korkar ve onu korurdu. Onu dinlediği zaman çok şaşırırdı. Galile'nin ileri gelenlerine ziyafet verdiği münasip gün gelince, Hirodias'ın kızı girip oynadığı vakit, Hirodes'in ve kendisiyle sofrada oturanların hoşuna gitti ve kral kıza dedi: "Dile benden, ne istersen sana vereceğim."

Kız da çıkıp anasına: "Ne diyeyim?" dedi. Anası: "Vaftizci Yahya'nın başını, dedi." Kral da muhafız askerlerinden birini gönderip onun başını getirmesini emretti. O da gidip zindanda onun başını kesti."[2]

Luka İncil'inde de aynı olay az değişik bir anlatımla belirtilmektedir.[3] Ancak Hirodes tarafından zindana atılan Yahya Peygamber'in zindanda öldürüldüğüne temas edilmemiştir.

Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) kendi manevi seyahatine temas ederken Yahya Peygamber'le buluştuğunu şöyle anlatır:

"İkinci gökte Yahya Peygamber'i İsa Peygamber'in yanında gördüm.

1 İncil/Matta: 14/3-12

2 İnciI/Markos: 6/21-28

3 Luka/3/18-22

Aramızda şu konuşma geçti:

- Öğrendiğimize göre, kıyamet gününde Allah ölümü bir koç şeklinde getirip Cennet ile Cehennem arasında tutarak onu Cennet ve Cehennem ehline gösterecek ve sen o koçu boğazlayacakmışsın; öyle midir?

- Evet, bu ancak bana lâyıktır. Çünkü ben Yahya ismini taşıyorum, benim ismimin karşıtı olan ölüm, benimle birlikte kalamaz. O bakımdan ortadan kaldırılması gerekir. Onu benden başka gideren olmaz.

- Doğru söylüyorsun, ama şu âlemde Yahya adında olanlar hayli çoktur.

- Öyle ama, benim bu isimle öncelik mertebem vardır. Benden önce Allah bu ismi kimseye vermemiştir. O bakımdan bütün Yahyalar bana tabidirler. Benim ortaya çıkmamla onların hükmü kalmaz."

Şeyh Muhyiddin (kaddesallahu sirrehu) onun bu cevabını naklettikten sonra diyor ki: "Sonra Yahya Peygamber beni öyle bir hususta uyardı ki, o hususta hiçbir bilgim yoktu. Kendisine Allah'tan mükâfatlar dilerim."[1]

Tarihi Bir Olay

Habeşistan'a hicret edip kral Necaşi'ye sığınan ilk Müslümanların Kureyş'in azgın ve sapık müşriklerinden gördükleri eza ve cefa, işkence ve hakareti anlatmaya gerek görmüyorum. Bu cefakâr mü'minleri, Habeşistan'da da rahat bırakmamak için Mekke'nin ileri gelenleri birtakım hediyelerle birlikte Amr b. Âs ile Abdullah b. Ebi Rebi'a'yı kral Necaşi'ye gönderdiler. Götürdükleri hediyelerin bir bölümünü patriklere verip onların yardımını sağlamaya çalıştılar. Ama kral, önce ülkesine iltica eden Müslümanları görmek ve dinlemek istedi. Huzura alındılar. Kral sordu:

- Sizi eski dininizden ve ülkenizden ayıran yeni dininiz nedir? Mülteciler adına Cafer b. Ebi Talib (radıyallahu anh) cevap verdi:

- Ey hükümdar! Biz cahil ve kaba bir millettik. Putlara tapar, ölü hayvan etini yerdik. Kötülüğün de her çeşidini işler, hısımlık bağlarını keserdik. Komşu komşuya saygı göstermez, elinden geldiğince fenalıkta bulunmaktan çekinmezdi. Bizde güçlüler güçsüzleri ezer, hak ve hukuk tanınmazdı. Hal böyle iken Allah içimizden soyunu bildiğimiz, doğru-

1 Fütuhat-ı Mekkiyye: 3/346

luğuna inandığımız bir zatı seçip bize peygamber olarak gönderdi. O da bizi Allah'ın varlığına, birliğine çağırdı. Putların anlamsız bâtıl şeyler olduğunu söyledi. Kısaca bize sözün doğrusunu söylemeyi, emâneti yerine ulaştırmayı, yakınlarımızla sıcak ilgi kurmamızı, komşu haklarına saygılı olmamızı emretti. Kötülüklerden kaçınmamızı, kan dökmememizi, yetim malına haksız yere el dokundurmamamızı, namus ve iffeti korumamızı tavsiye etti. Bir olan, eşi ve ortağı olmayan Allah'a tapmamızı buyurdu. Biz de O'na inandık ve uyduk. Bu yüzden işkenceye uğratıldık, her türlü hak ve hürriyetlerimize tecavüz edildi ve o yüzden size sığınmak zorunda kaldık. Ülkenizde haksızlığa uğramayacağımızı umarak sizi seçip geldik.

Kral bu sözleri dikkatle dinledikten sonra duygulandı ve sordu:

- O peygamberin Allah'tan getirdiği sözlerden bana okuyabilir misiniz? Aranızda ondan bazı bölümleri bileniniz var mı? Varsa okumasını arzu ediyorum.

Hz. Cafer (radıyallahu anh) rahatladı ve cevap verdi:

- Biliyoruz. Sonra da Meryem suresinin baş kısmından hayli parçalar okudu.

İlâhi kelâmın ruhlara gıda veren nağmesi yükselince patriklerin hoşuna gitti ve: "Bu sözler Mesih İsa'nın sözlerine benziyor; aynı kaynaktan süzülüp geldiğini sanıyoruz" dediler. Kral Necaşi de, "Bununla Musa'nın getirdiği din aynı kandilden yansımaktadır" diyerek nemlenen gözlerini gelen o iki elçiye çevirip: "Geldiğiniz gibi geri dönünüz. Bu masum insanları size teslim etmeyeceğim. Hem bunlar bana ve ülkeme umut bağlayarak kendi öz yurtlarını terkedip buralara kadar gelmişler ve bize iltica etmişlerdir. Onları korumak ve himaye etmek bizim görevimizdir" şeklinde konuşarak kesin kararını bildirdi.

Kral ikinci gün tekrar Hz. Cafer (radıyallahu anh)'ı çağırarak, İsa Peygamber hakkında ne düşündüklerini sordu. O da Meryem suresinin 16-35. âyetlerini okudu. Bir diğer tesbite göre:

"Meryem oğlu Mesih İsa, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ilka olunan kelimesi ve Allah'tan gelme bir ruhtur" mealindeki Nisa suresi 171. âyetin bir bölümünü okudu.

Kral Necaşi bu cevabı alınca gözlerinin içi güldü ve elindeki çubukla

yere bir çizgi çizerek şöyle dedi: "Dininiz ile dinimiz arasındaki fark, bu çizgi kadardır."

Sonra da bu kral Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görmediği halde O'na imân etti. Vefat edince de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Melek Cebrail'in işareti üzerine onun cenaze namazını gıyaben kıldı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hayli yaşlanmış olan Zekeriya Peygamber'in Allah'ın dinine hizmet edecek bir oğlan evlâdı istemesi konu edildi ve duasının kabul edilerek kendisine Yahya adında bir erkek evlât ihsan edildiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yahya Peygamber'in yedi kadar özelliği üzerinde durularak gençlere en güzel misal veriliyor.

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا
وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ
عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

12-13-14- "Ey Yahya! Kitaba bütün gücünle sarıl" dedik. Biz ona henüz çocuk iken hikmet (ilim ve irfan) verdik. Ayrıca kendi katımızdan bir ince kalplilik, yufka yüreklilik ve paklık sunduk. O zaten (günah ve fenalıktan) sakınan, ana-babasına çok iyi davranan idi; o zorba ve isyankâr değildi.

15- Ona (Allah katından) hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de dirilip kalkacağı gün selâm olsun!.

İLGİLİ HADİS

"Hiçbir kimse yok ki kıyamet gününde günahkâr olarak Allah'a kavuşmuş olmasın. Ancak Zekeriya oğlu Yahya müstesna."[1]

Peygamberler genellikle günah işlemezler. Cenâb-ı Hak onları ismet

1 İbn Cerir et-Taberi -Abdurrezzak: Katade'den

gölgesi altına alıp fenalık işlemekten korumuştur. Hz. Yahya da peygamberlerden biridir. Ancak genç yaşında kendini Allah'a verip ahlâksızlarla mücadele etmesi ve her hususta nefsine hâkim olup çevresine en güzel misal teşkil etmesi bakımından bir özellik arz etmekte ve hiçbir gencin kendini bu derece günah ve kötülüklerden koruyabileceğinin düşünülemeyeceğine işaret edilmektedir.

Yahya Peygamber Küçük Yaşta Tevrat'ı Okuyup Öğrendi

Bilindiği gibi, peygamberlik tahsil, çalışma, gayret ve içtihatla elde edilen bir meslek değildir. O, Allah'ın büyük bir lutfudur ki dilediğini seçip ona verir. Öyle ki, peygamber olacak kimse o özellik ve yetenekte doğar, yani peygamberliğe namzet olarak dünyaya gözlerini açar.

İşte Kur'ân ilgili âyetlerle bu hakikate dikkatlerimizi çekiyor. Zekeriya Peygamber'in, peygamberlik ilmine, ahlâkına vâris olacak bir evlât isteği, Yahya Peygamber gibi günah ve kötülükten ve her türlü manevi kirlerden uzak, tertemiz bir kişi hakkında kabul ediliyor.

Yahya Peygamber, kıyamete kadar bütün gençlerin örnek edineceği bir düzeyde bulunuyordu.

Kur'ân bu pak nebinin yedi önemli sıfatını sıralayıp, ilâhi selâmla onu selâmlıyor:

1- Henüz çocuk sayılacak yaşta Tevrat'ı okuyup öğrenmiş ve ona Kur'ân'ın tabiriyle sımsıkı sarılma ilhamına mazhar olmuştur.

Bu, çocuklara küçük yaşta iken Allah'ın kitabını öğretmeyi ilham etmekte, ileride topluma kazandırılmak istenen çocuğun böylece kalbinde ve kafasında sağlam bir temel oluşturmayı öğütlemektedir.

2- Yine küçük yaşlarda ona ledünni ilim ve hikmet verilmiş; o da az konuşan, öz konuşan fakat ilim ve hikmet incileri saçan seçkin bir genç hüviyetiyle ortaya çıkma imkânına eriştirilmiştir.

Bu, çocuğa küçük yaşlarında güzel konuşmayı, doğru düşünmeyi öğretmemizi ilham etmekte, anne ve babaların çocuklarının yanında çok dikkatli konuşmalarını ve davranmalarını hatırlatmaktadır. Çünkü çocuk daha çok anne ve babasının kopyası sayılır.

3- Şefkat, merhamet, yufka yüreklilik Hz. Yahya'nın değişmeyen huyu, insanların doğru yolu bulmalarını yürekten istemek onun karakteri idi.

Bu, çocuğu küçük yaşta insanlık sevgisiyle donatmayı, hayırhah bir duyguyla yetiştirmeyi; her vesileyle onu kabalıktan, hırçınlıktan, şuna buna eza ve cefa etmekten uzak tutmayı ve devamlı merhamet duygularını geliştirip daha iyiye, daha güzele yönlendirmeyi ilham etmektedir.

4- İçi dışına, dışı içine uyan; günah ve isyandan kendini korumasını bilen, iffet ve namus perdesini her türlü kir ve lekeden uzak tutan bahtiyarlar safına katılmaya lâyık bir özellikte yaratılmıştır.

Bu, çocuğa ve gençlere her vesileyle namuslu ve iffetli olmanın sağlayacağı ve böyle olup hayatını tertemiz tutanlara sağladığı feyizli hayatın nimetlerini tanıtmamızı ilham etmekte; kaybedilen para ve makamın bir şey olmadığını ama kaybedilen namus ve iffetin çok şey olduğunu misallerle telkine çalışmamızı hatırlatmaktadır.

5- Allah'tan her an korkan, O'na ümit bağlayan ve bu inanç içinde kötülüklerden kaçınan mutlu ve kâmil kişilerden biri olma bahtiyarlığına erişmiştir.

Bu, çocuklara ve gençlere, henüz dini ve ahlâki potada şekillendirilmeleri mümkün iken, onlara dini kültürü vermeyi, güzel ve yararlı bilgilerle kendilerini donatmayı telkin etmektedir.

6- Ana-babasına hep iyi davranmış, onları kırmamak için bütün titizliğini ortaya koymuş ve hayırlı dualarını almıştır.

Bu, çocukla ana-babası arasında kopmaz bağların bulunduğuna, çocuğu ana-baba sevgisiyle yetiştirmenin ve ona bu konuda saygılı olmanın yollarını öğretmenin lüzumuna dikkatlerimizi çekmektedir.

7- Zorbalık, başkaldırma gibi kaba söz ve hareketler onun semtine uğramamıştır.

Bu, çocuğu her vesileyle edepli, terbiyeli, nezaketli ve zarif duygulu, ince düşünceli yetiştirmemizi telkin etmekte; ana-babanın zarif davranılarının, nezih sözlerinin çocuk için en güzel model ve örnek teşkil ettiğini kafalara işlemektedir.

Görüldüğü gibi, Yahya (aleyhisselam)'ın hayatının birkaç safhası anlatılırken, mü'minlere yönlendirici birçok mesajlar verilmekte ve öğüt alınacak birçok misaller sergilenmektedir.

Her İnsanın Üç Tehlikeli Devresi Vardır:

1- Doğup dünyaya gözlerini açtığı an,

2- Dost, arkadaş ve yakınlarına veda edip öldüğü gün,

3- Kabrinden kalkacağı gün.

O bakımdan diyebiliriz ki, dünyaya adım atan her insanı bir oka benzetebiliriz. Ana-babanın yayına yerleştirilir ve bir hedefe ya da rastgele bir yere atılır. Unutmayalım ki, çocuk nereye atılırsa, oranın rengini ve karakterini alır. İşte dünyaya gözünü açan her çocuk böyle bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Ana-baba şuurlu olurlar da o oku, faydalı bir hedefe yöneltip atarlarsa, tehlike atlatılmış olur. Rastgele atarlarsa, çocuk çok kötü ellere düşüp onların rezilet potasında değiştirilmesi zor bir şekil alır.

Yahya Peygamber doğarken Cenâb-ı Hak ona selâmet havası estirip kendi katından onu selâmlamış, böylece onu fazilet burcuna yükseltmiştir. Çünkü onun ana-babası da böyle bir idrâk içinde idiler.

Ölüm ikinci devredir ki, her insan yaşadığı hal üzere ölür. Allah'ın korudukları müstesna. Yahya Peygamber de o müstesnalardan biridir. Ölürken ilâhi selâm sıfatına mazhar kılınmış, meleklerin selâmet dilekleri arasında ruhunu âlemlerin Rabbine teslim etmiştir.

İşte bu devre oldukça önemlidir. Ecelin ne zaman yakamıza yapışacağını veya ensemizden bizi yakalayacağını bilemiyoruz. O bakımdan her an ölüme hazır bir düşünce içinde âhiret nevalemiz önümüzde bulunmalıdır.

Kabirlerden kalkıldığında da her insan şaşkın ve tedirgin olur. Allah'ın koruyup güven duygusu verdikleri müstesna. Yahya Peygamber de o müstesnalardan biridir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın esenlik vadeden Selâm sıfatı onun hem dünyada, hem kabirde, hem de âhirette tek desteğidir. Bu ilâhi desteğe lâyık görülebilmek için, ölmeden Allah'ın Selâm sıfatının ışığı altında mü'minlerle kaynaşıp onlara selâm vermemiz ve her din kardeşimizin selâmette kalması için elimizden gelen hizmeti esirgememiz gerekmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inanan bütün gençlere örnek ve misal olan Yahya Peygamber'in yedi kadar özelliği açıklandı ve yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, takva ve iffet timsali Hz, Meryem'den ve Cebrail'in nefhasıyla İsa'ya gebe kalmasından söz ediliyor. Böylece peygamberlerin hep soylu, iffetli, takva sahibi ailelerden seçildiğine işaret ediliyor. Sonra da Allah'a dosdoğru imân eden kadınların kendi hayatlarını tertemiz havaya kavuşturmaları için Hz. Meryem'i örnek edinmeleri ilham edilerek birtakım misaller veriliyor. Böylece gençlere gereken ölçü ve örnek verildikten sonra bu âyetlerle de kadınlara öğüt ve örnek verilmeye geçiliyor.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾
فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا
سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ اِنِّى اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ
اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ
لِى غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ
هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾
فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ
النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا
مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّى اِلَيْكِ
بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

16- Kitapta Meryem'i de ân; hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafına çekilmişti.

17- Sonra da onlardan tarafa bir perde tutup germişti. Biz de ona ruhumuzu (Melek Cebrail'i) göndermiştik de O, ona endamlı, yakışıklı bir insan şeklinde temessül edip görünmüştü.

18- Meryem, "Eğer (Allah'tan) korkup sakınan bir kimse isen, senden herhalde Allah'a sığınırım" demişti.

19- Cibril ona: "Ben ancak sana tertemiz-pak bir oğlan bağışlamak için Rabbinin elçisiyim," demişti.

20- Meryem de, "Bana bir insan dokunmamışken bir oğlum nasıl olur? Ben kötü ahlâklı bir kadın da değilim" demişti.

21- Cibril ona; "Öyle de olsa, Rabbin buyurdu: Bu bana göre pek kolaydır; hem onu insanlara (kudretimizin yüceliğine delâlet eden müstesna) bir belge ve bizden bir rahmet olarak sunacağız. Ve artık bu hükmedilmiş bir iştir ki olup bitmiştir." demişti.

22- Meryem, oğluna-gebe kaldı ve bu haliyle uzak bir yere çekildi.

23- Derken doğum sancısı onu bir hurma dalına çekip götürdü. "Ah keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim, (bu iş başıma gelmeseydi!) dedi.

24-25- Altından bir ses, şöyle dedi ona: "Üzülme, Rabbin senin altında bir su arkı meydana getirdi, hurma dalını kendine doğru çekip silkele, üzerine taze hurma dökülsün."

Babasız Dünyaya Gelen Çocuk

Dünya saltanatına ve maddeye karşı aşırı düşkün olan İsrailoğulları, Tevrat ile amel etmez olmuşlardı. Kendilerine ilâhi rahmetin birer eseri olan her peygambere karşı geliyor, azgınlıklarını sürdürüyorlardı. Çünkü ilâhi düzen ile onların kendi arzularına göre kurdukları düzen birbiriyle uyum sağlamıyor, bir bakıma çatışıyordu. Onun için Tevrat'ın hükümlerini yeniden ihya edip ona geçerlilik kazandırmak için gönderilen peygamberlere uymadılar ve bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da ülkelerinden kovdular. Cenâb-ı Hak, önce çok yaşlı bir baba ile onun kısır eşinden bir peygamber dünyaya getirerek kudretinin yüceliğini onlara hatırlatmayı diledi. Bunun hemen arkasından kendini bütünüyle mabede veren iffet ve namus timsali Meryem'e, Melek Cebrail'i, yakışıklı bir insan şeklinde

göndererek onun İsa (aleyhisselam)'a gebe kalmasını sağladı. Böylece ikinci, fakat daha büyük bir mu'cizeyle İsrailoğulları'nı uyardı. Aynı zamanda gönderdiği Zekeriya, Yahya ve arkalarından irşat alanına çıkardığı İsa (aleyhisselam), Zühd ve takvanın doruğunda bulunuyorlardı. Amaç, âhiretten yüzlerini tamamıyla dünyaya çeviren Yahudilerin hayatında dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü oluşturmak ve Tevrat'ın hükümlerine işlerlik kazandırmaktı.

Bu Olayda Tecelli Eden Mucizeler

Melek Cebrail'e "ruhumuz" denilerek onun taşıdığı ilâhi kudretin tecellilerinden birine dikkatler çekilmiştir. Çünkü Melek Cebrail gerçekten ilâhi kudretten kaynaklanan büyük bir ruh ve hayattır ve her bakımdan enerji ve güç simgesidir. Onun için uzaklık, yakınlık pek söz konusu değildir.

İlâhi kudreti yansıtan bu büyük ruh, ölüye üflese dirilir, hastaya dokunsa iyileşir, marize dokunsa şifa bulur, bakire kıza üflese gebe kalır. Kuru ağaca dokunsa yeşerir. Gerçekten bu bizim alışageldiğimiz sebepleri ve kanunları iptal etmekte, doğrudan hayat ve hareket sağlamaktadır.

Ne var ki bu, câri bir kanun değildir. Sırf ilâhi kudretin her şeyde nafiz olduğunu, kudretinin her konuda mutlak netice alıcı bulunduğunu hatırlatmaya, bütün sebep ve illetlerin yine ilâhi kudret elinde bulunduğuna dilediği zaman sebepsiz, illetsiz olay meydana getireceğine yönelik bir mucizedir.

Spermayı, topraktan çıkan gıda maddelerinden meydana getiren, onu erkeğin sulbünde hayvani hayatla oluşturan Yüce Kudret, Melek Cebrail'in üflemesiyle ana rahminde bir anda sebepleri oluşturamaz mı? Ne var ki biz birisini belli biyolojik yollardan bildiğimiz için yadırgamıyoruz. İkincisinin bağlı bulunduğu fizikötesi kanun ve sebepleri bilmediğimiz için şaşırıp kalıyoruz.

Melek Cebrail'in Üflemesi

فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا

"Biz de ona ruhumuzu (Melek Cebrail'i) göndermiştik de o, ona endamlı, yakışıklı bir insan şeklinde temessül edip görünmüştü."

Bu, bizim anlamamızı kolaylaştırmaya yönelik bir anlatım tarzıdır. Aslında meleğin ne havaya ne de suya ihtiyacı vardır. Bizdeki iç organlar da onlarda mevcut değildir. O halde Meryem'e üflemesi, yüce ruhtan Meryem'e geçen manevi cereyandır ki keyfiyetini fiziksel yollarla bilmemiz mümkün değildir.[1] Nitekim Melek Cebrail vahiy ile indiğinde getirdiği ilâhi kelâmı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kalbine ilka etmesi de bu cereyanın ayrı bir tezahürü ile gerçekleşiyor, onu sadece Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ruhu duyup anlıyordu.

Gerçi burada "nefh" tabiri geçmemekte, sadece büyük ruh olan melek Cebrail'in insan suretine girerek Meryem'e görünmesi anlatılmaktadır. Ama Enbiyâ suresinde adı geçen meleğin ona nefh ettiği, yani üflediği açıklanmaktadır. O bakımdan ruhun beşer suretinde temessül edip görünmesinden yine İsa (aleyhisselam)'a hamile kalması için üflemede bulunduğunu anlıyoruz. Âdem Peygamber'in de bedeni teşekkül ettikten sonra yine buna benzer bir nefh olayı meydana gelmiş ve öylece kurumuş balçık; et, kan, kemik ve sinirlere dönüşmüştür.

Meleğin İnsan Suretinde Görünmesi

Kur'ân bunu "temessül" kelimesiyle açıklıyor. Bu, bir şekil ve surete girme, cisimleşme, benzeşme gibi manalara gelir.

Neden temessül?

Melek Cebrail, insan suretine girmeden asıl hüviyetiyle inip Meryem'e hitap etmiş olsaydı, ruhu bu hitaba hazır duruma gelmediği için Meryem bir anda kendini kaybeder, ölümle burun buruna gelir, saatlerce baygın kalırdı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ruhu çok güçlü olmasına rağmen altı ay rüya ile bir eğitimden geçirildikten sonra meleğin getirdiği ilâhi vahyi alabilme kudretine erişebildi.

Bunu daha iyi kavrayabilmemiz için şöyle bir misalle değerlendirebiliriz: Çok yüksek voltajlı bir elektrik akımını, ancak ona uygun hazırlanan bir aygıt alabilir. Aksi halde bağlantı yaptığı cihazı yakıp işlemez duruma sokar.

Allah'ın hitabının önce bir surette tezahür etmesi ve ancak o suret-

1 Enbiyâ suresi: 91

ten Musa (aleyhisselam)'a seslenmesinin de izahı budur. Melek Cebrail'in insan suretine girip öylece Meryem'e seslenmesi buna yakın bir anlam taşır. Aynı zamanda Meryem, peygamber değildir. Böylece Cebrail'in sesleniş ve nefhasına ruhu müsait bulunmuyordu. Bu sesleniş ve nefha önce surette tecelli etmiş, sonra suretten surete geçiş yapmıştır.

Aynı zamanda Melek Cebrail büyük ruh olduğundan bütünüyle hayat ve kudrettir. Dokunduğu yerde hayat başlar. Meryem'e görünüp manevi bir üflemede bulunmasıyla İsa (aleyhisselam) vücut bulmuştur.

Allah'tan Korkandan Zarar Gelmez

Düşünce ve duyguları en iyi şekilde arındırıp berraklaştıran, iç disiplini sağlayan, kalp ve kafayı iyiye, güzele ve doğruya yönlendiren ve sorumluluk duygusunu en yüksek dozajda aşılayan tek faktör, Allah korkusu ve âhiretteki hesaptır. Aslında insan bu iki manevi müeyyidenin mayasını kendinde taşıyarak gözlerini dünyaya açar. Sonra aile, çevre ve okul ya bu mayayı geliştirip amacına uygun düzeye getirir ya da onu köreltip belirsiz duruma sokar.

Hz. Meryem doğduğu günden itibaren mabede adanıp verilmiş ve o hava içinde ciddi dini eğitim görerek gelişmişti. Hattâ daha anasının karnında iken mabede hizmet için adandığını yine Kur'ân'dan öğreniyoruz. Zekeriya (aleyhisselam)'ın terbiye ve himayesinde yetiştirilmesi ise, ayrı bir mutluluktur. O bakımdan kimlerden kötülük gelebileceğini, kimlerden gelmeyeceğini çok iyi biliyordu. Melek Cebrail yakışıklı bir adam suretine girip görününce, Meryem bir anda korkup irkilmiş ve hemen arkasından şöyle demişti: "Eğer Allah'tan korkup sakınan bir kimse isen, senden Allah'a sığınırım." Bununla Allah'tan korkup sorumluluk duygusu taşıyan insandan zarar gelmeyeceği hatırlatılıyor, aynı zamanda böyle bir inançta olan kimsenin kalbine bir an için birtakım vesvese ve kötü duygu havası doğabileceğini düşünerek de "Senden Allah'a sığınırım" dediği nakledilerek, Meryem'in dini kültürünün ne kadar geniş olduğuna dikkatler çekiliyor.

Meryem'in Kendisine İnsan Suretinde Görünen Meleğin Sözüne Güvenmesi

قَالَ اِنَّمَآ اَنَا۠ رَسُوْلُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ لَكِ غُلٰمًا زَكِيًّا

"Cibril ona: Ben ancak sana tertemiz-pâk bir oğlan bağışlamak için Rabbinin elçisiyim, demişti."

İnsan suretinde görünen Melek Cebrail, Meryem'in Allah'a sığınması üzerine, ona güven vererek şöyle diyor: "Ben ancak sana tertemiz pâk bir oğlan bağışlamak için Rabbinin elçisiyim." Bu söz, Meryem'i sakinleştiriyor ve korkusu kalkıyor. Anlaşılan Hz. Meryem, Melek Cebrail'in sesleniş tarzından ve üslubundan onun bir saldırgan olmadığını, ilâhi emirle gönderilen bir melek olduğunu farkedecek bir olgunlukta ve kulağına gelen sesin ona hep güven verdiğini çarçabuk kavrayabilmekteydi.

Bu olaydan Hz. Meryem'in peygamber değilse de, o mertebeye çok yakın bulunan büyük bir veliye olduğu anlaşılıyor.

Zira Melek Cebrail'in sesi, bütünüyle rahmet, bereket, inayet ve güven havası estirir bir özellikteydi. Başka bir sesin bu özelliği taşıması pek mümkün değildi. Aynı zamanda alışılagelmiş bir tonda da bulunmuyordu. Hz. Meryem velayet mertebesinden kaynaklanan seziş ve anlayışıyla bunu çok çabuk fark edebilmişti.

İsa Peygamber'in İki Önemli Vasfı:

1- Allah'ın yüce kudretini isbat eden belgelerden biri olması, bu nedenle mevcut biyolojik kanunların üstünde bir mucizeyle vücut bulması,

2- Melek Cebrail'in üflemesi ile Meryem gibi dindarlık ve iffetin; soyluluk ve takvanın simgesi bir anneden doğması..

Ezelde ilâhi irâde, İsa (aleyhisselam)'ın bu ölçü ve özellikte babasız doğacağını belirlemiştir. Günü, saati gelince ilâhi plân aynen uygulanmış, hüküm yerine getirilmiş ve bakire bir kız, bir erkekle birleşmeksizin İsâ Peygamber'e gebe kalmıştır. Bunun reddi mümkün değildir. O nedenle Melek Cebrail, Meryem'e: "Gereksiz yere sıkılıp üzülme. Bu hükmedilmiş bir iştir ki olup bitmiştir." uyarısında bulunmuş, bunun üzerine Meryem sakinleşip ilâhi takdire rıza gösterme basiretini ortaya koymuştur.

İsa Peygamber'in Mu'cize Düzeyinde Dünyaya Gelmesi İki Ayrı Hikmeti Yansıtıyordu

وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا

"Hem onu insanlara (kudretimizin yüceliğine delâlet eden müstesna)

bir belge ve bizden rahmet olarak sunacağız. Ve artık bu hükmedilmiş bir iştir ki olup bitmiştir."

İlgili âyetle İsa Peygamber'in insanlıktan yana yönlendirici ve düşündürücü mahiyette iki hikmet yansıttığına dikkatler çekilmektedir. Birincisi, onun ilâhi kudrete delâlet eden açık bir belge olması; diğeri ise beraberinde ilâhi feyiz ve gufranı insanların kalp ve kafalarına yansıtan bir rahmet getirmesidir.

Havarilerin üstün gayretiyle bu iki hikmet insanlığa mal edilmiş ve kitleleri, milletleri harekete geçirip en azından putperestliğin daha çok yayılmasına engel teşkil etmiştir. Ne yazık ki, İsa (aleyhisselam)'ın bu mu'cizevi yanını yanlış anlayanlar zamanla onu "Allah'ın biricik oğlu" diye tanıtma gayretine düştüler; İncil nüshalarında hatalı çeviriler yaparak "Rab" sıfatını "baba" şeklinde yorumladılar ve içinden çıkılmaz, dini esaslarla, tevhid inancı ile bağdaşmaz hükümlerin ortaya çıkmasına sebep oldular. Böylece ilâhi mucizelerden biri olan İsa Peygamber'in dünyaya gelişindeki yüksek hikmeti kavrama yollarını kapadılar. O rahmeti gerçek ölçüsünün dışına çıkartıp İsa'nın tek kurtarıcı olduğunu savunarak, O'nun geleceğini müjdelediği son nebi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ret ve inkâr edecek kadar hakikata sırt çevirdiler.

İsa Peygamber'in Babasız Dünyaya Geldiğini Gösteren Deliller

Kur'an-ı Kerim bu konuda ilahi üslup doğrultusunda çok veciz bir anlatımla bu delilleri altı madde halinde sıralamıştır. Şöyle ki:

1- Melek Cebrail'in insan suretine girip ona görünmesi ve Enbiya suresinde belirtildiği gibi ilahi kuvvetten ona bir nefha estirmesi,

2- Melek Cebrail'in "Ben ancak sana tertemiz pak bir oğlan bağışlamak için Rabbin elçisiyim" demesi,

3- Meyem'in "Bana bir insan dokunmamışken bir oğlum nasıl olabilir" diye karşılık vermesi,

4- Melek Cebrail'in ona: "Artık bu hükmedilmiş bir iştir ki, olup bitmiştir" diyerek ilâhi takdirin tecelli gününün geldiğini haber vermesi,

5- İsa Peygamber'e hamile kalan Meryem'in halka görünmemek için uzak bir yere çekilmesi,

6- Doğum sancıları çekerken halka ne söyleyebileceğini düşündükçe sıkılması ve "Ah keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim" diye temennide bulunması.

Eğer Hz. Meryem biriyle evli olmuş olsaydı, bu altı maddede belirtilenlerin hiçbirine lüzum kalmaz, normal doğumunu yapar ve çekinmeden halk arasında bulunurdu.

İncil'de Bu Konuyla İlgili Belgeler

Âl-i İmrân Suresi 45-48. âyetlerin tefsirinde de belirttiğimiz gibi, İncil'de İsâ (aleyhisselam)'ın doğum olayı Kur'ân'a yakın bir anlam ve muhtevada anlatılır. Ancak Matta ile Luka İncilleri'nde farklı bir ifade kullanılmış, biri diğerini açıklar şekilde konuya yer verilmiştir.

Matta İncili'nde:

"Yakub Meryem'in kocası Yusuf'un babası olup Meryem'den de Mesih denilen İsa doğdu."[1]

Bölümün alt kısmında bu kapalı ifade açıklanarak şöyle deniliyor: "Yusuf, Meryem'i kendine karı olarak almaktan korkma. Çünkü kendisinden doğmuş olan Ruhu'l-kudüs'tendir ve bir oğul doğuracaktır."

Bu cümlelerden Meryem'in Yusuf adında bir gençle nişanlı olduğu anlaşılıyor. Nitekim Luka İncili'nde buna açıklık getirilerek şöyle deniliyor: "Altıncı ayda Allah tarafından Cebrail melek Galile'de Nasıra denilen şehre, Davud evinden Yusuf adındaki adama nişanlı olan kıza gönderildi. Kızın adı Meryem idi."[2]

Kur'ân-ı Kerim'de konunun pek detayına inilmiyor. Sadece İsa Peygamber'in doğumunun bir mucize olduğu, Meryem'in bakire iken böyle bir tecelliye mazhar kılındığı ve sonra da İsa Peygamber'in insanlara bir rahmet olarak gönderildiği belirtiliyor. Ayrıca Meryem'in doğum safhalarından önemli birkaç tanesi nakledilerek üzerinde ciddi şekilde durup mü'minlere ne gibi mesajlar verilmek istendiğini bulup çıkarmamız ilham ediliyor.

1 Matta İncili: 1/16

2 Luka İncili: 1/26-29

Allah İnsan Kudretinin Yeteceğini, İnsana Bırakır

وَهُزِّيٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ تُسَٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا

"Hurma dalını kendine doğru çekip silkele, üzerine taze hurma dökülsün."

Yirmi beşinci âyet, bize ilâhi sünnetin bir başka yönünü öğretmekte; bu hususta az-çok bilgisi olanlara ipucu verip iyice düşünmelerini istemektedir. Şöyle ki: Hayatımızın her dönem ve safhasında insan kudretinin yetmeyeceğini Allah (celle celaluhu), vücuda getirmekte, O'nun kudretinin yeteceğini O'na bırakmaktadır. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen sünnetlerinden biridir, pek az istisnası olabilir. Soğuk bir mevsimde hurma ağacında taze hurmaları bitirmek ve bulunduğu yerin altında da bir su akıtmak insan kudretinin dışında kaldığından, Allah (celle celaluhu) kendi kudretini harekete geçirip onları hemen vücuda getirmiştir. Böylece çok üzülen ve sıkılan Hz. Meryem'i teselli etmek ve maneviyatını yükseltmek için Cenâb-ı Hak ardarda iki mucizeyle, Meryem'e nisbetle kerametle tecelli etmiştir. Ama mevsimi dışında yeşerttiği taze hurmaları Meryem'in üzerine dökmemiş; ona, O'nun kudretinin yeteceğini emretmiştir: "Hurma dalını kendine doğru çekip silkele, üzerine taze hurma dökülsün."

Allah'ın bu emri, ya ilham şeklinde ya da Melek Cebrail'in haber vermesiyle gerçekleşmiştir.

Şüphesiz bu bir ölçüdür ki, birçok işlerimizde ve karşılaşacağımız olaylarda bize rehber olur; neleri yapabileceğimizi, neleri yapamayacağımızı ve ne zaman Allah'tan yardım dilememizin makul olacağını öğretir. Öyle ki: Gücümüzün yettiğini herhalde yapmalıyız. Ama karşılaştığımız iş ve olay beşer kudretini, onun irâde ve ölçüsünü aştığı takdirde, aşan kısmı Allah'a bırakmamız gerekir. Özetleyecek olursak, şöyle diyebiliriz: Biz bize düşeni yaptığımız ve irâdemizi kullanıp belli sınıra kendimizi getirdiğimiz takdirde Allah (celle celaluhu) da kendisine düşeni yapar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hak, sebep ve illetleri ortadan kaldırıp kudretini izhar ederek, Meryem'in bir erkekle evlenmediği, temas kurmadığı halde Melek Cebrail'in nefhasıyla gebe kaldığını açıklıyor ve Meryem'in doğum safhalarından ibretli yanları belirterek mü'minlere bir-

takım mesajlar veriyor.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı kıssanın diğer safhaları anlatılıyor. İsa Peygamber'in bir diğer mucize anlamında beşikte iken konuştuğu ve birtakım dini esaslardan söz ettiği açıklanıyor Sonra da İsa'nın Allah'ın oğlu değil, yarattığı kullarından bir kul olduğuna dikkatler çekilerek Hristiyan din adamlarının yanlış inançları tashih ediliyor.

فَكُلِى وَاشْرَبِى وَقَرِّى عَيْنًا ۚ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا ۙ فَقُولِى إِنِّى
نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا ۚ ﴿٢٦﴾ فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا
تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا
كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ۚ ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا
كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّى عَبْدُ اللَّهِ ۖ آتَانِىَ
الْكِتَابَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ۙ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ ۖ وَأَوْصَانِى
بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۖ ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِى ۖ وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا
شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾
ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِى فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ
أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۙ سُبْحَانَهُ ۖ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ
﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

26- Ye, iç; (doğuracağın oğlunla) gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görürsen de ki: "Doğrusu ben Rahmân'a oruç (susup konuşmamayı) adadım; o bakımdan bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım."

27- Onu alıp kavmine getirdi. Dediler ki: "A Meryem! Andolsun ki çok şaşılacak bir şey getirdin!

28- Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban fena bir kişi değildi, anan

da iffetsiz ve hayâsız bir kadın değildi."

29- Bunun üzerine Meryem çocuğa işaret ederek onu gösterdi. Onlar: "Henüz beşikteki bir çocukla nasıl konuşalım?" dediler.

30- İsâ, "Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum, O bana kitap verdi ve beni peygamber kıldı;

31- Ve nerede olursam olayım beni mübarek eyledi. Yaşadığım sürece bana namaz kılmamı ve zekât vermemi tavsiye etti.

32- Anama iyilikte bulunmamı emretti; O beni bedbaht bir zorba yapmadı.

33- Doğduğum gün de, öleceğim gün de, dirilip kaldırılacağım gün de selâm (esenlik ve mutluluk) bana olsun!" dedi.

34- İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsâ, gerçek (yanıyla ve yönüyle) budur. (Veya O, hakkın kelimesidir, kün emriyle vücut bulmuştur.)

35- Allah'ın çocuk edinmesi olur şey değildir. O, (bu gibi beşeri sıfatlardan) çok yüce ve münezzehtir. O, bir şeyin olup yerine gelmesini irâde edince, ona ancak "Ol!" der, o da oluverir.

36- Ve doğrusu Allah, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir; artık O'na ibâdet ediniz. Dosdoğru yol budur!

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah'ın Meryem'e: "Rabbın senin altında seriy meydana getirdi" buyurdu. Seriy, Meryem'in (doğum esnasında) su içmesi (ve gerekli temizliği yapması) için Allah'ın ortaya çıkardığı bir ırmaktır."[1]

"Halânıza hurma ile ikramda bulunun. Çünkü gerçekten o, Âdem'in çamurundan arta kalanından yaratılmıştır. Allah yanında İmran kızı Meryem'in, altında doğum yaptığı ağaçtan daha mükerrem bir ağaç yoktur. O bakımdan doğum yapmakta olan kadınlarınıza taze hurma yedirin. Taze olmadığı takdirde, kuru hurma yedirin."[2]

---

1 Taberânî: İbn Ömer (radıyallahu anh)dan (Hadis garibdir).

2 Müsned-i Ebu Ya'lâ - Feyzü'l-Kadir: 2/94 - 1432 nolu hadis. Suyuti ve Münavi bu hadisin zayıf

"Ben herkesten daha çok Meryem'in oğluna yakınım ve dostum. Çünkü benimle onun arasında peygamber yoktur."[1]

Ashab-ı Kirâm'dan Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz beni, Necran kabilesine gönderdi. Onlar bana: "Siz Meryem için Ey Harun'un kız kardeşi, diye söylüyorsunuz. Oysa Musa Peygamber, İsa Peygamber'den çok öncedir." dediler. Bunun üzerine döndüğümde duyduklarımı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e anlattım. Bana şöyle buyurdu:

"Deseydin ya, onların da kendilerini, kendilerinden önceki peygamber ve salihlere nisbet ettiklerini."[2]

Doğum Yapan Kadının Hurma veya Tatlı Yemesi

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا

"Ye, iç (doğuracağın oğlunla) gözün aydın olsun."

İlgili âyetle koruyucu hekimliğe dikkatler çekiliyor. Şöyle ki: Doğum yapan kadına taze hurma, yoksa kuru hurma, bu da yoksa tatlı bir madde verilmesi, kendini toparlayabilmesi bakımından uygun olur. Nitekim günümüzde gelişen koruyucu hekimlikte de buna yer verilmekte ve birtakım tavsiyeler önerilmektedir. Doğum sırasında büyük bir güç harcamış, terlemiş, yorulmuş olan anneye, çoğunlukla doğumdan hemen sonra, kuvvetli bir titreme gelir, bazen ateşinin bile yükseldiği görülür. İlk tedbir olarak anne rahat bir yatağa alınarak üzeri iyice örtülür. Arkasından şekerli sıcak çay, ıhlamur gibi sıvılar; muhallebi, komposto gibi yumuşak tatlı yemekler verilir.

Güzel âdetlerimizden biri de, lohusa şerbetinin hazırlanmasıdır. Gerçi bu eski yaygınlığını kaybetmişse de Anadolumuzun bazı bölgelerinde hâlâ uygulanmaktadır. Şöyle ki, lohusa evine gözaydına gelenlere de hoş kokulu, sıcak bir şerbet verilirdi. Aynı zamanda doğum yapan anneye bu şerbetten içirilirdi.

---

olduğunu tesbit etmişlerdir.

1 Buhari/Enbiyâ: 48 - Müslim/Fezâil: 143, 144 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13 Ahmed: 2/319, 427, 463, 482, 541

2 Müslim - Nesâi - Tirmizi: Hadis sahihtir.

Kur'ân-ı Kerim'de, lohusa durumuna gelen Hz. Meryem'e Cenâb-ı Hakk'ın taze hurma sunması elbette ki çok anlamlıdır ve üzerinde uzmanların dikkatle duracakları bir olaydır. Aynı zamanda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de bununla ilgili birtakım tavsiyeleri olmuştur.

Beşikteki Çocuğun Konuşması

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا

"Bunun üzerine Meryem çocuğa işaret ederek onu gösterdi. Onlar: "Henüz beşikteki bir çocukla nasıl konuşalım?" dediler."

Hz. Meryem'in iffeti, Allah'ın kudreti, dedikodunun kesilmesi, İsa (aleyhisselam)'ın da ileride peygamber olacağının haber verilmesi tam anlamıyla tezahür ve tecelli etsin diye, şüphecilere karşı Meryem'in susup cevap vermemesi, sorulanlara beşikteki (kundaktaki) İsa'nın cevap vermesi, Allah'ın hazırladığı kusursuz bir plân olarak ortaya konmuştur.

Nitekim Meryem doğurduğu İsa'yı kundağa sarıp kucağına alarak kendi kavmine gelince, birtakım yerli-yersiz sorularla karşılaşıyor ve kundaktaki İsa (aleyhisselam) bir mucize veya keramet olarak konuşmaya başlıyor.

Daha çok İsrailoğulları'nın öteden beri terkettikleri dört önemli hususu açıklıyor:

1- Peygamberler de Allah'ın kullarıdır.

Aynı zamanda İsa (aleyhisselam), ileride kendisini ilâhlaştıranlara ve "Allah'ın biricik oğlu" diyen şaşkınlara susturucu bir cevap vermiş oluyor.

2- Namaz her peygambere farz kılınmıştır..

3- Zekât da her peygambere ve ümmetlerine farz kılınmıştır.

4- Anne-babaya iyilikte bulunmak da farzdır.

Sonra da Hz. İsa (aleyhisselam) Yahudilerin kabalıktan vazgeçmelerini ima ederek Cenâb-ı Hakk'ın onu mübarek kılıp bedbaht bir zorba yapmadığına dikkatleri çekiyor.

Birinci madde, babasız dünyaya geldiğine bakılarak ilâhlaştırılmamasını hatırlatmaya ve bunun sadece ilâhi kudretin bir tezahürü olduğunu hatırdan çıkarmamaya,

İkinci madde, namazsız, niyazsız bir hak din olamayacağını açıklamaya,

Üçüncü madde, mü'minler arasında yardımlaşma ve dayanışmanın mayasını teşkil eden zekâtın da her peygambere ve ümmetlerine farz kılındığına,

Dördüncü madde, her dinde ana-babaya iyiliğin önemli bir yer tuttuğunu bildirmeye yöneliktir.

İşte İsa Peygamber budur. O'nun hakkında söylenen, O'nu gerçek yönüyle ve hüviyetiyle tanıtan en doğru ve hakka en uygun söz bunlardır. Gerisi zan ve tahmindir.

Kur'ân-ı Kerim bu açıklamasıyla hem İncil'deki yanlışları tashih ediyor, hem de Hristiyanlar'ın çok yanlış "teslis akidesi"ni düzeltiyor.

Kıssanın Tekrarı

Meryem ile İsa olayı Kur'ân'ın daha çok üç yerinde anılmıştır. İlk nazarda tekrar gibi görünmekteyse de, gerçek anlamda bir tekrar söz konusu değildir. Olayın hafızalarda bırakacağı izin derinleşmesi önemlidir. O bakımdan kıssanın birçok safhaları ve taşıdığı mesajlar, hükümler üçe bölünerek üç ayrı sureye serpiştirilmiştir. Bunlar arasındaki farkı kısaca belirtmemizde yarar vardır.

Âl-i İmrân Suresinde:

1- İsa Peygamber'in Allah'ın bir kelimesi olduğu,

2- Dünya ve âhirette şerefli kılındığı,

3- Hem beşikte iken, hem de yetişkin çağında (Hakk'ın emirlerini tebliğ için) konuşacağı,

4- İyi ve yararlı kişilerden olduğu,

5- Kendisine okuma-yazma, ilim ve hikmet, Tevrat ve İncil öğretildiği konu edilir.

Sonra da Meryem'in durumuna değinilerek şu safhalar anlatılır:

1- Meryem'in hiçbir erkekle evlenmediği halde nasıl çocuğunun olabileceğine hayret ettiği konu edilmekte,

2- Ona: Öyle de olsa Allah'ın dilediğinin mutlaka yerine geleceği hatırlatılmakta,

3- Allah'ın bir şeyi yaratmayı, vücuda getirmeyi dilediğinde sadece ona "ol" demesinin yeterli olduğu anlatılmaktadır.

Sonra da İsa (aleyhisselam)**'ın özellikleri şöyle sıralanmaktadır:**

a) O, İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderilmiştir.

b) Allah'tan bir mucizeyle gelmiştir: Çamurdan kuş yapıp üfleyince Allah'ın izniyle canlanıp uçacağı; körleri ve alatenlileri iyileştireceği, gerekirse ölüleri diriltebileceği, insanların evlerinin kilerlerinde neler bulundurduklarını haber verebileceği açıklanmıştır.

c) İsa Peygamber kendisine suikast hazırlandığını hissedince, "Allah yolunda yardımcılarım kim?" diye sorduğu belirtilmiştir.

Meryem Suresinde:

1- Meryem'in kendi ailesinden ayrılıp doğu cihetine çekilmesi,

2- Melek Cebrail'in insan suretine girip ona görünmesi,

3- Meryem'in ondan endişe etmesi ve Allah'a sığınması,

4- Melek Cebrail'in kendini ona tanıtması ve bir erkek çocuğu bağışlamaya geldiğini açıklaması,

5- Meryem'in bir erkekle evlenmemişken nasıl hamile kalabileceğini belirtmesi,

6- Melek Cebrail'in bunun Allah'a göre pek kolay olduğunu ve ilâhi takdir ile belirlendiğini haber vermesi,

7- O sebeple Meryem'in gebe kaldığı için halktan uzak bir yere çekilmesi,

8- Sonra da doğum yapması ve üzerinde taze hurma bitirilmesi, altından su akıtılması,

9- Kendisinden bu hususta soru soranlara cevap vermemesi; kucağındaki İsa'yı göstererek ne sorulacaksa ondan sorulmasını belirtmesi,

10- Kundakta bulunan İsa Peygamber'in altı önemli hususa değinerek gerekli açıklamada bulunması.,

Böylece aynı konu ve olay değişik yanları ve safhalarıyla iki surede işlenir.

Enbiya Suresinde:

1- Hz. Meryem'in iffet ve namus timsali olduğu anlatılır .

2- Allah'ın kendi ruhundan, yani büyük ruh olan Melek Cebrail'in ona manevi bir nefh (üfleme)de bulunduğuna dikkatler çekilir.

3- Hem Hz. Meryem'in, hem de oğlu İsa (aleyhisselam)'ın insanlar için -Allah'ın kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına- delâlet eden birer âyet ve mucize kılındıkları açıklanarak konu noktalanır.

Böylece gerek Âl-i İmrân Suresi 59. âyet, gerekse Enbiya Suresi 91. âyet, hem Âl-i İmrân Suresi 45-52. âyetlerle, hem de Meryem Suresi 16-32. âyetlerle açıklanmaktadır.

Görüldüğü gibi, tekrar gibi sanılan aynı konu değişik bilgiler, farklı hükümler, başka başka mesajlar taşımakta ve biri diğerini açıklamaktadır.

Meryem ve İsa (aleyhisselam) Kıssasından Alınacak Öğütler

Kur'ân-ı Kerim'de izlenen ilâhi metot gereği, anlatılan her konu ve kıssada mutlaka mü'minleri teselli eden birçok mesajlar vardır. Ayrıca geçmişten ders alarak geleceği ona göre hazırlama uyarısı söz konusudur. O bakımdan Meryem ile İsa (aleyhisselam) kıssasında bizlere yönlendirici, düşünce ufkumuzu genişletici, Hakk'ın kuvvet ve kudretini daha iyi anlamamızı sağlayıcı birtakım safhalar vardır.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

1- Hristiyanların doğu cihetine yönelip ibâdet etmelerinin sebeplerinden biri, belki de başta geleni, Hz. Meryem'in ailesinden ayrılıp doğu cihetine çekilerek İsa Peygamber'e gebe kalmasıdır.

2- Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan kimseden zarar gelmez, kötülüklerin temelinde imansızlık, Allah ve âhiret korkusuzluğu yatmaktadır.

3- Büyük ruh ve hayat kaynağı olan melek Cebrail'in bir insana hitap etmesi gerekirse, herhalde insan suretine girmesi gerekir. Çünkü o ruhun ve kudretin kendi hüviyetiyle ve mahiyetiyle seslenmesine, peygamberler

dışında başkalarının tahammül etmesi çok zor, hatta mümkün değildir.

4- Her peygamber, peygamber adayı olarak, her veli de veli adayı olarak doğar. Bu Levh-i Mahfuz'da yazılıp neticeye bağlanmış bir hükümdür. Sonra aile, çevre ve mürşitlerin birtakım olumlu veya olumsuz katkıları olabilir; ama bu, peygamber veya veli olarak doğan zatta pek olumsuz neticeler doğurmaz.

5- Her şeye rağmen Meryem, yüksek ahlâkına, lekesiz iffetine rağmen babasız bir çocuk doğurmak istememişti. Bu takva derecesinde kendini Allah'a veren bir kadının terbiye ve iffetinin ölçüsünü simgeler.

6- Cenâb-ı Hak, insan gücünün yettiğini insana bırakır. Bu ilâhi sünnetlerden biridir, pek az istisnası olabilir.

7- İrsi kusurlar nesilden nesile geçebilir. Bu genel bir kural olmamakla beraber, genetik bir olaydır. Meryem'in babasının fena bir adam, anasının da hayasız ve iffetsiz olmadığının belirtilmesi buna işarettir. Zira soylu ağaç tatlı meyve verir. Diken tohumundan da ancak diken yeşerir.

O halde dosdoğru inanan kişilerin evlenmek için seçecekleri kızların birtakım vasıfları ve özellikleri yanında daha çok ana ve babalarının karakter ve ahlâklarına dikkat etmeleri de gerekir.

8- Doğum sonrası, sindirimi kolay tatlı besin maddesine ihtiyaç vardır. Hurma da hem sindirimi kolay, hem besleyici özelliktedir.

9- Her insanın çok muhtaç olduğu üç selâmet dönemi söz konusudur: Doğduğu gün, öleceği gün ve dirilip kalkacağı gün... Bu dönemlerde Allah'ın selâm sıfatından tecelli edecek selâmete lâyık olmanın yol ve çarelerini önceden düşünüp ona göre hazırlanmak, hem aileye, hem de kişilerin kendilerine vaciptir.

Anne ne kadar dindar, Allah'ına bağlı olursa, o nisbette ailesini aydınlatan bir lamba olabilir. Aynı zamanda doğuracağı çocuk o oranda ilâhi rahmete erişme şansını elde edebilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Meryem ve İsa Peygamber (aleyhisselam) kıssasından önemli bir kaç safha anlatılarak ilâhi kudretin eşsizliğine dikkatler çekildi. Aynı zamanda İsa Peygamber'i Allah'ın biricik oğlu diye tanıtmaya

çalışan Hristiyan din adamları hem uyarıldı, hem de aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsa Peygamber'in gerçek kişiliğini anlamayıp o konuda görüş ayrılığına düşenler, gerçeklerin ortaya konacağı, hiçbir şeyin gizli, kapalı kalmayacağı âhiret günüyle uyarılıyorlar. Ölüm olayı meydana gelmeden daldıkları gafletten uyanmaları istenilerek dünyadaki her şeyin yine dünyada kalacağı, onların gerçek vârisinin ancak Allah (celle celaluhu) olduğu hatırlatılıyor. Böylece hem mü'minlere hayatlarını en sağlam, en doğru inanç düzeyinde değerlendirmeleri ilham ediliyor, hem de dünya ile âhiret arasında esaslı ilgi kuramayanlar uyarılıyor.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ
﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَأْتُونَنَا ۖ لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ
مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ ۚ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

37- (İsâ hakkında) kendi aralarında gruplaşanlar görüş ayrılığına düştüler. Artık o büyük güne şahit olacak o inkarcıların vay hâline!

38- Bize gelecekleri gün neler işitecekler, neler görecekler? Ama o zâlimler çok açık bir sapıklık içindedirler.

39- Onlar gafletteyken ve onlar imân etmezken işin bitirilmiş olduğu o hasret günü ile kendilerini uyar.

40- Şüphesiz ki biz, yeryüzüne de, onda bulunanlara da vâris olacağız ve onlar ancak bize döndürüleceklerdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Hiç kimse duyduğu eziyete karşı Allah kadar sabırlı değildir. İnsanlar O'na evlât isnat ederler; O ise, onlara hem rızık, hem de afiyet verir."[1]

"Kim bir olan, ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadı-

1 Buhari/Edeb: 71, Tevhid: 3 - Müslim/Münafıkin: 49, 50 - Ahmed: 4/395, 401, 405

ğına; Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Rasulü olduğuna ve İsa'nın da Allah'ın kulu ve Rasulü, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve kendisinden bir ruh bulunduğuna; Cennet'in hak, Cehennem'in de hak olduğuna şehadet ederse, Allah onu -üzerinde bulunduğu amel ne olursa olsun- Cennet'e koyar."[1]

"Hiçbir kimse yok ki, ölünce pişmanlık duymasın." Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Neye pişmanlık duyar? Cevap verdi:

- **"İyi bir insan ise, iyiliğini artırmadığına pişman olur. Fena bir insan ise, fenalıktan kopup ayrılmadığına pişmanlık duyar."**[2]

"Kıyamet gününde ölüm, semiz bir koç şeklinde getirilir. Sonra bir çağrıcı "Ey Cennet ehli!" diye seslenir. Bunun üzerine onlar o sese doğru dönüp bakarlar. O çağrıcı onlara: "Bu koçu tanır mısınız?" diye sorar. Onlar da: "Evet, bu ölümdür" derler ve hepsi de onu açık şekilde görürler. Sonra diğer bir çağrıcı seslenir: "Ey Cehennem ehli!" der. Bunun üzerine onlar dönüp bakarlar. Çağrıcı: "Bunu tanıyor musunuz?" diye sorar. Onlar da: "Evet." diye cevap verirler ve hepsi de onu açıkça görürler. Böylece ölüm Cennet ile Cehennem arasında boğazlanır. Sonra o çağrıcı, Cennet ehline: "Ölümsüz ebedi hayat.." der. Cehennem ehline de: "Ölümsüz bir cehennem" der.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz böyle buyurduktan sonra: "Onlar gafletteyken ve onlar iman etmezken işin bitirilmiş olduğu o hasret günü ile uyar" mealindeki âyeti okudu ve eliyle dünyaya işaret etti."[3]

Kitap Ehlinin İsa (aleyhisselam) Hakkında İhtilâfa Düşmesi

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ

"(İsa hakkında) kendi aralarında gruplaşanlar görüş ayrılığına düştüler. Artık o büyük güne şahit olacak o inkarcıların vay hâline!"

İsa (aleyhisselam) hakkında en doğru bilgiyi Kur'ân vermektedir. Çünkü İncil'in ilk inen nüshası kaybolmuş, İsa (aleyhisselam)'ın göğe yükseltilme-

1 Buhari/Tefsir: 6/2, 2/14, İmân: 17

2 Tirmizi/Zühd: 59

3 Buhari/Tefsir:19 - Müslim/Cennet:4 - Tirmizi/Tefsir:19 - Darimi/Rikak:90 - Ahmed:2/377, 422, 513

sinden 50-70 yıl sonra havariler bulabildikleri kısımları ve hafızalarında olanları bir araya getirip yazmışlardır. Ondan sonra da birçok farklı İnciller yazılmak suretiyle Allah tarafından indirileni ile insanların yazdıkları birbirine karışıp belirsiz hale gelmiştir.

O bakımdan hem bu peygamber hakkında Yahudilerle Hristiyanlar arasında, hem de bizzat Hristiyanlar arasında çok farklı görüş ve yakıştırmalar söz konusudur. Yahudiler, hâşâ İsâ Peygamber'i gayr-i meşru, yani nesebi gayr-i sahih tanıtmaya çalışırken, Hristiyanlardan bir kısmı onu "Allah'ın biricik oğlu," bir kısmı "üç ilâh inancı"nı ortaya koymuşlar ve İsa'nın çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilip geldiğine ve sonra ayrıldığına inanmışlardır. İncil'de de bu son olayla ilgili birtakım kayıtlar mevcuttur.

Özetini vermeye çalıştığımız yukarıdaki görüş ve iddiaların hepsi de "Tevhid İnancı"nı temelinden yıkmakta ve ilâhi dini tanınmaz hale sokmaktadır.

Kitap Ehli sayılan bu iki ayrı millet, Kur'ân'a inanmadıkları ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i son peygamber kabul etmedikleri için, ortaya attıkları yanlış akidelerini düzeltmeyi düşünmemişler ve asırlarca bunun savunmasını yapmış, hâlâ da yapmaktadırlar. O bakımdan Cenâb-ı-Hak ilgili 37. âyetle Kitap Ehli'ni ve özellikle Hristiyanları uyarmakta, gerçeği araştırmadıkları ve Kur'ân'ın beyânını kabul etmedikleri takdirde âhiret gününde hakikatin ortaya konulacağını ve o yüzden elim bir azap göreceklerini haber vermektedir.

Bu konuda bazı ilim adamlarımız bir açıklama yaparak Hristiyanların İsa Peygamber hakkında ihtilâfa düşmelerini şöyle belirtmişlerdir:

Hristiyanlar İsa Peygamber'den sonra O'nun hakkında üç gruba ayrıldılar: Yakubiyye, Nesturiyye, Melkâniyye...

Birincilere göre: Allah İsa'nın suretine girip yeryüzüne inmiştir. Bir süre sonra da tekrar göğe çıkmıştır.

İkincilere göre: İsa Allah'ın oğludur. Allah onunla dilediği hususları ortaya koyduktan sonra O'nu kendi yanına yükseltmiştir.

Üçüncülere göre: İsa (aleyhisselam) da diğer insanlar gibi Allah'ın kuludur. Bunlar en mutedil ve en makul düşünenleridir.

Dünyada İken Hakkı İşitmeyenler ve Görmeyenler

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Bize gelecekleri gün neler işitecekler, neler görecekler?! Ama o zâlimler çok açık bir sapıklık içindedirler."

Kulak daha çok hakkı ve gerçeği duyup anlamak; göz bu ikisini görüp idrâk etmek için insana verilmiş iki büyük nimettir. Bu ilâhi nimetleri, diğer bir tabirle armağanları, yaratıldıkları amaca ters düşecek yollarda kullananlar, âhiret gününde çok şeyler işitip, çok şeyler göreceklerdir. Açık bir sapıklık içinde olanlar kendilerine nasıl büyük bir haksızlığı reva gördüklerini o gün çok daha iyi anlayıp derin bir pişmanlık ve deruni bir tahassür duyup kalacaklardır.

Unutmayalım ki, insana verilen o kadar çok nimet var ki, onları bir dizi halinde sayıp ortaya koymamız mümkün değildir. Ama ona en yakın olan birtakım öyle değerli nimetler de vardır ki, elden gitmediği sürece insan onların kıymetini pek anlayamaz ve onları kudret kalemiyle plânlayıp ilâhi tezgâhında şekillendiren yegâne yaratıcıyı hatırlayamaz. Gözlerini kaybeden kimse, onların ne kadar faydalı ve lüzumlu olduğunu; kulaklarını, yani işitme duygusunu kaybeden de onun ne kadar işe yaradığını, onsuz dünyanın pek tadının olmadığını çok daha iyi anlar ama neden sonra. O bakımdan her organı, ilâhi plân ve programa uygun amacına çevirerek kullanmak, adalettir, bunun aksini yapmak ise, büyük bir haksızlıktır.

Mülkün Hakiki Sahibi Ona Varis Olur

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

"Şüphesiz ki biz, yeryüzüne de, onda bulunanlara da vâris olacağız ve onlar ancak bize döndürüleceklerdir."

Mülkün gerçek sahibi Allah (celle celaluhu)'dur. İnsanlar O'nun mülkünde eğreti olarak bulunurlar. Ama ne var ki, imân cevherinden yoksun olanlar kendilerini bulundukları mülkün hakiki sahibi sanıp büyük bir gaflet içinde ömür sermayelerini tüketirler. Sonunda onlar da, sahibi olduklarını iddia ettikleri şeyler de mülkün gerçek sahibine döndürülürler.

Yunus Emre bu gerçeği ne güzel dile getirmiştir:

"Mal sahibi, mülk sahibi.

Hani bunun ilk sahibi?

O da yalan, bu da yalan,

Gel biraz da sen oyalan."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsa Peygamber hakkında farklı görüş ortaya koyup Kur'ân'm getirdiği en doğru bilgilere inanmayan Hristiyanlara, âhiret gününde ilâhi adaletin tecellisiyle bütün ihtilâfların çözüleceği hatırlatılarak bir defa daha uyarıldılar. Ölüm olayı meydana gelmeden dönüş yapmalarının kendileri için çok faydalı sonuçlar doğuracağına işaret edilerek dünya nimetlerine aldanmamaları tenbıh edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatını tek amaç seçip Allah'ı inkâr eden putperestlerden İbrahim Peygamber'in babası konu ediliyor ve İbrahim Peygamber (aleyhisselam) ile babası arasında geçen söyleşinin önemli kısımları, ibretli yanları açıklanarak mü'minlere aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ ۘ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يٰٓاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾ يٰٓاَبَتِ اِنِّى قَدْ جَآءَنِى مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِى اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يٰٓاَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۘ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يٰٓاَبَتِ اِنِّى اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِى يٰٓاِبْرٰهِيمُ ۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِى مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّى ۖ اِنَّهُ كَانَ بِى حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبِّى ۖ عَسٰٓى اَلَّآ اَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّى شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۙ وَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ

مِن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

41- Kitapta İbrahim'i de an. Şüphesiz ki o doğruluk timsalidir; o peygamberdir.

42- Hani bir zaman o babasına (şöyle) demişti: "Babacığım, hiç işitmeyen, görmeyen ve sana hiç yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?

43- Babacığım, şüphen olmasın ki ilimden sana gelmiyen bana gelmiştir; onun için bana uy ki seni dosdoğru bir yola götüreyim..

44- Babacığım, şeytana tapma; çünkü gerçekten şeytan Rahmân'a başkaldırıp karşı gelmiştir.

45- Babacığım, doğrusu ben, Rahmân'dan sana dokunacak bir azâpdan korkarım; o takdirde şeytana dost ve arkadaş olursun."

46- Babası ona: "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Andolsun ki, bundan vazgeçmezsen herhalde seni taşlarım. Uzun bir süre beni terkedip uzaklaş" dedi.

47- İbrahim babasına: "Selâm sana, senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Şüphesiz ki O benim hakkımda (sizden çok) lütuf ve kerem sahibidir.

48- Sizi Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir, Rabbime duâ ederim; umulur ki Rabbime yapacağım duâ ile bedbaht olmam" dedi.

49- İbrahim onları Allah'tan başka taptıkları şeyle baş başa bırakıp çekilince, biz ona İshâk ile Yâkub'u bağışladık ve onların her birini peygamber kıldık.

50- Onlara rahmetimizden sunduk ve onlar için çok yüce bir doğruluk dili verdik.

İLGİLİ HADİSLER

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e soruldu:

- İnsanların hayırlısı kimdir? Cevap verdi:

- **Allah'ın dostu İbrahim, onun oğlu peygamber İshak, onun oğlu**

peygamber Yakub, onun oğlu peygamber Yusuf."[1]

"Doğrusu kerim oğlu kerim oğlu kerim: İbrahim oğlu İshak oğlu Yakub oğlu Yusuf'tur."[2]

Açıklama:

Her peygamber mutlaka kendi çağının en üstün insanı ve en hayırlı olanıdır. Ne var ki, İbrahim Peygamber ve oğlu İshak, onun oğlu Yakub ve onun oğlu Yusuf kendi çağlarında insanlara en hayırlı hizmetlerde bulunanların başında gelirler. Yeryüzünde tevhid inancını yeniden ihya edip insanların önemli bir kısmını putperestlikten kurtardıkları kesindir. O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onları saygı ile övmekte ve en hayırlı insanlar olarak vasıflandırmaktadır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelince: O âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah'ın en son peygamberidir, aynı zamanda insanların en hayırlısı kabul edilen İbrahim Peygamber'in soyundandır. Soru soran sahabiye cevap verirken tevazu gösterip kendinden söz etmemiştir. Zira Cenâb-ı Hak O'nu Kur'ân'da övmekte ve âlemlere rahmet olarak gönderildiğini açıklamaktadır. Onun için başka şahit ve belge aramaya gerek kalmıyor ki.

Canlı Ve Cansız İlâhlar

Kur'ân-ı Kerim, tevhidin ruharı serinletici mânasını gönüllere işlerken iki değişik (canlı ve cansız) putperestlikle mücadele eder. Aynı zamanda bu konuda geniş çapta malzeme verip insan aklını harekete geçirir.

Bundan önceki âyetlerle, Allah'ın bir "kelimesi", Hakk'ın "kün" emrinden tecelli edip gelen bir sözü ve O'nun kudretinden kaynaklanan bir ruhu olarak tanıtılan İsa (aleyhisselam)'ı ilâhlaştıranlar, O'nu "Allah'ın biricik oğlu" diye tarif edenler yerildi. Doğup büyüyen, yiyip içen, gezip dolaşan, yaşlanıp ölen bir canlının tanrı olduğunu iddia etmek, Allah (celle celaluhu)'nun da sonradan bir başka tanrı tarafından yaratıldığına yol açar ve bu bir zincirin halkaları gibi, illet-mâlul doğrultusunda sürüp gider. Bilimsel olarak bu sonu gelmeyen illet-mâlul zincirlemesi mümkün kabul edilemez. Yaratanla yaratılanı aynı ölçüde kabul etmek ise, muhaldir.

---

1 Ahmed: 3/16

2 Buhari/Enbiyâ: 19, Menakıb: 13, Tefsir: 1/12 - Tirmizi/Tefsir: 12 - Ahmed: 2/332, 416

O halde İsa Peygamber bedeniyle insan, ruhuyla melektir. Zaten bu iki sıfat her insanda mevcuttur; ancak İsa Peygamber'de daha çok belirgindir. Çünkü ara yerde melek Cebrail'in nefhası söz konusudur. Hem ruhlar daha çok Melekut Âlemine yakındırlar. İsa Peygamber'in ruhu ise Melekut Âleminin başı melek Cebrail'in nefesiyle birleşip öylece cismani âleme intikal sağlamıştır. Diğer ruhlar ise, melek Cebrail'in nefesiyle birleşmemiştir. Bu, İsa (aleyhisselam)'ın ruhunu çok güçlü kılmış, taşıdığı kudreti mutad ölçülerin dışına çıkarmıştır. Onun için İsa Peygamber'e "Allah'tan bir ruh", "Allah'ın kelimesi", "Hakk'ın kün emrinden kaynaklanan sözü" denilmiştir.

Unutmamak gerekir ki, ruhların hepsi de Allah'tandır, yani O'nun yüce kudretinin fizikötesinde tecelli eden tezahürleridir; ne var ki, İsa (aleyhisselam)'ın ruhu, Allah'ın yarattığı en büyük ruh olan melek Cebrail'in, mahiyeti ve keyfiyeti bizce meçhul üflemesiyle birleşip ana rahmine intikal sağlamıştır. Biyolojik kanunlarla spermanın yumurtalığa geçmesiyle oluşan cenin, bu defa Allah'ın "ol" emriyle Cibril'in nefhasının tezahürüyle oluşuyor. O sebeple İsa (aleyhisselam) "Hakk'ın sözü" oluyor.

Sonuç olarak İsa (aleyhisselam), değişik bir sünnetle yaratılıyor ve Allah'ın kullarından bir kuldur, aynı zamanda insandır. Aşırı derecede maddeye eğilimi olan İsrailoğulları'nı dünya ile âhiret arasında bir sınıra getirip dengede tutmak için ilâhi kudretin yüceliğini daha ayrı ve daha belirgin anlamda kendinde taşıyan bir peygambere ihtiyaç vardı. İsa Peygamber hem o kudreti, hem o ihtiyacı yansıtır.

Yukarıdaki âyetlerle ikinci kademede ilâhlaştırılan putlara ve putperestlere dikkatler çekiliyor; Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler tarafından sevilen İbrahim (aleyhisselam)'ın putlarla ve putperestlerle, aynı zamanda putperest olan babasıyla seviyeli mücadelesi konu ediliyor. Böylece canlı ve cansız tanrılar inancı kökünden çürütülüp yıkılıyor ve insan ruhunun tek devası ve gıdası olan "Tevhid İnancı" getiriliyor.

İbrahim Peygamber'in İrşat Metodu

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

"Kitapta İbrahim'i de an. Şüphesiz ki o doğruluk timsalidir; o peygamberdir."

Doğruluğun timsali ve Allah dostluğunun önde gelen bahtiyar insanı,

risâlet bağının sevilen ve sayılan gülü İbrahim (aleyhisselam), putperestlerle seviyeli ve örnek alınacak bir mücadele sürdürebilmek için önce putperest olan babasını Allah'ın varlığına ve birliğine inandırması gerekiyordu.

Burada dört basamaklı bir irşat metodu uygulamıştır:

1- Önce ilâhlık vasfıyla bağdaşamayan sıfatları getirdi ve "Hiçbir şeyi işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yarar sağlamayan bu cisimlere neden taparsın?" sorusunu yöneltti.

Sıradan bir hayvan kadar olsun işitmeyen, görmeyen ve hiçbir yarar vermeyen, insan eliyle şekillendirilen taşlara ilâh deyip tapmanın hiçbir makul ve mantıklı yanı yoktur. Hele iyice bir düşün, böyle bir inanç ve bağlanış sana ve başkalarına ne kazandıracak veya ne kazandırmıştır?

2- Bir olan, dengi ve benzeri bulunmayan Allah hakkında sana gelmeyen, ama bana gelen sağlam bir bilgi vardır. Onunla ben hakkı bâtıldan ayırt ediyor, en doğru yolu görüp gösterebiliyorum. Bu hususta benim maddi olarak hiçbir çıkarım yoktur, belki çok kaybım vardır. Ama gerçeği bulmak, hakkı anlayıp inanmak her insanın değişmeyen gıdası ve ilk-son amacıdır.

3- İnsanı bu gibi yanlış yollara iten ve durmadan verdiği sinyallerle, fısıltılarla kafa ve kalplerimizi bulandıran gizli bir kuvvet vardır ki o, şeytandır. Onun işi, hep hakkı unutturmaya, bâtılı çekici kılmaya yöneliktir, yani hep bunu gerçekleştirmekle uğraşır. Çünkü o, ilâhi plândaki yeri gereği, insanların ebedi düşmanıdır. O halde ona uymak bir bakıma ona tapınmak demektir. Aklı ve idrâki olan hiç kimse, kendisine ebedi düşman olan İblis'e tapmaz.

Rahman olan Allah'a başkaldıran, isyan eden bu sinsi ve gizli güçten merhamet ve yardım beklemek çok gülünç olur.

4- Aklın kabul ettiği doğru yola girilmediği takdirde, bu varlık âlemini sonsuz ve sınırsız kudretiyle düzenleyip tedbiriyle idare eden Allah'ın âdet ve sünnetine ters düşülmüş olur ki, bu kanun kendisine ters düşenleri affetmez; çünkü şaşmaz.

Böylece İbrahim (aleyhisselam) önce söze: "Babacığım," diyerek sevgi ve saygısını, aynı zamanda bağlılığını dile getiriyor. Sonra onu, sonu hüsran olan bir yoldan uzaklaştırmak istediğini söylüyor. Sonra da insana yakı-

şanın Allah'a imân etmesi olduğunu hatırlatıyor. Bu açıdan hareketle onu şeytanın tuzağından kurtarmaya çalışıyor. Olumlu sonuç alamayınca da ilâhi sünnetin vuracağı elim tokatı hatırlatıyor.

Babasının Tepkisi, İbrahim (aleyhisselam)'ın Hilmi

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِى يٰٓاِبْرٰهِيمُ ۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِى مَلِيًّا

"Babası ona: "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Andolsun ki bundan vazgeçmezsen elbette seni taşlarım. Uzun bir süre beni terkedip uzaklaş" dedi."

İbrahim, babasına: "Selâm sana, senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Şüphesiz ki O benim hakkımda (sizden çok) lütuf ve kerem sahibidir" diyerek hilm sıfatından kaynaklanan irşadının devam edeceğine işaret etti.

İrşat ve tebiiğ olumlu sonuç vermeyince, İbrahim Peygamber daha fazla ısrar etmenin yararlı olmayacağını düşünüp babasının son olarak ne diyeceğini bekliyor. O da aşırı tepki gösterip bir süre kendisinden uzak kalmasını söylüyor ve bir bakıma onu buna mecbur tutuyordu.

Her şeye rağmen İbrahim Peygamber büyük bir terbiye ve nezaketle babasının kalbine girmeye çalışıyor ve bu arada uzaklaşacağını, ama yine de onun için Allah'tan bağışlanma dileyeceğini -sevgi ve saygının güzel bir örneği olarak- söylüyor. Sonra da selâm dileğinde bulunarak ayrılıyor. Çünkü İbrahim Peygamber kendine düşeni yapmış, imân kıvılcımını kalp ve kafalara attıktan sonra onları putlarıyla başbaşa bırakmayı uygun görmüştür.

Neden? Çünkü İbrahim Peygamber gereken irşadı yapmış, hakkın sesini duyurmuş, bir olan Allah'a imân etmenin tohumunu atmıştı. Gerisini Allah'a bırakıp uzaklaşmıştır. Çünkü taşlanarak öldürülme tehdidiyle burun buruna gelmiş bir ortam söz konusuydu.

Peygamber ile Allah Arasındaki Çizgi

Peygamberlik görevi, doğru yola irşat, Allah'ın emirlerini kusursuz tebliğ etmektir. Öyle ki, peygamberin yetki alanı bu çizgiye kadar uzanır ve son bulur. Ondan sonrası Allah (celle celaluhu)'ya aittir; irşat edilenleri di-

lerse doğru yola iletir, dilerse sapıklıkları içinde bırakır. Şöyle ki: İrşat edilen kimse içindeki cevheri, yani Allah ve din duygusuyla ilgili mayayı doğru yola döndürmek isterse, Cenâb-ı Hak onu buna lâyık gördüğü takdirde doğru yolun kapısını açar ve kuluna yardımcı olur. Ehil ve lâyık görmediği takdirde kendi haline bırakır ve lâyık olma düzeyine gelmesini bekler. Bu da sünnetullah gereğidir. Ona "hidâyet sünneti" de denilebilir.

İşte İbrahim Peygamber de irşat görevini belirli çizgiye getirdikten sonra -babasına olan sevgi ve saygısı sebebiyle- senin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim, diyerek hidâyeti Allah'a bırakıp aradan çekilmiştir.

Tebliğ ve irşat görevini yerine getirirken öfkelenmek, kabalık göstermek, kızmak, incitmek yoktur. İncelik, nezaket, edep, terbiye ve ağırbaşlılık önde gelir. İbrahim Peygamber de bunu en güzel şekilde sergilemiş ve bizlere güzel örnekler bırakmıştır.

Babasını Terketmek Zorunda Kalan İbrahim (aleyhisselam)

وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ وَاَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰٓ اَلَّآ اَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّي شَقِيًّا

"Sizi Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir, Rabbime dua ederim. Umulur ki Rabbime yapacağım duâ ile bedbaht olmam."

İnsan için hiçbir nimet, din ve Allah'a dosdoğru imân kadar aziz ve lüzumlu değildir. Ana-babaya, bizi Allah'a karşı isyana ve günaha çağırmadıkları sürece itaat edilir. Ana-babaya itaat ile Allah'a imân ve O'na kulluk arasında bir tercihte bulunma durumuyla karşılaşılınca, elbette ki Allah'a iman tercih edilir. Çünkü Allah'ın hatırı daha yüksek, bize olan lutfu ve keremi çok daha büyüktür.

İbrahim (aleyhisselam)'ın hayatının bir bölümü bu tercihin misalini oluşturur. Allah için, O'nun rızası doğrultusunda kararını vererek babasını terk etti, aile bağları bir bakıma koptu. Allah (celle celaluhu) da İbrahim (aleyhisselam)'a daha hayırlısını verdi; ona İshak'ı ve ardından da Yakub'u bağışladı. Küfür üzere kalan babasının yerine peygamberlik payelerine yükselen bir oğul, bir de torun lütuf ve ihsan etti.

Böylece o, şerri atıp uzaklaşınca, Cenâb-ı Hak hayrın kapısını açtı. Bu da Allah'ın sünnetlerinden biridir. O halde kişi saplandığı şerri atma-

dıkça hayra erişemez. Hızır (aleyhisselam)'ın ileride tam şer ve fitne olacak çocuğu öldürmesi, bunun gayba dayalı açık misallerinden biridir. İbrahim (aleyhisselam)'ın şer olan babasını terk etmesi bize bu güzel sünneti ve ilâhi hikmeti hatırlatmaktadır. Artık o ailede doğruluğu ifade eden dil birbirini izledi de, İshak'tan Yakub'a; Yakub'dan Yusuf'a miras kaldı.

İbrahim (aleyhisselam) Kıssası Neyi Tasvir Ediyor?

Bu âyetler indiği günlerde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'de çok sıkıntılı anlar ve dakikalar geçirmekteydi. Yakın hısımları ona sırt çevirmiş, akrabalık bağlarını koparmışlardı. Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vücudunu ortadan kaldırmanın yollarını ve çarelerini aramakla meşgul bulunuyorlardı. Ortada tam bir zulüm ve terör havası hakim idi. Yapılacak fazla bir şey kalmamıştı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz tebliğ ve irşat görevini kusursuz sürdürmüş, belli bir çizgiye gelip dayanmıştı. Gerisi Allah'ın yüksek takdirine bağlıydı. O bakımdan İbrahim (aleyhisselam)'ın Allah ve din uğrunda babasını ve ülkesini terk etmek zorunda kaldığı gibi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de bir gün Mekke'yi terketmesi gerekiyor ve bunun için ilâhi emri bekliyordu. İşte böylesine netameli ve sıkıntılı bir dönemde İbrahim (aleyhisselam) kıssasıyla ilgili âyetler indirilerek mü'minlere hem teselli verildi, hem de hicretin pek yakın olduğuna işarette bulunuldu.

Sonuç olarak bu âyetler mü'minlere şu gerçeği ilham etmektedir: Din ve vicdan hürriyetine kilit vurulan bir ülkede başka çare kalmayınca mü'minlerin başka bir ülkeye hicret etmesi caizdir, hattâ bazı hallerde vacibdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Mekke'de büyük sıkıntılar içinde kıvranan mü'minleri teselli etmek için İbrahim (aleyhisselam) kısasının öğüt ve ibret alınacak safhaları anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine mü'minlerin moralini yükseltmek ve her sıkıntıdan sonra mutlaka bir genişliğin ve ferahlığın başlayacağını müjdelemek için Musa (aleyhisselam) kıssasından beş önemli madde zikrediliyor.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مُوسٰى ۘ اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصاً وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

51- Kitapta Musa'yı da an. Şüphesiz ki o, (tevhid dininde) samimi ve katıksız idi ve o bir resul, bir nebi idi.

52- Ona Tur Dağı'nın sağ tarafından seslenmiş, konuşmak için onu yaklaştırmıştık.

53- Ve rahmetimizden kardeşi Harun'u peygamber olarak ona (bir rahmet bağışı olarak) verdik.

Tevhid Dinini Yaşatan Peygamberler

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

"Kitapta Musa'yı da an. Şüphesiz ki o, (Tevhid dininde) samimi ve katıksız idi ve o bir rasul, bir nebi idi."

Bilindiği gibi, her peygamber tevhid esaslarına bağlı olmakla ve onu insanlara tebliğ etmekle görevlendirilmiştir. Kimine kitap ve şeriat, kimine yalnız bazı öğütleri ve ahlâki kuralları içeren sahifeler; kimine önceki kitapları tebliğ edip uygulama verilmiştir. Bunlardan beş tanesi "Ulu'l-azm" yani büyük azim ve irâde sahibidir: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (aleyhimüsselam). Meryem suresinde bunlardan dördünün kıssası çeşitli yönleriyle misal ve öğüt mahiyetinde anlatılıyor. Hepsi de kendilerine verilen ilâhi bilgilerle, Allah'ın varlığını, birliğini, ilim ve kudretinin sınırsızlığını, gönderildiği kavim ve milletlere tebliğ etmeye çalışmış ve bu uğurda çetin mücadeleler vermişlerdir. Şüphesiz ki, hepsi de aynı kaynaktan beslenmiş, aynı ışığı yansıtmışlardır.

Allah'ın peygamberlere olan lutf-u ihsanı hem kademeli, hem de farklı özellikte olmuştur. Peygamberlik ilâhi mevhibe olduğuna göre, her uyarıcı nebinin, bulunduğu şartlara, ortama ve gönderildiği kavim veya milletinin ekonomik, kültürel ortamına ve inancına göre, birtakım bilgilerle donatıldığı kesindir. O bakımdan peygamberler "Tevhid esasında" birleşmekle beraber, şer'i esas ve kurallar bakımından farklı derecededirler.

Rasul ve Nebi

Musa (aleyhisselam) hakkında bu iki sıfat birden kullanılmıştır. Bu iki sıfatla donatılan peygamberlerin 313 tane olduğu, onlardan 5 tanesinin de yukarıda belirttiğimiz gibi "Ulu'l-azm" sayıldığı söylenir.

Rasul: Kendisine şeriat verilen ve onu tebliğ ile görevlendirilen peygamberdir.

Nebi: Kendisine şeriat verilmeyen, ancak önceki şeriatı uygulayıp yaymakla görevlendirilen peygamberdir. Bu tarife göre, her rasul aynı zamanda nebidir de; ama her nebi resul olmayabilir.

Allah Kelâmının Surette Tecelli Etmesi

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا

"Ona Tur Dağı'nın sağ tarafından seslenmiş, konuşmak için onu yaklaştırmıştık."

Soğuk bir mevsimde Musa (aleyhisselam) ailesiyle birlikte Medyen'den çıkıp Mısır'a giderken, ailesini ısıtmak için ateş aramaya başlamıştı. Derken Cenâb-ı Hakk'ın kelâm sıfatı, nur veya ateş görünümünde bir ağaçta tecelli etti. Musa, ateş sandığı o nuru görünce, ona doğru ilerliyor. Bu arada o nurdan ses geldi:

"Ey Musa! Şüphesiz ki ben senin Rabbinim..."[1] Arkasından edeb makamında olduğu, kutsal Tuvâ vadisinde bulunduğu hatırlatılarak ayakkabılarını çıkarması emredildi. Böylece ilâhi vahiy surette tecelli edip öylece Musa (aleyhisselam)'ın kulağına, oradan da kalbine intikal sağladı.

Ne var ki, Musa Peygamber, arada melek Cebrail olmadığı halde ağaçta tecelli eden ve öylece suretten intikal eden vahyi alırken bayılmıyor ve kendinden geçmiyordu. Oysa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, inen vahyi alınca kendinden geçiyor, bedeni bir bakıma ruhlaşıyordu.

Bu iki peygamber ve tecelli bakımından iki farklı vahiy arasındaki nüans nedir? Bunun cevabını en güzel şekilde Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) Fütuhat-ı Mekkiyye adlı eserinde, özetle şöyle vermiştir:

"Musa Peygamber'e gelen vahiy ağaçta tecelli eden suretten geliyor ve

1 Tâ-Hâ Suresi: 11-12. âyetlerin tefsirine

o da bu sesi kulağıyla işitiyordu. Bu bakımdan ne bedeniyle ruhlaşmaya ihtiyacı vardı, ne de fazla bir ağırlık hissediyordu. Çünkü suretten surete gelen vahiy söz konusu idi.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelen vahiy, surette tecelli etmeden melek Cebrail vasıtasıyla doğrudan kalbe ilka ediliyordu. Öyle ki, o, suret sınırını aşıyor, ruha inerek gerçekleşiyordu ki bu, kaldırılması çok zor manevi bir ağırlık arzediyordu. O kadar ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i terletip bedeni yapısını bir bakıma muattal duruma getiriyordu."

Bundan anlaşılan odur ki: Kalbe ilka edilmeden surette tecelli eden vahiy hafifliyor ve suretten surete geçişte fazla bir ağırlık hissettirmiyordu. Ama doğrudan büyük ruh melek Cebrail vasıtasıyla indirilen vahiy kalbe ilka edilince, tahammülü zor bir durum meydana geliyor, beden bir bakıma hareketsiz kalıp ruh bütünüyle faal duruma geçiyordu.

İrşad İçin Konuşmasını İyi Beceren Yardımcıya İhtiyaç Vardır

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا

"Ve rahmetimizden kardeşi Harun'u peygamber olarak ona (bir rahmet bağışı olarak) verdik."

Harun Peygamber'in Musa (aleyhisselam)'a yardımcı verildiğinin anlatılması, sadece tarihi bir olayı anmak değil, bu olaydan bizden yana olumlu bir sonuç çıkarmamızı ilham etmektir. Kur'ân'ın öğüt metodlarından biri de budur. Tarihi bir olayın önemli safhalarından birkaçını nakleder; her safhayı bir amaca ve hikmete yönelik biçimde âyetler arasına serpiştirir; gerisini mü'minlerin anlayış ve irfanına bırakır.

Harun Peygamber'in burada Musa Peygamber'e yardımcı verilmesi bu ölçü ve hikmet çerçevesindedir. Bize, Allah'ın dinini yaymaya ve insanları irşada çalışırken yanımıza bilgili, fakat konuşma tekniğini iyi bilen ve beceren kişileri yardımcı almamızı öğütler. Nitekim Kur'ân'ın bir diğer yerinde, Harun Peygamber'in Musa Peygamber'den daha fasih konuştuğu, yani söz söyleme sanatında ileri olduğu, ses tonunun ve ağız yapısının buna daha elverişli bulunduğu açıklanmaktadır.[1]

1 Kasas suresi: 34

Musa (aleyhisselam)'ın Üç Önemli Vasfı

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetlerle, Mekke'de zor günler geçirmekte olan mü'minleri teselli ederken ve kurtuluş günlerinin çok yakın olduğuna işarette bulunurken iki önemli hususa dikkatleri çekmektedir. Birincisi, hicretin yakın olduğu; ikincisi hicret esnasında Hz. Muhammed'e, irâdesi yerinde bir arkadaşının yardımcı olacağıdır. Zira böyle bir dönemde Harun Peygamber'in Musa Peygamber'e yardımcı verilmesinden söz edilmesi çok anlamlıdır.

Diğer önemli bir husus da şudur: Musa Peygamber küfür diyarında risâlet göreviyle ortaya çıkarken üç önemli vasfı kendinde taşıyordu: İhlâs, rasullük ve nebilik... Bu üçü de önüne geçilmesi zor bir azim ve irâde doğurmakta, engelleri aşacak bir kudret meydana getirmektedir. Nitekim Musa Peygamber bu kudretle Fir'avn ve yandaşlarının karşısına çıkmış, bununla Mısır'ı terkedip Kızıldeniz'i geçmiş ve yine bununla çölü aşmıştır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de bu üç sıfat, bütün insanlara kıyamete kadar yol açacak, ışık tutacak bir genişlikteydi. O bakımdan Mekkeli müşriklerin bütün plânlarını, hile ve düzenlerini neticesiz bırakacak ve salimen Medine'ye hicret edecekti. Nitekim öyle oldu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de zor günler geçiren Ashab-ı Kirâm'ı teselli etmek ve kurtuluş günlerinin yakın olduğunu ilhamda bulunmak için Musa Peygamber'in kıssasından önemli bir parça anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsmail (aleyhisselam)'ın altı kadar özelliği belirtilerek yakında ilâhi emirleri tebliğ edip uygulama imkânlarına erişileceğine işaret ediliyor. Sonra da bütün mü'minlere, din bilgisini önce kendi aile fertlerine ve yakınlarına öğretmeleri isteniliyor.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمٰعِيلَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

54- Kitapta İsmail'i de an. Doğrusu o sözünde sâdık bir kimse; (aynı zamanda) bir rasul ve nebi idi.

55- Ailesine ve yakınlarına namaz ve zekât ile emrederdi ve o, Rabbinin yanında beğenilmiş, hoşnutluğa erişmişti.

İLGİLİ HADİSLER

"Münafığın alâmeti üçtür:

1- Konuştuğu zaman yalan söyler,

2- Söz verdiği zaman onu yerine getirmez,

3- Kendisine bir şey emanet edildiğinde, hıyanet eder."[1]

"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, İbrahim'in evlâdından İsmail'i seçip beğenmiştir."[2]

"Gece kalkıp namaz kılan ve eşini de uyandıran; eşi uyanıp kalkmak istemediğinde onun yüzüne su serpen adama Allah rahmetini ihsan buyursun. Ve gece kalkıp namaz kılan, bu arada kocasını uyandıran, uyanmadığında onun yüzüne su serpen kadına da Allah rahmetini ihsan eylesin."[3]

"Adam gece uyanır, karısını da uyandırarak namaz kılarlarsa, Allah'ı çokça ananlardan yazılırlar."[4]

Arapların Atası İsmail (aleyhisselam)

Kur'ân-ı Kerim'de, Arapların atası kabul edilen ve Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in soyunun ulaştığı İsmail Peygamber'e özel bir yer verilmiştir. O, annesiyle beraber ilk Mekke vadisine getirilip yerleştirilen bir peygamberdir. Arkalarından Cürhüm kabilesi gelip Mekke'ye yerleşmiş ve İsmail Peygamber hem onları Allah'ın birliğine dâvet ile görevlendirilmiş, hem de o kabileden bir kız ile evlenmiştir.

İsmail (aleyhisselam)**'ın bazı özellikleri:**

1- Sözünde duran, vaadini yerine getiren sadık bir kimseydi.

2- Babası İbrahim (aleyhisselam)'ın indirilen 10 sahifeyi tebliğ ile görev-

---

1 Buhari/Şehadat: 28 - Müslim/İmân: 107, 109 - Tirmizi/İmân: 14

2 Sahih-i Müslim

3 Buhari/Büyu': 16 - Ebu Dâvud/Vitir: 13 - Tirmizi/Kıyâmet: 2 - İbn Mâce/İkamet: 175 - Ahmed: 1/463- 2/247, 250, 436

4 Ebu Dâvud – Nesâi - İbn Mâce

liydi; o bakımdan hem nebi, hem de rasul idi.

3- Ailesine ve kabilesine namaz ve zekât gibi iki önemli ibâdeti emretmiştir.

4- Bu bakımdan Allah katında seçkin bir yeri, rıza mertebesine yükselen bir makamı vardır.

Toplumun Manevi ve Sosyal Dengesini Sağlayan İlkeler

İsmail (aleyhisselam)'ın dört önemli vasfı, toplumun manevi ve sosyal dengesini sağlayan faktörlerdir. Şöyle ki: Toplum eğitimiyle yakından ilgili bulunan kişilerin önce söz ve davranışlarıyla güven telkin etmeleri ve örnek hareketlerde bulunmaları şarttır. Şüphesiz ki bu, kendini ve düşüncelerini topluma kabul ettirmenin ilk basamağıdır. İkinci basamak ise, her olayın, her bilginin en doğrusunu vermeye çalışmaktır. Bu, güveni ve istikrarı daha da artırır. Toplumu saptırmak isteyen kötü niyetlilere fırsat bırakmaz ve alanı onlara terketmez.

Namaz ve zekât ibâdetini, ciddi bir müfredat ve yöntemli bir programla kalplere işlemek üçüncü basamağı teşkil eder. Namaz, inanan toplumda cemaatleştirmeyi, kaynaştırıp bütünleştirmeyi sağlar. Zekât, sosyal dengeyi ayakta tutar.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğuna erişmenin basamakları, imândan sonra özet olarak belirttiğimiz bu faktörlerdir.

Kıssanın Teselli ve Tebşir Özelliği

İsmail (aleyhisselam) kıssası, iki önemli husus daha yansıtmaktadır. Birincisi: Mekke'de ekonomik abluka altında bulunup rahat ibâdet edemeyen mü'minlere, yakında ortaya koydukları doğruluk, güvenilirlik havasının Arap Yarımadası'na yayılacağı ve haklara tecavüze son verileceği teselli mahiyetinde anlatılıyor. İkincisi: Yine yakın bir zamanda İslâm ahkâmının rahatlıkla tebliğ edilebileceği bir ülkeye hicret edileceği kapalı şekilde müjdeleniyor. Sonra da İbrahim (aleyhisselam)'ın soyundan gelen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sıradan bir kimse olmadığı, en soylu ailelerden seçilip bu düzeye getirildiği hatırlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsmail Peygamber'in bazı önemli özellikleri an-

latılarak toplumu yönlendirme ölçü ve kıstasları veriliyor. Sonra da çok sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minlerin yakında Mekke'deki küfür çemberini aşıp selâmete erişecekleri ve ilâhi ahkâmı rahat tebliğ edebilecekleri bir ülkeye hicret edecekleri kapalı şekilde haber veriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, doğruluğun timsali olan İdris Peygamber'e dikkatler çekiliyor ve doğruların eninde sonunda kurtulup selâmete erişecekleri müjdeleniyor.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

56- Kitapta İdris'i de an. Doğrusu o, doğruluğun timsali bir peygamberdi.

57- Biz onu yüce bir yere yükselttik.

İLGİLİ HADİS

Sahih hadislerde, Mi'rac Gecesi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in İdris Peygamber'le dördüncü semada buluşup görüştüğü belirtilmektedir.

İdris Peygamber Kimdir?

Müfessirlerin tesbitine göre, asıl adı Ahnuh'tur. Nitekim Tevrat'ta da buna az yakın bir isimle anılmıştır. Nuh (aleyhisselam)'ın babasının dedesi olarak bilinir. Müfessirlerden bir kısmına göre, asıl adı Hanok'tur. Onlar bu hususta Tevrat'ın şu kayıtlarını dikkate almışlardır:

"Ve Hanok altmış beş yaşında, Metuşelah'ın babası oldu ve Metuşelah'ın babası olduktan sonra, Hanok üç yüz yıl Allah ile yürüdü ve oğullar ve kızlar babası oldu ve Hanok'un bütün günleri üç yüz altmış beş yıl oldu ve Hanok Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu; çünkü onu Allah aldı."[1]

Tevrat'ın aynı bölümüne göre, Hanok beşinci babada Adem'e ulaşmaktadır. Böylece Nuh Peygamber'den çok önce geldiği anlaşılıyor.[2]

Yine aynı kayıtlarda, Nuh Peygamber'in üçüncü batında İdris'e, yani Hanok'a ulaştığı zikredilmektedir.

---

1 Tevrat/Tekvin: 5/21-24

2 Tevrat/Tekvin: 5/1-20

İdris'in asıl adının Ahnuh olduğunu söyleyenlerden biri de Lübabu't-te'vil sahibi Alâeddin Ali'dir. Oysa Tevrat'ta böyle bir isme rastlayamadık. İhtimal, onlar Hanok'u Ahnuh şeklinde telâffuz etmişlerdir.

Kesin olmayan rivayetlere göre, kalemle ilk yazı yazan, ilk elbise diken, ilk dikili elbise giyen, ilk silâh yapıp kullanan ve ilk hesap ilmiyle meşgul olan peygamber, İdris (aleyhisselam)'dır.[1]

Kendisine 30 sahife indirildiği rivayet edilir.

İdris Peygamber hakkında senedi olmayan birtakım gayr-i sahih rivayetler, kıssalar anlatılmıştır. Müfessir Kurtubi bile, bunların sahih olmadığını bildiği halde tefsirinde bu kabil rivayetlere çeşni olsun diye yer vermiştir.[2]

Yapılan ciddi tesbitlere göre, hadis bölümünde belirttiğimiz gibi, İdris Peygamber'in dördüncü semada olduğu ve Mi'rac gecesinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onunla görüştüğü anlaşılmıştır. Müslim ve Ahmed b. Hanbel bu rivayeti sahih görüp nakletmişlerdir.[3]

Kur'ân-ı Kerim'de İdris Peygamber'den iki yerde bahsedilmektedir. Birincisi, konumuzu oluşturan 56. âyette, ikincisi Enbiya suresi 85. ayette... Meryem suresinde İdris (aleyhisselam)'ın hem sıddik, hem nebi olduğuna temas edilerek, her iki mertebeye lâyık görüldüğü açıklanır. Sonra da bu iki özelliğiyle yüksek bir mekâna yükseltildiğine dikkatler çekilir. Enbiyâ suresinde ise, onun Allah yolunda, Hakk'ın emirlerini tebliğde, inkarcı sapıklarla mücadelede ve ibâdeti kâmil anlamda yerine getirmede sabreden bir peygamber olduğu belirtilir. Arkasından her peygamber gibi, onun da iyi, yararlı bir kişi olduğu eklenerek iki ayrı özelliği yansıtılır.

İdris (aleyhisselam)'ın Yüce Bir Yere Yükseltilmesi

Ashab, tabiin ve diğer ilim adamlarının bu yükseltilmeyle ilgili görüş ve yorumları farklıdır. Onları özetleyip şöyle sıralayabiliriz:

1- Ashabdan Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) ile Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh)'a göre, dördüncü semaya yükseltilmesidir.

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/224

2 Tefsir-i Kurtubi: 11/118, 119

3 Tefsir-i Kurtubi: Müslim/İmân: 259, 263 - Ahmed: 3/224

2- İbn Abbas ve Tabiin'den Dahhak'a göre, altıncı semaya yükseltilmesidir.[1]

Sahih-i Müslim'in Sabit el-Bünani'den, onun da Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den yaptığı rivayet birincilerin yorumunun daha sıhhatli olduğunu göstermektedir.

3- el-Hasen ve arkadaşlarına göre, bundan maksat, Cennet'e yükseltilmesidir.[2]

Bu yükseliş ruhen mi, yoksa hem ruhen, hem de bedenen mi gerçekleşmiştir? Bu konuda elimizde kesin delil yoktur. Bir takım sahih olmayan ve çoğu İsrâiliyyat kapsamına giren rivayetler vardır ki, ilim adamları onları hiçbir zaman delil seçmemişlerdir.

Bize göre, iki yorum söz konusudur:

1- Peygamberlerin ruhi yapıları çok daha gelişmiş kabul edilir. O bakımdan Cenab-ı Hak, İdris Peygamber'i bir süre mâna âlemine yükselterek kudretini izhar etmeyi dilemişse, o takdirde, onun bedeni ruhuna dönüşmüş ve öylece maddi kayıtlardan sıyrılıp beşeri ihtiyaçlardan arınarak yükselmiştir. Tıpkı İsâ Peygamber'in göğe yükseltilme olayında olduğu gibi.

2- İdris Peygamber birçok ilâhi inayetlere mazhar kılındığı ve Tevrat'ın beyânı veçhile üç yüz yıldan fazla yaşadığı için, Cenâb-ı-Hak onun ruhunu yüce bir makama yükselterek ayrı bir iltifatta bulunmuş demektir. Öyle ki, onun ruhuna bir özellik tanımış, ruhlar ve mefekui âlemlerinde ona özel bir yer ayırmıştır.

Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu), Füsusü'l-Hikem adlı kıymetli eserinde İdris bahsinde keşif yoluyla mekân ve mekânet kavramları üzerinde durarak hayli geniş açıklamalarda bulunmuş ve meraklıları doyuracak ölçüde bilgi vermiştir. Biz burada konunun detayına girmek istemediğimizden, İbn Arabi'nin açıklamasını nakletmeye gerek görmedik.

Kıssadan Mesajlar ve Öğütler:

1- İmân temeli üzerinde filizlenen doğruluk ağacı, elbetteki hem

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/117, 118

2 Tefsir-i ibnKesir: 3/126

dünyada, hem de âhirette çok yukarılara doğru dal budak salıp yükselir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, doğruluğu kendine virt ve rehber edinen İdris Peygamber'i hem dünyada, hem de âhirette yüce makamlara yükseltmiştir. Dünyada yükseltilmesi, isminin hem Tevrat, hem de Kur'ân'da baki kılınmasıdır. Ayrıca kendi çağında da saygıdeğer manevi bir makamda bulunuyordu.

O halde hayat çarkını doğruluktan yana çalıştıran ve hayatı boyunca doğruluktan ayrılmayan mü'minlerin hem dünyada iyi bir isim ve unutulmaz bir çığır bırakacakları, hem de âhirette yüce makamlara yükseltilecekleri müjdelenmektedir.

2- Salih amel, imânın en güzel ürünüdür. Böylece imânla sâlih ameli birleştirip bütünleştiren İdris Peygamber, ilâhi iltifata lâyık görülmüştür. Onun gibi, bu ikisini birleştirip birlikte yürüten mü'minlerin de hem dünyada, hem de âhirette ilâhi iltifata lâyık görüleceklerinden şüphe etmemek gerekir.

3- İdris Peygamber sıdk-u selâmetle görevini yerine getirdiğinden Cenâb-ı Hak onu lâyık olduğu güven makamına yükseltmiştir. Mekke'de tebliğ ve irşat hizmetini sürdüren Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i fazlasıyla üzen müşriklerin saldırıları artık son kertesine gelip dayanmıştı. O bakımdan Cenâb-ı Hak İdris (aleyhisselam) kıssasını anarak pek yakında kendi rasulünü güvenli bir yere ulaştıracağını ilham ediyor ve bunun için kâfirlerin sonlarının yaklaştığına işarette bulunuyor. Nitekim çok geçmeden o üzüntülü günler gerilerde kaldı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz lâyık olan bir toplumu irşada memur edildi ve böylece Medine'ye hicret emri indi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Mekke'de iyice bunalan mü'minlere teselli de bulunmak ve kurtulup yükselmenin pek yakın olduğunu haber vermek için İdris Peygamber'in kıssasından iki önemli safha anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, isimleri anılan peygamberlere dikkatler çekiliyor. Onlardan sonra gelen kavim ve milletlerin çoğunun namazı bırakıp şehvetlerine uymak suretiyle peygamberlerin yolundan ayrıldıkları açıklanıyor. O bakımdan azgınlıklarının cezasız kalmayacağına dikkatler çekilerek yaşamakta olanlar uyarılıyor. Sonra da Ashab-ı Kiram gibi iyi-yararlı

amellerde bulunanlara hazırlanan sonsuz mükâfatlar konu ediliyor.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ
خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ
تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾
جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾
لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾
تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

58- İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler; Âdem'in soyundan, Nuh ile beraber taşıdıklarımızdan; İbrahim ile İsrail'in (Yakub) neslinden; doğru yola erdirdiğimizden ve seçtiklerimizdendirler. Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

59- Bunların ardından (bozuk) bir nesil geldi, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular. Onlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.

60- Ancak tevbe edip imân eden ve iyi-yararlı işlerde bulunanlar müstesna... Bunlar Cennet'e girecekler ve hiçbir haksızlığa uğramayacaklar.

61- Rahmân'ın kullarına gıyaben vadettiği Âdn Cennetlerine girecekler. Şüphesiz ki O'nun vaadi yerine gelecektir.

62- Orada boş-anlamsız bir söz değil, sadece "selâm" işitecekler. Onların orada sabah akşam rızıkları hazırdır.

63- İşte bu Cennetlere kullarımızdan (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanları vâris kılacağız.

İLGİLİ HADİSLER

"Bizimle müşrikler arasındaki koruyucu fasıla, namazdır. Kim onu terkederse, inkâra sapmış olur."[1]

"Günahtan tevbe eden, günahı olmayan kimse gibidir."[2]

Allah'ın Kendilerine Nimetler Verdiği Peygamberler

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ

"İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerdir."

İdris (aleyhissselam), Âdem (aleyhisselam)'ın yakın soyundandır. İbrahim (aleyhisselam)'ın, Nuh (aleyhisselam) ile birlikte gemiye binen oğlu Sam'ın soyundandır. İsmail, İshak ve Yakub (aleyhimüsselam), İbrahim (aleyhisselam)'ın soyundandırlar. Musa, Harun, Zekeriya, Yahya ve İsa (aleyhimüsselam), İsrail Peygamber'in (Yakub) soyundandırlar.

Şüphesiz ki bunlar peygamberlik payesiyle yüce mertebelere eriştirildikleri gibi, soy cihetiyle de asil ailelerdendirler.

Kur'ân-ı Kerim böylece ilâhi risâleti hâmil olan peygamberlerin yine çoğunun peygamber soyundan geldiğine dikkatleri çekerek, hepsinin de mayasında asalet, şeref, iyilik, hakseverlik, doğruluk ve adalet bulunduğuna işaret etmekte; aynı zamanda "gen" denilen harika mikron (milimetrenin binde biri) modelle, irsi meziyetlerin peygamberden peygambere aktarıldığını haber vermektedir.

Ayrıca ilgili âyetle bir diğer önemli hususa parmak basılarak araştırıcılara ön bilgi veriliyor. Şöyle ki: Her peygamber anasından bu ruh ve meziyetle doğar. Sonra belli bir yaşa gelince, peygamberlik payesi mânadan zahire çıkar. O bakımdan her peygamber doğuştan Allah'ın bu üstün nimetine mazhar kılınmıştır. Çünkü peygamberlik sonradan elde edilebilecek bir meslek değildir.

Allah'ın Ayetlerini İşitince Secdeye Kapananlar

إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

---

1 Tirmizi/İmân: 9 - Nesâi/Salat: 8 - İbn Mâce/İkamet: 77 - Ahmed: 5/346

2 İbn Mâce/Zühd: 30

"Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı."

Allah'ı en çok bilen, O'nun kudretinin sınırsızlığını en iyi idrâk eden kimseler, O'ndan daha çok korkarlar ve O'na karşı daha çok sevgi ve saygı duyarlar. Şöyle ki: Allah'a olan sevgi ve saygı O'nu bilmek ve idrâk etmekle orantılıdır. Buna işaretle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"Şüphesiz sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'nu en çok bileniniz benim."[1] buyurmuştur.

Peygamberlerin hemen hepsi de bu özelliktedirler. İlgili âyet onların takvasını, imân ve irfanlarını yansıtırken "Rahmân'ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar." ifadesiyle, Allah'a olan üstün saygılarını özetliyor.

Zira nereye gittiğini bilen kişiye yol vermek için, dünya bile bir yana çekilir. Allah'a giden kimseye birçok canlı cansız saygı gösterir. Allah'ın celâl makamını bilenler, O'na karşı teslimiyetin en anlamlısını gösterirler. İşte Peygamberlerin üstün saygı, takva ve teslimiyetleri bu bilgiden kaynaklanmaktadır.

Secde Âyeti

Meryem suresindeki secde âyeti, uyulması en çok önemli olanıdır. Çünkü peygamberlerin hepsinin Rahman olan Allah'a ağlayarak secde ettikleri tasvir edilmektedir. O sebeple ilim adamları bu konuda şunu tavsiye etmişlerdir: "Secde âyetini okuyan ya da işiten kimse secde eder ve secdede o âyetin mânasına uygun gelen bir duada bulunur."

Meselâ, İsrâ suresindeki secde âyetini okuyan veya işiten kimse, secdesinde, "Allahım! Beni, kendilerine nimetlerini bolca verdiğin, ağlayarak sana secde eden kullarından eyle." diye duâ eder.

Elif-Lâm-Mim- Secde suresinde secde âyetini okuyan veya işiten kimse şöyle duâ eder: "Allahım! Beni, senin hoşnutluğunu dileyerek sana secde edenlerden, senin hamdin ile sana tesbihte bulunanlardan eyle. Senin emirlerine karşı büyüklük taslayanlardan biri olmaktan sana sığınırım."

---

1 Buhari/İmân: 13 - Ahmed: 2/61, 122 - Taberâni/Siyam: 13

Namaz ve Şehvet

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ

"Bunların ardından (bozuk) bir nesil geldi, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular."

Namaz, imânla küfür arasında bir sınırdır. Aynı zamanda imânın açık belirtisidir. Dinin direği, ruhun gıdası, Allah'a yakın olmanın yolu ve rahmetin kapısıdır.

Namaz, günlük hayatı Allah korkusuyla disipline eden benzersiz bir ibâdettir. Nefsin aşırılıklarını frenler, şehvet ve azgınlığın önüne set çeker. İhtirası meşru sınırlar içine alır. Hayasızlık ve fenalıklardan da alıkoyan namaz, ruha neşe, bedene tazelik, zihine açıklık, kalbe rahatlık, vicdana serinlik verir. Kısacası hikmet ve amacı bilinerek kılınan namaz hayatımızı en güzel şekilde düzenleyip programa bağlayan bir ibâdettir.

Şüphesiz ki, belirtilen anlam ve düzeyde kılınan namaz insanı şehvet bataklığından kurtarıp, fazilet ve rahmet; kulluk ve teslimiyet mertebesine yükseltir. O bakımdan Âdem'den son peygambere kadar gelip geçen bütün peygamberlere namaz emredilmiştir. Yani namazsız bir din yoktur. Peygamberlerden sonra gelenler bu ibâdeti terkedince, şehvetlerinin uydusu haline gelmişler. O yüzden ortada ne ahlâk, ne gerçek din, ne de fazilet kalmıştır.

Günümüzde de gerek Hristiyan âleminde, gerekse İslâm âleminde birçok kesimlerde ve ailelerde namaz terkedildiği, hattâ unutulduğu için, büyük bir ahlâki çöküntü başlamış; babayla oğlu, anneyle kızı arasında ciddi bir bağ kalmamıştır. Tekniğin ve refahın getirdiği sayısız imkânlar içinde kapatılması zor gayr-i ahlâki bataklıklar meydana gelmiş; uyuşturucu mübtefâlarından tutun da, homoseksüellere kadar sapıklığın en şeni ve en kötüsünü mubah sayan kuşaklar bu bataklıklarda her şeylerini kaybetmişlerdir. Kur'ân,

"Onlar bu azgınlıklarının cezasını bulacaklardır" buyurarak uyarısını yapıyor. O bakımdan, çağın bu amansız hastalıkları ancak Kur'ân'ın manevi eczanesinden alınacak ilâçlarla tedavi edilebilir.

Cennet'te Boş, Anlamsız Söz Yoktur

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا

"Orada boş-anlamsız bir söz değil, sadece "selâm" işitecekler."

İlgili âyetle, Cennet'teki beşeri münasebetlere küçük bir kapı açılıyor ve bu konuda bizlere bir ölçü ve ipucu veriliyor. Cennet hayatı sonsuz olmasına, ölümsüz, elemsiz ve kedersiz olmasına rağmen, orada boş ve anlamsız söz olmayacak; kırıcı, üzücü, küçük düşürücü hiçbir söz ve davranış ortaya konmayacak. Oranın güzelliğine göre, hep güzel sözler söylenecek, ilâhi tecellilerin sonsuz tezahürlerine göre, yeni yeni konular birbirini izleyecek; Allah'ın cemal sıfatıyla tecelli etmesi karşısında tatlı, çekici, okşayıcı ve doyurucu sohbetler tertiplenecek; Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zaman zaman Cennet ehline görünüp iltifatta bulunması sebebiyle çok tatlı kaynaşmalar ve iltifatlar birbirini izleyecek. Her görüşme, karşılama ve sohbete başlamada karşılıklı selâmlar birbirini takip edecek; melekler de cennetliklerin hizmetine koşarken her defasında selâm vererek hazır olacaklar.

Cennet'te boş ve anlamsız söz ve davranış söz konusu olmadığına göre, ona nisbetle göz açıp kapayacak kadar kısa olan dünya hayatını boş ve anlamsız şeylerle oyalamanın, kavga, sürtüşme, vuruşma, gürültü ve haklara tecavüzle geçirmenin makul bir yanı var mıdır? Bir hiç uğruna ömrünü tüketenler, kendilerine nasıl yazık ettiklerinin farkında mıdırlar? Oysa bu kısa hayat, âhirete gereği gibi hazırlanmak, o büyük günde imânın çok renkli ve yararlı ürünleriyle bulunabilmek dönemidir. Onu berbat etmeye hakkımız yoktur.

Selâm, çok yönlü ve geniş manalar taşıyan bir kavramdır. Selâmet, mutluluk, hoşgörü, güven, rahmet gibi anlamları içerir. Onun için dünyada birbirimize selâm vermekle emrolunduk. Cennet'te de bunu devam ettireceğiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberlerden sonra gelen kuşakların şehvetlerine uyup namazı terkettikleri konu edildi. Bunun çok elim sonuçlar doğuracağına dikkatler çekilerek, ümmet-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) uyarıldı. Arkasından iyi-yararlı amellerde bulunan mü'minler için

hazırlanan ebedi nimetler belirtilerek inananlar teşvik edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, görevli meleklerin ancak Allah'ın emriyle yeryüzüne inecekleri ve ona göre hizmetlerini yerine getirecekleri bilgi mahiyetinde verilerek, söz ve davranışlarımızı ona göre ayarlamamız isteniliyor. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın bizi her tarafımızdan kuşattığına dikkatler çekiliyor. O bakımdan Allah'a ibâdetin önemi üzerinde durularak küfür ve şirkten kaçınmamız emrediliyor.

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ
وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ
وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

64- Biz görevli melekler ancak Rabbin buyruğuyla ineriz. Önünüzde, arkanızda ve bunun arasındaki her şey O'nundur. Senin Rabbin unutkan değildir.

65- O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Artık O'na ibâdet et ve O'na ibâdetinde sabırlı olmaya çalış. O'na denk ve benzer olacak hiçbir şey bilir misin?

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan sahih rivayete göre: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, melek Cebrail'e:

"Bizi daha çok ziyaret etmenize engel olan nedir?" diye soruyor. O da cevap olarak yukarıdaki âyeti okuyor.[1]

Diğer bir rivayete göre: Melek Cebrail bir süre gecikip gelmedi. O sebeple Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) üzüldü. Sonra Cebrail gelince Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun gecikmesinin sebebini sordu. O da yukarıdaki âyeti okudu.[2]

Başka bir rivayette ise, şöyle belirtilmektedir: Cebrail'in gelmesi hayli

1 Buhari-Tirmizi-Ahmed

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/130

gecikti. Sonra gelince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bunun sebebini sordu. O da şu cevabı verdi:

"Nasıl geleyim ki, aranızda tırnaklarını kesmeyenler, koltuk ve etek traşı yapmayanlar, bıyıklarını (dudakları görünecek şekilde düzeltmeyenler ve dişlerini misvak (fırça) ile temizlemiyenler var."

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİS

"Allah kendi kitabında neyi helâl kılmışsa, o helâldir; neyi de haram kıtmışsa, o haramdır. Neden sözetmemiş (peygamberlerinin diliyle açıklamamış)sa, o da afiyettir. O halde Allah'ın afiyetini kabul edin. Çünkü Allah hiçbir şeyi unutmaz."[2]

Kâinat Belli Bir Plâna Göre Yönetilmektedir

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ ۚ

"Biz görevli melekler ancak Rabbin buyruğuyla ineriz."

Gelişigüzel, başıboş hiçbir şey yaratılmadığı gibi; amaçsız, hikmetsiz de bir varlık yoktur. Her şey değişmeyen bir plânda yerini almış ve kendi türünün özelliğine, bağlı bulunduğu sünnetullaha göre hizmetini sürdürmektedir.

Gökler meleklerle doludur. İki parmaklık boş bir yer yoktur ki, orada Allah'ın buyruğuna hazır, O'na ibâdet eden bir melek bulunmasın. Yeryüzüne inmekle görevli olan melekler de ancak ilâhi programa göre inmektedirler. Cenâb-ı Hakk'ın ilim ve kudreti her zerreye nüfuz etmiş, bütün kâinatı kapsayıp kuşatmıştır. Varlıkta O'nun kurduğu nizamın dışında başka bir şey düşünülemez. Her şey O'na aittir. O, hiçbir şeyi unutmaz ve ihmal de etmez.

Her canlı kendi hilkatinin gayesi doğrultusunda hizmetini sürdürmektedir. Bu içgüdü doğuştan onlarda mevcuttur. Her biri için çizilen bir hayat düzeni söz konusudur. İçgüdüleri bütünüyle o düzene bağlı ve bir saat gibi çalışmaktadır.

1 İbn Ebi Hatim - Kurtubi: 11/128

2 İbn Ebi Hatim - Darimi/Mukaddeme:39, Tirmizi/Libas:4, 6 - Ahmed:3/12 - İbn Mâce/Et'ime:60

İlmi araştırmalar bunlardan bir kısmının yarar ve mevcut olma hikmetini tesbit edebilmiştir.

Allah Göklerin ve Yerin Rabbıdır

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

"O göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir."

Allah (celle celaluhu) her şeyin yaratıp terbiye edeni, eğitip olgunlaştıranı, plânlayıp amacına yönlendirenidir. O bakımdan her şey Rab sıfatının tezgâhında şekillenmekte ve hedefine döndürülmektedir. Çünkü Rab: Her şeyi türünün özelliğine bağlamakta, mayasındaki ana cevherin sınır ve ölçüsünde tutmaktadır.

O halde her şey, Rab sıfatının düzenlediği plâna ister istemez uymakta, bu mânayla O'na ibâdet ve tesbih etmektedir. İnsan ise var kılınan şeylerin en mükerremi ve ilâhi sanatın en müstesna eseridir. Rab sıfatına iki yönden bağlıdır: Biri, isteyerek, diğeri elinde olmayarak. Örneğin, spermanın teşekkülü, ana rahmine intikali, yumurtalıkta belli vasatta oluşması ve tedricen şekillenmesi, elinde olmayarak Rab sıfatının tezgâhında insanlaşma basamaklarında yükselmesidir. Doğup büyüdükten sonra mevcut yeteneklerini kullanarak fıtratındaki boyun eğmeye paralel Rabb'a ibâdet etmesi ise, irâdesine bırakılmıştır.

Kur'ân, Rabbin ibâdete lâyık olduğunu belirtirken insandan iradi bir inkıyat ve ibâdet istemektedir. Asıl mükâfat gören ibâdet budur. Çünkü kulun irâdesine bırakılmıştır, ıztırari değildir.

Bu manayla Rahman ve Rabb'a bir adaş, bir benzer bulmak ve bilmek mümkün değildir. Çünkü bu sıfatlar hem noksanlıktan münezzeh, hem de kemal mertebesindedir. O bakımdan yaratılan değil, yaratıcı; eğitilen değil eğiticidir. Buyruğu geçerli, plânı kusursuz, yönetmesi benzersizdir.

İbadette Sabır

Bir çok konularda olduğu gibi, Allah'a ibâdette de sabra ve dayanma gücünü kullanmaya; iradeli ve azimli olmaya mutlaka ihtiyaç vardır. Günlük hayatın akışı, ister istemez insanı kendi doğrultusuna çekmektedir. Namaz vakti girince, kendini o akıntıdan kurtarıp ibâdete çevirmek sağlam imâna bağlı olmakla beraber bir sabır konusudur da. Yılda bir ay oruç

tutmaya azmetmek, hayatın günlük akışını bir bakıma tersine çevirip nefsin aşırılıklarını durdurmak da büyük bir sabır istemektedir. Malın kırkta birinin zekâtını çıkarıp vermek de sabırla iç içe bir meseledir. Kısacası her ibâdet sabırla gerçekleşmekte ve yine sabırla kendi hedefine ulaşmaktadır. O bakımdan Cenâb-ı Hak kâinatı sabırla yaratmış ve eşyada tekâmül kanununu hâkim kılmıştır. Bunun sebeplerinden biri, insana sabırlı çalışmayı, olaylar karşısında sabırlı olmayı ve taat-ü ibâdeti sabırla yürütmeyi öğretmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatta yer alan eşyanın çok mükemmel ve kusursuz bir plân ve programa göre yaratılıp hizmete sevkedildiği; görevli meleklerin de ancak ilâhi emir çerçevesinde belli bir statüye göre yeryüzüne indikleri belirtildi. Hiçbir şeyin boş ve gayesiz yaratılmadığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta hâkim olan mutlak plân ve onun gereği olan mükemmel düzeni görmeyenlerin öldükten sonra dirilmeye bir türlü inanmamakta ısrar edip durdukları konu ediliyor. Hiç yok iken yaratıldıklarına göre, öldükten sonra yaratılmalarının çok daha mümkün ve kolay olacağı belirtilerek akıllarına ışık tutuluyor. Sonra âhiret âleminde meydana gelecek önemli olaylardan bir kısmına dikkatler çekilerek, daldıkları gafletten uyanmaları isteniliyor.

وَيَقُولُ الْإِنسَانُ ءَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ
الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ
وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن
كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ
هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا
مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

66- İnsan der ki: "Ben öldüğümde mi bir süre sonra diri olarak (kabrimden) çıkarılacağım?"

67- Bu insan daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı düşünüp hatırlamaz mı?

68-Rabbine andolsun ki, onları şeytanlarla beraber mutlaka diriltip kaldıracağız ve bir araya getirip toplayacağız. Sonra da onları Cehennemin etrafında dizüstü hazır bulunduracağız.

69- Sonra da her topluluktan Rahmân'a karşı en çok küstahlık yapıp başkaldıranlara çekip (Cehenneme atacağız).

70- Sonra, şüphesiz biz o Cehenneme girip yaslanmaya en lâyık olanları da daha iyi biliriz.

71- Hem sizden hiçbir kimse yoktur ki Cehenneme uğramış olmasın. Bu, Rabbin yanında kesin hükme bağlanmıştır.

72- Sonra da Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanları kurtaracağız. Zâlimleri ise dizleri üstü Cehennem'de bırakacağız.

İLGİLİ HADİSLER

Kudsi Hadis:

"Âdemoğlu beni yalanladı. Oysa beni yalanlamaya hakkı yoktur. Ademoğlu bana eziyet etti. Oysa bana eziyet etmeye de hakkı yoktur. Onun beni yalanlaması, "Allah beni ilk yaratıp var kıldığı gibi, (öldüğümden sonra) geri çeviremeyecektir" demesidir. Oysa ilk yaratmak, sonra tekrar yaratmaktan daha kolay değildir. Onun bana eziyet etmesi ise, benim evlât edindiğimi iddia etmesidir. Oysa ben birim, hiçbir şeye muhtaç değilim, her şey bana muhtaçtır. Doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey dengini ve benzerim değildir."[1]

"İnsanların hepsi Cehennem'e uğrar. Sonra da amelleriyle ondan çıkarlar."[2]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir gün ashabına şöyle buyurdu:

---

1 Buhari/Tefsir: 8/2- 1, 2/112 - Nesâi/Cenâiz: 117 - Ahmed: 2/317, 350

2 Tirmizi/Tefsir: 19 - Darimi/Rikak: 89 - Ahmed: 5/111 - 6/395

"Şüphesiz ki ben, Bedir Savaşı'na ve Hudeybiye Antlaşması'na hazır olan hiçbir mü'minin -inşaallah- Cehennem'e girmeyeceğini ümit etmekteyim."

Bunun üzerine Hz. Hafsa (radıyallahu anha) dedi ki:

- Ya Rasulallah! Allah Kur'ân'da:

"Sizden hiçbir kimse yoktur ki Cehennem'e uğramış olmasın" buyurmadı mı?

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şu âyeti okudu:

"Sonra da Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanları kurtaracağız."[1]

"La ilahe illallah deyip de kalbinde arpa ağırlığınca hayır bulunan kimse Cehennemden çıkacaktır. Lâ ilahe illallah deyip de kalbinde buğday ağırlığınca hayır bulunan kimse de Cehnnem'den çıkarılacaktır. Lâ ilahe illallah deyip de kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse de Cehennemden çıkarılacaktır."[2]

Öldükten Sonra Dirilmeyi Ret ve İnkâr Edenler

وَيَقُولُ الْإِنسَانُ ءَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا

"İnsan der ki: Ben öldüğümde mi bir süre sonra diri olarak (kabrimden) çıkarılacağım?!"

Öldükten sonra dirilip kalkma konusu her insanın kafasını meşgul etmektedir. Aslında bu herkesin özlemidir. Ne var ki, örneği olmayan ve hangi kanunla gerçekleştirileceği, insanların çoğu tarafından bilinmeyen bu olay, insanların çoğuna göre bir muamma olmaktan kurtulamamıştır.

İlim bize pek az şeylerin sırrını çözebilmiştir. Daha doğrusu gözlem ve deney kapsamına giren konularla uğraşıp bazı sonuçlar elde edebilmiş ve edebilmektedir. Ama "öldükten sonra dirilme" olayı, şüphesiz ki gözlem ve deneyin dışında kalan konulardan biridir. Daha çok sağlam imâna ve geniş dini kültüre dayanmaktadır. Nitekim bu konuyu en güzel ve en doyurucu şekilde anlatıp açıklayan da hak dindir.

---

1 Müsned-i Ahmed: Hz. Hafsa (radıyallahu anha)'dan

2 Sahih-i Buhari: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

İlim, insanın veya bir canlının nasıl oluşup meydana geldiğini biliyor; ama onun canlılık vasfını bilemiyor. Belli elementlerin belli oranda, belli soylar ve türlerden bir araya gelmesiyle canlılık vasfına veya cevherine ortam hazırlanıyor. Eğer ilim bu ortamla canlılık vasfı arasındaki ilgiyi ve bu vasfın oluş ve intikalini çözebilseydi; öldükten sonra dirilmenin mümkün olabileceğine az da olsa bir kapı açmış olurdu. Ne yazık ki ilim, canlılık vasfı hakkında henüz kayda değer bir şey bilmemektedir.

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle bu hususta bir ipucu veriyor;

"İnsan daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı düşünüp hatırlamaz mı?"

Eğer var olan eşya (canlı, cansız) tesadüflerin oluşturduğu bir dizi veya yığın ise, tesadüfler neden bu diziye ya da yığına yeni yeni şeyler ilâve edememektedir? Yeryüzünde türü, adı, sanı bulunmayan çok değişik bir canlı neden oluşturmamaktadır?

Görülüyor ki, varlık âlemi kör ve şuursuz tesadüflerin peş peşe sıraladığı, maksatsız, amaçsız rastgele şeyler değil, her biri bir kanuna göre, bir amaca yönelik olarak yaratılmış ve kâinat plânında lâyık olduğu yeri almıştır. Hazırlanan ezeli plân şaşmadan son noktasına doğru uzanıp gitmektedir.

Canlılar âleminde nasıl yepyeni bir türü akletmek mümkün değilse, kâinat düzenine yeni bir düzen getirmek de öylece mümkün değildir. Bu, yüce kudretin uyguladığı sünnetin değişme kabul etmez bir özellik taşıdığını kanıtlar. Kurulan düzen böylece hedefine doğru ilerlemekte ve mevcut plâna göre, hükmünü yerine getirmektedir. Şüphesiz bu plân ve sünnetin ucunda kıyamet vardır. Bütün canlıların yok olması, mevcut sistemlerin bozulması ve sonra yeniden dirilip kalkması ve ikinci bir düzenin mükemmel bir plânla yeniden kurulması, "kıyamet" ve "âhiret" olarak isimlendirilmektedir.

Birinci düzene inanıyorsak, ikinci düzene niçin inanmayalım? Birinci düzende belli oranda, belli türlerde canlı yaratıldığına inanıyorsak, ikinci düzen ve plânda canlıların yeniden aynı oranda, sayıda ve ilk aldığı biçimde yaratılacağını neden kabul etmeyelim?

O halde hiçbir şey değil iken insanı, belli kanunlarla ve belli şartlara

göre yaratan kudret, örnek ve modeli mevcut olan bizleri öldüğümüzden sonra yaratmaya kadir değil midir? Birinci yaratmaya kudretinin yettiğine inanıyorsak, ikinci yaratmaya niçin inanmayalım? Bu ikinci yaratma yoksa O'na daha mı ağır gelecek? Canlılık vasfını, bizim bilmediğimiz bir sünnetle gerçekleştirip maddeye sokan Yüce Yaratan'ın bu sünneti hep faal durumda değil midir? Öldükten sonra aynı sünnet belli elementleri bir araya getirip canlılık vasfını neden vermesin? Oysa verdiklerinin milyonlarca, milyarlarca misallerini her gün görmekteyiz.

Bütün bunları bir türlü idrâk etmeyen inkarcı müşrikler, kıyamet günü dirilip kalkınca, gerçeği bütün açıklığıyla görecek, ama neden sonra. Hakk'ın varlığı karşısında baş eğip O'nu tesbih eden bütün eşyanın hakkına tecavüz eden maddecilere verilecek ceza da o nisbette büyük olacaktır. Kur'ân'da bu cezanın çizilen tablosunun bir ucu bize uzatılarak iyi düşünmemiz isteniliyor. Aynı zamanda inkarcılar uyarılarak ölüm olayı meydana gelmeden hakikati anlayıp idrâk etmelerinin yol ve yöntemi gösteriliyor:

"Sonra onları Cehennemin etrafında dizüstü hazır bulunduracağız. Sonra da her topluluktan Rahmân'a karşı en çok küstahlık yapıp başkaldıranları çekip (Cehennem'e atacağız)."

Her İnsan Cehennem'e Uğrar

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۚ

"Hem sizden hiçbir kimse yoktur ki, Cehennem'e uğramış olmasın. Bu, Rabbin yanında kesin hükme bağlanmıştır."

Âyetin ve ilgili hadislerin açık anlatım ve delâletinden anlaşılıyor ki, kıyamet gününde, -cennetlik olsun, cehennemlik olsun- her insan önce Cehenneme uğrar. Sonra ameline ve niyetine göre yerini ve makamını alır.

Ancak bu uğramanın nasıllığı ve niceliği hakkında farklı yorumlar ve rivayetler yapılmıştır:

a) İbn Abbas'a göre, Cehennem'in içine girerler. İyiler ve kötüler önce o felâket yurduna uğrayıp ilâhi adaletin anlamını ve tecellisini gördükten sonra, iyiler Cennet'e gider, kötüler Cehenem'de kalır.

b) Mü'minlerin önce Cehenneme girmesi, elemsiz ve acısızdır. Ateş

onları yakmaz. İbrahim Peygamber'i yakmadığı gibi.

c) Cehenneme girip oradaki azabın dehşet ve şiddetini gören mü'minlerin, Cennet'teki yüksek nimetlerin kıymetini daha çok anlayıp takdir etmelerini sağlar. Böylece Cennet'in ne kadar büyük bir mutluluk yurdu olduğu daha iyi anlaşılmış olur.

d) İnkarcı sapıklar, mü'minlerin oradan çıkarılıp Cennet'e sevkedildiklerini görünce, üzüntüleri büsbütün artar ve hayıflanıp kalırlar. Dünyada kaçırdıkları fırsatları düşündükçe kahrolurlar.

e) Bu uğrama, Cehenneme uğrama şeklinde değil, onun kenarına gelip içindeki manzarayı görmek şeklinde tezahür edecektir.

Birinci yorum ve tesbit daha sahih kabul edilmiştir. Çünkü sahih hadisler o yorumu daha çok kuvvetlendirmektedir.

f) Sırat denilen köprü, Cennet ile Cehennem arasında kuruludur. Her insan mutlaka bu köprüye uğramak zorundadır. O halde Cennet'e gidecek olanlar da bu köprüden, yani Cehennem üzerinden geçmek zorundadırlar. Cennetlikler böylece Cehennem'i ve içindeki azabı gözleriyle görüp geçerler; Cehennemlikler ise, geçme imkânı bulamayıp aşağı düşerler.

Şüphesiz ki bu, -Kur'ân'ın beyanıyla- Allah yanında belirlenmiş kesin bir hükümdür ki olup bitmiştir. Günü gelince aynen gerçekleşecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra dirilip kalkmaya inanmayanların düşünce ve akıllarına seslenilerek temel bilgiler verildi. Kurulan düzenin mutlaka vakti saati gelince bozulacağına ve hemen arkasından yeni bir düzenin kurulacağına ve ölülerin diriltilip kaldırılacağına dikkatler çekildi. Sonra da her insanın mutlaka Cehenneme uğrayacağı hatırlatılarak, oradan kurtulmanın ancak imân ve sâlih amelle mümkün olabileceğine işaret edildi.

Aşağıdaki ayetlerle, her türlü saadeti ve mutlu sonucu dünyaya ve ondaki mal ve makama bağlayanlar konu ediliyor. Sonra da mal ve makamca ne kadar üst düzeyde olanlar gelip geçti ki, hiçbirini mal ve makamının kurtaramadığı, ilâhi hükmün inmesiyle hepsinin yok edildiği haber verilerek, inkarcı sapıkların, bugün yeryüzünde boynu bükük duran

kâfir kavimlerin kalıntılarına bakıp ibret ve öğüt almaları dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Küfür ve ahlâksızlıkta ısrar edenlerin iplerinin salıverileceği ve fakat bunun sonunun çok elim bir azapla noktalanacağı haber veriliyor. Arkasından doğru yolda olanların Allah yanındaki makam ve dereceleri övülerek mü'minler daha çok teşvik ediliyor.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ
أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ
إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ ۚ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ
مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

73- Âyetlerimiz kendilerine açık-seçik okunduğu zaman o inkâr edenler, imân edenlere derler ki, "bu iki topluluktan hangisinin makamı daha iyi, meclis ve mahfilce daha güzeldir?"

74- Oysa onlardan önce nice nesilleri yok ettik ki malca da, gösterişçe de daha (güçlü ve) güzel idiler.

75- De ki: Kim sapıklıkta bulunursa, Rahman (olan Allah) onun ipini uzattıkça uzatsın (ama) sonunda onlar kendilerine va'dolunan azabı ya da kıyâmeti görünce, kimin makamca daha fena, askerce daha zayıf olduğunu bileceklerdir.

76- Allah ise doğru yolu bulanların doğruyu bulma yeteneğini artırır. Baki kalacak iyi-yararlı ameller ise Rabbın katında hem sevapça daha hayırlıdır, hem sonuç bakımından daha hayırlıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli putperest müşriklerin ileri gelenleri, Kur'ân âyetleri okunun-ca, Allah ve Peygamberine dosdoğru inanıp yırtık, yamalı elbise giyinen mü'minlere: "Bir bizim topluluğumuza, bir de kendi topluluğunuza bakın;

hangisi mevki, makam ve imkân bakımından daha hayırlıdır?" diyerek onları durmadan küçümsemeye çalışırlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayete göre :Ashab-ı Kirâm'dan Habbab b. Eret (radıyallahu anh) şöyle anlatmıştır: "Müşriklerden Âs b. Vâil'e bir kılıç yaptım. Sonra İslâm'a girdim. Bir süre sonra ücretimi almak için kendisine uğradığımda küstahlık etti: "Muhammed'i inkâr etmedikçe ücretini vermem" dedi. Ben de: "İnkâr benim yolum değildir. Bu hakkı, öldükten sonra Allah seni dirilteceği güne bırakıyorum" dedim. O da: "O halde bırak da ben ölüp dirildikten, tekrar mal ve evlât sahibi olduktan sonra senin bu hakkını öderim" diyerek benimle alay etti. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi."[2]

İLGİLİ HADİS

Selmân b. Abdurrahmân (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz oturuyordu. Dalından yeni kopmuş bir çubuğu alıp eliyle onun yapraklarını sıyırdıktan sonra şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki, Lâ ilahe illâllahu vallahu ekber ve sübhanellahi ve'l-hamdülillahi, sözü, rüzgar bu ağacın yapraklarını nasıl düşürüyorsa, o da öylece hatâları döküp düşürür." Sonra da: **"Ya Ebâ Derdâ! Bunları, aranıza bir engel girmeden al ki, bunlar baki kalan iyi, yararlı amellerdir ve bunlar Cennet hazinelerindendir."** diye ekledi.[3]

İnkârla İmânı Maddi Değerlerle Ölçme Gafleti

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

"Bu iki topluluktan hanesinin makamı daha iyi, meclis ve mahfilce daha güzeldir?"

Birkaç günlük sonu belli olmayan refahı görünce şımaran ve bununla kendilerini üstün sayan Mekkeli putperestler, inkâr ile imân arasında çok yanlış bir kıyas yaptılar: İnkârın refah ve bolluğa, imânın açlık ve sıkıntıya sebep olduğunu belirterek şuursuzca yanlış bir değer ölçüsü ortaya koy-

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/134- Lübabu't-te'vil: 3/230

2 Lübabu't-te'vil: 3/230 - Buhari-Müslim

3 Abdurrezzak: Seleme b. Abdurrahman'dan - Değişik elfazla İbn Mace.

dular, bunun ilerisini görmediler. Çok geçmeden fakir, aç ve çıplak diye küçümsedikleri o insanlar ilmin, medeniyetin, ahlâk ve faziletin kurucusu ve koruyucusu oldular. İddialı müşrikler ise, hakkın karşısında başaşağı gelip zillete uğradılar.

Günümüzde de batı ülkelerinin göz kamaştıran teknik ve refahını, demir perde gerisi Rusya'nın kaba vurucu gücünü gören bazı aydınlar, bunlarla İslâm ülkeleri arasında fasit bir kıyaslamaya yöneldiler. Bir an düşünmüyorlar ki, düne kadar dünyanın efendisi Müslümanlardı. Üç kıta üzerinde ilim ve medeniyetin temelini atarak yabancıların kıskançlık ve gıptalarını (kin ve düşmanlık havası içinde) kendi üzerlerine çekmişlerdi. Ama her yükselişin mutlaka bir düşüşü vardır. Sonra batı ülkelerinin ekonomik ve teknik yönden kalkınmaları, Hristiyan oldukları için, keza İslâm ülkelerinin çoğunun geri kalmışlığı da Müslüman oldukları için değildir. Aksine, İslâm âlemi Kur'ân kültüründen uzaklaştığı, insana çalışma azmini ve gayretini veren ilâhi beyânlara kulaklarını tıkadıkları için geri kaldılar.

Bugün Batı âlemi, Amerika ve Rusya ekonomik bir üstünlük sağlamışlarsa, bu yükselmelerinin bir süre sonra mutlaka alçalma dönemi başlayacaktır. Hattâ bazı batı ülkelerinde bunun belirtileri yer yer kendini hissettirmeye başlamıştır. Her şeyden önce, gençlik dejenere olmuş, uyuşturucu madde kurbanları milyonları aşmış, homoseksüeller çoğalmış, aile temelinden sarsıntı geçirme felâketine uğramıştır. Bunun önüne geçemedikleri takdirde, gelecekleri son derece karanlıktır. Dünya tarihinde hiçbir milleti, ahlâktan, faziletten, hakseverlikten yoksun, dinsiz, imansız, zalimler ayakta tutamamışlardır. Bunların oluştuğu bir ülkenin zevali pek yakın olmuştur.

Yirminci asrın son yarısında geri kalmış İslâm ülkeleri bir silkinme içinde toparlanma dönemine girmiş bulunuyorlar. Kendi öz değerlerine dönme, maddi ve manevi güçleri bir arada yürütme gayreti içindeler. Daha da şuurlu davrandıkları, birlik sağlayıp, büyük bir ekonomik güç de oluşturdukları takdirde kendi meselelerini kendi aralarında çözmüş olacaklar, sanırım ki, o günler pek uzak değildir. O bakımdan bir keramet olarak değil, sünnetullahı bilerek, tarihin seyrinden misaller alarak diyoruz ki: Yakın gelecekte dünya nizamı değişecek, İslâm âlemi yukarıya doğru tırmanırken, diğer ülkeler aşağıya doğru inmeye yüz tutacaklar..

O halde gerçek hayır ve iyilik yalnız maddi refahta değil, iman, irfan, güzel ahlâk, fazilet ve hakseverlikle birleşen sağlam ekonomik yapıdadır. Kur'ân bu iki değerin bir arada yürütülmesini emrediyor.

Görülüyor ki, yalnız mal, evlât ve makamı hayatın tek amacı ve güçlü bir millet olmanın tek yolu sayan ya da kabul eden kavim ve milletlerin ömrü pek uzun olmamıştır. Yıkılıp silinen birçok imparatorlukların hayatını incelediğimizde, karşımıza hep bu yanlış tutum ve anlayış çıkmakta; maddeyle mana, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurmayanların âkibeti hüsranla noktalanmaktadır.

Ünlü Şâir Salih b. Şerif bu gerçeği ne güzel dile getirmiştir:

Nerede, de bana, o taçlı hükümdarların Yemen'i?

De bana, onların taçlar içinde bile taç olan taçlan ne oldu?

Şeddad'ın cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi, Sasaniler'in ebedi sanılan devleti ne oldu?

Altınları yığdı yığdı da bir dağ yaptı Karun.

Hani Âd, hani Adnan, hani Kahtan, dünya nimetlerinin köpüren yurdu?

Reddi mümkün olmayan bir hâle uğradılar.

Bir masal onlar. Bir varmış bir yokmuş. Bir toz toprak bulutu.

O taçlar, o devletler, o mülkler saltanatlar, bir rüya artık. Her biri hayalden geçen gölge gibi, zamandan geçip durdu.

Gün oldu, zaman denen er, sağa döndü Darâ'yı uçurdu bir vuruşta, sola döndü Kisra'yı, Kisra'yı ne takı, ne sarayı kurtarabildi korudu.[1]

Rahman Olan Allah Bazı İnkarcı Milletlerin İpini Uzatır da Uzatır

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا

"De ki: Kim sapıklıkta bulunursa, Rahman (olan Allah) onun ipini uzattıkça uzatsın, (ama) sonunda onlar kendilerine vadolunan azabı ya da kıyameti görünce, kimin makamca daha fena, askerce daha zayıf olduğu-

1 Salih b. Şerif, milâdi 15. asırda yaşayan ve meşhur "Endülüs Mersiyesi"ni dile getiren değerli bir şâirdir. Aslen Endülüslü olduğu söylenir.

nu bileceklerdir."

Bunun iki önemli hikmeti vardır. Birincisi, Müslümanların kendilerine gelip toparlanmasını sağlamak; ikincisi, inkarcı sapıkların azgınlık ve küfürlerini artırmak içindir. Günümüzde de bunun bazı örnekleri vardır. Ama uzatılan bu ip bir gün mutlaka kopacaktır. Çünkü inkâr, azgınlık ve zulüm bir noktaya kadar devam edebilir, ama başarılı olması ve hep ayakta kalması mümkün değildir.

O halde-bugün Allah'ı inkâr hastalığıyla müptelâ olup dünyayı fitne ve fesada boğmak isteyen komünist ülkelerin ve ateistlerin hâlâ ayakta durmaları hiç kimseye umut vermesin ve biz Allah'a imân edenleri de ümitsizliğe düşürmesin. Onlardan yana uzatılan ip kopmak üzeredir. Dönüş yapmadıkları takdirde ilâhi hükmün tecellisinden kendilerini kurtarmaları söz konusu değildir. Zira bu ilâhi bir kanundur ki sırası gelince hükmünü mutlaka yürütür.

Şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın âdet-i ilahiyesinden biri de, doğru yolu seçip yürüyenlerin doğruluğunu artırmaktır. Baki kalacak olan ne taç, ne de saltanattır; imân temeli üzerinde yükselen salih amellerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her türlü saadeti dünyada ve dünyadaki mal ve makamda arayanlar konu edildi. Dinden, imândan ve güzel ahlâktan uzak bir maddi refahın kurtarıcı olamayacağına dikkatler çekildi. Küfür ve ahlâksızlıkta ısrar eden milletlerden yana uzatılan ipin bir gün kopmasının mukadder olduğu belirtilerek, yaşamakta olan milletler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kafa ve kalplerini yalnız dünyalıkla doldurup bunların ötesinde başka bir kıymet ve kurtuluş düşünemiyen şaşkınların tutarsız sözleri üzerinde duruluyor. Sonra da dönüş yapmadıkları takdirde kendilerine hazırlanan uhrevi cezaların bazı safhaları anlatılarak düşünce ve duyguları yönlendirilmek isteniyor.

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى كَفَرَ بِـَٔايَـٰتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ ٱلْغَيْبَ
أَمِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَـٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ

مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ
دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ
عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ
أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ
إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا
يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

77- Âyetlerimizi inkâr edip, "Bana herhalde mal ve çocuk verilecekir" diyeni gördün mü?

78- Gaybı mı biliyor yoksa Rahmân'ın katından bir söz mü almıştır?

79- Hayır, onun söylediğini yazacağız ve azabı ondan yana uzattıkça uzatacağız.

80- Onun söyledikleri şeye biz mirasçı olacağız ve o yalnız başına bize gelecektir.

81- Kendilerine azizlik ve şeref (vesilesi) olsunlar diye Allah'tan başka birtakım ilâhlar edindiler.

82- Hayır, o ilâhlar, onların ibâdetlerini inkâr edecekler ve onlara karşı düşman olacaklar.

83- Kâfirlerin üzerine onları sürükleyip canlarını sıkan şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?

84- O halde aleyhlerine acele etme; biz onların (günlerini) sayıyoruz.

85- O gün Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanları Rahmân'a gönderilen konuk heyet olarak toplarız.

86- Suçlu günahkârları ise susuz bir vaziyette Cehenneme sürüp götüreceğiz.

87- Rahmân'ın yanında bir söz almış olandan başkası şefaate yetkili olmayacak.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan birkaç zatın, putperest olan Âs b. Vâil'de alacakları vardı. Onu istemeye gittiler. O da onlara: "Siz Cennet'te altın, gümüş, ipek ve her çeşit nadide ürün bulunduğunu söylemiyor musunuz?" diye sordu. Onlar da: "Evet, öyle diyoruz." diye cevap verdiler. Âs b. Vâil, "O halde buluşmamız ve ödeşmemiz âhirete kalsın. Vallahi eğer öyle bir ikinci hayat gerçekleşirse, bana yine mal ye evlât verilecek ve size indirilen kitabın da bir benzeri bana indirilecek."

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet gününde insanlar umutlu olarak, korkarak ve endişe duyarak üç yol üzerinde toplanırlar. İki kişi bir deve üstünde, üç kişi de bir başka deve üstünde, dört kişi de bir diğer deve üstünde, on kişi de bir başka deve üstünde bulunur. Onlarla beraber ateş de haşrolunur. Onlar nerede sıcaktan bunalıp dinlenmek isteseler, ateş beraberlerinde olur. Nerede akşamlarlarsa, ateş de onlarla beraber aynı yerde akşamlar. Nerede sabahlarlarsa, ateş de onlarla beraber o yerde sabahlar ve nerede gecelerlerse, ateş de onlarla beraber orada geceler."[2]

Açıklama: Âhiret'te gece-gündüz olmadığına, sadece aydınlığın devam edeceğine göre, hadiste anılan gece-gündüz, sabah-akşam sözleri, ateşin onlardan hiç ayrılmayacağına işarettir.

"Kıyamet gününde insanlar üç sınıf halinde haşrolunurlar: Yaya, süvari ve yüzükoyun.

Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Onlar yüzükoyun nasıl yürüyebilirler? Cevap verdi:

- **Onları iki ayak üzerine yürüten Yüce Kudret, yüzükoyun da**

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/145 - Tefsir-i İbn Kesir: 3/135

2 Buhari/Rikak: 45- Müslim/Cennet: 59 - Nesâi/Cenâiz: 118

yürütmeye kadirdir."[1]

Putperestler ve Putlar

Putperestler ya kendileri gibi insanlara ya kendilerinden bir derece aşağı olan diğer bir canlıya ya kendilerinden çok aşağı olan Güneş, Ay gibi parlak cisimlere ya da kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri mermer ve taş parçalarına taparlar; onları en büyük şefaatçi ve kurtarıcı kabul ederler. Böylece Yaratan ile yaratılanı birbirine karıştırıp tam bir şuursuzluk içinde, kendilerini içinden çıkılmaz bir muammaya sokarlar. Ne Güneş, ne Ay, ne hayvan, ne de taş onlardan kulluk ve ibâdet bekler. Hepsi de hilkat kanununa bağlı kalıp Hakk'ın buyruğuna râm olarak tesbih ederler.

İnsanın insana tapması ise, bütün bu sahte ilâhlardan da ötede bir sahtelik; şuursuzluktan da ileri bir bönlük ve adiliktir. Tapanla tapılan, ilâhlaştıranla ilâhlaştırılanlar arasında fark yoktur.

Kıyamet gününde adaletini bütün incelik ve hikmetiyle sergilemek için her şeyi konuşturacak olan Yüce Kudret, sahte ve bâtıl ilâhları da konuşturacak; hepsi de böyle bir sahtelikten irkilip kendilerine ibâdet edenlere kin ve nefretle bakacak.

İşte putperestin bütün ömrü bu kin ve nefreti, sonra da ilâhi gazabı kazanma yolunda harcanmış, bir hiç uğruna gelecek olan ebedi hayatı berbat etmiştir.

Şefaat Yetkisi

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا

"Kendilerine azizlik ve şeref (vesilesi) olsunlar diye Allah'tan başka birtakım ilâhlar edinirler."

Şefaat: Birine yardımcı olmak için angaje olmak; biri adına bağışlanma dilemek; aşağı mertebede olan kimse için yukarı mertebede olandan yardım, af ve benzeri bir istekte bulunmak gibi mânalara delâlet eden bir kavramdır.

Dini terim olarak: Kıyamet gününde günahkâr suçlu mü'minler için -yine Allah'ın müsaadesiyle- bağışlanma dilemektir.

1 Müsned-i Ahmed: 4/446-5/3, 5

İlgili âyetle, bir kimsenin şefaat edebilmesi için Allah yanında bir söz almış olmasının şart olduğu belirtilmektedir. Öyle ki, O, kime izin verirse şefaat edebilir. Çünkü bu şerefli görev ancak lâyık olanlara verilecektir. Putların azizlik ve şerefi olmadığı gibi, şefaat yetkileri de yoktur.

Kur'ân bu açıklama ile, dosdoğru inanan bir mü'minin kime, hangi kudrete güvenmesi gerektiğini hatırlatarak bilgi veriyor. Dünyadaki makam, servet, saltanat ve şatafatın Allah yanında bir değeri olmadığına işaret edilerek, bunları amaç değil, birer araç olarak salih ameller düzeyinde değerlendirmemiz isteniliyor. O kadar ki, bu nimetler Hakk'ın hoşnutluğuna yöneltilirlerse bir değer taşırlar. O halde mü'minin değer ölçüsü, sadece Hakk'ın rızasıdır. Sevdiğini de, saydığını da, yardım ettiğini de, yardımını umduğunu da ancak bu rıza için sever, sayar, yardım eder, yardım bekler.

Şeytanların Kâfirler Üzerine Gönderilmesi

اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا

"Kâfirlerin üzerine onları sürükleyip canlarını sıkan şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?"

Küfrü mıknatısa benzetecek olursak, şeytanlar ona nisbetle demir özelliğini taşırlar. O bakımdan küfür durmadan şeytanları kendine doğru çeker. Küfür mıknatısının iki kutbu var: Biri nefsi, diğeri şeytanı gösterir.

Allah (celle celaluhu) bu gerçeği hatırlatarak ilâhi sünnet gereği, "Kâfirlerin üzerine onları sürükleyip canlarını sıkan şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?" buyuruyor. Öyle ki, insan inkârı benimser, ahlâksızlığı huy edinirse, kalbini ve dimağını istilâ eden inkâr kutuplarını nefis ve şeytana çevirmiş olur. Böylece şeytanlar da kendilerine yönelik bulunan kutba doğru koşarak giderler.

İçini Küfürle Dolduranlar Hakkında Tecelli Safhalarından Yedisi:

1- İnkarcı sapıkların ağızlarından çıkan her hezeyan ve inkâr yazılır ve o sebeple her geçen gün azap biraz daha onlara doğru uzatılır. Böylece inkarcı nankör aldığı her nefesle, attığı her adımla Cehenneme biraz daha yaklaşmış olur. Dönüş yapmadığı takdirde, ölmesiyle birlikte kendini Cehennem kenarında bulur.

2- Güvendikleri ve gurur duyup böbürlendikleri dünyalıktan ne var-

sa, bir gün hepsi çekilip alınır. Hakiki vâris Allah (celle celaluhu) olur. Onlar da eli boş, yüzü kara olarak Allah'a dönmek zorunda kalırlar.

3- Kalpleri imân ve irfandan boş, her türlü nimet ve azizlikten uzak bir halde Allah'a döndürülürler.

4- Taptıkları putlar ne dünyada, ne de âhirette onlara azizlik ve şeref verir; bilâkis zillet ve rüsvaylık getirir.

5- Kendilerine yardımcı ve şefaatçi saydıkları putlar, âhirette onlara kin ve nefret duyarlar; Allah'ı bırakıp başkasına tapmanın insana yakışmadığını söyleyerek uzaklaşırlar.

6- Küfürle işbirliği halinde olan şeytanlar, durmadan kâfirleri ebedi meskenet ve zillete sürükleyip aşkla, şevkle götürürler.

7- Şatafat içinde yaşayıp mü'minlere tepeden bakıp alay eden kâfirlerin günleri sayılıdır. Ömür çok kısa, yapılacak işler de o kadar çoktur. Zaman durmadan ömrü törpülemektedir. Bir de bakarsın ki, lüks ve şatafatın, böbürlenme ve gururun yerinde yeller esiyor.

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetlerle bu hakikatleri beşer düşüncesinin önüne serip daha etraflı düşünmelerine imkân veriyor. Sonra da âhiretten bir diğer düşündürücü safhayı açıklayarak kâfirleri şöyle uyarıyor: "Suçlu günahkârları ise, susuz bir vaziyette Cehennem'e sürüp götüreceğiz. Rahman'ın yanında bir söz almış olandan başkası şefaate yetkili olmayacak."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, kafa ve kalplerini dünyalıktan yana çevirip Allah'ı ve âhireti inkâr eden sapıklar hakkında ilâhi hükümden tecelli edecek yedi kadar önemli safhaya dikkatler çekildi ve böylece inkarcıların daldıkları gafletten uyanmalarına fırsat verilerek tevbe kapısının açık bulunduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfrün bir başka ölçüsüzlüğü konu ediliyor: Allah'a evlât isnat edenlerin çok çirkin bir yakıştırmada bulundukları üzerinde duruluyor. Canlı-cansız ne varsa hepsinin de Allah'ın yarattığı nesneler olduğu belirtilerek, Allah'a ortak koşanlar uyarılıyor.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ

يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

88- Rahman çocuk edindi, dediler.

89-Andolsun ki, çok çirkin ve de büyük bir söz ortaya getirip attınız.

90-91- Neredeyse Rahmân'a çocuk isnat etmelerinden dolayı gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecek.

92- Oysa Rahmân'a çocuk edinmek yakışmaz. (O'nun ilâhlık vasfına uygun düşmez).

93- Göklerde ve yerde her kim ve ne varsa mutlaka Rahmân'a kul olarak gelirler.

94-Andolsun ki, O, onları birer birer sayıp hesaplamıştır.

95- Ve hepsi de Kıyamet günü O'na yalnız başına gelecektir.

İLGİLİ HADİSLER

"Duyduğu eziyete karşı Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. O'na ortak koşuluyor, evlât isnat ediliyor. Oysa O, o iftira ve isnatçıların hem rızıklarını verir, hem de onlara afiyet bahşeder."[1]

"Ölülerinize Lâ ilahe illallah şehadetini telkin ediniz. Kim ölüm vaktinde bunu söylerse, Cennet ona vacip olur."

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Ya bunu sağlıklı zamanında söyleyen kimse? Cevap verdi:

- Ona da (Cennet) vacip olur. Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki: Gökleri, yeri ve bunlarda, aralarında olan bütün şeyleri getirip terazinin bir kefesine, Lâ ilahe illâllah'ı da diğer kefesine koysa-

1 Buhari/Edeb: 71, Tevhid: 3 - Müslim/Münafikin: 49, 50 – Ahmed: 4/395, 401, 405

lar, elbette bu kelime ağır gelir."[1]

Rahmân'ın Eşi, Oğlu, Dengi ve Benzeri Yoktur

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ۝ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۝

"Rahman çocuk edindi, dediler. Andolsun ki, çok çirkin ve de büyük bir söz ortaya getirip attınız."

Kâinat düzeninde yer alan her şey, düzenin bir parçası olduğunu, belli bir plâna bağlı bulunduğunu, çok yüce bir kudretin tezgâhında şekillendiğini ve mutlak bir hikmete göre var kılındığını yansıtmaktadır.

Çocuk neslin devamı, ailenin tamamlayıcı parçasıdır. Allah'ın oğlu varsa, o halde neslini devam ettirmeye muhtaçtır. İhtiyacı varsa, sonradan yaratılmadır. Sonradan yaratılmış ise, bir yaratıcının varlığı zorunludur. O takdirde de Allah yaratıcı olamaz, yaratılmış olabilir. Bu da her yönüyle uluhiyete ve onunla içice olan tevhid inancına ters düşmekte ve temelinden yıkıp bir fasit daire meydana getirmektedir.

"Rahmân'a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecek," mealindeki âyeti dört ayrı yorumla açıklamak mümkündür:

1- Böylesine çirkin, ölçüsüz bir iddiayı göklerin ve yerin yaratılışı, kuruluşu, plânı ve mükemmel düzeni reddeder. Çünkü bunları böyle yaratanın mutlaka her şeyden müstağni olması gerekir. Aynı zamanda öncesiz ve sonrasızlığının zarureti ortaya çıkar. Zira başlangıcı ve sonu olan bir şey, mutlaka sonradan yaratılmadır. Sonradan yaratılan ise, ilâh olamaz.

2- Allah'ın insanlara karşı rahmet ve hilmi olmasaydı, bu sözün dehşetinden gökler parçalanır, yer yarılır ve dağlar yerinden kayardı. Öyle ki, düzeni sağlayan ilâhi kanun kaldırılır ve öylece her şey alt-üst olurdu.

3- Bu gibi deyimler daha çok sözün ölçüsüzlüğünü, ilimden uzaklığını, ölçülüp tartılmadan şuursuzca söylendiğini belirtmek içindir.

4- Gökler, yer ve dağlar, eğer akledebilselerdi, böylesine tevhid inancına ters düşen çirkin bir iddiadan dolayı parçalanırlardı.

---

1 Müslim/Cenâiz: 1, 2 - Ebu Dâvud/Cenâiz: 16 - Tirmizi/Cenâiz: 7 - Nesâi/Cenâiz: 4 - İbn Mâce/Cenâiz: 3 - Ahmed: 3/3

Varlıkta Ne Varsa, Hepsi de Kul Olarak Allah'a Gelirler

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا

"Göklerde ve yerde her kim ve ne varsa mutlaka Rahmân'a kul olarak gelir."

İnsanlar isteseler de, istemeseler de ilâhi plâna uymak, O'nun koyduğu esasa göre bir sonuca erişmek zorundadırlar. İnsanlar Hakk'ı tasdik de etseler, inkâra da sapsalar, kâinatta her şey O'nu anlamakta ve O'nun hilkat damgasını taşımaktadır. Kimi hal, kimi de kal diliyle tesbihini sürdürmekte, varlığını O'na bağlayıp baş eğmektedir. Allah'a baş eğmeyen insanlara gelince: Ölüm olayı ile ilk baş eğme devresine girerler ve tam bir inkıyat ve kulluk doğrultusunda Allah (celle celaluhu)'ya döndürülürler.

Gerçek bu olunca, baş eğmeler sürüp gider ve sonunda insan aczini anlayıp gerçeği öğrenir ama neden sonra.

Rahman İsminin Tekrarlanması

Meryem suresinin son bölümlerinde Rahman ismi ondan fazla yerde anılmaktadır. Önce bu ismin delâlet ettiği manayı özetleyip sunalım; sonra da sebep ve hikmetini açıklamaya çalışalım.

Rahman: Rahmet kökünden gelen bir sıfattır. Kök mana olarak, rahmet ve iyiliği gerektiren kalp yufkalığı demektir. Ancak bu kavram bazen sadece kalp yufkalığı, bazen de sadece iyilikte bulunma mânalarında kullanılır. O halde Allah'a nisbet edilip kullanılınca, ikinci manaya; insanlara nisbet edilince -ki edilmesi doğru değildir- birinci manaya delâlet eder.

Rahman sıfatı, Allah'a has bir isim olarak tevkifi isimler arasında yer alır. Başkası hakkında kullanılması caiz değildir. Çünkü bu sıfat, varlık âlemini kapsayıp kuşatan bir rahmettir ki her şey kendi özelliğine ve yeteneğine göre bu rahmetten payını alır. Bu manayla dünyada mü'mini de, kâfiri de, putperesti de Rahmet sıfatının ihsanından ve tecellilerinden yararlanırlar. Yani bu sıfat hepsini kapsayıp kuşatmıştır. Su, hava, güneş, toprak, ürünler ve yeryüzündeki canlılar bütünüyle Rahman sıfatının insanlığa takdim ettiği nimetlerdir. Herkes bu nimetlerden yararlanmaktadır. Aynı zamanda aslan ve kaplan gibi yırtıcı vahşi hayvanlar bile, bu rahmetin birer tezahürü olarak kendi yavrularını yememekte, bir yerden başka bir yere taşırken incitmeden itina ile onları taşımaktadırlar. Âhi-

ret'te ise, bu rahmet, Rahim sıfatının tecellileriyle sadece mü'minlerden yana yönelir. Her mü'min imân ve irfanı, sahih amel ve hizmeti oranında ondan nasibini alır.

Rahman Sıfatının Tekrarlanmasının Hikmeti

1- İbrahim (aleyhisselaam)'ın putperest olan babasına Rahmân'dan dokunacak azap, âhirette ilâhi rahmetten mahrum kalacağına işarettir.

2- Şeytanın Rahmân'a başkaldırması, kendisine bu sıfattan yansıyan rahmetin nasıl büyük bir nimet olduğunu idrâk etmemesinden kaynaklanmıştır. Oysa Cenâb-ı Hak ona da hep bu sıfatla nazar kılmıştı.

3- Rahman sıfatının aralıksız tecellilerine mazhar olan ve bu sıfatın varlık âlemine nasıl yöneldiğini çok iyi bilen peygamberler, Rahmân'ın âyetleri okununca ağlayarak secdeye kapanmışlardır.

4- Gıyablarında mü'min kullarına vadedilen Adn Cennet'i, Rahmân'ın sonsuz rahmetinin âhirette Rahim sıfatıyla tecelli etmesinin eseridir.

5-Rahmân'a en çok başkaldıranların, topluluk arasından çıkarılıp ayrılmaları sağlanacak. Kendilerini bu rahmete lâyık düzeye getirmeyen nankörlerin kıyamette bu rahmetten mahrum kalmaları, bu tutum ve anlayışlarının cezası olacaktır.

6- Rahman olan Allah (celle celaluhu), rahmeti gereği, sapıklık içinde kalmak isteyenleri de bir süre erteler, onlara hemen azap etmez, bunu daha çok âhirete bırakır. Aynı zamanda ölmeden önce dönüş yapıp Rahmân'a dosdoğru kul olurlar diye onlara mühlet verir.

7- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar, dünyada Rahman sıfatından nasiplerini, alacakları gibi, âhirette de bu sıfatın tecellisiyle kalkıp O'nun rahmetiyle ebediyen mutlu olacaklardır.

8- Rahmân'ın rahmetine lâyık olup canlılara karşı kalpleri yufkalaşanlar, kıyamette bu sıfatın havasına kavuşup şefaat etmeye lâyık görülecekler.

9- Rahmân'ın rahmeti, iyilik ve ihsanıdır. İnsanların rahmeti, kalp inceliğinden doğan sıcak ilgi ve yardımdır. Bunun için Rahmân'a evlât edinmek yaraşmaz. İnsana ise, hem hayatın meyvesi, hem neslin devamı bakımından lüzumludur.

10- Göklerde ve yerde kim ve ne varsa, hepsi de Rahmân'ın rahmetinin eseridir; O'nun kudretinden gelmişlerdir ve yine kul olarak O'na döneceklerdir. O rahmete göre salih amellerde bulunup düzenli bir hayat sürenler, kıyamette yine ona ehil olacaklardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnat edenlerin çok çirkin ve aynı zamanda büyük bir söz ortaya attıkları, tevhid inancını temelinden yıkmaya yöneldikleri belirtildi. Oysa varlıkta ne varsa hepsinin Rahmân'a kul olarak geleceklerinde hiç şüphe olmadığına dikkatler çekilerek Allah'ın evlât edinmekten pak ve münezzeh olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde salih amellerde bulunanların Rahman olan Allah ile dostluk kurma mertebesine eriştirilecekleri müjdeleniyor. Kur'ân'ın indirilmesinin birçok sebeplerinden iki önemli kısmı üzerinde duruluyor. Sonra da Hakk'a başkaldırıp inkârlarında ısrar edenlerin silinip belirsiz hale getirildikleri bildirilerek yaşamakta olan sapık inkârçıların bu hususu iyi düşünmeleri ihtar ediliyor.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا
قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

96- İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları elbette Rahman (olan Allah) sevgili kılar.

97- Biz bu Kur'ân'ı Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanları müjdelemen ve inatçı bir topluluğu onunla uyarman için senin dilinle kolaylaştırdık.

98- Ve onlardan önce nice nesilleri yok ettik. Onlardan birini olsun hissediyor musun veya onların bir fısıltısını duyuyor musun?

İLGİLİ HADİSLER

"Allah bir kulunu sevince, Cibril'i çağırıp şöyle buyurur; "Şüphesiz ki (ben) Allah, falan kimseyi seviyorum. Sen de onu sev." Bunun

üzerine Cebrail de onu sever ve gök ehline şöyle seslenir: "Doğrusu Allah falan kimseyi seviyor, siz de onu seviniz." Gök ehli de onu sevmeye başlar. Sonra da o kimse için yeryüzüne (sevilip) hüsn-ü kabul görme (duyguları geliştirilip) konulur."[1]

Diğer bir rivayet:

"Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrail'i çağırıp, "Ben falan kulumu seviyorum, sen de onu sev" buyurur. Cebrail de o kulu sever, sonra da gökte şöyle seslenir: "Şüphesiz ki Allah falan kulunu seviyor, siz de onu sevin." Böylece gök ehli de o kulu sevmeye başlar. Sonra da o kul için yeryüzüne (sevilip) hüsn-ü kabul görme (duygusu) bırakılır.

Allah bir kuluna gazap ettiği zaman, Cebrail'i çağırır ve: "Ben falan kulumu sevmiyorum, sen de onu sevme" buyurur. Cebrail de o kula gazap eder. Sonra gök ehline seslenir ve: "Allah falan kulu sevmiyor, gazap ediyor, siz de onu sevmeyin" der. Sonra da onun için yeryüzüne sevilmeme (duygusu) konulur."[2]

Allah Sevgisinin Sebebi

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا

"İmân edip iyi yararlı amellerde bulunanları elbette Rahman (olan Allah) sevgili kılar."

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle, Allah sevgisinin iki ana sebebini açıklıyor: Dosdoğru imân ve onun gereği, tabii ürünü olan sâlih amel.

Buna şöyle misâl verebiliriz: Elektrik akımından yararlanmak için iki iletici kabloya ihtiyaç vardır: Biri pozitif, diğeri negatif ölçüdedir. Allah sevgisinin akımını gönüllerimize indirebilmek için imana ve amel-i salihe mutlaka ihtiyaç söz konusudur. Biri diğersiz arzulanan olumlu neticeyi vermez. Ancak ilâve edelim ki, yalnız başına imân da bir bakıma kurtarıcı olabilir. Ama bunun, en azından emirlerinin tutulmasından dolayı bir süre azap gördükten sonra tesiri görülebilir.

---

1 Buhari/Edeb: 41, Bed-i halk: 6

2 Müslim/Birr: 107 Tirmizi/Tefsir: 7/19 - Taberâni/Şiir: 15 - Ahmed: 5/263

Kur'ân'ın İki Ana Amacı

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا

"Biz bu Kur'ân'ı Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanları müjdelemen ve inatçı bir topluluğu onunla uyarman için senin dilinle kolaylaştırdık."

Kur'ân'ın bütün hükümleri, prensipleri, tavsiye ve kıssaları; vaad ve vaidleri, öğüt, ibret ve hikmetleriyle iki ana amaca yönelik bulunuyor:

1- Allah'tan korkup fenalıklardan sakınan mü'minleri ilâhi rahmetin eseri olan sonsuz saadetle müjdelemek,

2- İnkâr ve sapıklıkta ısrar edip her şeye rağmen bu inadından vazgeçmeyenleri -kendilerini bekleyen büyük ve elim bir azaba karşı- uyarmak.

Birincisi, imânı bütün şubeleriyle; ahlâkı bütün yanlarıyla; ilâhi ahkâma bağlılığı bütün kapsamıyla; sosyal ve aile hayatını bütün kademeleriyle içine almaktadır.

İkincisi, ilâhi adaleti bütün inceliğiyle, uhrevi mükâfat ve mücazatı bütün dehşetiyle; bâtılı bütün çeşitleriyle; kulluk ve ilâhlık mertebesini bütün açıklığıyla kapsamaktadır.

Sonra da bu iki ana amacın gerçekleşmesi, kafa ve kalplerde yer edip silinmez izler bırakabilmesi için, ciddi ve düzenli bir eğitim ve öğretimin şart olduğu dolaylı şekilde anlatılmakta ve böylece Kur'ân'ın insan hayatının her bölümüyle iç içe olduğu; her iki hayatı hikmetiyle ortaya koyduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır.

O halde 97. âyet, öz anlatım olarak çok geniş ve kapsamlı bir özellik taşımakta, bir bakıma ilâhi kelâmın insanlıktan yana olan şümulünü özetlemektedir.

Allah Sözünün Peygamber Diliyle Kolaylaştırılması

Allah kendi sözünü en tesirli ölçü ve anlamda kullarına ulaştırmak için Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i seçip beğendi. O'nu küçük yaşlarında buna hazırlamak için gereken ortam ve şartları kolaylaştırdı. Çok

fasih Arapça konuşan bedeviler arasında bir süre kalmasını sağladı. Çölde Beni Sa'd kabilesinde vahanın tertemiz havası içinde geçirdiği beş yıl, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in açık, pürüzsüz bir Arapçayı öğrenmesine yardımcı oldu. Zaten doğuştan da kendisi bu özellikte yaratılmıştı; ses tonu, ağız yapısı, üstün zekâ ve yetenekleri bir araya gelince O'nu aynı zamanda güzel söz söylemenin doruğuna yükseltmiş bulunuyordu.

Nitekim O, bir hadislerinde:

"Ben (hem soy, hem dil bakımından) Arab'ın en ileri düzeyinde bulunuyorum. Kureyş kabilesinde doğdum; Beni Sa'd b. Bekir kabilesinde yetişip geliştim. Artık bu durumda hatalı ve kurala aykırı konuşma bana nereden gelip yaklaşabilir?"[1] buyurmuştur.

Diğer bir hadislerinde buna yakın bir anlamda şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:

"Ben (gerek soy, gerekse dil bakımından) siz Arapların en ileri düzeyinde bulunanızım. Ben Kureyş'tenim ve dilim de Beni Sa'd b. Bekir kabilesinin dilidir."[2]

İşte Cenâb-ı Hak, Kur'ân için en uygun dil olarak Arapçayı seçerken, bu dili en pürüzsüz ve kuralına uygun şekilde konuşan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in telaffuzunu ve Kureyş kabilesinin lehçesini benimsiyordu.

O bakımdan Arapların edebiyatta zirveye yükselen şâir ve edipleri, Kur'ân'ın fesahat ve belağatı ve ilâhi ahengi karşısında çok sönük kaldılar.

Taşıdığı o yüksek ve ledünni manasını da buna ekleyecek olursak Kur'ân'ın erişilmesi imkânsız bir anlatım özelliği getirdiği kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu ilâhi hakikat karşısında hâlâ inat edenlere Kur'ân şunu hatırlatıyor:

"Onlardan önce nice nesilleri yok ettik. Onlardan birini olsun hissediyor musun veya onların bir fısıltısını duyuyor musun?" Onlar da sizler gibi şu dünyaya geldiler, yediler, içtiler, eğlendiler, zulmettiler, zulme

1 Tâberâni: Ebu Said (radıyallahu anh)'dan (Suyuti ve Münavi'ye göre hadis zayıftır.)

2 İbn Sa'd: 1/71- (Yine Suyuti ve Münavi'ye göre, hadis sahihtir.)

uğradılar. Çoğu Hakk'a yönelmedi; küfür ve azgınlıkta ısrar edip hayatını amacından saptırarak kendilerine yazık ettiler. Sonunda sünnetullah gereği silinip yok oldular.

Meryem suresine ilâhi şifre ile başlandı. Zekeriya Peygamber'e sunulan nimetler ve ilâhi inayetler anıldı. Allah'ın kudretinin yüceliği dile getirilerek erişilmez olduğuna dikkatler çekildi. Bu kudreti idrak etmeyen inkarcı milletlerin nasıl yok edildikleri çok duyarlı bir anlatımla açıklanarak sure noktalandı.

Bizi bu surenin de tefsirine muvaffak kılan Yüce Rabbimize canlıların nefesleri sayısınca hamd-u senalar olsun. Her zaman bize güç ve gayretli çalışma hevesini bahşetmesini dileriz. Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i salat-ü selâm ile anar; âl ve ashabını rahmet ve gufran ile yâd ederiz.

20. SÛRE

TA-HA SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
135	1641	5242

TA-HA SURESİ

Mekke'de inmiştir. Önemli bir kısmı Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın İslâm'a girmeden önceki döneme rastladığı bilinmektedir.

İsmini, başındaki şifre anlamında olan iki harften alır.

Meryem suresiyle bu sure arasında mâna ve muhteva bakımından bir bağlantı mevcuttur. Şöyle ki: Meryem suresi, Kur'ân'ın Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in diliyle kolaylaştırıldığı anlatılarak noktalanır. Tâ-Hâ suresine, "Kur'ân'ı sana sıkıntı çekesin (veya mutsuz olasın) diye indirmedik" âyetiyle başlanır. Böylece iki surede yer alan bu iki âyet şu noktada birleşir: Kur'ân her yönüyle insan hayatına düzen verip rahat, huzurlu ve güvenli bir dünya oluşturmak için indirilmiştir. İnsan sağlığını koruyacak, ruhunun gıdasını dozajında verecek bütün yolları göstermekte ve gereken bütün kolaylıkları beraberinde taşımaktadır.

Meryem suresinde bazı peygamberlerden ve kıssalarından kısaca bahsedilir. Tâ-Hâ suresinde ise, Musa (aleyhisselam)'ın kıssasına geniş yer verilir ve Âdem Peygamber'in kıssası anlatılır.

Nitekim İbn Abbas'a göre, Tâ-Hâ suresi, Meryem suresinden hemen sonra inmiştir.

BU SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kur'ân'ın, Allah'tan korkup derin saygı duyanlara bir öğüt ve hatırlatma anlamında indirildiği anlatılır.

2- Musa (aleyhisselam) kıssası daha geniş ve ibretli safhalarıyla nakledilir.

3- Kur'ân'dan yüz çevirenlerin uğrayacakları azap hatırlatılır.

4- Müşriklerin kıyamet gününde dağların nasıl olacağından sormaları konu edilir. Seslerin o gün nasıl kısılacağı, yüzlerin Rablerinin önünde eğileceği çok duyarlı bir anlatımla işlenir.

5-Kur'an'ın açık ve net bir Arapça olduğuna dikkatler çekilir.

6- Âdem (aleyhisselam) kıssası daha geniş biçimde, daha değişik hikmetleriyle anlatılarak araştırıcılara hareket noktası belirlenir.

7- Allah'ı anmaktan yüz çevirenlerin kör olarak haşrolunacakları bir uyarı mahiyetinde haber verilir. Gelip geçen sapık, inkarcı milletlerin sonlarının ne olduğuna atıf yapılarak üzerinde iyice düşünmemiz önerilir.

8- Müşriklerin cezalarının belli bir süreye erteleneceği, bu hususta acele etmenin bir yararı olmadığı açıklanır.

9- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gece-gündüz Allah'ı tesbih edip hamd etmesi ve razı olacağı kadar Allah'ın O'na lutufta bulunmasını arzuladığı konu edilir.

10- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendi ev halkına namaz ile emretmesi ve bu hususa sabırla devam etmesi emredilir.

11- Müşriklerin, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den, daha önceki peygamberlerin gösterdikleri mucizeler gibi mucizeler göstermesini istemeleri üzerinde durulur.

12- Peygamberlerin gönderilmesinin, kitapların indirilmesinin kıyamet gününde özür beyânına imkân vermemeye yönelik bulunduğu hatırlatılır.

13- İyi, güzel ve mutlu sonucun kime ait olacağına dikkatler çekilerek, hakkın mutlaka başarılı olacağına işaret edilir.

٢٠ سُورَةُ طٰهٰ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ﴿٢﴾ اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٣﴾
تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ
اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ
الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفَى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

1- Tâ-Hâ.

2- Kur'ân'ı sana sıkıntı çekesin (veya mutsuz olasın) diye indirmedik.

3- Onu ancak saygı (dolu bir gönül) ile korkanlara bir öğüt diye indirdik.

4- O, yeri ve yüce gökleri yaratan tarafından parça parça indirilmiştir.

5- Rahman, Arş üzerinde istiva etmiş (hükümranlığını ve yüce kudretini bütün haşmetiyle kurmuş)tur.

6- Göklerde olan da, yerde olan da, bu ikisi arasında bulunan da ve toprağın altında olan da O'nundur.

7- Sözü açık söylesen de, şüphesiz ki, O, gizlisini ve daha gizlisini bilir.

8- Allah, O'ndan başka yoktur hiçbir ilâh. En güzel isimler O'nundur.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli pupterestlerden Ebu Cehil ile Nadr b. Haris, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz'in uzun süre ibâdet ettiğini görünce, O'na:**

"Sen bizim dinimizi terk etmekle kendine büyük sıkıntılar veriyorsun" dediler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz namaza durunca, bazen çok uzatır, o kadar ki, ayakları yorulur ve vücudunun ağırlığını sırayla birer bacağına yükleyerek kıraati daha çok uzatmaya çalışırdı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah kimin hakkında hayır dilerse, onu dinde anlayışlı ve bilgili kılar."[3]

"Şanı yüce Allah kıyamet gününde kulları arasında hükmetmek için ilâhi saltanat tahtına oturur ve ilim adamlarına der ki: "İlim ve hikmetimi size vermem sırf sizi bağışlamam içindir, gerisine pek bakmam."[4]

"Şüphesiz ki din kolaylıktır. Kim kendini dinde zorlayıp sıkarsa, mutlaka (o yorulup kalır), din ona üstün gelir. O halde ortalama gidin, ifratla tefrit arasını seçin, müjdelenin. (Yola çıkarken de) sabah-akşam yolculuğundan, biraz da gece yürüyüşünden (kısıp) yardım isteyiniz (kendinize yardım edip bedeninizi fazla yorup sıkmayınız)."[5]

"Dinin, dindarlığın Allah yanında en çok sevileni, bâtıldan uzak, hakka yönelik koskolay olanıdır."[6]

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın Kalbini Yumuşatan Âyetler

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu sure, Hz. Ömer (radıyallahu anh) İslâm'a girmeden önce inmiştir. Ömer, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i öldürmek niyetiyle yola çıkmıştı. Derken Nuaym b. Abdullah ile

1 Esbab-ı Nüzul - İbn Kesir: 3/141

2 Esbab-ı Nüzul - İbn Kesir: 3/141

3 Buhari/İlim: 10, Humus: 7, İ'tisam: 10 - Müslim/İmaret: 175, Zekât: 98, 100 - Tirmizi/İlim: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 17 - Darimi/Mukaddeme: 24 - Ahmed: 1/306-2/234-4/92-101

4 Taberâni: İsnad-ı ceyyid ile.

5 Buhari/İmân: 29 - Nesâi/İmân: 28 - Ahmed: 5/69

6 Buhari/İmân: 30 - Tirmizi/Menakıb: 32, 64 - Ahmed: 1/236

karşılaştı. Kız kardeşiyle eniştesinin İslâm'a girdiklerini ondan öğrenince, yolunu değiştirdi, doğruca eniştesinin evine geldi. Kapının önüne gelince, kızkardeşinin Kur'ân okuduğunu işitti. Öfkesi büsbütün kabardı ve izin istemeden içeri daldı. İçerde Muhacirlerden Habbab da bulunuyordu. Onlara sert bir çıkış yapıp, "Az önce okuduğunuzu getirin bir göreyim" diye gürledi: Kız kardeşi ona: "Sen murdarsın, Kur'ân'a ancak temiz olanlar dokunabilir" deyince, Ömer (radıyallahu anh) ona: "Peki dokunabilmem için ne yapmam gerekiyor?" diye sordu. O da: "Azanı yıkaman gerekir. O takdirde sana verebilirim" dedi. Ömer (radıyallahu anh) tarif edildiği şekilde azasını yıkadı ve kendisine verilen kâğıt veya deri parçasına yazılı yukarıdaki âyetleri okudu. Bir anda yumuşayıverdi ve vakit kaybetmeden İslâm'a girmeye karar verdi.[1]

Diğer bazı rivayetlerde, Ömer (radıyallahu anh) içeri girince eniştesinin gizlendiği ve kız kardeşini burnunu kanatacak şekilde tokatladığı belirtilir. Netice olarak, Tâ-Hâ suresinin yukarıdaki sekiz âyetini okuyan Ömer (radıyallahu anh) İslâm'ın hak, Kur'ân'ın Allah sözü, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunu anlamakta gecikmemiş ve kendini küfür kirlerinden temizlemiştir.

Kur'ân Sıkıntı Ve Zorluk Vermek İçin İndirilmemiştir

طٰهٰ ﴿١﴾ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى

"Tâ-Hâ. Kur'ân'ı sana sıkıntı çekesin (veya mutsuz olasın) diye indirmedik."

Kur'ân-ı Kerim hem lafzı, hem de manasıyla ilâhidir. İnsan aklına ışık tutmak, duygu ve düşünceleri yönlendirmek, ruhuna muhtaç bulunduğu ebediyet zevkini aşılamak ve bu doğrultuda insana yaratanını tanıtmak, ibâdetin feyizli yollarını göstermek; toplum hayatını düzenlemek ve ilâhi emir ve tavsiyeleri; esas ve prensipleri adalet ve güzel ahlâk ilkeleriyle birleştirip uygulama yöntemini göstermek; ölüm ötesinden haber vermek, ikinci hayatın lüzumunu kalp ve kafalara inandırıcı bir metotla işlemek üzere indirilmiştir.

Bütün bunlar insanı sıkıntıya sokmak, birtakım zorluklarla yüz yüze

1 Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın bu olayını hemen bütün siyer sahipleri nakletmişlerdir. Ayrıca Beyhaki ve Kurtubi de özet mahiyetinde buna yer vermişlerdir.

getirmek için değil; onu sıkıntıdan kurtarmak, işlerini kolay çözülür hale getirmek, ümit kapılarını ardına kadar açmak, vicdanları geliştirip hayra müteveccih kılmak, kalplere huzur ve güven havası estirmek; tek kelimeyle insanı Allah'a yaklaştırmak suretiyle ıstıraplarını kökünden gidermek ve böylece onu hem dünyada, hem de âhirette mutlu kılmak içindir.

Din sıkıntı ve üzüntü aracı değil, rahmet ve umut kaynağıdır. Her emri hikmet, her prensibi rahmet, her tavsiyesi feyiz ve berekettir ve bütün bunlar insan gücünün rahatlıkla kaldırabileceği, amel ettiği takdirde zevk duyup mânevi sıkıntıları atabileceği bir ölçüdedir.

O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, az yukarıda naklettiğimiz gibi, şu sözleriyle dinin sıkıntı değil, sıkıntıları giderici olduğunu ne güzel açıklamıştır:

"Şüphesiz ki din kolaylıktır. Kim kendini dinde zorlayıp sıkarsa, mutlaka (o yorulup kalır), din ona üstün gelir. O halde ortalama gidin, ifratla tefrit arasını secin, müjdelenin..."

Konunun zihinlerde iz bırakması için birkaç misal verelim:

1- Beş vakit namaz, günlük hayatımıza renk ve mana katar. Bizi biteviyelikten kurtarıp maddeden mânaya yöneltir. Uyuşukluğu atmamıza, vücuda hareket sağlamamıza yardımcı olur. Beş defa dış organlarımızı her türlü kir ve mikroptan temizleme imkânını sağlar. Hayata daha canlı, daha şuurlu, daha dürüst ve daha ciddi sarılmamızı ilham eder. Bizimle madde arasında bir mesafe meydana getirir. Böylece daha disiplinli, daha düzenli ve kararlı bir hayat sürmemiz için gereken enerjiyi verir.

Anlaşıldığı gibi, namaz sıkıntı ve zorluk getirmiyor, mevcut sıkıntı ve zorlukların kalkmasını sağlıyor. Bizi maddenin cenderesine girip ezilmekten kurtarıyor. Ruhumuza gıda, bedenimize şifa ve rahmet oluyor.

2- Zekât, sadaka, keffaret ve benzeri farz ve vacip veya sünnet ve müstehap olan yardımlar, toplum yapısında din kardeşliğinin pekişmesine vesile oluyor. Yardımlaşma şuurunu geliştirip sosyal adaletin gerçekleşmesine hız veriyor. Böylece toplumu devamlı rahatsız eden sınıf kavgasını önlüyor; lüks ve konforun önüne set çekip israftan kaçınmayı telkin ediyor. Allah'a imân edenlere şunu öğretiyor: Bir insan yalnız kendisi için yaşamaz ve çalışmaz. O her bakımdan toplumun bir parçasıdır, oradaki yeri-

ni almak ve toplumu sağlıklı ayakta tutmaya yardımcı olmakla görevlidir.

3- Yılda bir ay oruç, hiçbir şekilde sıkıntı, rahatsızlık getirmiyor. Günlük hayatı tersine çevirip yeknesaklıktan kurtarıyor. İnsanı maddi âlemden alıp melekler âlemine yükselterek ruhen ve vicdanen huzura kavuşturuyor. Sindirim sistemini düzeltip biriken fazla yağların erimesine yardımcı oluyor. Aynı zamanda insanda çok sağlam bir iç disiplini meydana getiriyor. Bütün bunlar sıkıntı değil, ferahlıktır; zorluk değil, kolaylıktır.

Bunun için Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisinden sonra din ve dindarlık adına uydurulup ortaya çıkarılan ve dindenmiş gibi gösterilen her şeyi bid'at saymış ve her bid'atın dalâlet (sapıklık), her sapıklığın da ateşte olduğunu açıklamıştır. Zira dinin her emri ve tavsiyesi ilâhidir. Ona insan kafasının ürünü olan hükümler, prensipler sokulamaz. Aksi halde dine sokulan her bid'at bir sünnetin, hattâ bir hükmün gitmesine sebep olur.

Kur'ân, Allah'tan Saygı ile Korkanlara En Güzel Öğüttür

إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ

"Onu, ancak saygı (dolu bir gönül) ile korkanlara bir öğüt diye indirdik."

Psikolojik olarak insan daha çok saygı duyduğu kişileri dinler; inanıp güvendiği zatların sözüne, öğütlerine kulak verir. Bunun aksi pek düşünülemez.

O bakımdan insan hayatını ilâhi nizama uygulayan Kur'ân'ı dinleyip öğüt alabilmek için önce onu indiren Cenâb-i Hakk'a gönülden inanıp bağlanmak, saygı ile korkup sevgisini gönül boşluğuna doldurmak gerekir. Nitekim kendini iman ve irfanın bu düzeyine getirmeyen inkarcı maddeciler, Kur'ân'ı dinledikten sonra, "Eskilerin masalları" diyecek kadar şuursuzlaşmışlardır. Yine günümüzde sapık dinsizle, "din afyondur", "Kur'ân ilkel Araplara indirilmiş bir kitaptır", "Kur'ân'daki hükümler çöl kanunudur" diyecek kadar ilme, tarihe, hakka ve gerçeğe karşı kör ve sağır kesilmişlerdir.

İmân eden bahtiyarlar ise, Kur'ân'ı dinledikçe gözleri yaşarır; Allah'tan saygı ile korkmanın derin anlamı, yüzlerindeki ifadeden çok rahat

anlaşılır. Çünkü bunlar Kur'ân'ı, yeri ve gökleri yaratan sonsuz kudretin, parça parça indirdiğini gönül yatışkanlığıyla kabul ederler ve O'nun yüce huzurunda secdeye kapanırlar.

Bu hikmetlerdir ki, Cenâb-ı Hak, "korkanlara bir öğüttür" buyurarak, kimlerin Allah kelâmından istifade edebileceğine dikkatleri çekmiştir.

Arş Üzerinde İstiva

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

"Rahman, Arş üzerinde istiva etmiş (hükümranlığını ve yüce kudretini kurmuş)tur."

Usulcular şu kuralı benimsemişlerdir: Âlimler cumhurunun aklıyla uyum sağlamayan, sahih nakille bağdaşamayan âyet ve hadisleri te'vil etmek, yani yorumda bulunmak caizdir. Meselâ, "Allah'ın eli", tabirini dikkatle incelediğimizde karşımıza birtakım sakıncalı sonuçlar çıkar. Çünkü Allah (celle celaluhu) cismani organlardan, maddi ölçü ve kayıtlardan, beşeri sıfatlardan pâk ve münezzehtir. O halde, "Allah'ın eli" denilince, bu O'nun kudretiyle yorumlanır, yani ona göre te'vil edilir. Bunun gibi, konumuzla ilgili âyette,

"Rahman, Arş üzerinde istiva etti" buyurulmaktadır. Gerçi A'raf suresinde bu konuyu açıklamış bulunuyoruz. Burada farklı bir yanını ele almak istiyoruz. Şöyle ki:

Önce "Arş" nedir? Manevi bir taht mıdır, yoksa maddi bir varlık mıdır? Tefsirimizin birkaç yerinde bu soruların cevabını hadislerin ışığı altında belirtmiş bulunuyoruz. Özetle diyebiliriz ki:

Arş, kelime olarak: Yüksekçe çatısı olan çardak veya ev anlamına gelir. Bu manayla develerin üzerine konulup tesbit edilen mahfeye de "arş" denilmiştir. Üstü kapalı bir çardağı andırdığı için... Hükümdarın meclisine de yükseklik ve yüceliği dikkate alınarak yine "arş" denildiği vakidir.

Terim olarak: İlâhi kudretin yüceliğini, sınırsızlığını yansıtan "taht" demektir. Nitekim sahih hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Yedi kat gökler ve yerler, Kürsi'nin yanında çöle atılmış bir halka gibidir. Kursi ise, Arş'ın yanında böyledir."

Diğer sahih hadislerde ise, Arş ile ilgili şu bilgiler de verilmiştir:

"Şüphesiz ki Allah Arş'ının üstündedir; Arş'ı ise göklerinin üstündedir."[1]

"Şüphesiz ki Arş, Firdevs Cenneti'nin üstündedir."[2]

"Allah Arş'ını su üzerinde yarattı."[3]

Bütün bu rivayetlerden Arş'ın manevi değil de maddi bir cisim olduğu anlaşılıyor. O halde kâinatı bir bütünlük içinde düşündüğümüz zaman, Arş merkez oluyor ve onun sınırsız denilecek kadar üstün çekim kuvveti gökleri belli derecelerde tutuyor. Böylece zincirleme olarak sistemler birbirine çekim kuvvetiyle bağlı olup, Arş'a kadar dayanıyor.

Ayrıca Arş'ın su üzerine kurulması ve aynı zamanda Firdevs Cenneti'nin üstünde bulunması, gerçek hayatın orada olduğunu ve Cennet'in sınırsız sularının Arş'tan sağlandığını göstermektedir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

İstiva: Hükümranlığıyla üstünlük sağlamak, hükümranlığı altında tutmak; kudretini bütün haşmetiyle sergilemek ile yorumlanabilir. Çünkü Allah'ın hiçbir zaman mekâna ihtiyacı yoktur. O, her bakımdan zaman ve mekân kavramlarından pâk ve münezzehtir. O halde âyetin mânası şudur: Rahman kudret ve saltanatını Arş üzerine koymuş, orada geniş çapta kudretini tecelli ettirmiştir.

Kudretin Üstünlüğü

Kudretin üstünlüğü, nüfuzun tesir alanının genişliğini ve kapsamlı bilgiyi gerektirir. İlâhi kudret sınırsız olduğuna göre, mülk-ü saltanatı o nisbette geniş, ilmi onun gibi sonsuz ve sınırsızdır. Böylece Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin nüfuz alanını, genişliğini, bizim anlayabileceğimiz ve kavrayabileceğimiz bir anlatımla kısmen açıklayarak şöyle belirtiyor:

"Göklerde olan da, yerde olan da, bu ikisi arasında bulunan da ve toprağın altında olan da O'nundur."

---

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 18

2 İbn Mâce: Zühd: 39

3 Tirmizi: Tefsir/1-9/11 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Ahmed: 4/11, 12

İlminin her şeye nüfuz ettiğini de belirterek şöyle açıklamada bulunuyor: "Sözü açık söylesen de, şüphesiz ki O, gizlisini ve daha gizlisini de bilir."

Zira O'nun varlığı kendindendir. Hem de öncesiz ve sonrasızdır. O'nun bütün sıfatları da zati gibi öncesiz ve sonrasızdır. Kudreti şuna yeter, buna yetmez; ilmi şunu kapsar, bunu kapsamaz diye bir hüküm verilemez.

Kudretin yüceliği neyi öğütlüyor?

Allah'ı belirtilen sıfatlarıyla bilip imân edenler, O'nun kudret ve ilminin her zerreye nüfuz ettiğini idrâk içindedirler. Böyle olunca da, içlerinde kötü niyet ve fena düşünce tutmazlar; söz ve davranışlarını ilâhi nizama uydurmaya çalışırlar.

O halde Allah'ı en çok bilen, O'ndan en çok saygı ile korkma ihtiyacını duyar. Arş'ın büyüklüğü karşısında dünyanın bir nokta olduğunu ve bu noktada kendisinin ne olduğunu düşünerek tam mahviyetle Allah'a yönelip arz-ı ubudiyet eyler. En güzel sıfat ve isimlerin Allah'a ait olduğunu derinliğiyle anlar. Yaratmada eşsiz, rızıklandırmada benzersiz, rahmette sınırsız, kurduğu düzeni yönetip yönlendirmede emsalsiz, sanatında yardımcısız, ilimde hudutsuz bulunduğunu O'nun her eserinde görür ve okur.

Böylece tevhidin, yani Allah'ın varlığının, birliğinin söz götürmez olduğu ortaya çıkar.

Bu düzeye gelen insan, Tevhid'in şu dört mertebesinin feyzine erişir:

1- Dil ile ikrar,

2- Kalp ile tasdik,

3-İmânı açık ve kesin delillerle sağlamlaştırıp şüphe ve tereddütten uzak tutmak,

4- Her şeyde tevhidin delilini; Cenab-ı Hakk'ın kudret ve sanatının eşsizliğini görüp gönül yatışkanlığına ermek.

En Güzel İsimler Allah'ındır

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى

"Allah, O'ndan başka yoktur hiçbir ilâh. En güzel isimler O'nundur."

Kur'ân'da anılan ilâhi isimleri üç grupta toplamak mümkündür:

1- Yalnız başına övgü anlamı taşıyanlar: Câil, Fâlık, Hâlık ve Sâni' gibi. Câil; var kılıp ortaya çıkaran, Fâlık; yarıp, bölüp vücuda getiren, Hâlık; yoktan var kılan, varlıktan icat eden, Sâni'; Örneksiz, örnekli yapıp bir amaca yönelten demektir.

Bu isimler ikinci bir isme izafe edilince, övgü manasına gelirler. Meselâ: **"Fâliku'l-ısbah"** Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran zat demektir ki, bu fiiliyle her an övülmeye lâyıktır. **"Câilü'l-leyli sekenen"** Geceyi sükunet bulmaya elverişli kılan zat demektir ki, bu nimetiyle hamd edilmeye lâyıktır.

2- Yalnız başına olduğa zaman övgü anlamı taşıyan isimler: "Hayy" sıfatı buna misaldir. Manası: "Allah hep diridir, diriliğinin öncesi olmadığı gibi sonrası ve sonu da yoktur." Bu kudrete uygun bir övgüdür. Bu isim ikinci bir isme izafe edilir veya bir sıfatla beraber andırsa, övgüyü artırır. Meselâ: **"el-Hayyu'l-Kayyum"** (O hep diridir, her şeyi kudretiyle ayakta tutup yönetendir" denilince, övgü artırılmış oluyor. Bedi': Örneksiz ve benzersiz vücuda getiren anlamına delâlet eden bu isim de başlı başına bir övgüdür. Ama **"Bedi'ü's-semavat"** (Gökleri örneksiz ve benzersiz vücuda getiren) denilince övgü kat kat artırılmış oluyor.

3- Hem yalnız başına, hem de ikinci bir isme eşlik ederek övgü ifade eden isimler: Rahman ve Rahim bunlardan ikisidir.

Dördüncü grup denilebilecek anlamlarda birtakım ilâhi isimler de söz konusudur. Bunlar "En güzel" tabiriyle vasıflanan isimlerdir ki, onların doksan dokuz olduğu sahih hadislerle açıklanmıştır. Diğer gruplardan bazı isimler de bunlara dahildirler.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın, inananların sıkıntı çekmesi için değil, kolay ve huzurlu, güvenli bir hayat sürmeleri için indirildiği açıklandı. Aynı zamanda insan hayatıyla iç içe olan bu ilâhi kitaptan ancak Allah'tan saygı ile korkanların öğüt alabileceklerine dikkatler çekildi. Sonra da ilâhi kudretin yüceliği konu edilerek eşi, ortağı, dengi ve benzeri olmayan Ce-

1 A'raf suresi: 180, İsrâ suresi: 110, Haşr suresi: 24. âyetlerin tefsirine

nâb-ı Hakk'ın ilim ve kudretinin her şeye nüfuz edip bütün varlığı kuşattığı üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tevhid inancını insanlara tebliğ ile görevlendirilen Musa (aleyhisselam)'a ilâhi vahyin ilk tecellisi üzerinde duruluyor ve böylece ilâhi vahyin birkaç anlamda tecelli ettiğine işaret ediliyor. Sonra da Musa Peygamber'e nasıl hareket edeceği, nasıl bir tebliğ ve irşat metodu kullanacağının öğretildiği belirtiliyor. Aynı zamanda Mekke'de hayli sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli edilecek, hakkın er-geç başarıya erişeceği dolaylı şekilde ima ediliyor.

وَهَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ
نَارًا لَّعَلِّٓى اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّٓا اَتٰىهَا
نُوْدِيَ يٰمُوْسٰٓى ﴿١١﴾ اِنِّٓى اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ
طُوًى ﴿١٢﴾ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوْحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّنِٓى اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ
اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِىْ ۙ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِىْ ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيْهَا
لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا
وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

9- Musa ile ilgili haber sana geldi mi?

10- Hani o bir ateş görmüştü de ailesine, "Durun demişti, doğrusu bir ateşe gözüm ilişti, ondan size bir kor getireceğimi veya üzerinde bir yol gösterici bulabileceğimi ümit ederim".

11-12- Musa ateşe varınca, "Ey Musa!" diye seslenildi: Şüphesiz ki ben senin Rabbinim; ayakkabılarını çıkar, çünkü sen gerçekten kutsal vadi Tuvâ'da bulunuyorsun.

13- Ben seni (peygamberlik için) seçip beğendim. Artık vahyedileni dinle.

14- Şüphesiz ben Allah'ım. Benden başka hiçbir (hakiki) ilâh yoktur.

Onun için bana ibâdet et; beni anmak için namaz kıl.

15- Kıyâmet(in kopuş saati) mutlaka gelecektir. Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye, onu neredeyse (açıklar gibi oluyorum, ama yine de) gizliyorum.

16- Kıyâmet'e inanmayan ve kendi hevesine uyan kimse seni ondan alıkoymasın; sonra yok olup gidersin.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'de son yıllarda küfür ve tuğyanda gemi azıya alan müşriklerin Müslümanlara karşı çok çirkin hareketlerde bulunmaları; Hz. Muhammed'i ve Kur'ân-ı Kerim'i alay konusu edinmeleri bardağı taşırmak üzere idi. Allah (celle celaluhu), Musa (aleyhisselam)'ın başından geçen olayların teselli verecek önemli birkaç safhasını hatırlatarak zaferin çok yakın olduğuna işarette bulunarak yukarıdaki âyetleri indirdi.

Öyle ki peygamberliğin bütün ağırlığını, risâletin taşıdığı teklifleri yüklenen ve karşısına çıkan bütün şirretlik ve şiddetlere sabreden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Allah yanında gerçek kurtuluşa ve Makam-ı Mahmud'a erişmesi söz konusu idi. O bakımdan böyle bir dönemde hem ilâhi va'de, hem de teseliiye ihtiyacı vardı.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Sizden biriniz namaz kılmadan uyur veya gaflet ederse, hatırlayınca hemen kılsın. Çünkü Allah, "Beni hatırlamak için namaz kıl" buyuruyor."[2]

"Kim namaz kılmadan uyur veya unutup kılmazsa, onun keffareti, hatırlayınca hemen kılınmasıdır."[3]

Musa Peygamber'in Ateş Görmesi

وَهَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ مُوسٰى ۝٩ إِذْ رَأَا نَارًا

"Musa ile ilgili haber sana geldi mi? Hani o bir ateş görmüştü de..."

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/234

2 Müslim/Mesacid: 316 - Taberâni/Vükut: 26 - Ahmed: 3/184, 216

3 Ebu Dâvud/Salat: 11 - Nesâi/Mevakıt: 53 - İbn Mâce/Salat: 10 - Darimi/Salat: 26

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kalbine, büyük ruh Melek Cebrail'in ilâhi vahyi getirip manevi bir akım anlamında aktarması için, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in buna hazır duruma gelmesi gerekiyordu. Fiziksel yapısının kaldıramayacağı, ruhunun da müthiş sarsıntı geçireceği vahiy olayına bu iki yapısını da mütehammil duruma getirebilmesi rüya ile başladı. Altı aylık bir manevi eğitimden ve ruhi gelişmeden sonra, bedenin kısmen, ya da tamamen gerektiğinde ruha dönüşmesi imkân dahiline girdi ve sonra Melek Cebrâil indi. Çünkü büyük ruhun hitabı ancak ruh ve ona bağlı kalbe olabilir. İlâhi vahyin lâhuti ağırlığını yine o âlemden gelen ve bedeni kendi tesir alanına sokan ruh kaldırabilir.

Bundan dolayı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e vahyin başlaması ilk altı ayda rüya yoluyla olmuş ve böylece O eğitilerek Allah kelâmını alıp taşıyabilme düzeyine getirilmiştir.

Musa Peygamber'e gelince: Büyük ruh melek Cebrail ona ilk dönemde inmedi. Bunun için Peygamberimiz hakkında uygulanan ilk hazırlık da söz konusu olmadı. Cenâb-ı Hakk'ın hitabı önce surette tecelli etti. Ateş gibi görünen bu tecellinin nuru yeşil ağacı bütünüyle sardı. Böylece Musa Peygamber'le inen vahiy arasında melek Cebrail değil, ağaç denilen suret ve onda tecelli eden nur bulunuyordu. O bakımdan vahiy, suretten surete intikal ile gerçekleşti. Gelen sesi Musa Peygamber duyu organıyla işitti. Bu sebeple surette tecelli eden vahyin hafiflemesi gerçekleşti ve fazla bir ağırlık, ruhu sarsan, bedeni hareketsiz kılan durum ortaya çıkmadı. Çünkü nur nar (ateş) görünümünde tezahür etti ve vahiy o suretten diğer ikinci suret olan Musa Peygamber'e intikal sağladı.

Musa Peygamberin Ayakkaplarınl Çıkarması

فَلَمَّآ اَتٰىهَا نُوْدِىَ يَا مُوْسٰى ﴿١١﴾ اِنِّىٓ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

"Musa ateşe varınca, "Ey Musa!" diye seslenildi: Şüphesiz ki ben senin Rabbinim; ayakkabılarını çıkar, çünkü sen gerçekten kutsal vadi Tuvâ'da bulunuyorsun."

İlâhi vahiy Tuvâ vadisinde surete yönelip tecelli edince, vahye refakat eden sayısı belirsiz melekler bu vadiyi doldurmuş bulunuyordu. Özellikle ilâhi buyruğu yerine getirmekle görevli olup işleri yöneten "Müdebbirat" adlı melekler, vadiyi bereketlendirmiş bulunuyorlardı. O halde kutsallığa, feyiz ve berekete nail olan vadi topraklarında, ilâhi vahyin tecellisi karşısında ayakkapları çıkarmak edeplendi. Tâ ki beden toprakla temas kurup oradaki ilâhi feyiz ve akımı kalbe ve kafaya iletme imkânına daha çok erişsin.

Bu kutsal vadide peygamberlik görevi Musa (aleyhisselam)'a verildi. Bütün vücudu gelen sese kulak oldu. Dikkati tek noktada toplandı. Gelen ses kulaktan kalbe intikal edip ruhu sardı. O nedenledir ki, kutsal Kabe'de yalınayak bir vaziyette tavaf yapılır.

Olayın Seyri ve Nedeni

Musa Peygamber'in soğuk bir mevsimde ehlini alıp Medyen'den yola çıkması, hem sebepsiz, hem de rastgele değildir. Aldığı ilham üzerine Medyen'i terk edip Mısır'a İsrailoğulları'na gitmesi gerekiyordu. Bilindiği gibi, daha önce Mısır'da yanlışlıkla bir adam öldürmesi ve ortalığın O'nun aleyhine iyice karışması sebebiyle, yine kalbine doğan ilham üzerine Mısır'ı terk edip Medyen'e gitmiş ve orada Şuayb Peygamber'in kızıyla evlenmişti. On yıla yakın Medyen'de kalıp Şuayb Peygamber'in rahle-i tedrisinde de iyice yetiştikten sonra O'nu bekleyen daha önemli ve büyük hizmetler bulunuyordu. Her şeyden önce azıp sapıtan, İsrailoğulları'na ikinci, hattâ üçüncü sınıf vatandaş muamelesini reva gören, bu da yetmiyormuş gibi, kendini ilâhlaştıran Fir'avn'ı doğru yola davet etmek ve özellikle İsrailoğulları'nı o zulüm ve işkenceden kurtarmak gerekiyordu. İşte Musa Peygamber'in ailesiyle birlikte Medyen'den çıkmasının ve bu arada Tuvâ vadisinden geçerken ilâhi hitaba mazhar olmasının sebep ve hikmetlerinden biri de budur.

Musa Peygamber'e İlk İnen Emir

Peygamberlik göreviyle birlikte Musa (aleyhisselam)'a iki emir verilmiş bulunuyordu:

1- Allah'ın varlığını ve birliğini; O'ndan başka ilâh olmadığını, bunun için ancak O'nun ibâdete lâyık olduğunu tebliğ etmek,

2- Allah'ı sık sık hatırlayıp anması için de namaz kılmasının gerekli olduğunu bilmek ve uygulamak.

Şüphesiz bu çok önemli bir başlangıçtır. Birden fazla tanrılara tapıldığı bir çağda Allah'ın varlığının ve birliğinin taşıdığı derin mana ve hükmün gönüllere işlenmesi ve Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında en işlek yol olan, aynı zamanda kulu ilâhi terbiye düzeyinde tutup iç disiplinine kavuşturan, insan hayatını bütünüyle düzenleyip fazilet ve hakseverlik düzeyine getiren "namaz" denilen kutsal ibâdetin yerine getirilmesi; hak dinlerin temel felsefesini oluşturur. Bunun için Beni Teym kabilesinden gelip namazsız bir İslâmiyet arzu ettiklerini bildiren heyete, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"**Namazsız din yoktur ve olmaz"** buyurmuştur.

Kıyamet Açıklanır Gibi Oluyor

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ

"Kıyâmet(in kopuş saati) elbette gelecektir. Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye onu neredeyse (açıklar gibi oluyorum, ama yine de) gizliyorum."

Bilindiği gibi, Kur'ân tarih üzerinde değil, cereyan eden olaylar üzerinde durur. Önemli, ibretli safhaları ve olayları yansıtır. Gelecekle ilgili bazı çok önemli olaylara dikkatleri çeker ve aynı zamanda birtakım belirtilerden haber vermek suretiyle daha uyanık ve daha hazırlıklı olmamızı sağlar. Bütün bunlarla beraber "Şu tarihte meydana gelecek" veya "Şu olay şu tarihte meydana gelmiştir" demez. Çünkü bazı konularda, özellikle gelecekle ilgili önemli olaylar hakkında kesin tarih ortaya koymak insanların çalışma azmini kırar; hele yakın bir tarihse, tansiyonları yükseltip birçok insanları tedirgin edebilir.

Bir de unutmamak gerekir ki, Kur'ân bir tarih kitabı değildir. O bütünüyle insan hayatının her parçasına yönelen ve ilâhi nizamı beraberinde getiren Allah'ın insanlara son mesajıdır.

Onun için Kur'ân ve Sünnet'te kıyametin mutlaka kopacağı, kurulu düzenin bozulup yeni bir düzene gireceği açıklanmakta ve bunun yaklaştığını bize haber verir mahiyette çok yönlü alâmetlerden söz edilmektedir. Bununla, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, her mü'minin

her gün kendini kıyamete hazır duruma getirmesini tenbih etmekte ve dünyası ile âhireti arasında sağlam bir köprü kurmasını hatırlatmaktadır. Zira bazı alâmetlerin çıkması, onun yakın olduğuna işarettir. Ölümünün geldiğini bilen kimse nasıl ona teslimiyet gösterip hazırlanırsa, kıyametin geleceğinin yakın olduğunu idrâk eden de yavaş yavaş ona hazırlanmak ve inecek ilâhi hükme başeğmek zorundadır; aynı zamanda bu inanç son derece yönlendiricidir.

İlgili âyetle bu inceliğe dikkatler çekilerek, herkes işlediğinin karşılığını görsün diye, neredeyse kıyameti açıklar gibi oluyoruz, ama yine de gizliyoruz, buyurularak çıkan alâmetleri gözden geçirmemiz isteniliyor.

Kıyamete İnanmayanlar

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى

"Kıyamete inanmayan ve kendi hevesine uyan kimse seni ondan alıkoymasın; sonra yok olup gidersin."

Kıyamete inanmanın üç yolu vardır:

1- Hiçbir delil ve belge aramadan, Allah'a dosdoğru imân edenler, Allah (celle celaluhu) kendi kitabında bu olaydan haber verdiği için ona inanırlar. Bunlar delilsiz bir sonuca ulaştıkları için, kendilerini şüpheye düşürecek başka bir delil de aramazlar. Yaşlı kadınlardan bir kısmının kayıtsız, şartsız, delilsiz ve belgesiz Allah'a ve âhirete inanmaları bu cümledendir.

2- Nakli delillere dayanıp Allah'a ve âhirete imân edenler vardır. Onlar daha çok dindar bir aile ve çevre arasında doğup büyüyen ve az da olsa dini eğitim gören kişilerdir. Aile ve çevrenin onları dini potada eritip şekillendirmesiyle bilimsel bir delil aramadan Kitap ve Sünnet'in verdiği bilgilere ve haberlere kesinlikle inanırlar.

3- Daha çok akli ve ilmi araştırmayı nakli delillerle karşılaştırıp olumlu sonuçlar çıkararak aklın ve ilmin ışığında Allah'a ve âhirete imân ederler.

Bunların hepsi de sağlıklı olmakla beraber, daha çok makbul olanı, üçüncü grubun imânıdır ki, akli ve ilmi buluşları nakli delillerle birleştirip olumlu sonuç elde ederler. Çünkü akıl ve ilim İslâm'ın hayatıdır. Kur'ân aklı harekete geçiren, bilimsel araştırmalara ışık tutan, ana fikir ve temel

bilgi veren bir kitaptır.

Bu üç grubun dışında kalıp aksi istikamette nefsinin buyruğu altına giren, aklını nefsine uydu yapan maddeciler, bütün güçleriyle kıyameti inkâr ederler. Zira bizatihi kıyamet kavramı onların hayvanı duygularına ters düşmektedir. O bakımdan hem kendilerini böyle bir inançtan uzak tutarlar, hem de başkalarını alıkoymaya çalışırlar. Çoğu bunu bir görev sayar.

Kur'ân bu hususta uyarıda bulunarak buyuruyor ki:

"Kıyamete inanmayan ve kendi hevesine uyan kimse seni ondan alıkoymasın; sonra yok olup gidersin."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i teselli mahiyetinde Musa Peygamber'in kıssasından birkaç önemli safha anlatıldı ve arkasından kıyametin mutlaka kopacağı, aynı zamanda bu olayın sanıldığı kadar uzak olmadığı belirtilerek, dünyada çözülmeyen birçok meselelerin ve ihtilâfların orada çözülüp neticeye bağlanacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Musa Peygamber kıssasına dönülüyor ve mü'minleri aydınlatan, yönlendiren birçok safhaları nakledilerek konu genişletiliyor.

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ
بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾
فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيدُهَا
سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ
غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ
فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي
أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ

لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ
فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ
كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾

17- Ey Musa! Sağ elindeki nedir?

18- Musa, "O benim asam (değneğim)dir, ona dayanırım; onunla davarlarıma yaprak silkerim ve benim onu (kullanmamda) başka ihtiyaçlarım da vardır" dedi.

19- Allah, "Onu yere bırak Ya Musa!" buyurdu.

20- Musa da hemen onu yere bırakıverdi, derken bir de ne görsün, sürünüp yol alan bir yılan o.

21- Allah dedi ki: Onu tut, korkma, biz onu ilk şekline döndüreceğiz.

22- Elini koltuğuna sok, diğer bir mucize olarak o, kusursuz bembeyaz ışıl ışıl olarak çıksın.

23- Tâ ki, bununla sana en büyük mucizelerimizi gösterelim.

24- Artık Fir'avn'a git çünkü o iyice azılmıştır.

25-26-27-28- Musa dedi ki: Ey Rabbim! Benim göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır, dilimin düğümünü çöz ki sözümü anlayabilsinler.

29-30- Bana ailemden kardeşim Harun'u vezir eyle.

31- Onunla arkamı pekiştirip kuvvetlendir.

32- İşimde onu bana ortak kıl.

33- Ki seni çokça tesbih edelim,

34- Ve seni çokça analım.

35- Şüphesiz ki sen bizi (her an) görmektesin.

36- Allah ona, "Ey Musa! istediğin sana verildi" dedi.

37-Andolsun ki, biz bir başka defa da sana minnette bulunup lütfetmiştik.

Musa Peygamber'e Verilen İki Âyet

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى

"Ey Musa! Sağ elindeki nedir?"

İlâhi kudret kelâm sıfatıyla tecelli edip suretten surete geçiş sağlayarak Musa Peygamber'in kalbine indi ve Allah'ın bir tek ilâh olduğunu bildirdi ve böylece Musa (aleyhisselam)'ın peygamber seçildiği haber verildi. Sonra da ağır ve o nisbette üstün cesaret, azim, irâde ve sabır isteyen bir görev verildi. Bunun için de Allah önce Musa (aleyhisselam)'ı iki ayrı âyet (mucize) ile destekleyip gönül yatışkanlığına eriştirdi. Cesaretini artırıp azmine azim, irâdesine irâde kattı ve buyurdu:

- Ya Musa! Sağ elindeki nedir?

- O benim değneğimdir; ona dayanırım; onunla davarlarıma yaprak silkerim ve benim onu (kullanmamda) başka ihtiyaçlarım da vardır.

Diye cevap verdi.

Neden böyle bir soruya gerek görüldü?

İlâhi kudret ve inayetin bir değneğe yönelmesi ve "kün" (ol) emriyle tecelli etmesi, onda hayat meydana getirir ve böylece değnek yılana dönüşür. Aynı kudret ve inayet kayalara yönelince, pınarlar fışkırır ve içinden canlı deve zuhur eder. Ölülere yönelince, dirilme olayı meydana gelir; ağaçlara yönelince, şuur ve idrâk meydana getirip onların konuşmasını sağlar. İşte Cenâb-ı Hak, daha yeni peygamberlik göreviyle şereflendirdiği Musa (aleyhisselam)'a önce bu kudret ve inayetini göstermeyi diledi. Onun için ilk safhada Musa (aleyhisselam)'ın elindeki şeyi sordu, O'na bir değnek olduğunu söyletti. Sonra da sözünü ettiğimiz tecelliyle değnek büyük, fakat çok kıvrak bir yılana dönüştü. Böylece ilâhi irâdenin her şeyde geçerli olduğunu ve olacağını; tecelli ettiği takdirde eşyanın suret ve özelliğini değiştirebileceğini Musa Peygamber'e gösterdi.

Açıklama:

Cenâb-ı Hakk'ın kudret sıfatı ezelidir ve sonsuz enerji ve hayat kay-

nağıdır. Maddeye yönelince elementlerini hücre yapısına dönüştürür ve onda canlılık vasfı meydana getirir. Ölüye yönelince, onu diriltir. Ana rahmine yönelince, cenini oluşturur ve bu kudreti temsil eden melek Cebrail de -ilâhi müsaadeyle- dokunduğu şeye hayat ve enerji bahşeder. Nitekim onun nefhasıyla ana rahminde oluşan İsa Peygamber bunun açık misallerinden biridir. O bakımdan İsa'ya kısmen geçen o kudretin tecellisi, onda ayrı bir mu'cize kudreti meydana getirmiş ve hastalara dokununca şifaya kavuşturmuş, ölüye işaret edip çağırınca ölü dirilip kalkmıştır.

İlim henüz bize -kendi müsbet alanında- bu tür tecelliler hakkında yeterli bir açıklama getirememiş ve konuyu çözecek noktaya varamamıştır. Çünkü ilmin alanı, fizik âlemidir. Sözünü ettiğimiz tecelliler ise, fizikötesine aittir.

Böylece ilâhi kudretin tecellisi fizikötesinden inip fizik âleminde biri genel, diğeri özel iki ayrı tesir meydana getirmektedir. Canlılarda hücre yapısı, atomlar ve canlılık vasfı; cansızlarda hareket halinde olan atomlar bu kudretin genel anlamda ve aralıksız tecellileridir. Asâ'nın yılana dönüşmesi ve benzeri mucizeler ise, onun özel tecellileridir.

Asâ'nın Dönüştüğü Yılanın Üç Vasfı

Asâ'nın dönüştüğü yılan, Kur'ân'da üç değişik sıfatla anılmaktadır:

1- Hayye

2- Cann

3- Sü'ban[1]

Birincisi, dişi, erkek, büyük, küçük her yılanı kapsayan cins isimdir. İkincisi, küçük fakat hareketli, kıvrak yılana has bir isimdir. Üçüncüsü, uzun, büyükçe yılana has bir isimdir ki, Arap şâirlerinden bazısı çok sevdikleri kadının saçlarını ona benzetirler.

Kur'ân, Asâ'nın dönüştüğü yılanı üç ayrı yerde, üç değişik vasıfla anlatırken, onun normal yılanlardan farklı yanları bulunduğunu şöyle belirtir: Küçük, ince, kıvrak yılanlar kadar hareketli; uzun, büyükçe yılanlar kadar korkunç ve heybetli.. Böylece Kur'ân taşıdığı ilâhi üslup gereği, hem Asâ'nın dönüştüğü yılanın önemli vasıflarını, hem de üç yerde değişik ifa-

1 Tâ-Hâ suresi: 20 - Neml suresi: 10 - A'raf suresi: 107

delerle tekrarlayarak hafızalarda silinmez iz bırakmasını planlamıştır.

Yed-i Beyzâ Mucizesi

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَىٰ

"Elini koltuğuna sok, diğer bir mu'cize olarak o, kusursuz bembeyaz ışıl ışıl olarak çıksın."

Musa (aleyhisselam), II. Ramses adıyla ün yapan Fir'avn gibi güçlü ve acımasız bir hükümdarı doğru yola davet etmek üzere görevlendiren Allah (celle celaluhu), O'nu ikinci bir mucizeyle de kuvvetlendirdi. Böylece Musa (aleyhisselam) elini koynuna sokup çıkarınca, ışıl ışıl nurani bir beyazlık saçmaya başlıyordu.

Bu mucize neyi anlatıyor veya neyi sembolize ediyordu? Şüphesiz ki, kutsallaştırılan Asâ'yı tutacak sağ el, ilâhi kudreti sembolize ediyor, yani o kudretin tecellilerinden biri Musa'nın elinde tezahür ediyordu. O bakımdan ilâhi kudret nurunun tecelli ettiği el yıldız gibi parıldıyor, ışıl ışıl ışıldıyordu. Diğer bir yorumla, kudretin tecelli nuru kolların altında bir kaynak oluşturuyor; el o kaynağa dokununca bir anda çıra misali etrafı aydınlatıyordu.

Bu mucizenin hikmeti ise, tanrılık iddiasında bulunan Fir'avn'ı acze düşürmek; beşer kudretinin bu gibi mucizeleri meydana getiremeyeceğini vurgulamaktı.

Şüphesiz sözünü ettiğimiz mucize, daha büyük mucizelerin habercisi oluyordu. Kızıldeniz'in yol vermesi, kudret helvasının inmesi, bulutun devamlı gölgelik yapması, taştan 12 pınarın fışkırtılması onlardan bir kısmıdır.

Musa Peygamber'in Her Şeye Rağmen İlâhi Desteği Dilemesi

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي

"Musa dedi ki: "Ey Rabbim! Benim göğsümü genişlet..."

Peygamberlik derecesi öyle bir uyanıklık arzeder ki, her şeye rağmen Allah'a yönelip O'nun desteğini istemeyi telkin eder. Musa (aleyhisselam)'ın Asâ'sına kudret, eline hikmet ve inayet sunulmuştu.

O bununla yetinmedi; hepsini lütfeden kudrete yüz çevirmeyi

edep ve saygı bilerek el açtı ve O'ndan şu dört şeyi istedi:

1- Göğsünün genişletilerek hakkı bütün haşmetiyle savunma gücüne kavuşturulmasını,

2- İlâhi emirleri tebliğ edebilmek için, işlerinin kolaylaştırılmasını ve sebeplerin kendisinden yana oluşturulmasını,

3- Dilindeki hafif peltekliğin giderilmesini; daha tesirli konuşma yapabilme imkânına eriştirilmesini,

4- Daha pürüzsüz konuşabilen kardeşi Harun (aleyhisselam)'ın bu yüce davaya hizmette kendisine yardımcı verilmesini.

Bu dört isteğin gerçekleşmesiyle daha verimli hizmetlerde bulunabileceğini ve nimetleri, başarıları lütfeden Cenâb-ı Hakk'ı daha çok anıp tesbihte bulunma kuvvet ve imkânına kavuşabileceğini biliyor ve niyetinin bu fazilete erişmek olduğunu dile getiriyordu.

Amaç mukaddes, niyet iyi, istek meşru olunca, Allah O'nun dileğini kabul buyurdu. Çünkü daha önce de O'na büyük lutufta bulunmuş, Fir'avn'ın O'nu öldürtmesine imkân verdirmemişti; üstelik O'nu Fir'avn'a beslettirerek kudretini bir defa daha izhar etmişti.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in iki büyük mucizeyle desteklenerek Fir'avn'a gönderildiği konu edildi. Sonra da Musa (aleyhisselam) bu ağır görevi lâyıkıyla yerine getirebilmek için Allah'tan dört şey istediği ve dileğinin kabul edilerek ilâhi inayete mazhar kılındığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın İsrailoğulları hakkında uygulamaya başladığı soy kırımı döneminde Musa Peygamber'in o fırtınadan kurtarıldığı üzerinde duruluyor. Hazırlanan ilâhi plân ve programın kusursuz olarak hedefine doğru ilerlediği anlatılıyor. Sonra da Musa (aleyhisselam) ile Harun (aleyhisselam)'ın Fir'avn'ı Hakk'a davet etmek üzere vazifelendirildikleri belirtilerek onlarla Fir'avn arasında geçen ilk safhaya dikkatler çekiliyor.

إِذْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰٓ ﴿٣٨﴾ أَنِ ٱقْذِفِيهِ فِى ٱلتَّابُوتِ فَٱقْذِفِيهِ فِى
ٱلْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ ٱلْيَمُّ بِٱلسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى وَعَدُوٌّ لَّهُۥ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً

مِنِّيۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِيْ ﴿٣٩﴾ اِذْ تَمْشِيْٓ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى
مَنْ يَّكْفُلُهٗۗ فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَۗ وَقَتَلْتَ نَفْسًا
فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًاۚ فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ
عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْۚ ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوْكَ
بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْۚ ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰىۚ ﴿٤٣﴾ فَقُوْلَا
لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ
عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِيْ مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾
فَأْتِيٰهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْۗ قَدْ
جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّكَۗ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ
اِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾

38-39- Hani annene ilham edilecek şeyi ilham etmiştik: Musa'yı bir sandığa yerleştir de suya at, su onu kıyıya bıraksın; hem bana, hem ona düşman biri onu alır. (Ey Musa!) Gözetimim altında yetiştirilesin diye kendi katımdan senin üzerine sevgimi koydum.

40- Hani kız kardeşin (Fir'avn'ın evine) yürüyüp giderken, "Ona bakacak bir kimseyi size haber vereyim mi?" demişti. Böylece gözü aydınlık olup üzülmesin diye seni annene çevirmiş olduk. Ve sen bir kişiyi öldürdün de biz seni üzüntü ve kederden kurtardık; seni türlü türlü imtihanlarla karşı karşıya getirdik. O sebeple Medyen halkı arasında yıllarca kaldıktan sonra Ey Musa, bir kader (çizgisi gereği dönüp buraya) geldin.

41- Seni kendim için yetiştirip hazırladım.

42- Senle kardeşin açık belgelerimle gidin, beni anmak hususunda gevşeklik göstermeyin.

43- Fir'avn'a gidin; çünkü gerçekten o azmıştır.

44- Ona yumuşak söz söyleyin; ola ki öğüt alır ya da (âlemlerin Rabbine saygı duyup) korkar.

45- Musa ile kardeşi, "Rabbimiz! Doğrusu onun bize azgınca saldırmasından veya zulüm ve tuğyanda bulunmasından korkarız" dediler.

46- Allah onlara, "Korkmayın. Şüphesiz ki ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm" dedi.

47- Ona gidin de deyin ki: "Biz şüphen olmasın ki Rabbin elçileriyiz; artık İsrailoğulları'nı bizimle gönder de onlara azap etme; gerçekten sana Rabbinden bir mucizeyle geldik. Selâm doğru yola uyana olsun.

48- Şüphesiz ki bize şöyle vahyedildi: Azap elbette (hakkı) yalanlayıp yüzçevirenleredir."

İLGİLİ HADİSLER

"Sanatında hayır umarak işleyen kimse, Musa'nın anasına benzer. O hem çocuğunu emziriyor, hem de ona karşılık ücret alıyordu."[1]

"Âdem Peygamber ile Musa Peygamberin ruhları karşılaştı. Musa O'na dedi ki: "Sen insanları bedbaht kılıp onları Cennet'ten çıkarttın." Bunun üzerine Âdem O'na dedi ki: "Allah seni peygamberlikle taltif ederek kendine seçip beğendi, Tevrat'ı sana indirdi değil mi?" Musa da: "Evet öyledir" deyince, Âdem O'na: "Ben yaratılmadan önce bunun üzerime yazıldığını gördüm" dedi. Musa: "Evet öyledir" diye cevap verdi. Böylece Âdem, Musa'ya karşı delil ve hüccet getirmiş oldu."[2]

İsrailoğulları'nın Çoğalmasının Önlenmesi

Mısır kralı Fir'avn (II. Ramses) Mısır'ın yerlisi olmayan İsrailoğullarına karşı hiçbir zaman âdil davranmadı; onlara hep ikinci sınıf vatandaş nazarıyla baktı. Gün geçtikçe çoğalan İsrailoğulları, yerli halkı tedirgin etmeye başladı ve bu yüzden Mısır'ın geleceğini ve asıl yerlilerinin sonlarının karanlık olacağını görüyorlardı. Sonunda Fir'avn'ı bu hususta iyice hazırlayıp onların çoğalmasına karşı daha ciddi ve sert tedbir almaya ittiler. Çare olarak, da, İsrailoğulları'ndan doğacak erkek çocukları imha etmeyi en uygun yol olarak seçtiler.

---

1 Hafız İbn Kesir/Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim: 3/148

2 Buhari/Tefsir: 1/20 - Ahmed; 2/287, 440

İşte bu sırada Musa (aleyhisselam)'ın anası, Musa'yı doğurdu; fakat doğumunu gizli tutmaya çalıştıysa da, bir gün duyulacağını ve diğer çocuklar gibi Musa'nın da öldürüleceğini düşünmeye başladı. Başka bir kurtuluş yolu bulamayınca kararını verdi: Musa'yı bir sandığa yerleştirip Nil ırmağına atmayı uygun gördü. Bu da kendisine yapılan ilhamdan kaynaklanan bir çare idi. Çünkü Cenâb-ı Hak, Musa (aleyhisselam)'ı sözü edilen katliâmdan kurtarmayı dilemiş bulunuyordu. Kadıncağız kalbine doğan ilhama uyup Musa'yı bir sandık içine iyice yerleştirip Nil'e attı. Sandık Nil kenarında bulunan Fir'avn'ın sarayının önüne sürüklenip gitti. Saraydakiler merak edip sandığı sudan alıp açtılar; nur topu gibi çok sevimli bir çocukla karşılaştılar. Fir'avn'ın karısı ona karşı aşırı bir sevgi duymaya başladı. Onu evlâtlık edinmeyi düşündü. Fir'avn'ın da hoşuna gitmiş olmalı ki, eşinin düşünce ve görüşünü olumlu karşıladı.

Böylece Musa (aleyhisselam) ve Allah'ın düşmanı olan kral, Musa'yı kendi sarayında besleyip büyütmeye özen gösterdi. Ne var ki, Musa (aleyhisselam) hiçbir kadının göğsünü emmedi. Olayı tezgâhlayan Cenâb-ı Hak, yabancı kadınların göğüslerini ona haram kılmıştı. Musa Peygamber'in kız kardeşi devreye girdi, çocuğa uygun bir sütanne bulabileceğini söyledi. Saray halkı onun önerisini kabul edince, Musa (aleyhisselam)'ın annesi saraya çağrıldı. Böylece anne yavrusuna kavuşmuş oldu; hem en azılı düşmanın evinde. Ancak kadın bunu gizli tuttu. Göğsünü Musa'ya verince, çocuk hiç yadırgamadan emmeye başladı. Saraydakiler buna çok sevindiler ve Musa'nın öz annesini, sütanne olarak ücretle tuttular.

Allah'ın Sevip Sevdirmesi

İsrailoğulları'ndan doğan erkek çocukları acımasızca öldürten Fir'avn, sandıktan çıkan Musa'yı görünce bir anda ona karşı derin bir sevgi duymuş ve eşinin "Onu evlât edinelim" sözüne itiraz etmemişti. Zira Cenâb-ı Hak, Musa'ya Vedud sıfatıyla tecelli etmiş; böylece hem onu sevmiş, hem de sevdirmişti. Evet, o sonsuz kudret sahibi, Fir'avn'ın yok edilmesini, tahtının yıkılıp isminin lanetle anılmasını hazırlayacak olan peygamberi, yine Fir'avn'a hem de sarayında besletme mucizesini ortaya koymuştu.

İlâhi İnayetlerin Hatırlatılması

Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber'e açtığı inayet kapılarını bir bir sıralıyor; Çocukluğundaki kurtarılma plânını hatırlattıktan sonra Mısır'da

inkarcı Kibtlardan birini hatâ ile öldürmekle korku ve endişeye, üzüntü ve tedirginliğe kapıldığına ve fırtınadan yakayı kurtardığına atıflar yapılıyor; sonra oradan kaçıp Medyen'e gittiği, orada Şuayb Peygamberle buluşup O'nun kızıyla evlendiği; bütün bu badirelerde ilâhi yardımın hep ondan yana tecelli ettiği bir tablo misali gözlerinin önüne seriliyor. Çetin mücadelelerden sonra Şuayb Peygamber'le buluşup uzun yıllar onunla görüşmesi bir olgunlaşma dönemi olarak vasıflandırılıyor.

Böylece Musa (aleyhisselam)'ın Allah'ın dinini tebliğ edip İsrâiloğulları'na uygulatmak için yetiştirilip hazırlandığına dikkatler çekiliyor. Tam olgunluk çağına erişince de Fir'avn ve avanesini uyarmak üzere görevlendiriliyor ve bu hususta kendisine irşat ve uyarı metodu da öğretiliyor.

Musa Peygamber'in Kıssasından Öğütler ve İbretler:

1- Doğru yoldan sapmış, inkarcı bir toplum ya da milleti uyarıp irşad etmek, daha çok tecrübeli, kültürlü ve olgun mü'minlerin görevidir.

2- Böyle bir uyarı ve irşat görevine başlarken -olgunluk ve tecrübeyle birlikte- Allah'ın mutlaka yardımını dilemek gerekir.

3- İrşad yolunda bulunan mü'minler daha çok dört şeye muhtaçtırlar:

a) Göğüslerinin imân cesaretiyle dolup genişlemesini, her türlü ârizi korkuları yenme şuurunun kendilerinde geliştirilmesini,

b) İşleri yürütmek, irşadı amacına ulaştırmak için belli bir plân ve programla hareket edebilme imkânına kavuşturulmalarını,

c) Yerinde çok güzel, tesirli konuşabilmek için hem kendilerini yetiştirmelerini, hem de fırsatları değerlendirme idrâkine eriştirilmelerini,

d) Kendilerine destek ve yardımcı olabilecek dost ve yakınlarını seçebilme basiretini kullanabilmelerini Allah'tan istemeleri çok lüzumludur.

4- Başarılı olan her adımda Allah'ı daha çok tesbih edip anmaları; Allah'ın her şeyi işitip gördüğünü bir an olsun akıllarından çıkartmamaları gerekmektedir. O takdirde Cenâb-ı Hak, sünnetullahı gereği mürşide yardım eder ve işlerini kolaylaştırır.

5- Allah yardım etmeyi dilediği zaman kuluna ilhamda bulunur; ona nasıl hareket etmesi gerektiğini hatırlatır.

6- Kendi dinini bir milletin bünyesinde yaşatmayı murat ettiğinde, din düşmanlarını da farkında olmadıkları halde dine hizmete sevk eder.

7- Kulunu başarılı kılıp inkarcı azgınlardan kurtarmayı dilediği zaman, onu belli bir çevreye sevdirir.

8- Kişinin imân derecesine, dine hizmet aşkına orantılı olarak onu birtakım imtihanlardan geçirir. Bu insanı hem hayata daha iyi hazırlar, hem de olaylar karşısında müsbet tavır almasını sağlar; aynı zamanda mücadele azmini artırır.

9- Hakk'a davet, inkarcıları uyarmak, irşada devam edebilmek hususlarında hiçbir zaman edep ve terbiye, nezaket ve nezahet kaidelerini unutmamak; aynı zamanda yumuşak, çekici söz söylemek, kırıcı olmaktan kaçınmak şarttır.

Nitekim Cenâb-ı Hak, Musa ile Harun (aleyhisselam) bu konuda şöyle emir verip tavsiyede bulunmuştur:

"Ona yumuşak söz söyleyin. Ola ki öğüt alır, ya da (âlemlerin Rabbina saygı duyup) korkar."

Zira hak, her yanıyla edep, terbiye, vakar ve fazilettir. Anlatımında nezaket ve incelik hâkimdir. Kişisel çıkarların ötesinde Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki engelleri, incitmeden, kırmadan, tiksindirmeden, ürkütmeden bir bir ustaca kaldırmaktır.

O bakımdan mürşidin veya tebliğatçının dilinde letafet, sözünde zerafet, kalbinde selâmet, anlatımında helâvet şarttır. Allah'ın dinini beşerin kalbine ve kafasına işlerken ve kalpleri Allah'ın solmaz boyasıyla renklendirirken, kullanacağımız fırçaya çok dikkat etmek zorundayız. Hafif bir kayma veya gaflet her şeyi berbat edebilir.

İlgili âyetle, inkarcıların genellikle ölçüsüz, hırçın, kaba ve şarlatan olabilecekleri belirtilerek, onların bu tutumlarının tam aksine bir tavır takınmanın, başarı sağlamak için gerekli olduğuna işaret ediliyor.

Musa kıssasıyla bize bu mesajlar verilirken, Mekke'de ardı arkası kesilmeyen tecavüzlere uğrayan mü'minler teselli ediliyor. Tarih boyunca

hak ile bâtılın hep sürtüşme ve tartışma halinde bulunduğu dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, büyük bir kurtarıcı olarak İsrailoğulları'nın başına geçirmek ve hak dini tebliğ etmek için Cenâb-ı Hakk'ın çok sıkıntılı bir dönemde Musa Peygamber'i nasıl koruyup kurtardığı konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle aynı konunun devamı işleniyor: Musa Peygamber ile Fir'avn arasında geçen konuşmadan bir bölüm nakledildiyor ve arkasından Cenâb-ı Hakk'ın kudretine delil olan beş kadar belge sıralanıyor.

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ
خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا
عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ
فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ
وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى ﴿٥٥﴾

49- Fir'avn, "Ya Musa! Rabbiniz kim?" diye sordu.

50- O da: "Rabbimiz her şeye hilkatini (yaratılışta türünün özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir" dedi.

51- Fir'avn, "Ya öyle ise gelip geçen nesillerin durumu ne oluyor?" dedi.

52- Musa, "Onlar hakkındaki bilgi Rabbimin katında bir kitapta yazılıdır. Rabbim şaşırmaz da, unutmaz da" dedi.

53- O Rab ki yeryüzünü size bir beşik yapmış, onda size yollar açmış, üzerinize gökten su indirmiştir. Biz o su ile çeşit çeşit, çift çift bitkiler

çıkarmışızdır.

54- Hem onlardan yiyin, hem de davarlarınızı otlatın. Şüphesiz ki bu düzende sağduyu sahipleri için nice belgeler vardır.

55- Sizi topraktan yarattık; oraya döndüreceğiz ve oradan tekrar sizi çıkaracağız.

İLGİLİ HADİS

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir cenazenin teşyi'inde bulunuyordu. Defin işi yerine getirilirken bir avuç toprak atıp kabre attı ve şöyle dedi; **"Sizi topraktan yarattık."** Sonra bir avuç toprak daha alıp kabre attı ve: **"Sizi buraya döndüreceğiz"** dedi ve sonra yine bir avuç toprak alıp attı: **"Ve sizi tekrar buradan çıkaracağız."** dedi.[1]

Musa (sallallahu aleyhi ve sellem) ile Fir'avn Arasındaki Tartışma

İlâhlık iddiasında bulunan Fir'avn, Musa (aleyhisselam) ile Harun (aleyhisselam)'ın uyarısını dinledikten sonra onlarla tartışma ihtiyacını duydu. Çünkü tek ilâh hakkında ciddi hiçbir bilgisi yoktu. O nedenle sordu:

- Ya sizin Rabbiniz kimdir? Musa (aleyhisselam) cevap verdi;

- Her şeye hilkatini (yaratılışta türünün özelliğini ye her birinin hangi amaca yönelik bulunduğunu) veren, sonra da doğru yolu gösterendir.

Musa Peygamber bu cevabıyla biyolojik kanuna dokunup insan aklını harekete geçirmeyi amaçlamıştır. Sonra da dikkatleri binlerce bitkilere ve diğer canlılara çekmiş; bunların bir su gibi akıp gittiğini, fakat gidenlerin yerine yenilerinin gelmekte olduğunu belirterek kâinatta her olay ve harekette ilâhi kudretin mutlak anlamda tasarruf ettiğini belirtmeye çalışmıştır. Gelişigüzel, gayesiz ve amaçsız hiçbir şeyin yaratılmadığını dolaylı şekilde vurgularken insandan başka her canlının taşıdığı iki önemli özelliğiyle sürüp gittiğine parmak basmıştır: Bir özelliği, türünü devam ettirmek; diğeri ise, taşıdığı her türlü faydayı insanlara cömertçe sunmaktır.

Musa Peygamber'in bu hakimane cevabını anlayamayan Fir'avn sordu:

- Ya gelip geçen nesillerin durumu ne oluyor? Yani eğer senin dediğin

1 Müsned-i Ahmed: 1/303, 368

gibi bir ilâh varsa ve o da doğru yolu gösteriyorsa, gelip geçen putperestler, inkarcılar neden doğru yolu bulamadılar ve onların bu durumlarına nasıl bir cevap bulabilirsin?

Musa (aleyhisselam) hayatın sadece dünya olmadığını, bir hesap ve ceza gününün geleceğini hatırlatarak şöyle cevap verdi;

- Onların durumu hakkındaki bilgi Allah yanında yazılıdır. Rabbim ne şaşırır, ne de unutur. Günü gelince âdil bir sultan olarak hükmünü yürütür.

Onun bu cevabı biraz olsun Fir'avn'ı düşünmeye itti. Musa (aleyhisselam) bu ortamdan yararlanmayı fırsat bilerek Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden kevni belgeleri bir dizi halinde şöyle sıraladı:

1- O Rab ki, yeryüzünü bir beşik yapmıştır.

Musa Peygamber bununla yeryüzünün boşlukta bir beşik gibi asılı bulunduğunu, hareket halinde olduğunu anlatmak istemiştir. Zira beşik, iki ucundan sehpaya asılı olup boşlukta sallanmaya elverişli bir araç demektir. Yerkürenin buna benzetilmesi çok düşündürücü ve anlamlıdır.

2- Yeryüzünde yollar ve geçitler açmıştır.

Bu, jeolojik devirlerde meydana gelen değişmelerin çok düzenli ve amaçlı bulunduğuna; dağların, tepelerin, ovaların insan hayatına elverişli ve yararlı ölçüde yaratıldığına bir ana fikir olarak ortaya konulmuştur.

3- Gökten su indirmiştir.

Bu, bir tesadüf eseri değildir. Yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması ancak onda üçünü oluşturan kara parçasının su ihtiyacını karşılayabilmektedir. Aynı zamanda su zerrelerinin bir araya gelip yağmur damlaları halinde çok ölçülü ve ahenkli biçimde inmesi, yerçekim kanunu ile atmosferin hafifliği arasındaki denge ile yakından ilgilidir, Fiziksel olarak böyle bir denge bulunmasaydı yağmur ve dolunun düşüş şekli üzücü ve zararlı olurdu.

4- Tür tür, çift çift bitkiler çıkarmışızdır.

Her bitki aynı suyu emer, aynı toprakta yeşerir ve aynı güneşi alır, ama ayrı ayrı özellik taşır: Rengi, kokusu, taşıdığı kimyasal madde ve vitaminler değişiktir. Aynı zamanda biyolojik olarak devamlı aşılanma söz

konusudur.

Bütün bu ameliyelerin ve özelliklerin taşıdıkları yararlar kendileri için değil, insanlar içindir. Yüce Yaratanın sanatının eşsizliğini, plânının mükemmelliğini, hikmetinin yüceliğini kanıtlamaktadır.

Akıl ve sağduyu sahipleri için açık belgelerdir bunlar.

5- Sizi topraktan yarattık.

İlk insan Âdem (aleyhisselam) topraktan ayrı bir kanunla yaratıldığı gibi, O'nun soyu da bizim bildiğimiz biyolojik kanunla yaratılmış, ama elde ettiği gıdaları yine topraktan alıp yaşamakta, toprakla iç içe bulunmaktadır. Aynı zamanda yenilen gıda maddelerinden baba sulbünde sperma oluşmakta ve bu açıdan insan yine topraktan yaratılmaktadır. Kadının rahminde oluşan yumurta da öyle...

Bitkiler de buna benzer bir üreme sistemi içindedir: Toprakta yeşerirler, bir süre sonra kuruyup toprağa düşerler ve yine şartlar bir araya gelince o bitkilerin tohumlarından veya köklerinden yenileri yeşerip çıkar.

İnsanlar da ölüp toprağa dönüşecek. Sonra ikinci hayata kaldırılma emri tecelli edecek, bedenler yeniden oluşacak ve ruhlar alemindeki, diğer bir tabirle Berzah alemindeki ruhlar gelip kendilerine ait bedenlere yerleşecekler.

Ne var ki Fir'avn ve onun paralelinde olanların bu ilâhi belgeleri görecek gözleri, işitecek kulakları, anlayıp idrâk edecek kalpleri yoktu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber ile Fir'avn arasında geçen konuşmadan bazı önemli parçalar anlatıldı. Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin eşsizliğine delâlet eden belgeler sıralanarak beşer aklına ışık tutulmak istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın Musa (aleyhisselam)'a sihirbaz damgasını vurup ülkenin uzman sihirbazlarıyla onu tesirsiz hale sokmayı plânladığı ve öylece Musa ile sihirbazların karşılaştırılma safhaları üzerinde duruluyor. Hakk'ın mutlaka üstün geleceğine misal verilerek hem Mekke'de zor günler geçiren Ashab-ı Kiram, hem de yaşamakta olup din ve vicdan hürriyetlerine saldırılan mü'minler teselli ediliyor ve müjdeler veriliyor.

وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾ قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا
مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهٗ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ
مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّيْنَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ
فَجَمَعَ كَيْدَهٗ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوْٓا اَمْرَهُمْ
بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوْٓا اِنْ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ يُرِيْدٰنِ اَنْ
يُّخْرِجٰكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيْقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾
فَاَجْمِعُوْا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوْا صَفًّا ۚ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾
قَالُوْا يٰمُوسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلْ اَلْقُوْا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى
﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فِيْ يَمِيْنِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوْا ۭ اِنَّمَا صَنَعُوْا كَيْدُ
سٰحِرٍ ۭ وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾

56- Andolsun ki Fir'avn'a (gereken) bütün belgelerimizi gösterdik, bununla beraber o yalanlayıp kabul etmekten kaçındı.

57- "Ey Musa, dedi, bizi kendi toprağımızdan sihir ve büyünle çıkarmak için mi geldin?

58- Herhalde biz de seninkinin benzeri bir sihir sana getireceğiz. Artık bizimle kendi aranda bir yer ve vakit belirle ki bizim de, senin de sözü-

müzden dönmeyeceğimiz (elverişli) düz bir yer olsun o.."

59- Musa: "Buluşma yerimiz ve zamanımız o şenlik günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir" dedi.

60-Fir'avn ayrılıp gitti; hile ve düzenini toplayıp hazırlandıktan sonra geldi.

61- Musa onlara dedi ki: "Yazıklar olsun size! Allah'a karşı yalan uydurmayın, sonra bir azap ile kökünüzü kesip kurutur. Allah'a iftira eden gerçekten hüsrana uğramıştır."

62- Sihirbazlar durumlarını (ne yapacaklarını) kendi aralarında tartıştılar ve konuştuklarını gizli tutmaya çalıştılar.

63- Dediler ki: "Bu ikisi (Musa ile Harun) iki sihirbazdır ki sizi sihirleriyle toprağınızdan çıkarmak ve örnek sayılan yolumuzu, mezhebimizi (temelinden yıkıp) gidermek istiyorlar.

64- Onun için hile ve düzen adına neyiniz varsa bir araya getirin, sonra birer dizi halinde gelin. Bugün üstün gelen herhalde kazanmış ve umduğuna ermiş (olacak)."

65- Sihirbazlar "Ey Musa! dediler, ya önce sen (asanı ve hünerini ortaya) koy, ya da biz koyalım?"

66- Musa onlara: "Siz koyun" dedi. Ansızın urganları ve değnekleri sihirleriyle Musa'ya doğru sür'atle geliyormuş gibi (hayali şekilde) göründü.

67- O yüzden Musa, içinde bir korku duydu.

68- Biz ona, "Korkma, bugün mutlaka üstün olan sensin" dedik.

69- "Sağ elindekini yere bırakıver de onların yaptıklarını yalayıp yutsun. Yaptıkları, sihirbazın hile ve düzeninden başkası değildir. Sihirbaz ise nereden gelirse gelsin umduğuna erişip başarılı olamaz."

Sihir

قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى

"Ey Musa, dedi, bizi kendi toprağımızdan sihir ve büyünle çıkarmak için mi geldin?"

Bakara suresi 102. âyetin tefsirinde kısmen açıkladığımız gibi, sihir; bir bakıma gözbağcılık, büyücülük anlamına gelir. Tarihi çok gerilere uzanır. Eski Çin'de, Hindistan'da, Mısır'da, İran'da ve özellikle Keldaniler'de yaygınlaşıp gizli bir meslek haline getirildiği bilinmektedir.

Mısır'da Fir'avnlar devrinde sihir ve büyüye çok önem verilirdi. Sihirbazlar halk arasında ve sarayda büyük ilgi ve itibar görürler, âdeta halkın güzide insanları sayılırlardı. O bakımdan Musa (aleyhisselam)'ın peygamberliğini o devirde kanıtlayabilmek için gösterdiği mu'cizeleri Fir'avn bir bakıma sihir zannedip Musa (aleyhisselam)'ın karşısına ülkenin en ünlü ve en uzman sihirbazlarını çıkartma ihtiyacını duydu.

Oysa sihirle mucize arasında temelde büyük farklar vardır. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Sihir, gözbağcılıktır. Meydana getirilen olayın aslında bir değişiklik olmadığı halde seyircilerin gözlerinde değişik biçimde görünür.

Mu'cize: Meydana gelen olayın temelinde de değişiklik söz konusudur. Mevcut tabiat kanunları dışında olağanüstü bir olaydır. Ortaya çıkan şey, aynen vuku bulmuştur.

b) Sihirle ortaya konulan olağanüstü gibi görünen olay, bir an için öyle görüntü verir ve sonra da ortada olağanüstü bir durum kalmaz.

Mucize ise, çoğu zaman göründüğü gibidir ve öylece kalır. Musa Peygamber'in Asâ'sını kayaya vurup 12 pınar fışkırtması, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in parmaklarının arasında su kaynayıp yüzlerce Ashab-ı Kirâm'ın su ihtiyacını karşılaması bu cümledendir.

c) Sihrin temelinde hak yok, bâtıl vardır. Allah'a imân yok, inkâr ve sapıklık mevcuttur. Mu'cize ise tamamen bunun aksine bir olaydır ki ilâhi kudretin tecellisiyle iciçedir.

d) Sihirde olaylarla ilgili sebepler ve illetler iptal edilmez. Mucizede bunlar iptal edilir; öyle ki, ortaya konan olağanüstü olay, sebep ve illetten kopuk ve bağımsızdır.

Bilindiği gibi, sihrin birçok türleri ve çeşitleri vardır. İslâm filozofu Râzi (841-926) sihri sekiz ayrı bölüm halinde incelemiştir.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

1- Eski Keldaniler'in yaptıkları sihir.

Bu, tapınmalarla, yıldızların hareketleriyle ilgili bir sihirdir. Kaynağı tabiattır.

2- Ruhsal sihir.

Bu, insan nefsinin, diğer bir tabirle ruhunun kendileri ve başkaları üstündeki tesirleriyle ilgili sihirdir.

3- Cinler, periler ve ruhaniler gibi gizli güçlerle yapılan sihir.

4- Seyircilerin gözlerini boyayarak, gözbağcılık yaparak yapılan sihir.

Bu, bir bakıma hokkabazlıktır. İnsanı, görmediği, yalnız sesini duyduğu birtakım olayların tesiri altına bırakmasıyla ilgili bir sihirdir.

5- Kendi kendine işleyen veya başkalarına sezdirmeden gizlice çalıştırılan araçlarla yapılan sihir.

Bunun özünü ve temasını, insanı şaşırtmak, ilgisini başka tarafa çekerek birtakım hareketler yapmak oluşturur.

6- Su, maden gibi çeşitli şeylerin bileşimi sonucu hazırlanan ilâçlarla yapılan sihir.

Bunun esası, insanı uyuşturmak ve derin düşlere daldırmaktır.

7- Birtakım dualar okuyarak saf insanları, özellikle dini konuları hiç düşünmeden kabullenen ve içten bağlanan, aynı zamanda kolay aldanan veya kanan kimseleri kandırmak suretiyle yapılan sihir.

8- İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkları, çekişmeleri çoğaltarak, birtakım gizlilikleri bildiklerini ileri sürmek suretiyle yapılan sihir.[1]

Fir'avn'ın Kendisine Gösterilen Mu'cizeyi Sihir Sanması

Sihrin çok yaygın olduğu ve daha çok gözbağcılığa dayandığı Mısır da Musa (aleyhisselam)'ın gösterdiği mucizelerin sihir zannedilmesi pek yadırganacak bir olay değildir. Ancak en ünlü sihirbazların, Musa (aleyhissellam)'ın gösterdiği mucize karşısında eğilmeleri ve bunun kesinlikle sihir

1 Mefatihü'l-gayb: 1/637, 638

ve büyü olmadığını anlayarak Allah'a ve Peygamberine imân etmeleri karşısında Fir'avn'ın hâlâ inkâr ve azgınlıkta ısrar etmesinin makul ve mazur hiçbir yanı yoktur. Zira eğer Musa (aleyhisselam)'ın gösterdiği mucize, sihir türünden bir olay olsaydı, uzman sihirbazlar onu çok iyi anlar ve karşılık vermek için bütün hünerlerini ve bildiklerini ortaya mutlaka koyarlar, sonra da Allah'a ve Musa'ya inanma ihtiyacını duymazlardı. Oysa durum tamamen aksine cereyan etmiştir.

O halde Fir'avn artık bu konuda gerçeklen görmek ve kabullenmek istemiyor, otoritesinin sarsılmasına kesinlikle kapı açmıyor ve ne pahasına olursa olsun Musa'yı tesirsiz hale getirmeyi düşünüyordu.

O nedenle Cenâb-ı Hak bunca açık delil ve belgelerden sonra büsbütün küfür ve azgınlığını artıran Fir'avn'ı yok etmeyi irâde buyurmuş ve bunun için gereken emrini indirmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle hak ile bâtılın tartışma ve mücadelesini yansıtan Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasının mucize ve sihirle ilgili safhası konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in ortaya koyduğu mucizenin sihir olmadığını anlayan sihirbazların secdeye kapanmaları üzerinde duruluyor, Fir'avn'ın bu gerçeği bile göremeyecek kadar kalp gözünün kör olduğuna işaretle, sihirbazların Cenâb-ı Hakk'a imân etmekle kalmayıp bir anda mahviyetkâr bir tavırla O'na teslim oldukları çok beliğ bir anlatımla işleniyor. Sonra da imânları uğruna sihirbazların ölümü küçümsedikleri çok tesirli bir misal mahiyetinde anlatılarak Ashab-ı Kiram ve sıkıntıda bulunan mü'minler teselli ediliyor.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنْتُمْ
لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَأُقَطِّعَنَّ
أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ ۖ وَلَتَعْلَمُنَّ
أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ

وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾ إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ ۖ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

70- (Hak ortaya çıkınca) sihirbazlar secdeye kapandılar ve "Biz Harun ile Musa'nın Rabbine imân ettik" dediler.

71-Fir'avn, "Ben size izin vermeden imân mı ettiniz? Şüphesiz ki size sihir öğreten elebaşınız odur. Yemin ederim ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi öylece hurma dallarına asacağım ve işte (o zaman) hangimizin azabı daha şiddetli ve sürekli olduğunu herhalde bileceksiniz" dedi.

72- İmân eden sihirbazlar ona dediler ki: "Seni, bize gelen bunca açık belge ve mucizelere ve bizi yoktan var kılıp meydana getirene elbette tercih etmiyeceğiz. Artık neye hükmedeceksen hükmet. Senin ancak dünya hayatına hükmün geçer.

73- Şüphesiz ki biz, suçlarımızı ve bizi zorladığın sihre karşı (meydana gelen günahlarımızı) bağışlaması için Rabbimize imân ettik. Allah en hayırlı ve baki olandır."

74- Doğrusu kim Rabbine suçlu olarak gelirse, şüphe edilmesin ki Cehennem onadır; orada ne ölür, ne de yaşar.

75- Kim de Rabbine mü'min olarak ve iyi-yararlı amellerde bulunarak gelirse, işte onlar için en yüksek dereceler vardır.

76- Altından ırmaklar akan Adn Cennetleri vardır. Orada ebedi kalıcılardır. İşte bu, arınıp temizlenenlerin mükâfatıdır.

İLGİLİ HADİSLER

"Cehennem ehline gelince: Onlar oranın ehlidirler, ne ölürler, ne de dirilirler. İnsanlardan bir kısmına ise, günahları sebebiyle ateş dokunur da onları bir bakıma öldürür bir duruma sokar. Öyle ki, kömürleşirler, derken onlar hakkında şefaate izin verilir de gruplar halinde getirilirler ve Cennet ırmaklarına atılırlar. Sonra da Cennet ehline: "Ey Cennet ehli! Bunların üzerine (cennet sularından) dökünüz" denilir. Böylece sel yatağında süratle yeşeren bitki gibi yeşerip (terütaze olurlar)."[1]

"Cennet yüz derecedir. Her iki derece arası, gökle yer arasındaki mesafe gibidir, Firdevs onun yüksek derecesidir. Cennetin dört ırmağı Firdevs'ten kaynaklanıp çıkmaktadır. Arş ise, Firdevs'in üstündedir. Allah'tan (cennet) istediğiniz zaman Firdevs'i isteyiniz."[2]

Mucizenin Sihri Boşa Çıkartması

Urgan ve değneklerin sihir yoluyla yılan görünümünde gözlere görünmesi ve Allah'ın Musa (aleyhisselam)'a "Elindekini yere bırakıver" diye emretmesiyle Asâ'nın büyük ve o nisbette kıvrak bir yılan olup bütün urgan ve değnekleri yutarak bir anda yok etmesi, sihirbazlarda büyük bir şaşkınlık ve telaş doğurmuş; Fir'avn'ın bütün ümitlerini suya düşürmüştü. Sihirbazlar çok geçmeden kendilerini toparlayıp olayı akıl ve sağduyu yoluyla incelemeye koyulmuşlar ve kesin olarak anlamışlar ki, yapılacak hiçbir sihir bu ilâhi kudret karşısında bir anlam ve tesir icra edemeyecektir. Sonra da urgan ve değneklerin bütünüyle yok oluvermesi, daha sıhhatli ve doğru düşünmelerine imkân vermiş ve öylece Musa Peygamber'in ortaya koyduğu olağanüstü şeyin sihir olmadığını daha iyi anlamışlardı. Çünkü sergilenen olay sihir türünden olsaydı yutulan urgan ve değneklerin bir süre sonra eski hallerinde görünmeleri gerekirdi, yani her şey eski halinde olduğu gibi kalırdı. Oysa Asâ tarafından yutulan şeyler bütünüyle belirsiz hale gelmiş, ortada hiçbir şey kalmamıştı. Hem sihirbazlar sanatları gereği, neyin sihir olup olmadığını çok iyi bilirlerdi. Onun için ilâhi kudretin yüceliği karşısında teslimiyet gösterip imân etmişlerdi.

1 Müsned-i Ahmed: 3/48, 255

2 Müsned-i Ahmed: 3/5

İslâmiyet Akıl ve Bilgi Yoluyla Kalplere Yerleşince

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan genel bir kuralı her zaman gözönünde bulundurmamız; tebliğ ve irşat görevini sürdürürken o kuraldan mutlaka yararlanmamız gerekmektedir.

O da aşağıda dört madde halinde sıraladığımız âyetlerle ifade edilen ve hepsinden ortaklaşa çıkarılan şu kuraldır: "Hak gelmeyince bâtıl gitmez", "Doğru getirilmedikçe yanlış ortadan kalkmaz."

1- "De ki: Hak geldi, bâtıl yok oldu; çünkü gerçekten bâtıl yok olmaya mahkumdur."[1]

2- "Suçlu günahkârlar hoşlanmasa bile hakkı hak olarak ortaya koymayı, bâtılı boşa çıkarıp hükümsüz kılmayı (Allah) murat ediyordu."[2]

3- "Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir."[3]

4- "De ki: Hak geldi; bâtıl ise ne (bir şey) başlatıp meydana getirebilir, ne de (onu) geri çevirebilir."[4]

Ancak hak nasıl gelir? Bunun yolu, yöntemi, metodu nedir? İşte önemli olan bu inceliği bilmek ve ona göre bir programla işe başlamaya azmetmektir. Tabii hepsinden önce sağlam bir imân söz konusudur. Çünkü imân, akıl, düşünce ve ilim yoluyla kalbe yerleşince, bir anda orayı doldurur ve o takdirde inkâr, şüphe ve ümitsizliğe yer kalmaz olur. Aynı zamanda kişi bu düzeye gelince, inandığı kutsal dava uğruna feda etmeyeceği bir şey kalmaz. İşte sihirbazların da durumu böyle oldu. Yıllar yılı bâtılı sergileyip büyük takdir ve tebrik toplarken, hakkın ortaya çıkmasıyla bir anda övünüp avundukları bâtıl yok oluverdi. Hakikat güneşi bütün parlaklığıyla onların kalbinde doğunca, her şey o güneşin karşısında sönük ve önemsiz kaldı. Fir'avn onları ölümle tehdit edince, verdikleri cevap her aklı eren için mükemmel bir misaldir. Mutlak bir ölümle burun buruna geldikleri halde Fir'avn'a şu seslenişleri tarihte çok önemii bir olaydır:

---

1 İsrâ suresi: 81

2 Enfâl suresi: 8

3 Enbiyâ suresi: 18

4 Sebe' suresi: 49

"Seni, bize gelen bunca açık belge ve mu'cizelere ve bizi yoktan var kılıp meydana getirene elbette tercih etmeyeceğiz. Artık neye hükmedeceksen hükmet. Senin ancak dünya hayatına hükmün geçer."

Hidâyet Nuru Kalpte Parıldayınca

Duygu düşünceyle, bu ikisi akılla ve bunların hepsi Allah'ın gönüllere aksettireceği hidâyet nuruyla birleşince, kâmil anlamca imân ve irfan başlar. Bunun anlamı şudur: Kişi duygularını yönlendirmek için onu düşünce süzgecinden geçirerek hakka çevirir ve aklına malzeme verip onu duygu ve düşüncesine rehber kılar, bilgisini de ona yardımcı olarak verirse, kendisiyle Allah arasındaki hidâyet sınırına gelmiş olur. Artık Cenâb-ı Hak dilerse onun gönlüne hidâyet nurundan bir kıvılcım atar, dilerse atmaz. Ne var ki, sünnetullah gereği, bu sınıra kendini getirmesini becerip başaranlara hidâyet nurunun kapıları açılır. Gerisi Allah'ın meşietine kalmış bir konudur.

İşte sihirbazlar da o muhteşem olay karşısında hislerinden sıyrılıp kendilerini hidâyet sınırına getirdiler. İlâhi sünnet meşietiyle birleşip onların ellerinden tuttu, hidâyet ışığını kalplerine çevirdi. O andan itibaren onların içinde ne inkâr fırtınası, ne bâtılın pis havası, ne de şüphenin esintisi kaldı. Bir anda kalpleri Allah ve hak din sevgisiyle dolup taştı. Çok güzel bir arınma dönemi başladı. İçten dışa vuran letafet, benliklerini sardı.

İman, Ruhu Sarınca

Belirttiğimiz ölçüde imân ruhu sarıp hücrelere sızınca; kalbi doldurup bâtıl ve şüpheleri yok edince, dünya hayatından gerçek amacın ne olduğu bütün açıklığıyla ortaya çıkar. Çıkınca da, dünya gözlerde küçülmeye başlar, gönülleri istilâ eden şatafat balon gibi söner. Bu düzeye erişen mü'min kesin olarak bilir ve inanır ki, Allah en hayırlı ve en baki olandır. O'ndan başka her şey fânidir. O'na suçlu günahkâr olarak gitmek, alçaklık ve rüsvaylıktır. Hele küfür ve azgınlıkla gitmek, silinmeyen yüz karasıdır.

Çünkü inkâr, yani küfür hakkı gizlemek, onu karanlığa boğmaktır. İmân hakkı ve hakikati ortaya çıkarmak, aydınlığa eriştirmektir.

Âhiret yurdu, kalp ve kafalardaki karanlık ve aydınlığa göre, insana tahsis edilir. Şüphesiz ki Cehennem karanlığı umutsuzluğun; Cennet aydınlığı mutlak mutluluğun değişmeyen rengi ve ölçüsüdür.

İnsan şu geçici hayatta kalbini, vicdanını ve ruhunu arındırdığı oranda kıyamet gününde mükâfata lâyık olur, hak kazanır. Çünkü Allah (celle celaluhu) ancak arınan kullarını sever ve geniş rahmet ve gufranı onlardan yanadır.

75, 76. âyetlerle ilâhi sevginin yöneldiği mü'minlerin varacakları yüksek dereceler tasvir edilirken şöyle buyuruluyor:

"Kim de Rabbine mü'min olarak ve iyi-yararlı amellerde bulunarak gelirse, işte onlar için en yüksek dereceler vardır. Altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada ebedi kalıcılardır. İşte bu, arınıp temizlenenlerin mükâfatıdır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle; bâtılın, hakkın ortaya çıkmasıyla yok olduğuna dair çok açık bir misal verildi. Hakkı anlamakta gecikmeyen sihirbazların ölüm pahasına da olsa, hakka teslimiyeti dile getirmekten çekinmedikleri en ibretli yanlarıyla anlatıldı. Sonra da imân temeli üzerinde iyi-yararlı amellerde bulunmak suretiyle arınan mü'minler için âhirette hazırlanan yüksek derecelere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkın bütün aydınlığıyla ortaya çıkmasına rağmen Fir'avn'ın küfür ve tuğyanını artırdığı konu ediliyor ve o yüzden ilâhi emir üzerine Musa Peygamber'in İsrailoğulları'nı alıp Mısır'ı terk ettiği, ancak Fir'avn'ın ordusuyla onları takibe koyulduğu konu edilerek olayın ibretli safhası açıklanıyor. Hakkı gördükten sonra tevbe edip dönüş yapanlara ilâhi müjde verilerek rahmet ve gufran kapısının her zaman açık tutulduğuna işaret ediliyor.

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا
فِى الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهٗ وَمَا
هَدٰى ﴿٧٩﴾ يٰبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنٰكُمْ
جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ

طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۚ وَمَنْ
يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

77- Şanıma andolsun ki, Musa'ya, kullarımı geceleyin yürüt de denizde onlara kuru bir yol aç; (Fir'avn'ın size) yetişmesinden korkma, (boğulacağız diye) endişe etme, diye vahyettik.

78- Derken Fir'avn askerleriyle birlikte onları tâkib etti. Deniz de onları nasıl kaplayıp içine aldıysa öylece kaplayıp aldı.

79- Fir'avn, kavmini (doğru yoldan) saptırdı ve onlara (bir türlü) doğru yolu göstermedi.

80- Ey İsrailoğulları! Sizi cidden düşmanınızdan kurtardık; Tur'un sağ tarafında size vade verdik ve üzerinize kudret helvasıyla bıldırcın kuşu indirdik.

81- Size rızık olarak verdiklerimizin temizlerinden yiyin; bunda azgınlık ve taşkınlık etmeyin, sonra gazabım size gerekli olur. Kimin üzerine gazabım gerekli olursa, şüphesiz ki o uçuruma yuvarlanıp düşer.

82- Şüphesiz ki ben tevbe edip inanan ve iyi-yararlı amelde bulunduktan sonra doğru yolu bulanı çok bağışlayanım.

İLGİLİ HADİS

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Medine'ye hicret ettiğinde, Yahudilerin Aşurâ, yani Muharrem'in onuncu günü oruç tuttuklarını gördü. Bunun sebebini onlardan sorunca, şu cevabı aldı: "Bugün, Allah'ın Musa Peygamber'i Fir'avn'a karşı zafere eriştirdiği gündür.." Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"Biz Musa'ya daha yakınız ve (dostluğuna) daha lâyıkız. Siz de ey Müslümanlar, o gün oruç tutun" buyurdu."[1]

---

1 Buhari/Menakıb-ı ensâr: 52

Açıklama:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonraları bu hadislerini tasrih ederek, Muharrem'in 9, 10, 11. günlerinde veya 9, 10 ya da 10, 11. günlerinde oruç tutmayı tavsiye etmiş ve yalnız Muharrem'in onuncu günü oruç tutmayı mekruh kılmıştır.

Kâfirlerin Zulüm ve Tecavüzünden Kurtulmak İçin Hicret Etmek

Hicret olayı, bazı peygamberlerin hayatında önemli bir dönem başlangıcı olarak görülmektedir. Ancak hicret ne zaman mübah ya da gerekli olur?

Şüphesiz bunun birtakım şartları vardır; onlar gerçekleşince hicret vacip olur. Şöyle ki:

a) İrşad ve tebliğin kusursuz yerine getirilmesinin iyice zorlaşması,

b) İnkarcı sapıkların saldırılarının her geçen gün artması; din ve vicdan hürriyetinin ortadan kaldırılması,

c) Allah'a dosdoğru imân edenlerin bu yüzden zulüm ve işkenceye uğratılması ve yardımsız kalması.

d) Aynı zamanda mü'minlerin ekonomik abluka altına alınması, bir çok haklarına el uzatılıp ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulmaları.

e) Mal, can ve namus emniyetinin kalmaması sözü edilen şartların başta gelenleridir. Bunlarla beraber, peygamberlerin hicret edebilmeleri için ilâhi iznin inmesi gerekir.

O bakımdan gerek Musa (aleyhisselam)'ın İsrailoğulları ile Mısır'ı terkedip hicret etmesi, gerekse Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in mü'minlerle birlikte Mekke'den Medine'ye hicret etmesi, belirtilen şartlar ortaya çıkıp gerçekleştikten sonra ilâhi emrin inmesiyle vuku bulmuştur.

Hicret ve Denizin Yol Vermesi

Mısır'ı gecenin karanlığında terkeden Musa (aleyhisselam), İsrailoğulları'yla birlikte Kızıl Deniz'in kenarına geldiler. Onları denizin öbür kıyısına taşıyacak ne bir gemi, ne de bir tekne veya mavna bulunuyordu. Allah'tan başka yardımcıları da yoktu. Zulüm ve esaretten kaçıp bir olan Allah'ın

kendilerine vereceği hürriyet ve emniyet ülkesine doğru göç etmişlerdi. Mevcut imkânlarını bütünüyle ortaya koymuşlardı. Ama bu imkânlar önlerinde engel olarak duran denizi aşmaya yeterli değildi. Ne var ki, Musa (aleyhisselam) sünnetullaha uymuş ve belli sınıra gelip dayanmıştı. Bu durumda Allah'ın kudretinin onlardan yana tecelli etmesinin vakti, saati gelmiş bulunuyordu.

İlâhi kudret ve inayetin sırrına mazhar kılınan Asâ, denize vurulacak, o sayede deniz açılıp yol verecekti. Zira Musa Peygamber'in sağ eli de aynı sırra mazhar bulunuyordu. O bakımdan ilâhi emir inince Musa Peygamber Asâ'yı sağ eline aldı ve denize vurdu. Bir anda mucize doğdu, Kızıldeniz ayrılıverdi. Geniş bir yol meydana geldi, Musa (aleyhisselam) İsrailoğulları'yla birlikte kale duvarlarını andıran su seddinin arasından yürümeye başladılar. Onları takibe koyulan Fir'avn ve ordusu da arkadan gelip denizin açılmış bulunan yolunu gördüler. Büyük bir şaşkınlık içinde denizin kimler için, ne sebep ve hikmetle açıldığını düşünmeden yürüdüler. Zira kaza gelince gözler kör olur; ecel gelince akıl ve mantık çalışmaz olur. Tam denizin ortasına gelince su setleri yıkılmaya başladı, derken Allah ve din düşmanları ilâhi azabın amansız dalgaları arasında can verdiler.

Bu olayı med-cezir (gel-git) olayıyla yorumlayanlar olmuşsa da, dini ve ilmi hiçbir değer ve anlamı yoktur. Zira mucize; tabii kanunlarla izah edilemez. Aksi halde mucize olma vasfını ve özelliğini kaybeder.

Bu olay, Mekke'den ayrılmayı düşünen ve ilâhi emri bekleyen mü'minlere kapalı şekilde müjde anlamını taşıyordu. Yakında küfür diyarından ayrılmalarının mukadder olduğu ilhâm edilerek acele etmemeleri isteniliyordu.

Tevrat'ta bu tarihi olay şöyle anlatılmaktadır:

"Musa deniz üzerine elini uzattı ve Rab bütün gece kuvvetli şark yeli ile denizi geri çevirdi ve denizi kara etti ve sular yarıldı. Ve İsrailoğulları kuru yerden denizin ortasına girdiler ve sular sağlarında ve sollarında onlara duvar oldular. Ve Mısırlılar kovaladılar ve Fir'avn'ın bütün atları ve cenk arabaları ve atlıları arkalarından denizin ortasına girdiler. Ve sabah nöbetinde vaki oldu ki, Rab ateş ve bulut direğinden Mısırlılar'ın ordusuna baktı ve Mısırlılar'ın ordusunu bozdu. Ve arabalarının tekerleklerini çıkardı ve onları güçlükle sürdüler ve Mısırlılar dediler: İsrâil'in önünden

kaçalım, çünkü Rab onlar için Mısırlılar'a karşı cenk ediyor.

Ve Rab Musa'ya dedi: Elini deniz üzerine uzat, ta ki sular Mısırlılar üzerine, cenk arabaları üzerine ve atlıları üzerine dönsünler. Ve Musa elini deniz üzerine uzattı ve sabaha karşı deniz kendi akınına döndü ve onun karşısında Mısırlılar kaçtılar ve Rab Mısırlılar'ı denizin ortasına silkip attı. Ve sular dönüp cenk arabalarını ve atlıları; onların arkasından denize girmiş olan bütün Fir'avn'un ordusunu örttü, onlardan bir nefer bile kalmadı. Fakat İsrailoğulları denizin ortasında kuru yerden yürüdüler ve sular onlar için sağlarında ve sollarında duvar oldu. Ve Rab o günde İsrail'i Mısırlılar'ın elinden kurtardı ve İsrail Mısırlılar'ı deniz kenarında ölü olarak gördü. Ve İsrail Rabbin Mısırlılar üzerinde yapmış olduğu büyük işini gördü ve kavm Rabden korktu ve Rabbe ve kulu Musa'ya inandılar."[1]

Tevrat'ın bu bölümüne de insan sözü karıştığından konu aslından biraz saptırılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'deki ilgili âyetlerle Tevrat'ın bu kısmı da tashih edilmekte ve olayın gerçek yanı açıklanmaktadır.

İsrailoğulları'na Peş Peşe Verilen Nimetler

Sıkıntıdan sonra genişlik, esaretten sonra hürriyet, işkenceden sonra refah ve huzur eğer hazmedilmez ve kıymeti bilinmez, şükrü edâ edilmezse, insanı nankörlük ve azgınlığa itebilir. Herkes nimetin külfetten sonra geldiğini; ona nankörlük edildiği takdirde nimetin yerini tekrar dert ve felâketin, sıkıntı ve üzüntünün alacağını düşünemez. Zillet ve meskenet kapıyı çalınca iş işten geçmiş olur.

İşte Cenâb-ı Hak, İsrailoğulları'na bu gerçeği hatırlatmakta, felâket gelmeden erişilen nimetlerin kıymetinin bilinmesini tavsiye etmektedir.

Onlara bu konuda yapılan uyarı üç madde halinde şöyle açıklanmıştır:

1- Düşmanın kahrından kurtarılmaları,

2-Tur'un sağ yanında, yani o cihette yer alıp kendilerine vadedilenin verileceği,

3- Üzerlerine çölde kudret helvası ve bıldırcın kuşlarının indirilmesi.

---

1 Tevrat/Çıkış: 14/21-31

Ne yazık ki, İsrailoğulları bu nimetleri bir süre sonra unutup temiz rızıkları bırakarak faiz yemeye, insan haklarına el uzatmaya, Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmeye, âhiretle ilgili hükümleri Tevrat'tan çıkarmaya, altından buzağı yaptırarak Allah'ı maddeleştirmeye başladılar. Denge bozuldu, sözler unutuldu, geçmiş günler birer masal oldu; derken sünnetullah bir defa daha hükmünü yürüttü; ilâhi gazap indi, Babil esareti başgösterdi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bütün irşad, uyarı ve çağrılara; gösterilen mucize ve âyetlere rağmen inkâr ve zulümde ısrar eden Fir'avn'ın uğratıldığı feci âkibet, ibretli yanlarıyla açıklandı. Dönüş yapıp imân temeli üzerinde salih amellerde bulunanlara verilecek mükâfatlara dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrailoğulları önemli sayılan tehlikeleri geride bırakıp selâmete erdikten sonra, Musa Peygamber'in Tevrat'ı telâkki etmek üzere Tur Dağı'nda belirlenen yere ayrılıp gitmesi ve 40 gün onlardan ayrı kalmasıyla otoritenin sarsıldığı belirtiliyor. Bu süre içinde İsrailoğulları'nın maddi bir ilâha tapma arzularının doğduğu ve Samiri'nin altından yaptığı buzağıyı ilâh edindikleri konu ediliyor. Böylece insanoğlunun ve özellikle Yahudilerin ne kadar nankör olduklarına işaretle mü'minler bu konuda uyarılıyor.

وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِى
وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ
وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا ۚ قَالَ يَا
قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۗ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ
يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِى ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَآ اَخْلَفْنَا
مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا فَكَذٰلِكَ
اَلْقَى السَّامِرِىُّ ﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهٗ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ

اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۙ وَّلَا
يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ
اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِىْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِىْ ﴿٩٠﴾ قَالُوْا
لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ﴿٩١﴾ قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا
مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا ۙ ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۭ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِىْ ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ
لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِىْ وَلَا بِرَاْسِىْ ۚ اِنِّىْ خَشِيْتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِىْٓ
اِسْرَاۗءِيْلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِىْ ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ
بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوْا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ اَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا
وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِىْ نَفْسِىْ ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِى الْحَيٰوةِ اَنْ
تَقُوْلَ لَا مِسَاسَ ۖ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهٗ ۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِىْ
ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۭ لَّنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِى الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ اِنَّمَآ
اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

83- "Ey Musa! Seni kavminden önce acele ettirip getiren nedir?"

84- Musa dedi ki: "Onlar, işte onlar izim üzerinde geliyorlar. Rabbim! Sana (gelmekte) acele ettim, razı olasın diye."

85- Rabbi ona: "Doğrusu biz senden sonra kavmini imtihan ettik; Sâmiri onları saptırdı."

86- Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzgün olarak kavmine döndü de, "Ey kavmim, dedi. Rabbiniz size güzel bir vadde bulunmadı mı? Yoksa ayrılışım, vadedilen süreden size uzun mu geldi? Yoksa Rabbinizin gazabının size gerekli olmasını mı arzu ettiniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?"

87- Onlar dediler ki: "Sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden cay-

madık; ama o kavmin zinetinden ağırlıklar yüklenmiştik, onları (ateşe) attık, Sâmiri de bizim gibi (taşıdığını) ateşe attı."

88- Derken Sâmiri onlara böğüren bir buzağı heykeli (döküp) çıkardı. Sâmiri ve arkadaşları, "İşte bu sizin de tanrınızdır, Musa'nın da tanrısıdır, ne var ki o bunu unuttu" dediler.

89- Onlar görüp bilmiyorlar mıydı ki, o (buzağı) kendilerine hiçbir söz ile cevap vermiyor ve onlar için ne bir zarar ne de bir yarara sahip olamıyordu.

90- Andolsun ki Harun da onlara daha önce, "Ey kavmim, demişti, siz ancak bu buzağıyla çetin bir imtihana tabi tutulmuşsunuzdur. Şüphesiz ki Rabbiniz Rahmân'dır. Artık bana uyun ve emrime itaat edin."

91- Onlar, "Musa bize dönünceye kadar buna, üstüne kapanırcasına ibâdet edeceğiz" demişlerdi.

92-93- Musa: "Ey Harun! Dedi, onların sapıttığını gördüğün zaman bana uymandan (yolumu takip etmekten) seni alıkoyan neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?"

94- Harun ona: "Ey anamın oğlu! Sakalımı ve başımı tutup (çekme); çünkü senin bana, İsrailoğulları'nın arasını açtın, onları böldün, sözüme dikkat etmedin, diyeceğinden korktum" dedi.

95- Musa: "Ey Sâmiri! Ya senin derdin ve amacın neydi?" diye sordu.

96- Sâmiri: "Onların görmediği şeyi gördüm; o (Tanrı) elçisinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (potanın içine) attım; işte böylece nefsim bunu bana hoş gösterdi" dedi.

97- Musa ona dedi ki: "Defol git; artık hayatta senin ölçü ve anlayışın, "benimle hiç temasta bulunmayın!" demen olacak ve senin için aslâ kurtulamayacağın bir ceza vadesi daha var. Üstüne kapanıp durduğun tanrına bak! Onu önce yakacağız, sonra da külkütük halinde mutlaka denize atacağız."

98- Sizin ilâhınız kendisinden başka (hak) hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.

Tevrat'ın İnmesi

وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى

"Ey Musa! Seni kavminden önce acele ettirip getiren nedir?"

Sonunda Hz. Musa (aleyhisselam) vadedilen topraklara geldi. Köklü ve imanlı bir millet olmanın hayat temelini oluşturmak gerekiyordu. Bunun için din ve dünya işlerini düzene koyup disipline edecek geniş bir yasaya ihtiyaç vardı. A'raf suresi 143-145. âyetlerde ve tefsirinde açıklandığı gibi, Cenâb-ı Hak, Musa (aleyhisselam)'a -ileride lüzumsuz ve can sıkıcı bir itiraz ve iftiraya yer vermemek için- kavminden yetmiş kişi seçerek Tur Dağı'na, belli kesime gelmesini ve orada indireceği Tevrat'ı almasını emretti. Musa (aleyhisselam) aynı şeyi yaptı. Ne var ki, sevincinden sabırsızlandı, bir an önce ilâhi tecelliye mazhar olma; ilâhi kelâmın kutsal havasına erişme duygusuyla o yetmiş kişiye: "Siz arkamdan beni takip edin, ben hemen vadedilen yere gitmeliyim" diyerek çok acele Tur Dağı'nda belirlenen yere çıktı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak O'na: "Ey Musa! Seni kavminden önce acele ettirip getiren nedir?" diye sordu. Musa (aleyhisselam) şu cevabı verdi: "Onlar, işte onlar izim üzerinde geliyorlar. Rabbim! Sana (gelmekte) acele ettim, razı olasın diye."

Böylece -yine A'raf suresi ilgili âyetlerin tefsirinde açıklandığı gibi- kırk gün bir beklemeden sonra Tevrat levhalar halinde indi veya inen Tevrat hükümleri önceden hazırlanan levhalara yazıldı. Yine A'raf suresi 150. âyette belirtildiği gibi, Musa Peygamber levhaları alıp belli kesimde yakın bir mesafede beklemekte olan yetmiş kişiyle birlikte döndü.

Ancak Cenâb-ı Hak, aradan geçen kırk gün içinde kavminin çetin bir sınavdan geçirildiğini Musa (aleyhisselam)'a hatırlatarak, Samiri'nin onları saptırdığını, altından buzağı yapıp putperestliğe özendirdiğini haber verdi.

Levhalar yazılı halde mi indirilmişti?

Levhaların yazılı halde mi indirildiği, hazırlanan levhalar üzerine Allah (celle celaluhu) tarafından mı yazıldığı, yoksa Musa (aleyhisselam) tarafından inen vahye göre mi yazılıp hazırlandığı hakkında Kur'ân'da kesin bir açıklama yoktur. Tevrat'ta ise bu konuya şu cümlelerle yer verilmiştir:

"Ve Musa döndü ve şehadetin iki levhası elinde olarak dağdan indi. Levhaların iki tarafı yazılı idi; bir yüzü ve öbür yüzü yazılı idi. Ve levhalar

Allah'ın işi idiler ve levhalar üzerine oyulmuş yazı, Allah'ın yazısı idi."[1]

"Ve vaki oldu ki, Musa ordugâha yaklaşınca buzağıyı ve oyunlarını gördü. Ve Musa'nın öfkesi alevlendi ve elinden levhaları attı ve dağın eteğinde onları kırdı. Ve yaptıkları buzağıyı attı ve ateşte yaktı ve toz oluncaya kadar ezdi ve suyun yüzüne saçıp İsrailoğulları'na içirdi."[2]

"Ve Musa, Harun'a dedi: Bu kavm sana ne yaptı ki onun üzerine büyük suç getirdin? Ve Harun dedi: Efendimin öfkesi alevlenmesin; kavmi sen bilirsin, o kötülüğe amadedir. Çünkü bana dediler: Bizim için önümüzden gidecek ilâh yap."[3]

Birinci paragrafta "Levhalar Allah'ın işi idi" cümlesinden, onların Allah (celle celaluhu) tarafından hazırlanıp yazılı bir halde indirildiği anlaşılıyor. Ancak bu, sünnetullaha pek uygun görülmüyor. Çünkü peygamberlere indirilen sahife ve kitaplar yazılı bir vaziyette indirilmemiş; ya suretten surete intikal ettirilerek ya da meleğin kalbe ilka etmesiyle gerçekleşmiştir. Musa Peygamber'e indirilen kitabın bu genel kuralın dışında bir istisna teşkil ettiği pek düşünülemez. Musa (aleyhisselam) tarafından hazırlanan levhalara "kün" emriyle yazıldığı sözkonusu olabilir. Nitekim 115-123. âyetlerle ilgili hadisten böyle bir yorum çıkarmak mümkün görülmektedir.

İkinci paragrafta Musa Peygamber'in öfkelendiği ve elindeki levhaları attığı, sonra da dağın eteğinde onları kırdığı belirtilmektedir. Bu da çok yanlış bir anlatım tarzıdır ki, Allah sözü değildir. Çünkü bir peygamber ne kadar öfkelense bile, Allah kelâmını tutup yere fırlatmaz ve kırıp parçalamaz. Kur'ân'da Musa'nın bu hareketi çok nezih bir anlatımla belirtilmekte, "ilka" kökünden gelen "elka" fiili kullanılmaktadır ki bu "yere bırakmak, bir tarafa koymak" anlamına da gelir.[4]

Ayrıca son paragrafın son kısımlarında altın buzağıyı Harun Peygamber'in yaptığı belirtiliyor ki, bu da çok yanlıştır. Çünkü Harun peygamberdir. Hiçbir peygamber put yapmaz, Allah'tan başka ilâh edinip tapın demez. Kur'ân-ı Kerim, Tevrat'ta meydana gelen bu yanlışı da düzeltir

---

1 Tevrat/Çıkış: 32/15-18

2 Tevrat/Çıkış: 32/20

3 Tevrat/Çıkış: 32/21-23

4 Melek Cebrail'in İndirdiği vahyi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine aktarması da "ilka" kökünden gelen "elka" fiiliyle ifade edilir.

ve altından yapılan buzağının Samiri adında bir Yahudi tarafından imal edildiğini, Harun Peygamber'in ona engel olmaya çalıştığını, ancak muvaffak olamadığını açıklar.

Böğüren Buzağı

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِىَ ۟

"Derken Samiri onlara böğüren bir buzağı heykeli (döküp) çıkardı. Samiri ve arkadaşları: "İşte bu sizin de tanrınızdır, Musa'nın da tanrısıdır, ne var ki o bunu unuttu" dediler."

Kur'ân'ın bu tabirinden, Musa Peygamber'in yaşadığı çağda sihirbazlık nasıl ilerlemiş, geniş ilgi ve takdir toplamışsa; kuyumculuk ve heykelciliğin; süs eşyası imal etmenin de gelişmiş ve ilgi toplamış olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda imal edilen buzağının rüzgâra karşı konulunca böğürür gibi ses çıkarması da bu konuda sanatın hayli gelişmiş olduğunu gösteriyor.

Tevrat'ta da buzağıdan çok geniş şekilde bahsedilir, ancak böğürür bir özellik taşıdığı açıklanmaz. Kur'ân, altın buzağının dilsiz, akılsız bir cisim olduğuna, başka bir özellik taşımadığına da bilhassa dikkatleri çeker.

Yahudilerin Maddeleştirilen İlâh Anlayışı

Yahudiler genellikle paraya ve dünya saltanatına çok önem veren ve onu tek amaç seçen bir millettir. O yüzden Tevrat'ta geçen âhiretle ilgili bütün sözler ve kavramları çıkarmışlardır. Tur Dağı'nda Tevrat'ı telakki için kırk gün bekleyen Musa Peygamber'in ayrılışından yararlanarak tapınmak, ilâh edinmek için altından buzağı imal ettirmeleri, onların tanrı anlayışını simgeler. Milli tanrılarını maddeleştirmek, akıldan, sağduyudan çok hisse ve dünyalıktan yana aşırı eğilime dayanır. Öyle ki, onlar tanrıyı gözleriyle görmek, elleriyle dokunmak hayaliyle düşünüyorlardı. Uzun bir süre Musa Peygamber aradan çekilince, onlar bu hayallerini gerçekleştirmişlerdir.

Samiri Bir de Bu Puta Kutsal Toprak Katmıştı

Rivayete göre, İsrailoğulları'nın Kızıl Deniz'i geçmelerini ve Fir'avn ile ordusunun boğulmasını sağlamak için melek Cebrail insan suretine girip bir ata binerek yeryüzüne inmişti. Musa Peygamber'in o atlı ile görüş-

mesini ve ona saygı göstermesini Samiri görmüş ve anlamıştı. Bu sebeple Cebrail'in atının bastığı topraktan bir avuç alıp yanında taşımış ve korumuştu. Altınları potada eritip şekillendirirken bu toprağı ona katmıştı.

Nitekim Musa Peygamber (aleyhisselam) 'in ona "Ey Samiri! Ya senin derdin ve amacın neydi?" diye sorması, onun da: "Onların görmediği şeyi gördüm; o (Tanrı) elçisinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (potanın içine) attım. İşte böylece nefsim bunu bana hoş gösterdi" demesi, bu rivayeti kuvvetlendirmektedir.

Samiri Kimdir?

Bu isim üzerinde hayli duranlar olmuştur. Müfessirlerimiz birtakım rivayetler ve yorumlar getirmişlerdir.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) İbn Abbas'a göre: Samiri, aslen Hindistanlı olup ineğe tapan bir kavimdendir. Mısır'a gelip İsrailoğullan'nın dinine zahiren girmişse de kalbinde ineğe tapma duygusu bulunuyordu.[1]

b) Mısır'ın yerlisi sayılan Kıbt'tan olduğu söylenir.[2]

c) İsrailoğulları'nın ileri gelenlerinden biri idi. Şam dolaylarında yaşadıkları söylenen Samire veya Samere kabilesindendir. Nitekim ismin sonundaki nisbet (ya)sı, onun böyle bir kabileye mensup olduğunu gösterir.[3]

d) Tabiinden Said b. Cübeyr'e göre: Samiri aslen Kirman halkındandır.[4] Bilindiği gibi. Kirman, Destilut'un güneyinde, yüksek bir vadide bir şehir olup, İran'ın güneydoğusunda büyük bir ticaret merkezi durumundadır.

Batılı bazı tarihçiler, Kur'ân'da geçen Samiri ismi üzerinde durup, bunun doğru olmadığını, çünkü İsrailoğulları'nın bu olaydan çok sonra kurdukları Samiriye şehrine mensup bir anlam ifade ettiğini belirtirler. Oysa bu iddianın sağlam hiçbir dayanağı yoktur. Samiri doğrudan bir isim de olabilir, Samiriye veya Samire veya Samere şehrine mensup bir kimse de

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/233

2 Tefsir-i Kurtubi: 11/233

3 Tefsir-i Kurtubi:11/234

4 Tefsir-i Kurtubi: 11/234

olabilir. Tarihte kimbilir bu isimde nice kimseler gelip geçmiştir. Diğer bir ihtimal ise, adı geçen sanatkârın, M.Ö. 4000 yıllarında Mezopotamya'da, bugünkü Irak'ın güney kesiminde yaşamış olan Sümerler'e de mensup bir kişi olabilmesidir.

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim genellikle tarih ve yer üzerinde durmaz, olayın ibretli safhalarını, öğüt alınacak bölümlerini anlatmakla yetinir.

Samiri'ye Beddua

Musa Peygamber, ruhen putperest olan ve aynı zamanda bozgunculuk yapan bu sanatkâr adamın her zaman tehlikeli olabileceğini düşünerek onu toplumdan koparıp yalnız başına bırakmayı uygun buldu ve ona toplumdan devamlı kaçan bir duygu verilmesi için Allah'a duâ etti. Rivayete göre, Musa (aleyhisselam)'ın duası kabul olunmuş ve Samiri bir ruh hastası olup toplumdan devamlı tiksinip kaçmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de ilgili 97. âyetle bu konu şöyle açıklanıyor: "Defol git; artık hayatta senin ölçü ve anlayışın, "benimle hiç temasta bulunmayın" demen olacak ve senin için asla kurtulamayacağın bir ceza vadesi daha var."

Sonra Musa Peygamber, onun imal ettiği altın buzağıda hiçbir kutsallık ve kudret bulunmadığını; Sâmiri'nin, Allah Rasulünü (Cebrail veya Musa) görüp onun ayağının veya atının ayağının izinden kutsallaşan toprağı alıp buzağının hamuruna karıştırdığı iddiasının uydurma ve aldatmaya yönelik olduğunu isbat için de onu ateşe atıp yaktı ve kül kütük haline sokarak denize fırlattı. Böylece altın buzağıyı ilâh sananlara en güzel öğüt ve ibret verilmiş oldu.

Arkasından Musa, İsrailoğuları'na dönerek tevhid inancını bir daha ilân ederek şöyle seslendi:

"Sizin ilâhınız, kendisinden başka (hak olarak) hiç bir ilâh olmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır."

Musa Kıssasından Mesajlar

1- Musa (aleyhisselam)'ın kavmiyle birlikte, din ve vicdan hürriyetine yer verilmeyen; Allah'a imân edenlere, bu yüzden işkence edilen Mısır'dan hicret ettiği gibi, Mekke'de aynı durumda olan Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile arkadaşlarının da yakında Medine'ye hicret edeceklerine işaret edilmektedir.

2- Allah yolunda, din ve vicdan uğrunda hicret edenlere, Allah mutlaka yardımcıdır. Onları hicrete mecbur edenlerin ise zevali elbette yakındır.

3- Allah'ı ve kutsal değerleri inkâr edip bunu zulüm ve azgınlıkla birleştiren bir kavim veya milletin zevali pek yakındır. Fir'avn'ın feci âkıbeti bunun ibretli misallerinden biridir.

4- Zalim hükümdara uyanların, onun inkâr ve tuğyanına alet olanların er-geç onun ateşinde yanmaya mahkum olacakları kesindir.

5- Sıkıntılı günleri geride bırakıp huzurlu, güvenli günlere ulaşınca, Allah'ı unutmamak, O'na devamlı hamd-u senada bulunmak; şükretmek vaciptir. Aksi halde tarih tekerrür eder, yine sıkıntılı ve üzüntülü günler dönebilir.

6- Refah ve bolluğun verdiği rehavet hiç kimseyi şımartmamalıdır. Her şey insan için bir sınavdır. Sıkıntılı günlerde Allah'a yöneldiğimiz gibi, bolluk ve refah günlerinde de yönelmemiz, O'nu hep hatırlayıp kulluk görevimizi yerine getirmemiz şarttır.

7- Allah'ı bırakıp putlara, fanilere kul olmak, zillet ve meskenetin; aşağılık ve şerefsizliğin en kötüsüdür. Putperestlik hiçbir millete rahmet ve ebedilik kapısını açmamıştır. Sonları mutlaka hüsran olmuştur.

8- Başka milletlerin kültürüne, inancına özenip kendi öz değerlerini bir tarafa itmek; Allah'ı bırakıp yabancıların bâtıl inancına heveslenmek, yıkılıp yok olmanın ilk belirtisidir.

9- Allah'a kul olmak, yalnız O'na ibâdet etmek şereflerin en üstünüdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrailoğulları'nın dönek ve kararsız tutumları konu edildi. Uzun süre Mısır'da kalıp ora halkının ineğe tapmalarının tesiri altında kaldıkları ve bu duyguyu tamamıyla içlerinden söküp atamadıkları üzerinde duruldu. Musa Peygamber'in kararlı tutumuyla İsrailoğulları'nın putperestliğin eşiğinden döndürüldüğüne atıflar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minler için ibretli ve öğütlü kıssalar nakledildiği belirtiliyor. Sonra da Kur'ân'ın indirildiğine dikkatler çekilerek ondan

yüz çevirmenin taşınması zor bir günah ve vebal doğuracağı açıklanıyor. Arkasından kıyamet gününün ibretli ve düşündürücü safhalarından birkaçına yer verilerek dünya hayatını ona göre değerlendirmemiz isteniliyor.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ۚ ﴿٩٩﴾
مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۙ ﴿١٠٠﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۭ وَسَاۗءَ
لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ۙ ﴿١٠١﴾ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ
يَوْمَىِٕذٍ زُرْقًا ۚ ﴿١٠٢﴾ يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا
يَقُوْلُوْنَ اِذْ يَقُوْلُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيْقَةً اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

99- İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Katımızdan sana da bir zikir (Kur'ân) verdik.

100- Kim bundan yüzçevirirse, şüphesiz ki o kıyamet günü ağır bir günah yüklenecek.

101- O günah taşıma (azabı) içinde devamlı kalacaklar. Bu da kıyamet günü onlar için ne kötü bir yüktür!

102- O gün Sur'a üfrülecek, o gün suçlu günahkârları, gözleri (korku ve heyecandan) gömgök olarak bir araya toplayacağız.

103- Kendi aralarında, "ancak on (gün veya gecce) eyleştiniz" diye fısıldaşacaklar.

104- Aralarında neler konuştuklarını biz daha iyi biliriz. Onların en mutedil ve gidişçe en akıllıları ise, "sadece bir gün eyleştiniz" diyecekler.

İLGİLİ HADİSLER

"Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den:

- Sur nedir? diye sorulunca, şu cevabı verdi:

- **İçine üflenen bir boynuzdur."**[1]

1 Tirmizi/Kıyâmet: 8, Tefsir: 39 - Dârimi/Rikak: 79 - Ahmed: 2/162, 192

"Sur, büyük bir boynuzdur. Ondaki dairemsi genişlik göklerle yer kadardır. İsrafil ona üfleyecek."[1]

Açıklama:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kıyâmette İsrafil'in üfleyeceği veya üfüreceği Sur'u tarif ederken, ümmetinin anlayacağı şekilde bir benzetmede bulunmuştur. Yoksa fizikötesiyle ilgili bir emrin, bir olayın tarifini yapmak çok zordur.

Kur'ân ve Geçmişin Önemli Olayları

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ۚ

"İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Katımızdan sana da bir zikir (Kur'ân) verdik."

Kur'ân çok yönlü bir kitaptır ve bütünüyle ilâhidir. İnsanın muhtaç bulunduğu dünya ve âhiretle ilgili bilgilerin bir kısmını ana fikir ölçüsünde, bir kısmını temel bilgi mahiyetinde, bir kısmını da açıklayıcı özellikte verir. Öğüt ve ibret alınacak önemli sayılan geçmiş olayları yeri geldikçe can alıcı noktalarıyla perde perde yansıtır. Bu konuda hem insan elinin bilinçsiz dokunmasıyla değiştirilen Kitab-ı Mukaddes'i, hem yanlış tesbit ve yorumlarda bulunan tarihçilerin rivayetlerini düzeltir.

Cenâb-ı Hak bu hususu belirterek buyuruyor ki:

"İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz."

Nitekim bugüne kadar geçmiş olaylarla, kıssalarla ilgili Kur'ân'ın verdiği bilgilerin yanlış olduğunu iddia edip iddiasını sağlam belgelerle isbat eden bir kimse çıkmamıştır. Bazı Batılı Oryantalistlerin ortaya attıkları görüş ve iddialar, indi olmaktan öteye geçememiş ve ciddi araştırmalar neticesinde iddiaları çürütülerek Kur'ân'ın yanlış bir haber nakletmediği kesinlik kazanmıştır.

Kur'ân'dan Yüz Çevirenler Uyarılıyor

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۙ

1 Ahmed b. Hanbel: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

"Kim bundan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyamet günü ağır bir günah yüklenecek."

Kur'ân'dan yüz çevirmek, ruhun varlığını inkâr, hayat kanunlarını red, Allah'ın en ince hesaplarla kurmuş olduğu düzeni anlamamak; yüce kudreti ve O'nun mükemmel plânından gafil olmak demektir. Kısacası, Allah'ın en büyük eseri olan insanın ne olduğunu, nasıl bir damga taşıdığını idrâk etmemektir.

Oysa insan kafasının ürünü olan her kitap, insan kadar noksanlık ve ihtiyaç içindedir ve insan gibi eskimeye, yıpranmaya, unutulmaya, hiç değilse tazeliğini kaybetmeye mahkumdur. Allah'ın kudret kaleminden çıkan Kur'ân ise, her yönüyle mükemmeldir, doyurucudur. Okundukça tazelenir, incelendikçe cilalanır. Zaman aşımıyla aşınmaz; ilim ilerledikçe onu tasdik eder.

O halde bu ilâhi kitaptan yüz çevirmek, ilâhi nizamı görmemek, niçin yaratıldığını anlamamak demektir. Bunun için kıyamet günü öylesinin ağır bir günah ve taşınması zor bir vebal yüklenmiş olarak kalkması söz konusudur.

Gözlerin Gömgök Olacağı Gün

يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

"Sur'a üfürülecek, o gün suçlu günahkârları, gözleri (korku ve heyecandan) gömgök olarak bir araya toplayacağız."

Sur'a üfürülüp insanlar toprak altından kalkıp mahşer alanına sevkedilince suçlu günahkârlar, inanmadıkları kıyamet günüyle karşılaşıp gözleri dönecek, korku ve dehşetten gömgök olacak. Derin bir dalgınlık ve şaşkınlık içinde gözler semaya dikilip kalacak. Geçmiş günler, imkânlar, elde edilen fırsatlar hatırlanacak, hatırlandıkça hayıflanma başlayacak, pişmanlık duyulacak ve hilkat kanununa ters bir hayat sürdüklerini anlayarak üzüntülerinden kahrolacaklar.

Kıyametin dehşeti, ilâhi adaletin haşmeti ve sonsuz bir hayatın başlaması karşısında, dünyada ya da kabir âleminde sadece on gün kadar eyleştiklerini sanacaklar. Aklı erenler ise, "sadece bir gün eyleştiniz," diyecekler.

Aslında insan ömrü çok kısadır. İki ağlamak arasında bir tebessüm-

den ibarettir. Mevlâna'nın dediği gibi: "Tevbesiz ömür, baştanbaşa can çekişmedir."

Kabir âlemi ise, ruhani bir âlemdir; zaman ve mekân kavramları bir bakıma orada söz konusu değildir. O nedenle kabirdeki eyleşme çok kısa geçecektir.

Dünya hayatı, gece ile gündüzün birbirini izleyip tekrarlanmasından ibarettir. Her gün aynı filmi veya bir benzerini seyretmekteyiz. Bütün bunlar sun'i zamanla ilgili bir düzenlemedir. Âhiret ise, böylesine sun'i bir zaman düzenlemesinin dışında tutulmuştur. Zira orada gece, uyku, gün, hafta, ay ve yıl; yaşlılık, hastalık gibi arızi şeyler yoktur. Sonsuz, sınırsız, ölümsüz bir hayat vardır. Bıkkınlık, usanmak, nefret duymak, sıkılmak gibi haller de yoktur. Çünkü Allah'ın tecellilerine bir sınır olmadığına göre, Cennet'te insanları dinlendirecek, ruhlarını şad edecek, zevklerini artıracak, isteklerini hemen karşılayacak lutufları da sınırsızdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hayatımızı yönlendirecek birçok kıssaların anlatıldığı bildirildi. Sonra da bize en sağlam, en doyurucu bilgileri veren Kur'ân'dan yüz çevirmenin büyük bir günah ve vebal olduğuna dikkatler çekildi. Arkasından âhirette meydana gelecek birkaç düşündürücü safhaya yer verilerek hayatımızı ilâhi düzene uydurmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyamet olayında dağların darmadağın olup yerkürenin bir yumurta misali dümdüz kesileceği konu ediliyor. Kıyamet gününde herkesin gelen sese uymak zorunda olacağı, ortada fısıltı ve hışıltıdan başka, bir ses duyulmayacağı; ancak Allah'ın emirlerinin zaman zaman duyulacağı hatırlatılıyor. O gün Allah izin vermedikçe hiç kimsenin şefaat edemeyeceği, eden olsa bile hiçbir yarar sağlamayacağı; ancak Allah'ın müsaade ettikleri kimselerin şefaat edebileceği haber veriliyor. O gün gelmeden imânla birlikte salih amelde bulunmamız tavsiye edilerek hayatımızı en iyi şekilde değerlendirmemiz isteniliyor.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا
صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا

عِوَجَ لَهُ ۚ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ
لَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا
بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ
الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

105-106-107- (Kıyâmet'in meydana geldiği vakit) dağların (nasıl olacağını) sana soruyorlar. De ki: Rabbim onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak; yerlerini dümdüz pürüzsüz boş olarak bırakacak; artık onda ne bir eğrilik, ne de bir tümseklik göreceksin.

108- O gün çağırmaya -hiçbir tarafa sapmadan- uyarlar. Rahmân'dan (kudret ve azametinin heybetinden) sesler kısılmıştır; fısıltı ve hışıltıdan başka bir şey duymazsın.

109- O gün şefaat yarar sağlamaz; meğerki Rahmân'ın izin verdiği ve sözüne razı olduğu kimse şefaat etmiş olsun.

110- Allah onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir; onların ilmi ise, O'nu kuşatamaz, kavrayamaz.

111- Artık bütün yüzler, O hep diri olan ve kendi zatiyle duran ve her şeyi belli kanunla tutan kudrete baş eğmiştir. Zulüm taşıyanlar ise cidden hüsrana uğramıştır.

112- Mü'min iken iyi-yararlı amellerde bulunan kimse ne haksızlığa uğramaktan, ne de (sevabının) eksilmesinden korkar.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Beni Sakif kabilesinden bir adam Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e kıyamette dağların durumundan, ne olacağından sordu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi."

Veya Kureyş kabilesinden bazı kimselerin böyle bir sorusu üzerine

ilgili âyetler inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet gününde Arş'ın altına gelerek Allah'a secde edip yere kapanırım. Şu anda sayamıyacağım kadar övgüler bana fethedilir (Rabbimi birçok övgülerle överim). Rabbim beni o vaziyette dilediği kadar bırakır. Sonra "Ya Muhammed! Başını kaldır, işitilecek (bir tonla dilediğin) kadar söyle. Şefaatin makbul tutulacaktır." denilir. Bana bir sınır çizilir, (şefaat ettiklerim) kimseleri Cennet'e koyduktan sonra o sınırdan dönerim."[2]

Kudsi Hadis Cenâb-ı Hak buyuruyor:

"İzzet ve Celâlim hakkı için bugün zâlimin zulmü beni aşamıyacaktır." Yani adaletimi engellemeyecektir.[3]

"Zulümden sakının. Çünkü zulüm kıyamet gününde birtakım karanlıklardır. Hüsran, bütün hüsran o kimseye ki, müşrik olduğu halde Allah'a kavuşur. Zira Allah: "Şüphesiz ki, şirk, büyük bir zulümdür" buyurmuştur."[4]

Kıyametten Bir Tablo

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا

"(Kıyametin meydana geldiği vakit) dağların (nasıl olacağını) sana soruyorlar. De ki: Rabbim onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak."

Mevcut düzen ve taşıdığı sistemlerin bozulup alt-üst olması, yerkürenin müthiş bir sarsıntı geçirerek dağların hallaç pamuğu gibi atılıp darmadağın hale gelmesi, yeryüzünün iniş, yokuş; çukur, tümsek diye bir pürüz kalmayıp dümdüz bir durum alması, kıyametin meydana gelmesiyle ilgili tablolardan biridir. Nitekim Hac suresinde bu olay, müthiş bir deprem olarak vasıflandırılmaktadır. Yerin altındakiler üstüne çıkar, üstündekiler altına batar da canlı adına bir şey kalmaz.

1 Lübabu't-te'vil:3/247 - Esbab-ı Nüzul/Süyuti

2 Buhari/Tefsir: 1/2, Tevhid: 19,24 - Müslim/İmân: 322 - İbn Mâce/Zühd: 37

3 Taberani

4 Buhari/Mezâlim:8 - Tirmizi/Birr: 83

Bugünkü düzeni belli kanunlarla kurup sürdüren Cenâb-ı Hak, günü, saati gelince diğer bir kanununu harekete geçirip düzeni bozacak, yeni bir düzen meydana getirecektir. Güneş sistemi çok değişik bir durum alacak, artık gece diye bir kavram kalmayacak, her şey yeni düzendeki yerini alıp yepyeni, fakat sonsuz bir hayat başlayacaktır.

Gece ile gündüzü, dünyanın hem kendi ekseni etrafında, hem de Güneş'in çevresinde dönmekle sağlayan Yüce Kudret, ayrı bir plânla bunu değiştirecek ve sonra da Cennet'te Güneş sistemi diye bir şey de olmayacak, ilâhi Cemal'in tecellisiyle daha huzur verici bir aydınlık hâkim olacaktır.

Yeniden oluşan bedenler bu ikinci düzenin şartlarıyla uyum sağlayacak bir yapı özelliği taşıyacak; sindirim sistemi değişik bir biçim alacak; vücut hastalanmadan, yıpranmadan hep kendini belli bir ölçüye göre yenileyecek, ölümsüz bir hayat başlayacaktır.

Çürüyen Bedenler Aynen Teşekkül Edecek mi?

Dünya hayatında bedenimiz devamlı bir değişiklik arz etmektedir; öyle ki, her gün milyonlarca hücre ölmekte, yerlerini başka hücreler almaktadır. Şu demektir ki, 60-70 yıllık bir ömür süresince bedenimiz birkaç defa yenilenmekte, bunun farkına bile varmamaktayız. O halde kıyamet olayıyla yeniden dirilme çürüyen hücrelerle değil, yeni ve daha değişik hücrelerle oluşacak; Allah'ın "ol!" emriyle vücut yapısını, diğer bir tabirle hücreleri oluşturacak elementler bir araya gelecek ve toprak altından filizlenen bitki misali insanlar filizlenip çıkacak; vücut yapısı tam teşekkül edince, Berzah âleminde beklemekte olan ruhlar kendilerine ait bedenlere gelip yerleşecekler. Şekil ve biçimde, yani fizyonomide bir değişiklik olmayacak; dünyada birbirlerini tanıyanlar o âlemde de birbirlerini rahatlıkla tanıyacaklar.

Diğer bir yoruma göre, insan ölüp toprağa karışınca, her ne kadar mevcut hücreleri yok olsa da, kıyamette Cenâb-ı Hak kendi kudretini izhar edip o yok olan hücreleri yeniden bir araya getirip bedenleri oluşturacaktır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Sur'a Üfürülmesi

Sur'a üfürülmesi, bir bakıma görevli meleklerin işbaşı etmesidir. Birinci üfürme ile bütün canlılar yok olacak; ikinci üfürmeyle ruhlar gelip

kendilerine ait bedenlere yerleşecek. Üçüncü bir üfürme ile dirilenler kalkıp mahşer alanında toplanacak.

Bundan da anlaşılıyor ki, gelişi güzel hiçbir olay olmayacak, her şey önceden planlandığı gibi yürütülecek ve görevli melekler o plâna kusursuz şekilde uyup hizmetlerini sürdürecekler.

Melek Cebrail'in Hz. Meryem'e üflemesiyle nasıl İsa (aleyhisselam) ana rahminde oluşmuşsa, İsa Peygamber çamurdan yaptığı kuşa üfleyip onun canlanıp uçmasını sağlamışsa; kıyamet gününde de İsrafil (aleyhisselam)'ın Sur denilen şeye üflemesiyle hayat başlayacak. Çünkü ilâhi kudreti temsil eden melekler ve Sur, hayat kaynağıdırlar; nefhalarının dokunduğu eşyada canlılık başlar, ama bu rastgele değil de, programlandığı şekilde üflemenin, diğer bir deyimle nefha'nın filizlenen bedenlere doğru yönelmesi şeklinde olur.

İbrahim (aleyhisselam)'ın dört tane kuşu yakalayıp kesmesi ve sonra da onları ufalayıp çevreye serpmesi; arkasından dilinde tecelli eden ilâhi kudretin nefhasıyla onları çağırması ve bu nefhayla birlikte dirilmeleri en açık misallerden biridir; yani âhiretteki dirilme olayına ışık tutan açık bir belgedir.[1]

Mahşerden Bir Tablo

- Orada herkes davetçiye uyar; hiç kimse bir sapma ve itaatsizlikte bulunmaz. Bütün dikkatler tek noktada toplanır.

- Günün önemi ve bıraktığı tesir ve aynı zamanda Rahman olan Allah'ın kudretiyle, adalet ve rahmetiyle tecelli etmesinden meydana gelen heybet karşısında sesler iyice kısılır; sadece bir fısıltı ve hafif bir hışıltı duyulur.

- Herkes kendi derdine düşer, kimse şefaat etme cesaretini kendinde bulamaz. Allah'ın izin verdikleri müstesna...

- Mağrur başlar, keskin bakışlar, küçümseyici tavırlar eğilir. O hep diri olan, her şeyi gözetip ayakta tutan yüce kudretin karşısında boyunlar bükülür; zalim zorbalar alçaldıkça alçalır; azgınlar küçüldükçe küçülür.

- Gerçek mü'minlerin önünde sâlih amelleri bir ümit ışığı olarak du-

1 Bakara suresi: 260 - Âl-i İmrân suresi: 49 - Mâide suresi: 110. âyetlerin tefsiri

rur. Hiçbiri haksızlığa uğratılmaz; kimsede böyle bir endişe duygusu da vücut bulmaz. Amellerin karşılığı noksansız verilir; kimsenin itirazı olmaz.

Kur'ân bu tabloyu tasvir ederken şöyle noktalıyor:

"Artık bütün yüzler, O hep diri olan ve kendi zatıyla duran ve her şeyi belli kanunla tutan kudrete başeğmiştir. Zulüm taşıyanlar ise, cidden hüsrana uğramıştır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet olayından önemli bir safha açıklandı. İkinci hayata kalkışa dikkatler çekilerek aydınlatıcı bilgiler verildi. Orada mutlak adaletin tecelli edeceği belirtilerek herkesin kendi ameline ve niyetine göre karşılık göreceğine işaret edildi. Böylece hayatını berbat eden ahlâksızlar ve doğru yoldan sapan inkarcılar bir defa daya uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, bütün bu konuları ve başka yönlendirici misalleri tekrar tekrar açıklayıp kalp ve kafalara en doğruyu işleyen Kur'ân'ın Arapça dili üzerine indirildiği konu ediliyor. Kur'ân üzerinde insafla duranların kendilerini ilâhi düzene uydurma ihtiyacı duyacaklarına işaret ediliyor. Sonra da Kur'ân'ı hemen belleyip hafızasına nakşetmek için, vahiy henüz tamamlanmadan acele eden Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e bu hususta acele etmemesi tavsiye ediliyor. Arkasından ilmin feyizli havasına parmak basılarak "Rabbim, ilmimi artır" şeklinde duâ etmesi emrediliyor.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ
يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ
قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهُ ۖ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

113- İşte böylece onu, Arapça Kur'ân olarak indirdik ve tehditle ilgili bölümleri (ve belgeleri) değişik tekrarlarla açıkladık; ola ki Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırlar veya o onlara yeni bir hatırlama ve idrâk uyanıklığı sağlar.

114- Hak olan yegâne hükümdar Allah çok yücedir. Vahiy sana he-

nüz tamamlanmadan Kur'ân'ı (hemen okuyayım diye) acele etme ve de ki: Rabbim! İlmimi artır.

İLGİLİ HADİSLER

"Allahım, bana öğrettiğinle beni yararlandır. Bana yarar verecek şeyi öğret ve ilmimi artır. Her hâlükârda Allah'a hamd olsun."[1]

"İlim tahsil edip peşinde koşmak her Müslümana farzdır."[2]

"İlim İslâm'ın hayatı, imânın direğidir. Kim (başkasına) ilim öğretirse, Allah onun mükâfatını tamamlayıp noksansız verir. Kim de ilim öğrenir ve onunla amel ederse, Allah ona bilmediklerini de öğretir."[3]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz inen vahyi hemen ezberleyebilmek için kendini sıkar ve dilini hareket ettirirdi. Cenâb-ı Hak O'na bu hususta acele etmemesini bildirdi."[4]

Kur'ân'ın Arapça İndirilmesi

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا

"İşte böylece onu Arapça Kur'ân olarak indirdik.."

Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin birçok sebepleri vardır. Bunları sırası ve yeri geldikçe ilgili âyetlerin tefsirinde yeterince açıkladık.

Burada ise, hafızalardaki izi derinleştirmesi bakımından bir özetini vermeyi uygun gördük:

a) Önce Arapça çok zengin bir dildir.

b) Çölün engin havası, insan muhayyilesini genişletmesi bakımından daha çok kelime üretmeye imkân vermiştir.

c) Şiir ve edebiyatı günün geçerli sanatı kabul eden Araplar, diyebiliriz ki o çağda edebiyatın doruğuna yükselmiş ve söz söyleme sanatında çok ileri gitmişlerdi.

---

1 Tirmizi/Daavat: 128 - İbn Mâce/Mukaddeme: 23, Duâ: 2

2 İbn Mâce/Mukaddeme: 17

3 Ebu'ş-Şeyh: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan – Camiu's-sağir: 1/69

4 Tefsir-i Kurtubi: 11/250 Kıyamet suresi: 16-19. âyetlerin tefsiri

d) Edebiyat, tabiat güzelliği bulunmayınca insan ruhuna yönelmiş, onun çok çeşitli tezahürleri üzerinde durarak ruhun bütün inceliklerini kelime kalıbına dökebilecek bir noktaya ulaşmıştı.

e) Az kelimeyle çok mâna ve hüküm ifade etmek ise, ediplerin, hatiplerin başlıca uğraşısı haline gelmişti. Böylece belagatı vecizlik doğrultusunda geliştirmeyi başarmışlardı.

Allah sözüne gelince: O, hem insan ruhuna, duygusuna ve duyarlığına seslenmekte, hem de onun aklını muhatap alarak malzeme sunmakta; aynı zamanda ilâhi isim ve sıfatların varlık âlemine yönelme hikmet ve kudretini yansıtmakta; fizikle fizikötesini harman yapıp insanoğluna her konuda geniş ve zengin malzeme vermektedir.

İlâhi kelâmın bunca özelliğini, inceliğini; genişlik ve derinliğini başka bir dil ile yeterince ifade etmek, açıklayıp sadra şifa olacak bir düzeye getirmek çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. Çünkü Cenâb-ı Hak bir milletin dilini ne değiştirir, ne de ona yeni kelimeler ilâve eder. Böyle bir müdahale ilâhi hikmete, ters düşer. O sebeple kendi sözünü yansıtmaya en elverişli dil olarak Arapçayı seçmiştir. Kur'ân bu dilin özelliklerini en yüksek düzeyde kendinde taşımakta ve en ünlü şâir ve ediplere baş eğdirmektedir.

Onun bu özelliğine bir-iki misal verelim:

a) Kur'ân'ın birinci suresini ele alalım ve ondan birkaç kelime veya cümle hatırlatalım: "Rahmân-Hamd-Rab" kelimelerinin hiçbir dilde tam karşılığını bulup vermek mümkün değildir. Bu kelimelerden her birinin taşıdığı manayı ancak beş-on cümleyle anlatmak mümkündür.

Rahman: Rahm kökünden türetilen bir sıfattır. Sözlük manası; kalp yufkalığı ve onun tabii neticesi olan acıma ve koruma, esirgeme ve bağışlamadır. Terim olarak, Allah'ın bugünkü âleme yönelik geniş rahmet ve şefkatim sembolize eder. O bakımdan insanlara iyilik, ihsan ve yardımını kusursuz vermiş ve böylece herkes kendi yeteneğine ve özelliğine göre O'nun bu rahmetinden payını almıştır ve almaktadır. O halde bu rahmet herkes için umumidir. Buna güneşi misal verebiliriz. O ışık ve enerjisini seyyanen göndermektedir. Varlık alemindeki canlı ve cansızlar kendi özelliklerine ve yeteneklerine göre, ondan yararlanmaktadırlar. İşte Rahman sıfatı veya ismi bu kadar geniş mânalara delâlet ettiğine göre, başka dillerdeki hangi isim veya sıfat bu manalara delâlet edebilir?

Rab sıfatının ne kadar geniş ve kapsamlı mana taşıdığını, ne kadar çok hüküm ifade ettiğini Fatiha suresinde yeterince açıklamış bulunuyoruz. Meraklıların oraya bakmalarını tavsiye ederiz.

b) (Berat suresi müstesna) her surenin başına konulan besmele, bir cilt kitap meydana getirecek kadar şümullü ve kapsamlıdır! Hiç bir dilde onun yerini alacak bir övgü cümlesi düşünemiyoruz.

Görüldüğü gibi, bu kelimelerin bizim dilimizde de karşılığı yoktur. Onun için "Kur'ân terceme edilmez, meali verilir" diyoruz. Yine onun için "Kur'ân'ı anlayabilmek, ilâhi muradı idrâk edebilmek için mutlaka tefsire ihtiyaç söz konusudur" diyerek gerçeği yansıtmaya çalışıyoruz.[1]

İlâhi Uyarıların Tekrarı

وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا

"Ve tehditle ilgili bölümleri (ve belgeleri) değişik tekrarlarla açıkladık; ola ki Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırlar veya o onlara yeni bir hatırlama ve idrâk uyanıklığı sağlar."

İlâhi metotlardan biri de, uyarı niteliğinde ve geçmiş milletlerin kıssalarından öğüt ve ibret mahiyetinde olan âyetleri, belli ölçülere göre farklı kelime ve anlatımla tekrarlamaktır. Kur'ân'daki bu tekrarlar, bıkkınlık veren türden değildir. Zira genellikle insan kafasının ürünü olan bir kitapta aynı konu veya meseleye birkaç yerde dokunulur ve bu yüzden birtakım tekrarlar meydana gelirse, okuyucuyu sıkar ve çok geçmeden bıkkınlık verir. İşte Kur'ân her zaman bu genellemenin dışında kalmıştır ve kalmaya devam edecektir. Öyle ki, aynı olayın Bakara suresinde bir-iki önemli safhası misal olarak anlatılırken, A'raf suresinde bu defa onun diğer bazı önemli safhalarına dikkatler çekilir. Bir bakıma Bakara süresindeki safhaları açıklar ve tamamlar; yeni öğütler, ibretler ve mesajlar sergiler. O nedenle hem hafızalardaki izi derinleştirir, hem de konuya ya da kıssaya karşı idrâkleri uyanık tutar.

Bundan başka Kur'ân'da uygulanan bu metodun iki ayrı illet yani sebebi daha söz konusudur ki, ilgili âyet onları şöyle belirtmektedir:

1 Nahl suresi: 103, Şuârâ suresi: 195, Yusuf suresi: 2, Ra'd suresi: 37, Zümer suresi: 28, Fussilet suresi: 3, Şura suresi: 7, Zuhruf suresi: 3, Ahkaf suresi:12. âyetlerin tefsiri

1- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmayı sağlamak,

2- Yeni bir hatırlama ve uyanıklığa imkân vermek.

Bunun içindir ki Kur'ân'da okuyanların hafızalarında derin iz bırakan âyetler, daha çok az bir farkla tekrar edilenleridir. Meselâ, Kur'ân'ı anlayarak okuyanların hafızalarında Fir'avn ile Musa kıssasının, silinmeyecek şekilde iz bıraktığını görmekteyiz.

"Rabbim, İlmimi Artır" Dileğinin Anlamı

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

"De ki: Rabbim! İlmimi artır."

İlim, İslâm'ın hayatı, imânın direği, Kur'ân'ın mayasıdır ve insanlığın önünü aydınlatan mutluluk meşalesidir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in insanlığa, Allah'a imandan sonra sunduğu en büyük armağanı, ilimle iç içe olan hükümler, esaslar ve prensiplerdir. Onun için Allah O'na: "De ki: Rabbim! İlmimi artır" buyurarak, ilim için bir durak ve vatan olmadığını öğütlemektedir. O da bu âyetin ışığı altında ilimle ilgili yüzün üstünde hadis söyleyerek başta ümmeti olmak üzere insanların dikkatini bu hususa çekmiştir.

Kur'ân'ı inceleyen, aklı başında ilim adamı, şu hakikati, sesini yükselterek dile getirmiştir:

- Varlık âlemi hakkında bilimsel yönden ana fikir ve bu hususta ilmi konularda ipucu elde etmek isteyen, Kur'ân'ı araştırsın.

- Fizik ve fizik ötesiyle ilgili bilgiler öğrenmek isteyen de Kur'ân üzerinde inceleme yapsın.

- Edebiyatla ciddi biçimde uğraşmak isteyenler, Kur'ân âyetlerine ve âyetlerde yer alan cümlelere, kelime konumlarına baksınlar.

- Hukuk ilminde derinleşmek, bu ilimle ilgili ana kaideleri öğrenmek isteyen, Kur'ân'ın o çok mükemmel ve düzenli hukuk sistemine yönelsin.

- Psikolojide derinleşmek ve hareket noktasını belirlemek arzusunda olan, Kur'ân'a baksın.

- Sosyolojide temel felsefe ve temel bilgi edinmek hevesinde olanlar, Kur'ân'ın naklettiği kıssaları iyice gözden geçirsinler.

- Tıp, anatomi ve astronomide bazı temel kurallardan yararlanmak isteyenler, Kur'ân'ı iyice okusunlar.

Bu konuda, son yıllarda İslâmiyet'i kendine din olarak seçen Fransa'nın isim yapmış doktorlarından Prof. Dr. Maurice Bucaille'in şu veciz itirafını misal vermekte yarar görüyoruz:

"Kur'ân'ın çok bariz özelliği olan bu bilimsel tarafları, başlangıçta beni derinden derine hayrete düşürdü. Zira on üç asırdan fazla bir zaman önce kaleme alınan bir metinde, çağdaş bilimsel verilere tamamen uygun olarak, son derece çeşitli konulara ilişkin bilgilerin keşfedilebileceğine, o zamana kadar hiç mi hiç inanmamıştım."[1]

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) **Vahyi Telakkide Acele Etmesi**

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ

"Vahiy sana henüz tamamlanmadan Kur'ân'ı (hemen okuyayım diye) acele etme."

Vahiy esnasında Kur'ân'ı bellemek için acele etmeğe gerek olmadığı belirtiliyor ve aynı zamanda dudakları kıpırdatmanın vahyin kural ve hikmetine pek uygun düşmediği kapalı bir anlatımla hatırlatılıyor. Çünkü inen vahyi Melek Cebrail Rasulullah (aleyhisselam)'ın kalbine ilka ederken, onu ancak Rasulullah'ın ruhu duyuyor, işitme organı duymuyordu. O halde acele edip dili hareket ettirmeye gerek yoktu. Melek Cebrail'in dilinden akıp Resulüllah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın kalbine inerken silinmeyecek bir iz bırakıyor, bir daha unutulmamasıya bir tesir meydana getiriyordu.

Nitekim Kıyamet suresinde:

"İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki, onu toplayıp okutmak bize aittir. O halde biz onu (Cebrail'in diliyle) okuduğumuzda sen de onun okuyuşunu izleyerek O'na uy. Sonra da onun açıklaması bize aittir."[2] buyurulurken, A'lâ suresinde de şöyle bildiriliyor:

1 Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve Bilim: 179

2 Kıyamet suresi: 16-19

"(Kur'ân'ı) sana okuyacağız ve sen de unutmayacaksın."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalp ve kafalara her konunun en doğrusunu işleyen ve hafızalarda derin iz bırakmak için bazı misalleri tekrar tekrar anlatan Kur'ân'ın Arapça olarak indirildiği belirtildi. Sonra da Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in vahiy esnasında hemen belleyeyim diye acele etmemesi tavsiye edilerek, Kur'ân'ın indiği gibi O'nun kalbine ilka edildiği, bir unutma veya yanlışlığın söz konusu olamayacağı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi emri unutan Âdem Peygamber kıssasına dönülüyor. Şeytanın insana ebedi düşman olduğuna dikkat çekilerek ondan, onun vesvese ve sinyallerinden sakınmamız isteniliyor. Âdem (aleyhisselam)'ın memnu meyva ağacından yemesi üzerinde durularak Cennet'ten çıkarılma olayının bazı bölümleri işleniyor.

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُۥ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا
لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا
عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ ٱلْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ
أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا۟ فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾
فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ ٱلشَّيْطَٰنُ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ ٱلْخُلْدِ وَمُلْكٍ
لَّا يَبْلَىٰ ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾ ثُمَّ ٱجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَتَابَ عَلَيْهِ
وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾ قَالَ ٱهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًۢا ۖ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم
مِّنِّى هُدًى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

115- Andolsun ki daha önce Âdem'e de emrimizi vermiştik, ama o

1 A'lâ suresi: 6

unuttu, onda bir azim de görmedik.

116- Hani biz meleklere: "Âdem'e secde edin" demiştik de onlar secde etmişlerdi; ancak İblis dayatmış, secde etmemişti.

117- O sebeple, "Ya Âdem, dedik, şüphesiz ki bu hem sana hem de eşine düşmandır; sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra sıkıntıya düşersin.

118- Şüphesiz ki senin acıkmaman ve çıplak kalmaman Cennettedir.

119- Ve sen orada susamazsın, güneşte de yanmazsın."

120- Bununla beraber, Şeytan ona vesvese verdi de "Ey Âdem, dedi, sana ebedilik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?"

121- Bunun üzerine Âdem'le eşi o ağaçtan yediler. Bu sebeple edep yerleri açılıverdi. Üzerlerini Cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar ve böylece Âdem, Rabbine karşı geldi de şaşırıp kaldı.

122- Sonra yine Rabbi onu seçti de tevbesini kabul buyurdu ve doğru yola iletti.

123- Onlara dedi ki: "Haydi ikiniz de birbirinize düşman olarak hep birlikte inin buradan; ne zaman benden size doğru yol gösteren biri gelir de kim benim gösterdiğim doğru yola uyarsa, artık ne sapıtır, ne de bedbaht olup şaşırır."

İLGİLİ HADİSLER

"Âdem ile Musa tartışıp karşılıklı delil getirdiler. Musa ona dedi ki: "Ya Âdem! Sen bizim (ilk) babamızsın. Bizi Cennet'ten çıkardın." Âdem ona dedi ki: "Ya Musa! Allah seni kelâmiyle seçip beğendi, Tevrat'ı sana kendi kudret eliyle yazdı. Sen, henüz Allah beni yaratmadan kırk yıl önce takdir ettiği bir emirden dolayı kınıyorsun?" Böylece Âdem (aleyhisselam), Musa (aleyhisselam)'ya (susturucu) delil ve belge getirmiş oldu."[1]

---

1 Buhari/Bed'-i halk: 8, Tefsir: 56, Rikak: 51 - Müslim/Cennet: 6. 8 - Tirmizi/Cennet: 1, Tefsir: 1/56 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Dârimi/Rikak: 114 - Ahmed: 2/257, 404, 418, 438, 452, 455, 469, 487-3/110, 135, 164, 185, 207, 234

"Şüphesiz ki Cennet'te bir ağaç vardır ki süvari bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yürürse, yine de bitiremez. İşte o ebedilik ağacıdır."[1]

Açıklama:

Allah'ın Tevrat'ı kendi kudret eliyle yazması, üç ayrı yorumu geretirmektedir. Birincisi, Allah'ın onu Levh-i Mahfuz'a kudret kalemiyle yazmış olmasıdır. İkincisi, Tur Dağı'nda daha önce Musa Peygamber tarafından hazırlanan kilden levhalar üzerine ilâhi gözetim altında Musa Peygamber'in yazması olayıdır. Üçüncüsü, doğrudan Allah'ın levhaları hazırlayıp üzerine Tevrat'ı yazdıktan sonra indirmesi olabilir. Bir dördüncüsü de, hazırlanan levhalara "kün" emrinin tecellisiyle yazılmasıdır.

Birinci ve ikinci yorumlarda isabet vardır. Üçüncü yorum isabetli sayılmaz. Çünkü imkân alanında Cenâb-ı Hak, insanların yapabileceği şeyleri onlara bırakır, yapamayacaklarını kendisi meydana getirir. O bakımdan kilden levha yapmak ve inen tevrat parçalarını onun üzerine yazmak beşer kudreti dahilindedir. Hem sünnetullahın süregelen anlam ve hikmeti de bunu böyle gerektirmektedir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir. Dördüncü yorum ise, 115-123. âyetlerle ilgili hadisten kaynaklanmaktadır.

Âdem (aleyhisselam)'ın Karakterini Tasvir

Kur'ân-ı Kerim burada, diğer surelerde gecen Âdem kıssasının bir başka yönünü açıklıyor ve Âdem ismi altında insanın iki önemli huyu üzerinde durarak, psikologlara ve pedagoglara temel bilgi veriyor.

Bu iki temel özellik şöyledir:

1- İnsan genellikle unutkandır bazı olayları, tavsiye ve öğütleri unutabilir. Âdem Peygamber'in ilâhi emir ve tavsiyeyi unutması bunun ilk mayasını oluşturur. Aynı huy, genetik yoldan bizlere kadar gelip ulaşır ve kıyamete kadar gelecek olan insanlarda da kendini hissettirir.

2- Hazıra konan insan genellikle mevcut nimeti koruyup şükrünü yerine getirme konusunda pek azimli değildir. Ancak nimet elden gittikten sonra çoğu uyanır. Nitekim ilk insan Âdem (aleyhisselam)'ın Cennetteki davranışı bunun açık misallerinden biridir.

O halde önemli konulan unutmamak için, onların değişik safha ve

1 Buhari/Tefsir: 3/20 - Tirmizi/Kader: 2 - Ahmed: 2/287, 314

bölümlerini fasılalarla anlatmakta büyük yarar vardır. Çünkü her tekrar, hafızadaki izi biraz daha derinleştirir. Sonra çocuklarımızı hazıra konan birer tüketici veya asalak olma durumuna düşürmemek için, onlarda çalışma azmini ve gayretini uyandırmamız; her nimetin ancak külfetle elde edilebileceği gerçeğini kafa ve kalplerine ustaca işlememiz gerekmektedir.

Âdem (aleyhisselam)'ın Memnu Ağacın Meyvesinden Yemesi

Aynı kıssaya Bakara, A'raf, Hicr, İsra ve Kehf surelerinde az değişik farkla ve farklı safhalarıyla yer verilmiş, böylece olayın ibret ve öğüt alınacak yanları bir bütünlük arz edecek şekilde yansıtılmıştır. İleride bu safhaların birbirini nasıl tamamladığını ve nasıl değişik öğütler ve mesajlar yansıttığını belirteceğiz. O bakımdan önce şunu belirtelim ki: Yüksek nimetlerin kıymetini, aşağı nimetler pazarında çileli bir ömür tüketenler daha iyi anlar ve bilirler. Âdem (aleyhisselam) dünyaya indirilmeden, yani çileli bir ömür geçirmeden; hayatın tadını, anlam ve hikmetini kavramadan Cennet'e konuldu. Bu yüksek nimetin gerçek mahiyetini pek anlayamadı, anlaması da o gün için pek mümkün değildi. Çünkü aksini bilmiyordu veya görmemişti.

Bu olay, insanoğluna, "Neden Cennet gibi geniş ve sonsuz bir saadet yurdu varken Allah bizi bu fani ve çileli dünyaya getirdi?" şeklinde itirazda bulunma kapısını kapatıyor.

Neden ölümlü dünya?

Önce ölüm, hayatın ne kadar tatlı ve yüksek bir nimet olduğunun en gerçekçi ölçü ve kıstasıdır. Ölüm olmasaydı, hayatın değeri anlaşılmazdı. Sonra da ahiret alemindeki hayat şartları tamamen değişiktir. Orada acıkma, susama, çıplak kalma, hastalanma, ölme diye ârızi şeyler yoktur, yani bu konularda herhangi bir sıkıntı söz konusu değildir. Hava, Güneş şartları da bütünüyle farklıdır. Gece ve uyku yoktur. Dünyadaki bedenimiz ancak dünyadaki hayat şartlarına göre yaratılmış ve ancak onlarla uyum sağlayacak özelliktedir. Âhiret'teki hayat şartlarıyla uyum sağlaması mümkün değildir. Çünkü mevcut beden yapımızın orada yaşama şansı yoktur. Cennet sonsuzluk yurdudur. Ona göre bir beden yapısına ihtiyaç vardır. İşte ölmemiz ve bir süre sonra ahiret şartlarına uygun bir bedenle dirilip kalkmamızın sebeplerinden biri budur.

Cennetten Çıkmak, Sıkıntıya Düşmek Demektir

فَقُلْنَا يَآ اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى

"O sebeple ya Âdem, dedik, şüphesiz ki bu hem sana, hem de eşine düşmandır. Sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra sıkıntıya düşersin."

Kur'ân-ı Kerim bu arada çok önemli bir noktaya parmak basıp dikkatimizi çekiyor: Gerçek anlamda dinlenecek, huzur duyulacak, selâmete erişilecek ve mutlu olunacak yer Cennettir. Ondan başkası sıkıntı, çile, tartışma, sürtüşme, didişme, mücadele, endişe, korku ve üzüntüdür.

Onun için Âdem (aleyhisselam)'a gereken emir verilip tavsiye yapıldıktan sonra bu husus hakkında o uyarılmış ve iyice düşünebilmesi için kendisine bir bakıma imkân verilmiştir.

Memnu Meyva Ağacı

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَآ اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلٰى

"Bununla beraber şeytan ona vesvese verdi de, ey Âdem, dedi: Sana ebedilik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?"

Cennetteki yiyecekler ve giyecekler dünyadakilerle kıyas bile edilemez. Oradaki yiyeceklerin posası, giyeceklerin de eskime, yıpranma özelliği yoktur. Âdem Peygamber'e yasaklanan ağacın meyvesi ise, birçok âlimlerin yorumuna göre, dünya nimeti türündendir. Nitekim Âdem (aleyhisselam) ondan yiyince, hem sindirim sisteminde değişiklik meydana gelmiş, hem de verdiği sıkıntıdan ve salgıladığı terden, Âdem ile eşinin üzerlerindeki cennet elbisesi bir anda buharlaşıp yok olmuştur. O durumda Âdem'in artık Cennet'te eyleşme şansı kalmamış bulunuyordu. Nitekim Cenâb-ı Hak, O'nu bu olaydan sonra Dünya denilen aşağı âleme indirmiştir. Böylece Âdem için sıkıntılı bir hayat başlamış ve o zaman Cennetin nasıl bir nimet olduğunu çok daha iyi anlayabilmiştir.

Ancak âyetin anlatım tarzından Âdem'in ebedilik yurdu hakkında birtakım bilgilerinin olduğu ve o bakımdan ebediyen Cennette kalmak istediği anlaşılıyor. İblis onun bu eğilimini bildiğinden, "sana ebedilik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?" diyerek Âdem'in bu

duygusuna tercüman olmaya çalışmış ve sonunda muvaffak da olmuştur.

Memnu meyve ağacı hakkında birçok yorumlar yapılmış, birtakım senetsiz rivayetler nakledilmiştir.[1]

Tevrat'ta ise konuyla ilgili ilâhi vahyin beyânı tamamen değiştirilmiş ve Âdem'in konulduğu Cennet'in Aden'deki güzel bahçeler olduğu belirtilmiştir. Tevrat'taki o sözleri aynen nakletmeyi uygun gördük:

"Ve Rab Allah yerin toprağından adamı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan can oldu. Ve Rab Allah şarka doğru Aden'de bir bahçe dikdi ve yaptığı adamı oraya koydu. Ve Rab Allah görünüşü güzel ve yenilmesi iyi olan her ağacı ve bahçenin ortasında hayat ağacını ve iyilik ve kötülüğü bilme ağacını yerden bitirdi. Ve Rab Allah adama emredip dedi: Bahçenin her ağacından istediğin gibi yer; fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin; çünkü ondan yediğin günde mutlaka ölürsün."[2]

İndiği şekilde korunan Kur'ân, bu konuda da Tevrat'taki vaki hatayı düzeltmekte ve olayın gerçek yüzünü göstermektedir.

Âdem (aleyhisselam) ile İblis Birbirine Düşman Olarak Yeryüzüne İndiler

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

"Onlara dedi ki: "Haydi ikiniz de birbirinize düşman olarak hep birlikte inin buradan."

Bu düşmanlık, hayata canlılık kazandırır, mücadele azmini artırır; insanı hilkat kanunundaki hikmete çevirip olgunlaştırır. İblis olmasaydı, insanlar bir bakıma meleklerin ihtirasları çok sınırlı kalırdı. Böyle olunca da dünya bayındır hale gelmez, bugünkü medeniyet olmazdı. Yarı âtıl bir hayat başlar, dünyaya getiriliş hikmeti hedefinden sapardı.

O nedenle dünya hayatına renk ve mana, ilgi ve bilgi katmak için ilâhi plân ve o plâna bağlı bulunan kader çizgisi zıtları karşılaştırdı; İblis'i insana baş düşman kıldı; nefsi onun fısıltılarına kulak verip sinyallerine hedef haline getirdi. Ruha da imân cevherini sunma yollarını açıp geliştir-

1 el-İbriz/Celâl Yıldırım tercümesi

2 Tevrat/Tekvin: 2/7-17

di. Yardımcı olarak da kitap indirdi, peygamber gönderdi. Diğer yandan insanı hem şeytanların, hem de cinlerin aralıksız saldırılarından korumak için de birtakım melekleri görevlendirdi. Ancak kişi o meleklerin defettiği kötülüklere azimle yönelmedikçe ve şerri davet etmek için bütün yeteneklerini kullanmadıkça, melekler görevlerini yerine getirirler. Aksine bir tutum ve davranış, meleklerden bir kısmının tuttukları yolların kapılarını açık bırakıp çekilmelerine ve kişiyle kötülükleri, diğer bir tabirle cin ve şeytanları baş başa bırakmalarına sebep olur. Bunu bir misal ile açıklayacak olursak, şöyle diyebiliriz: İnsanı kâfir cinlerden, azgın ifritlerden koruyan melek vardır. Ama insan durmadan cinlerle irtibat kurmak ister, birtakım yollara başvurur ve bu hususta azimli olursa, görevli melek ara yerden çekilir; çekilince de o insanla cinler baş başa kalır.

Âdem Kıssasının Tekrarı

Âdem (aleyhisselam) ile İblis olayı Kur'ân'da yedi yerde az değişik kelimelerle; farklı öğüt, hikmet, hüküm ve mesajlarla tekrarlanır. Bu tekrar, şüphesiz konu hakkında çok yararlı bilgiler vermekle kalmaz, dünya hayatının hikmet ve amacını belirler; insanın kâinat planındaki yerini gösterir ve ölüm, kabir, kıyamet, hesap, ceza ve mükâfat; sonra da Cennet ve Cehennemden maksadın ne olduğunu öğretir. Bir diğer faydası da, insan idrâkini uyanık tutar ve hafıza arşivindeki olayın yerini hemen hatırlama imkânını doğurur.

O halde yedi yerde tekrarlanan kıssanın her yerde mü'minlere verdiği mesajı belirtmemizde yarar vardır. Şöyle ki:

1- Bakara suresinde: Âdem'e secde etmeleri emrine karşı İblis'in büyüklük tasladığı, topraktan yaratılan Âdem'e secde etmeyi gururuna yediremediği açıklanır.

Böylece insana gururun ve büyüklük taslama duygusunun şeytandan geldiğine, yani ondan kaynaklandığına dikkatler çekilir. O yüzden Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük taslayanları sevmeyeceğine atıflar ve işaretler yapılır. Sonra da Cennet'te ebedi kalma umuduyla yasaklanan ağacın meyvesinden yiyerek ilâhi emre muhalefet eden Âdem'e, işlediği bu günahtan kurtulma yolu gösterilir. Böylece günahtan hemen sonra Allah'a yönelip tevbe etmenin, bağışlanma dilemenin gereği belirtilir.

2- A'raf suresinde: Âdem'e secde etmeyen İblisin iki sebep ileri sür-

düğü, böylece ilk hatalı kıyası onun yaptığı konu edilir. Öyle ki: İblis secde etmemekte kendini haklı görüyor ve neden olarak da kendisinin ateşten, Âdem'in ise balçıktan yaratıldığını gösteriyor. Sonra da Adem'in baş düşmanı olan İblis'e kıyamete kadar süre verildiği haber verilerek mü'minlerin bu düşmana karşı her zaman dikkatli olmaları ilham ediliyor.

3- İsrâ suresinde: Olay kısaca anlatıldıktan sonra, İblis'in gerçek mü'minler üzerinde tesirli bir hâkimiyeti olmayacağı açıklanır ve imânın üstün değeri tanıtılarak bu büyük nimete sahip, olanların bahtiyar olduklarına işaret edilir.

4- Kehf suresinde: Kıssanın bir bölümüne değinilir. İblis'in cinlerden olduğu anlatılır. Böylece cinlerin de ateşten yaratıldığı, şeytanlarla mayalarının aynı şey olduğu, ancak ruhi yapıları itibariyle az farklılık arz ettikleri yarı açık, yarı kapalı şekilde ifade edilir.

Ayrıca İblis'in üreme düzeyinde bulunduğu, soyunun çoğalıp yeryüzüne yayıldığı hatırlatılır.

5- Tâ-Hâ suresinde: Yine kıssanın ayrı bir safhası ele alınır. Ebediyet ağacından söz edilir. Ağacın meyvesini yiyen Âdem ve eşinin üzerlerindeki cennet elbisesinin giderildiği konu edilir.

6- Hicr suresinde: Olay biraz daha geniş anlatılır. Âdem'in balçıktan, işlenebilir bir topraktan yaratıldığına temas edilir. İblis'in, balçıktan, işlenebilir bir topraktan yaratılan Âdem'e secde etmediği üzerinde durulur; buna sebep olarak da İblis'in, Âdem'in topraktan yaratıldığını göstermesine atıf yapılır. Ayrıca İsrâ suresinde kısaca belirtildiği gibi, burada İblis'in, Allah'a ihlâs üzere kulluk edip ibâdette bulunan mü'minler üzerinde saltanat ve sultası bulunmadığına yer verilerek İsrâ süresindeki bölüm biraz daha açıklanmış olur.

7- Sad suresinde: Kıssa daha detaylı olarak anlatılır. Yine İblis'in büyüklük tasladığı sebebiyle lanetlendiği açıklanır ve kendini savunmak için İblis'in fasit bir kıyas yaptığına temas edilerek Hicr suresindeki ifade daha da genişletilir. Sonra da Cehennemin İblis ve ona uyanlarla doldurulacağı haber verilir.

Görüldüğü gibi her tekrar ayrı bir hüküm ve öğüt taşımakta; değişik bir mana ortaya koyup olayın gerçek yüzünü ortaya çıkartmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âdem (aleyhisselam) ile İblis kıssasının önemli safhalarından bir kısmı konu edildi. Böylece insanın hilkat kanununa dikkatler çekildi. Dünyaya getiriliş hikmetine işaret edildi. İblis'in kıyamete kadar insana düşmanlık edeceği haber verilerek ona göre dikkatli olmamız istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen hikmeti dikkate almayan ve hakikate karşı kalbini ve kafasını açmayan inkarcı nankörlerin âhirette kör olarak kabirlerinden kaldırılacakları ve kör olarak haşredilecekleri konu edilir. Sonra da onlar gibi daha önce Hakk'a karşı gelip azıp sapıtarıların yerle bir edildiği hatırlatılarak geçmişten ders ve ibret almaları öğütlenir. Hemen arkasından Mekke müşrikleri uyarılır ve yaşamakta olan inkarcıların dikkati çekilir.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ
كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ ﴿١٢٦﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي
مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ ۚ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾
أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ
لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

124- Kim de beni anmaktan (indirdiğim kitaptan) yüzçevirirse, şüphesiz ki onun için sıkıntılı bir geçim vardır. Kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz.

125- "Rabbim! Beni neden kör olarak haşrettin? Halbuki ben (Dünya'da) gören bir kimseydim" der.

126- Allah ona: "Bu böyledir. Âyetlerimiz sana geldi, ama sen onları

unuttun (bir tarafa itip terkettin). Bugün de sen öylece unutulur da (Cehennem'e) terkedilirsin" buyurur.

127- (İşte günah ve haksızlıkta) ileri gidenleri, haddini aşanları ve Rablerinin âyetlerine inanmayanları da böylece cezalandıracağız. Âhiret azabı ise daha şiddetli ve daha süreklidir.

128- Kendilerinden önce nice nesilleri yok etmemiz bunları doğru yola getirmiyor mu? Oysa yok edilenlerin oturdukları yerlerde yürüyüp dolaşmaktadırlar (hiç de ibret almazlar mı?). Şüphesiz ki bunda sağduyu sahipleri için nice açık belgeler ve ibretler vardır.

129- Eğer Rabbinden bir söz ve belirlenmiş bir va'de geçmemiş olsaydı, şüphesiz ki (azap onlara) gerekli olurdu.

Kur'ân Umut Kaynağıdır

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى

"Kim de beni anmaktan (indirdiğim kitaptan) yüz çevirirse, şüphesiz ki onun için sıkıntılı bir geçim vardır. Kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz."

Kur'ân bütünüyle umut kaynağı, hayat nizamı, huzur ve güven anahtarıdır. O bakımdan Allah'a, Kur'ân'a ve tek kelimeyle İslâm'a inanan mü'minlerdir ki, yeryüzüne huzur ve güvenlik havası estirirler; insanlardan aynı şekilde imân edenleri kardeş edinip bulundukları bölgeye sulh ve selâmet getirirler.

Bunun için diyebiliriz ki: İmân kalp yatışkanlığı sağlar, umut ve huzur havasını iç âlemimize doldurur ve bizi bahtiyar kılar. İnkâr ise, umutsuzluk doğurur, ruhu sıkar, kalbe yük olur, zihni bulandırır, toplum yapısında onarılması zor gedikler meydana getirir.

O halde fert, aile ve toplum için İslâm'ın tanımladığı imân şarttır. Bunu ancak Kur'ân'ı tanıtıp öğretmekle kişilerin kalbine ve kafasına enjekte edebiliriz. Bunun için Kur'ân, imânı besleyip geliştirmenin gerçek kaynağı, ruhu doyurmanın gıdası, vicdanı serinletmenin mayasıdır. Allah'ı sık sık, her konuda ve her işte anmak ise, içimizdeki manevi boşluğu doldurur; açılan gedikleri kapatır, ümitleri artırır, sıkıntıları giderir ve tek kelimeyle Kur'ân ve zikir kalp gözünü açar, ruhu cilalar. Onun için: İna-

nan kimse hep mutludur ve umutludur. İnanmayan kimse hep kararsız ve şüphecidir; aynı zamanda umutsuzdur. İnanan kanaatkardır; inanmayan açgözlü ve ihtiraslıdır. İnanan kadere teslimiyet, kazaya rıza gösterir; inanmayan ise başına gelen bir dert veya sıkıntı sebebiyle inkâr ve tuğyanını artırır.

Allah ilgili âyetle, Hakk'ı anmaktan ve Kur'ân'dan yüz çevirenlerin dar ve sıkıntılı bir hayat geçireceklerini haber veriyor. Bu, maddi alanda bir sıkıntı değil, daha çok iç huzursuzluğu, tatminsizlik, açgözlülük, umutsuzluk, ölümün hatırlattığı yok olma nağmesi; silinip unutulma üzüntüsüdür. Aynı zamanda önünde kendi anlayış ve düşüncesine veya felsefesine göre, mutlak yokluk ve karanlık içine düşeceğinin verdiği deruni sıkıntıdır.

O bakımdan haklı olarak deniliyor ki: "Allah'ını bulan ve bilen ne kaybetmiştir? O'nu kaybeden ne bulmuştur?" Şüphesiz O'nu bulan her şeyi bulmuştur.

Böyle olunca da bir iç körlüğü meydana gelir; binlerce ilâhi belgeleri ve kanıtları göremez olur. Kıyamet gününde bu körlük içten dışa vurur ve inkarcı kişi nasıl kör bir hayat yaşadığını ancak anlayabilir. O yüzden amelinin cinsine uygun bir ceza olsun diye kör olarak haşredilir.

Toprak ve Ateş

Âdem (aleyhisselam) topraktan, İblis ateşten yaratılmıştır. Toprak umut ve güven kaynağıdır. Ona yakın oldukça, onunla uğraştıkça, umut ve güvenler boşa çıkmaz. Çünkü toprak kendi içinde feyiz ve bereket taşır. Ateş ise, az bir umut verir, fakat güven vermez. Kendisine yaklaşanı yakar. İçinde feyiz ve bereket yoktur.

O halde insan insanlığını, topraktan yaratıldığını bildiği ve inandığı ölçüde ümit ve huzur duyar. Buna inanmadığı takdirde İblis'ten yana bir kapı daha açar; az bir umut, fakat güvensizlik doğurur. Böylesinin dünya hayatı, benzetme caizse, tam bir Bermuda Üçgeni içindedir. Bu üçgeni şöyle belirtebiliriz: Günah ve haksızlıkta ileri gitme, haddini aşma ve Allah'ın âyetlerine inanmama.

Hayatı bu üçgen içine girenin kalp gözü kör; kulağı sağır, ruhu bitkin ve vicdanı siliktir. Bir insan için dünyada en kötü azap böyle bir üçgen içine sıkışıp kalmaktır. Ahiret azabı ise daha şiddetli ve üzücüdür.

Yıkılıp Yok Edilen Milletlerin Ayakta Duran Kalıntılarını Gezip Görmek

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ۚ

"Kendilerinden önce nice nesilleri yok etmemiz bunları doğru yola getirmiyor mu? Oysa yok edilenlerin oturdukları yerlerde yürüyüp dolaşmaktadırlar (hiç de ibret almazlar mı?). Şüphesiz ki bunda sağduyu sahipleri için nice belgeler ve ibretler vardır."

Kur'ân-ı Kerim dikkatleri arkeolojik eserlere, toprak altında gömülü kalan ve ayakta duran kalıntılara çekmektedir. Bununla Kur'ân, hem geçmişten ders ve ibret almamızı, hem de tarihi bilgimizi genişletmemizi emrediyor. Yıkılıp yok edilen ülkeler ve medeniyetlerin yıkılma sebeplerini araştırıp bulmamızı tavsiye ediyor. Tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini hatırlatarak hayatımızı ona göre düzenlememize işarette bulunuyor. Zira milletler daha çok tarihten ders ve ibret alarak yollarını çizmek ve gelecekleri ona göre hazırlamak zorundadırlar. Aksi halde ilâhi sünnet yolunu değiştirmez, şaşmadan hedefine doğru ilerler ve sırası gelince, vakti saati dolunca hükmünü kusursuz şekilde yerine getirir.

Sağduyu sahipleri için gelip geçen milletlerin hayatında ve geriye kalan kalıntılarında birçok belgeler, ibretler ve öğütler vardır.

Âyette, "Rabbinden verilen söz"den maksat, O'nun hayat kanunuyla ilgili değişmeyen sünnetidir. Şüphesiz ki, az önce de belirttiğimiz gibi, onun belirli vadesi vardır, o noktaya ya da çizgiye gelindiğinde hükmünü uygular. O bakımdan Cenâb-ı Hak, inkâra sapan bir milleti hemen yok etmez, uyanıp dönüş yapar diye ona mühlet verir. Bu hususta koyduğu kanunu değiştirmez. Bu nedenle inkarcı millet azıp zulüm yapmadıkça, ahlâki bunalım geçirmedikçe Cenâb-ı Hak aleyhlerine bir hüküm indirmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünyada kalplerini hakikate karşı kapalı tutan ve bâtılın peşine takılıp sapıtan kimselerin âhirette kör olarak haşredilecekleri hatırlatıldı. Bu çizgi üzerinde yürürken yıkılıp yok olan milletlerin ayakta duran kalıntılarına bakıp ibret ve öğüt alınması emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâfirlerin şirretliklerine karşı sabretmemiz emrediliyor. Sonra da ruhumuzu dolduran beş vakit namaza devam etmemize değinilerek bu ibâdetin lüzumu üzerinde duruluyor. Birkaç günlük zevklerini tatmine çalışan müşriklerin, maddeci sapıkların şatafatlı hayatlarının imrenilecek bir ölçü ve değer olmadığı hatırlatılıyor. Nefsin bu gibi hayata heveslenmesini frenleyip ruhumuzu ilâhi zinetle dolduracak namaz ibâdetine tekrar dönülüyor ve aile fertlerinin bu ibâdete devam etmeleri tavsiye edilerek, bu açıdan dünya hayatıyla bir ilgi ve bağlantı kurmanın yararlı olacağına işarette bulunuluyor.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَا ۚ وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾
وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ
عَلَيْهَا ۟ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۟ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ۟ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

130- Onların dediklerine karşı sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et; gece saatlerinde ve gündüzün etrafında da O'nu tesbih et ki ilâhi hoşnutluğa eresin.

131- O inkarcılardan kendilerini denemek için dünya hayatının benzer süsleriyle yararlandırdığımız kimselere (içinde bulundukları geçici şatafata) gözlerini dikme. Rabbin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

132- Ehline, (ümmetine ve yakınlarına) namazı emret! Kendin de (buna) sabır gösterip devam et; biz senden rızık (için çalışmanı) istemiyoruz. (Senin çok daha önemli görevlerin, hizmet amaçların vardır.) Biz seni rızıklandırırız. İyi sonuç, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmaya mahsustur.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Cerir b. Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in yanında bulunuyordum. Dolu-

naya bakıp şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de öylece apaçık göreceksiniz; O'nu görme hususunda haksızlığa uğramayacaksınız, (yani bir kalabalık, izdiham sıkıntısına uğramadan O'nu görme bahtiyarlığına erişeceksiniz). Güneş doğmadan ve batmadan önce namazdan alıkonmamak elinizden geliyorsa, öyle yapın (namazı kaçırmayın)."[1]

"Güneş doğmadan önce ve güneş batmadan namaz kılan kimse ateşe girmez."[2]

"Cennette konak ve yer bakımından en aşağı olan, mülküne iki bin yıllık mesafeden bakıp en alt kısmına baktığı gibi, en son sınırına da öylece bakar. Cennette makamı en yüksek olan kimse ise, günde iki defa Allah'a bakıp O'nu görebilir."[3]

"Kıyamet gününde Allah Cennet ehline: "Ey Cennet ehli! Diye seslenir." Onlar da: "Buyur Rabbimiz, emrine hazırız" derler. Allah onlara: "Razı oldunuz mu?" diye sorar. Onlar da: "Ya Rabbi, neden razı olmayalım ki, halkın hiçbirine vermediğini bize verdin" derler. Allah: "Doğrusu size bundan üstününü vereceğim" buyurur. Onlar da: "Ne gibi şey bundan daha üstündür?" derler. Allah: "Size rızamı helâl kıldım, bir daha size gazap etmeyeceğim" buyurur."[4]

Cenab-ı Hak âhirette herkes yerini alınca şöyle buyurur:

"Ey Cennet ehli! Sizin için Allah yanında verilmiş bir söz vardır. Allah onu yerine getirmek ister." Bunun üzerine Cennet ehli, "O nedir? Yüzümüz ak-pak olmadı mı, terazimiz ağır basmadı mı, ateşten uzak tutulmadık mı ve Cennete konulmadık mı?" diye verilen nimetleri sayarlar. Derken perde kalkar, Allah'a bakarlar. Andolsun ki, onlara, Allah'a bakmaktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Bu, nimet üzerine bir artıklıktır."[5]

---

1 Buhari/Mevakıt: 16, 26, Ezan: 129, Tefsir: 50, Rikak: 52, Tevhid: 24 - Ebu Dâvud/Sünnet: 19 -Tirmizi/Cennet: 16 - Ahmed: 3/16,17,26,27

2 Müslim/Salât: 21 ,13, Mesacid: 213, 214 – Ebu Dâvud/Salât: 9 - Ahmed: 4/136, 261

3 Buhari/Rikak: 51-Müslim/İman: 308, 311, 314-Tirmizi/Cennet: 17, 23, Tefsir: 3/32, 2/75 - İbn Mâce/Zühd: 39 - Ahmed: 2/13. 64-3/27

4 Buhari/Rikak: 51, Tevhid: 38 - Müslim/Cennet: 9 - Tirmizi/Cennet: 18 - Ahmed: 3/88, 95

5 Tirmizi/Cennet: 16, Tefsir: 1/10 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 – Ahmed: 4/332, 333-6/16

İmân ile İnkârın Sürtüşmesi

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ

"Onların dediklerine karşı sabret."

İnkâr akıl ve idrâkten ziyade duygulara seslenir. Ümitleri kalmamış, hayalleri yıkılmış ve o sebeple manevi boşluk içinde bocalayan, hilkatin hedefinden sapıp sendeleyen kişilere bir can simidi gibi görünür. Ama hiç kimseyi doyurmaz, peşine takılanların içlerindeki boşluğu derinleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Böylece inkarcılar, kâinattaki ilâhi nizamı ve O'nun kudret damgasını görmeye, akıllarını kullanıp gerçeği araştırmaya yönelmedikleri takdirde, içine düştükleri inkâr fırtınasında kaybolup giderler.

İman her yönüyle hem akla, hem sağduyuya, hem de düşünce ve duyguya hitap eder. Ümit verir, boş hayalleri kaldırır, hakikati getirir. Kişinin içindeki boşluğu en ölçülü şekilde doldurur.

İşte bu birbirine karşıt iki kavram ve onlara bağlı olanlar sürekli bir tartışma ve sürtüşme içindedirler. Mücadeleleri devam eder. Ne var ki inkâr alabildiğine şirrettir, patavatsızdır, hızlıdır ve saldırgandır. Onun aksine imân mütevazıdır, vakarlı ve edeplidir; sabırlı ve sakindir.

O halde mü'minler münkirlerin şirretlik ve azgınlığına sabırla, vakarla ve edeple karşı koyup kendi seviye ve meziyetlerini korumalıdırlar. Bunun için de, içlerini feyiz ve rahmetle, inayet ve sabırla dolduracak beş vakit namaz gereklidir ve bu ibâdet mü'minler için en büyük destektir.

Çünkü namaz üç ayrı yarar sağlamaktadır:

1- Kişiyi günde beş defa dünya dağdağasından, hayat cenderesinden uzaklaştırıp âlemlerin Rabbinin terbiye ve edep huzurunda şekillendirir; ruhunu cilalar, sıkıntı ve üzüntülerini atar, sabırlı, temkinli olmasını telkin eder.

2- Kişiyle Allah arasında en işlek yolu açık tutar. Allah sevgi ve korkusunu bütün sevgi ve korkuların üstüne çıkartır. Böylece kişiye fazilet, kahramanlık, cömertlik, af, hoşgörü ve tevazu duygusunu aşılar. Aşılanmış olanı devamlı geliştirir.

3- Fertleri toplum hayatına iter; mü'minleri bir araya getirip yüce

dava birliğine hazırlar; cemaatleşme şuurunu enjekte edip, ferdi toplumun kopmaz parçası yapar ve böylece kardeşlik duygusunu kalplerde pekiştirir.

Bunun için Allah (celle celaluhu) başta Hz.Peygamber (aleyhisselam) olmak üzere bütün mü'minlere şöyle seslenmektedir:

"İnkarcıların dediklerine karşı sabret. Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde de, gündüzün etrafında da O'nu tesbih et ki hoşnutluğa eresin."

Bu âyet, ikinci bir yorumla beş vakit namazı emretmektedir. Şöyle ki: Güneş doğmadan önce sabah namazı; güneş batmadan önce ikindi namazı; gecenin bazı saatleri akşam ve yatsı namazları; gündüzün etrafı öğle namazı ile yorumlanır.

Beş vakit namaz:

Kur'ân'da dört yerde açık, üç yerde kapalı olmak üzere yedi yerde beş vakit namazdan söz edilmekte ve namaz vakitleri hakkında genel bilgi verilmektedir.[1]

Tesbih İlâhi Sünnete Uymaktır

Her varlık ne için yaratılmış; ilâhi sünnetlerden hangisine bağlanmışsa, ona uymakta ve öylece Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna boyun eğmektedir. Güneş ve etrafındaki gezegenlerin, sonra da diğer sistemlerin belli ölçüde hareketlerini sürdürmeleri; atom çekirdeğinin etrafında elektronların baş döndürücü hızla dönmesi; karıncanın kollektif çalışması, arının sistemli çalışıp şifa toplaması hep kendilerine has tesbihlerdir. Öyle ki, varlık âlemi bir baştan bir başa hareket halindedir ve hepsi de Hakk'ı tesbih ve tenzih etmektedir. İnsan ise, daha şuurlu ve bilgili olarak kendine has bir ölçü ve anlamda Hakk'ı tesbih etmeli değil midir? Başta namaz olmak üzere Allah'a yapılan kulluk görevinin her çeşidi ayrı ayrı tesbih ve tenzihlerdir. Hem insan en şerefli ve saygıdeğer yaratıldığı için tesbihini "hamd" ile yapmalıdır. Yani Yaratana hamd edip O'nun kudretinin yüceliğini, saltanatının rakipsizliğini, nimetinin sınırsızlığını idrâk ettiğini kalpten dile getirmelidir.

---

1 Hud suresi: 114, Rum suresı: 18, İsrâ suresi: 78, Mü'min suresi: 55, Kaf suresi: 39, Âl-i İmrân suresi: 41. âyetlerin tefsirine

Ev Halkına Namaz ile Emretmek

وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا

"Ehline (ümmetine ve yakınlarına) namazı emret! Kendin de sabır gösterip (buna) devam et."

Bu âyet indikten sonra her sabah namaz vakti olunca Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz kızı Hz. Fatıma'nın evine uğrar ve **"Namaza hazırlanın"** diye seslenirdi.

Hz. Ömer (radıyallahu anh) da bu ilâhi emre uyarak, her sabah ev halkını namaza kaldırırdı. Hz. Zübeyir (radıyallahu anh)'ın oğlu Urve (radıyallahu anh) de lüks ve konfor içinde debdebeli hayat süren birini görünce, evine döner ve ilgili âyeti okuduktan sonra eşine: "Haydi namaz kılalım!" derdi.[1]

Buradaki emir, zorlama anlamına değil; hatırlatma, tavsiye ve namazın yararını anlatma, devamını sağlama, gerekirse eğitip alıştırma anlamınadır. Çünkü zorla ve tehditle kılınan bir namazda hayır yoktur. Öylesine bir namaz Allah için değil, zorlayan veya tehdit eden için kılınmış olur. Hem dinde zorlama yoktur. İrşat, uyarı, eğitme ve öğretme vardır. Özellikle ve öncelikle aile reisinin, yani ana-babanın ibâdet hususunda örnek olmaları ve namazı aksatmadan sürdürmeleri şarttır. Nitekim âyetteki ikinci emir buna yönelik bir anlam taşımaktadır.

Ancak on yaşına girdiği halde namaza bir türlü ısınmayan çocuklara sert davranmakta, gerekirse, fazla incitmeden, yara-bere açmadan dayak atmakta fayda vardır. Aynı zamanda Rasulullah (aleyhisselam)'ın bu hususta ki sünnetini yerine getirme söz konusudur. Tabiatıyla ergen olan çocuğa ne bundan dolayı dayak atılır, ne de zorlama yapılır. İkna edici bir metot uygulanarak sonuç alınmaya çalışılır.

İyi Sonuç, Takvaya Göredir

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

"İyi sonuç, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmaya mahsustur."

İyi sonuç, övülmeye lâyık netice, takvayla bağlantılıdır.

Takva nedir? Bakara suresi 2. âyetin tefsirinde bunu yeterince açıkla-

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/263

mış bulunuyoruz. Ancak münasebet düştüğü için kısaca bir hatırlatmada bulunmamızda fayda vardır.

Takva: Kök mana olarak "vikaye"den türetilmedir ki, bir kimseyi zararlı ve eziyet veren şeylerden korumak demektir. Takva bu manayla, kendini endişe edilen tehlikeli şeylerden korumakla açıklanabilir. Dini terim olarak: Allah'tan korkup günah ve isyanı gerektiren her şeyden kaçınıp korunmak anlamına gelir. Şüphesiz ki, bu manayla takva, imânın en güzel ve feyizli ürünüdür ki iyi bir sonuç hazırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların şirretliklerine karşı sabretmemiz tavsiye edildi. Namazın insanı olgunlaştırma konusunda çok tesirli bir ibâdet olduğuna işaretle, ona devam etmemiz emredildi. Gerçek saadetin ve iyi sonucun şatafat, lüks ve konforda olmadığı belirtilerek, inkarcıların bu yoldaki yaşayışlarına imrenilmemesine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin, "Muhammed Rabbinden bize bir mu'cize getirse ya" demeleri konu ediliyor ve arkasından daha önce gelip geçen peygamberlerden de bu gibi ölçüsüz isteklerde bulunulduğu belirtilerek üzerinde durulmaya değer olmadığı, yani onların isteğine uygun mucize indirilmeyeceği belirtiliyor. Sonra da Kur'ân'ın indirilme sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verilyor.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

133- (İnkarcı sapıklar) "O (Muhammed), Rabbinden bize bir mucize getirse ya" dediler. Önceki sahifelerde geçen belgeler, deliller onlara gelmedi mi? (Kur'ân o mucize ve belgeleri onlara açıklamadı mı?)

134- Eğer biz onları (Kur'ân'ı indirmeden, peygamber göndermeden) önce bir azap ile yok etmiş olsaydık (Kıyamet günü onlar): "Ey Rabbimiz!

Bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?)" diyeceklerdi.

135- De ki: Hep beklemekte(yiz), siz de bekleyin, bakalım; yakında kimlerin doğru yolun yakınları (adamları) olduğunu, kimlerin de doğru yolda bulunduğunu bileceksiniz.

İLGİLİ HADİS

"Hiçbir peygamber yoktur ki ona verilen (mucize ve âyet)lerle, devrindeki insanlar(dan bir kısmı) imân etmiş olmasın. Bana verilen (mucize ve âyet) ise, Allah'ın bana vahyettiği (Kur'ân)dır. Umarım ki ben kıyamet gününde bütün peygamberlerden daha çok kendisine uyulan bir peygamber olarak bulunurum."[1]

Önlerinde Büyük Mu'cize Dururken Mu'cize İsteyen Şaşkınlar

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ

"(İnkarcı sapıklar) O (Muhammed), Rabbinden bize bir mucize getirse ya, derler."

Tevrat ve İncil son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğini, O'na kitap indirileceğini açık-seçik haber vermişlerdir. Şüphesiz ki bu, aynı zamanda büyük bir mucize sayılır. Şöyle ki: Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in gönderilmesi ve Kur'ân'ın indirilmesi iki önemli mucize mahiyetinde ortada bulunuyor. Kaldı ki, Kur'ân'da gelip geçen milletlerin mucizeler istedikleri, mucize tecelli edince de yine inkârlarında ısrar ettikleri ve o yüzden ilâhi hışma uğrayarak yok edildikleri yer yer anlatılmaktadır.

Bu kadar açık belgeleri, yaşayan mucizeleri görmeyen ve anlayamayan körlere başka mucize getirmenin ne anlamı olabilir veya ne gibi bir yarar sağlanabilir?

Bunun için Kur'ân ilgili âyetle bu inceliğe dikkatleri çekiyor ve tam bir nankörlük içinde hayatını bir hiç uğruna heder eden müşriklerin inanmayacaklarına işaret ediyor.

Peygamber Gönderilmeden Azap Edilmez

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا

1 Sahih-i Buhari: 11/226

فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى

"'Eğer biz onları (Kur'an'ı indirmeden, peygamber göndermeden) önce bir azap ile yok etmiş olsaydık (kıyamet günü onlar): Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?) diyecekler."

Bu, Cenâb-ı Hakk'ın sünnetlerinden biridir. İnsan aklı, mantığı, bilgi ve yeteneği; Allah'ı bütün isim ve sıfatlarıyla, ruhu asıl maya ve cevheriyle, ölümü ve ondan sonraki hayatı hikmet ve derinliğiyle anlamaya yeterli değildir. Bunun için peygamber gönderilir, kitap indirilir. Peygamber gönderilmeden inkâr ve sapıklıktan dolayı azap edilmez. O nedenle tarih boyunca her millete ve kavime uyarıcı peygamberler gönderilmiştir.

İlgili âyetle de bu husus açıklanıyor. Son peygamber gönderilmeden müşrikler, putperestler, inkâr ve azgınlıklarından dolayı yok edilselerdi, kıyamet gününde çok masum bir eda ile şöyle itirazda bulunacaklardı:

"Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?)."

Şüphesiz peygamberden ve kitaptan tümüyle habersiz bir topluluğun kıyamette böyle bir itirazı veya özür beyân etmeleri haklı sayılabilir ve özürleri makbul tutulabilir. Ne var ki, Cenâb-ı Hak bu tür itiraz ve özürleri beyâna gerek bırakmamak için art arda peygamberler göndermiştir. Çünkü amaç azap etmek değil, rahmet ve inayet indirmek ve insanları her iki âlemde de, akıl, beceri ve yeteneklerini kullandıkları nisbette mutlu etmektir.

Kur'ân-ı Kerim'de, peygamber göndermedikçe Cenâb-ı Hakk'ın azap etmeyeceği ve her kavim veya millete uyarıcı peygamberlerin peş peşe gönderildiği birkaç yerde açıklanmaktadır. Şöyle ki:

"Ve biz bir peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz."[1]

"Rabbin kasabaların ana yerleşim yerlerine peygamber göndermedikçe o kasabaları yok edici değildir."[2]

---

1 İsrâ suresi: 15

2 Kasas suresi: 59

"Hiçbir millet yoktur ki, içlerinden (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) bir uyarıcı peygamber gelip geçmiş olmasın."[1]

İlâhi Emrin İnmesini Beklemek

قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟

"De ki: Hep beklemekte(yiz), siz de bekleyin.."

Allah'ın beşer için koyduğu hayat kanunlarına uyup O'na karşı kulluk görevini imân ve şuur ölçülerine göre yerine getirenlerin, nasıl doğru bir yolda bulunduklarını; inkarcı sapıkların da karanlığa nasıl taş attıklarını zaman gösterecektir. Onun için sonucu sabırla, vakarla, ümitle ve kararlılıkla beklemek gerekir. Nitekim Mekke'de hak ile bâtılın çetin mücadele verdiği yıllarda, inkarcılar azgınlık ve saldırılarını iyice artırmışlar ve tehdit edildikleri azabın hemen gelmesini alaylı bir ağızla istemeye başlamışlardı. Başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere mü'minler ilgili âyetten aldıkları bilgi ve ilhama uyup neticeyi sabırla beklemeyi uygun görmüşlerdi. Böylece çok geçmeden hicret olayı meydana geidi. Bu, İslâm'ın artık saadet burcuna yükselmesinin en açık belirtisi idi. Arkasından peş peşe zaferler, şehir devleti, yazılı anayasa derken Mekke'nin fethi gerçekleşti ve kutsal Kabe asıl sahiplerinin eline geçti. Şirkten, puttan temizlendi. Doğru yolda, imânla, irfanla, birlik ve dirlikle, ümit ve iştiyakla yürüyenlerin hem dünyada, hem de âhirette başarıya erişecekleri kesinlik kazandı. Şüphesiz bu öyle bir kanundur ki, hedefinden sapmadan yoluna devam eder. Ona uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

Böylece âyetin açık delâletinden anlıyoruz ki: Her devirde ve çağda hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması olmuştur ve olacaktır. Hak'tan yana olan mü'minler ilim ve ahlâkı, fazilet ve sabrı kendilerine rehber edinirler de bilerek yollarında yürümeye devam ederlerse, zafer mutlaka onlardan yana tecelli eder ve mutlu sonuç onların yüzüne güler.

Tâ-Hâ suresinin tefsirini burada noktalarken bizi başarılı kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senalar olsun. O, bize yeter ve O ne güzel vekildir! Salât-ü selâm da sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a ve O'nun ehline, ashabına ve dostlarına olsun. Amin.

1 Fâtır suresi: 24

21. SÛRE

ENBİYA SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
112	1168	4890

ENBİYA SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Peygamberlerden, özellikle İbrahim Peygamber'den söz edildiği ve kıssalarına geniş yer verildiği için "peygamberler" anlamına gelen "Enbiyâ" ismini almıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Kıyametin yakın olduğuna dikkatler çekilerek, ikinci hayata hazırlanmayanlar uyarılıyor.

2- Putperestlerin, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da kendileri gibi bir insan olduğunu ileri sürerek O'nu ret ve inkâr ettikleri konu ediliyor ve daha önceki sapık milletlerin de bu gibi iddialarla ortaya çıktıkları ve o yüzden yok edildikleri haber veriliyor.

3- Göklerin ve yerin boşuna yaratılmadığı, hiçbir şeyin anlamsız ve hikmetsiz vücut bulmadığı belirtiliyor. Allah'a ibâdette meleklerin büyüklük taslamadıkları üzerinde durularak; dindarlığı, Allah'a kulluğu gururlarına yedirememeyenlerin derin bir sapıklık içinde bulunduklarına işaret ediliyor.

4- Allah'ın varlığı ve birliği akla ve düşünceye ışık tutar anlamda deliller getirilerek isbat ediliyor.

5- Göklerin ve yerin ilk yaratılışta tek bir parça halinde olduğu, sonradan bölünüp bugünkü duruma geldiği anlatılıyor. Güneş ve Ay'ın her birinin kendine has bir yörüngede hareket halinde bulunduğu haber verilerek ilim adamlarına ana fikir veriliyor.

6- Birçok peygamberlerden ve kıssalarından parçalar sıralanıyor. Semavi dinlerin hepsinin aynı esasta birleştiği; ahkâm yönünden farklı hükümler ve sistemler taşıdıkları açıklanıyor.

7- Ye'cuc-Me'cuc'un kıyametin alâmetlerinden biri olduğu hatırlatılarak konu üzerinde araştırma yapmamız işaret yoluyla isteniliyor.

8- Kâfirlere verilecek azap ve Cennetliklerin erişeceği yüksek nimetler çok çekici ve düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

9- Kıyametin kopmasıyla yerkürenin değişeceği, göklerin kitap formaları gibi katlanıp üst üste yığılacağı bildirilerek, mevcut düzenin mutlaka alt-üst olacağı ve yeni bir düzenin kurulacağı üzerinde iyice düşünmemiz ilham ediliyor,

10- Yeryüzünü kimler daha çok ıslah edip bayındır hale getirirse, onların ona vâris olabileceği üzerinde durularak, hayatın ancak bilerek çalışanların yüzüne güleceğine dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

11- Peygamber ile müşrikler arasında Allah'ın hükmetmesinin istenmesi ve Allah'ın müşriklerin vasfedegeldikleri benzetme ve noksanlıklardan, beşeri her türlü sıfatlardan pak ve münezzeh olduğu anlatılarak sure noktalanıyor.

٢١ سُورَةُ الْاَنْبِيَآءِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ۚ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ
ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۙ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۗ
وَاَسَرُّوا النَّجْوَى ۘ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۘ هَلْ هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۚ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ
وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ ۚ
فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا ۚ
اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوحِى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَّا يَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ
نَّشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

1- İnsanların hesap verme (günü) yaklaştı; onlar hâlâ gaflet içinde (Hak'tan) yüzçevirirler.

2- Rablerinden kendilerine gelen her yeni uyarıyı mutlaka eğlenerek dinlerler.

3- Kalpleri (iyice) oyun ve eğlenceye dalmıştır. O zulmedenler gizli gizli görüşüp fısıldaşırlar: "Bu da sizin gibi ancak bir insandır. Siz görüp durduğunuz halde sihre-büyüye mi gidiyorsunuz?"(derler).

4- (Onların bu tutumuna karşı Peygamber de şöyle) dedi: "Rabbim gökte ve yerde söyleneni bilir; O her şeyi işiten ve bilendir."

5- Onlar, "Hayır, (Kur'ân ve Muhammed'in dedikleri) olsa olsa (şuur altında biriken) rüya saçmalarıdır. Hayır, O bunları uydurmuştur; hayır O şâirdir; değilse, bize önceki peygamberlere gönderildiği gibi bir mucize getirsin" derler.

6- Onlardan önce yok ettiğimiz hiçbir kasaba halkı imân etmemişti, bunlar mı inanacaklar?

7- Senden önce ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. (Kadınlardan peygamber göndermedik.) Eğer bilmiyorsanız ilim ehlinden sorun.

8- Biz, o peygamberleri yemek vermeyen birer ceset kılmadık ve onlar (dünyada) ebedi de değildirler.

9- Sonra da onlara verdiğimiz sözü doğrulukla yerine getirdik. Onları ve dilediğimiz kimseleri kurtardık, (inkârda, sapıklık ve azgınlıkta) aşırı gidenleri ise yok ettik.

İNİŞ SEBEBİ

Kıyameti inkâr edip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın başarılı olamayacağını iddia edenlere veya öyle sananlara bir cevap olmak üzere yukarıdaki âyetler indirildi.

Kıyametin Yaklaşması

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ۚ

"İnsanların hesap verme (günü) yaklaştı; onlar hâlâ gaflet içinde (Hak'tan) yüzçevirirler."

En son hesaplamalara göre, yaklaşık olarak dünyamız dört buçuk veya beş milyar yaşındadır. Tabii bu onun oluşma tarihidir. İnsanların ve diğer canlıların yeryüzünde var kılınması ise, dünyanın yaşına nisbetle pek fazla uzun bir süre değildir. Fosiller üzerinde yapılan araştırma ve incelemelere göre, insanın "buzul devri"nin sonlarına doğru var kılındığı sanılmaktadır.

Dünyanın dört buçuk veya beş milyar yıl önce oluşup meydana gel-

diği kesinlik kazanmış mıdır? Doğru ise, bu nasıl hesaplanmıştır? Birçok metotlar vardır; çoğunun sağlıklı ve güvendirici olmadığı bilinmektedir. Ancak bunlardan en uygun ve isabetli kabul edileni şudur: "Dünya'da kütleler oluştuğu sırada, onların içinde bulunan bazı radyoaktif (ışınım yapan) maddelerin, yıllar boyunca parçalanarak başka maddeleri meydana getirmesinden yararlanılır. Bu maddelerin miktarları ölçülerek kütlelerin ve dolayısıyla yerin yaşı hesaplanır."[1]

Bu kadar uzun ömürlü olan dünyanın oluşma noktasını dikkate alınca, onun iyice yaşlanıp kıyametin yakın olduğu rahatlıkla anlaşılır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in iki parmağını göstererek: **"Benle kıyamet bu ikisi gibi beraber geldik; ne var ki ben ondan biraz önce gelmiş bulunuyorum"**[2] buyurması da bu konuda bizi aydınlatmakta ve bir ipucu vermektedir.

Âyetin bir diğer yorumu şöyledir: Mekke müşriklerinin artık hesap verme, baş eğme günü ve saati yaklaşmıştır. Oysa onlar hâlâ bundan gaflet etmekte ve devamlı haktan yüz çevirmekteler.

Bu yoruma göre, Mekke'nin fethi yaklaştığı; müşriklerin İslâm'ın zaferi karşısında baş aşağı gelmelerine çok az bir süre kaldığı anlaşılıyor. Nitekim sonuç, yorumda belirtildiği gibi gerçekleşmiştir. Böylece bir bakıma Mekke müşriklerinin kıyameti kopmuş, kutsal Kabe putlardan temizlenerek eski bâtıl düzen yıkılmış ve yerine ilâhi düzen kurulmuştur.

Kin ve Nefret Nefsin Ürünüdür

Nefis denilen biyolojik ihtiyaç duygusu; aklın yolundan uzak, hakikat ışığından mahrum olunca, hoşuna gitmeyen şeyler, ne kadar gerçek olursa olsun, onlara karşı kin ve nefretle bakar. Üstünlük sağlayamadığı zaman ise, işi alaya alır, saçmalamaya başlar ve bütün duygularını bu doğrultuda araç olarak kullanır. Öyle ki göz hakkı göremez, kulak işitemez olur.

İşte Mekke müşrikleri ve o tiynette olanlar Allah'tan gelen her yeni haberi ve uyarıyı, alay konusu ediniyorlardı. Sağduyuları işlemez olmuştu. Akıllarını nefislerinin emrine verip kendilerini geçici hayatın cazibesine

---

1 Modern Biyoloji: 1/61-62 – Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi - İstanbul: 1970

2 Buhari/Rikak: 39, Talâk: 25, Tefsir: 79 - Müslim/Cumua: 43, Fiten: 132, 135 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7, Fiten: 25 - Dârimi/Rikak: 46 - Ahmed: 4/309-5/ 92, 103, 108

kaptırarak ruhlarını bütünüyle ihmal etmişlerdi. Bu duygularından kaynaklanan kin, nefret, kıskançlık, baş olma hırsı basiretlerini iyice kapatmış, akıllarını işlemez hale getirmişti.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i, rastgele sıfatlar yakıştırarak küçük düşürmeye çalışmaları, insani ölçüleri aşan isnatlarda bulunmaları, Allah'ın son peygamberinin yüksek şahsiyeti karşısında tesirsiz kalıyor, O'nun nübüvvet duvarına çarpıp ayaklar altına dökülüp belirsiz oluyordu. Bunu hiç hazmedemeyen inkarcı şaşkınlar bu defa taktik değiştirip, "Canım o da sizin gibi bir insandır. Size karşı bir üstünlüğü yoktur. Göz göre göre büyülenmeye mi gidiyorsunuz?!" diyerek zihinleri bulandırmaya gayret sarfediyor ve bunun için hayli mesai sarfediyorlardı. Oysa daha önce gönderilen bütün peygamberlerin birer insan olduğu çok iyi biliniyordu. Aşkın gözü kördür, denildiği gibi, kin ve düşmanlığın da basireti kapalıdır, O nedenle Kur'ân bu şaşkınlara: "Eğer bilmiyorsanız ilim ehlinden sorun" diyerek yol gösteriyor; Musa, İsa, Harun, İbrahim, Nuh ve diğer peygamberlerin (aleyhimüsselam) insan olup olmadığını öğrenin, diyor.

Sonuç olarak Kur'ân ilgili âyetlerle bizlere şu ölçüyü vermektedir:

Sivrilen bir kişi hakkında -lehte veya aleyhte- konuşabilmek için;

a) Önce onun geçmişini araştırıp öğrenmek,

b) Ortaya attığı fikir ve savunduğu davayı kendi kişisel çıkarına alet edinip edinmediğini tesbite çalışmak,

c) Yükselmeye, baş olmaya, önemli makamları ele geçirmeye eğilimi olup olmadığını iyice anlamak,

d) Ortaya attığı fikir ve savunduğu davanın insanlığa rahmet, huzur, güven ve mutluluk vadedip etmediğini gözden geçirmek,

e) Yalan söyleyip söylemediğini, insanları aldatıp aldatmadığını araştırıp delillere dayalı belgeler elde etmek gerekir.

Mekkeli putperestlerin böyle bir araştırma ve inceleme, gerçeği tesbit etme temayülleri olmadığı gibi, günümüzde az-çok aydın geçinen mürekkep yalamışların çoğu da böyle bir zahmete ve külfete katlanmaya yanaşmamakta ve kulaktan dolma birtakım fikir kırıntılarıyla ahkâm kesmektedirler.

Kur'ân'ın Yüceliği Karşisinda Şaşıranlar

بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ

"Onlar, hayır (Kur'ân ve Muhammed'in dedikleri) olsa olsa (şuur altında biriken) rüya saçmalarıdır. Hayır, O bunları uydurmuştur; hayır O şâirdir; değilse, bize önceki peygamberlere gönderildiği gibi bir mucize getirsin, derler."

Şüphesiz ki, Mekke müşriklerinin çoğunun Kur'ân'ın yüceliğini, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyetini tam anlamıyla idrâk etmeleri düşünülemez. Ancak doruğuna yükselen şiir ve edebiyat dalındaki üstünlüklerinin Kur'ân'ın ilâhi belâğati karşısında sönük kaldığını ve hayat aynasına hiç leke dokunmayan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın emin bir kişi olduğunu biliyorlardı. O'nun başarılı olması, kendilerinin silinmesi demekti. Buna da hiç tahammülleri yoktu. O bakımdan Kur'ân ve Peygamber aleyhine bir şeyler uydurup yakıştırmaya çalışıyor ve tam bir tutarsızlık içinde bocalıyorlardı.

Günümüzde Kur'ân'ın bir bakıma her konuda ortaya koyduğu parlak fikirler, ana düşünceler, temel bilgiler, ilmi konular, fizikötesi haberler ve bilgiler karşısında hayranlık duyan sağduyu sahipleri bulunduğu gibi; bundan nefret duyanlar, Kur'ân âyetleri karşısında şaşkınlıkları artan ve hakikatleri bilimsel olarak reddedemeyince, işi alaya alıp alçaldıkça alçalanlar da eksik değildir.

Kur'ân'ın lahuti kudreti karşısında acze düşen inkarcılar, ileri sürdükleri iddialar, yakıştırmalar sonuç vermeyince, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a büyücü, Kur'ân'a sihirleyici kitap demeye başladılar. Ne var ki, Kur'ân hedefine doğru hem ilerliyor, hem de kalpleri ilim ve irfanla doldurmuyordu. Onu durduramayınca, bu defa daha da saçmalamaya başladılar ve "rüya saçmaları, şuuraltı birikimleri" diyerek hakikat güneşini balçıkla sıvamaya kalkıştılar. Ama her şeye rağmen Kur'ân ikbal ve başarı grafiğinde durmadan yükseliyordu. Bu karalamadan da sonuç alamayanlar, bu defa, "Kur'ân Muhammed'in uydurmasıdır" diyerek başka bir taktik uyguladılar. Ne var ki, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın hayatında yalan söylemediğini, kimseleri aldatmadığını, kişisel çıkarla ortaya çıkmadığını Mekke

halkının ve çevresindeki kabilelerin çoğu biliyordu.

Derken müşrikler başka bir çare düşündüler ve önceki peygamberler gibi, Muhammed (aleyhisselam)'ın tehdit edip durduğu âyeti (ilâhi azabı) getirmesini istediler. Bir takım mucizeler beklediler. Oysa en büyük mucize olan Kur'ân bütün açıklık ve parlaklığıyla önlerinde duruyordu. Kur'ân'ın haber verdiği tehdidin yaklaşmakta olduğu ise muhakkaktı. Ama onun belirtilerini bir türlü göremiyor, anlayamayorlardı. Bu tehdit, küfrün hezimete uğraması, Mekke'nin fethi ve putperestliğin sonu idi.

Peygamberler Yemek Yemiyen Birer Ceset Değildirler

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ

"Biz Peygamberleri yemek yemiyen birer ceset kılmadık ve onlar (dünyada) ebedi de değildirler."

Allah'ın değişmeyen âdetlerinden biri de, insanlara kendi cinslerinden peygamber göndermesidir. Meleğin peygamber olarak gönderilmesiyle ilgili câri bir sünnet yoktur. Bir an farzedelim ki, insanlara gönderilen peygamber meleklerden seçilip gönderilseydi, ne gibi sakıncaları olabilirdi?

Bunu birkaç madde halinde şöyle belirtebiliriz:

a) Melek kendi sıfat ve heyetinde inip gelse, inkarcılar ona yine inanmayacaklar; onu ya cin ya da peri sanacaklardı. Bu durumda meleğin görevi zorlaşacak ve insanlarla kendi arasında kapatılması belki mümkün olmayan boşluk meydana gelecekti.

b) İnen melek, melek ve aynı zamanda peygamber olduğunu isbat edecek kanıt, belge ve olağanüstü şeyler ortaya koysa, o takdirde Allah'a ve âhirete inanmada aklın, irâdenin ve idrâkin yeri kalmaz, insan ister istemez bu fizikötesi olay karşısında teslimiyet gösterir ve meleğin peşine takılırdı. Böyle olunca da insanın hilkatine enjekte edilen asıl maya ve cevherinin değer ölçüsü kapalı kalır, kimin ne olduğunu belirleyecek kıstas yok olurdu.

c) Melek insan suretine girip gelse, onu melek değil yabancı bir kimse kabul edip, kendi inançlarını, âdet ve geleneklerini kaldırmaya çalışan bir yabancıya iltifat etmez ve çok geçmeden onu ülkelerinin sınırları dışına

çıkarırlardı.

O halde Allah en doğrusunu yapmış, insanlara kendilerinden birini seçip peygamber olarak göndermiştir.

Peygamberlerin hep erkek cinsinden gönderildiği de âyetin açık anlatımından anlaşılmaktadır. Çünkü peygamberlik taşınması zor ve oldukça ağır bir görevdir. Önünde birçok engeller olmakla beraber, çetin mücadeleler, sıkıntılar, ıstıraplar ve işkenceye kapı açacak dertler ve musibetler de pusuda onu beklemektedir. Kadınlar yaratılış özelikleri gereği, zayıf, az sabırlı, az dayanıklıdırlar ve daha çok duygusaldırlar. Önemli davalarda sürükleyici güce sahip değildirler. Hele erkekleri sevk ve idare etmeleri çok zordur.

Hakka Karşı GelenlerinHazin Akibeti

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ

"Sonra da onlara verdiğimiz sözü doğrulukla yerine getirdik. Onları ve, dilediğimiz kimseleri kurtardık, (inkârda, sapıklık ve azgınlıkta) aşırı gidenleri ise, yok ettik."

İlgili âyetle, ilahi rahmetin mutlak adalet ölçülerine göre tecelli etmekte olduğu; peygamber göndermeden ve gereken irşat ve uyarılar yapılmadan milletlerin yok edilmediği anlaşılıyor. O halde indirilen kitap ta, gönderilen peygamberler de Allah'ın insanlardan yana geniş rahmetinin bir uzantısı; yeryüzünde denge ve düzeni kurmaya yönelik tecellileridir.

O'nun bu rahmetini görmeyen, nasibini almak istemiyen ve içine düştüğü küfür ve ahlâksızlık, zulüm ve tuğyan bataklığından çıkmak istemeyen inkarcılar, kâinatta hâkim olup şaşmadan hedefine doğru ilerleyen denge ve düzen kanunlarına ters düşmek gibi tehlikeli bir noktaya kendilerini itmişlerdir. Dönüş yapmadıkları takdirde, en şiddetli şamarı bu kanundan yer ve her şeylerini kaybetme bedbahtlığına uğratılırlar. Dokuzuncu âyetle bilhassa bu hassas çizgiye dikkatler çekiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hesap verme gününün yaklaştığına dikkatler çekilerek kıyamet olayına işaret edildi. İnkarcıların gerek indirilen âyetler, gerekse gönderilen son peygamberle ilgili düşünce ve tavırları konu

edilerek, hesap günü gelmeden dönüş yapmaları hatırlatıldı. Daha önce gelip geçen inkarcı kavim ve milletlerden yok edilenlerin sonlarının ne olduğuna bakmaları ve ona göre dünya hayatlarını düzenlemeleri istenildi. Peygamberlerin bazı önemli vasıfları ile inkarcıların bu konuda çok yanlış düşüncelere ve iddialara sahip oldukları üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arapların, özellikle Mekke'de yaşayanların şan ve şerefini yükseltecek hayli sözlerin Kur'ân'da yer aldığı açıklanıyor. Daha önceki inkarcı kavim ve milletlerin haktan kaçıp uzaklaştıkları konu ediliyor ve sonlarının biçilmiş ota döndüğü belirtilerek Mekkeli müşrikler, sonra da yaşamakta olan maddeci sapıklar uyarılıyor.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۚ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ
قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَاْسَنَآ
اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ
وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا
زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

10- Andolsun ki, size öyle bir kitap indirdik ki şeref ve itibarınız ondadır (onunla gerçekleşir). Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

11- Zâlim olan nice kasaba halkını kırıp-geçirdik de onlardan sonra başka bir kavim yaratıp oluşturduk.

12- Onlar, yok edici baskınımızı hissedince hemen oradan tabana kuvvet kaçmaya koyuldular.

13- Kaçmayın, refah içinde geçirdiğiniz nimetlere ve konaklarınıza dönünüz; çünkü herhalde sorguya çekileceksiniz.

14- (Kaçmakla kurtulamayacaklarını anlayınca,) "Vay yazık oldu bize! Doğrusu biz zâlimler idik," dediler.

15- Onların, biçilmiş ot, sönüp bir yığın kül haline gelinceye kadar

hayıflanıp söylenmeleri böyle oldu.

Kur'ân'ın Arap Yarımadasında Arapça Olarak İndirilmesi

لَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Andolsun ki, size öyle bir kitap indirdik ki şeref ve itibarınız ondadır (onunla gerçekleşir). Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

İnsanlığın düşünce ufkunu genişleten; ilmin, medeniyetin, ahlâk ve faziletin temelini oluşturan ve milletleri, daldıkları gaflet uykusundan uyandıran; insan unsuruna lâyık olduğu değeri veren Kur'ân, Arapları düştükleri cehalet bataklığından kurtarmış, ahlâksızlık girdabında bir ömür tüketen kavim ve kabilelerin elinden tutarak onları ilmin, medeniyetin ve yüksek ahlâkın hizmetine sevketmiş; dillerini en yüksek edebi ölçülerle korumuştur. Araplar için bundan daha üstün bir şeref ve itibar düşünülemez. Son peygamberin onlardan seçilmesi, şüphesiz ki ilâhi lutfun yüksek tecellisi ve Allah'ın kitabının onların dili üzere inmesi ise, ayrı bir rahmet ve atıfet tezahürüdür.

Ne yazık ki Arapların çoğu o dönemde bu üstün şeref ve itibarı anlayamamış, üstelik bütün hırçınlık ve azgınlıklarıyla onun karşısına çıkmayı marifet saymışlardı.

İlgili âyetle aklını bu gerçekten yana kullanmayan Araplar kınanıyor.

Kur'ân ve Peygamberin Araplara Şan ve Şeref Veren Kalıcı Beyânları

Şüphesiz ki, Kur'ân'ın bir kişiden, bir kavim ve milletten söz etmesinin birtakım kalıcı faydaları, diğer yönden bazıları için de kalıcı zararları vardır.

Bunu birkaç misalle açıklayalım:

a) Fir'avn ve yandaşlarından söz etmesi, hem onların kıyamete kadar anılıp tanınmasını sağlamış, hem de kötü örnek oldukları için lanetle yâdedilmelerine sebep olmuştur.

b) Karun'dan ve hazinelerinden bahsetmesi, hem onun kıyamete kadar anılıp tanınmasına neden olmuş, hem de hırs ve bencillikte, mal ve serveti amaç seçmesinde çok ileri gidip bu uğurda bütün kutsal değerleri

tanımadığı konu edilerek bu mevzuda en kötü misal olarak tanıtılmıştır.

c) Araplardan, özellikle Mekke müşriklerinden ve imân eden bahtiyarlardan geniş çapta bahsetmesi, o milletin kıyamete kadar tanınıp anılmasına imkân vermiş ve Allah'a imân ettikten sonra ilim ve medeniyete hizmetleri övülerek unutulmaz izler bırakılmıştır. Böylece Kur'an, inkarcı müşriklerden söz ederken kıyamete kadar anılmalarına ve tanınmalarına sadece vesile olmakla kalmamış, o bölgeye ve içinde yaşayan kavim ve kabilelere, İslâm âleminde yazılan siyer ve tarih kitaplarında yer ayrılmasına zemin hazırlamıştır.

Nimete Karşı Nankörlük Azabı Gerektirir

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ

"Zâlim olan nice kasaba halkını kırıp geçirdik de onlardan sonra başka bir kavim yaratıp oluşturduk."

Kur'ân, Müslüman milletleri ve toplulukları, kendilerine sunulan yüksek nimetler konusunda daha duyarlı ve kadirbilir olmaya çağırıyor. Düşünebilen bir millet için Allah'a imândan ve O'nun dinine uymaktan daha üstün bir nimet olmadığına işarette bulunuyor. Çünkü bu yüksek nimet insanın geleceğini aydınlatacağı gibi, bulunduğu hayatı ilâhi rahmete çevirecek özelliktedir. Aynı zamanda insanın manevi boşluğunu bütünüyle doldurmakta ve büyük bir ümit vadetmektedir. Ölümün bir geçiş dönemi olduğunu öğretmekte ve hem ferdi, hem aileyi, hem de toplumu eğitip Allah'a kul olma düzeyine getirmekte; ebediyen mutlu olabilmenin bütün yol ve yöntemlerini beraberinde taşımaktadır. Dünyada hiçbir makam ve rütbe, hiçbir servet ve ihtişam insanı bu derece mutlu ve ümitli edememiştir ve edemeyecektir de.

Nitekim günümüzde çok gelişmiş ülkelerde insanoğlu refah içinde nefsani bütün arzularını yerine getirmekle beraber yine de bunalım geçirmektedir. Özellikle gençleri tatmin etmeyen maddi refah, cazibesini kaybetmiştir. O bakımdan manevi boşluk içinde bocalayan nesil birtakım arayışlar içindedir. Kimi uyuşturucu maddelerle, kimi kadınlarla, kimi içki ve kumarla gününü gün etmek suretiyle bunalım ve sıkıntısını atmaya çalşmaktadır. Ne var ki, bütün bu tür arayışlar dertlere deva olamamış, genç kuşakların hem ruhlarını silik hale getirmiş, hem sağlıklarını bozup tehdit

etmiştir. O kadar ki, bazı ülkelerde seksüel sapıklıkların en kötüsü olan homoseksüellik alabildiğine yaygınlaşmıştır. Bu, Allah'tan uzaklaşan, âhiret inancını kaybeden ve kutsal değerlerle ruhi boşluğunu doldurmayan nesillerin hazin akıbetini yansıtan bir aynadır. Ana-babalara, eğitimcilere, devletin yetkililerine düşen en önemli görev, yetişmekte olan gençlere bu aynadaki çirkef manzarayı en ibretli yanlarıyla göstermek ve gerçek huzur ve mutluluğun nerede olduğunu öğretmektir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ilâhi nimetler insanoğlunun kapısını gelip çaldığı halde, onu reddetmeleri, bununla da kalmayıp başkalarının da o nimetlerden yararlanmalarına engel olup haksızlığın en çirkinini ortaya koymaları, elim bir azabın yaklaşmakta olduğunu fısıldamaktadır. Bu azap ne olabilir?

Kur'ân ve hadislerin ışığında onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Güçlü bir düşman istilâsı,

b) Tedavisi çok zor öldürücü hastalıkların yaygınlaşması,

c) Müthiş bir kuraklık ve kıtlığın başgöstermesi,

d) Şehirleri yok edecek, ülkeleri batıracak bir nükleer savaşın başlatılması,

e) İnsanlar arasında güven, huzur, dayanışma, kardeşlik, sevgi ve saygı gibi her türlü birleştirip barıştırıcı bağların kopması,

f) Aile yuvalarının temelinden sarsılıp bunalımlara sürüklenmesi, evlât ile ana-babası arasındaki manevi bağların kopup otoritenin bütünüyle kalkması bu cümledendir.

Âhiretteki azap ise daha elim ve daha devamlı olacaktır.

Kur'ân-ı Kerim gelip geçen milletlerden bu yola sapanların başlarına gelenleri özetleyip bir komprime halinde sunmaktadır. Kahredici azap geldikten sonra uyanmanın ne yararı olabilir? Tarihte, niçin yaratıldığının hikmetini düşünmeyen, kâinat düzen ve dengesinde Hakk'ın kudret damgasını görmeyen ve o yüzden ahlaken dejenere olan milletlerin ilâhi emir karşısında biçilmiş ot misali etrafa savruldukları ve çok geçmeden belirsiz hale geldikleri anlatılırken, onların yıkılıp yok ediliş sebeplerini çok iyi incelememiz emredilmektedir,

On beşinci âyetle onların bu hazin tablosu gözler önüne serilirken şu sözler kullanılmaktadır:

"Onların biçilmiş ot, sönüp bir yığın kül haline gelinceye kadar hayıflanıp söylenmeleri böyle oldu."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın hem Mekke'de inmesi, hem de Arapça olarak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kalbine ilka edilmesi, Araplar için şükrü ödenmeyecek yüksek bir nimet, şan ve şeref olduğu konu edildi. Ancak bunu idrâk etmeyenlerin nasıl büyük bir fırsatı kaçırdıklarına işaretle, gelip geçen inkarcı ve nankör milletlerin hayatı misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi kudreti yansıtan göklerdeki ve yerdeki mutlak düzen, denge, plân ve kusursuz programa dikkatler çekiliyor ve böylece hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığı hatırlatılıyor. Sonra da varlık âleminde Allah'ın kusursuz tasarrufa sahip bulunduğuna atıf yapılarak hakkın ergeç üstün geleceği ve bâtılın beynini parçalayacağı haber veriliyor. Böylece Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren mü'minlere zaferin yakın olduğu müjdesi dolaylı şekilde veriliyor.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ
نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُ
مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا
يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

16- Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyuncak olarak yaratmadık.

17- Eğer biz oyun-eğlence edinmeyi dileseydik, herhalde onu kendi katımızda (kudretimizin yüceliğine uygun anlamda) edinirdik. Ama biz böyle (gereksiz şeyleri) yapanlar da (hiç bir zaman) olmadık.

18- Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir. (Allah'a yakıştırmaya çalıştıkları) vasıflardan dolayı çok, hem çok yazıklar olsun size!

19- Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur. O'nun huzurunda bulunanlar O'na ibâdet etmeyi (bir hafiflik sayıp) büyüklük taslamazlar ve bıkkınlık da duymazlar.

20- Gece gündüz durmadan, dinlenmeden tesbih ederler.

Gökler ve Yer Oyuncak Olsun Diye Yaratılmamıştır

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

"Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyuncak olarak yaratmadık."

İlâhi sünnetten biri de, varlık âleminde yer alan her şeyin birtakım yararlar ve hikmetler için yaratılmasıdır. Hiçbir sistem ve oluşum tesadüflerin bir araya getirdiği oyuncak anlamında birtakım boş ve anlamsız şeyler değildir. Aslında tesadüflerin oluşturduğu bir düzenin varlığını düşünmek, bilimsel olarak da mümkün değildir.

Eşyaya dikkatle bakıp her biri üzerinde ciddi bir inceleme yaptığımızda, onları mükemmel bir plânda yer alan ve her biri bir amaca yönelmiş bulunan varlıklar olarak görebiliriz. Bir meyve ağacını düşünelim: Bu ağacın verdiği kereste, gölge, çiçek ve meyvadan hangisi ağacın kendisi içindir? Şüphesiz hepsi de insanoğlunun birtakım ihtiyaçlarını karşılamaktan yana yaratılmıştır. Eğer o ağaç kendisi için, yani bütün yararı kendisinden yana yaratılmış olsaydı, cidden var kılınması boş ve anlamsız olur, hikmete ters düşer ve bir bakıma oyuncak kavramının dar çerçevesi içinde kalırdı.

Görülüyor ki, biz var olan eşyaya bir şeyler vermiyoruz; verdiğimiz oluyorsa mutlaka karşılığını fazlasıyla alıyoruz. Dolayısıyla verdiğimizi kendimize vermiş oluyoruz. Yakalamak için tavşanın yoluna havuç koymamıza benzer.

Tarlayı sürüp ekmemiz, fidanı dikip yetiştirmemiz, tarladan, ağaçtan yana değil, bizden yanadır.

İlmi açıdan bakılınca, kâinat nizamı hep bizim için hizmete yönel-

miştir. Onlardan bir kısmının hizmet ve faydalarını biliyoruz, çoğunun hem hizmetini, hem faydasını henüz bilemiyoruz. İlmi araştırma ve incelemeler ilerledikçe, bu konuda bize yeni yeni bilgiler verecektir.

Oyuncak tabiri burada, gerçek bir amacı, faydalı bir hizmeti olmayan ve belli bir plân ve programa bağlanmayan şey demektir. Onunla programlı ve yararlı bir sonuç elde etmek hayal olur, o bakımdan çok geçmeden bir tarafa terkedilir.

Şu görebildiğimiz âlemden neleri terkedip, neleri hizmet dışı bırakabiliriz? Aslında böyle bir ayrım kudretimiz dışındadır. Bir an farzedelim ki Ay bir oyuncaktır. O bakımdan onu bir tarafa atmak istiyoruz; yine varsayalım ki, Ay'ı bir tarafa atabiliyoruz; o zaman neler olur? Hemen söyleyelim ki, kâinat düzeninde câri olan hayat kanunlarında bazı değişiklikler meydana gelir ve bunun zararı bütünüyle insana dokunur. Çünkü Ay da insana hizmet vermek üzere yaratılıp plânda belli bir yere oturtulmuştur.

Bu konuda misalleri çoğaltmaya gerek yok. Kur'ân bu yüksek hikmetin perdesini aralarken insan aklına seslenmektedir. Gökler ve yer oyuncak olarak boş ve hikmetsiz yaratılmamıştır. İnanmayanlar aksini isbat etsinler.

Allah Eğlence ve Oyuncak Edinseydi, Onu Şanına Lâyık Şekilde Vücuda Getirirdi

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّآ ۖ اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ

"Eser biz oyun-eğlence edinmeyi dileseydik, elbette onu kendi katımızda (kudretimizin yüceliğine uygun anlamda) edinirdik. Ama biz böyle (gereksiz şeyleri) yapanlar da (hiçbir zaman) olmadık."

Cenâb-ı Hak eğlence ve oyun edinmekten münezzehtir ve çok yücedir. Çünkü O, mutlak anlamda Gani ve Samed'dir. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Zira ihtiyaç içinde olan noksandır, zayıftır. Noksan ve zayıf olan her şey, yaratan değil, yaratılandır. Eğer Allah gökleri ve yeri oyuncak yapsaydı, bugünkü düzen olmazdı. Her gün yeni yeni düzenler ortaya çıkar ve öylece amaçsızlık ve hikmetsizlik başlardı. Bu da uluhiyet vasfına ters düşerdi. Hem o durumda insan diye bir canlı yaratmanın anlam ve hikmeti kalmazdı. Zira oyuncak edinilen bir âlemde, insanın yaşaması abes olur, niçin yaratıldığı, neden bu oyuncak edinilen âleme getirtildiği ve bundan

sonra nereye niçin gönderileceği cevapsız kalırdı. Âhiret kavramı diye bir şey olmaz, Cennet, Cehennem, hesap ve ceza diye birtakım, müeyyidelere yer verilmezdi.

O halde Cenâb-ı Hakk'ın "Adl" ve "Hakim" sıfatları böylesine karmaşık, düzensiz, oyuncak bir âlem yaratmaya hiçbir zaman müsait değildir ve olamaz da.

Hak Bâtılın Beynini Parçalar

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ

"Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir."

Kâinat hak ve hikmet üzere yaratılmıştır. Onu hikmetin dışında haktan uzak gören bâtıl, her varlıktaki hikmet, yarar, amaç ve maksat karşısında ezilmeye mahkumdur. Görünen düzeni tesadüfe bağlayan bâtıla, "Madem öyledir, Güneş'ten vazgeçelim" denilse, buna ne cevap verebilir? Çünkü tesadüfün oluşturduğu bir sistem, plânlı, hikmetli ve amaçlı değildir, olamaz da. Böyle olunca da tesadüflerin bir araya getirdiklerinden birkaçını terkedelim: Havadan, sudan kendimizi tecrit edelim. Bu mümkün müdür?

Görülüyor ki, İlâhi plânda yer alan her şey bir amaç ve hikmete, bir hizmet ve fayda sağlamaya yöneliktir ve onların hepsi de insan unsuruyla ilgilidir.

İşte böylece hak yumruğunu bâtılın başına indirip onun içi boş olan beynini parçalar da bir bakarsın ortada bâtıl diye bir şey yok.

Allah'a yakışmayan sıfatları O'na nisbet eden beyni boş inkarcılara kızmaktan ziyade acımak gerekir. İsbat edemeyeceği, hikmetini ortaya koyamayacağı inkâr halkalarını birbirlerine ekleyerek bir zincir haline getirmesiyle ellerini, ayaklarını bağlayıp, kendini hareketsiz hale soktuğunun farkında mıdır?

Her Şey Allah'a Aittir

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur."

Sonsuz kudret ve enerji O'nun; plân ve düzen yine O'nundur. O'nun varlığı bunların illeti, bunların varlığı O'nun varlığının ve birliğinin delilidir. Her varlık hilkat kanununa bağlı kalarak hizmetini sürdürür. Mutlak kudrete baş eğmesi, O'nun varlığına ve birliğine şahit olması ve O'nu tebih ve tenzih etmesi anlamına gelir. O halde her varlık bu manayla her an Hakk'a ibâdet halindedir. O'na baş eğmeyen hiçbir şey yoktur ve düşünülemez de.

Allah'ın mülkünde sayısı bizce bilinmeyen meleklere gelince: Onlar hayvani sıfatlardan uzak, nefis denilen biyolojik ihtiyaç duygusundan beridirler. O bakımdan onlar nurani özellikleriyle durmadan, dinlenmeden Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih etmekteler ve ibâdetlerini böylece aralıksız sürdürmekteler. Bizim nefes alıp verdiğimiz gibi, her dem "Allah" deyip kulluğun gereğini yerine getirmekteler.

Melekler, "bizde nefis ve şehvet yoktur. Biz nurdan yaratıldık. Ne diye ibâdet edelim?" diye bir kibir ve gurura kapılmazlar. Çünkü bu gibi sıfatlar insanlarda zuhur eder. O insan ki, ciddi anlamda dini eğitim görmemişse, yüksek bir makamı da işgal ediyorsa, Allah ile yarışmayı düşünecek kadar küstahlaşır. Böylece öyleleri bâtılın baş temsilcisi olurlar. Ona: "Cenâb-ı Hak suyu ağacın kökleri vasıtasıyla en yüksek dallarındaki yaprakların hücrelerine, dokularına kadar kusursuz şekilde, fakat düzenli ve dengeli biçimde çıkartmaktadır. Midemize indirdiğimiz gıda maddelerini, Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu sindirim sistemimizle en az yetmiş kısma ayırmakta, her birini analize edip gideceği yere sevketmektedir. Haydi sen de bu ameliyeyi ve sistemi değiştir; daha yararlı bir sistem meydana getir!" denilince susup kalır. Böylece hakkın tokmağı başına düşer de beynini parçalar.

Sonuç olarak ilgili âyet bize şu mesajı veriyor:

Melekler hiç bir suretle günah işlemedikleri ve insanların muhtaç bulunduğu yiyecek ve içeceklere ihtiyaç duymadıkları, bir geçim kaygıları bulunmadığı halde, bütün nuraniyet ve safiyetlerine rağmen, Allah'a ibâdet edip kulluklarını izhar etmekte asla büyüklük taslamazlar. Hilkatlerindeki yüksek hikmete bakıp gururlanmazlar. Onların aksine insanlar devamlı birtakım ihtiyaçlar içinde hayatlarını kazanmak zorundadırlar. Günah ve sevap işlemeğe eğilimlidirler. Her gün Allah'ın hazırladığı sayısız nimetlerle geçinip hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Bu durumda on-

ların meleklerden ziyade ibâdet etmeleri, itaat üzere bulunmaları ve her dem Hakk'ı tenzih ve tesbih etmeleri gerekmez mi? Gurur ve kibir onlara yakışır mı? Gece ile gündüzün, ilâhi kanuna başeğerek durmadan düzenli ve plânlı hareketleriyle Hakk'ı tesbih ettiklerini görmüyorlar mı?

Gerçek bu olmakla beraber, insan nankörlük eder, hakkı bırakıp bâtılın peşine takılır ve onu savunursa, kendi vücudunun hikmetini inkâr etmiş olur. Plândaki yerinden ayrılıp yüklendiği programın aksine bir yol tutmuş olur. Bunun bütün seyyiat ve vebali de ancak kendisine aittir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle göklerde ve yerde hâkim olan mutlak düzen ve dengeye dikkatler çekildi. Hiçbir şeyin boşuna, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmadığı belirtilerek kâinat nizamında bu gerçeği görmemiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bir ülkede birden fazla hükümdarın bulunamayacağı gibi, göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olmuş olsaydı, bugünkü düzenin olamayacağı; birinin yaptığını diğerinin bozacağı hatırlatılarak, konuyu bu açıdan değerlendirmemiz isteniliyor. Sonra da Allah'ın mutlak hükümran bulunduğu konusu üzerinde durularak, O'nun yaptığından sorumlu olmadığı açıklanıyor. Arkasından da her peygamberin aynı inanç sistemini işleyip toplumu eğitmeye çalıştığı hatırlatılıyor.

أَمِ اتَّخَذُوٓا۟ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ
لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا
يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً ۖ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ ۖ
هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِىَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِى ۗ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْحَقَّ ۖ فَهُم
مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ
إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

21- Yoksa yeryüzünde birtakım ilâhlar edindiler de onlar mı ölüleri diriltip kaldıracaklar?

22- Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu. Arş'ın Rabbi olan Allah onların vasıflandırdıkları şeylerden münezzehtir.

23- O yaptığından sorulmaz; onlar ise (yaptıklarından) sorulurlar.

24- Yoksa Allah'tan başka ilâhlar mı edindiler? De ki: Haydi getirin kesin hüccetlerinizi! İşte (bu Kur'ân) benimle beraber olanların zikri ve benden öncekilerin zikridir! Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler de o sebeple yüzçevirirler.

25- Senden önce gönderdiğimiz, istisnasız her peygambere şöyle vahyettik: Şüphesiz ki benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet edin.

Allah'ın Bazı Vasıfları

أَمِ اتَّخَذُوٓا۟ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ

"Yoksa yeryüzünde birtakım ilâhlar edindiler de onlar mı ölüleri diriltip kaldıracaklar?"

Allah'ın birtakım ezeli sıfatları vardır ki, o sıfatları başka hiçbir varlıkta görmemiz mümkün değildir. Çünkü Allah (celle celaluhu) eksiklik, acz ve kararsızlık belirten şeylerden münezzehtir. O'nun sıfatları, sonradan vücut bulup bilâhare yok olan arazlar cinsinden de değildir; bilakis onlar ezelidir, ebedidir, öncesizdir ve Allah'ın zatı ile mevcuttur.

O'nun diriltme, yoktan var kılma kudretini yansıtan sıfatı da öyledir. Bu sıfatı O'ndan başkasına nisbet edemeyiz, çünkü yok olanı var kılmak, diriltip kaldırmak O'na mahsustur.[1]

O halde belli bir plâna göre insanı yaratıp yokluk karanlığından varlık düzeyine getiren; terbiye edip büyülten, cinsinin özelliğine, temelindeki mayaya göre olgunlaştıran; hayatını belli bir süre devam ettirebilmesi için eşyayı onun emrine veren, yani hizmetine sevkeden ve sonra ebedi hayata hazırlık için onu öldüren, sonra da yepyeni bir bedenle onu dirilten yüce kudret ancak ilâh olabilir. Taştan, ağaçtan, resimden edinilen sahte

1 Mü'minun suresi: 14. âyetin tefsiri

tanrılar hakiki ilâh olamazlar.

Allah'ın Birliğine Delil

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

"Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu. Arş'ın Rabbi olan Allah onların vasıflandırdıkları şeylerden münezzehtir."

Yerde ve göklerde Allah'tan başka ilâhlar da olsaydı, bugünkü düzen olmaz, yer ve göklerin nizamı bozulup alt-üst olurdu. Ortada süregelen ve hedefinden şaşmayan mutlak bir düzen varsa, mutlaka bir düzenleyici vardır; öyle ki bu düzenleyicinin ortağı, dengi ve benzeri yoktur.

Akaidçilerin "Delil-i Temanü'i" dedikleri bu çok mantıki delil ve kuralın sebebi gayet açıktır:

1- Mutlak düzeni vücuda getiren, sınırsız bir kudret sahibidir. Zira düzenin büyüklüğü ve mükemmelliği, yaratanın kudretinin sınırsızlığına ve benzersizliğine delâlet eder.

2- Bu kudret dilediği gibi tasarruf etme ve var kıldığı eşyayı belli ölçülerde tutup devam ettirmeye sahiptir. Çünkü O, başkasının emrinde olmadığı gibi, kendisine fikir verecek bir yardımcıya da muhtaç değildir. Varlığı kendisinden olduğu gibi, üstün kudret, sınırsız ilim ve irâdesi de kendisindendir.

3- O her şeyi modelsiz, örneksiz ve benzersiz yaratır. Çünkü kendisinden önce hiçbir kudret yoktur ki, onu misal alsın; ortaya konmuş hiçbir eşya yoktur ki, onları örnek edinsin. Başlangıcı olmadığı gibi, sonu da yoktur. O bakımdan tedbir ve tasarrufunda hiçbir şeye muhtaç değildir. Zira ihtiyaç noksanlıktan, kudretsizlikten kaynaklanır. O her türlü noksanlıktan ve kudretsizlikten pak ve yücedir.

4- Yerde ve göklerde bu ölçü ve anlamda, bu vasıf ve kemalde iki ayrı kudret sahibi bulunsaydı, durum ne olurdu? Onlardan yalnız birisi tasarruf ve tedbire sahipse, diğeri âciz ve noksan demektir. Âciz olan hiçbir zaman ilâh olamaz. İkisi de eşit kudrete sahip bulunsaydı, ayrı ayrı düzenlerin, sistemlerin bulunması gerekirdi. O takdirde bugünkü tek ve şaşmaz düzen olmazdı. İkisinin anlaşabildiğini ve tek düzen kurup birleştiklerini

varsayalım; o takdirde iki illetin bir malul üzerinde çarpışması ve sürtüşmesi gerekirdi. Böyle olunca da yine görünen nizam olmazdı. Birbirleriyle anlaşmazlık halinde olsalar, birinin yaptığını diğeri bozar, anarşi başlar ve düzen diye bir şey vücut bulmazdı.

Her biri düzen için cüz'i bir kudret ve illeti meydana getirmiş dersek, o takdirde her biri kendi kudretini tam olarak ortaya koyma imkânına sahip değildir. Bu durumda da ilâh olmaları düşünülemez.

5- İlâhlardan biri diğerinin illeti, o diğeri de kâinatın illetidir dersek, malul olan ilâh illete muhtaç bulunduğu için ilâh olamaz. Hem o takdirde illet-malul geriye doğru gider ve böylece illetler, maluller zincirinin öncesi ve başlangıcı olmaz, illet-mâlul halkaları uzayıp giderdi. Bu da caiz değildir. Aynı zamanda ilâhlık vasfını temelinden yıkmaktadır.

İşte Kur'ân-ı Kerim bu gerçeği belirterek bize şu aydınlatıcı ana bilgiyi veriyor; "Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu."

O halde bir olan, dengi, benzeri, eşi, ortağı ve yardımcısı bulunmayan Allah (celle celaluhu), inkarcı sapıkların, maddeci şaşkınların, putperest azgınların, şüpheci beyinsizlerin vasfettikleri noksanlıklardan, mahluki sıfatlardan çok yücedir, çok münezzehtir. Selim akıl bunun şahidi, sağduyu bunun açıklayıcısı, ilim bunun kanıtlayıcısı, imân bunun temel yapısıdır.

Allah Yaptığından Sorulmaz

لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ

"O, yaptığından sorulmaz; onlar ise, (yaptıklarından) sorulurlar."

Ezeli ve ebedi olan; ilmiyle, kudretiyle varlık âlemini bütünüyle kapsayıp kuşatan, her zerreye nüfuz eden; tedbir ve tasarrufunda yardıma ve yardımcıya ihtiyaç duymayan Allah (celle celaluhu), mutlak hikmet sahibidir. Abesle uğraşmaz, hiçbir şeyi boşuna yaratmaz.

O halde neden bizleri yarattı? Neden şu aşağı âlem sayılan Dünya'ya getirdi? Neden daha önce insanları yaratmadı? Bu düzeni neden sonra yaratıp bu şekle soktu? gibi sorular hatıra gelse bile sorulmaz. Mülk O'nundur, dilediğini işler, dilemediğini yaratmaz. Hikmetsiz bir fiilde bulunmaz. O bakımdan Allah (celle celaluhu) işlediklerinden hem sorulmaz, hem de so-

rumlu sayılmaz. Çünkü birinden sormak veya onu sorumlu tutabilmek için onun üstünde bir kudret ve yeteneğe sahip olmayı gerektirir.

Ama biz insanlar ve sonra da cinler Allah'ın mülkünde bulunduğumuz, O'nun kulları olduğumuz ve O'nun hazırlayıp verdiği nimetlerle geçimimizi sağladığımız için O'nun kurduğu düzene, koyduğu yasaya uymamız; sünnetullaha göre hayatımızı düzenlememiz, yolumuzu O'nun kitabına göre çizmemiz gerekmektedir. O bakımdan her işlediğimizden ve yaptığımızdan sorulacağız ve sorumlu tutulacağız.

Başka ilâhların varlığını iddia edenler, getirsinler kesin delil ve kanıtlarını. Unutmayalım ki, Allah'ın yokluğunu isbat etmek mümkün değildir, ama varlığını isbat etmek için sayılmayacak kadar deliller, belgeler ve hüccetler mevcuttur. Zira akıl ve ilim bu mükemmel düzenin mutlaka bir düzenleyicisi bulunduğunu kabul eder. En dakik saatten daha dakik ve düzenli çalışan kâinat sistemini, en ince hesaplarla, fiziksel kanunlarla var kılan bir yaratıcının bulunması zaruridir. O bakımdan Kur'ân ilgili âyetlerle, inkarcı sapıklardan kesin delil ve açık belge getirmelerini istiyor.

Kur'ân bir olan Allah'ın varlığına ve birliğine yüzlerce kesin deliller, açık kanıtlar ve belgeler sunmakta ve bu konuda duygudan ziyade akla ve sağduyuya, uyanık idrâke seslenmektedir. Araştırıcılara ve gerçeği bulup öğrenmek isteyenlere bu konuda da ana fikirler, temel bilgiler vererek hareket noktasını belirler.

Nitekim bütün peygamberlerin ve kutsal kitapların birleştiği tek esas vardır. O da, Allah'tan başka ilâh olmadığıdır. Tapılmaya da ancak O lâyıktır.

Tevrat'ın Tekvin kitabının birinci babında "Allah gökleri ve yeri yarattı." diye başlanır ve her vesileyle O'nun bir olduğu vurgulanır.

Dört İncil'de de yer yer Allah'tan, O'nun kudretinden söz edilir ve bir olduğuna atıflar yapılır. Ancak insan elinin müdahalesiyle bu Tevhid inancı zedelenir ve İsa Mesih için "Allah'ın oğlu" sözü kullanılır.

Barnaba İncili'nde ise, "Tevhid İnancı" bütün tazeliğiyle korunur ve sık sık bu gerçek ifade edilerek aydınlatıcı bilgiler verilir.

Kur'ân-ı Kerim'de bu hakikat bir defa daha şöyle ilân edilerek her türlü yanlış inançlar kaldırılır:

"Senden önce gönderdiğimiz -istisnasız-her peygambere şöyle vahyettik: Şüphesiz ki benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet edin."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, akıl ve mantığı harekete geçirecek bir delil getirildi; göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar da olsaydı, göklerle yer bozulur, alt-üst olurdu, denilerek tevhid inancını bütün sadeliğiyle korumamız emredildi. Sonra da Allah'ın işlediklerinden sorulmayacağı, ama insanların her yaptıklarından sorulacağı belirtilerek ilâhi düzene uymamızın lüzumuna parmak basıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, tevhid inancını zedeleyen iddialara dikkatler çekiliyor. Allah'ın oğul edinmekten pâk ve münezzeh olduğu bildiriliyor. Meleklerin de Allah'ın kızları olamayacağına atıf yapılıyor ve onların mutlak itaat içinde verilen görevleri kusursuz yerine getiren Allah'ın şerefli kulları oldukları açıklanıyor.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ۙ ﴿٢٦﴾ لَا
يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ ۙ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ
﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذٰلِكَ
نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

26- Rahman (olan Allah) çocuk edindi, dediler. O, (çocuk edinmekten) çok yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, (o melekler) ikrama ermiş şerefli kullardır.

27- Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve ancak O'nun buyruğuyla amel ederler.

28- Allah onların önlerindeki ve arkalarındaki de bilir. Onlar ancak Allah'ın razı olacağı kimse için şefaat ederler ve onlar Allah korku-

1 Tâ-Hâ suresi: 25

sundan saygıyla titrerler.

29- Onlardan kim, "Ben Allah'tan başka bir ilâhım" derse, işte onu Cehennem ile cezalandırırız. Zulmedenleri de işte böylece cezalandırırız.

İNİŞ SEBEBİ

Beni Huzaa kabilesinden kendini bilgili sanan birkaç kişi, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlar ve bu nedenle de onların şefaatini istiyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Melekler, Allah'ın kendilerinden râzi olduğu Lâ ilahe illallah ehline şefaat ederler."[2]

Tabiin'den Mücahid diyor ki:

"Allah kimden râzı olursa, âhirette melekler onlar için şefaatçi olurlar."[3]

Katade diyor ki:

"Melekler, tevhid ehline şefaat ederler. Çünkü Allah'ın kendilerinden hoşnut olduğu kulları bunlardır."

Allah, Çocuk Edinmekten Münezzehtir

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ۙ

"Rahman (olan Allah) çocuk edindi, dediler. O, (çocuk edinmekten) çok yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, (o melekler) ikrama ermiş şerefli kullardır."

Çocuk hem babasının benzeridir, hem de ona malul, baba da illet olur. Oysa Allah'ın benzeri yoktur. Çocuğu olan varlığın vücudu mümkündür, vacip değildir. Vücudu mümkün olan, mutlaka vücudu vacip olan biri tarafından yaratılmış olması gerekir. Bu da Allah (celle celaluhu) hakkında caiz değildir. O halde Allah (celle celaluhu) çocuk edinmekten mutlak anlamda beridir, pâk ve yücedir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/28 – Mefatihü'l-gayb: 6/142

2 Tefsir-i Kurtubi: 11/28

3 Sahih-i Müslim

Böylece bu âyetler bazı Arap kabilelerinin "Melekler Allah'ın kızlarıdır" ve Hristiyanların da "İsâ Allah'ın biricik oğludur" iddialarını reddetmekte; evlât edinme vasfının uluhiyete ters düştüğünü hatırlatarak, bu tarz bir inancın temelinden yanlış olduğuna ve sahibini dinden, imândan uzaklaştıracağına işarette bulunmaktadır.

Melekler Allah'ın Şerefli Kullarıdır

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

"Hayır (o melekler) ikrama ermiş şerefli kullardır. Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve ancak O'nun buyruğuyla amel ederler."

Melekler nurdan yaratılmış, hayvani sıfatlardan uzak ruhani ve nurani varlıklardır. Onların diğer kullardan ayrıldıkları bazı özellikleri ve vasıfları vardır.

Kur'ân'da onlar şöyle belirtilmektedir:

1- İbâdette ve kullukta, asla kusur etmezler. Yaptıkları her işi, her ameli ancak Allah'ın buyruğuyla yerine getirirler.

2- Allah (celle celaluhu) onların içini, dışını, yaptıklarını ve yapacaklarını mutlaka bilir. Onlar ise ilâhi sırların önemli kısmını bilmezler. Allah (celle celaluhu) hep ibâdet edilmeye lâyıktır. Meleklere ise ibâdet edilmez. Melekler devamlı Allah(celle celaluhu)'ya ibâdet ederler.

3- Melekler ancak Allah'ın hoşnut olduğu kulları için şefaatçi olurlar.

4- Melekler, Allah'ın kudret ve adaletinin şaşmazlığını bildikleri ve asıl saygı duyulup korkulmaya ancak Allah'ın lâyık olduğunu idrâk ettikleri için, her an Allah'tan saygı ile korkarlar.

5- Melekler de diğer kullar gibi, ilâhi müjde ve tehdide muhataptırlar.

Böylece Kur'ân ilgili âyetle meleklerin "ikrama ermiş şerefli kullar" olduğunu açıklayarak, haklarında "kul" sözünü kullanmış ve bununla diğer bütün yanlış inanç ve benzetmeleri temelinden reddedip hepsinin de sakıncalı neticeler doğuracağına dikkatleri çekmiştir.

İlâhlık İddiası

Ruhi yönüyle körpe veya cılız kalmış bazı kişiler var ki, tesadüfler onları kahraman yapınca, halkın sevgi ve saygısını, hayranlık ve takdirini

kazanırlar. Halk bu düzeyde ölçüyü kaçırıp övgü ve sevgide çok ileri gidince, o da kendi değer ölçüsünü kaybeder ve çok geçmeden onu ilâhlaştıran şaşkınlar ortaya çıkar; derken o da ister-istemez kendini öyle görmeye veya öyle kabul etmeye başlar. Böylece o kesim veya bölgede tek ilâh inancı yara alır ve bir süre sonra yerine çok ilâh inancı geçmiş olur.

Tarihte bunun birçok örnekleri vardır. Biz sadece bir tanesini misal vererek konuyu çeşnilendirmek istiyoruz.

Babilik, Bahailik:

Kurucusu Şirazlı Mirza Ali Muhammed'dir. Bâtını mezhebinin kollarından birini kurup geliştirdi. Çok geçmeden halkın, daha doğrusu yeterince İslâm kültürü olmayan tabakanın geniş çapta sevgi ve saygısını toplayınca rotayı değiştirdi: Önce beklenilen imama açılan kapı olduğunu iddia etti. Onun bu sözleri de zihinlerde yer edip aşırı bir tepki görmesi şöyle dursun, sevdiklerinin ve hayranlarının artmasına neden oldu. Bu geniş ve fakat şuursuzca sempatiden cesaret alarak bu defa kendini beklenen Mehdi olarak ilân etti. Sempatileri her geçen gün biraz daha arttı. Müritleri onun büyüklüğü hakkında hiçbir sınır tanımamaya başladılar. Çevrede geniş yankılar meydana getirdi. Cahil halkın daha çok ilgisini çekti ve ortamı müsait bulunca da, bu defa kutsal kitapların geleceğini haber verdiği, müjdelediği peygamberin kendisi olduğunu ilân etti. Ancak Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın peygamberliğini reddetmedi. O'nun son peygamber olmadığını, buna şahit ve delil olarak da Ahzab suresinin 40. âyetini gösterdi. Bu âyette geçen "Hâteme'n-Nebiyyin" sözünü, "Peygamberlerin yüzüğü" veya "Peygamberlerin yüzük taşı" şeklinde yorumlayarak iddiasını isbata çalıştı. Hayranlarına bunu da kabul ettirince, işi biraz daha ileriye götürerek bu defa kendisine El-Beyan diye bir de uydurma kitap indirildiğini açıkladı. Aradan bir süre geçtikten sonra, peygamberliği de kendisine az gören bu maceracı şaşkın bu defa tanrısal ruhun kendisine gelip getirdiğini iddia ederek ilahlığını ilân edecek kadar ölçüyü kaçırdı. "Ben bir aynayım ve bende görünen Allah'tan başkası değildir" diyerek yeryüzünde Allah'ı temsil ettiğini ve aslında Allah'ın inip kendisine hülul ettiğini telkine çalıştı.

Ve nihayet 1849'da küfrüne hükmedilerek İslâm'dan çok uzak kalan bir sürü cahilin sahte peygamberi Mirza Ali idam edildi. Ama attığı kıvıl-

cım sönmedi, ondan sonra halefleri onun mezhebini devam ettirdiler ve hâlâ da devam etmektedir.

Bu konuda şunu hemen ilâve edelim ki, şeyh uçmaz, ama müritleri onu uçurur. Kişi belki ilâhlık iddiasında bulunmaz, ama aşırı hayranları onu ilâhlaştırır.

Kur'ân ilgili âyetle mü'minlerin dikkatini bu önemli noktaya çekiyor ve her şeyin asıl değer ölçüsünü bilip ona göre yargıda bulunmanın gereğine işaret ediyor: "Onlardan kim, ben Allah'tan başka bir tanrıyım derse, işte onu Cehennem ile cezalandırırız. Zulmedenleri de işte böylece cezalandırırız."

Âyette "zulmedenler"den maksat, kulluk derecesini bilmeyip, ilâhlık taslayanların hem kendilerine, hem de çevrelerindekilere haksızlık edenler olduğudur. Zira her şeyi lâyık olduğu yere koymak, her şeyin değer ölçüsünü belirlemek ve herkese doğruyu söylemek, doğruyu telkin etmek adalettir; bunun aksine bir yol izlemek zulümdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tevhid inancını zedeleyen her türlü iddia ve yakıştırmalar reddedildi. Allah'ın dengi, benzeri, ortağı ve yardımcısı olmadığı gibi, oğul ve kız edinmekten de çok pâk ve yüce olduğu açıklandı.

Allah (celle celaluhu)'a oğlan ve kız isnat eden sapıkların aklını harekete geçirmek, düşünce ufuklarını genişletmek üzere Allah'ın varlığına ve birliğine, eşsiz ve benzersiz olduğuna delâlet eden âyet, belge ve deliller sıralanıyor. Sonra da her canlının ölümü tadacağına dikkatler çekilerek ölümlü bir hayatı ilâhi nizama göre değerlendirmemiz emrediliyor. İyilik ve kötülük kavramlarının insanlar için bir ölçü ve kıstas olduğu belirtilerek her gün bu düzeyde sınav verdiğimiz açıklanıyor.

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ
رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۚ وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

30- İnkarcı sapıklar, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, onları bizim ayırdığımızı ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?

31- Yeryüzü, insanları sarsıp çalkalar diye onda sabit dağlar oluşturduk (da sarsıntıyı önledik); doğru hareket edebilsinler (şaşırmadan varacakları yere varsınlar) diye onda yollar, geçitler meydana getirdik.

32- Göğü de (bozulup dengesizliğe düşmekten) korunmuş bir tavan (gibi) yaptık. Halbuki onlar, bundaki belge ve delillerden yüzçeviriyorlar.

33- Gece ve gündüzü; güneş ve ayı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzüp gitmektedir.

34- Senden önce de hiçbir insana (Dünya'da) ebedilik vermedik. Sen ölürsün de onlar ebedi mi kalırlar?

35- Her canlı ölümü tadacaktır ve sizi imtihan olsun diye iyilik ve kötülükle mübtelâ kılarız (yaratılışınız bu iki şeyi işlemeye müsaittir). Sonunda bize döndürüleceksiniz.

İLGİLİ HADİS

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Seni görünce gözlerim aydınlanıyor, içim rahatlıyor, huzura kavuşuyorum. Bize her şeyden haber ver." Bunun üzerine şöyle buyurdu: **"Her şey sudan yaratılıp meydana gelmiştir."**[1]

1 Müsned-i Ahmed: 493 ,324 ,323 ,295/2 - İbn Ebi Hatim

İlmi Yönü Göklerle Yerin Önceleri Bitişik Olması

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

"İnkarcı sapıklar, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, onları bizim ayırdığımızı görüp anlamıyorlar mı?"

Kur'ân ilgili âyetle astronomi (yıldızları konu edinen bilim) de önemli bir konuya parmak basıyor ve temel bilgi vermek suretiyle ilim adamlarına hareket noktası belirtiyor. Günümüze kadar bu ilim dalındaki araştırmalarla birçok sistemler hakkında kesin bir sonuç elde edilmemişse de, bazı hususlarda Kur'ân'ın verdiği ana fikre yaklaşılmıştır. Şöyle ki: İlim bize Güneş Sistemi'nin nasıl meydana geldiğini kesin şekilde ortaya koyamamıştır. Bazı ilim adamları Güneş'i çevreleyen gaz kümesinin yer yer yoğunlaşması sonucunda gezegenlerin meydana geldiğini ileri sürerken veya varsayarken; diğer bazı ilim adamları, Dünya dahil, dokuz gezegenin Güneş'ten kopma birer parça olduklarını belirtmişlerdir.

Eğer "gökler" tabirinden maksat "Güneş Sistemi" ise, Kur'ân gezegenlerin Güneş'ten kopma parçalar olduğunu açıklıyor demektir. Yok bu tabirden maksat bütün yıldızlar, sistemler ve galaksiler ise, hepsinin önceleri gaz halinde tek parça olduğunu, sonra o gazın yoğunlaşarak katılaştığını ve arkasından bölünüp parçalandığını ve öylece bugünkü durumun meydana geldiğini belirtiyor demektir.

Kur'an'ın astronomi ile ilgili verdiği bu anafikir, diğer bir deyimle temel bilgiden hareketle gerçeği araştırıp bulmak, konuyla ilgili ilim adamlarına düşmektedir.

Gökten düşen meteorlar ve keşfedilen Ay üzerindeki incelemeler, yerküreyle diğer gezegenler ve yıldızlarda aynı elementlerin bulunduğunu ve bu açıdan bakılınca hepsinin aynı bütünün bölünmüş parçaları olduğunu gösteriyor.

Her Canlı Sudan Yaratılmıştır

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

"Ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?"

Su nedir? Su, iki molekül hidrojen ve bir molekül oksijenden oluş-

muş, renksiz, kokusuz bir maddedir.

İlim adamlarının su hakkında tesbit edip verdikleri bilgileri toplayıp bir araya getirmemiz mümkün değildir. Ancak bu konu üzerinde anafikir mahiyetinde açıklamada bulunanlardan önemli gördüğümüz bir parçayı tefsirimize almayı yararlı gördük:

"Bilindiği gibi, bütün hayat, suda, maddelerin bir eriyiği olan protoplazmada oluşur. Bununla korunur ve sürekliliği sağlanır. Susuz hiçbir protoplazma mevcut olmayacağı gibi, protoplazmasız da hayatın oluşmayacağı açıktır. Kuşkusuz sadece insan bünyesi değil, dünyamızda mevcut bütün bitki, hayvan ve bakteri gibi hayat şekillerinde de su mevcut olup, susuz bunlar da var olamazlardı.

Su, hayatın sadece temeli değil, aynı zamanda yaşayan varlıkların büyük bir ekseriyetinin barınağı yani bir bakıma evidir de. Çünkü bitki ve hayvanların gerek sayısal, gerekse kütlesel olarak onda dokuzu suda yaşamaktadır.

Hayatın önce suda doğması nedeniyle su, genel anlamda "beşiğimiz" ve karalar üzerindeki varlıkların er-geç tekrar bu atalar evine dönmeleri nedeniyle de "mezarımız" olacaktır.

Yeryüzünde sihirli bir faaliyet olarak tanımlanan "hayat" için gerekli olan maddelerden biri de sudur. Dünyamızda su ve hayat birbirlerinden ayrılmayacak biçimde iç içe girmiş ve birbirine kenetlenmiştir. Hepimizin bünyesinde %70 oranında su bulunmakta ve etrafımızı saran maddelerin pek çoğu suda yapılmış ürünlerden oluşmaktadır."[1]

Her şeyin, özellikle canlıların sudan yaratılıp meydana getirildiğine dair Kur'ân'da üç âyet bulunmaktadır. Önce onların meallerini, sonra da aradaki az farkı belirtelim:

"Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır."[2]

"O ki, sudan bir insan (türü) yarattı."[3]

"Ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anla-

1 Bilim ve Teknik: 165. sayı/Ağustos 1981

2 Nur suresi: 45

3 Furkan suresi: 54

mıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?"[1]

Nur suresinde "dabbe"nin sudan yaratıldığı, Furkan suresinde "beşer"in sudan yaratıldığı ve Enbiya suresinde canlı olan her şeyin sudan yaratıldığı açıklanıyor.

Dabbe: Yeryüzünde yürüyen, hareket eden her canlıyı kapsayan bir isimdir. Böylece insan başta olmak üzere bütün hayvanların sudan yaratılıp meydana geldiği anlaşılıyor. Sonra insanın mükerremliği dikkate alınarak Furkan suresinde "beşer"in sudan yaratılıp meydana geldiği belirtilerek umumdan sonra hususa yer veriliyor. Çünkü "beşer"den maksat ve en yaygın olan mana, insandır. Konumuzu oluşturan Enbiyâ suresinin ilgili âyetinde ise, mevzu daha kapsamlı anlatılarak hem hayvanları, hem insanları, hem bitkileri içine alacak şekilde bir tabir kullanılarak "canlı olan her şey" deniliyor.

Görüldüğü gibi, aynı konuyla ilgili az farkla beyân edilen üç âyet bir araya getirilince asıl maksat daha iyi anlaşılıyor ve böylece zihinlerde silinmez izler bırakılarak idrâkler uyanık tutuluyor.

O halde ilmi araştırmalar ilerledikçe, elde edilen müsbet sonuçlar Kur'ân'ı tasdik etmekte ve onun ilâhi olduğuna şehadet etmektedir.

Sabit Dağların Oluşturulması

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

"Yeryüzü, insanları sarsıp çalkalar diye onda sabit dağlar oluşturduk (da sarsıntıyı önledik)."

Bilindiği gibi yeryüzündeki kara parçalarının dörtte birini dağlar kaplar. Yer kabuğunu meydana getiren katmanlar, oluştukları çağlardaki esas durumlarını çok ender olarak saklarlar. Bu katmanlar, Dünya'nın geçirdiği jeolojik çağlar içinde zaman zaman oluşarak, yükselerek, kıvrılarak, kırılarak türlü kıpırdamalara uğramışlardır.

İlâhi plân ve düzenleme gereği, sözü edilen şekilde dağların oluşmasında ve sonra sabitleşip kalmasında birçok yararlar vardır.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

1 Enbiyâ suresi: 30

1- Ekvatorda dakikada 27 km. hızla kendi ekseni etrafında, saatte 110.000 km. hızla Güneş'in etrafında baş döndürücü bir süratle dönen Dünya'nın kara parçalarının dörtte biri dağ olmasaydı, bugünkü denge olmazdı. Birtakım sarsıntı ve çalkantılar meydana gelirdi. Kur'ân özellikle dağların bu faydası üzerinde durmakta ve bunu tam on yerde az değişik kelime ve anlatımla işlemektedir.[1] Diğer birçok önemli konularda olduğu gibi, bu konuda da Kur'ân araştırıcılara, meraklılara ana fikir ve temel bilgi vermekte ve aynı zamanda üzerinde dikkatle durulması için de on yerde zikretmektedir.

2- Şiddetli kasırga ve fırtınaları daha az zararsız hale getirir.

3- Hava akımını ayarlamada rol oynar.

4- Kaplı bulunduğu bitki örtüsüyle havayı temizleyip filitre görevini yapar.

Gök, Dengesizlikten Korunmuş Bir Tavandır

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۚ وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ

"Göğü de (bozulup dengesizliğe düşmekten) korunmuş bir tavan (gibi) yaptık. Halbuki onlar bundaki belge ve delillerden yüz çeviriyorlar."

Fezadaki sistemler ve yıldızlar üzerinde asırlardır birçok araştırma ve incelemeler yapılmaktadır. Bu konuda bilmediklerimiz bildiklerimizden çoktur. Kur'ân bu konuda da bazı ipuçları ve ana fikirler vermekte, insan aklına ışık tutarak yol göstermektedir. Göklerin bozulup dengesizliğe düşmekten korunması ve yeryüzüne -bizim bakış açımıza göre- bir tavan durumuna getirilmesi bize neleri hatırlatıyor veya ilham ediyor?

Önce şunu belirteyim ki: İlmi araştırma bize uzaydaki yıldızlar, gezegenler ve sistemler hakkında Kur'ân'ı tasdik eder mahiyette şu bilgiyi vermektedir: "Gezegenler ve yıldızlar uydularını kendilerine çekerler. Güneş, Dünya ve öbür gezegenler sanki görünmez bağlarla bağlıymışlar gibi uydularını kendileriyle birlikte onlara has yörüngeleri içinde ve doğrultusunda döndürürler ki buna çekim kanunu diyoruz. Bu durumda uydular neden gezegenlerin üzerine düşmezler? Çünkü gezegenlerin çevresinde

1 Ra'd suresi: 3 - Hicr suresi: 19 - Nahl suresi: 15 - Enbiyâ suresi: 31 - Neml suresi: 61 - Lokman suresi: 10 - Fussilet suresi: 10 - Kaf suresi: 7 - Mürselat suresi: 27 - Naziât suresi: 32. âyetlerin tefsiri.

hızla dönmeleri onlara santrifüj kuvveti denilen bir kuvvet vermektedir. Böylece uydular gezegenlerine çekim kanunuyla bağlanırlar, ama santrifüj kuvvetiyle onlardan uzaklaşırlar. Bu iki kuvvet birbirine eşit olduğu için uydular, gezegenlerinin üzerine düşmedikleri gibi onlardan uzaklaşıp uzayda kaybolma tehlikesiyle de karşılaşmazlar. Onlar sadece yörüngeleri içinde dönerler.

İşte kâinatı bir bütün olarak bu açıdan incelediğimizde, sistemlerinde zincirleme birbirine aynı çekim kanunuyla bağlı bulunduklarını ve bunun Arş'a kadar uzandığını, Arş-ı A'lâ'nın bütün sistemler üzerinde tarifi mümkün olmayacak kadar büyük bir çekim kuvveti bulunduğunu söyleyebiliriz veya böyle varsayabiliriz.

İnkarcı maddeciler, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden bunca âyet ve belgeleri görmeyip haktan yüzçevirirler. Doğrusu şaşılacak şey!

Dünyayı hem kendi ekseni, hem de Güneş'in çevresinde belli kanunlarla döndüren Yüce Kudret, gece-gündüzü oluşturmakta ve Güneş ile Ay'ın her birinin kendine ait yörüngesinde yüzüp seyretmesini sağlamakta ve "gecenin de gündüzün önüne geçemeyeceğini" belirterek, dünyanın ters dönüş yapmayacağını, yani hep batıdan doğuya doğru dönüşünü sürdüreceğini hatırlatmakta ve böylece kurduğu plânın kusursuz uygulandığını bize öğretmektedir.

Hiçbir İnsana Dünyada Ölümsüzlük Verilmemiştir

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ

"Senden önce hiçbir insana (dünyada) ebedilik vermedik. Sen ölürsün de onlar ebedi mi kalırlar?"

Ölüm, değişmez bir kanundur. Her canlı mutlaka onu tadacaktır. Bundan kurtuluş yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ı bilip anlama, inanıp bağlanma, hayatın tadını alıp onu hep arzulama, nimetin kıymetini idrâk etme, yüksek ve sonsuz nimetlere hazırlanma ancak dünyada mümkündür. O bakımdan dünya hayatı, ebedi hayata hazırlanma dönemidir.

Bunun için ikinci, fakat ebedi hayatın asıl değerini takdir edebilmek için ölmemiz gerekiyor.

Ölüm denilen geçişten ne peygamberler, ne imparatorlar, ne kahra-

manlar, ne veliler, ne de âlimler kurtulabilmiştir. Yol budur; Sünnetullah tahvil ve tebdil kabul etmez.

İsa (aleyhisselam)'ın diri olarak göğe yükseltilmesi ve hâlen diri olarak orada beklemesi; bir rivayete göre, Hızır ile İlyas (salât-ü selâm onlara olsun)'ın hâlen hayatta olup ilâhi kudretin bazı tecellilerini yansıtmaları, ölüm hakkındaki genel kaideyi bozmamaktadır. Çünkü bunlar da kıyamet kopmadan önce mutlaka ölüm şerbeti içeceklerdir.

İmtihan Olsun Diye İyilik ve Kötülüklerin Kıstas Gösterilmesi

وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

"Ve sizi, imtihan olsun diye iyilik ve kötülükle mübtelâ kılarız (yaratılışınız bu iki şeyi işlemeye müsaittir). Sonunda bize döndürüleceksiniz."

Her şey zıddıyla daha iyi anlaşılır ve gelişme sağlar. Âyette bilhassa bu kurala dikkatlerimiz çekiliyor. İblis'in Âdem (aleyhisselam)'ın karşısına çıkması, ruh iklimine nefis denilen karşıt duygunun yerleştirilmesi, yararlı ve zararlı şeylerin birbirini izlemesi hep bu hikmete dayanır.

Böylece insan ömür boyunca zıtlar âleminde, zıtlarla dolu bir yolda yürür. İyilik ve kötülük, hak ve bâtıl bunların başında gelen zıtlardan ikisidir. İnsan hangi tarafa daha çok meylederse, onunla vasıflanır, diğer bir tabirle o tarafın rengini alır. Unutmayalım ki, -peygamberler müstesnâ- hepimizin hayatında bu iki kavramın yeri ve anlamı, hükmü ve sonucu söz konusudur. Sonunda insan hangi renge boyanırsa, o renkle Allah (celle celaluhu)'ya döndürülür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin erişilmezliğine delâlet eden yedi kadar belge sıralandı. Böylece insan aklına malzeme verilerek ışık tutuldu ve hareket noktası belirlendi. Ölümlü bir hayatta ömrü en iyi şekilde değerlendirmemize dikkatler çekilerek zıtlar âleminde yaşadığımız hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca âyet, belge ve kanıt karşısında hâlâ gerçeği görmeyip Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı alaya alan şaşkınların yaramaz hali konu ediliyor. Peygamber (aleyhisselam)'ın haber verdiği azabın hemen inmesini acele eden inkarcıların ne yazık ki, inanmadıkları o azaptan kur-

tulamayacakları, o bakımdan acele etmenin bir anlam taşımadığı hatırlatılıyor. Sonra da tarih boyunca inkarcı şaşkınların hakka karşı düşünce ve davranışlarının hep aynı olduğu bildirilerek Hz. Peygamber (aleyhisselam) ve arkadaşları teselli ediliyor.

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ ۖ
وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ۚ سَأُرِيكُمْ
آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ
ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ
رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ
بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

36- O küfredenler, seni gördükleri zaman alaya almaktan başka bir şey yapmazlar; "Bu mu ilâhlarınızı diline dolayıp duran?" derler. Rahmân'ın (indirdiği) Kur'ân'ı inkâr edip kâfir olanlar da ancak bunlardır.

37- İnsan (karakteri gereği) aceleden (acele hareket etme duygusuyla) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim, artık siz pek acele etmeyin.

38- Onlar size, "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bu tehdidiniz ne zaman (gerçekleşir)?" derler.

39- O küfredenler, önlerinden ve arkalarından kendilerini saran ateşi menedemeyecekleri ve yardım da göremeyecekleri anı bir bilselerdi.

40- Hayır, o onlara aniden gelecek de kendilerini şaşırtacak ve artık onu geri çevirmeye güç getiremeyecekler ve onlara süre de tanınmayacak.

41- Andolsun ki, senden önceki peygamberler de alaya alınmıştı da, alaya alanları alay ettikleri şey (çepeçevre) kuşatmıştı.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş müşriklerinin elebaşısı Ebu Cehil yandaşlarıyla otururken, az ileriden Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz geçiyordu. Ebu Cehil'in gözü O'na dokununca, alaylı bir tavırla: "Bu mudur Abdülmenafoğulları'nın peygamberi?" diyerek güldü. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Alaya Almak Aczin, Kinin ve Kıskançlığın Belirtisidir

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا

"O küfredenler, seni gördükleri zaman alaya almaktan başka bir şey yapmazlar."

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yüksek şahsiyeti, Kur'ân'ın erişilmez ilâhi ahengi ve yüceliği karşısında âciz kalıp ne bilgin ve bilgileriyle, ne edip ve şairleriyle bir üstünlük sağlayamayınca, meseleyi daha da basite ve şarlatanlığa döndürüp, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'i gördükleri zaman alaya alıp gülüşürlerdi. Böylece kinlerini, kıskançlıklarını ve acizliklerini gidermeye, kendi kendilerini bu yoldan tatmin etmeye çalışırlardı.

Bu bir bakıma tez-antitez sürtüşme ve tartışmasının bir başka safhasını oluşturmaktaydı. Dış görünüşüyle çirkin ve üzücü idi. Ama altında mutlak bir hayır ve başarının temel felsefesi yatmaktaydı. Şöyle ki: Sapık putperestler, İslâm'a ve O'nun Peygamberine saldırdıkça, dikkatler bu tarafa çekiliyor, çevre kabile ve kavimler ister istemez konuyla ilgilenme ve olup bitenleri öğrenme ihtiyacını duyuyordu. Böylece yeni doğan İslâmiyet unutulmaktan, ilgisizlikten, bir tarafa itilmekten kurtuluyor; çevredeki insanların kafasını durmadan meşgul eden aktüel bir konu halini alıyordu. Ayrıca mü'minler bu tür saldırılardan dolayı dinlerini daha ciddi ve heyecanlı savunma çarelerini araştırıyor ve imânları daha da güçleniyordu.

Olay ile ilgili inen âyetler ise, inkarcıları büsbütün azdırıyor; mü'minlerin ise, imân ve irfanlarını, sabır ve azimlerini artırıyordu. İşte Kur'ân'ın yaklaşık olarak 23 yılda parça parça inmesinin hikmetlerinden biri de budur. Tevrat ve İncil toplu halde bir defada indirildiğinden, hem unutulmaya yüztutmuş, hem de dikkatleri devamlı ilâhi buyruklara çekme metodundan mahrum kalmıştır. Çünkü her iki kitap da sadece İsrailoğulları'na

1 Lübabu't-te'vil: 260/3

indirilmiş ve onların sosyal, ekonomik hayatlarıyla ilgili hükümler getirmişti. Cenâb-ı Hak insanlara tâ kıyamete kadar devam edecek mesai olan Kur'ân'ı böyle bir âkibete uğramaktan korumuştur.

İnsan Aceleden Yaratılmıştır

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ

"İnsan (karakteri gereği) aceleden (acele hareket etme duygusuyla) yaratılmıştır."

Acelecilik insanın ruhunda ve mayasında vardır. Onu tamamen söküp atmak mümkün değildir. O bakımdan asr-ı saadette küfür yaranıyla iman erbabı dediğimiz iki taraf da kendi düşünce ve inançları doğrultusunda acele ediyorlardı. Kâfirler, vadedilen azabın hemen gelmesini; mü'minler ise iyice azgınlaşıp insan haklarını çiğneyen putperestlerin bir an önce ilâhi gazaba çarpılmalarını istiyorlardı. Oysa ilâhi sünnet, belli şartların gerçekleşmesi ve sebeplerin oluşmasıyla hükmünü yürütür. Sırası gelince kimselerin ne acelesine, ne de göz yaşlarına bakmaz.

İnsan nasıl aceleden yaratılmıştır?

Bu cümle biraz yorum ister. O nedenle ilim adamları bununla ilgili diğer âyetleri de dikkate alarak farklı yorumlarda bulunmuşlardır.

Onları birer özet halinde şöyle sıralayabiliriz:

a) Müfessir Kurtubi'ye göre: Acele üzerine oluşturulup acele olarak yaratılmıştır.

b) Müfessir İbn Kesir'e göre: İnsan çoğu işlerinde ve durumlarında acelecidir.

c) Müfessir Alâeddin Ali'ye göre: İnsanın yapısı ve aceleden yaratılması, tabiatının acelecilik üzere kurulmasıyla ilgilidir.

d) Râzi'ye göre: İnsanlar aceleci olarak yaratılmışlardır. Yani acelecilik onların huyu ve karakteridir.

e) Himyer lugatına göre: İnsan çamurdan yaratılmıştır. Çünkü "acel" bu lügate göre çamur demektir.

f) Ahfeş'e göre: İnsan ivedi bir emirle yaratılmıştır ki o, "kün" emridir.

Bu son iki yorum pek itibar görmemiştir.

g) İnsan çoğu zaman sabırsızlık gösterdiği için, sanki aceleden yaratılmıştır. Bu tabir, sabırsızlığın mübalâğa ifade eden şeklidir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim'in tam 32 yerinde insanın aceleci olduğu, birçok şeyleri acele edip istediği açıklanarak, bunun insanın doğuştan mayasında bulunduğuna işaret edilir.

Ayrıca bu konuda, ilgili âyeti açıklar mahiyette İsrâ suresi 11. âyette şöyle buyrulmaktadır:

"İnsan hayra duâ eder gibi kötülük için duâ eder. Zaten insan çok acelecidir."

O bakımdan insanı bu havadan kurtarmak ve daha temkinli bir düzeye getirmek gerekmektedir. Aile terbiyesi, okul, çevre ve her şeyin başında dini eğitime ihtiyaç vardır. Zira en iyi şekilde tasarlanmış teşebbüsler, aceleye getirilirse bozulur. İtinayla yapılmakta olan çok önemli iş, acele karışınca rayından çıkarılmış olur.

İnkarcıları Saran Ateş

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

"O küfredenler önlerinden ve arkalarından kendilerini saran ateşi menedemeyecekleri ve yardım da göremeyecekleri anı bir bilselerdi."

Hz. Muhammed (aleyhisselam), küfür ve tuğyan, şer ve haksızlık ateşinin pek yakında müşrikleri yakıp mahvedeceğini, Kur'ân'dan aldığı işarete dayanarak söylemişti. Müşrikler O'nun bu sözünü dillerine dolayıp alaylı bir ifadeyle: "Eğer doğru sözlülerden iseniz, bu tehdidiniz ne zaman?" diye sorup duruyorlardı. Kur'ân onları saracak ateşin biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki çeşit ortaya çıkacağını haber verdi. Nitekim Bedir Savaşı ve arkasından Uhud ve diğer savaşlar meydana geldi, derken Mekke fethedildi. Böylece hakkın bâtılı yok edeceği, beynini parçalayıp tesirsiz hale getireceği günlerin yakın olduğu anlaşılıyordu. Nitekim öyle oldu. Zafer ateşi putperestleri önlerinden ve arkalarından sardı. O durumda yardım da göremediler.

Şüphesiz kıyamet günündeki azap daha şiddetli ve devamlıdır.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan önceki peygamberler de inkarcılar tarafından alaya alınmışlardı. Ama bu onları ilâhi hükmün tecelli edeceği sınıra kadar götürünce, yok edilmişler; yerlerine başkaları gelip oturmuştu. Böylece Kur'ân 41. âyetle tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini dolaylı şekilde haber vererek, yaşamakta olan inkarcıların daha etraflı ve ölçülü düşünmelerini hatırlatıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalp gözleri kör olmuş inkarcıların, İslâmiyet'i alaya alıp Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e dil uzatan müşriklerin söz ve davranışları üzerinde duruldu. Tehdit edilegeldikleri azabın hemen gelmesini acele istediklerine temasla, yakında o azabın kendilerini çepeçevre kuşatacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, geceleyin veya gündüzleyin gelecek azaptan kimsenin onları koruyamayacağı belirtilerek, Kur'ân'dan yüz çevirmelerinin onlara hiçbir yarar sağlamayacağı, ama çok zarar getireceği hatırlatılıyor. Sonra da gerek kendilerinin, gerekse babalarının bir süre geçinip gitmelerinin kendilerini aldatmaması için uyarı yapılıyor. İslâmiyet'in yavaş yavaş onların sahasını daraltacağına ve çok geçmeden büyük başarılar sağlayacağına işaret ediliyor. Sonra da ilâhi azaptan onlara bir esinti dokunacak olsa, o zaman ne kadar nankörlük yaptıklarını anlayarak, kendilerine nasıl haksızlık ettiklerini itiraf edeceklerine atıflar yapılıyor ve kıyamet gününde ise adaletin kılı kırk yararcasına tecelli edeceğine dikkatler çekiliyor.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ۜ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ۜ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ
اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى
طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ۜ
اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ

الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ
الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا
بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

42- De ki: "Geceleyin ya da gündüzleyin sizi Rahman (olan Allah) dan (gelecek azaptan) kim koruyabilir?" Aksine onlar, Rablerinin zikrinden (kitabından) yüz çevirirler!

43- Yoksa kendilerini bizim (azabımızdan koruyup) engelleyecek bizden başka tanrıları mı vardır? (Nerede?) O tanrılar kendilerine yardıma güç getiremezler, bizden ise hiç dostluk ve yakınlık göremezler.

44- Doğrusu biz, bunları da babalarını da geçindirdik de ömürleri uzayıp gitti. Yerlerine (yaşadıkları ülkelerine) gelip onu çevresinden yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mıdır?

45- De ki: "Ben ancak sizi vahiy ile uyarıyorum." Ama ne kadar uyarılsalar da sağırlar uyarı davetini işitmezler.

46- Yemin ederim ki, Rabbin azabından onlara bir esinti dokunsa, mutlaka, "Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz zâlimler idik" diyecekler.

47- Kıyamet gününe has adalet terazileri koyacağız. Hiçbir kimse en az bir haksızlığa uğramaz. Hardal tanesi ağırlığında olsa bile (yapılan iyilik ve kötülüğü) getirip ortaya koyacağız. Hesapçılar olarak biz yeteriz.

İLGİLİ HADİSLER

"Dile hafif, terazide ağır ve Rahman olan Allah'a sevimli gelen iki kelime vardır: Sübhanellahi ve bi-hamdihi - Sübhane'llahi'l-Azim."[1]

"Şüphesiz ki Aziz ve Celil olan Allah (celle celaluhu), ümmetimden bir adamı kıyamet gününde mahşer ehlinin önünde kurtarır. Şöyle ki: Allah o adama, her birinin büyüklüğü gözün alabildiği ölçüde doksan

1 Buhari/Tevhid: 58, Daavat: 66, İmân: 19 - Müslim/Zikir: 30 - Tirmizi/Daavat: 59 - İbn Mâce/Edeb: 56 - Ahmed: 2/232

dokuz defter ortaya çıkarır. Sonra da ona: "Bunlarda yazılı olanlardan bir şeyi inkâr ediyor musun? Koruyucu olan kâtip melekler sana haksızlık etmişler mi?" diye sorar. O da: "Hayır, Ya Rab!" diye cevap verir. Allah ona: "Senin için bir özür veya bir iyilik var mı?" diye sorar. Adam şaşırır ve "Hayır, ya Rab!" der. Allah: "Öyle değil, senin için yanımızda bir tek iyilik var. Bugün sana hiç bir haksızlık olmayacaktır" buyurur ve üzerinde "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasulullah" yazılı bir yafta (etiket) çıkarır ve "Onu hazırlayın" buyurur. O adam: "Ya Rab! Bu yaftanın şu defterler yanında (ağırlığı) ne olabilir?" der. Allah ona: "Kulum, sen elbette haksızlığa uğramayacaksın" buyurur. Ve o defterleri terazinin bir kefesine, yaftayı da diğer kefesine koyar; defterler hafif, yafta ise ağır gelir."[1]

"Hiçbir şey Bismillahirrahmânirrahim'le tartılınca ondan daha ağır gelmez."[2]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Bir adam gelip Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın önünde oturdu ve şöyle sordu: "Ey Allah'ın Peygamberi! Benim iki kölem var; bana yalan söylerler, ihanet ederler, baş kaldırırlar. Ben de onları döver ve söverim. Benim onlarla durumum ne olacak?" Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona:

"Onların sana ihaneti, isyanı ve yalanıyla; senin onlara verdiğin ceza hesaplanır. Eğer verdiğin ceza onların suçuna denk gelirse, bu yeterli sayılır da aleyhine olmaz. Az gelirse, bu senin için bir fazilet olur. Verdiğin ceza fazla ise, bunun karşılığı senden kısaslanarak alınır" diyerek cevap verince, adam ağlamaya ve üzülmeye başladı. Peygamber (aleyhisselam) şöyle buyurdu:

"Bu adam Allah'ın şu âyetini okumuyor mu? (Kıyamet gününe has adalet terazileri koyacağız. Hiç kimse en az bir haksızlığa uğramıyacak.)"[3]

1 Müsned-i Ahmed: 213/2

2 Müsned-i Ahmed: 213/2

3 Tirmizi/Tefsir: 2/21 - Müsned-i Ahmed: 6/280

Rahmanın Azabından Kim Koruyabilir?

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ

"De ki: Geceleyin ya da gündüzleyin sizi Rahman (olan Allah)dan (gelecek azaptan) kim koruyabilir?"

Kâinat ve ondan bir parça olan yerküre, ilâhi plâna ve plânın bağlı bulunduğu kanunlara göre hareket halindedir. Öyle ki, olaylar sebeplere, sebepler sünnetullaha, sünnetullah da ilâhi kudrete bağlanmıştır. O halde sebepler kendiliğinden oluşmuyor; onları oluşturan belli kanunlar söz konusudur. O bakımdan "Hiçbir olay tesadüflerin değil, yüce kudretin eseridir" neticesi ortaya çıkıyor.

Allah (celle celaluhu) bir milleti hangi olayla terbiye edeceğini daha iyi bilir. Bu hususta irâdesi tecelli edince, koyduğu kanunlar harekete geçer; önce sebepler oluşur, sonra da olay meydana gelir.

Bir topluluk ya da millet kendini bir azaba lâyık görünce, Sünnetullah gereği onların kötü tutumu ve ameli belirlenmiş bir kerteye kadar serbest bırakılır. Yani o kerteye gelmeden haklarında ilâhi hüküm inmez; gelince de onu durduracak bir kuvvet bulunmaz.

Kur'ân'da bu gerçek hatırlatılarak, körükörüne, rastgele meydana gelen olaylara, "tabiat olaylarıdır" veya "tabii olaylardan biridir" diyenler uyarılıyor; olayların hakiki sebeplerine ve sebeplerin bağlı bulunduğu kanunlara, kanunların da bağlı bulunduğu ilâhi nizama veya ezeli ve ebedi kudrete dikkatler çekiliyor.

Şüphesiz olayları sadece "tabiat kanununa" bağlayıp bunun ötesinde bir kudret, bir nizam düşünmeyenler, ilimle imân arasında kapanması çok zor uçurumlar meydana getirenlerdir. Onların aksine, olaylarla sebepler, sebeplerle kanunlar, kanunlarla ilâhi kudret arasında köprü ve ilgi kuranlar ise, olayların iç yüzünü bilenler ve ilimle imân arasında kopmaz bağlar oluşturanlardır.

Kur'ân bu inceliğe parmak basarken, Allah'tan başkasında ilâhlık vasfı ve kudreti düşünülemeyeceğine, kuvvet ve kudreti O'ndan başkasına çevirmenin derin bir gaflet ve sapıklık olacağına işarette bulunmaktadır. Zira Allah'tan başka her şey "mahlukluk" kapsamına girmektedir. Allah'ın varlığı ise kendindendir ve O "vâcibü'l-vücud"dur. O'ndan başka her şey

"mümkinü'l-vücud"dur, yani varlıkları kendilerinden değil, "vâcibü'l-vücud" olan yüce kudrettendir.

Yerkürenin Kutuplardan Basık Olması

بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۗ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ۗ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ

"Doğrusu biz bunları da, babalarını da geçindirdik de ömürleri uzayıp gitti. Yerlerine (yaşadıkları ülkelerine) gelip onu çevresinden yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mıdır?"

Kur'ân bu âyetle bize iki önemli olaydan söz ediyor; diğer bir tabirle, ilâhi sünnetlerden ikisine parmak basıyor:

Birincisiyle, Hakk'a başkaldırıp tuğyan eden inkarcıların ülkelerini, Hakk'a ibâdet eden mü'minlerin yavaş yavaş kuşatıp yeryüzünü onlara daraltacağı ve böylece yakın gelecekte Arap Yarımadası'nı bir baştan bir başa fethedeceği müjdesi veriliyor. Nitekim öyle oldu. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Medine'de şehir devletinin temellerini atıp bir devlet hüviyetiyle sahneye çıkınca, yapılan fetihler, irşatlar ve uyarılarla Arap Yarımadası müşriklere daraltıldı ve çok geçmeden yarımada bir baştan bir başa mü'minlerin kontrolü altına girdi.

İkincisiyle, günümüzde inkârı, aydın kişi olmanın gereği sayan bazı olgunlaşmamış sözde ilim adamları uyarılıyor. Şöyle ki: Yerkürenin ilâhi plân gereği kutuplardan basık şekilde yaratıldığı haber veriliyor. Oysa on beş asır önce yerkürenin yuvarlak olduğu bile bilinmezken, Kur'ân hem onun yuvarlak olduğunu, hem de kutuplardan basık bulunduğunu açıklıyordu.

Böylece Kur'ân bu beyanıyla da ilâhi olduğunu kanıtlamakta ve inkarcıları uyararak Allah'ın kitabında yer alan ana fikirler ve temel bilgiler ile ilmi buluşları karşılaştırmalarını hatırlatmaktadır.

Birinci yorumla, hakkın er-geç üstün geleceğine; ikinci yorumla Kur'ân'ın çağların, medeniyetlerin, ilmi buluşların önünde yürüdüğüne işaretler vardır.

Azap Esintisinden Gelen Uyarı

İnsanın refah içinde bulunduğu süre uzadıkça, Allah'ı unutma basiretsizliği, ilâhi nimetlere karşı nankörlüğü de artar. Ansızın ilâhi azaptan bir esinti gelip dokununca sendeler ve Hakk'a dönme duygusu harekete geçer. Sıkıntı ve üzüntüyü veya dert ve musibeti atınca da, çok geçmeden aynı nankörlüğe döner. Şüphesiz ki böyle durumlarda uyanma ve Hakk'a yönelme duygusunun harekete geçmesi, aklın ve sağduyunun ürünü değil, daha çok doğuştan kendisinde mevcut olan din ve Allah duygusunun kıpırdamasıdır.

İnsanlardan çoğunun hayatı bu zikzak içinde geçer. İlâhi uyarılar ve sınavlar aralıksız devam eder ve değişik görüntüler vererek doğru yoldan sapanları daldıkları gafletten uyandırmayı amaçlar. Uyananlar olur, uyanmayanlar olur. İlâhi hidâyet kendine has sınırda hep uyanacak alanları bekler.

Tam uyanma olunca da günahkâr suçluların ruhuna enjekte edilen Allah duygusu, üzerindeki kabuğu çatlatıp ortaya çıkar ve 180 derecelik dönüş başlar. Hemen arkasından o kimseler şöyle itirafta bulunma ihtiyacını için için hissederler: "Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz zalimler idik" derler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, birkaç günlük refahın kimseleri aldatmaması konu edilerek, inkarcılar uyarılıyor. Kur'ân'dan yüzçevirmenin hiç kimseye saadet ve rahmet getirmeyeceği belirtilerek, ilâhi nizama uymanın gereği üzerinde duruluyor. Sonra da İslâm'ın yakın gelecekte yeryüzünü yavaş yavaş kâfirlere daraltacakları haber veriliyor. Aynı zamanda yerkürenin kutuplardan basık olduğuna işarette bulunuluyor.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minler teselli ediliyor. Benzeri olayların İbrahim (aleyhisselam) ile Musa (aleyhisselam) zamanlarında da meydana geldiğine dikkatler çekilerek, tarihin yine tekerrür edip hakkın mutlaka üstün geleceğine işaret yoluyla atıf yapılıyor.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

اَلَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُوْنَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا
ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهُ
مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ
الَّتِيْٓ اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُوْنَ ﴿٥٢﴾ قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عٰبِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ قَالَ
لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ
اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الَّذِيْ
فَطَرَهُنَّ ۫ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ
بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا اِلَّا كَبِيْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ
يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٨﴾ قَالُوْا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٩﴾ قَالُوْا
سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيْمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوْا فَاْتُوْا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ
النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ﴿٦١﴾ قَالُوْٓا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيْمُ
﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهٗ ۫ كَبِيْرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوْهُمْ اِنْ كَانُوْا يَنْطِقُوْنَ ﴿٦٣﴾
فَرَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوْٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۙ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوْا
عَلٰى رُءُوْسِهِمْ ۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُوْنَ ﴿٦٥﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُوْنَ مِنْ
دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمْ ۟ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُوْنَ
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوْا حَرِّقُوْهُ وَانْصُرُوْٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
فٰعِلِيْنَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يٰنَارُ كُوْنِيْ بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ۙ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوْا
بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ ۚ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنٰهُ وَلُوْطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ

بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَٰقَ ۖ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا
جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ
فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَوٰةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

48- Andolsun ki biz Musa ile Harun'a hak ile bâtılı ayıran, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar için bir ışık, bir öğüt olan kitap verdik.

49- O sakınanlar ki Rablerinden gıyabında saygı ile korkarlar ve kıyametin meydana geliş saatinden endişe içinde titreyip dururlar.

50- İşte bu (Kur'ân), indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Şimdi siz mi bunu inkâr ediyorsunuz?

51- Andolsun ki, bundan önce de İbrahim'e rüşdünü (uygun olanı, doğru yolu, doğru düşünmeyi) vermiştik ve biz bunu bilenlerdik.

52- Hani o bir vakit babasına ve kavmine, "Nedir bu üzerine kapanıp durduğunuz heykeller?" demişti.

53- Onlar da, "Babalarımızı bunlara tapanlar olarak bulduk" demişlerdi.

54- O da, "yemin ederim ki siz de, babalarınız da çok açık bir sapıklık içindesiniz" demişti.

55- Onlar, "Sen bize hakikati mi getirdin, yoksa sen şaka edenlerden misin?" demişlerdi.

56- İbrahim onlara, "Bilâkis (ciddi söylüyorum). Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki onları yokluk karanlığını yırtıp yaratmıştır ve ben de buna şahit olanlardanım" demişti.

57- "Allah'a andolsun ki, siz arkanızı çevirip gittiğinizde herhalde putlarınıza bir tuzak kuracağım" (diye kendi kendine fısıldamıştı).

58- Derken İbrahim, onları parça parça etti; ancak dönüp başvururlar diye (putların en) büyüğünü kırmadı.

59- "İlâhlarımıza bu işi kim yaptı? O herhalde zâlimlerdendir" dediler.

60- Onlardan bir kısmı, "İbrahim denen bir genç bunları diline dolayıp duruyordu" dediler.

61- "Bunların şahitlik etmeleri için onu halkın önüne getirin" dediler.

62- "Ey İbrahim! Bunu sen mi yaptın ilâhlarımıza?" dediler.

63- İbrahim, "Belki bu işi onların şu büyüğü yapmıştır; eğer konuşabiliyorlarsa, onlara sorun" dedi.

64- Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp "Şüphesiz ki siz haksızlarsınız" dediler.

65- Sonra da başları üzerine döndüler de "Andolsun ki bunların konuşmayacağını sen de bilirsin" dediler.

66- İbrahim, "Siz Allah'ı bırakıp hiçbir şey ile size yarar ve zarar vermeyecek şeylere mi tapıyorsunuz?!

67- Size de, Allah'tan başka taptıklarınıza da yuh olsun! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" dedi.

68- Onlar, "Eğer (İbrahim'e ceza olarak bir şey) yapacaksınız O'nu ateşte yakın da tanrılarınıza yardımcı olun" dediler.

69- Biz de "Ey ateş! Serin ve selâmet ol İbrahim'e" dedik.

70- İbrahim'e tuzak kurmak istediler. Biz de onları hüsrana uğrattık.

71- Hem İbrahim'i, hem Lut'u âlemler için mübarek kıldığımız ülkeye (ulaştırıp) kurtardık.

72- Ve İbrahim'e İshâk'ı, fazla olarak da Yâkub'u verdik ve hepsini de iyi-yararlı kişiler kıldık.

73- Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler kıldık. Onlara hayırlı işleri işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Zaten onlar bize ibâdet eden kullardı.

İLGİLİ HADİSLER

"İbrahim Peygamber (aleyhisselam) (dış görünüşüyle) yalana benzer, (iç yüzüyle doğrunun tâ kendisi olan) üç söz söylemiştir. Bunlardan ikisi, Allah'a ortak koşulan konuyla ilgilidir. Şöyle ki: Bayram yerine davet edildiğinde Ben rahatsızım" demiştir. Putları kırıp parçaladığında, "Bunları kim

kırdı?" sorusuna, "Belki de büyükleri bu işi yapmıştır" diye cevap vermiştir ve eşi Sare'nin kim olduğu kendisinden sorulunca da "kız kardeşimdir" demiştir."[1]

İbrahim (aleyhisselam)'in yalana benzer bu sözleri, aslında yalan değildir. "Ben hastayım" veya "Ben rahatsızım" demesi, ruhunun ve vicdanının putlardan, kötü ve bâtıl âdetlerden rahatsız bulunduğunu; "Putları kim kırdı?" sorusuna, "Belki de büyükleri bu işi yapmıştır" derken onu şarta bağlamıştı, "Eğer konuşabileceklere..." diye ilâve ederek, eğer bunlar cidden tanrılar iseler neden kendilerini koruyamadılar ve eğer aklediyorlarsa, kim tarafından kırılıp parçalandıklarını neden söyleyemiyorlar? şeklinde birtakım sorular doğurmayı amaçlamıştı. Nikâhlı eşi için de "kız kardeşimdir" demesi, dinde kardeşi olduğunu kastetmesine yönelik bir anlatım şeklidir.

Bu yorumumuzun dayanağı ise, peygamberlere vacip olan beş sıfatın söz konusu olmasıdır. O sıfatlardan biri de "sıdk"dır, yani her peygamber doğrudur, doğruyu söyler, asla yalana tevessül ve tenezzül etmez.

"İbrahim (aleyhisselam) ateşe atılırken, Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir, demişti."[2]

"İbrahim (aleyhisselam) ateşe atıldığında ise, şöyle demiştir: Allahım! Sen gökte birsin; ben de yeryüzünde yalnız sana ibâdet eden kulunum."[3]

"İbrahim (aleyhisselam)'ı ateşe atılmak üzere bağladıkları zaman şöyle dediği rivayet edilmektedir: Allahım, senden başka ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Hamd sanadır. Mülk de senindir. Ortağın yoktur."[4]

Musa (aleyhisselam)'a İndirilen Kitap ve O Kitaba Furkan Denilmesi

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ

"Andolsun ki biz Musa ile Harun'a hak ile bâtılı ayıran, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar için bir ışık, bir öğüt olan kitap verdik."

1 Hafız İbn Ya'lâ

2 Buhari/Enbiyâ: 8, Nikâh: 12 - Müslim/Fezâil: 154 – Ebu Dâvud/Talâk: 16 - Tirmizi/Tefsir: 3/21 - Ahmed: 2/403

3 Lübabu't-te'vil: 265/3

4 Tefsir-i İbn Kesir: 3/184

Putperestlerin ve Kitap Ehli'nin, Kur'ân-ı Kerim'in ilâhi bir kitap olmadığını iddia etmeleri üzerine Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, Tevrat'ın süzülüp indirildiği kaynaktan Kur'ân'ın da süzülüp indirildiğine dikkatleri çekmekte ve şu âyetle her türlü şüphe ve iddiaları reddetmektedir:

"İşte bu (Kur'ân), indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Şimdi siz mi bunu inkâr ediyorsunuz?"

Böylece, her iki kutsal kitabın da hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, günahı sevaptan, iyiyi kötüden ayıran, insanları dünya ve âhiret konularında aydınlatan ve her yanlarıyla öğüt ve ibret yansıtan ilâhi belgeler olduğu açıklanıyor.

Ne var ki, Tevrat indiği gibi korunamamış ve peş peşe gelen istilâlarla ortadan kaybolmuş, sonraları bulunan bazı kısımları ve hafızalarda kalanları bir araya getirilerek bugünkü şeklini almıştır. İçinde ilâhi kelâm ve beyândan ziyade insan sözüne yer verilmiştir.

Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestler Tevrat hakkında yumuşak davrandıkları halde, Kur'ân-ı Kerim'e fazlasıyla hücum ediyorlardı. Oysa her ikisi de aynı bahçenin ayrı ayrı gülleri olarak bulunuyordu.

Putperestlerin bu haksız hücumlarının birtakım psikolojik, sosyal ve ekonomik sebeplen söz konusu idi. Şöyle ki: Tevrat sadece İsrailoğulları'na indirilmiş bir kitaptı. Yahudiler misyonerlikten uzak, kendi anlayışlarına göre, milli bir din ve hattâ milli bir ilâh düşünce ve inancı içinde dışa açılmayan bir millet idi. O bakımdan putperestlerin menfaatlerine dokunan bir yanı yoktu. Kur'ân-ı Kerim, cihan kitabı olarak bütün milletleri yönlendirecek, insan hayatının her safhasıyla yakından ilgilenecek kudrette idi. Her türlü maddi ve manevi müeyyideleri beraberinde getiren bir muhtevada bulunuyordu. Arap Yarımadası'nda her türlü hayasızlığın önüne geçmeyi, ahlâksızlığa son vermeyi, bâtıl ilâhları kaldırmayı, zulüm ve talancılığın önüne aşılması mümkün olmayan bir sed koymayı, sağlam aile yuvalarını kurmayı, kadınları çarşı, pazarda satılmaktan kurtarmayı, onları annelik vakar ve şerefiyle lâyık oldukları yere oturtmayı, her yanda mutlak adaleti sağlamayı, yalnız Allah'a kul olmayı müesseseleştiren Allah'ın insanlara en son mesajıydı.

Bunca hakikatleri beraberinde taşıyan Kur'ân ve ondan önce indirilen diğer ilâhi kitaplardan kimler öğüt alabilir, kimler onlarla doğru yolu

görüp seçebilir?

Kur'ân ilgili âyetlerle şu üç özelliğe sahip olanları göstermektedir:

1- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar.

2- Allah'tan utanıp gizli-aşikâr her hal ve durumda kendini ilâhi nizama uydurmaya çalışanlar.

3- Kıyametten ve o gündeki hesap ve cezadan korkup tetik üzere olanlar.

Kalpleri küfür işiyle kararıp kapananlar; gözleri kin ve azgınlıkla körelip hakikati göremeyenler; kulakları mal ve şehvet hırsıyla tıkanıp başka hiçbir şeyi duyamayacak kadar sağırlaşanlar, elbette ki Kur'ân'ın ışığını göremez, onun bütünüyle ilâhi kudretten alıp yansıttığını anlayamaz ve peygamber sesini işitemezler.

İbrahim (aleyhisselam) **Kıssasından Mü'minlere Mesajlar**

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَ ۚ

"Andolsun ki - bundan önce de İbrahim'e rüşdünü (uygun olanı, doğru yolu, doğru düşünmeyi) vermiştik ve biz bunu bilenlerdik."

Önce Cenâb-ı Hak, doğru yoldan sapıp azdıran ve hakka karşı tuğyan eden milletlerin, tarihin hiç bir dönem ve çağında sahneden eksik olmadığını; gönderilen her peygambere daha çok bunların tepki gösterip karşı koyduğunu belirtiyor. Bu tür olayların kaynağının küfür ve cehalet olduğuna temasla inkâr ve tuğyanın günün şartlarına, sosyal gelişmelerine göre kılıf değiştirdiğine işarette bulunuyor. Böylece Mekke'de çok çetin mücadeleler veren ve o yüzden birçok saldırılara mâruz kalan mü'minler teselli edilmekte; yaşamakta olan imân ehlinin de bu gibi zorluklarla, şarlatanlıklarla karşılaşabilecekleri dolaylı şekilde anlatılmaktadır. Ama her şeye rağmen, imân cephesi, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın nurlu yolunda yürümesini bildiği takdirde, er-geç başarıya erişeceğinde şüphe yoktur; tıpkı İbrahim (aleyhisselam)'ın azgın kâfirlerin şerrinden kurtulup tevhid inancını yayma imkânı bulduğu ve başarılı hizmetler verdiği gibi.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber'e indirilen Tevrat'ın bir özelliğini hatırlattıktan sonra, Mekke'deki olayların seyriyle benzerlik arz eden İbrahim (aleyhisselam) kıssasına geçti.

Bu konuda mü'minlere öğretici, eğitici ve düşündürücü bir takım mesajlar vermeyi murat etti. Şöyle ki:

1- Peygamberlik Allah'ın yüksek bir lutfudur ki onu dilediğine verir. Nitekim İbrahim'e (aleyhisselam) bu şerefli görev pek genç yaşında tevdi edilmiş ve o da örnek alınacak hizmetlerde bulunmuştur.

O halde peygamberlik Hz. Muhammed (aleyhisselam) ile son bulup mühürlendiğine göre, O'ndan sonra kime dinde anlayışlı ve bilgili olma basireti verilmişse, mutlaka o, hizmete ehil görülmüş ve peygamberlere vâris olma düzeyine getirilmiş demektir.

2- Olgun insan, kâmil mü'min ve şerefli bir kişi olabilmek için herhalde Allah'a dosdoğru kul olmak gerekir. Peygamber (aleyhisselam)'a uymak bu kulluğun statüsünü insana öğretir.

3- Allah'a imân, şereflerin, nimetlerin en üstünüdür. Allah'ın hoşnutluğu her şeyin fevkindedir. Babası ve ailesi sapıtmış bulunan bir mü'minin, onları günün şartlarını dikkate alarak ve mantıki ölçülerle hareket ederek uyarması, doğru yola çağırması farzdır. İbrahim (aleyhisselam)'ın ilk adımda babasını ve yakınlarını Allah'ı bilip ibâdet etmeye çağırmasının anlamı budur.

4- Kötü âdetlere; dede ve babalardan miras kalan yanlış yola uymak, şüphesiz ki aklın ve sağduyunun ölçüsü ve gereği değildir. Ruhun muhtaç olduğu hakiki gıdayı ancak ilâhi buyruklar ve onlara uygun olan iyi, yararlı âdetler karşılar.

5- İnsanları Allah yoluna davet ederken, çok ciddi olmak gerekir. Gerçekleri öğretirken, hakikat ışığını yansıtırken şakanın, ciddiyetsizliğin yeri yoktur. İbrahim (aleyhisselam)'ın kâfirleri Hakk'a kulluğa daveti hep ciddiyet içinde geçmiştir.

6- İyice güç oluşturmadan küfrün karşısına şiddetle çıkmak, yarar yerine zarar getirir. İbrahim (aleyhisselam)'ın gerek Nemrud'a, gerekse kendi çevresine ve yakınlarına karşı tutumu hep bu metodun yönlendirici zerafeti doğrultusunda cereyan etmiştir.

7- Ateşin İbrahim (aleyhisselam)'ı yakmaması, peygamberliğini kanıtlar mahiyette bir mucizedir ve mucize ise, peygamberlere hastır. Diğer kâmil mürşitler ancak -Allah dilerse- keramet izhar edebilirler.

8- Hak dine davet ederken keskin bir zekâya, kuvvetli bir mantığa, geniş dini kültüre ve sonra da genel kültüre ihtiyaç vardır. Bu gibi yetenekleri olmayanların irşat hizmetinde öncülük etmeleri başarıya pek götürmez. O bakımdan işi ehline vermek ve devamlı ehil kişileri yetiştirmek şarttır. İbrahim Peygamber'in Lut Peygamber'i belli bir bölgeye göndermesi bunun güzel örneklerinden biridir.

9- İrşat ve tebliğ görevini sürdürürken karşımıza çıkan bir düşünceyi, bir ideolojiyi, bir tezi duygumuzla değil, aklımızla inceleyip sonuca varmaya çalışmamız en uygun metottur. İbrahim Peygamber'in gerek Nemrud'a, gerekse diğer kâfirlere karşı akli delilleri sıralaması ve çoğu zaman aklın rehberliğini seçmesi bundandır.

10- Hak, kemiyet bakımından zayıf da olsa, keyfiyet bakımından mutlaka kuvvetlidir ve üstündür. O bakımdan olayları sabırla karşılayıp akıl ve mantık ölçülerine göre incelediğimiz ve sonucu imânın ışığı altında değerlendirdiğimiz ölçüde başarılı olabiliriz. İbrahim Peygamber'in hayatı boyunca bu ölçünün dışına çıkmadığını anlıyoruz.

11- Yahudilerin dikkati İbrahim'e, İshak'a ve Yakub'a çekilerek Kur'ân'ın bu peygamberleri lâyık oldukları şekilde tanıttığı, o bakımdan Yahudilerin de son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı akıl ve insaf ile incelemeleri ve Tevrat'ta haber mahiyetinde geçen belgelerle karşılaştırmaları hatırlatılıyor.

12- İbrahim (aleyhisselam) ile Lut (aleyhisselam)'ın âlemler için mübarek kılınan ülkeye giderek kurtuldukları anlaşılıyor. Burada mübarek kılınan ülkenin Şam; Filistin, Mekke ve Medine olması kuvvetle muhtemeldir. Klasik tefsirlerde bu yerin Harran veya Şam olduğundan söz edilir. Nitekim İbrahim Peygamber'in önceleri Harran ve Musul dolaylarında bulunduğu, sonra Şam ve Hicaz yörelerine hicret ettiği ve Lut Peygamber'in de İbrahim Peygamber'le birlikte Harran ve Musul kesiminden ayrıldığı, önce Şam'a uğradığı, sonra da Lut Gölü'nün bulunduğu Sodom şehrini irşada memur edildiği bilinmektedir.

Namaz ve Zekât

وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ
وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ۙ

"Onlara hayırlı işleri işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Zaten onlar bize ibâdet eden kullardı."

İbrahim, İshak ve Yakub (aleyhimüsselam) Peygamberler'in iyi-yararlı kişiler oldukları; topluma ve milletlere önder olma vasıf ve yeteneğinde yaratıldıkları; ilâhi emirlere uyarak insanları doğru yola çağırdıkları belirtiyor.

Şu dört önemli hususun kendilerine vahiy ile emredildiği açıklanıyor:

1- Hayırlı işlerde bulunmak,

2- Namaz kılmak,

3- Zekât vermek,

4- Allah'a ibâdete devam etmek.

İşte her peygambere mutlaka bu dört emir verilmiştir. İbrahim, İshak ve Yakub (aleyhimüsselam) bu konuda misal veriliyor. Çünkü hayırsız, namazsız, zekâtsız ve ibâdetsiz hak din yoktur ve olamaz da. Bu vecibeler dindarlığın temelini, özünü ve mayasını oluşturur.

Kur'ân-ı Kerim bu açıklama ile namaz kılmayan, zekât vermeyen Yahudi ve Hristiyanlar'ın dikkatini çekiyor; dinin özünden ve mayasından koptuklarını hatırlatarak, Hakk'ın dâvetine gönül kulağını vermelerini istiyor.

Aynı zamanda insanlara lider ve önder olacak kişilerde bu ve benzeri sıfatların ve özelliklerin bulunmasının lüzumuna işaretle, mü'minlere sağlam bir ölçü ve kıstas veriliyor. Sonra da daha önce gönderilen her peygamberin, insan olduğuna, insanlar arasından seçilip görevlendirildiğine işaretle, putperestlerin yersiz birtakım iddiaları reddediliyor; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın da şerefli bir aileden gelme bir insan olmasından daha tabii ne olabilir, hususu işlenerek ilâhi sünnetin bu yöndeki tecellisi bildiriliyor.

Kur'ân-ı Kerim'de tam beş yerde az farklı safhalarıyla, değişik öğüt ve ibretli yanlarıyla İbrahim (aleyhisselam) kıssası anlatılmakta ve her beş yerde de bu kadri yüce peygamber hakkında idrâklerimizi uyanık tutmamız istenmektedir. Çünkü semavi dinler bu büyük peygamberin "hanif" oda-

ğında birleşip "Tevhid inancı"na lâyıkıyla sarılabilirler.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Mekke'de çetin mücadele verip küfrün saldırısına uğrayan mü'minler teselli edildi. Bunun için Musa (aleyhisselam)'a indirilen Tevrat'ın ışık ve sağlam bir kıstas olduğuna dikkatler çekilerek, Yahudilerin bu kitapla amel etmediklerine, son peygamberle ilgili belgeleri değiştirdiklerine işaret edildi. Arkasından İbrahim (aleyhisselam)'ın kıssasına geniş yer verilerek hem müşriklerin iddiaları reddedildi, hem de mü'minlere on iki kadar mesaj verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihte küfrün saldırısına uğrayan iki peygamber daha misal veriliyor. Dayanma gücünü ortaya koyan o peygamberlerin çok geçmeden Allah'ın yardımına mazhar oldukları belirtilerek, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın yakında küfür diyarından kurtulacağına işaret ediliyor; aynı zamanda mü'minlere moral verilip teselli ilhamında bulunuluyor.

وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ
الْخَبَآئِثَ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فٰسِقِيْنَ ۙ﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنٰهُ فِيْ رَحْمَتِنَا ۭ اِنَّهٗ
مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۚ﴿٧٥﴾ وَنُوْحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ
مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ۚ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنٰهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ اِنَّهُمْ
كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنٰهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٧٧﴾

74- Lut'a da hüküm-hikmet ve ilim verdik ve onu çok iğrenç işlerde bulunan kasabadan kurtardık. Şüphesiz ki onlar, kötü; doğru yoldan çıkmış ahlâksız bir kavim idi.

75- Lut'u rahmetimize aldık; çünkü o, iyi-yararlı kişilerden idi.

76- Nuh'u da hatırla, hani o duâ etmişti de duasını kabul edip O'nu da, ev halkını da büyük bir felâket ve sıkıntıdan kurtarmıştık.

---

1 Bakara suresi: 124-141, 258-260 En'âm suresi: 74-84 - Tevbe suresi: 114 - Hud suresi: 69-76 - Hicr suresi: 51-58 - İbrahim suresi: 35-41. âyetlerin tefsiri

77- Ve âyetlerimizi yalanlayan kavme karşı O'na yardım edip intikam aldık. Şüphesiz ki onlar kötü bir kavim idi; biz de hepsini olduğu gibi (tufanda) boğduk.

Mü'minleri Teselli

Kur'ân-ı Kerim burada iki peygamber'in, kâfirleri doğru yola çağırırken karşılaştıkları zorlukların bir özetini vererek, hakkın nasıl zafer bulduğuna işarette bulunuyor ve böylece Mekke'de müşriklerin ölçü ve insaf tanımaz saldırılarına hedef olan, o yüzden hayli sıkıntı ve üzüntü çeken mü'minlere, kurtuluşun yakın olduğunu ilham ediyor. Zira sünnetullah gereği, hangi millet hakka karşı baş kaldırıp zulüm ve tuğyana başlarsa, mutlaka Allah onlara "Müntakim" ismiyle gereken dersi verir ve çok geçmeden köklerini kesip gereken cezayı indirir. Mekkeli müşriklerin de başlarını eğecek, gururlarını kıracak bir cezayla yüz yüze gelmelerinin kaçınılmaz olduğuna işaretle, inkarcılar uyarılıyor.

Milletlerin Yıkılış Nedenleri

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a zaferin yakın olduğu müjdesini verirken, putperest Arapların da başaşağı gelecekleri günlerin sayılı olduğuna işarette bulunuyor.

Gelip geçen milletlerin yıkılış sebeplerinin bir özetini veriyor:

a) Lut kavmi hem Allah'a ve âhirete inanmazlar, hem de birçok fenalıkları açıktan işlerlerdi. Daha kötüsü cinsel sapıklığın en çirkini ve en kötüsü olan homoseksüellik onların değişmeyen sanatıydı. Kendilerine doğru yolu gösteren Lut (aleyhisselam)'a karşı geldiler ve onu çok incitip üzdüler. Gelen misafirlere saldıracak kadar ahlâksızlıklarını ileri götürdüler. Böylece küfür ve ahlâksızlıkta, zulüm ve tuğyanda işin son kertesine gelip dayandıkları zaman ilâhi sünnet hükmünü yürüttü. Akıp gelen lâvlar altında belirsiz hale getirildiler.

Oysa sözü edilen o azgın kavmi doğru yola irşat etmek için Lut (aleyhisselam)'a birçok meziyetleriyle birlikte bir de "hüküm" ve "ilim" verilmişti. O bu iki sıfatıyla hakkı batıldan ayırt edecek, doğru yolu en anlaşılır şekilde gösterecek, bâtılı tanımlayacak, geçmişten misal getirerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler verecek bir kudrette idi. Ne çare ki, kavmi cinsel sapıklığın sarhoşluğu içinde ne yaptıklarını, nereye gittiklerini, peygam-

berin neler getirdiğini anlayacak ve idrâk edecek bir kalbe ve kafaya sahip değillerdi. Çünkü küfür, şehvet ve cehalet onların kalp ve kafalarını iyice islendirip işlemez hale getirmişti.

Böylece bir milletin yıkılış sebeplerinden üçü üzerinde durularak Lut kavmi misal veriliyor.

Ayrıca Kur'ân A'raf, Hud ve Hicr surelerinde geçen bu kıssanın çok önemli ve değişik safhalarının bir özetini burada vermek suretiyle konuya karşı idrâklerimizi tekrar uyanık tutmamızı ilham ediyor.[1]

b) Nuh (aleyhisselam) asırlarca putperest cahillerle; kaba, hırçın, söz dinlemez, öğüt almaz bir milletle mücadele etti. Onları çok sistemli şekilde Hakk'a davet ederek gerçekleri anlatmaya çalıştı. Fakat her defasında onların ancak azgınlık ve inkârları arttı. Bütün teşebbüsler, metotlar ve uyanlar sonuçsuz kaldı. Nuh (aleyhisselam) böylesine nankör ve azgın, aynı zamanda hakka karşı alaycı bir milleti, Allah'ın değişmeyen sünnetine terketti. O yüzden ilâhi intikam tecelli etti. Başgösteren tufan canlı adına ne varsa silip süpürüp temizledi.

Anlaşıldığı üzere ilâhi sünnet her azgın ve inkarcı millete değişik ölçüde tecelli etmektedir. Lut (aleyhisselam)'ın kavmi lavlar altında can vermiştir. Nuh (aleyhisselam)'ın kavmi ise tufanda boğulup yok olmuştur. Mekkeliler ve o paralelde olan putperestler hakkında ise, önce elebaşılarından önemli bir kısmının Bedir Savaşı'nda can vermesi; sonra da imân ve irfan ordusunun Mekke'yi fethedip mağrur müşriklere başeğdirmesiyle tecelli etmiştir. Çünkü Mekke kutsal bir beldedir. Cenab-ı Hak o yüzden müşrikleri kahredici, öldürücü bir afetle yeryüzünden silmemiş, ama düne kadar alaya aldıkları fakir ve kölelerin önünde onları dize getirip istemedikleri bir sonuçla karşılaşmalarını gerçekleştirmiştir.

Günümüzde maddeyi temel esas sayıp soysuzlaşanlar; insanları ilâhlaştırıp aşağılaşan toplum ve milletler hakkında ise, sünnetullah daha değişik görüntü ve biçimde tecelli ediyor ve etmeye devam edecektir.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, A'raf, Yunus, Hud ve İsra surelerinde önemli ve ibretli safhalarıyla açıkladığı Nuh (aleyhisselam) kıssasının burada bir özetini vererek, hem Mekkeliler'i, hem de yaşamakta olan inkarcı sapıkları

1 A'raf suresi: 80-84; Hicr suresi: 57-76; Hud suresi: 69-83. âyetlerin tefsiri

uyarmaktadır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Küfür ve cehaletin amansız saldırısına uğrayan iki peygamberin mücadelesinin ve sonra da kavimlerinin yok edilmesinin özeti verilerek Mekkeliler ve yaşamakta olan inkarcı toplum ve milletler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrailoğulları'na altın devri yaşatan Davud (aleyhisselam) ile Süleyman (aleyhisselam) konu ediliyor. Hem peygamber, hem de hükümdar olma düzeyinde bulunan bu iki peygamberin insanlar arasında geniş tasarruflara sahip olduklarına dikkatler çekiliyor ve böylece İslâm'a hasım olan Yahudiler insafa davet edilerek, Kur'ân'ın onların peygamberlerinin kadrini nasıl yücelttiğine atıflar ve işaretler yapılıyor.

وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمٰنِ فِى الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا
لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۙ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنٰهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۟
وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنٰهُ
صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾
وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِاَمْرِهٖٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۟
وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيٰطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهٗ وَيَعْمَلُونَ
عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ۙ ﴿٨٢﴾

78- Dâvud ve Süleyman'ı da an, hani bir vakit bir kavmin koyunlarının yayıldığı ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı ve biz de onların hükmüne şahitler idik.

79- Biz onun (çözümünü gerektiren hükmü)Süleyman'a anlattık. Her ikisine de ayrı bir hüküm, ayrı bir bilgi verdik. Davud'la beraber tesbih etsinler diye dağlara ve kuşlara baş eğdirdik; (evet) biz idik (bunları dü-

1 A'raf suresi: 59-64, Yunus suresi: 72-74, Hud suresi: 25-48 ve İsrâ suresi: 3. âyetlerin tefsiri

zenleyip) yapanlar.

80- Sizin için, sizi kendinizin (savaş) şiddetinden koruması için Davud'a giyilecek şekilde (zırh imâl etme) sanatını öğrettik; artık siz (bunca nimetlere) şükredenler misiniz?

81- Süleyman'a şiddetle esen rüzgarı baş eğdirdik; onun emriyle, mübarek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz.

82- Şeytanlardan da onun için dalgıçlık edenleri ve daha başka işler görenleri baş eğdirdik; onun buyruğuna verdik ve onları koruyup disiplin altında tutan biz idik.

İLGİLİ HADİSLER

"Hâkim hükmedeceği zaman, içtihatta bulunup isabetli hüküm verirse, onun için iki ecir (karşılık sevap) vardır. Yine hükmedeceği zaman içtihatta bulunur da hatalı hüküm verirse, onun için bir ecir vardır."[1]

"Hâkimler üçe ayrılır: Biri Cennette, ikisi Cehennemdedir. Hakkı bilip onunla hükmeden kişi Cennettedir. Bilgisizlik üzere halk arasında hükmeden Cehennemdedir. Hakkı bilip onun hilâfına hükmeden kişi de Cehennemdedir."[2]

"İki kadın kendi çocukları yanlarında iken kurt gelip o iki çocuktan birini parçalayıp yiyor. Geriye sağ kalan çocuğa ise her iki kadın birden sahip çıkıyor. Aralarında anlaşma ve uzlaşma imkânı kalmayınca Davud (aleyhisselam)**'a başvuruyorlar. O da çocuğu, yaşça büyük olan kadına veriyor. (Diğer kadın çok üzülüyor) ve dışarı çıkıyorlar, derken Süleyman Peygamber'le karşılaşıyorlar. Kadının çok üzgün olduğunu görünce, onlara; "Bana çabuk bir bıçak getirin, bu çocuğu ikiye bölüp herbirinize bir parçasını vereceğim" diyor. Yaşça küçük olan kadın feryat edip, "Aman çocuğu kesme, varsın o kadının çocuğu olsun" diyor. Bunun üzerine Davud Peygamber çocuğu yaşça büyük olan kadından alıp asıl anası olan bu kadına veriyor."**[3]

---

1 Buhari/İ'tisam: 20,21 - Müslim/Akziye: 15 - Ebu Dâvud/Akziye:2 - Nesâi/Ahkâm: 3 - Ahmed: 4/198, 204, 205

2 Ebu Dâvud/Akziye: 2 - İbn Mâce/Ahkâm: 3

3 Buhari/Enbiyâ: 40 - Müslim/Akziye: 20 - Nesâi/Kuzat: 14 - Ahmed: 2/322

İçtihat ve Hüküm

Geceleyin başında çoban bulunmaksızın birine ait koyun sürüsü, diğer bir adamın ekinine veya üzüm mevsiminde üzüm bağına yayılıp tamamını yiyip bitiriyor. Dava konusu Davud Peygamber'e arz ediliyor. O da koyunların ekin sahibine -zarar ziyan karşılığı olarak- verilmesine hükmediyor. Oğlu Süleyman (aleyhisselam) ise, kendisine yapılan ilhamla içtihatta bulunarak babasının vermiş olduğu hükmün hatalı olduğunu anlıyor ve tarlanın koyun sahibine, koyunların da tarla sahibine verilmesinin; tarla eski durumuna getirilinceye kadar tarla sahibinin koyunların ürünlerinden yararlanmasının, sonra da koyunların asıl sahibine, tarlanın veya bağın da yine asıl sahibine iade edilmesinin daha uygun ve âdil olacağını açıklıyor.

Bu fetva veya içtihat, Davud (aleyhisselam)'ın çok hoşuna gidiyor ve ona göre hükmünü değiştiriyor.[1]

İlgili 78. âyetle bu konuya dikkatler çekiliyor ve verilen bir hükmün isabetsiz olduğu anlaşıldığı takdirde ondan vazgeçip doğru olanını hükmetmenin lüzumu belirtiliyor ve bu sebeple hâkim, kadı ve benzeri kimselerin hükümlerinde yanılabileceklerine işaret ediliyor. Böylece içtihadın önemi üzerinde durularak bu kapının her zaman açık bulunduğuna dolaylı atıf yapılıyor.

Her Peygambere Temel Bilgiler Dışında Birde Ayrı İlim Verilmiştir

Allah'ın ilmi öncesizdir ve sonsuzdur. Varlık âleminde yer alan eşya ve sistemlerin sayısını ve sınırını ancak Allah (celle celaluhu) bilir. Kâinatta câri olan ilâhi kanunları, esrar ve hikmetleri de sayı kapsamına sığdırmamız bir bakıma mümkün değildir. Kâinattan bir parça olan insan, aslında bu muhteşem düzenin özeti ve küçültülmüş modelidir. Birçok eşya onun için yaratılıp var kılınmıştır. Böyle olmasına rağmen onun eşya hakkındaki bilgisi pek azdır. Ledünni ilme sahip olan peygamberlerin de bilgileri sınırlı ve farklıdır. O bakımdan her peygambere -temel bilgiler dışında- bir de ayrı bir ilim ve başka başka hikmetler verilmiştir. Hızır (aleyhisselam)'ın bildiği bazı şeyleri, birtakım sır ve hikmetleri Musa Peygamber; O'nun

1 Lübabu't-te'vil:3/266, 267

Açıklama: Bu tarz bir yargı, Davud ve Süleyman Peygamberler'in şeriatlarına göredir. İslâmiyet çok daha farklı hükümler getirmiştir.

bildiği sır ve hikmetlerin çoğunu da Hızır (aleyhisselam) bilmiyordu. Davud (aleyhisselam)'a verilen bazı üstün yetenekler Süleyman (aleyhisselam)'a; O'na verilen bazı özelliklerde Davud (aleyhisselam)'a verilmemiştir. Diğer ilim adamları arasındaki durum da buna yakındır; her ilim adamının uzmanlık konusu vardır, o, o konuyu daha iyi bilir.

Peygamberlerin İçtihatta Bulunması Caiz midir?

Peygamberlerin içtihatta bulunabilmelerinin cevazı hakkında farklı görüşler ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Araştırıcı ilim adamları, bunun caiz olduğunu, akli yönden yadırganacak bir husus bulunmadığını belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre de içtihat, şer'i delillerden biridir ve buna her devirde ihtiyaç vardır.

Ancak nass-ı ilâhi inmediği ve ihtiyaç da duyulduğu bir zamanda peygamberlerin içtihatta bulunması caizdir. Onlarla diğer müctehidler arasındaki fark şudur: Peygamberler içtihatlarında fazla hata yapmazlar. Diğer içtihat seviyesinde olan ilim adamları ise, bazı konularda hatâ yapabilirler.

Bazı ilim adamlarına göre ise, peygamberler içtihatlarında hiç hatâ yapmazlar. Davud Peygamber'in koyunlar hakkındaki içtihadı hatâ değil, daha uygun olanına isabet etmemektir. Nitekim bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e: "Ne dersin ya Rasulallah! Sevabını Allah'tan bekleyerek O'nun yolunda öldürülürsem, artık benimle Cennet arasında bir engel kalır mı?" diye sorduğunda. Efendimiz (aleyhisselam) ona: **"Hayır bir engel kalmaz"** diye cevap verdi. Az sonra onu çağırarak şunu ilâve etti:

"Ancak (kullara olan) borçların müstesna. Cebrail (aleyhisselam) bana bunu böyle haber verdi."[1] diye cevap verdi.

Ayrıca bir kadın Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den iddet (şer'i bekleme süresin)den sordu: Peygamber (aleyhisselam) ona:

"Dilediğin kadar iddet yap" buyurdu. Az sonra ona:

"Kitap eceline erişinceye, yani gerekli şer'i bekleme süresi sona erinceye kadar, otur" diyerek ayrı bir hüküm bildirdi.[2] Bu sürenin üç te-

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/308

2 Tefsir-i Kurtubi: 11/308

mizlenme veya üç ayhali görme ile sınırlandığı yine Kur'ân'da belirtilmektedir.

Bu olay da gösteriyor ki, Peygamberler (salât-ü selâm hepsine olsun) ictihatta bulunmuşlardır ve bazen daha uygun olana isabet edememişler de Melek Cebrail, daha uygun olanı bildirmiştir.

Peygamberler dışında diğer müçtehitlere gelince: Hem hatâ, hem de sevap kaydedebilirler. Nitekim İbn Kasım, İmam Mâlik'ten ashabın farklı görüşlerinden sorduğunda, ona şu cevabı vermiştir: "Hatâ da olabilir, sevap da olabilir. Onların bütün söz ve görüşleri hak değildir."[1]

Ayrıca ilgili âyet, bir müctehidin kendi ictihadından vazgeçip diğer müctehidin içtihadını benimsemesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Dağların ve Kuşların Teşbihi

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

"Davud'la beraber tesbih etsinler diye dağlara ve kuşlara baş eğdirdik. (Evet) biz idik (bunları düzenleyip) yapanlar."

Varlık âleminde Cenab-ı Hakk'ı tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Canlı-cansız ne varsa, kimi kalbi ve diliyle, kimi durumu ve özelliğiyle -yaratıldığı sünnete bağlı kalarak- tesbihlerini sürdürmektedirler. Ne var ki çoğumuz onların tesbihini anlayamıyoruz. Gökteki mevcut sistemlerin hareketinden atom çekirdeğinin etrafındaki elektronların hareketlerine kadar büyük-küçük her şey kurulu düzende hilkatine bağlı kalarak tam ahenk içinde hareketini devam ettirmekte ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın kanunlarına başeğerek O'nu tesbih ve tenzih etmekteler.

Peygamberlerin ruhi yapıları kutsi âlemden devamlı güç ve ilham aldıkları, sık sık ilâhi vahya mazhar oldukları için çok daha duyarlı ve ilâhi sırları daha fazla farkedecek bir düzeydedirler. Bütün peygamberlerde bu hal çok belirgindir. Bu tür yetenekler daha çok onlara verilmiştir. Ancak her birinin ruhunun kendine has özel bir belirginliği söz konusudur ki, o her dem faaliyet halindedir. Davud Peygamber'in de dağların ve kuşların tesbihlerini anlaması ve onların bu kadri yüce peygamberle birlikte Allah'ı tesbihe dalması, onun özelliklerinden biri ve en belirgin olanıdır.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 11/311

Yoksa bazı klasik tefsirlerin anladığı ve anlattığı gibi, dağlar ve kuşların insanlara has şekilde tesbihte bulunup seslerini, yine insanların anlayabileceği bir dille yerine getirdikleri söz konusu değildir. Gerçi böyle bir olayın meydana gelmesi bir mucize sayılabilir ve bir peygamber için mümkündür. Ama devam etmesi ve insanların da buna şahit olması, Sünnetullaha uymamaktadır. Zira o takdirde aklın ve irâdenin değeri kalmaz. Olağanüstü olaya her gün şahit olanlar ister istemez inanırlardı.

Ancak sesi çok güzel olan Davud Peygamber kendine has nağme ile Zebur'u okurken dağların yankı yapmasının, kuşların o sırada toplanıp ötmesinin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bu bir ilâhi teshirdir ki, peygamberlerden yana tecelli etmesi her zaman mümkündür. Özellikle bu, Davud Peygamber hakkında çok daha belirgindir.

Âyetteki "teshir"den maksat, dağların ve kuşların bağlı bulundukları ilâhi hilkat kanununa şaşmadan uymaları ve Davud (aleyhisselam)'ın onlara has bu kanunu anlaması ve dağların yankısından, kuşların ötmesinden birtakım tesbih anlamında neticeler çıkarmasıdır.

Bunların hepsini Cenab-ı Hak ezelde hazırladığı plâna göre yürütmektedir. O'nun kurduğu nizamda bir anormalliğe rastlamak mümkün değildir. Bazı şeyleri çarpık görüp ilâhi nizamı tenkit eder mahiyette ortaya çıkanlar varsa, çarpıklık onların görüş ve anlayışındadır.

Diğer bir husus da şöyledir; ayetin açık anlatımından, dağların ve kuşların Davud Peygamber'e musahhar kılınmadığı; ancak Davud Peygamber'le birlikte tesbihe musahhar kılındıkları anlaşılmaktadır. Zira eşya insana musahhar kılınmamış, insana hizmet vermek üzere başeğdirilmiştir, yani ona göre yaratılıp belli kanunlara bağlanmıştır.

Davud Peygamberle ilgili bu olay Kur'ân'ın üç yerinde değişik ifadelerle ve farklı belgelerle belirtilmektedir, Bunları bir araya getirip müşterek noktalar tesbit etmemiz ve hepsini birleştirip bütünleştirerek olayı daha iyi anlamaya çalışmamız daha uygun olur.

Enbiyâ Suresinde:

Dâvud (aleyhisselam)'ın dört kadar özelliğinden söz edilmekte ve böylece onda belirgin olan sıfatlara dikkatler çekilmektedir:

1- Davalıyla davacı arasında, kendi ictihadına dayanarak hükmetme-

si ve yapılan ilhamla oğlu Süleyman'ın daha uygun ve isabetli bir hüküm ortaya koyması,

2- Hem Davud'a, hem de Süleyman'a (salât-ü selâm ikisine de olsun) ayrı ayrı hüküm verme yeteneklerinin ve farklı bilgilerin verilmesi,

3- Davud Peygamber'le birlikte tesbihte bulunmaları için dağların ve kuşların musahhar kılınması,

4- Savaşın şiddetinden ve tehlikesinden korunmak için Davud Peygamber'in demir madeninden zırh yapması ve bu gibi sanatlarda uzman sayılması.

Sâd Suresinde:

Bu surede ise, Davud (aleyhisselam)'ın yedi kadar özelliği anlatılmakta ve bir bakıma Enbiya suresindeki özellikleri biraz daha açıklanmaktadır. Şöyle ki:

1- Davud Peygamber'in güçlü ve kudretli bir peygamber, aynı zamanda hükümdar olması,

2- Hemen her hususta Allah'a yönelip gönül vermesi,

3- Sabah akşam O'nunla birlikte tesbih etsinler diye dağların musahhar kılınması,

4- Kuşların toplu halde Davud (aleyhisselam)'a uyup sabah-akşam tesbih için musahhar kılınması ve hepsinin de O'na yönelip uyum içinde bulunması,

5- Mülkünün sağlam temellere oturtulması,

6- Kendisine hikmet verilmesi,

7- Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme yeteneğiyle kuvvetlendirilmesi.

Görüldüğü gibi, Sâd suresindeki altıncı ve yedinci özellikler, Enbiyâ süresindeki ikinci sırada yer alan özelliği açıklamaktadır.

Enbiyâ suresinde sadece dağların ve kuşların O'nunla beraber tesbih ettikleri belirtilirken, Sâd suresinde bu tesbihlerin sabah ve akşam vakitlerinde yapıldığı açıklanır.

Yine Enbiya suresinde, kuşların onunla beraber tesbih etmeleri için musahhar kılındıkları belirtilirken, Sâd suresinde kuşların toplu halde O'nun nağmelerine uyum sağladığı anlatılır.

Ve Sâd suresinde yer alan beşinci ve altıncı maddelerdeki özellikle Enbiyâ süresindeki birinci maddeye açıklık getirilir. Fazla olarak da Sâd suresinde anılmadığı halde Enbiyâ suresinde Davud (aleyhisselam)'a zırh yapma sanatının öğretildiği konu edilir.

Sebe' suresinde ise, Davud Peygamber'in bu özellikleri üç madde halinde belirtilerek az farkla konu aydınlatılır ve nasıl bir zırh yaptığının kısmen ayrıntıları anlatılırken bilhassa şu noktaya işarette bulunulur: Mekke'de İslâm aleyhine koparılan fırtına, sergilenen saldırı, sahnelenen işkence ve çeşitli sataşmalar sürüp giderken, Cenâb-ı Hak, güçlü ve kudretli bir peygamber, aynı zamanda hükümdar olan Davud Peygamber'i misal veriyor. Bununla İslâm'ın yakında çok daha güçlü ve kudretli olan son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın liderliğinde büyük bir devlet oluşturacağını müjdeliyor.

Sonra da Davud (aleyhisselam)'ın bazı özellikleri şöyle sıralanıyor:

a) Davud Peygamber'in özelliklerinden biri de, Allah'a çokça yönelip gönül vermesi idi. Bu tevekkül, teslimiyet ve rıza Hz. Muhammed (aleyhisselam) da doruğuna eriştirilmişti. O bakımdan zafer mutlaka O'nun olacaktı.

Böylece Sebe' suresinin (b) maddesindeki ifade, Sâd suresinin bir ve ikinci maddesindeki hususları az değişik bir anlatımla kuvvetlendirmekte ve bir yönüyle de değişik bir özellik arz etmektedir.

b) Dağlarında Davud (aleyhisselam) ile beraber sabah-akşam tesbih ettiği şöyle belirtiliyor: "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbihte bulunup sesinizi çıkarın."

Bu anlatım, dağların ve kuşların ses çıkartarak tesbihe katıldıklarını gösteriyor ki bu, az yukarıda değindiğimiz gibi, dağların yankı yapması ve kuşların da toplanıp kendilerine has bir nağme tutturması anlamına gelir. Zira kuşların belirtilen durumu tamamıyla meleklerin ilhamına, sevk ve idaresine dayanmaktadır. Çünkü canlıları, hilkat kanunlarına göre hizmete sevkeden, görevli meleklerdir.

c) Demirin Davud Peygamber'e yumuşatıldığı konu ediliyor. Bu, ilâhi

sünneti bilmeyen bazı kimselerin sandığı gibi, demir O'nun elinde hamur gibi yumuşatılmış değildir. Bütünüyle, belli ısı derecesinde demiri erittiğine işarettir. Nitekim o çağda Ön Asya'da demir madeninden çeşitli harp aletlerinin ve silahlarının yapıldığı bilinmektedir. Bilhassa demirin bir sanayi ürünü olarak işletilmesinin, Hititler'den hemen sonra Ön Asya'da yaygınlaştığını tarihçilerimiz kaydetmektedir.

Ayrıca Davud Peygamber'in yaptığı ve yaptırdığı zırhların belli bir ölçü ve hesaba göre imal edildiği ve sanat değeri taşıdığı da 11. âyetten anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, üç ayrı yerde Davud Peygamber'in kıssası anlatılırken, biri diğerini açıklamakta ve az değişik bilgiler verilmektedir.

En önemli noktalarından biri de, M.Ö. XI. yüzyılda hangi madenden daha çok yararlanıldığı ve savaş için ne gibi korunma aletlerinin imal edildiğidir.

Böylece Kur'ân'daki bu tekrar da farklı bilgiler getirmekte, konunun önemli olduğu belirtilerek idrâkleri uyanık tutmakta ve Davud Peygamber'in dağ eteklerinde ormanlar içinde o tatlı, çekici muhrik sesiyle Zebur okuduğu, Cenâb-ı Hakk'ı tesbih edip ilâhi söylediği; böyle bir ortam içinde dağların o güzel nağmeye yankı ile karşılık verdiği, kuşların toplanıp aynı nağmelerin havasına katılarak uyum sağladığı, değişik bir bilgi olarak verilirken o asırda demir madeninin işletildiğine de parmak basılmakta ve araştırıcılara ipucu verilmektedir.

Zırh Yapma Sanatı

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ ۚ فَهَلْ أَنتُمْ شَاكِرُونَ

"Sizin için, sizi kendinizin (savaş) şiddetinden korumak için Davud'a, giyilecek şekilde (zırh imal etme) sanatını öğrettik. Artık siz (bunca, nimetlere) şükredenler misiniz?"

Zırh: Çeşitli maddelerden ve farklı biçimlerde imal edilip kullanılan koruyucu anlamda savaş araçlarından biridir. Tarihi çok gerilere uzanır. Yapılan ciddi araştırmalara göre: Demir, az önce belirttiğimiz gibi Ön Asya ülkelerinde M.Ö. 1100 yıllarından sonra yayılmış ve her türlü alet ve silahın yapımında kullanılmıştır. Davud Peygamber de M.Ö. 1015-975 yıllarında hüküm sürdüğüne göre bu madenden yeteri kadar yararlandığı

anlaşılıyor. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Sizden hiçbiriniz elinin emeğinden daha hayırlısını yememiştir. Şüphesiz ki Allah'ın peygamberi Davud (aleyhisselam) elinin emeğinden yiyip geçinirdi."[1]

"O'na demiri yumuşattık" buyurulması, yukarıda da belirttiğimiz gibi, demirin O'nun elinde mum haline getirilmesi demek değildir. Ocakta eritme becerisinin kendisine verildiğine işarettir. Nitekim o çağa ait kalıntılar üzerinde yapılan arkeolojik araştırmalar neticesi birçok bölgelerde demir ocaklarına rastlandığı bilinmektedir.

Şüphesiz Davud (aleyhisselam)'ın savaştaki başarıları, idarecilikteki muvaffakiyeti, oluşturduğu sistemdeki üstün becerisi, elindeki sanatı ve Cenâb-ı Hakk'a kulluk ve ibâdetteki teslimiyet ve devamlılığı İsrailoğulları için şükredilecek güzel nimetlerdendir. Zira onların güçlü bir devlet kurmasını ancak Davud (aleyhisselam) gerçekleştirmiştir.

Süleyman Peygamber ve Emrine Verilen Rüzgâr

Süleyman Peygamber, Davud Peygamber'in oğludur. Babasından hemen sonra İsrailoğulları'nın başına geçmiş ve onlara uzun süre altın devri yaşatmıştır. O da babası gibi, hem peygamber, hem de hükümdardı. M.Ö. 970'e doğru hükmettiği söylenir.

Tevrat'ta ona özel bir bölüm ayrılmış ve "Süleyman Meseleleri" başlığı altında toplanmıştır. Yaklaşık 30 sahifelik bu bölüm onun meselelerini konu etmektedir. Ayrıca "Birinci Krallar" kitabında hem Dâvud Peygamber'e, hem de oğlu Süleyman Peygamber'e geniş yer verilmiş ve özellikle Süleyman Peygamber'le ilgili birçok olaylar nakledilmiş ve aynı zamanda bir peygambere yakışmayacak birtakım davranışlardan söz edilmiştir ki, onları buraya nakletmeye gerek görmedik.

Kur'ân-ı Kerim'de ise dört ayrı yerde bu peygamberden söz edilmekte ve onun hayatı, başarıları, hizmetleri hakkında çok kısa, fakat özlü ve yeterli bilgiler verilmektedir. Buna paralel olarak da Kur'ân bir peygambere yakışan ne ise, Süleyman (aleyhisselam)'ı da çerçeve içinde değerlendirmek-

1 Buhari/Büyu': 15 - Enbiyâ: 37

te ve her türlü şüpheleri, yakışıksız rivayetleri ve Tevrat'ta meydana gelen fahiş hataları giderip en doğru bilgiyi akıl sahiplerinin gözlen önüne sermektedir.

Sözünü ettiğimiz dört yerde Süleyman Peygamber kıssası değişik anlatımlarla, farklı bilgilerle, çok yönlü mesajlarla tekrarlanır. Bunları karşılaştırmak suretiyle kıssanın hem tamamını yansıtmış, hem de mü'minlerden yana ne gibi işaretler ve mesajlar taşıdığını belirtmek kolaylığını sağlamış oluruz. Şöyle ki:

Enbiyâ Suresinde:

1- Süleyman Peygamber'e şiddetle esen rüzgar başeğdirilmiş, yani deniz filosuna sahip olan bu peygamberin yelkenli gemileri istenilen cihete rahatlıkla gönderilebilmiştir.

2- Şeytanların O'nun için dalgıçlık etmeleri ve başka önemli işlerde O'nun hizmetinde bulunmaları sağlanmıştır.

Böylece bu surede Süleyman Peygamber'in birçok özelliklerinden ikisi konu edilmekte ve O'nun karada ve denizde çok başarılı işler gördüğü belirtirmektedir.

Neml Suresinde:

Süleyman peygamber kıssasına geniş yer verilerek onun dört kadar özelliğinden bahsedilmektedir. Onları da şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

1- O'na kuşların dilinin öğretildiği belirtilir.

Bu, Süleyman Peygamber'in kuşların ötmelerinden ve cıvıldaşmalarından birbirlerine neler anlatmak istediklerini anlaması demektir. Her peygambere birtakım özellikler verildiği gibi, O'na da birçok özellikler arasında bunun da verildiği açıklanır.

2- İnsanlardan, cinlerden ve kuşlardan meydana gelen büyük bir orduya kumanda ettiğine dikkatler çekilir.

Böylece Süleyman Peygamber'in cinler ve kuşlar üzerinde birtakım tasarruflara sahip olduğu anlaşılıyor. Nitekim Neml suresinde ilgili âyetlerin tefsirinde bu husus yeterince açıklanmıştır.

3- Karıncanın neler söylediğini anladığı ve ona göre hareket halinde

olan ordusuyla "Karınca Vâdisi"nden geçerken mevcut karıncaların çiğnenmemesine dikkat ettiği açıklanır ve böylece hayvanların seslerinden ne dediklerini anladığına işaret edilir.

4- Hüdhüd kuşunun bir ara ortadan kaybolması ve sonra da Sebe' ülkesinden önemli haberler getirmesi ve Süleyman Peygamber'in o ülke kraliçesine mektup göndermesi anlatılarak bu konuda geniş bilgi verilir.

Görüldüğü gibi, Süleyman kıssası Neml suresinde daha etraflı ve farklı özellikleriyle anlatılırken bir bakıma Enbiyâ suresindeki bölümü hem açıklamakta, hem de tamamlamaktadır.

Sebe' Suresinde:

Bu surede Süleyman Peygamber'in üç ayrı özelliği daha konu edilerek O'nun hakkındaki bilgimize yenileri katılmış oluyor. Şöyle ki:

1- Esen rüzgarla bir aylık mesafedeki ülkelere deniz filosunun gidip geldiği belirtilir. "Sabah bir aylık, akşam bir aylık" sözünden maksat, bu iki vakitte onun arzusuna uygun esen rüzgarın bir aylık mesafeye kadar devam ettiğidir.

2- Bakır yataklarını işlettiği ve kurdurduğu ocaklarda su gibi bakır akıttığı anlatılır.

3- Cinlerin O'nun emrine verildiği, verilen emirleri yerine getirmeyenlere ceza verildiği üzerinde durulur. Böylece Enbiyâ suresindeki ikinci madde biraz daha açıklanır.

4- Cinlerden birçok uzman ustaların Süleyman Peygamber için heykeller, kaleler, lengerler, büyük kazanlar yaptıklarına dikkatler çekilerek Sâd suresinde 37. âyette geçen "benna'" tabiri açıklanır.

5- Sonra da Süleyman Peygamber'in ölüm olayı konu edilerek ibretli bir misal mahiyetinde verilir.

Sâd Suresinde:

Bu surede ise, diğer surelerde geçen üç özelliği değişik kelimelerle anlatılır, ayrıca onlarda anlatılmayan iki ayrı özelliğine değinilerek bu peygamber hakkında en doğru bilgi demeti tamamlanmış olur.

Burada geçen iki ayrı özelliği:

1- Ata meraklı olduğu ve onları yetiştirip beslettiği anlatılır.

2- Tahtının üzerine bir ceset konularak Süleyman Peygamber'in ciddi bir imtihandan geçirildiğine atıf yapılır.[1]

Konumuzu oluşturan âyette, az önce kısaca değindiğimiz gibi, rüzgarın Süleyman (aleyhisselam)'ın emrine verilmesi kapalı bir anlatımla belirtilmektedir. Klâsik tefsirlerden bir kısmında, Süleyman Peygamber'in büyük bir tahtı bulunduğu ve emrinde olan rüzgarla bu tahtın havada uçtuğu hikâye edilirse de, isrâiliyat mahiyetinde bir rivayet olmaktan öteye geçmez.

Aslında bu, Süleyman (aleyhisselam)'ın Kızıl Deniz ile Umman Körfezi arasında seyreden ve yelkenle çalışan büyük çapta donanmasının bulunduğuna yönelik bir ifadedir. Allah'ın sebepleri onun donanmasından yana kolaylaştırıp şiddetli rüzgar estirmesi, donanmanın süratle yol almasını sağlıyor ve her defasında rüzgar donanmanın varmak istediği cihete doğru esiyordu.

Böylece Süleyman (aleyhisselam)'ın hem karada, hem denizde üstün bir hâkimiyet kurduğu ve bunu ölümüne kadar devam ettirdiği anlaşılıyor.

Mübarek Kılınan Yer

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهٖٓ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ

"Süleyman'a şiddetle esen rüzgarı başeğdirdik; onun emriyle mübarek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz."

Müfessirler bu yerin Şam olduğunu söylerlerse de, bu bir tahminden ibarettir. Adı geçen peygamberin hazırladığı ticari ve askeri donanmanın Lâzikiye'ye kadar geldiğini tesbit etmek çok zor. Kızıl Deniz'de seyrettiği ise, bazı tarihçiler ve bir de Yahudi Ansiklopedisi tarafından araştırılıp belirtilmiştir. Fenikelilerle ticari işlerde bulunduğu ve Akabe Körfezi'nden Kızıl Deniz'e açıldığı, böylece Umman Körfezi ile Aden Körfezi arasında mekik dokuduğu sanılmaktadır. Nitekim "Tevrat I. Krallar" bölümünde Süleyman Peygamber'in ticari alanda deniz yoluyla işleyen gemilerinden

1 Neml Suresi: 15-44; Sebe' Suresi: 12-14; Sâd Suresi: 31-40. âyetlerin tefsiri

söz edilir, şöyle ki:

"Süleyman günlerinde gümüş bir şeyden sayılmazdı. Çünkü Hiramın gemileriyle beraber kralın denizde Tarşiş gemileri vardı. Tarşiş gemileri üç yılda bir kere altın ve gümüş, fil dişi ve maymunlar ve tavus kuşları ile yüklü olarak gelirlerdi."[1]

Dalgıç Şeytanlar

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ۙ

"Şeytanlardan da onun için dalgıçlık edenleri ve daha başka işleri görenleri başeğdirdik; onun buyruğuna verdik ve onları koruyup disiplin altında tutan biz idik."

Önce "şeytan" ismi üzerinde duralım. Bu, "uzaklaştı" anlamına gelen "şatane" fiilinden ya da "öfkesinden yanıp kavruldu" mânasına gelen "şâte-yeşitu" fiilinden türetilmedir.

Ebu Ubeyde, "Şeytan'ın fena huylu edepsiz olan cinden, insandan ve hayvandan her biri hakkında kullanılan bir isim" olduğunu söylemiştir.[2]

Bunun gibi her kötü ahlâka da "şeytan" denildiği vakidir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz

"Hased bir şeytandır. Öfke de bir şeytandır" buyurmuştur.

Bu manayla âyet üzerinde iki farklı yorum yapılmıştır:

a) "Şeytanlar" isminden, ateşten yaratılan ve ilâhi buyruğa karşı gelen İblis'in zürriyeti kasdedilmektedir ki, bu durumda cinlerin Süleyman Peygamber'in emrine verildiği belirtiliyor.

Nitekim Neml suresinde:

"Süleyman'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp biraraya getirildi." buyuruluyor.[3] Ayrıca cinlerden bir ifritin: "Sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana geti-

1 Tevrat/I. Krallar: 10/21,22

2 Mu'cemu Müfredati-l Elfazi'l-Kur'ân: Ştn maddesi

3 Neml suresi: 17

ririm." demesi, yani Sebe' melikesi Belkis'in tahtını çok kısa bir zamanda alıp getirebileceğini belirtmesi bu yorumu destekliyor.

Sebe' suresinde ise bu konu şöyle açıklanmaktadır: "Cinlerden de Rabbinin izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı. Onlardan buyruğumuzun gereğini yapmayıp sapanlara çılgın ateşin azabını tattırdık."[1]

Sâd suresinde de aynı olayın değişik safhaları anlatılıyor.

b) "Şeytanlardan maksat, içleri kin ve öfkeyle dolup taşan cinler, yani başka yerden getirilen ve soyu-sopu bilinmeyen yabancılardır.

Bu yorum ve ihtimale göre, Süleyman (aleyhisselam) güçlü ordusu ve sağladığı geniş otorite ile sapık putperestleri, inkarcı şaşkınları toplayıp kendi ülkesinde çalıştırmış ve onların sanatkârlarından yararlanmıştır.

Ancak bu yorum pek isabetli değildir. Çünkü Süleyman (aleyhisselam) güçlü bir hükümdar olmakla beraber, aynı zamanda peygamber idi. İnsanları toplayıp bazı imparator ve kralların uyguladığı gibi, karın tokluğuna çalıştırdığı ve onları kendi ülkelerinden, ev halkından koparıp köle misali iş gördürdüğü düşünülemez. Peygamberlerin hepsi de âdildirler. İnsanları hiçbir zaman köle gibi çalıştırmaya cevaz vermezler. O halde birinci yorum daha isabetlidir diyebiliriz. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Hem Süleyman Peygamber'in çalıştırdığı ve yararlandığı işçiler ve ustalar cinlerden değil de insanlardan olsaydı, Kur'ân'ın bunu konu edinmesine pek gerek kalmazdı. Zira birçok imparatorların ve kralların yaptıkları savaşlarda insanları sürüler halinde esir edinip kendi ülkelerinde ağır işlerde çalıştırdıkları bilinmektedir. O bakımdan Süleyman (aleyhisselam)'ın böyle bir yola sapması, hem önemli bir olay değil, hem de peygamberlik mertebesiyle bağdaşmamaktadır.

Davud (aleyhisselam) ile Süleyman (aleyhisselam) Kıssalarının Tekrarı

Bu iki peygamberin kıssaları, yukarıda da açıkladığımız gibi, Kur'ân'ın birkaç yerinde tekrar edilmektedir. Hemen hepsinde müşterek nokta olarak şu husus tebarüz ettirilir: Her iki peygambere Cenâb-ı Hakk'ın büyük lütuf ve ihsanları olmuş ve her nimet âdeta birer mucize ölçüsünde tecelli etmiştir. Bununla beraber her tekrar yeni bir bilgi, ayrı bir hakikati yansıt-

1 Sebe' suresi: 12

makta, mü'minlere başka başka mesajlar vermektedir.

Bu olayın dört yerde tekrarlanmasının bir diğer hikmeti şu üç noktada toplanıyor:

1- Tevrat'ta insan elinin yaptığı tahrifatı düzeltmek,

2- Yahudilerin dikkatini gerçeğe çekip, Kur'ân'ın bütünüyle hakikati yansıttığını göstermek suretiyle onları İslâmiyet'e ısındırmak,

3- Davud ve Süleyman (salât-üselâm ikisine de olsun) çağında hangi madenlerin daha çok işlendiği ve gerek askeri alanda, gerekse diğer alanlarda sanayiye önem verildiği hakkında bilgi vermek ve peygamberlerin dünya işlerini de yürüttüğünü belirtmek.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudilere altın devri yaşatan Davud (aleyhisselam) ile oğlu Süleyman (aleyhisselam)'dan bahsedildi. Allah'ın onlara verdiği yüksek nimetlere dikkatler çekildi ve bu arada tarihi bilgiler aktarıldı. Mü'minlerin teknolojiye çok önem vermeleri ve günün şartlarına göre donatılmış ordulara sahip bulunmaları ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, beş peygamberin kıssasından özetler verilerek, kâfirlerin amansız saldırılarına maruz kalan Rasulullah (aleyhisselam) ile yakın arkadaşları teselli ediliyor ve kurtuluşun yakın olduğuna işaretle sabırlı olmaları isteniliyor.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰاحِمِينَ ۚ ﴿٨٣﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ
الصّٰابِرِينَ ۚ ﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَا ۖ اِنَّهُمْ مِنَ الصّٰالِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا
النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِى الظُّلُمٰتِ
اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ ۖ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظّٰالِمِينَ ۚ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

83- Eyyub'u da an, hani bir vakit o, Rabbine şöyle (boyun eğip) seslenmişti: "Doğrusu dert ve maraz bana gelip sürtündü. Sen ise merhamet edenlerin en çok merhametlisisin."

84- Onun duasını kabul etmiş, kendisinden o dert ve marazı gidermiştik ve bizden bir rahmet, ibâdete gönül verip devam edenlere bir anı olmak üzere ona, ailesini, onlarla beraber (kaybettiklerinin) bir mislini de vermiştik.

85- İsmail, İdris ve Zilkifl'i de an, hepsi de sabredenlerdi.

86- Onları rahmetimize aldık. Şüphesiz ki onlar iyi-yararlı kişilerdendi.

87- Zünnun'u da an, hani bir vakit o öfkelenerek gitmişti de kendisini hiç sıkıştırmayacağımızı sanmıştı; ne var ki o karanlıklar içinde, "Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim; doğrusu ben kendime haksızlık edenlerdenim" diye duâ etmişti.

88- Onun duasını kabul ettik de kendisini üzüntü ve sıkıntıdan kurtardık. İşte biz, mü'minleri böyle kurtarırız.

İLGİLİ HADİSLER

"İnsanlardan en şiddetli belâya uğrayanlar, peygamberlerdir. Sonra derece derece farkeder. Kişi dindarlığı ölçüsünde belâya uğrar. Dinine sımsıkı bağlı ve köklü bir dindarlığı varsa, belâsı (o nisbette) şiddetlenir. Dininde zayıf ve yufka ise, o da dindarlığı nisbetinde belâya uğrar. Kul yeryüzünde hatasız (günahsız) yürüyünceye kadar belâ ondan ayrılmaz."[1]

"Bir ara Eyyub (aleyhisselam) **çıplak bir vaziyette yıkanırken üzerine altından bir çekirge düşüverdi; o da onu elbisesinin içine attı. Bunun üzerine Rabbi ona: "Ya Eyyub! O gördüğün şeyden seni müstağni kılmadım mı?" buyurunca, o: "Evet ya Rabbi! Ama benim için senin bere-**

1 Tirmizi/Zühd: 57 - İbn Mâce/Fiten: 23 - Dârimi/Rikak: 67

ketine karşı istiğna (doygunluk) yoktur" diye cevap verdi."[1]

Eyyub Peygamber (aleyhisselam)

Kitab-ı Mukaddes'in 40 sahifelik bir bölümü Eyyub Peygamberle ilgilidir. Uts ülkesinden[2] olduğu belirtilir. Allah'ın hem O'na geniş mal ve mülk verdiği, hem de çetin bir sınavdan geçirdiği anlatılır. Ayrıca şeytanın O'na musallat olduğuna dikkatler çekilir ve sonunda her şeyini kaybettiği üzerinde durularak onun ne kadar sabırlı olduğuna parmak basılır. Aynı zamanda şiddetli bir hastalığa yakalanıp çok ıstıraplı günler geçirmesine rağmen Allah'tan hiçbir zaman ümidini kesmediği, olayların kahredici darbeleri altında dengesini kaybetmediği açıklanır.

Sonra da şeytanın Eyyub Peygamber'e nasıl musallat, olduğu ve onunla Allah arasında bu konuyla ilgili geçen söyleşiye geniş yer verilerek olay mecrasından saptırılır ve bir hikâyeye dönüştürülür. Arkasından Eyyub Peygamber'in ağzını açtığı ve belâlı geçen gün ve geceleri, Ay ve yıldızları lanetlediği anlatılarak bir peygambere yakışmayan ölçüsüzlükler sıralanır.

Kur'ân-ı Kerim'de ise, Enbiyâ ve Sâd surelerinde Eyyub Peygamber'in Allah'a olan bağlılığı ve her şeyini kaybetmesine rağmen ümidini yitirmediği; üstün bir sabır gösterip teslimiyet gösterdiği çok özlü, ibretli ve anlamlı noktalarıyla anlatılır. Böylece Kitab-ı Mukaddes'teki bazı lüzumsuz, ölçüsüz ilâveleri ve o yüzden meydana gelen yanlışları düzeltir.

Müfessirlerin bir kısmı Eyyub Peygamber hakkında da bazı dayanaksız rivayetlere, münker ve zayıf hadislere yer vermişlerdir. Oysa önemli olan, olayın teferruatı değil, ibret ve öğüt alınacak safhaları, yönlendirici mesajlarıdır.

Kur'ân'da Eyyub Peygamber'den birkaç yerde söz edilirse de, daha çok Enbiya ve Sâd surelerinde onun kıssası açıklanır. Diğer yerlerde sadece isminden ve yararlı amellerde bulunan bir kul olduğundan söz edilir.

Kıssanın iki ayrı yerde anılması, değişik öğütler, farklı hikmetler ve başka başka mesajlar yansıtmaya yönelik olmakla beraber, olay hakkında idrâkleri uyanık tutma hikmeti de söz konusudur.

---

1 Buhari/Gusül: 20, Enbiyâ: 20, Tevhid: 35 - Nesâi/Güsul: 7 - Ahmed: 2/314

2 Tevrat'ta sözü edilen bu ülkenin bugün hangi isimle anıldığını tesbit edemedik.

Enbiyâ Suresinde:

a) Eyyub (aleyhisselam)'a dert ve musibet dokunduğu anlatılır ve O'nun tam teslimiyet içinde Allah'ın merhametine sığındığı belirtilir.

b) Duasının kabul edildiği ve kaybettiği mal ve mülkün bir kat fazlasıyla kendisine verildiği hatırlatılır.

c) Onunla ilgili olayın ibâdete devam edenler için ibret ve öğüt alınacak bir anı olduğuna dikkatler çekilir.

Sâd Suresinde:

a) Eyyub Peygamber'e dokunan sıkıntı, yorgunluk ve işkencenin şeytandan kaynaklandığı üzerinde durulur.

b) Verilen ilâhi emir üzerine ayağını yere vurmak suretiyle soğuk bir suyun fışkırması ve o suda yıkandığı ve şifa bulduğu açıklanır.

c) Kaybettiği aile ve malının bir kat fazlasıyla kendisine verildiği ve bunun akıl sahipleri için bir öğüt olduğu belirtilir.

d) Daha önce yaptığı yemini yerine getirmesi hususunda eline bir demet sap alıp (eşine) vurmasının telkin edildiği konu edilir ve onun Allah yanında seçkin, hayırlı bir kişi olduğuna atıf yapılarak konu noktalanır.

Böylece iki sureden her birinde bazı bölümlerine yer verilen Eyyub (aleyhisselam) kıssasının asıl mana ve mahiyeti anlaşılır. Sâd suresindeki âyetle Enbiyâ suresindeki âyete açıklık getirilir ve Eyyub Peygamber'in cilt hastalığına yakalandığına işaret edilir ve bunun için yerden kaynayıp çıkan maden suyunda yıkanmak suretiyle bu hastalıktan kurtulduğu dolaylı şekilde anlatılır.

Sonra da önemli bir hususa parmak basılarak, cilt hastalığının bulaşıcı türden olduğu, mikropla ilgili bulunduğu imâ edilir. Zira ateşten yaratılan İblis'in zürriyetinden her birine "şeytan" denildiği gibi, zararlı haşereye, mikroplara da "şeytanlar" denildiğini şu hadisten öğreniyoruz: **"Aziz ve Celil olan Allah cinni üç sınıf üzere yaratmıştır: Bir sınıfı yılanlar, akrepler ve yerdeki haşerattır. Bir sınıfı havadaki rüzgar gibidir. Bir sınıfı da üzerlerine hesap ve ıkab gerekenlerdir."**[1]

---

1 El-Hakim - İbn Ebi Dünya - Ebu Şeyh - İbn Mürdeveyh: Ebu Derdâ (radıyallahu anh)'den – Câmiu's-sağir: 1/5 (İmam Suyuti'ye göre, hadis zayıftır). 8/3950-3951.

Mevcut Nimetin Elden Çıkması

Kur'an-ı Kerim burada bir diğer önemli konu üzerinde durarak mü'minleri aydınlatmaktadır. Şöyle ki: İnsan için dünyada üzücü olaylardan, sıkıcı azaplardan biri de mevcut nimetin elden çıkıp gitmesidir. İmanı olmayanlar veya imânı zayıf olanlar böyle bir musibet ve felâkete pek tahammül edemezler. Kimi büsbütün dinden imândan çıkar, kimi de akli dengesini kaybedip tımarhanelik olur. Bir kısmı da intihar edecek kadar kendini kaybeder. Şüphesiz, bu gibi musibet ve felâketler karşısında böylesine tahammülsüzlük göstermek, imtihanı tamamıyla kaybetmek ve her iki hayatın mutluluk vadeden havasından mahrum kalmak demektir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, sözünü ettiğimiz konuda Eyyub Peygamber'i misal veriyor ve mutlu sonucun sabredenlere yöneleceğini hatırlatıyor.[1]

Eyyub (aleyhisselam) **Kıssasından Öğütler ve Mesajlar:**

1- İnsanoğlunun ömrü sınavlarla doludur.

2- Kişi Allah'a dosdoğru imândan sonra dinine bağlı ve bağlılıkta samimi olduğu nisbette belâ ve imtihanla karşılaşır. Zira dert ve belâ nimetin kıymetiyle paralel yürür.

3- İmanın en sağlam kalesi, Allah'a ümit bağlayıp olaylar karşısında dayanma gücünü ortaya koymaktır.

4- Başa gelen dert ve sıkıntıdan, insanlara değil Cenâb-ı Hakk'a arz-ı hal etmek gerekir. Çünkü O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir. Kendisine ümit ve samimiyetle yönelen kullarını sever ve merhamet eder.

5- Nitekim Eyyub (aleyhisselam) belirtilen doğrultudan ayrılmadığı için duası kabul olunmuş; sıhhatına kavuşmakla beraber, mal ve evlattan kaybettikleri bir misli fazlasıyla kendisine verilmiştir.

6- Hayatta en sıkıcı azaplardan biri, mevcut nimetin elden gitmesidir. O halde mevcut nimetin şükrünü yerine getirmek vaciptir. İlâhi bir sınav olarak elden gidince de Allah'a tam teslimiyetle yönelip ümit bağlamak gerekir. Eyyub (aleyhisselam) bunun en güzel misallerinden birini vermiştir. Zaten Kur'ân'da onun duasının kabul edildiği belirtilirken, "İbâdete gönül verip devam edenlere bir anı olmak üzere." ifadesiyle onun öğüt ve ibret

1 Sâd suresı:44-41. âyetlerin ve İbrahim suresi: 7. âyetin tefsiri

alınacak bir misal olduğu hatırlatılmaktadır.

İsmail, İdris Ve Zelkif (aleyhimüsselam)

وَإِسْمٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ

"İsmail, İdris ve Zilkifl'i de an. Hepsi de sabredenlerdi."

Az yukarıda Eyyub Peygamber kıssasından bir özet verildi. Ancak bu peygamberin nerede görev yaptığı, nereli olduğu belirtilmedi. Klâsik tefsirlerde birçok dayanaksız rivayetlere yer verilmiştir. Onları buraya nakletmeyi uygun görmedik. Onun Süleyman Peygamber'den hemen sonra yaşadığı sanılmaktadır. O bakımdan M.Ö. 8. yüzyılda yaşadığı söylenebilir. Süleyman Peygamber'den sonra o kesimde gönderilen peygamberlerin çoğunun İsrailoğulları'ndan olduğuna bakılırsa, Eyyub Peygamber'in de onlardan olduğu ağırlık kazanır.

İsmail (aleyhisselam)'a gelince, O'nun Hz. İbrahim (aleyhisselam)'ın oğlu olduğunu ve henüz kundakta iken anası ile birlikte, Hz. İbrahim (aleyhisselam) tarafından getirilip Mekke'ye yerleştirildiğini biliyoruz. Bu konuda bizim için en kuvvetli dayanak, İbrahim Suresi 37. âyettir. Ayrıca siyercilerin naklettikleri rivayetler de bu doğrultudadır.[1]

İdris (aleyhisselam) **hakkında birtakım farklı tesbit ve görüşler vardır:**

a) İbn Cerir et-Taberi'ye göre: Asıl adı Ahnoh'tur.[2] Lübabu't-te'vil sahibi Alâeddin Ali de aynı görüştedir.[3] Meryem suresi 56. âyetin tefsirinde belirtildiği gibi, Ahnoh, Nuh Peygamber'in babasının dedesidir.[4]

b) Tevrat üzerinde araştırma yapanlar ise, Tekvin kitabında ismi geçen Hanok'un İdris olduğunu söylerler. Meryem suresinde de belirtildiği gibi, Tevrat bu zattan bahsederken şu ifadeye yer verir: "Ve Hanok'un bütün günleri üç yüz altmış beş yıl oldu ve Hanok Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu. Çünkü onu Allah aldı."[5]

"Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu. Çünkü onu Allah aldı" sözün-

1 Meryem suresi: 54-55 âyetlerin tefsiri

2 Camiu'l-beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân: 17/58

3 Lübabu't-te'vil: 273/3

4 Meryem suresı: 56-57.âyetlerin tefsiri

5 Tevrat/Tekvin: 5/23, 24

den onun göğe yükseltildiği anlaşılıyor. Böylece Nuh Peygamber'den önce gelip geçtiği ağırlık kazanıyor. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Diğer bir husus ise, Kur'ân-ı Kerim'in, Tevrat'ın bu anlatımındaki hatayı düzelttiği ve İdris'in yüksek bir mekâna yükseltildiğini haber verdiğidir.[1]

Zelkif (aleyhisselam) hakkında da hayli farklı görüşler ortaya konulmuş ve birçok rivayetlere yer verilmiştir. Asıl adının ne olduğu bilinmemektedir. Hz. Nuh (aleyhisselam)'ın oğullarından olduğu söylenirse de, sağlam dayanak gösterilmediğinden bu rivayete pek itibar edilmemiştir. Ancak isim olarak iki kelimeden meydana geldiğini dikkate alanlar, "pay ve kısmet sahibi" anlamına geldiğini belirtirler. İbn Cerir Taberi bir de bu konuda uzun bir hikâye nakleder. Sıhhatine güvenemediğimiz için tefsirimize nakletmedik.

Adı geçen üç peygamber hakkında ilgili âyetlerle iki önemli sıfat üzerinde durulmuş ve bu açıdan mü'minlere iki ayrı mesaj verilmiştir:

Birincisi: Sabredenlerden idiler. İkincisi: Sâlihlerdendiler.

Bu iki sıfat daha çok peygamberler hakkında kullanılmıştır. Çünkü nübüvvet görevi ancak bu iki sıfatla taşınabilir. Allah'ın emirlerini inkarcı azgınlara, ahlâksız sapıklara tebliğ edebilmek için, imân ve azim temeli üzerinde gelişen geniş sabra ihtiyaç söz konusudur. Aynı zamanda ibâdet de sabır isteyen bir konudur. Sonra da insanları Allah'ın doğru yoluna çağıran peygamberlerin, önce kendilerinin ilâhi buyruklara göre yaşamaları gerekmektedir. Onun için salih amel, yani iyi-yararlı iş işlemek bunun en belirgin ürünüdür.

Böylece Kur'ân-ı Kerim, İslâmiyet'e hizmetle yükümlü bulunan mü'minlere her hâlükârda sabırlı olmalarını ve günlük hayatlarını salih amellerle süslemelerini tavsiye ediyor. Başarılı olabilmek için bu iki sıfatla yaşamanın gerekli olduğuna işaretle, gelip geçen peygamberlerden bir kısmını misal veriyor.

Kur'ân-ı Kerim asıl öğüt alınacak yanlarını açıkladıktan sonra onların kıssalarının detayına inmiyor; kimin kimden önce geldiğini belirtmeye

1 Meryem suresi: 57. âyetin tefsiri

gerek görmüyor.

Hayatları ve başlarına gelen sıkıntıları birbirlerine benzerlik arz edenleri anmamızı tavsiye ederek bunları beş, altı grup halinde gözlerimizin önüne seriyor. Şöyle ki:

1- Hayırlı işlerde bulunup namaz ve zekât emrini ibâdetin yüksek anlamı doğrultusunda uygulayanlar: İbrahim, İshak ve Yakub (salât-ü-selâm hepsine olsun).

2- Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayıran, gönülleri ve kafaları aydınlatan; insanlara öğüt veren; fenalıklardan sakınanlara ışık tutup ilâhi hitaba mazhar olanlar: Musa ve Harun (salât-ü selâm ikisine olsun).

3- Ahlâki yönden çok düşük, iğrenç fiil işlemede çok ileri bir kavimle uğraşıp çetin mücadelelerde bulunan; sonunda çok azgın ve alçak olan kavminden kurtulup selâmete erişenler: Lut ve Nuh (salât-ü-selâm ikisine olsun).

4- Allah'ın iki ayrı lutfuna geniş çapta mazhar kılınan; peygamberlikle dünya hükümdarlığını bir arada yürütmekle emrolunan ve bu sayede büyük bir saltanat kurup İsrailoğulları'na altın devri yaşatanlar: Davud ile Süleyman (salât-ü selâm ikisine olsun).

5- Büyük dert ve sıkıntılarla yüzyüze gelen, çetin sınavlardan geçirilen; Hakk'a olan teslimiyet ve güvenlerini tazeleyenler: Eyyub, İsmail, İdris, Zelkifl ve Yunus (salât-ü selâm hepsine olsun).

6- Sabırlı olmakta hayli ileri bir safhada bulunan, merhamette ısrarlı olan, insanlığa iyi bir evlât bırakmada çok istekli olan: Zekeriya ve Yahya (salât-ü selâm hepsine olsun).[1]

İsmail ve İdris Peygamberler

Az yukarıda bu iki peygamberden kısaca bahsettik. Burada ise, Kur'ân'ın diğer surelerindeki ilgili âyetleri de dikkate alarak değişik bilgi vermeyi uygun gördük.

Bu iki peygamberin ana vasıfları daha çok Meryem suresinde biri beş, diğeri üç madde halinde belirtilmiştir.

İsmail (aleyhisselam):

1 Evlâtla ilgili istek Zekeriya (aleyhisselam)'a aittir.

1- Sözünde ve özünde doğru.

2- Rasul derecesinde bir peygamber.

3- Namaza devam eder ve yakınlarına namazı emreder.

4- Zekât verir ve verilmesini emreder.

5- Allah yanında "rıza mertebesi"nde bulunmaktadır. Yani Allah (celle celaluhu) ondan razı, o da Allah'tan razı idi.

6- Allah'a ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a imân eden her mü'min, ilâhi rıza mertebesine lâyık olmak istiyorsa, peygamberlik dışında kalan dört sıfatla kendini donatmalı ve hayatı boyunca bunları yerine getirmelidir.

İdris (aleyhisselam):

1- Doğru idi.

2- Peygamber idi.

3- Yüce bir makama yükseltilmiştir.

Allah yanında azizlik mertebesine yükselmek isteyenler, doğruluktan ayrılmamalıdırlar.

Enbiyâ suresinde ise az yukarıda belirttiğimiz gibi, bu iki peygamberin iki ayrı vasfından ve nail oldukları rahmetten söz edilmektedir.

Zünnun (Yunus) Peygamber (aleyhisselam)

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا

"Zünnun'u da an, hani bir vakit o öfkelenerek gitmişti..."

Asıl adı Yunus olan bu peygamber, Allah'ın emriyle bir süre büyük bir balık tarafından yutulduğu ve sonra yaptığı duâ ve tesbih neticesi o karanlık yerden kurtarıldığı için "Balık sahibi" veya "Balığın arkadaşı" anlamına gelen Zünnun adıyla da anılmıştır.

Musul dolaylarında Ninova kasabası halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Hakkında çok şeyler anlatılmış ve çok şeyler yazılmıştır. Ne var ki, çoğunun sıhhatli bir dayanağı yoktur. O bakımdan Kur'ân'ın ışığında kıssayı değerlendirip özetleyelim:

Yunus (aleyhisselam) da kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tanımaya çağırmışsa da, inkarcı azgınlar büsbütün küfürlerini artırmışlardı. Olumlu bir sonuç almaktan umudunu kesince, aldığı vahiy üzerine, kavmine: "Üç gün sonra başınıza büyük bir azap inecektir!" diyor ve Ninova'yı terketmesi hakkında ilâhi emir gelmeden öfkeli bir halde kavmini terkedip ayrılıyor.

Yunus (aleyhisselam)'ın duasının makbul olduğunu bilenler, O ayrılıp gittikten sonra akıllarını kullanmışlar ve büyük bir endişe ve korkuya kapılmışlardı. Son çare olarak çocukları, kadınları ve hayvanları toplayıp şehrin dışına çıkmışlar, inmek üzere olan ve alâmetleri beliren azaptan kurtulmak için Allah'a yalvarıp yakarmışlar; ağlayıp sızlanmışlardı. Derken Allah (celle celaluhu) onlara indirdiği azabı kaldırmıştır. Nitekim Yunus suresinde bu konu şöyle açıklanmaktadır:

"İman edip de imanı kendilerine yarar sağlayan bir kasaba varsa, şüphesiz ki Yunus'un kavmidir. İman ettiklerinde rüsvaylık azabını açıp kaldırdık ve bir süreye kadar onları yararlandırdık."[1]

Yunus (aleyhisselam) ise, o öfkeyle denize doğru gidip hareket etmek üzere bulunan bir gemiye bindi. Bu deniz İran körfezi veya Akdeniz olabilir. Denizde fırtınaya yakalandılar. İçindeki lüzumsuz eşyayı attıktan sonra bir kişinin de denize atılmasının gerektiğini söylediler. Böylece üç defa kura çektiler, her defasında kura Yunus Peygamber'e isabet etti. O nedenle Yunus Peygamber ister-istemez kendini denize attı. Cenâb-ı Hakk'ın emriyle büyük bir balık onu yuttu.

Onun böylesine çetin bir sınavdan geçirilmesinin birtakım sebepleri vardır. Önce bazı müfessirlere göre, azap istemekte acele etmişti. Sonra da hicret emri gelmeden Ninova kasabasını terketmişti.

Yunus Peygamber bir mucize olarak balığın karnında yaşadı ve kusurunu anlayarak Allah'a yönelip duâ ve tesbihte bulundu:

"Seni tenzih ederim Rabbim! Doğrusu ben haksızlık edenlerden idim.." diyerek aczini dile getirdi. Bir süre sonra Cenâb-ı Hak onu balığın karnından kurtardı.

Bu konuda senedi çok zayıf hadisler rivayet edilmiştir. Buraya nak-

1 Yunus suresi: 98

letmeyi uygun görmedik. Ancak İbn Cerir et-Taberi, Beyhaki ve el-Cemaat'in Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh)'dan rivayet ettikleri şu hadisi teberrüken tefsirimize alıyoruz:

"Zünnun'un balığın karnında iken duası şöyle idi: Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Doğrusu ben haksızlardan idim.

Hangi müslüman bir şey hakkında bu duâ ile Rabbine (el açıp) duâ ederse, mutlaka kabul olunur."

Yine Kur'ân'da açıklandığı üzere, Yunus Peygamber balığın karnından kurtulduktan sonra ilâhi emir üzerine kavmine dönmüş ve tebliğ görevine devam etmiştir.[1]

Zünnun (aleyhisselam) Kıssasından Mesajlar

1- Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederken büyük bir sabır göstermek şarttır. İnkarcı sapıkların birtakım yersiz söz ve davranışlarına öfkelenmemek, hissi davranmamak gereklidir. Aksi halde başarılı olmanın yolunu kapatmış oluruz.

2- Duygusal davranıp öfkesine mağlup olan mürşit ve dâierin (dua edenlerin), çok geçmeden bu kusurlarından dolayı Allah'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunmaları; Cenâb-ı Hakk'ı tenzih edip O'nun inayet ve rahmetini dilemeleri tavsiye edilmektedir.

3- Yaptığı hatayı anlayıp tam teslimiyet içinde Hakk'a yönelmesini bilen kişiyi Cenâb-ı Hak sıkıntıdan kurtarır.

Ayrıca Zünnun kıssasında, Mekke'de çok zor günler geçiren Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile arkadaşlarına, kurtuluşun yakın olduğu müjdesi yer almaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, dört peygamber'in kıssası kısaca belirtildi ve Allah yolunda mücadele eden, tebliğ ve irşat görevini sürdüren mü'minlere yönlendirici anlamda misaller verilerek, birtakım sıfatlarla kendilerini donatmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendinden sonra insanlığın yararına hizmet ede-

1 Yunus suresi: 98 - Saffat suresi: 142

cek bir evlât isteyen Zekeriya Peygamber'in kıssasından bir iki bölüm veriliyor. Sonra da iffet timsali olan Meryem'e ilâhi ruhtan üflendiğine değinilerek hem kendisinin, hem de oğlunun -ilâhi kudreti yansıtan- birer belge olduklarına dikkatler çekiliyor.

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ۚ
﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۗ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوْا
يُسَارِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ۗ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ
﴿٩٠﴾ وَالَّتِىْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهَا مِنْ رُّوْحِنَا وَجَعَلْنٰهَا
وَابْنَهَآ اٰيَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿٩١﴾

89- Zekeriyâ'yı da an, hani bir vakit o, "Rabbim, beni tek başıma bırakma; sen ki vârislerin en hayırlısısın" diyerek Rabbine duâ edip yalvarmıştı.

90- Onun duasını kabul ettik de Yahya'yı kendisine bağışladık; eşini de (gebe kalmaya) elverişli duruma getirdik. Şüphesiz ki onlar hayırlı işlerde birbirleriyle yarışıyorlar, ümit besleyerek için için saygı duyup korkarak bize duâ ediyorlardı. Hem bize içten derin saygı duyup (kalpleri) ürperenlerdi onlar.

91- İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan o kadını (Meryem'i) de an ki, biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini de, oğlunu da âlemlere açık bir âyet (belirgin bir mucize) yaptık.

Zekeriya (aleyhisselam)

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ۚ

"Zekeriya'yı da an; hani bir vakit o, "Rabbim, beni tek başıma bırakma; sen ki vârislerin en hayırlısısın" diyerek Rabbine duâ edip yalvarmıştı."

Zekeriya (aleyhisselam) kıssasına hem Âl-i İmrân, hem de Meryem surelerinde geniş yer verilmiş ve gereken açıklama yapılmıştır. Burada ise, peygamberlerin bazı vasıfları ve karşılaştıkları önemli olaylar birer teselli

ve öğüt anlamında nakledilyor.

Zekeriya Peygamber kıssasına kısaca dokunulmakta ve değişik bir anlatımla onun özellikleri ve duasının kabulüne neden olan hususlar şöyle açıklanmaktadır:

1- Allah'a büyük bir ümitle bağlı bulunuyorlardı.

2- Kendisi ve eşi hayırlı işlerde yarışıyorlardı.

3- İçlerini ve dışlarını Allah korkusuyla disipline edip düzenli bir hayat yaşıyorlardı.

4- Her ikisi de içlerinde derin saygı duyarak Allah'ın yüce kudreti karşısında korkup ürperiyorlardı..

Buna mükâfat olarak, -kendisi hayli yaşlı, eşi de kısır olmalarına rağmen- Allah (celle celaluhu) Yahya Peygamber'i onlara bağışladı.[1]

Zekeriya kıssasının bu safhasıyla, Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın İslâmiyet ve ümmeti hakkındaki dileklerinin kabul olunduğuna; yakın gelecekte İslâm'ın önce Arap Yarımadası'nı fethedeceğine işaret edilmekte, sonra da kıtalar üzerine yayılacağı dolaylı şekilde haber verilmektedir.

Böylece mutlu günlerin yaklaştığı müjdelenerek sabır tavsiye edilmekte ve tebliğ, irşad hizmetinin sürdürülmesi istenmektedir.

Ayrıca kıssada bütün mü'minleri ilgilendiren bir incelik söz konusudur. Şöyle ki; duanın kabulüne neden olan dört husus her çağda, her mü'min için geçerli bir sünnettir. Kur'ân'da nakledilen bu ve benzeri olaylarla sünnetullahın ölçüleri sergileniyor ve mü'minlere yol gösteriliyor.

İffet ve Namus Simgesi Meryem

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

"İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan o kadın (Meryem'i) de an ki, biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini de, oğlunu da âlemlere açık bir âyet (belirgin bir mucize) yaptık."

1 Meryem suresi: 1-15. âyetlerin tefsiri

Yine Âl-i İmrân, Nisa ve Meryem surelerinde Hz. Meryem hakkında geniş açıklama yapılmıştır.[1] Burada ise, Mekke'de çok ağır şartlar altında sıkıntılı günler geçiren Müslüman hanımlar teselli edilmekte ve taklide lâyık örnek bir kadın misal verilmektedir. İmân, namus, iffet, doğruluk, hakka bağlılık ve gönül yatışkanlığıyla ibadet gibi güzel vasıfların bir kadını ne kadar ünlü ve bahtiyar bir düzeye getirdiğine özellikle parmak basılmaktadır.

Meryem'in bakire olduğu halde Melek Cebrail'in nefhasıyla İsa (aleyhisselam)'a gebe kaldığı ve İsa (aleyhisselam)'ın babasız doğduğu birer mucize mahiyetinde belirtilerek, bu gibi olağanüstü olayların mevcut ve câri kanunlarla izahının mümkün olamayacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda Âdem Peygamber'in ilk insan olarak anasız, babasız yaratıldığına benzer bir durumun İsa (aleyhisselam) hakkında tecelli ettiğine atıf yapılıyor.

İsa (aleyhisselam)'ın, büyük bir hayat ve enerji kaynağı olan Melek Cebrail'in üflemesiyle vücut bulması, bir bakıma âhireti unutup kendilerini tamamen dünya saltanatına veren İsrailoğulları yapısında bozulan denge ve düzeni yeniden kurmaya yönelik bir hikmeti yansıtmaktadır. Çünkü yaratılışı gereği, İsa (aleyhisselam)'ın yüzü bütünüyle âhirete yönelik bulunuyordu. Yahudilerin ise, o dönemlerde de yüzleri olduğu gibi dünyaya çevrili idi. Böylece İsa (aleyhisselam)'ın onlara peygamber olarak gönderilmesinin, dünyaları ile âhiretleri arasında bozulan bu dengenin sağlanmasıyla ilgili olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır.[2]

Sonuç olarak:

Buraya kadar isimleri anılan peygamberler ve onlarla ilgili kıssalar, mü'minlere yeni bilgiler vermekte, yönlendirici mesajlar taşımaktadır; şöyle ki:

a) Peygamberler de hastalığa yakalanabilirler. Asıl şifayı veren ise Allah (celle celaluhu)'dır. O takdirde başımıza bir hastalık gelip çatınca, hem tedavi yollarını aramamız, hem de hakiki şifayı Allah'tan beklememiz gerekmektedir. Zira Eyyub Peygamber'in yakalandığı cilt hastalığından kurtulmak için bu iki yola başvurduğu kesindir. Yerden fışkıran ve maden suyu olduğu tahmin edilen suda yıkanması, tedavi yollarından birini öğ-

1 Meryem suresi: 16-34. âyetlerin; Nisa Suresi: 171. âyetin; Âl-i İmrân suresi: 59. âyetin tefsiri

2 Tahrim suresi: 12. âyetin tefsiri

retmektedir. Diğer yandan Eyyub Peygamber'in Allah'tan şifa ve rahmet dilemesi, Allah'ın şifa kaynağı olduğunun bir başka delilidir.

O halde üzücü bir hastalığa yakalanan mü'minler şu iki şeye başvurmakla emrolunmuşlardır: Allah'a yönetip O'ndan şifa ve rahmet dilemek ve arkasından tedavi yollarını sorup öğrenmek, uzman doktora gidip bilgi almak. Bunun dışına çıkıp şu üfürükçüye, bu muskacıya, şu cinciye ve bu büyücüye gitmek şifa yerine hastalık getirir; sevap yerine insanı büyük günahlara sokar.

b) Zünnun kıssası bize şu inceliği öğretmektedir: İman edip Allah yolunda yürüyen bir mü'min, mürşit ve dâi, sabırsızlık gösterir de yanlış bir harekette bulunursa, çetin bir sınav ile karşı karşıya bırakılır. Kişi peygamber de olsa, bu ilâhi sınav ve uyandan kendini kurtaramaz.

c) Zekeriya kıssası, bize şu mesajı vermektedir: Çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin, gereken tedavi yollarına başvurmakla beraber, her şeyin dizginini kendi kudret elinde tutan Allah'a yönelip hayırlı, salih bir evlât istemeleri en uygun çaredir. Bunun dışında şu ve bu muskacı ve üfürükçüden, büyücü ve cinciden medet ummak, onların yardımını istemek hem büyük günahlardan biridir, hem de ilâhi gazaba sebep olan bir ölçüsüzlüktür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Zekeriya ve Meryem kıssalarından öğüt alınacak bir-iki safhaya yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberlerin kıssalarından anlaşıldığı üzere, semavi dinlerin hepsinin esasta birleştiği; hepsinin de tevhid inancını tebliğ ettiği konu edinilmektedir. İnsanların aşırı taassubu ve cehaletleri yüzünden bölünmelerin meydana geldiği ve böylece tevhid inancının zaman zaman yara alıp yerini başka inançlara bıraktığı anlatılmakta ve bu çok sakıncalı yolda ısrar etmenin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı hatırlatılmaktadır; zira dönüşün mutlaka Allah'a olacağı bildirilerek ölmeden önce inkarcıların ve bölücülerin dönüş yapmaları tavsiye edilmektedir.

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم
بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ

فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ ۖ وَإِنَّا لَهُۥ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَآ أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

92- Şüphesiz ki bu sizin dininiz ve şeriatınız tek bir din ve şeriattır ve ben de Rabbinizim. Artık bana ibâdet ediniz.

93- (Ne var ki insanlar) kendi aralarında bölünüp parça parça oldular. (Ama sonunda) hepsi de bize döneceklerdir.

94- Artık kim mü'min olduğu halde iyi-yararlı amellerde bulunursa, onun iş ve gayreti inkâr edilmiyecektir ve şüphesiz ki biz onları yazmaktayız.

95- Yok etmemiz gereken kasaba halkının (yok olduktan sonra dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyup tevbe ederek) dönüş yapması haramdır(mümkün değildir).

İLGİLİ HADİSLER

"Biz peygamberler topluluğu baba bir kardeşleriz; dinimiz (Tevhid inancı doğrultusunda) birdir." [1]

"Haberiniz olsun ki: Sizden önceki Kitap Ehli yetmiş iki fırkaya (din ve mezhebe) ayrıldılar. Şüphesiz ki şu ümmet de ileride yetmiş üç fırkaya (mezhebe) ayrılacaktır. Onlardan yetmiş iki fırka Cehennemdedir, bir fırkası ise cennettedir ki o da (kitap ve sünnet üzere bir araya gelen) cemaattir."[2]

Dinlerin Tekâmülü

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً ۖ وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ

"Şüphesiz ki bu sizin dininiz ve şeriatınız tek bir din ve şeriattır ve ben de Rabbinizim. Artık bana ibâdet ediniz."

İlâhi dinler, sosyal alandaki tekâmüle paralel olarak tekâmül edegelmiştir. Ancak bu tekâmül dinlerin aslında değil, füruatındadır. Zira bütün

---

1 Buhari/Enbiyâ: 48 - Müslim/Fezâil: 143, 145 - Ebu Dâvud/Sünnet: 13 - Ahmed: 2/319, 406, 437, 482, 541

2 Müsned-i Ahmed - Ebu Dâvud - Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Fiten: 17 Dârimi/Siyer: 75

dinler Allah'ın varlığını, birliğini ve âhiretteki hesap ve cezayı, ebedi saadet ve azabı tebliğ etmiştir, yani hepsi bu esas üzerine kurulmuştur.

Dinlerin taşıdığı hükümler ve ahlâki kurallar ise, indirildiği çağdaki toplumların seviyesine ve ihtiyacına göre belirlenmiştir. İşte bu hükümler ve kurallarda tekâmül söz konusudur ki İslâmiyet'le son kertesine ulaşmıştır. Çünkü İslâm, kıyamete kadar gelişip tekâmül eden ilmi esas kabul edip ana fikirler, temel bilgiler getirerek daha çok beşer aklına seslenip malzeme vermektedir. O nedenle ilim ne kadar tekâmül ederse etsin, sosyal yapı ne kadar değişirse değişsin, Kur'ân'ın getirdiği genel kaideler, esaslar ve temel bilgiler her çağda tazeliğini koruyacak ve her dönemde insanlar ona ihtiyaç duyacaktır. Nitekim gün geçtikçe bu gerçekler daha iyi anlaşılmakta ve İslâm'a olan ihtiyaç kendini daha çok hissettirmektedir. Unutmamak gerekir ki, insan düşüncesinin ürünü olan sistemler insan kadar noksan ve onun kadar hatalıdır. Allah'ın sonsuz kudretinden süzülüp indirilen sistem ise, o kudret kadar mükemmeldir ve hatasızdır. İnsan hiç bir zaman Allah (celle celaluhu) ile yarışamaz ve O'nun önüne geçemez.

İlgili âyet, hak dine sahip bütün milletlere ve Kitap Ehli'ne sesleniyor: Ayrılığı bırakın, birliğe gelin. Sadece Allah'a ibâdet edin, O'na ortak koşmaktan vazgeçin. Bu doğrultuda hepinizin yararına en son din en mükemmel ölçüde indirilmiştir. Artık dininiz de, şeriatınız da birdir. Son dinin gönderilmesiyle önceki dinlerin taşıdıkları hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

Kendi Aralarında Bölünüp Parçalananlar

وَتَقَطَّعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۜ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُوْنَ ۝

"(Ne var ki insanlar) kendi aralarında bölünüp parça parça oldular. (Ama sonunda) hepsi de bize döneceklerdir."

Şüphesiz ki, dinde birlik rahmettir; ayrılık ise azaptır. Aynı zamanda birlikte gütme ve kuvvet; ayrılıkta güdülme ve başkasına uydu olma ortamı hâkimdir. O halde dinde birliğe, beraberliğe karşı olan her şey, dinden ve Kur'ân'dan değildir ve bütünüyle tehlikelidir. Birliği, beraberliği sağlayan meşru her şey, Kur'ân'dandır ve bütünüyle rahmet ve hayırdır.

İnsanlar ne kadar bölünür, gruplara ayrılırsa ayrılsın, bunun zararı sadece kendilerinedir. Zira İslâm'ın birlik ruhuna ters düşen her şey

mü'minler için zararlıdır.

Allah'a ve âhirete dosdoğru imân, iyi, yararlı iş işlemeyi; iyi ve yararlı iş ise, birlik ve beraberliği gerektirir. İşte bu manayla ve hikmetle Kur'ân Allah'a inanan bütün milletleri İslâm'ın getirdiği tevhid esasına çağırmakta, din ve mezhep taassubunu bırakıp hakka dönmelerini hatırlatmaktadır. Bunun ikinci bir yorumu söz konusu değildir. Zira, tekrar edelim ki, imânın hedefi "amel-i sâlihtir. Amel-i sâlih'in hedefi ise, Allah'a kul, peygambere ümmet doğrultusunda Allah kullarıyla birleşip bütünleşmektir.

İşte bu düzeydeki söz, davranış, azim ve gayret; tebliğ ve irşat hiçbir zaman karşılıksız kalmaz. Çünkü ilâhi sünnet nankör değildir. Bunun aksine bir yol tutan ve her geçen gün sünnetullaha ters düşerek mesafeyi açan bir topluluk ya da millet bir gün dönüş yapmaz da mesafeyi açmakta son noktaya gelirse, artık onların büyük bir azaba uğratılmaları gerçekleşir.

İlgili hadiste de ifadesini bulduğu gibi, İslâm'da da bölünüp gruplaşmak, başka başka isimler bulup İslâm'ın birleştirici rahmet havasından uzaklaşmak büyük azaptır. Çünkü İslâm'ın gecesi de gündüzü kadar aydınlıktır. Onu kendi kısır bilgimize veya mantığımıza göre şekillendiremeyiz. Ancak bu hususta bilmeden hata yapabiliriz. Zira peygamberler hariç elbetteki kusursuz, günahsız mü'min yoktur. O bakımdan Müslümanlar birbirlerinin kusur ve günahlarıyla meşgul olacakları yerde, birbirlerini samimiyetle uyarıp dinin birlik ve beraberlik ruhunu harekete geçirirlerse, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın aziz ruhunu sevindirmiş olurlar. Aynı zamanda ilâhi yardıma lâyık görülürler.

Dine hizmette senlik, benlik davası yoktur ve olamaz da. Herkes kendi yetenek ve imkânları nisbetinde, fakat belli bir plân ve programa göre hizmet etmekle yükümlüdür. Peygamberler nasıl baba bir kardeşler iseler, dine hizmet edenler de bu anlamda kardeştirler. Herkesin hizmetini ise, Allah (celle celaluhu) değerlendirir ve kişilerin niyetlerine göre, karşılık verir.

Kendilerini Yok Edilme Çizgisine Getirenler

وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

"Yok etmemiz gereken kasaba halkının (yok olduktan sonra dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyup tevbe ederek) dönüş yapması haramdır (mümkün değildir)."

Kur'ân burada çok ince bir noktaya parmak basmakta ve toplumları, milletleri uyarmaktadır. Özellikle bu âyetle İslâm ülkelerine seslenilmekte ve Kitap Ehli gibi dinin esasından kopup hiziplere ayrılmamaları tenbih edilmektedir. Din adına bölünüp birbirine hasım kesilen, Kur'ân adına başka başka isimler alıp itikat alanında gruplaşanlar bilmelidirler ki, İslâm düşmanlarının yapamadığı ve yapamayacağı kötülüğü kendileri kendi dinlerine yapmaktadırlar. Birlik ve beraberlik çizgisine gelmedikleri takdirde ilâhi inayete mazhar olamayacaklar ve neticeleri de hüsran olacaktır.

Gruplar arasında sürtüşme, tartışma, çamur atma sürüp giderse, dönüşü mümkün olmayan bir noktaya kendilerini getirmiş olurlar ve o takdirde ilâhi hüküm iner. Bu noktaya gelip de kurtulan tek bir kavim var, o da Yunus Peygamber'in kavmidir; her zaman için o, bir istisna teşkil eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi dinlerin aynı esasta birleştiklerine dikkatler çekildi. Bölünüp parçalanmaların, tevhid inancından sapmaların sonradan insanların taassup ve ihtirasları yüzünden meydana geldiğine dikkatler çekildi. Müslümanların bölünüp parçalanma konusunda çok dikkatli olmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi uyarıya kulak vermeyenlerin, kıyamet olayı meydana gelince gözlerinin belerip kalacağı, fırsatları nasıl kaçırdıklarını anlayacakları konu ediliyor. Buna alâmet olarak da Yecüc ve Mecüc'ün sökülüp gelmesi gösteriliyor. Allah'ı bırakıp başka başka şeyleri ilâh edinenlerin kıyamet gününde ah, vah edecekleri haber verilerek inkarcılar, müşrikler, putperestler, bölünüp haktan uzaklaşanlar uyarılıyor.

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾
وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ
كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

96- Sonunda Ye'cüc ve Me'cüc (seddi) açılır da her bir tepeden sökülüp süratle inerler.

97- Hak olan va'd (kıyametin safhaları) yaklaşınca bir de bakarsın ki o inkâr edenlerin gözleri belerip kalır, "Eyvah bize! Biz bundan gaflette bulunuyorduk; daha doğrusu biz zâlimler idik" derler.

98- Şüphesiz ki siz ve Allah'tan başka taptıklarınız Cehennem odunusunuz ve siz oraya varacaksınız.

99- Eğer bu taptıkları (putlar) gerçek ilâhlar olsaydı, herhalde Cehenneme varmazlardı. Hepsi de orada devamlı kalıcılardır.

100- Onlara, orada ah, vah edip inlemek vardır ve orada bir şey de işitmeyeceklerdir.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Nevvas b. Sem'ân (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir gün Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Deccal'dan söz etti ve onun hakkında o kadar alçaltıcı, yükseltici şeyler söyledi ki, biz onu bir hurmalıkta oturuyor sandık. Bunun üzerine (hayli korktuk ve toplanıp) kendisine gittik. Durumumuzu anladı ve şöyle buyurdu:

"Ben sizin aranızda iken o ortaya çıkarsa, sizin önünüzde (durup) ona karşı engel olurum. Ben aranızda bulunmadığım zaman ortaya çıkarsa, artık her kişi kendinin savunucusu ve koruyucusudur. Allah ise benim yerime her Müslüman üzerinde (koruyucudur).

Doğrusu o, kıvırcık saçlı bir gençtir. Bir gözü, salkımından dışarı çıkmış üzüm tanesi gibidir. Onu sanki Abdüluzza b. Katan'a benzetiyorum.[1] Sizden kim ona erişirse, ona karşı Kehf suresinin baş kısmını okusun. Şüpheniz olmasın ki o, Şam ile Irak arasında kayalık bir kesimden çıkacak. Sağda ve doğu cihetinde seri halde fitne ve fesat çıkaracak. Artık Ey Allah'ın kulları, (ona karşı) dayanma gücü gösterin."

Biz dedik ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Deccal yeryüzünde ne kadar kalacak?

---

1 Bu benzetme şekil itibariyledir. Abdüluzza, Huzaâoğulları'ndan olup İslâm'dan önce ölmüş ünlü bir kişidir.

Buyurdu ki:

- Kırk gün. Bir günü bir yıl gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü bir hafta gibi; diğer kalan günleri sizin (normal) günleriniz gibi olacak.

Bunun üzerine dedik ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi, o bir yıl gibi olan bir günde, bir günlük namaz bize yeter mi?

Buyurdu ki:

- Hayır, siz(normal günlerinizdeki namaz vakitlerini) takdir edip ona göre kılarsınız.

Biz yine dedik ki:

- Ey Allah'ın Rasulü! Onun yeryüzündeki sürati ne kadardır? Buyurdu ki:

- Arkasından rüzgarın itip getirdiği yağmurun sürati gibidir. Deccal bir millete gelir, onları davet eder. Onlar da ona inanıp davetini kabul ederler. Deccal göğe emreder, o yağmur yağdırır; yere emreder o da bitki yeşertir. O milletin davarları akşamleyin en uygun ve en güzel görünümde ve memeleri de sütün çokluğundan en dolgun vaziyettedir. Böğürleri de en iyi şekilde gelişmiş bir vaziyette (ağıllarına) dönerler. Sonra Deccal başka bir millete gelip onları davet eder, ama onlar onun sözünü dinlemeyip reddederler. O da ayrılıp gider. Ama o millet öyle bir ortam içinde sabahlar ki, ellerinde mallarından bir şey kalmaz.

Deccal bir yıkıntıya uğrar da ona: "Hazinelerini çıkar" diye emreder. O yıkıntının hazineleri, bal arılarının kendi beylerinin arkasına takılıp gittikleri gibi, onun peşine takılıp gider. Sonra gençlik ve hayat dolu bir adamı çağırır ve bir kılıç darbesiyle onu ikiye ayırır ve o parçaları birbirinden bir ok atımı mesafesi kadar uzaklaştırdıktan sonra onu çağırır; o da yüzü dalga dalga parıldayarak güler bir vaziyette ona gelir.

İşte Deccal bu halde iken Allah, Meryem oğlu Mesih'i gönderir. Dımaşk'ın doğusunda beyaz minare (alâmet) üzerine, vers ve zaferanla boyalı iki parça elbise arasında, ellerini de iki meleğin kanatları üzerine koymuş bulunduğu halde iner. Başını eğince ondan su damlar; kaldırınca, iri taneli inci misali berrak su İner. Artık onun nefesini duyan her

kâfir, mümkün değil mutlaka ölür. Mesih İsa'nın nefesi gözünün görebileceği yere kadar ulaşır. Sonra Deccal'i aramaya koyulur. Derken ona Beytül-makdis'de "Lüdd Kapısı" denilen yerde yetişir ve hemen öldürür. Sonra Meryem oğlu Mesih İsa, Allah'ın kendilerini Deccal'dan koruduğu bir kavme gelir, eliyle onların yüzünü okşar ve onlara Cennet'teki derecelerini anlatır. Onlar bu durumda iken Allah (celle celaluhu) İsa'ya şöyle vahyeder: "Bana ait kullarımı şimdi ortaya çıkardın. Hiç kimsenin onlarla savaşmaya gücü ve kudreti yetmez. Sen kullarımı Tur'da koruyup emniyete al."

Sonra da Allah (celle celaluhu) Ye'cüc ve Me'cüc'ü gönderir. Onlar her tümsekten ve tepeden süratle kopup gelirler. Onların önde yürüyen kafileleri Taberiye Gölüne uğrarlar da ondaki mevcut suyu olduğu gibi içerler. Sonraki kafileleri o gölün yerine uğradıkları zaman, "Burada bir vakitler su varmış" derler. Böylece Allah'ın Peygamberi İsa ile arkadaşları Allah'a yönelip rağbet duasında bulunurlar. Allah da o düşmanların üzerine hayvanlara musallat olan parazitler (gibi öldürücü parazitler) gönderir. Hepsi de bir tek canın ölmesi gibi ölüp gider. Sonra Allah'ın Peygamberi İsa ile arkadaşları o yere inerler de Ye'cüc ve Me'cüc'ün yağ ve pis kokularının girmediği bir karış boş (temiz) yer bulamazlar. Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları yine Allah'a yönelip rağbet duasında bulunurlar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Horasan bölgesinin develerinin boyunları gibi (boyunları olan) kuşlar gönderir de, o kokuşmuş leşleri alıp Allah'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Cenâb-ı Hak bir yağmur indirir de ister kerpiçten ev olsun, ister kıldan çadır olsun hiçbiri kendini o yağmurdan örtülü tutamaz; yeryüzünü öylesine yıkar ki, onu tertemiz ayna gibi bırakır. Sonra da yeryüzüne: "Artık ürününü yetiştir, bereketini geri ver" denilir. O gün bir cemaat mevcut nar meyvesinden yer de, onun çanakvari kabuğuyla gölgelenirler. Sütlerde de bereket başlar, o kadar ki sağmal devenin sütü kalabalık bir cemaate yeter. Sağmal sığırın sütü bir kabile halkına yeter. Sağmal koyun sütü bir hane halkına yeter.

Onlar bu hal üzere iken Allah hoş bir rüzgar gönderir de her birini koltukları altından yakalar ve böylece her mü'min ve her müslimin ruhunu alır. Geriye insanların şerirleri kalır. Bunlar, eşeklerin açıktan açığa birbirleriyle çiftleştikleri gibi, cinsel temasta bulunurlar ve işte kı-

yamet onların üzerine kopar."[1]

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bir ara telaşla Cahş kızı Zeyneb'in yanına gelerek şöyle buyurdu:

- Lâ ilahe illallah. Yaklaşmakta olan şerden vay Arabın haline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün şeddinden şunun gibi bir menfez açıldı.

Böyle derken baş parmağıyla şehadet parmağını halka yaptı. Bunun üzerine Cahş kızı Zeyneb (radıyallahu anha):

- Ey Allah'ın Peygamberi! İçimizde bunca sâlih kişiler varken, helak olur muyuz? diye sorunca, Efendimiz şöyle cevap verdi:

- Evet, ahlâksızlık, fitne, fesat ve fuhuş çoğalınca (elbette helak olursunuz)."[2]

Huzeyfe b. Esid el-Gıffari (radıyallahu anh) anlatıyor :

- Biz kendi arkadaşlarımızla bir ara oturup karşılıklı konuşuyorduk derken Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz çıkageldi ve:

- Neler konuşuyorsunuz? diye sordu. Biz de:

- Kıyametin kopuşu hakkında konuşuyoruz, diye cevap verdik. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- Daha önce on alâmet görülmedikçe kıyamet kopmaz.

Böylece Duhan, Deccal, Dabbe, Güneş'in batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkması, doğuda üç yerin, batıda bir yerin çöküp batma olayının gerçekleşmesi, Arap Yarımadası'nda da bir yerin çöküp batma olayının zuhuru gibi alâmetleri saydı ve en sonuncusu da, "Yemen'den bir ateşin çıkıp insanları, toplanacakları yere sürüp götürmesi olacak" buyurdu.[3]

Ye'cüc ve Me'cüc

Kehf suresi 94. âyetin tefsirinde Zülkarneyn'le ilgili kıssanın izahında

1 Sahih-i Müslim - Tirmizi/Fiten: 62

2 Buhari/Fiten: 4, 28, Enbiyâ: 7, Menakıb: 25, Talâk: 24 - Müslim/Fiten: 1, 3 - Tirmizi/Fiten: 23 - İbn Mâce/Fiten: 9 - Ahmed: 2/341, 430 - 6/428, 429

3 Ebu Dâvud/Melahim: 12 - Müslim/Fiten: 30, 40 Tirmizi/Fiten: 21 - İbn Mâce/Fiten: 28 - Ahmed: 4/6, 7

bu iki isim üzerinde durduk, az da olsa bazı bilgiler vermeye çalıştık.

Burada ise, sadece iki tesbit üzerinde durup konunun aydınlatıcı mahiyette özetini vermekle yetinmek istiyoruz:

1- Ye'cüc ve Me'cüc, ya İbn Haldun'un Mukaddime'sinde dediği gibi: Bu iki ismin aslı, Gug-Mâgug'dur. Arapça'da (g) harfi kullanılmadığı için onun yerine (c) harfi kullanılmıştır. Lügam'ı "lücam" okudukları gibi. Bu takdirde Frenklerin, Batı Roma İmparatorluğu'nu alt-üst eden Hunlara, "çok barbar" anlamına gelen bu isimleri taktıkları bilinmektedir.

Böylece yeryüzünde fesat çıkaran, kan döken her istilâcı büyük ordular hakkında da bu iki isim kullanılabilir. Ancak kıyamete yakın bu fitne, tarihte benzeri görülmemiş biçimde ortaya çıkacaktır.

2- Ye'cüc ve Me'cüc belâsı yalnız Araplara mı yönelmiş veya yönelecektir? Hadiste tahsis yoktur. Ancak Arapların bu büyük fitneye mâruz kalacağı bildiriliyor. O halde gerek Emevi-Abbasi rekabet ve sürtüşmesi ve Horasanlı Ebu Müslim'in sergilediği zulüm, gerekse Moğol istilâsı ile de bir bakıma yorumlanabilir.

Nitekim Buhari'nin Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh)'dan rivayet ettiği hadiste, bu konuya açıklık getirilerek buyuruluyor ki: **"Allah, Âdem Peygamber'e Cehennem'e girecek olanları çıkarıp gönder" buyuracak. Âdem: "Ya Rab! Ceheneme girecek olanların sayısı nedir?" diye soracak. O da: "Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzu." buyuracak."**

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordu:

- Ya Rasulallah! O binde bir hangimiz olabiliriz? Efendimiz (aleyhisselam) cevap verdi:

- Size müjde! Sizden bir kişiye karşılık Ye'cüc ve Me'cüc'den bin kişi (Cehenneme gönderilecektir)."

O halde denilebilir ki, Ye'cüc ve Me'cüc, biri özel, diğeri genel olmak üzere iki manada kullanılmıştır. Kehf suresinde özel, Enbiyâ suresinde genel anlamda bir hüküm ifade etmektedir. Bu açıdan bakınca, her asırda yeryüzünde fitne ve fesat çıkaran, haksız yere kan döken, insan haklarına tecavüz eden her topluluk ve millete Ye'cüc-Me'cüc diyebiliriz. Zira genel

anlamda bu iki isim daha çok fitne çıkarıp ortalığı, hercü-merc eden barbarları hatırlatır. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kıyametten Birkaç Safha

لَوْ كَانَ هَٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا

"Eğer bu taptıkları (putlar) gerçek ilâhlar olsaydı, elbette Cehennem'e varmazlardı."

Hak olan va'd, Allah'ın ezelde plânlayıp gerçekleştireceği kıyamet olayı ve safhalarıdır. İnkarcı sapıklar yeniden diriltilip kıyamet safhalarıyla karşılaştırıldıklarında şaşırıp kalacaklar. Çünkü onlar böyle bir günün tahakkuk edeceğine hiç, ama hiç inanmazlardı. O yüzden gözleri belerip kalacak: "Eyvah bize! Biz bundan gaflette bulunuyorduk; daha doğrusu biz zâlimler idik" diyecekler. Ama neden sonra.

Kur'ân bu uyarıcı tabloyu çizerken o günde meydana gelecek ibretli olaylardan üç ayrı safhayı gözler önüne seriyor:

1- Putperestler putlarıyla birlikte Cehennem'e odun olacaklar.

2- Hepsi de Cehennem'de devamlı kalacak, bütün ümitleri yok olacak.

3- Onlar orada sadece ah, vah edip inleyecekler, kaçırdıkları fırsatlara hayıflanıp kahrolacaklar..

Böylece Kur'ân-ı Kerim, inkarcı azgınların âhiretteki durumlarını en duyarlı anlatımla işlerken, onları daldıkları gafletten uyandırmayı amaçlıyor ve ilâhi rahmet ve gufran kapılarının açık bulunduğuna işaret ediyor. Çünkü Allah'ın rahmeti gazabının önünde yürümektedir.

İnsandan İman Denilen Manevi Cevher Çekilip Alınınca, Geriye Et, Kan ve Kemik Yığını Kalır

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önde gelen faktör: Aklı ve düşüncesidir. Bu iki nimeti kaybeden kimse hayvandan daha aşağı duruma düşer. Ama akıl ve düşünceye gerçek değerini kazandıran ve onları iyiye, hayra ve fazilete yönlendiren şey ise, imân ve ilimdir. Birincisi küfrün, ikincisi cehaletin karanlığını kurutup gidericidir.

İnsandan, -onun içini ve dışını aydınlatıp ruhunun asıl renk ve ma-

yasını ortaya çıkaran- bu iki aydınlatıcı nimeti çekip alın, geriye karanlığa gömülü bir et, kan ve kemik yığını kalır ve bu da Cehenneme yakıt olmaktan başka bir şeye yaramaz.

Onun için Kur'ân'da inkarcılara:

"Şüphesiz ki siz ve Allah'tan başka taptıklarınız Cehennem odunusunuz ve siz oraya varacaksınız." diye seslenilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyamet alâmetlerinden biri hatırlatıldı ve arkasından o günde diriltilip kaldırılacak inkârcı sapıkların gözlerinin nasıl belerip-şaşkınlık içinde kalacaklarına dikkatler çekildi. Sonra da imân ve irfansız kalan bir bedenin Cehennem'e yakıt olmaktan başka bir şeye yaramayacağı ve başka bir değer taşımayacağı belirtilerek, o ilâhi emâneti ilim, imân ve ahlâk ile donatmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatını ilâhi rıza doğrultusunda değerlendirip imân temeli üzerinde sâlih ameller işleyenlere âhirette hazırlanan mükâfatlardan bir bir haber veriliyor. Böylece imânın en büyük nimet ve devlet olduğu vurgulanıyor. Kıyametin kopuşuyla kâinat düzeninin ne şekilde bozulacağına dair kısa bir ön bilgi veriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰٓ أُولَٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ
حَسِيسَهَا ۚ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ
الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ
نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ وَعْدًا
عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

101- Şüphesiz ki bizden kendilerine en güzel (en doyurucu mutluluk) sözü verilmiş olanlar (var ya), işte onlar Cehennem'den uzak tutulmuşlardır.

102- Cehennem uğultusunu da duymazlar ve onlar canlarının çektiği

nimetler içinde ebedidirler.

103- En büyük dehşet salan korku onları üzmez. Melekler onları karşılar da "Bu size söz verilen gündür!" (derler).

104- O gün göğü, kitap (sahifelerini ya da formalarını) katladığımız gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi -üzerimize gerekli bir vaad olarak- tekrar (yaratıp) geri çevirириz. Şüphesiz ki biz (böyle) yaparız.

İLGİLİ HADİSLER

"Ey insanlar! Şüphesiz ki yalınayak, çıplak ve sünnetsiz bir halde Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. İlk yaratmaya başladığımız gibi, öylece yaratıp geri çevirириz."[1]

"Şüphesiz ki Allah, kıyamet gününde yerleri tutup kudret eline alacak; gökler de O'nun (kudretini sembolize eden) sağ elinde olacak."[2]

Samimi İman ve Salih Amel

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ

"Şüphesiz ki bizden kendilerine en güzel (en doyurucu mutluluk) sözü verilmiş olanlar (var ya) işte onlar Cehennem'den uzak tutulmuşlardır."

Şüphesiz ki samimi imân ve onun ürünü olan sâlih amel, bu en güzel mutluluk müjdesinin ortamını hazırlayan temel esaslardır. Allah'ın başarılı kılma lutfu erişince, bu esaslara sahip olanlar Cehennemden uzak tutulurlar. İçlerinde büyük ümit doğuran, ruhlarına aralıksız gıda sunan gerçek imân, dünyada Cenneti onların gönüllerinde oluşturmuştur. Âhirette gönüllerindeki bu imân ve irfan cenneti, sonsuz nimetlerle süslü maddi cennete dönüşür. O kadar ki, o bahtiyarlar Cehennem uğultusunu bile duymazlar. Canlarının çektiği nimetler içinde ebedileşirler. Çünkü dünyada nefislerinin çektiği her türlü haram ve şüpheli şeylerden kaçınmışlardı.

Bütün bu vadler, birer aldatma, ümitlendirme değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın buna hiç ihtiyacı yoktur. O ezele kurduğu kâinat düzenini

---

1 Buhari/Tefsir: 2/39, Rikak: 44, Tevhid: 6 - Müslim/Münafıkin: 23 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13 - Dârimi/Rikak: 80 - Ahmed: 2/348

2 Müslim/Cennet: 56 - Buhari/Enbiyâ: 48 ,8, Kıyamet: 3, Tefsir: 180/2 - Nesâi/Cenâiz: 119 ,118 -Ahmed: 1/223,229,235-3/95-6/53

aksatmadan hedefine doğru götürmektedir. Ancak bu düzende en önemli unsur mutlaka insandır. Onun varlığıyla düzen değer, anlam ve hikmet kazanıyor. O bakımdan dünya hayatında da her şey insan için hazırlanmıştır; âhiret hayatı da bütünüyle onun için kurulmuştur.

İnsanoğlu, kendi değer ölçüsüne bu açıdan baktığı takdirde, Allah'ın kendisini ne kadar aziz ve şerefli yarattığını ancak anlayabilir ve niçin yaratıldığının anlam ve hikmetini kavrayıp öğrenebilir.

En Büyük Dehşet Salan Korku

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ

"En büyük dehşet salan korku onları üzmez."

Bir daha Sur'a üflenip kabirlerden kalkış, görülecek bir manzaradır. Bir anda dehşet salan bir korku etrafı kaplar; başlar döner, gözler bir noktaya dikilip kalır. Ama dünya hayatında, Allah'tan korkup ömrünü ona göre düzene sokup disipline eden mü'minleri, bu dehşet salıcı manzara üzmez. Rahmet melekleri onları karşılar da "Bu size vadedilen gündür" derler ve mü'minleri rahatlatırlar.

Göğün Dürülüp Katlanması

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُۥ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ

"O gün göğü, kitap (sahifelerini ya da formalarını) katlar gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi -üzerimize gerekli bir va'd olarak- tekrar (yaratıp) geri çevirir. Şüphesiz ki biz (böyle) yaparız."

Kur'ân bu anlatımla, yaratmaya ilk başlandığı duruma dönüleceğini açıklıyor. Günümüzde, gerek ay, gerekse düşen meteorlar üzerinde yapılan ciddi araştırmalardan, yerin ve göklerin, yani bunlardaki cisimlerin tek parça halinde olduğu; sonraları ilâhi plân ve program gereği parçalanıp bugünkü duruma getirildiği anlaşılıyor. Kıyametin kopması ise, mevcut düzenin bozulması ve canlı adına her şeyin son bulması demektir. Bu durumda gök cisimlerinin biraraya getirilip kitap sahifeleri gibi üst üste konulup katlanması, ilk yaratıldığı şekle sokulması anlamına gelir.

Sonra da âhiretteki ölümsüz bir hayata uygun şartları ve ortamı oluşturacak yeni bir düzen kurulur. Bunun sebebi gayet açıktır: Bugünkü mevcut sistemler ve düzenler, insan hayatını bir süre devam ettirmeye, onun ihtiyaçlarını karşılayacak nesneleri periyodik olarak vermeye yönelik bir ölçüdedir. Âhiret hayatı ise, sonsuzdur ve ölümsüzdür. O bakımdan kurulacak olan yeni düzenin buna cevap verecek bir plân ve programda olması gerekir.

İkinci düzen hemen kurulacak mı?

İlk yaratılmada tekâmül söz konusu olduğu gibi, ikinci yaratmada da aynı şeyi düşünebilir miyiz? Bu konuda kesin bir şey söylemek çok zor. Ancak ilk yaratılışta, insanın yararlanabileceği kaynakların oluşması için uzun bir süreye ihtiyaç vardı. O bakımdan yerküre beş-altı jeolojik devir geçirdikten ve gerekli kaynaklar oluştuktan sonra insan yaratılmıştır. Âhiret'te ise, buna gerek yoktur. Çünkü Cennet ve Cehennem çok önceden hazırlanmıştır. Yeniden hazırlanacak bir hayat düzeni, sadece mevcut sistemlerle ilgilidir. O halde yerin ve göklerin katlanmasından hemen sonra yeni sistemlere dönüşmesi düşünülebilir. Kurulan yeni sistem ve düzen içinde Cennet ve Cehennem de plâna uygun hazırlanan yerlerini almış olurlar. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minler için hazırlanan uhrevi mükâfatlardan bir kısmı açıklandı ve dünya hayatından amacın ne olduğuna parmak basılarak iyi düşünmemiz ilham edildi. Sonra da kıyamet olayıyla göklerin katlanacağına dikkatler çekilerek ilk yaratılış plânı hakkında temel bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzüne veya âhiretteki saadet yurduna kimlerin vâris kılınacağına temas ediliyor ve Zebur'da bununla ilgili belgenin bulunduğuna dikkatler çekiliyor. Sonra daPeygamber (aleyhisselam)'ın insanlara rahmet olarak gönderildiği konu edilerek, dünyada da, âhiret yurdunda da mutlu olabilmenin tek yolunun o rahmete uymak olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Arkasından yakın gelecekte küfrün baş aşağı geleceği ve mü'minlerin dünya sahnesinde lâyık oldukları yeri alacakları anlatıla-

1 Enbiyâ suresi: 30. ayetin tefsiri

rak, o gün gelmeden ilâhi rahmetin havasına girmenin lüzumuna işarette bulunuluyor.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

105- Andolsun ki, Zikir (Levh-i mahfuz veya Tevrat) dan sonra Zebur'da da yeryüzüne (veya âhiretteki saadet yurduna) iyi-yararlı kullarım vâris olacak diye yazmışızdır.

106- Şüphesiz ki bu (Kur'ân)da kendini ibâdete veren bir millet için amaca ulaşma ve yeterli öğüt (yolları) vardır.

107- Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

108- De ki: "Bana ancak ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor. Artık siz Müslüman olmuyor musunuz?"

109- Yüzçevirirlerse de ki: "Size düpedüz bildirdim: Tehdid edildiğiniz o şey yakın mı, uzak mı bilmem.

110- Şüphesiz ki O, sözün açığa vurulanını da bilir, gizlediğinizi de bilir.

111- Bu (tehdid edilen şeyin) geciktirilmesi sizin için bir sınav ve belki bir süreye kadar geçindirmek için midir bilmiyorum."

112- (Peygamber) dedi ki: "Ey Rabbim! Aramızda hak ile hükmet. Rahman olan Rabbimiz, sizin vasfedegeldiğiniz şeylere karşı yardımı iste-

nilendir."

İLGİLİ HADİSLER

"Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e denildi ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Şu müşrikler için beddua etseniz ya. Bunun üzerine o rahmet peygamberi şöyle buyurdu :

- Ben lânetleyici olarak değil, rahmet olarak gönderildim."[1]

"Allah beni ancak mübelliğ (ilâhi buyrukları tebliğ edici) olarak gönderdi; zillet, meşakkat, ve sıkıntı verici olarak göndermedi."[2]

"Ben ancak doğru yolu gösteren bir rahmetim."[3]

"Şayet bir kimseye öfkelendiğimde sövmüş veya lanet etmişsem, bilin ki ben de ademoğullarından biriyim. Sizin öfkelendiğiniz gibi ben de öfkelenirim. Allah beni ancak âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Ben o laneti kıyamet gününde onun için rahmetli bir duâ kılacağım."[4]

Zebur

Hâlen mevcut Kitab-ı Mukaddes'in, Davud (aleyhisselam)'a ait mezmurlar bölümünde, bazı değişikliklere uğramasına rağmen Kur'ân'da açıklanan belgeye rastlamaktayız. Deniliyor ki:

"Fakat kötülerin zürriyeti kesilip atılacak. Salihler (iyi, yararlı kullar) yeri miras alır ve onda ebediyen otururlar. Salihin ağzı hikmet anlatır."[5]

Zebur sözlükte: Kalınca geniş muhtevalı kitaba denilir. Çoğulu "zubur" gelir. Bu, Davud (aleyhisselam)'a indirilen ve daha çok ilâhileri içeren kitabın özel ismidir. Tamamı 150 fasıldan veya baptan oluşmaktadır. "Kötülerin öğüdü ile yürümeyen kimsenin mutlu olduğunu" belirterek başlar ve "Rabbe hamd edin" sözüyle biter.

---

1 Müslim/Birr: 87

2 Tirmizi/Tefsir: 66

3 Hafız İbn Asâkir

4 Müslim/Birr: 88,89,91,92,94 - Dârimi/Rikak: 52 - Ahmed: 2/390, 488, 3-333, 384, 391, 400-5/294, 337, 439- 6/45

5 Kitab-ı Mukaddes/Mezmurlar: 37/29

Yeryüzüne veya Âhiretteki Saadet Yurduna Salih Kullar Vâris Olurlar

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

"Andolsun ki, Zikir (Levh-i mahfuz veya Tevrat)dan sonra Zebur'a da, yeryüzüne (veya âhiretteki saadet yurduna) sâlih kullarım vâris olacak diye yazmışızdır."

"İyi, yararlı işlerde bulunan" diye çevirisini yaptığımız "salih" sıfatı, "salâh" kökünden türetilmedir Salâh: Bozgunculuğa karşıt olarak düzeltmek, yön ve yöntemine koymak anlamına delâlet eder. Daha çok fiillerde kullanılır. Kur'ân'da ise, bazan fesat, bazan kötülük ve günaha karşıt olarak yer alır. Konumuzu oluşturan âyette ise, "fesat" karşıtı olarak bir anlam taşımaktadır.

Âyetin bu cümle ile asıl delâlet ettiği mana ve hüküm ne olabilir? Burada üç yorum söz konusudur: Birincisi, arzdan maksat, Arap Yarımadasıdır ki, buna Allah'ın sâlih kulları olan mü'minler vâris olacaktır. Nitekim olmuşlardır. Bu zayıf bir yorumdur. Çünkü Zebur'da zikredilen bu belge, daha kapsamlı bir anlam taşımaktadır. .

İkincisi, sâlih kullardan maksat, imân temeli üzerinde iyi, yararlı amellerde bulunanlar değil, yeryüzünü daha çok bayındır hale sokanlar, bozgunculuğu önleyenlerdir.

Bu yorum akla yakın ve mantıki görünüyorsa da, tarihin akışı içinde buna uymayan bir çok olaylar cereyan etmiştir. Misal olarak Hun İmparatorluğu'nu, Cengiz ve Hülagu istilâsını verebiliriz. Bunlar yeryüzünü bayındır hale getirmekten ziyade, bayındır yerleri yıkıp yerle bir etmişlerdir. Ancak yeryüzüne vâris olmaktan maksat, geçici bir istilâ ve bozgunculuk değil de, daha çok uzun süre devam eden bir veraset söz konusu olabilir. Abbasiler, Büyük Selçukluları, Osmanlıları buna misal verebiliriz.

Üçüncüsü, "arz"dan maksat, âhiretteki ebedi saadet yurdu olan Cennettir. Ona ancak imân temeli üzerinde gelişen salih kişiler vâris olabilir. Zira bu âyetten bir önceki âyette kıyametin kopuş safhası üzerinde duruluyor, mevcut düzenin bozulacağı, göklerin, yani ondaki sicimlerin üst-üste katlanacağı ve sonra da yeni düzenin kurulacağı anlatılıyor ve hemen arkasından, arza ancak sâlih kulların vâris olacağı kaydediliyor ki bu, üçün-

cü yorumun daha isabetli olduğuna ağırlık kazandırmaktadır.

Allah daha iyisini bilir.

Bir dördüncü yorum daha ekleyebiliriz. Şöyle ki: Kıyamete yakın bir çağda İslâmiyet iyice gelişecek, birçok milletler kurtuluşu, huzur ve güveni onda bulacak ve böylece Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gerçek ümmet olan salih kullar yeryüzüne varis olacaklar. Nitekim bunu destekler mahiyette hadisler rivayet edilmiştir.

Allah'a İbâdetin Mükâfatı

İbâdet ruhun gıdası, kalbin cilâsıdır. Zevkine ererek ibâdete devam edenlere Kur'ân, dünyada da iki önemli mükâfat vadediyor: Birincisi, amaca ulaşma, yani hilkatin hikmet ve gayesi düzeyine erişmektir. İkincisi, yeterli öğüt alıp böylece düzenli bir hayat yaşamaktır. Şüphesiz ki, bir fâniyi dünyada en çok mutlu eden bu iki mükâfattır. O halde ibâdet konusunda istenilen neticeyi sağlayabilmek için, imânla beslenen bir kalbe ihtiyaç vardır. Meselâ çiçeğin yeşermesi, iyi bir saksının varlığına bağlıdır. O bakımdan Kur'ân sözünü ettiğimiz iki mükâfatı sunarken, bunu imânla birleşip bütünleşen ibâdete bağlamaktadır.

Âlemlere Rahmet Olarak Gönderilen SonPeygamber

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."

İnsana, insan olmanın hikmet ve anlamını öğreten, ona yaratanını tanıtan; insanla Allah (celle celaluhu) arasındaki yolu işlek duruma getiren ve aradaki engelleri kaldıran; kalbe sağlam inanç, güven ve ümit aşılayan son peygamber Hz, Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz, elbette ki bütün milletlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Aynı zamanda insanı maddenin ezici ve üzücü esaretinden kurtaran, mananın serinletici havasına kavuşturan; insanlar arasındaki sınıf farkını kaldırmak suretiyle -Allah'a dosdoğru inandıkları takdirde- onları kardeş yapan ve tek kelimeyle insana yakışanı emreden Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın en seçkin ve belirgin vasfı, elbette ki "âlemlere rahmet" olmasıdır.

O bakımdan Hz. Muhammed (aleyhisselam) çok yönlü bir rahmettir.

Bu rahmetin anlamını özetleyip maddeleştirecek olursak, daha kolay anlaşılmasını sağlamış oluruz:

1- İnsana kişilik kazandırır. Onu, kula kul olmaktan kurtarıp Yüce Yaratan'a kul olma derecesine yükseltir.

2- Aileyi en sağlam ve kalıcı temele oturtur; sevgi, saygı, ahlâk, fazilet ve dayanışma bağlarıyla onu bütünleştirir.

3- Kadını şehvetperestlerin ağından uzaklaştırır. Ona annelik vakarıyla birlikte iffet ve namus kaftanını giydirir. "Cennet annelerin ayakları altındadır" buyurarak, bir kadın için en güzel vasfın annelik olduğunu öğretir.

4- Babayı da sorumlu tutar; eşine, çocuklarına karşı neler yapmakla yükümlü bulunduğunu kalıcı bir programla telkin eder.

5- İnsanı malın hizmetçisi ve bekçisi olma zilletinden kurtarıp malı ve serveti onun hizmetine verir. Dünyalığın amaç olmadığını, ama amaca ulaşabilmenin araçlarından biri olduğunu belirler.

6- İnsanlar arasında dayanışma ve yardımlaşma duygusunu geliştirir ve bunu sadakanın sekiz misline çıkararak geniş bir mükâfatla gerçek değerini ortaya koyar.

7- İnsan haklarını kutsal sayıp, bu haklardan dolayı terettüp eden günahların ve veballerin -ödenmedikçe, helalleşilmedikçe- affedilmeyeceğini ilân eder.

8- Yetimin, dulun, kimsesizin, köle ve esirin elinden tutar, onlara değer verip diğer insanlardan farksız olduklarını müjdeler ve kıstas olarak da imân ve takvayı gösterir. Yani kim daha çok Allah'tan korkarsa, Allah yanında o daha çok üstündür, diyerek insanı zillet çukurundan kurtarıp azizlik mertebesine yükseltir.

9- Hukukta eşitlik ve adaleti emreder. Bir saat adaletle hükmetmeyi, altmış yıllık nafile ibâdetten üstün sayar.

10- İnsana dünyayı tanıttığı kadar, âhireti de tanıtır ve bu iki ayrı âlem arasında kopmaz köprüler oluşturur.

11- Bedenle ruh, maddeyle mana arasında denge sağlayarak kalp ve kafaları ümit ve güvenle doldurur. Kalplere manevi bekçi yerleştirerek iç

disiplinin lüzumunu belirtir.

12- Allah'a ibâdetin insan ruhuna ve hayatına, dünyasına ve âhiretine nasıl feyiz kapılarını açacağını en anlamlı sözlerle açıklar.

13- "Çocuk kokusu cennet kokusudur" buyurarak, onun ne kadar büyük bir nimet, aynı zamanda emânet olduğunu vurgular ve ona, aklı ermeye, dili dönmeye başlayınca Allah'ın varlığını, birliğini; Hz.Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunu öğretmemizi; işe Besmeleyle başlamasını, işin sonunda Allah'a hamdetmeyi unutmamasını sağlamamızı ve yedi yaşına girince ona namaz kılmasını emretmemizi tavsiye eder.

14- Kız çocuğuna itina gösterilmesini, toplumdan yana iffetli ve kültürlü, aynı zamanda dindar bir hanım olarak yetiştirilmesini emreder. İki veya üç kızını İslâmi ölçülere göre eğitip yetiştiren anne ve babanın Cenneti hakettiklerini müjdeler.

15- Milletleri zulüm, inkâr ve ahlâksızlık bataklığına düşmemek için devamlı uyarır ve millet olabilmenin ana vasıflarını kusursuz şekilde beyân eder. Aynı zamanda bunun en güzel örneğini kendi hayatında sergiler.

16- Milletlerarası münasebetlerin ölçülerini açıklar.

17- İyi ve yararlı devlet adamı olabilmenin yol ve yöntemini en ince tarafına kadar belirler.

Tabii bütün bu gerçekleri insanlığın anlayış ve irfanına yansıtırken ışığını tamamıyla Kur'ân'dan alır.

İnsanlıktan yana bir kısmını ancak belirttiğimiz bunca hizmetlerde bulunan ve bunları sözde bırakmayıp, tatbikatta örneğini veren, sonra da kıyamete kadar bütün insanların istifadesine yazılı olarak bırakan son peygamber büyük bir rahmet değil midir?

Aramızda Hak ile Hükmet

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ

"(Peygamber) dedi ki: Ey Rabbim! Aramızda hak ile hükmet. Rahman olan Rabbimiz sizin vasfedegeldiğiniz şeylere karşı yardımı istenilendir."

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın alemlere rahmet olduğu açıklandıktan sonra, tevhid inancı üzerinde duruldu. Bundan yüz çevirenlerin kendilerine büyük bir haksızlık ettiklerine işaretle, Allah'ın onlarla ilgili va'dinin mutlaka gerçekleşeceğine değinildi. Buna rağmen bir türlü kendini inkâr ve ahlâksızlık bataklığından kurtarmak istemeyen beyinsizlerin durmadan hakka karşı çıkmalarına dikkatler çekiliyor ve bu dünyada ihtilâfı giderme yolları kapansa bile, âhirette Cenâb-ı Hakk'ın en âdil şekilde hükmedeceği haber veriliyor. Şöyle ki:

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz sözüyle, davranışlarıyla; tevazu ve bağışlamasıyla hep rahmet kapısını açık tuttu. Ne yazık ki, iyice şartlanmış inkarcı sapıkların kafalarında derin iz bırakan önyargıyı gidermek mümkün olmamıştır. Aralarında kim hakemlik yapabilirdi? Zira hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden ayırt etme yeteneğine sahip ve taraflarca kabullenebilecek kimseler yoktu. Gerçi mü'minlerin hepsi bu yetenekte idi, ama müşrikler onların hakemliğini kabul etmezlerdi.

Bunun için Peygamber (aleyhisselam) bu hakemliği Kur'ân'dan aldığı ilhamla en yüce kudret sahibi Cenab-ı Hakk'a bıraktı. O'nun vereceği hükmün mutlaka âdil olacağını çok iyi biliyordu.

Ancak Cenâb-ı Hakk'ın vereceği bu hüküm çok yakın bir tarihte de olabilirdi, uzak bir tarihe bırakılmış da olması muhtemeldi. Nitekim birkaç yıl sonra Bedir Savaşı, arkasından Uhud Savaşı ve sonra da Mekke'nin fethi peş peşe gerçekleşti. Hak üstün geldi, bâtıl silinip yok oldu. İlâhi hüküm şaşmazlığını ortaya koydu. Böylece Arap Yarımadası'na Allah'ın sâlih kulları vâris kılındı. Allah'ın her türlü noksanlıktan, şirkten, eş ve ortaktan, evlât edinmekten pak ve münezzeh olduğu bütün açıklığıyla o bölgede bir defa daha tecelli etti.

Enbiyâ suresinin tefsiri burada noktalanırken, bizi buna muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü senalar olsun. Kalbimize ışık tutan, önümüzü aydınlatan, idrâkimize yön veren, çalışma azmimizi kamçılayan Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a; O'nun âl ve ashabına salât-ü selâmlar eyleriz.

Allah bize yeter. O ne güzel vekildir; ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!

22. SÛRE

HAC SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
78	1291	5075

HAC SURESİ

Mekke'de inmiştir. Ancak 19. âyetten 24. âyete kadar olan kısmının Medine'de indiği söylenir.[1] Müfessir Kurtubi'ye göre, sadece üç âyeti Medine'de inmiştir. Cumhura göre, sure Mekki ve Medeni âyetleri kapsamaktadır.

Sureye, İbrahim Peygamber tarafından yerine getirilen hac farizasına bütün mü'minlerin çağrılması; aynı zamanda Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz tarafından da bu farzın hem yerine getirilmesi, hem şartlar elverdiğinde zengin Müslümanlar'a da farz kılındığını ilân etmesi konu edildiğinden, "Hac" ismi verilmiştir.

Sure Genel Anlamda Üç Konuyu İçermektedir

1- Hac farizası, Mescid-i Haram ve ilgili meseleler,

2- Konuyla yakından ilgili bulunan savaşa hazırlık, zulme sapanların yok edilmesi; yerkürenin denge ve düzeninin bir olan yaratana delâlet ettiği ve dünya hayatının önemsizliği,

3- Surenin baş kısmında, ölümden sonraki dirilme ve onunla ilgili safhalar anlatılır.

Enbiyâ suresinin son bölümünde kıyametin kopuşundan önemli bir safha tasvir edilirken, bu sureye de kıyametin diğer önemli safhalarından söz edilerek başlanması, iki sure arasındaki irtibatı sağlar.

1 Lübabu't-te'vil: 3/280
Genellikle "Ya Eyyühennas" ile başlayan âyetler Mekke'de; "Ya Eyyühellezine âmenu" ile başlayan âyetler Medine'de inmiştir.

سُورَةُ الْحَجِّ ٢٢

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

1- Ey insanlar! Rabbinizin (değişmeyen kanunlarına, hayatınızı düzene sokan sünnetine uyun), O'nu dinlemezlikten sakının. Şüphesiz ki kıyamet sarsıntısı büyük bir olaydır.

2- O günü bir görseniz, emzikli olan her kadın emzirdiğini bırakıp geçer ve her gebe kadın taşıdığını düşürür. İnsanları (o gün) sarhoş (gibi) görürsün, halbuki sarhoş değildirler; ama (ne var ki) Allah'ın azabı oldukça şiddetlidir.

İLGİLİ HADİS

"Allah kıyamet gününde Âdem'e: "Ya Âdem!" diye hitap eder. O da: "Buyur Rabbimiz, buyruğuna amadeyim" der. İşitilecek bir sesle şöyle seslenir: "Cehenneme zürriyetinden bir ba's çıkarmanı Allah emrediyor." Bunun üzerine Âdem; "Ya Rab! Cehennem'in ba'sı nedir?" diye sorar. Allah ona: "Her binden bir tanesini çıkar, (geriye kalan 999 Cehennemliktir)" buyurur.

İşte o anda hamile kadın hamlini düşürür; tüyü bitmedik çocuk yaşlanıp saçları ağarır. İnsanları sarhoş (gibi) görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı pek şiddetlidir.

Bu haber Ashab-ı Kiram'a ağır geldi. O kadar ki renkleri değişti. Bunun üzerine Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Ye'cüc ve Me'cüc'den 999, sizden bir tane... Siz o insanlara nis-

betle, beyaz öküzün yan kısmında siyah bir kıl veya siyah bir öküzün yanında beyaz bir kıl gibisiniz. Umarım ki Cennet ehlinin dörtte biri siz (ümmetim) olursunuz."[1]

Kıyamet Sarsıntısı

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ

"Ey insanlar! Rabbinizin (değişmeyen kanunlarına, hayatınızı düzene sokan sünnetine uyun), O'nu dinlemezlikten sakının. Şüphesiz ki kıyamet sarsıntısı büyük bir olaydır."

İlgili âyetle, kendini hayvani duygularının peşine takıp her türlü kutsal değeri unutan veya inkâr eden gafiller uyarılıyor. Şu görünen mükemmel düzeni kuran Yüce Yaratan'ın bir gün bu düzeni bozacağına; azabının ise nankörler hakkında pek şiddetli olacağına dikkatler çekiliyor.

Bu uyarının sebebine gelince:

İnsan dünya hayatında korku ile ümit arasında ömrünü değerlendirdiği ölçüde mutlu ve huzurlu olur. Allah'ın azabından korkmak, günlük hayatı en iyi şekilde disipline eder. Sorumluluk duygusunu geliştirir. İyiliğin rahmet, kötülüğün azap olacağını öğretir. Allah'ın geniş rahmetine ümit bağlamak, iç huzuru doğurarak ruhu rahatlatır; kalbe yatışkanlık verir. Her şeyden evvel insanın manevi boşluğunu Allah sevgi ve korkusuyla doldurur. Böylece insanı merhametli, şefkatli, hayırhah ve erdemli bir düzeye getirir.

Beşerin kalp ve kafasından bu iki kavramı tesiriyle birlikte söküp aldığımız zaman, geriye hayvani duygulardan başka bir şey kalmaz.

İşte bu nedenledir ki, Kur'ân'da uygulanan ilâhi metotlardan biri de, korku ile ümit arasında bir köprü kurmak ve münasebet düştükçe bunu az değişik ifadelerle tekrarlamaktır. Aynı zamanda her tekrar yeni bir safhayı anlatır, değişik bir tablo çizer ve böylece kıyamet hakkında bir zincirin halkaları misali önemli ve uyarıcı safhalar birbirine eklenerek konu hakkında tamamlayıcı bilginin bizden yana son noktasına gelinir.

Allah (celle celaluhu) inkâr edildiği, kıyamet diye ikinci bir hayatın ola-

---

1 Buhari/Enbiyâ: 7, Tefsir: 22, Rikak: 45, 46, Tevhid: 32 - Müslim/İmân: 379. Fiten: 116 - Tirmizi/Tefsir: 22 - Ahmed: 1/388-2/166-3/32, 33-4/432, 435

cağı kabul edilmediği veya bu iki yönlendirici esastan korkulmadığı takdirde ne gibi sakıncalar ortaya çıkar? Şüphesiz ki bu oldukça açıklama isteyen geniş bir konudur.

Ama biz özet mahiyetinde de olsa bir bilgi vermekte yarar görüyoruz. Şöyle ki:

1- Fertlerin içinde meydana gelen manevi boşluk, bâtıl fikirlerle, saptırıcı ideolojilerle dolmaya başlar.

2- Sorumluluk duygusu dumura uğrar. Maddi müeyyideden başka bir müeyyide tanınmadığı için kişi son derece tehlikeli bir düzeye gelir.

3- Aile kavramı temelinden yıkılır. Baba kızıyla, kardeş kız kardeşiyle cinsel temasta bulunmakta bir sakınca görmez. Nitekim son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalara ve istatistiklere göre, medeni geçinen Belçika'da 12-13 yaşlarında doğum yapan kız çocuklarının sayısının sür'atle arttığı ve ülkedeki kızlardan yüzde 22'sinin gayrimeşru cinsel ilişkide bulunduğu; Amerika'da ise bu oranın yüzde 50'nin üstüne çıktığı anlaşılmıştır. Yine aynı istatistiklere göre, Belçika'da 12-13 yaşlarında doğum yapan kız çocukların büyük kısmının, babalarından, dedelerinden veya erkek kardeşlerinden hamile kaldıkları tesbit edilmiştir.Son yıllarda öldürücü habis bir hastalık olan AİDS'in çocuklar arasında da süratle yayılmasının sebebi gayet açıktır.

4- Gençlerin daha çok cinsel konularla ilgilenmesine yol açar, O yüzden cinsel sapıklık gemi azıya alır. Homoseksüeller çoğalır. Nitekim Batı ülkelerinde ve Amerika'da hem cinsel sapıklar, hem de homoseksüeller süratle artmaktadır.

5- Şehitlik-gazilik kavramları birer masal haline gelir. Vatan ve millet sevgisi gülünç sayılır. Böylece devletle millet arasındaki manevi bağlar kopar. Toplum arasında güven diye bir şey kalmaz.

6- Devlet malına el uzatmak, rüşvet verip almak yaygınlaşır ve meşru kabul edilir. Vatandaşın devlete karşı güveni sarsılır.

7- Yardımlaşma, dayanışma, fakirleri koruma, sınıf farkını kaldırma bütünüyle felce uğrar. Ülke tam bir vurguncular diyarı görüntüsüne girer.

Bunun neticesi olarak büyük bir felâketin gelmesi artık mukadder olur.

Cenâb-ı Hak insanları böylesine bir başıboşluktan, sorumsuzluktan ve ahlâksızlıktan koruyup uzak tutmak için, peygamberler göndermiş ve kutsal kitaplar indirmiştir. O'nun en son mesajı olan Kur'ân, bütün bu felâketleri önleyecek, neslin kalp ve kafasına Allah sevgi ve korkusunu dolduracak, gönüllerine fazilet ışığı tutacak, aileyi sağlam temeller üzerinde yükseltecek, gayrimeşru yolları kapatacak, insanlığın hayrına olan bütün kapıları açacak bir muhteva ve kudrettedir. Bugün Batılılar da az-çok bu gerçeğin farkına varmışlardır. Amerika'da İslâmiyet her geçen gün gelişmekte, aydın tabakayla diyalog kurmaktadır. Yakın gelecekte dünya milletlerinin çoğu, kurtuluşun Kur'ân'ın verdiği reçetede olduğunu anlayacaktır.

Mevcut Düzenin Bozulması

Kıyamet olayının meydana gelmesiyle mevcut düzen bozulup alt-üst olur. Ancak bu olayı doğuran sarsıntı öylesine ani ve şiddetli olacak ki, canlı olan her şey şaşıracak, ne yapacağını düşünemeyecek.

Kur'ân ilgili âyetle bu müthiş olayın insanlar üzerindeki olumsuz tesirini üç madde halinde şöyle tasvir etmektedir:

1- Emzikli kadın emzirdiği çocuğunu bırakıp terk eder.

2- Hamile olan kadınlar rahimlerindekini düşürürler.

3- İnsanlar sarhoş gibi kendilerini kaybedecek duruma gelirler.

Böyle bir olayı kimlerin göreceği, kimlerin ona şahit olacağı belli değildir. Ama mevcut düzenin bütünüyle bozulmasını gerçekleştirecek bu olayı meydana getiren Allah'ın ne kadar üstün bir kudrete sahip olduğu söz konusudur. Elbette O'ndan korkmamız gerekmektedir. Çünkü koyduğu kanunlar, hazırladığı plân ve programlar aksamadan, şaşmadan hedefine doğru gitmektedir. O'nun plânına uyanlar mutlu olurlar, uymayanlar kendilerine haksızlık etmiş bulunurlar.

İşte önemli olan bu inanca sahip olmak ve hayatı bu doğrultuda düzen ve dengede tutmaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ömürlerini inkâr bataklığında, günlerini nefis otlağında geçirenler uyarıldı. Kıyamet olayının çok şiddetli olacağı belirtilerek buna üç misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr fırtınasına tutulup şartlanan ateistlerin, ciddi bir bilgileri olmadığı halde Allah'ın varlığını red ve inkâr etmek için durmadan tartışıp durdukları ve her çağda buna devam edecekleri belirtiliyor. Bunların şeytan misali azılı kâfirlere uyduklarına, yönlendirici beyinlerinin ve merkezlerinin bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

Böylece Allah'a ve Âhiret'e inanmayanların her devirde ortalığı bulandıracaklarına işaretle, mü'minlerin ona göre kendilerini geniş bilgilerle donatmaları ilham ediliyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

3- İnsanlardan öylesi de var ki, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur ve hayırdan sıyrılmış, fesada hazır her azılı şeytana uyar.

4- Onun hakkında şöyle yazılmıştır: "Kim onu dost ve yardımcı edinirse, mutlaka o, onu doğru yoldan saptırır ve onu o çılgın alevli (Cehennem) azabına iletir."

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş kabilesinden geniş bir aileyi temsil eden Nadr b. Haris, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e yaklaşarak şöyle dedi: "Ya Muhammed! Bana haber versene, senin şu Rabbin altından mıdır, gümüşten midir, yoksa bakırdan mıdır?" Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Müfessir Alâeddin Ali'nin tesbitine göre, adı geçen kâfir şu iddiayla ortaya çıkar ve zihinleri bulandırmaya çalışırdı: "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Kur'ân ise eskilerin masallarıdır. Öldükten sonra dirilme yoktur." Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir.[2]

Bilgisiz Tartışmak

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ

"İnsanlardan öylesi de var ki, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tar-

1 Müfessir Süddi - İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 206/3

2 Lübabu't-te'vil: 281/3

tışıp durur."

Varlık âleminde câri kanunları, fiziksel kanunların içyüzünü, kurulu düzendeki mükemmelliğini bilmeyen; semavi dinler hakkında ciddi bir araştırma ve mukayese yapmayan kişilerin Allah hakkında tartışması anlamsız ve neticesizdir. Henüz kendini tanımayan, taşıdığı hilkat kanununun emsalsiz eserini ve ondaki sanatı görmeyen kimse, Allah'ı nasıl tanıyabilir ve bilebilir? Tesadüflerin böylesine bir beden meydana getiremeyeceğini, kendi organlarına ve faaliyetlerine bakıp idrâk etmeyenler neyi niçin savunduklarını kendileri de bilmezler.

O bakımdan diyebiliriz ki, Allah'ın varlığı, birliği ve kudretinin sinirsizliği üzerinde tartışmak isteyenlerin önce birçok konuda bilgili olması; câri sünnetleri, yerçekim kanunuyla kurulan denge ve düzeni bütün detayıyla kavraması gerekir. Henüz kendi iç organlarına bile kumanda edemeyen, diğer bir deyimle kendini bütünüyle yönetemeyen ve vücudunun tamamında istediği gibi tasarrufa sahip olamayan inkarcı şaşkının kalkıp Allah hakkında tartışması çok gülünç olur.

Korku ve Ümit Bağını Koparan

وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ

"Ve hayırdan sıyrılmış, fesada hazır her azılı şeytana uyar."

Şeytan ismi burada, "merid" sıfatıyla anıldığı için, sırf cinden olan şeytan değil, insanlardan da merid olan, yani hayırdan, iyilikten sıyrılan, nefsine esir olup fitne ve fesada hazır bekleyen her kişi de şeytan kabul edilir ve bu ismin kapsamına girer.

İşte bu sıfatı taşıyan insanlara da uyan kimse, korku ve ümit kaydını aşar; ruhuna yön verecek, vicdanını geliştirecek, içini dolduracak bütün ümitlerini kaybeder ve böylece sorumluluk duygusu dumura uğrar.

O halde toplumu tedirgin eden, kutsal değerlere sırt çeviren ve ortalığı fitne ve fesat havasıyla bulandıran bu bilgisiz ve şaşkın kimselerdir ki, bilmeden, anlamadan İblislerin peşine takılmakta ve onların birer uydusu olarak fasit bir daire içinde dönmektedirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr fırtınasına tutulup beyinleri yıkanan din-

sizlerin, ciddi bilgileri ve kayda değer araştırmaları olmadığı halde Allah hakkında tartışmalarının ne kadar büyük bir ölçüsüzlük ve saygısızlık olduğu belirtildi. Sonra da bu tiplerin her devirde bulunabileceğine işaretle, mü'minlerin ona göre bilgi ve kültürlerini geliştirerek yersiz tartışmaları tesirsiz hale sokmalarına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkma hakkında şüphe edenlerin akıllarını harekete geçirmek için biyolojik açıdan ana fikirler, temel bilgiler veriliyor. Konuyu bilimsel açıdan araştırmaları istenerek Kur'ân'ın ilimle sarmaş-dolaş olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ
ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ
لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ
لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ
الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ
لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

5- Ey insanlar! Öldükten sonra dirilip kalkmaktan şüphede iseniz, gerçek odur ki, biz sizi topraktan yarattık, sonra nutfe (sperma)dan, sonra pıhtılaşmış kan parçasından, sonra yaratış biçimi belirli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size (kudretimizin yüceliğini, sanatımızın eşsizliğini) açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde bekletiriz, sonra da sizi bir bebek olarak çıkarırız; sonra güçlenip kendinizi tanıyarak iyiyi kötüden ayırt edecek duruma getiririz. Sizden kimine ölüm gelip çatar, kiminiz de ömrün en rezil noktasına itilir de bildikten sonra bir şey bilmez duruma gelir (yaşlılıktan bunayıp kalır). Yeryüzünü kupkuru

ölgün görürsün. Üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçer de kabarır ve her gönül çekici güzel bitkilerden çift çift yetiştirir.

6- Bu böyledir; çünkü Allah Hak'tır; şüphesiz ki O, ölüleri diriltir; O'nun gücü mutlaka her şeye yeter.

7- Kıyamet kesinlikle gelecektir; onda hiç şüphe yoktur ve şüpheniz olmasın ki Allah kabirlerde olanları diriltip kaldıracaktır.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki sizden birinizin ana rahmindeki yaratılışı kırk günde biraraya gelir de önce kan pıhtısı, sonra da et parçası olur. Sonra da Allah ona bir melek gönderir de şu dört kelimeyle emrolunur: Onun rızkını, amelini, ecelini, mutlu ve mutsuz olacağını yazar.. Arkasından da ona insani ruh üflenir."[1]

Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Rezin (radıyallahu anh), Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Allah ölüleri nasıl diriltir? Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- **Hiç kuraklıktan ölgün hale gelen bir vadiye uğradın mı?**

- Uğradım..

- **Sonra tekrar uğradığında o yerin harekete geçip yeşillendiğini görmedin mi?**

- Gördüm.

- **İşte Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri diriltmesi de bunun gibidir ve bu O'nun yaratma kudretini belgeleyen delillerden biridir.**[2]

Kıyamet Gününde Dirilip Kalkmak

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ

"Ey insanlar! Öldükten sonra dirilip kalkmaktan şüphede iseniz, gerçek odur ki: Biz sizi topraktan yarattık."

1 Buhari/Tevhid: 28, Enbiyâ: 1. Bed-i halk: 6 - Müslim/Kader:16 - Tirmizi/Kader: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10

2 Müsned-i Ahmed: 11/4

Öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkma hakkında şüphe edenlere, Allah'ın ilminin ve kudretinin üstünlüğüne delâlet eden, insanın ilk yaratılması belge olarak gösteriliyor: Âdem (aleyhisselam)'ın doğrudan, zürriyetinin de dolaylı yoldan topraktan yaratılması bir gerçektir. Birinci şekildeki hilkat kanununu bilmiyoruz, sadece "ol" emrinin tecellisini biliyor ve inanıyoruz. İkinci şekildeki hilkat kanununu biliyoruz. Şöyle ki: Spermanın ana rahmindeki yumurtalığa intikalinden sonraki safhaları ilim bize tesbit etmiş bulunuyor. Ancak unutmamak gerekir ki, ceninin ana rahmindeki bekletilme süresi, önceden hazırlanmış hilkat plânına göredir ki, bu değişmeyen biyolojik kanunlarla gerçekleşmektedir.

Şüphesiz spermanın ana rahminde geçirdiği safhalar da çok dikkat çekicidir. Hücrelerin bölünüp düzenli şekilde çoğalması ve bir hücre kümesi oluşturması ve bir süre sonra onun kan pıhtısı görünümünü alması; sonra da yavaş yavaş şekilsiz bir et parçası haline gelmesi ve nihayet şekillenmesini, bütünüyle "hilkatle ilgili tekâmül kanununu" ifade eder.

Spermayı erkekte belli kanunlarla oluşturan ve onu ana rahminde birleştiği yumurtalıkta geliştiren Allah ölüleri tekrar diriltemez mi? Bunu anlamamak, "hilkat kanunundaki eşsiz plânı" görmemek demektir.

Topraktan yaratılma iki anlam taşır:

a) İlk insan Âdem (aleyhisselam)'ın yapışkan, süzülmüş karabir balçıktan yaratılması.

b) Sonra her insanın topraktan alınan gıdalarla bünyesinde spermanın oluşması.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğine dair biri enfüste, diğeri afakta olmak üzere iki delil ve belge sergilendi: Ceninin oluşması ve kuruyan toprağın inen yağmurla harekete geçip kabarması suretiyle çift çift güzel bitkiler yeşertmesi... Aynı zamanda iki delil arasında bir benzetme de söz konusudur.

Taklit Düzeyinde İman

Din ve onunla ilgili iman, gerçekten bilgi, idrâk, irfan ve anlayış işidir. Bu ölçüde oluşan imân ve dindarlık, köklüdür, şuurludur ve o bakımdan olaylar karşısında sarsılmaz ve eksilmez; ama artar. Böyle bir imâna "Tahkiki İmân" denilir. Başkalarını taklit ederek inanan ve dindarlık gös-

terenler ise, karşılarına çıkan olayların mahiyetine ve karakterine göre şekil alabilirler. Bazen iyi bir dindar, bazen şüpheci ve kararsız; bazan da açıktan nankör veya katı inkarcı olabilirler. Bir kısmının ömrü kararsızlık içinde geçip gider. Bu tür inanca, "Taklidi İmân" denilir.

İmânı taklit düzeyinde olanların çoğu Allah'ı bırakıp yatırların, büyücülerin, gaibden haber verenlerin, cincilerin ve üfürükçülerin peşine takılırlar da onlardan medet umarlar, şifa ve rahmet beklerler. Durmadan yıldızname ve esrarname gibi bâtıl inançları yansıtan kitaplara sarılırlar.

Şüphesiz ki, bu ve benzeri inanç ve düşünceler, söz ve davranışlar sapıklık ve şaşkınlıktır; aynı zamanda günah ve bazen de küfürdür.

Onun için Kur'ân-ı Kerim'de imân, âhiret, hesap ve benzeri konulara yer verilirken, arkasından akla ışık tutacak, araştırıcılara malzeme olacak ana fikirler, temel bilgiler sıralanır. Allah'ın varlığı, kudreti delillerle, isbat edilerek insanlar taklit çukurundan kurtarılmak istenir.

Konumuzu oluşturan beşinci âyetle, öldükten sonra dirilmeye delil sayılacak on belge sıralanmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çoğu biyoloji ile ilgilidir. Çünkü insan kendi vücudunun nasıl bir mekanizma olduğunu, ana rahminde nasıl tekâmül edip geliştiğini, döllenme sırasında spermanın rahimdeki yumurta ile nasıl birleştiğini, böylece döllenmiş yumurtanın kalıtım madde ve modelini hem anneden ve hem de babadan aldığını ve her iki eşten gelen kromozomların yepyeni bir insanı meydana getirdiğini öğrenmekle, Allah'a daha çok yaklaşmış olur ve O'nun hilkat sanatının akıllara durgunluk verecek mükemmellikte olduğunu anlayarak "Tahkiki bir İmân"la secdeye kapanır.

Öldükten sonra ikinci hayata kalkma konusunda insana bilgi ve malzeme veren on belgeyi sıralamamızda yarar vardır:

1- Hem ilk insan Âdem (aleyhisselam), hem de erkekte oluşan sperma, kadında oluşan yumurta, topraktan yaratılmıştır. Zira sperma ile yumurta, yenilen gıda maddelerinin yardımıyla oluşurlar, o maddelerin anası ve kaynağı topraktır.

2- Spermanın yumurtayla birleşip kan pıhtısı haline gelmesi,

3- Önce görünürde şekilsiz, sonra şekillenmiş et parçası halini alması.

4- Dokuz ay, on gün veya daha az bir süre ana rahminde oluşup gelişmesi,

5- Bebek olarak dünyaya gözlerini açması,

6- Gelişip kendini bilecek, olayları seçecek duruma gelmesi,

7- Bunaklık dönemine girmeden ölmesi,

8- Kiminin de iyice yaşlanıp ne dediğini bilmeyecek duruma gelmesi.

9- Yeryüzünün kuruyup ölgün hale gelmesi,

10- Yağan yağmurla kabarıp gönül çekici güzel bitkilerden çift çift yeşertmesi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle âhiret hayatını bir türlü akıllarına sığdıramayanlara bilimsel açıdan malzeme verilerek akıllarını daha iyi kullanmaları istendi. Biyolojik yönden insanın hilkatiyle ilgili gelişme safhaları sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kafa ve kalbini aydınlatacak bilgisi, elinde belgesi olmadığı ve tenvir edici bir kitap okumadığı halde Allah'ı inkâr ettiği konu ediliyor. Böylesinin cehalet ve sapıklığı yüzünden hem dünyada, hem de âhirette rüsvay olacağı haber veriliyor. Sonra da Allah'ı bırakıp bir sürü cisimleri ilâh edinenlerin nasıl uzak bir sapıklık içinde bocaladıklarına, ne kadar kötü dostlar edindiklerine dikkatler çekiliyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾
ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ
﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ
وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذَٰلِكَ

هُوَ الضَّلَٰلُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُۥٓ أَقْرَبُ مِن نَّفْعِهِۦ ۚ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

8-9- İnsanlardan öylesi de var ki, hiçbir bilgisi, doğruyu gösterici belgesi ve (yolunu) aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah yolundan saptırmak için burun büküp büyüklük taslayarak Allah hakkında tartışıp durur. Dünya'da rüsvaylık onadır, kıyamet gününde ise ona yakıcı azabı tattıracağız.

10- Bu, senin iki elinin kazanıp önden gönderdiği şeyin karşılığıdır ve Allah kullarına zulmedici değildir.

11- İnsanlardan kimi de Allah'a kıyıdan (şüphe üzere) ibâdet eder; kendisine bir iylik erişirse, onunla gönlü yatışır; bir sıkıntı, dert ve belâ dokunursa, yüzüstü döner de hem dünyada, hem de ahirette zarara uğramış olur. Bu da çok açık bir ziyandır.

12- Allah'tan başka kendisine ne zarar verecek, ne de yarar sağlayacak şeylere (taparcasına) yalvarıp yakarır ki bu da uzak bir sapıklığın kendisidir.

13- Zararı yararından daha yakın olana tapar; taptığı şey ne kötü dost ve yardımcı ve fena yandaştır!

İNİŞ SEBEBİ

Nadr b. Haris ve yandaşları, tam bir bilgisizlik içinde Allah hakkında tartışıp durdular. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Bedevilerden yurdunu terkedip Medine'ye gelerek yerleşenlerden bir kısmı, İslâm'ın yüceliğini henüz dosdoğru kalplerine ve ruhlarına indiremedikleri için, davarları doğurduğu, eşleri erkek çocuk dünyaya getirdiği ve böylece servetleri arttığı zaman kalpleri yatışır, "Bu güzel bir dindir; bize feyiz ve bereket getirdi" derlerdi. Bunun aksi meydana gelince inançları sarsılır ve "Bu dine girdiğimizden beri bize sıkıntı ve fenalıktan başka bir şey gelmedi" diye sızlanırlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[2]

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/17

2 Lübabu't-te'vil: 282/3 - Tefsir-i Kurtubi: 18 ,17/12 - İbn Kesir: 209/3'dan özetlenerek

Bilgisiz Tartışma

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ

"İnsanlardan öylesi var ki, hiçbir bilgisi, doğruyu gösterici belgesi ve (yolunu) aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah yolundan saptırmak için burun büküp büyüklük taslayarak Allah hakkında tartışıp durur."

İslâmiyet'i din olarak seçen kişi ve toplumun, her şeyden önce bu dinin insanlığa neler getirdiğini ve nasıl bir sistem olduğunu bilmesi gerekir. Aksi halde değişik olaylar karşısında bazen dine daha çok ısınır, bazen de ondan soğuyabilir.

Sonra Allah hakkında söz söyleyip tartışabilmek için, O'nun nasıl bir kudret olduğunu eserlerinde görmek, damgasını taşıyan eşyada O'nun birliğini müşahede etmek gerekir.

Şüphe yok ki Allah (celle celaluhu); zatıyla, hakikatıyla, mahiyetiyle bilinmez. O ancak sıfatlarının tecellileriyle, sanatının mükemmelliğiyle ve kurduğu kusursuz düzeniyle bilinebilir. Bunun için de köklü bilgiye, geniş kültüre ve semavi dinleri iyice bilmeye ihtiyaç vardır. Kur'ân ilgili âyetle bilhassa bu inceliklere dikkatleri çekmekte ve bilgisiz, kültürsüz, belgesiz, kanıtsız ve kitapsız bir boşluk içinde Allah'ın varlığı ve birliği hakkında tartışmaya girmek insanı küfür bataklığına düşürebilir sinyalini vermektedir. Nitekim bu konuda tam bir bilgisizlik atmosferi içinde ortaya çıkanların çoğunun, cehaletten gelen bir cesaret, gurur ve kibirle burun bükerek kendilerini büsbütün küfür çıkmazına soktukları görülmüştür.

Bilgisizlik ile kibir, gurur ve kabalık bir araya gelince katı bir inkâr doğuracağında şüphe yoktur. Böylesine bir tutum ve anlayış insanı dünyada, bilgili ve kültürlü kişiler karşısında küçültür, âhirette de rezil ve rüsvay eder.

Allah (celle celaluhu) kimseye zulmetmez. Çünkü O zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır. Herkes bilgi, beceri, idrak, anlayış, niyet ve inancına göre karşılık görür. Bu da adaletin tâ kendisidir.

Allah'ı Bırakıp Başkasına Tapmak, Aşağılıktır

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

"Allah'tan başka, kendisine ne zarar verecek, ne de yarar sağlayacak

şeylere (taparcasına) yalvarıp yakarır ki bu da uzak bir sapıklığın kendisidir."

İslâm ve onun kitabı Kur'ân her bakımdan insana kişilik kazandırır ve onu kula kul olma aşağılığından kurtarıp Hakk'a kul olma şerefine eriştirir. İnsanın çok mükerrem yaratıldığı ve görünürde her şeyin onun hizmetine verildiği dikkate alınınca, kendisi gibi bir faniye veya kendisinden çok aşağı bir cisme tapması, cidden büyük bir sapıklık ve uzak bir şaşkınlıktır

Cenâb-ı Hak bâtıl ilâhları 13. âyetle yererek portrelerini şöyle çizmektedir:

"Zararı yararından daha yakın olana tapar; taptığı şey ne kötü dost ve yardımcı ve fena yandaştır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bilgisi, belgesi ve aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışanların çok uzak bir sapıklık ve şaşkınlık içinde oldukları belirtildi. Böylelerinin hem dünyada, hem âhirette rüsvay olacakları hatırlatılarak, sahte bir gurur, bilgisizce bir tavırla ortaya çıkıp önemli konular üzerinde konuşmanın kişiyi küçük düşürmekten başka bir şeye yaramayacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını ve idrâkini kullanarak Allah'a imân edenler için âhirette hazırlanan yüksek mükâfatlar konu ediliyor. Sonra da Allah'ın peygambere yardım etmeyeceğini iddia edenlerin manevi bir intihara kendilerini ittiklerine dikkatler çekiliyor. Böylece İslâm'ın hep Allah'ın dini ve son mesajı olarak yaşayacağına, insanlığa rahmet olacağına işaret ediliyor.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ
اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ
هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ

يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

14- Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. Allah şüphesiz ki dilediğini yapar.

15- Kim dünyada da, ahirette de Allah'ın o peygambere asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa, hemen bir ip göğe (tavana) uzatsın, sonra da (nefesini) kessin de bir baksın, kin ve öfkesini giderebilecek mi?

16- İşte böylece biz o (kitabı) çok açık âyetler halinde indirdik. Ve şüphe yok ki, Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz, Esed ve Gatafan kabilelerinin ileri gelenlerinden bir grubu İslâm'a davet etti. Bu sırada sözü edilen iki kabileyle Yahudiler arasında bir anlaşmazlık da bulunuyordu. Buna rağmen onlar şu sebebi ileri sürerek daveti kabul etmediler: "Muhammed'in yardım göreceğini ve üstün geleceğini bilemiyoruz. Ya bir de zayıf, desteksiz ve yardımsız kalır ve Yahudilerle aramız iyice açılırsa, o zaman halimiz nice olur?" şeklinde düşünerek mazeret ileri sürdüler.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Umudunu Kaybedenler

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ

"Kim dünyada da, âhirette de Allah'ın o peygambere asla yardım etmiyeceğini sanıyorsa, hemen bir ip göğe (tavana) uzatsın, sonra da (nefesini) kessin de bir baksın, kin ve öfkesini giderebilecek mi?"

Bâtıl ve küfür dört nala yol alır. Hak ve fazilet emekliyerek ilerler. Küfrün ve bâtılın bu şarlatanlığını ve hızını gören ve hakkın gücünü hesaba katamayan, geleceğinin mutlaka başarıyla dolu olduğunu idrak edemeyenler, her şeyin bittiğini; hakkın ve İslâm'ın yardımsız ve desteksiz kaldı-

1 Lübabu't-te'vil: 283/3

ğını zannederler. Bu da onların kin ve öfkesini artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Bir bakıma manen intihar etmiş olurlar.

Oysa öfkelenmeye, kin beslemeye gerek yok. Çünkü bu iki duygu ile meseleler çözülmez, davalar halledilmez, gerçekler anlaşılmaz. Düşünerek, araştırarak, aklı kullanarak ve sonra da birleşerek, anlaşarak; plânlı ve programlı hareket ederek çözüm yolları bulunur.

Bir zamanlar Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın etrafında az bir grup insan görüp umutsuzlananlar olmuştu. Oysa Rasulullah (aleyhisselam) hedefine doğru emin adımlarla yavaş yavaş ilerliyordu. Çok geçmeden büyük bir güç oluşturdu da inanmayanları şaşkına çevirdi.

Günümüzde de anti İslâmi güçlerin ve gtupların; ateist ve maddecilerin dört nala yol aldıklarını, ortalığı velveleye verdiklerini görenler, İslâm'dan yana ümitsizleniyor ve bazen için için öfkelenip ne diyeceğini bilemiyorlar. Oysa haktan yana olanların İslâm'ın rahmet gölgesinde bir araya geldikleri gün, zafer mutlaka İslâm'ın olacak ve bâtıldan önce hedefine kavuşacaktır. Bu öyle bir ilâhi sünnettir ki, -şartlar gerçekleştiği günşaşmadan hükmünü yürütür.

İşte Kur'ân bize bu sünneti çok açık ve kesin çizgileriyle bildiriyor. Böylece sünnetullaha uyanları, Allah (celle celaluhu) dilediği takdirde doğru yola eriştireceğine atıfla, insanla Allah arasındaki imkân ve irâde sınırına işarette bulunuyor.

Nitekim düne kadar İslâmiyet hakkında ümitlerini yitirenler, bugün onun büyük bir gelişme halinde olduğunu görünce şaşırıyorlar ve bunca muhaliflerine, düşmanlarına ve engelleyici faktörlere rağmen bu gelişmenin sır ve hikmetini bir türlü anlayamıyorlar. Çünkü Kur'ân'ı okumuyor, ondaki beyânları öğrenmiyorlar.

Bugün gerek İslâm âleminde, gerek Batı ülkelerinin birçok kesimlerinde, gerekse Amerika'da İslâmiyet'e ve onun kitabı Kur'ân'a hayranlık duyanlar gün geçtikçe artmakta; isim yapmış ilim adamları Kur'ân-ı Kerim'in bütünüyle ilâhi olduğunu anlamakta ve onun çağların, medeniyetlerin ve ilmi buluşların önünde yürüdüğünü bütün samimiyetleriyle dile getirmektedirler. Çünkü hak hâlis altın madeni gibidir, ona bakır veya âdi bir maden nazarıyla bakanlar olsa bile, çok geçmeden gerçek altın olduğunu anlayanlar ortaya çıkar ve değerinden hiçbir şey kaybetmeden hayranları-

nın umut kaynağı olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her türlü inkâr ve şüpheyi atıp dosdoğru iman edenlere verilecek mükâfatlara değinildi. Sonra da Allah'ın Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ı dünyada da, âhirette de yardımsız bırakmayacağı belirtilerek, İslâm'a hizmette bulunmak isteyenlere büyük bir ümit, aşk ve şevk havası estirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, çeşitli dinlere ve inançlara bağlı olanlardan her birinin kendini haklı saymasıyla ve diğerini de bâtıl kabul etmesiyle ihtilâfın halledilemeyeceğine parmak basılıyor. Önyargıdan, şartlanmış bir düşüneeden, yıkanmış bir beyinden sıyrılmadıkça, gerçeği bulup tesbit etmenin mümkün olamayacağına işaret ediliyor ve o takdirde mevcut ihtilâfların ancak âhirette ilâhi adalet huzurunda çözüleceği, haklının haksızdan ayırt edileceği haber veriliyor. Sonra da inkarcı ve şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek için varlık âleminde olan her şeyin Hakk'a secde ettiğine temas edilerek ilâhi kudreti eşyada görmeleri isteniliyor. Arkasından, aklını, idrâkini kullanmayıp küfür üzere ölenlere âhirette nasıl bir ceza verileceği tasvir edilerek inkarcılar bir defa daha uyarılıyor. İmân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler ise, âhiretteki ebedi saadet yurduyla müjdeleniyor.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ
فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ
وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ
مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾ هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ
فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ

الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ
حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا
عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا
إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

17- Dosdoğru imân edenler, Yahudiler, Sâbiiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve Allah'a ortak koşan (putperestler) var ya, Allah şüphesiz ki kıyamet günü bunların arasında (haklıyı, haksızı) ayırıp hükmedecektir. Çünkü gerçekten Allah her şeye şahittir.

18- Görmez misin ki, göklerde olanlar, yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan bir çoğu Allah'a secde ederler. (İnsanlardan) çoğunun da üzerine azap hak olmuştur. Allah kimi değersiz kılıp aşağılarsa, onu, saygı gösterip ağırlayan bulunmaz. Şüphesiz ki Allah dilediğini yapar.

19- İşte birbirine hasım iki grup, Rableri hakkında çekişip tartışırlar. (O'nu) inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başları üzerine de kaynar su dökülür.

20- Bununla, karınlarında olan şeyler ve derileri eritilir.

21- Ve onlara (vurulacak) demirden gürzler de vardır.

22- Ne kadar bir üzüntü ve elemden dolayı ateşten çıkmak isteseler; oraya geri çevirilirler ve "yakıcı azabı tadın" denilir.

23- Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akıp duran Cennetlere yerleştirir; orada altından (yapılmış) bileziklerle, incilerle süslenecekler; oradaki elbiseleri ise ipektir.

24- Bunlar sözün güzeline, nezihine eriştirilmişlerdir; her an her tür-

lü güzel övgüye lâyık (olan Allah)ın yoluna iletilmişlerdir.

İNİŞ SEBEBİ

Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanlardan her biri kendi dinlerinin daha üstün olduğunu iddia eder ve bu hususta Müslümanlarla tartışırlardı.

O sebeple 19. âyet indirildi.[1]

Bedir Savaşı'nda birbirine hasım olan Hz. Hamza ve taraftarları ile müşriklerden Utbe ve arkadaşları Rableri hakkında önce tartıştılar, sonra da vuruştular. Bu âyet o sebeple indi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Hac suresi, iki secde ile diğer surelerden üstün tutulmuştur."[3]

"Âdemoğlu secde âyetini okuyunca, şeytan ağlayarak uzaklaşır ve şöyle der: "Yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secde ile emrolundu, emre uyup secde etti de o sebeple ona Cennet verildi. Ben secde ile emrolundum, ama direttim, secde etmedim. Bu yüzden Cehennemlik oldum."[4]

"Dünyada (erkeklerden) ipek kumaş giyinen kimse, onu âhirette giyemez."[5]

Hak Birdir, Bölünmez

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ

"Dosdoğru iman edenler, Yahudiler, Sabiler, Hristiyanlar.

İlgili âyette sıralanan gruplardan her birinin kendi anlayış ve inancına göre haklı olduğunu savunması, diğerlerinin haksızlığını iddia etmesi anlamına gelmektedir. Kur'ân bu vadide altı sınıfı anmaktadır. Bunların dışında kalan dinler, mezhepler, farklı iddialar ve düşünceler, inanç bakı-

---

1 Lübabu't-te'vil: 283/3

2 Esbab-ı Nüzuli'l-Kur'ân:87 - İbn Kesir: 3/212

3 Müslim/İman: 133 - İbn Mâce/İkamet: 70 - Ahmed: 443/2

4 Tirmizi/Cumua: 54

5 Buhari/Libas: 25 - Müslim/Libas: 11, 21 - Tirmizi/Edeb: 52 – İbn Mâce/Libas: 16 - Ahmed: 1/20, 36, 37, 39-2/209-3/23-4/5,156

mından bunlardan birine benzerlik arz edeceğinden onların isminden söz edilmesine gerek görülmemiştir.

Oysa "hak" denilen şey, birdir, birkaç değildir. Aynı zamanda bölünmeyi de kabul etmez. O halde bu sınıfların hangisi hak üzere bulunuyorsa, diğerleri bâtıl demektir. Cenab-ı Hak bu gerçeğe dikkatleri çekiyor ve bâtılı temsil edenler, bâtılda ısrar ettiklerine, hakem de kabul etmediklerine göre, kıyamet gününde kendi adalet divanında hakkı bâtıldan ayırıp gereken hükmü vereceğini hatırlatıyor. Böylece hak üzere olan Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve arkadaşlarına bu konuda tartışmaya girmenin bir yararı olmayacağına işarette bulunuyor.

Bu sınıfların kısaca açıklanması:

1- Dosdoğru imân edenler...

Bunlar, kendi zamanlarında hak dini kabul edip o dinin ölçü ve şartlarına göre Allah'a imân edenlerdir. Son olarak da bütün dinleri yürürlükten kaldıran ve Allah'ın insanlığa son mesajı olma özelliğini taşıyan İslâm dininin getirdiği bütün esaslara dosdoğru inanan Müslümanlar kasdedilmektedir.

2- Hâdu (Yahudi olanlar)

Bu, Yakub Peygamber'in Yahuda adlı oğluna nisbet edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Sonraları Musa (aleyhisselam)'ın dinine bağlı olanlar hakkında isim olarak kullanılmıştır.

Yahudilerden de Hz. Muhammed (aleyhisselam)'dan önce, Tevrat'a göre dosdoğru amel edenlerin ilâhi inayet ve rahmete lâyık olduklarında şüphe yoktur. Allah'ın son kitabı Kur'ân indirildikten ve son Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam) gönderildikten sonra artık Yahudilerin Tevrat ile amel etmelerinin doğru olmayacağının bilinmesi gerekmektedir. Aksi halde Allah'ın kıyamet gününde haklıyı haksızdan, hakkı bâtıldan ayırt edeceği ve hakk'ı kabul etmeyenleri elim bir azaba uğratacağı muhakkaktır.

3- Nasârâ (Hristiyanlar)

Bu ismin, daha önce de belirttiğimiz gibi. Nasıra kasabasına nisbet edilerek kullanıldığını söyleyenler çoğunluktadır. Aynı zamanda "yardım" ve "zafer" anlamına gelen "nusrat" kökünden türetildiğini söyleyenler de

olmuştur.

4- Sâbiin (Sabiiler)

Daha önce Bakara suresinde belirtildiği üzere, ilim adamları Sâbiilerin hangi din üzere oldukları hakkında farklı tesbit ve yorumlarda bulunmuşlardır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Meleklere ibâdet edenler ve kıbleye yönelenler.

b) Zebur okuyup ona göre amel edenler.

c) Şehristani'ye göre: İbrahim (aleyhisselam)'a karşı olup yıldızlara tapanlar.

Şüphesiz asr-ı saadette yaşamakta olan Sâbiiler böyle idiler. Günümüzde yapılan ciddi tesbitlere göre ise, Sabiiler kendilerinden olmayan birinin dinlerine girmesine asla müsaade etmezler. Kendilerinden birinin başka bir dine girmesine de rıza göstermezler.

Yahudi-Hristiyan karışımı bir din inancı taşıdıkları da iddia edilir.

Günümüzde ise, Mandeiler ve Subbalar olarak iki kola ayrılan Sabiilerin birinci kolunun putcu, ikinci kolunun ise tek Allah inancı taşıyan kişiler oldukları sanılmaktadır.

Hepsi de Hz. Âdem (aleyhisselam)'ın getirdiklerine inandıklarını söylerler. Hz. Şit ve İdris (aleyhisselam)'ın emirlerini yerine getirdiklerini savunurlar. Bu arada da son seçkin peygamberlerinin Hz. Zekeriya (aleyhisselam)'ın oğlu Hz. Yahya (aleyhisselam) olduğunu ifade ederler.

Tek, ezeli ve ebedi olan Allah'a imân ettiklerini de belirtirler. Ruhlarını saflaştırmak suretiyle Allah'a ulaşacaklarını düşünürler. Onlarca ruh temizdir. Ruhlar eşyayı meydana getirir ve bir halden başka bir hale geçerler.

Kutsal saydıkları kitaplarının en önemlisinin adı "el-Kenzâ"dır. Bu "kutsal kitab"ı şeyhleri dışında kimse okuyamaz ve yorumlayamaz.

Sâbiiler'in iki ayrı ibâdet yeri var: Birincisi kubbesini göğün oluşturduğu tabiat, ikincisi ise içinde yıldızları temsil eden putların bulunduğu mabed. Bağdat'taki tek mabetleri "Mende" adını taşıyor.

Sabiiler senenin günlerine taksim edilmiş olarak otuz gün oruç tutarlar. Akarsu ile abdest aldıktan sonra da bir çeşit namaz kılar veya duâ

ederler.

Bütün bu tesbitlerden çıkaracağımız sonuç şudur:

Günümüzdeki Sâbiiler'de tam anlamıyla" "Tevhid inancı" yoktur. Yıldızlara ve kendilerine göre birtakım putlara tapmak suretiyle "müşrik" sayılırlar. Aynı zamanda animizme yani ruhu hem hayat olaylarının, hem de akıl olaylarının aslı sayan sisteme yakın bir inançları söz konusudur.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den önce, bunlardan Yahya Peygamber'e inanıp İsâ (aleyhisselam) şeriatıyla amel edenlerin mü'min olduklarında şüphe yoktur. Nitekim Bakara suresi 62. âyette buna temas edilmektedir. Bugün için hepsinin İslâmi sistem dışında bulunduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.[1]

5- Mecusiler

Mecusilerin kimler oldukları hakkında klâsik tefsirlerimizde farklı tespitler yapılmıştır. Kimine göre: Güneşe, aya ve ateşe tapanlardır. Kimine göre ise: Allah'a eş-ortak koşanlardır. Kimine göre de: Zerdüşt dinine mensup olanlardır. Zira Zerdüştlüğ'e göre: İnsanların ve bütün kâinatın kaderine hâkim olan iki büyük ilâhi kudret vardır. Şamanlığın "yersu" ve "göksu"larına benzeyen bu iki kudretten biri "Hürmüz", öteki "Ehrimen"-dir. İnsanları ebedi saadete ya da ebedi azaba ulaştırmak için bu iyilik ve kötülük tanrıları devamlı savaş halindedirler. İyilik tanrısı Hürmüz; güneş, ışık ve aydınlık hâlinde; kötülük tanrısı Ehrimen ise karanlık ve ıstıraplar halinde şekillenmişlerdir.

O bakımdan Mecusilerin aydınlığa fazla rağbet edip ateşe tapmalarının bu dine bağlı olmalarından kaynaklandığı söylenir.

Böylece genel anlamda dinler beş grupta toplanıyor. Beşi şeytani, biri Rahmâni oluyor.

Varlık Âlemi Secde Halindedir

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ

"Görmez misin ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'a secde ederler."

Bilindiği gibi "secde" daha çok şu iki mânaya delâlet eder: Biri, ilâhi

1 Bakara suresi: 62. ve Mâide suresi: 18-69. âyetlerin tefsiri

kanunlara baş eğmek; diğeri, Yüce Yaratan'a itaat ve ibâdet idrâki içinde eğilip alnı yere koymaktır.

O halde göklerde ve yerde olan kimseler -ki bunlar meleklerle insanlar ve cinlerdir- ikinci anlamda Hakk'a secde etmektedirler. Güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlardan her birinin hilkat özelliği doğrultusunda amacına yönelik olarak -sünnetullah gereği- hizmetlerini sürdürmesi, birinci anlamda bir secdedir.

İnsanların birçoğu ise, bu birinci manayla hayat kanununa uyduğundan ister istemez secde etmektedirler; ikinci mânayla değil. O yüzden insanların çoğu ikinci anlamda secde etmedikleri sebebiyle azabı hak etmektedirler.

Birinci mânayla secde eden Güneş, yaratıldığı günden beri belli bir merkezde hareket etmekte ve kendi etrafındaki gezegenleri çekim kanunuyla tutmakta; aynı zamanda devamlı surette enerji vermektedir. Böylece Güneş, ilâhi kanuna baş eğmekte ve yaratıldığı amaçtan sapmamakta, istenilen hizmeti vermektedir. Ay'ın durumu da buna benzer bir anlamdadır. Dağlar, ağaçlar ve diğer canlı-cansız varlıklar da böyle. Buna bir misal daha verelim:

Nehirlerde ve göllerde yaşayan canlıların, çok soğuk bir mevsimde suyun donması neticesi nasıl yaşayabildiklerini incelersek, buzlaşan suyun ister istemez ilâhi kanuna uyduğunu, O'nâ secde ettiğini rahatlıkla anlarız. Bilindiği gibi, cisimler ısınınca hacimleri genişler. Buzlaşıp katılaşan suda hâkim olan kanun bunun tam tersine. İlim adamlarının yaptıkları ciddi tesbitler bize şu bilgiyi vermektedir:

"Evvelâ bütün cisimlerin aksine ona bu tabiatı veren nedir veya kimdir? Suyun kendi idraki mi? Sonra bunun hikmeti ve faydası nedir? Buzun tabiatı böyle olmayıp da, diğer cisimler gibi soğuyunca hacmi küçülse ne olurdu?

Buzun testileri, madeni kapları ve su şebekelerini patlatan bu özelliği nehir ve göllerle buz denizlerinde su içindeki mahlukatın hayatını sürdürmelerinin baş şartıdır. Meselâ kışın Tuna Nehri donmakta ve uzun müddet bu hal devam etmektedir. Yine Yaratan'ın eşyaya verdiği bir özellik olarak karalar suya nazaran daha erken donduğu için nehrin yüzünde meydana gelen kalın buz tabakası yanlara doğru genişlerken, donmuş karayı ite-

meyeceğinden mecburen kubbe şeklinde yukarıya doğru bombeleşmekte, nehrin su sathı ile buzun alt yüzü arasında çok büyük bir hava boşluğu bırakmaktadır. Bu durum, nehir suyunun altta rahatça akıp gitmesini sağladığı gibi, nehirdeki canlıların oksijen ihtiyacını da bir kesinti olmaksızın sağlamaktadır. Buz denizlerinde de durum aynıdır. Suyun buz haline gelirken ortaya çıkan ve diğer hiçbir maddede görülmeyen bu zıt özellik, acaba şuursuz olan suyun kendiliğinden var ettiği bir özelliktir denilebilir mi?"

Şüphesiz böyle bir iddia çok gülünç olur. O halde suyun bu özelliği ilâhi hilkat kanunundan kaynaklanmakta ve her haliyle Hakk'a secde ederek O'nun kudretine râm olmaktadır. İşte suda meydana gelen bu fiziksel olay, onun Hakk'a secde etmesi anlamına gelmektedir.

İnsanın Bağlı Bulunduğu Hilkat Kanunu

Hayvanlar bağlı bulundukları hayat kanunlarına ve hilkatlerindeki özelliklerine içgüdüleriyle ve İmam Rabbani'ye göre, meleklerin ilhamiyle uyar ve uyum sağlarlar. Hayatlarını sürdürebilmeleri için bu onlar için şarttır. O bakımdan hayvanlar hayat kanunlarına ve hilkatlerinin özelliğine uymakta yanılmazlar. Yanılmadıkları için de mutludurlar, hatasızdırlar.

İnsanlara gelince, onların içgüdüden ziyade akıl ve idrâkleriyle hilkat kanununa uymaları ve uyum sağlamaları gerekir. Bu onlar için mutlu ve aziz olmanın tek yoludur. Semavi kitapların hepsi ve gönderilen her peygamber, insan aklına yardımcı olup bu kanunları tanıtmaya çalışmışlardır. Onların talimatına uyanlar huzura kavuşuyor, kendilerini mutlu ve şerefli olma düzeyine getirmiş bulunuyorlar. Uymayanlar ise kendilerini şüpheye, huzursuzluğa, kararsızlığa ve ümitsizliğe itmiş oluyorlar ve zaman geliyor ki, mükerrem yaratılan varlıklarını aşağıların aşağısı yapıyorlar.

Kur'ân-ı Kerim bu gerçeğe işaret ederek diyor ki:

"Allah kimi değersiz kılıp aşağılarsa, ona saygı gösterip ağırlayan bulunmaz."

Bu gerçeği ve bağlı bulunduğu hikmeti idrâk etmeyenler, Allah, din, âhiret ve hesap hakkında inkâr hastalığına yakalanıp hem bocalarlar, hem de bilgisizce tartışıp dururlar. Aslında böyle bir tutum ve tartışma ateşten elbise olmaktan başka bir şey değildir.

Kıyamet gününde, dünyada iken imân edip hilkat kanunlarına uyan-

larla, onların aksine bir yol izleyenlere amellerine uygun ceza ve mükâfat verileceği, çok uyarıcı ve yönlendirici bir anlatımla açıklanıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, çeşitli dinlere ve inançlara bağlı olanlar arasında gerçek ayrımı Allah'ın yapacağı kıyamet gününde hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayırt edeceği açıklandı. Arkasından inkarcılarla şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek için, Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden belgelere dikkatler çekildi, gereken ön bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kutsal Kabe'nin Allah'a ibâdet için İbrahim Peygamber'e verilen ilâhi talimatla inşa edildiği anlatılıyor ve buna rağmen müşriklerin o kutsal mabedi amacından saptırdıkları konu edilerek gereken uyarılar yapılıyor. Sonra da Kabe'de nasıl ibâdet edileceğinin bazı önemli hususları açıklanarak mü'minlere bilgi veriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ
نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ
بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّنْ
فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ
عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ
عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ
﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

386

25- O inkâr edenlere, Allah yolundan ve içinde yerlisi ve misafiri eşit tutulan Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara; içinde haksızlık yaparak dinsizliğe yeltenen kimselere elbette elem verici azaptan tattıracağız.

26- Hani bir vakit Beytü'l-Haram'ın yerini İbrahim'e hazırlattık da

ona, "Bana hiç bir şeyi ortak koşma, evimi tavaf edenlere, (onda) ayakta duranlara, rüku' ve secde edenlere tertemiz tut" demiştik.

27- İnsanlar arasında Hacc'ı ilân et de yaya olarak, arık binekler üzerinde her uzak vadiden, yoldan sana gelsinler.

28- Tâ ki kendileri lehine birtakım menfaatlere şahit ve hazır olsunlar. Allah'ın onlara rızık olarak sunduğu eti yenen hayvanlara (kurban etmelerine) karşılık belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar. Siz de onların etinden yeyin ve sıkıntıya uğramış fakirlere yedirin.

29- Sonra da (saçlarını, tırnaklarını kesip üst-başlarındaki) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve (yeryüzünde Allah'a ibâdet için) ilk kurulan Beyt'i tavaf etsinler.

İLGİLİ HADİSLER

"Ey Abdülmenafoğulları! Beytullah'ı tavaf etmek ve herhangi bir saatte, gece olsun, gündüz olsun namaz kılmak isteyen hiç kimseye engel olmayın."[1]

"Harem dahilinde yiyecek maddelerini ihtikâr etmek, ilhaddır (zulüm ve isyandır, ilâhi sınırları aşmaktır)."[2]

"Ey insanlar! Gerçekten Allah size haccı farz kıldı. Artık haccedin."[3]

"Gelecekte Kureyş'ten bir adam Beytü'l-Haram'da zulüm ve tuğyanda bulunacaktır. Eğer onun işlediği bu günah insanlarla cinlerin günahları karşılığında tartılsa, elbette o ağır gelecektir."[4]

Mescid-i Haram İbâdete Kapalı Tutulamaz

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

"O inkâr edenlere, Allah yolundan ve içinde yerlisi ve misafiri eşit tu-

1 Müsned-i Ahmed: 4/80

2 Ebu Dâvud/Menâsik: 89

3 Müslim/Hac: 412 - Nesâi/Menâsik: 1 - Ahmed: 508/5

4 Müsned-i Ahmed: 68/1

tulan Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara... elem verici azaptan tattıracağız."

Yeryüzünde Allah'a ibâdet için ilk konulan mabet, şüphesiz ki, Beytü'l-Atik (kadim mâbed olan Mescid-i Haram), imân eden bütün insanların ortaklaşa hakkıdır. İmân edenlerden maksat, İslâmiyet'i din olarak seçen mü'minlerdir. Bunları orada ibâdetten alıkoymaya hiç kimse yetkili değildir. Kur'ân böyle bir engellemede bulunanlara elem verici bir azabın tattırılacağını haber veriyor. Aynı zamanda sözü edilen ibâdette bulunma hakkı hususunda Mekke'de oturanlarla taşradan gelenler eşittirler. Birine öncelik tanınmaz; diğerinin ibâdeti, ilgisi küçümsenmez. Çünkü orası İslâm birliğinin odağı, ilâhi rahmetin kaynağı ve peygamberlerin yüz sürüp saygı duyduğu mahfildir.

Mü'minleri Beytü'l-Haram'dan alıkoymanın çeşitleri:

a) Mekke sakinlerinin bu kutsal yeri sadece kendilerine tahsis edip taşradan gelenlere müsaade etmemeleri,

Nitekim Kureyş müşrikleri, Hudeybiye yılında Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın oraya girmesine engel olmuşlardı.

b) Hac yolunda tehlike oluşturmak ve böylece gidenleri korkutup geri dönmelerine sebep olmak,

c) Bulundukları ülkede -zorunlu bir sebep olmadığı halde- gidenlere müsaade etmemek bu cümledendir.

Beytü'l-Haram'ın İbrahim Peygamber'e Hazırlatılması

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

"Hani bir vakit Beytü'l-Haram'ın yerini İbrahim'e hazırlattık da..."

Yıllarca müşriklerin istilâsına uğrayan ve o sebeple içinde Tevhid Kandili yanmaz olan Kabe'yi, Allah (celle celaluhu) yeniden ihya edip mü'minlerin ibâdetine merkez ve odak olarak hazırlatmayı murat etti. Hanif dininin baş mümessili, tevhid dininin koruyucusu ve savunucusu İbrahim Peygamber'i görevlendirdi. Daha doğrusu bu şerefi O'na lâyık gördü. Böylece o kutsal mabedi uzaktan ve yakından, yaya ve binekle gelen; ayakta durup duâ eden ve tavaf yapanlara; rüku ve secde edenlere tertemiz tutmasını emretti.

Unutmamak gerekir ki, Kur'ân'daki bu hitap özellik arz ediyorsa da taşıdığı emir genellik arz etmektedir. Yani kıyamete kadar Kabe'nin ve dolayısıyla hırsızlık ve benzeri tehlikeler olmadığı zaman, özellikle de namaz vakitlerinde bütün mabetlerin tertemiz ve açık tutulması farzdır.

Âyetin açık delâletinden, şu hükümler anlaşılmaktadır:

a) Kabe'nin Allah'a ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a dosdoğru imân eden her mü'mine açık tutulması,

b) Oraya ibâdet için gitmek isteyen her mü'mine izin verilmesi,

c) Kabe'nin her zaman tertemiz tutulması,

d) Tamire ihtiyaç görüldüğünde tamir edilmesi farzdır.

Aynı zamanda orası her insan için açık tutulup kimine belli bir ilgi ve makam tahsis edilmemesi; oraya haccedenlerin tertemiz gitmesi ve bulundukları süre içinde temizliğe riâyet etmeleri vaciptir.

Mü'minlerin Kabe Konusunda Kendi Lehlerine Sağlayacakları Menfaatler

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ

"Tâ ki kendi lehlerine birtakım menfaatlere şahit ve hazır olsunlar.."

İbâdet için kutsal Kabe'ye giden mü'minlerin kendi lehlerine sağlayacakları menfaatler, maddi ve manevi olmak üzere şöyle sıralanabilir:

1- Yeryüzünde yaşayan mü'minlerin birbirleriyle tanışması,

2- İlim adamlarının bir araya gelip günün önemli meselelerini görüşerek İslâm potasında şekillendirmesi,

3- Bütün dertlerin tek dert hâline getirilmesi,

4- İslâm ülkeleri arasında ekonomik güç oluşturulması; ithalat ve ihracata zemin hazırlanması ve hız verilmesi,

5- İslâm düşmanlarına karşı ortak savunma plânı hazırlanması,

6- Geri kalmış İslâm ülkelerine gereken desteğin sağlanması,

7- Günah kirlerinden arınma imkânı elde edilmesi ve ruhen gelişme idrâkine erişilmesi,

8- Âhiret'ten müstesna bir tablo oluşturup, ölmeden önce ölme sırına erişilmesi,

9- Bir süre dünya dağdağasından uzak kalıp kalbi mâsivadan temizleyerek iç huzuruna kavuşulması bunlardan bir kısmıdır.

Belli Günlerde Kurban Kesmek ve Tekbir Getirmek

وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

"Allah'ın onlara rızık olarak sunduğu eti yenen hayvanlara karşılık belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar."

Hacda vacip olan kurbanı -şükür olsun diye- belli günlerde boğazlayıp sık sık "Tekbir" getirmek ve öylece Allah'ı anmak; aynı zamanda kesilen hayvanlardan hem yemek, hem de fakir ve muhtaçlara yedirmek, kulun Allah'a olan imân ve teslimiyetinin sadakatini simgeler. Kurbandan sonra ciddi bir temizlik yaparak ruh ve bedeni arındırmayı birleştirip bütünleştirmek haccın anlamına başka bir anlam katar ve onu kemal derecesine doğru yükseltir. Ayrıca hac ve ibâdetle ilgili bir nezir (adak) varsa onu da yerine getirmek vacibdir. Bunda da ayrı bir sadakat manası söz konusudur.

FIKHI YÖNÜ

Kurban günleri hakkında müctehid imamların farklı tesbit ve ictihatları olmuştur:

a) İmam Mâlik, İmam Ebu Hanife, İmam Ahmed b. Hanbel ve İmam Sevri'ye göre: Üç gündür.

Bunların dayanağı, Ebu Hureyre (radıyallahu anh) ile Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den nakledilen sahih rivayettir.

b) İmam Şafii'ye ve bir de İmam Evzâi'ye göre: Dört gündür. Bu ikisinin delil ve dayanağı ise, Hz. Ali (radıyallahu anh), İbn Abbas (radıyallahu anh) ve İbn Ömer (radıyallahu anh)'den yapılan rivayettir.

Kurban kesme vakti ne zamandır?

Bayramın birinci günü fecir doğduktan sonra başlar; bayram namazı kılındıktan sonra yerine getirilir. Nitekim:

"Kim namazdan sonra keserse, ibâdetini tamamlamış ve Müslümanların sünnetine uymuş olur." mealindeki Berâ' b. Âzib (radıyallahu anh)

rivayeti, yani ondan rivayet edilen hadis bu konuda delil ve dayanak olarak alınmıştır.

Cuma ve bayram namazları kılınmayan yerlerde ise, kurbanlık hayvan sabah namazından sonra kesilir.

Mescid-i Haram'dan maksat nedir?

Bu konuda müctehid imamların farklı tesbit ve görüşleri söz konusudur. Kimine göre, bundan sadece Mescid-i Haram, yani Kabe kasdedilmiştir; kimine göre ise, Mekke'de haram sınırları içinde olan bütün yerler kasdedilmiştir. Birincilerin görüşüne göre, Mekkeliler evlerini gelen hacılara kiraya verebilirler, bunda bir sakınca yoktur. Tabiinden Alkame ve Mücâhid aynı görüştedirler. İkincilere göre ise, haram dahilindeki bütün topraklara gelen hacılar da sahiptirler, yerli halk ile bu hususta eşit haklara sahiptirler. O bakımdan Mekkelilerin evlerini kiraya verip ücret almaları haram veya mekruhtur. Tabii bu eşitlik sadece hac mevsimiyle kayıtlıdır. Günümüzde ise, birincilerin görüş ve tesbitine göre amel edilmekte ve işlem yapılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTİ

Yukarıdaki âyetlerle, kutsal Kabe'nin sırf Allah'a ibâdet için İbrahim (aleyhisselam)'a hazırlatıldığı belirtildi. O bakımdan Kabe'nin tertemiz tutulması ve her mü'mine açık olmasının gereği üzerinde duruldu. Sonra da hac ibâdetinin mü'minlere sağlayacağı menfaatlere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hac hakkında belirtilen hususlara uyulması konu ediliyor. Allah'a ortak koşanların nasıl boşlukta kaldıkları anlatılarak, Kabe'de ibâdet için konulmuş alâmetlere saygı gösterilmesi emrediliyor. Kesilecek hayvanların üzerine Allah'ın adı anılarak öylece kesilmesinin vücubu belirtiliyor. Sonra da kesilen kurbanlık hayvanlardan amacın ne olduğuna parmak basılarak bu konuda mü'minler aydınlatılıyor.

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِنْدَ رَبِّهٖ ۗ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ
الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا
قَوْلَ الزُّوْرِ ۙ ﴿٣٠﴾ حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِيْنَ بِهٖ ۗ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا

خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

30- İşte (Hac ibâdeti) budur. Kim Allah'ın yasakladığı hususlara, yapılmasını emrettiği şeylere saygılı olur da gereğini yerine getirirse, bu onun için Rabbinin yanında daha hayırlıdır. Size (yenilmesi haram olduğu Mâide suresinde) okunarak bildirilen şeyler müstesna olmak üzere davarlar helâl kılınmıştır. O halde Allah'a (O'nun hak dinine) yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklasın; yalan sözden kaçının.

31- Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifleri (O'nun birliğini tanıyan mü'minler olun). Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o gökten düşüp de kuş onu tutarak kapıyor veya rüzgar onu ücra bir yere sürükleyip atıyor (gibi kendini boşlukta hisseder).

32- (Gerçek) budur. Kim Allah'ın ibâdet için koyduğu alâmet ve ölçülere uyup saygı gösterirse, şüphesiz ki bu kalblerin takvası (Allah'tan

korkup saygısızlıktan sakınması)dır.

33- Sizin için onlarda belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra da (boğazlanıp dağıtılacakları) yerleri Beytü'l-Atik'dir.

34- Her ümmete nüsük (ibâdet) mâhiyetinde kurban kesmeyi meşru' kıldık; tâ ki Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğu davarların üzerine Allah'ın ismini anıp (öylece boğazlasınlar). İlahınız bir tek ilâhtır. Artık ona (müslimler olarak) teslim olun. Tevazu, gönül yatışkanlığı ve ürpertisi içinde Allah'a yönelenleri müjdele!

35- Onlar ki, Allah anıldığı zaman kalpleri korku ve saygıdan titrer; kendilerine dokunan şeye (sıkıntı ve üzüntüye) karşı sabrederler; namazı vaktinde kılarlar ve kendilerine sunduğumuz rızıktan (Allah için) harcarlar.

36- Kurbanlık develeri de sizin için Allah'a ibâdet nişanelerinden kıldık. Sizin için onda hayır vardır. O halde bir dizi halinde (ayakta) boğazlanırken üzerlerine Allah'ın ismini anın; yanüstü yere yıkılınca da onlardan yeyin ve hem kanaat edip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin. İşte böylece biz, onları size boyun eğdirdik, ola ki şükredersiniz.

37- Boğazlanan kurbanlık hayvanların ne eti, ne de kanı elbette Allah'a ulaşmaz; ama Allah'a ulaşacak olan, sizin takvan izdir. Böylece Allah size doğru yolu, ibâdet ölçüsünü gösterdiğinden O'na tekbir getirip ulu-lamanız için bu hayvanları sizin buyruğunuza baş eğdirdi; sen iyiliği huy edinenleri müjdele!

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz buyurdu ki:

"Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" Biz de: "Evet, ya Rasulallah!" dedik. Buyurdu ki:

"Allah'a ortak koşmak ve ana-babaya karşı gelmektir."

Sonra diz üzeri kalkıp şöyle ilâve etti:

"Yalan sözden sakının, yalan yere şahitlikten sakının!" Bu cümleyi o kadar tekrarladı ki biz, "Keşke sussa" diye temennide bulunduk.[1]

---

1 Buhari/Edeb: 6, İmân: 16, Vasayâ: 23, Tıb: 48, Hudud: 44 - Müslim/İmân: 143, 144 - Ebu Dâvud/

"Ey insanlar! Yalan yere şahitlik, Allah'a ortak koşmaya denk tutulmuştur."[1]

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir adam kurbanlık devesini sürüp götürüyordu. Peygamberimiz (aleyhisselam) ona: **"Devene bin!"** diye seslendi. Adam: "Ya Rasulallah! Bu kurbanlıktır" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona:

"Allah iyiliğini versin, bin ona.." buyurdu ve bu sözünü iki veya üç defa tekrarladı.[2]

Bir defasında Ashab-ı Kiram sordu :

- Ey Allah'ın Rasulü! Bu kurbanlar nedir?

- **Babanız İbrahim (aleyhisselam)'ın sünnetidir,** buyurdu.

- Ondan bize ne (gibi ecir) var? diye sordular.

- **Her kılına karşılık bir sevap vardır,** buyurdu.[3]

"Âdemoğlu Kurban Bayramı'nda -Allah yanında- kan akıtmaktan daha sevimli bir amelde bulunamaz. Şüphesiz ki, kurbanlık hayvan kıyamet günü boynuzuyla, tırnaklarıyla, kıllarıyla birlikte gelir. Akan kan yere düşmeden Allah'ın yanındaki yerini alır. O halde kurban kesmekle kendinizi hoş (ve müsterih) tutun."[4]

Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh) diyor ki:

- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'le birlikte Kurban Bayramı namazını kıldıktan sonra O'nun bir koç getirip keserken şöyle duâ ettiğini işittim:

"Bismillahi, vallahu ekber. Allahım! Bu benden ve ümmetimden

Vasaya: 10 - Tirmizi/Büyu': 3, Tefsir: 4/4 - Nesâi/Tahrim: 3 - Ahmed: 2/362-3/131-4/227

1 Tirmizi/Şehadat: 3 – Ebu Dâvud/Akziye: 15 - İbn Mâce/Ahkâm: 32 - Ahmed: 4/178, 233, 321, 322

2 Buhari/Hac: 112, Edeb: 95 - Ebu Dâvud/Menâsik: 17 - Tirmizi/Hac: 72 - Nesâi/Hac: 73 - Taberâni/Hac: 144 - Ahmed: 3/99

3 İbn Mâce/Adâhi: 3 - Tirmizi/Adâhi: 1 - Ahmed: 4/368-5/250, 265

4 İbn Mâce/Adâhi: 3

kurban kesmeyenlerden taraf (sunulan) bir kurbandır."[1]

İbn İshak da Peygamber (aleyhisselam)'ın kurban keserken şu duayı okuduğunu nakletmiştir:

"Yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, Hakk'a yönelerek çevirdim. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim. Şüphesiz ki benim namazım, ibâdetim, dirimim ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. O'nun ortağı yoktur ve ben böyle (demekle) emrolundum; ben Müslümanların ilkiyim. Allahım, bu sendendir ve senin içindir; Muhammed'den ve Onun ümmetindendir."[2]

"Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar."[3]

Allah'ın Haram Kılıp Yasakladığı Şeylerden Kaçınmak

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهٖ

"İşte (hac ibadeti) budur. Kim Allah'ın yasakladığı hususlara, yapılmasını emrettiği şeylere saygılı olur da gereğini yerine getirirse, bu onun için Rabbinin yanında daha hayırlıdır."

Allah'ın dünya ve âhiretimize; ruh ve bedenimize zararlı olan şeyleri haram kılması, şüphesiz ki bize olan rahmetinin gereğidir. O'nun yasaklarına uymak elbette bizim için mutlak anlamda hayırlıdır. Özellikle Mekke'de hac ve umre ibâdetinde yasaklanan hususlardan kaçınmak, samimi bir saygının ve ta'zimin, sağlam bir imânın belirtisidir.

Hac ibâdetini yerine getirirken dikkat edilecek birçok hususlar söz konusudur. İhramlı bulunduğumuz sürece yasaklanan bazı şeyler olmakla beraber, ihramdan çıktıktan sonra yine riâyet edeceğimiz birtakım yasaklar vardır. Bunların geniş açıklaması fıkıh kitaplarında yapılmıştır. Hacmimiz müsait olmadığından buraya almadık.

Unutmamak gerekir ki, ilâhi yasaklar ve tahrimler nisbi ve izafidir, yani bizimle ilgili hükümlerdir; yoksa Allah'a göre helâl ve haram söz konusu değildir; o mutlak ganidir. Yarattığı eşyayı kendisi için değil, insan

---

1 Müslim/Adâhi: 19 - Ebu Dâvud/Adâhi: 3, 4, 8 - Tirmizi/Adâhi: 20 - Ahmed: 3/362-6/78

2 İbn İshak - İbn Kesir: 3/222

3 Müslim/Birr: 32 - İbn Mâce/Zühd: 9 - Ahmed: 285,539/2

için var kılmıştır. Yasaklar hem kulun imân derecesinin tesbitine, hem de sabrının ölçüsüne yarayan şeylerdir. Aynı zamanda denge ve düzenin korunmasında birtakım yararları da söz konusudur.

Yalan ve Putperestlik

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"O halde Allah'a (O'nun hak dinine) yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklasın; yalan sözden kaçının."

Kur'ân-ı Kerim bu âyetle önemli bir noktaya parmak basıyor: Putperestlikle yalanı, yalan yere yemini, yalancı şahitliği bir bakıma eş değerde tutuyor. Zira birincisi ne kadar Allah'tan uzaklaştırıcı, azaba itici ise, ikincisi de o nisbette ilâhi rahmet ve gufrandan uzaklaştırıcı ve Allah'ın gazabını çekicidir.

Ayrıca ikisi arasında birtakım benzerlikler de vardır. Şöyle ki:

a) Puta tapmak, hakkı red ve inkâr etmektir. Yalan söylemek, yalan şahitlikte bulunmak, hakkı gizlemek, haksızı kollamaktır.

b) Puta tapmak, insanın kişiliğini sıfıra düşürür. Yalan söylemek ve yalan yere şahitlik yapmak, insanın şahsiyetsizliğini ortaya koyar.

c) Puta tapmak, küçülmek, insanlık şeref düzeyinden aşağıya düşmek anlamına gelir Yalan söylemek, yalan şahitlikte bulunmak da insanı küçülten ve değerini zedeleyen kötü amellerden biridir.

Bunun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ümmetini uyararak şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Yalan yere şahitlik, Allah'a ortak koşmaya denk tutulmuştur."[1]

Bu hadisin ışığında ünlü müctehit Süfyan es-Sevri şöyle demiştir: "Yalan yere şahitlik, Allah'a ortak koşmaya denktir."[2]

İşte böylece Allah'ın koymuş olduğu ibâdet belirtilerine saygılı olmak, emredileni yerine getirmek kalbin takvasının belirgin ürünlerinden

1 Tirmizi/Şehadat:3 - Ebu Dâvud/Akziye:15 - İbn Mâce/Ahkâm:32 - Ahmed:4/178, 233, 321, 322.
2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/219

biridir.

Allah'a Ortak Koşanlar Boşluk İçinde Bocalarlar

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ

"Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o gökten düşüp de kuş onu tutarak kapıyor veya rüzgâr onu ücra bir yere sürükleyip atıyor (gibi kendini boşlukta hisseder)."

İmân, insanın içindeki boşluğu doldurur. Ümitsizliği kaldırır. Olaylar karşısında dayanma gücünü artırır. Lüks ve konfordan uzaklaştırıp daha rahat ve huzurlu bir hayat yaşamayı ilham eder. Dünya hayatının amaç olmadığını, amaca erişmek için araç olduğunu telkin eder. Böylece imân cevherine sahip olan mü'min, fakir de olsa, esir de olsa hep mutlu ve huzurludur. Açlık onun için pehriz ve oruçtur; hapishane onun için Yusuf Peygamber'in komşuluğudur. Dünya dağdağası onun yanında olgunlaşmaktan yana birtakım ilâhi sınavlardır.

İmansız ise, kararsızdır, ümitsizdir ve tedirgindir. Dünya hayatı ve nimeti onun tek amacı, mide tek kaygısı, şehvet değişmeyen yolu ve zevkidir. Fakirlik onun için büyük musibet, zindan onun için yıkım ve hüsrandır. Ölümü hatırlamak büyük bir uçurumdur. O sık sık bu uçurumu önünde görür ve ürker de kendini büyük bir boşluk içinde hissetmeye başlar. Yaşlanmak onun için büyük bir musibettir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, imansız putperesti, sapık müşriki tasvir ederken, yâni onların psikolojik yapılarını belirtirken ilgili âyetle çok dikkat çekici bir anlatım tarzı ortaya koymuştur.

Her Ümmette Kurban İbadeti

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ

"Her ümmette nüsük (ibâdet) mahiyetinde kurban kesmeyi meşru kıldık. Tâ ki Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğu davarlar üzerine Allah'ın ismini anıp (öylece boğazlasınlar)."

Kur'ân-ı Kerim bu âyetle, Allah adına, Allah için ibâdet niyetiyle kurban kesmenin semavi dinlerde bir takdime anlamında meşru kılındığını

haber vermektedir. Nitekim Tevrat'ta İsrailoğulları'nın takdime anlamında kurban kestikleri yer yer anlatılır. Aynı zamanda Allah'tan başkası için kurban kesenin helak edileceği şu sözlerle belirtilir: "Ancak Rabden başka bir ilâha kurban kesen helak edilecektir."[1]

Devenin Ayakta Boğazlanması

"Bedene"nin çoğulu olan "büdn" kelimesi, kurbanlık deve ve sığıra delâlet eden bir isimdir. Ancak ilgili âyette bununla sadece kurbanlık develerin kasdedildiği anlaşılıyor. Çünkü ayakta kesilmesi yarı kapalı bir ifadeyle belirtilmektedir. Sığırlar ise ayakta değil, yere yatırılarak boğazlanırlar. Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünneti bu ölçü ve anlamda cereyan etmiştir.

Hac mevsiminde o maksatla kesilecek kurbanlar ancak Haram sınırları dahilinde kesilip dağıtılır. O halde gerek hacc-ı kırân'den, gerekse, hacc-ı temettü'den, gerekse menasikle ilgili bir cinayetten dolayı vacib olan kurbanların mutlaka harem dahilinde kesilmesi gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı vacib olan kurbanı orada eksecek mali kudreti olmayan kimse, evine döndükten sonra imkânlar elverince, hacca giden bir Müslüman'a kurban alınacak nisbette para verir ve kendi adına orada kesilmesini sağlar.

Kesilen Kurbandan Hem Yemek, Hem de Fakirlere Yedirmek

فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ

"Onlardan yeyin ve hem kanaat edip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin."

İster hac günlerinde Mina'da kesilenler, ister zenginlerin kurban günlerinde kurban niyetiyle kestikleri hayvanların etinin bir kısmını aile fertlerine ayırmak, bir bölümünü de muhtaç fakirlere yedirmek tavsiye ediliyor. Şüphesiz ki, böyle bir davranış toplum yapısında sevgi, rahmet ve yakın ilgi bağlarını kuvvetlendirir. Böylece Allah'a ve ahirete imân edip imânın diğer şartlarına gönülden bağlanan bir mü'minin yalnız kendi nefsi için çalışmadığı ve sadece kendini düşünmediği; bir o kadar din kardeşlerini düşündüğü ve onlar için de çalıştığı kuvveden fiile çıkmış olur.

Nitekim dostunu görmeye giden bir kişinin anlattığı şu olay oldukça

1 Tevrat/Çıkış: 22/20

dikkat çekicidir: Arkadaşı onu büyük bir sevinçle karşılamış, bütün gece tatlı tatlı konuşmuş, misafirinin her haliyle ilgilenmiş, yalnız ayrılırken yavaşça: "Bugün benim hayatımın bir güneşi söndü, biricik oğlum öldü" demiş. Şüphesiz bu söz köklü bir imânın ve sağlam bir irâdenin ürünüdür. Müslümanların güzel âdetlerinden biri de bu değil midir: Kendine ait meselelerle başkasını üzmemek, gelen misafire hiç olmazsa bir süre duyulan acıyı sezdirmemek olgunluğun bir başka görüntüsüdür.

Davarların İnsanın Hizmetine Verilmesi

كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"İşte böylece biz, onları size boyun eğdirdik. Ola ki şükredersiniz."

Davarları bizlerden yana yaratan Cenâb-ı Hak, bununla bize büyük bir lutufta bulunmuştur. Onları azgın, eğitilmez ve zaptedilmez vasıfta yaratmamış, "teshir emri"nden tecelli eden kanuna bağlamıştır. Bu da, davarlar başta olmak üzere diğer bütün hayvanların insan için yaratıldığının bir başka delilidir. Kur'ân'da bu hakikat açıklanırken insanların O Yüce Yaratan'a şükretmeleri hatırlatılıyor.

Allah Kişinin Malına Bakmaz, Onun Kalbine ve Ameline Bakar

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ

"Boğazlanan kurbanlık hayvanların ne eti, ne de kanı elbette Allah'a ulaşmaz; ama Allah'a ulaşacak olan sizin takvânızdır."

Kesilen kurbanların eti ve kanı Allah'a ulaşmaz, ama O'na gerçek anlamda ulaşacak olan kulun iyi niyet, takva ve samimi amelidir. O halde kim yaptığı ibâdetle daha çok Allah'tan korkar, saygı duyar ve kötülüklerden sakınırsa, Allah'a o nisbette yakınlık sağlamış olur. O'na yakınlık sağladıkça Allah onu sevmeye başlar. Sevince de onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı olur; yani takva sahibi kul, Allah ile görür, O'nunla işitir, O'nunla tutar ve O'nunla yürür.

Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın kişinin fiziksel yapısına, kıyafetine, makam ve servetine değil; niyetine, takva üzere olan ameline değer verdiğini ve kulunu bu meziyetlerinden dolayı mükâfatlandıracağını göstermektedir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz -konunun hadis bölümünde naklettiğimiz üzere-,

"Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar" buyurarak ilgili âyeti bize daha iyi açıklamış bulunuyor.

İyiliği Huy Edinenler Müjdelenmektedir

كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

"Böylece Allah size doğru yolu, ibâdet ölçüsünü gösterdiğinden O'na tekbir getirip ululamanız için bu hayvanları sizin buyruğunuza baş eğdirdi. Sen iyiliği huy edinenleri müjdele!"

Her nimet ilâhi tezgâhın alâmetini, her canlı O'nun sanatının benzersizliğini, her düzen O'nun kudretinin eşsizliğini yansıtmaktadır. O bakımdan davarları emrimize veren Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük ve yüceliğini dile getirerek "Allahu Ekber" dememiz kadar tabii ne olabilir? Şüphesiz ki davarları bizim elimize -baş eğdirerek- teslim eden Yüce Mevlâ, bir gün bizi de daha kudretli ellere teslim edecektir.

O halde her şeyde Allah'ın kudretinin izlerini görüp O'nu hatırlamak ve hatırladıkça da "Sübhanallah", "Allahu Ekber" ve "el-Hamdülillah" demek kadirbilirliğin kelimeyle ifade edilen belgesidir. Böyle bir düşünce ve fazilet düzeyine erişen mü'min, günlük hayatını iyilikler, güzel huylar ve samimi ilgiler doğrultusunda değerlendirir. Kur'ân bunu "ihsan" sözüyle belirterek iyilik işleyenlere "muhsinin" vasfını lâyık görmüştür. O bakımdan ihsanın delâlet ettiği bu iyiliği şöyle sıralayabiliriz:

İyilik: Hakk'a dosdoğru inanıp O'na yönelmektir.

İyilik: İlâhi buyruklara uyup sıkıntı duymaksızın yerine getirmektir.

İyilik: Allah (celle celaluhu)'nun haram kıldığı her şeyden kaçınmaktır.

İyilik: Allah (celle celaluhu)'nun verdiği nimetleri gönül hoşnutluğu ve yatışkanlığıyla yine O'nun yolunda, rızası doğrultusunda harcamaktır.

İyilik: Yapılan yardımı, gösterilen sıcak ilgi ve desteği başa kakmamak ve her vesileyle güler yüz gösterip tatlı dil kullanmaktır.

İyilik: Gösterişten uzak amel ve ibâdette bulunmaktır.

İyilik: Her hususta Hakk'ın rızasını gözetmek ve Allah'ı görürcesine ibâdet etmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hac menasikiyle ilgili kurallara ve vecibelere uyulması konu edildi. Allah'a ortak koşanların, O'nu inkâr edenlerin ümitsizlik veren bir boşluk içinde bocaladıklarına dikkatler çekilerek, insana iç huzuru, gönül yatışkanlığı kazandıran en tesirli âmilin, Hakk'a imân olduğuna işaret edildi. Sonra da kesilecek kurbanlık hayvanlara dikkatler çekilerek, Allah (celle celaluhu)'ya bu nimetlerine karşı şükretmemiz hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin korunacağı konu ediliyor. Nankörlük edenlerin ilâhi sevgiye erişmeyecekleri hatırlatılarak mü'minlerin de bu konuda çok dikkatli olmaları belirtiliyor. Sonra da bundan böyle Mekke döneminin geride kaldığı, artık İslâm'a saldıranlarla savaşa izin verileceği üzerinde duruluyor ve mü'minlere geçmişte yapılan eza, cefa ve işkencelere atıf yapılarak, ileride İslâm Devleti'ni kuracak olan o mü'minlerin şımarmayıp ilâhi emirleri yerine getirecekleri haber veriliyor.

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ أُذِنَ
لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ
أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ
يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ
﴿٤٠﴾ الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

38- Şüphesiz ki Allah, imân edenlerden (azgın müşriklerin gaile ve saldırısını) savar; şüphesiz ki Allah hainliği sanat edinip nankörlüğü benimseyen hiç kimseyi sevmez.

39- Kendileriyle savaş açılıp da zulme uğrayanlara, savaşmaları için izin verilmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın onlara yardımda bulunmaya kudreti yeter.

40- Onlar ki haksız yere ve sadece "Allah Rabbimizdir" dedikleri için yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah, insanların bir kısmının (şerrini) diğer bir kısmıyla savmamış olsaydı, herhalde manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah ismi çokça anılan mescidler yıkılıp yok olurdu. Ve elbette Allah kendi (dinine) yardım edenlere yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah çok güçlü, çok üstündür.

41- O mü'minler ki, kendilerini yeryüzünde yerleştirip iktidar sahibi kılarsak, namazı kılarlar, zekâtı verirler; iyilikle emredip kötülükten menederler. İşlerin sonucu ise Allah'a aittir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz Mekke'yi terketmek zorunda kalıp hicret ettiğinde, Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh): "Mekkeliler Peygamber (aleyhisselam)'ı kendi öz yurdundan çıkardılar. Doğrusu biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz. Andolsun ki Mekkeliler helâka uğrayacaklardır" diyerek üzüntüsünü belirtti. Sonra da Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetleri indirince, Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) şöyle dedi: "İleride savaş olacağını anladım."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Savaş hakkında ilk inen âyet bu olmuştur."[2] Hz. Osman (radıyallahu anh) diyor ki:

"Kırk birinci âyet bizim hakkımızda inmiştir. Çünkü onlar bizi haksız yere ve sırf "Rabbimiz Allah'tır" dediğimiz için yurdumuzdan çıkardılar. Medine'ye yerleştiğimizde, namazımızı yine kıldık, zekâtımızı verdik, iyilikle emrettik, kötülükten de menettik. Böylece işlerimizin sonucu da Allah'a döndürülmüş oldu."[3]

İman Birliği

Allah'a dosdoğru imân edip O'nun sevgi ve buyruğu doğrultusunda her şeylerini feda etmeyi göze alan mü'minler, her çağda ilâhi desteğe mazhardırlar. Çünkü beşer gücünün varabileceği sınıra varanlara Allah'ın

1 Müsned-i Ahmed

2 Tirmizi - Nesâi

3 Tefsir-i İbn Kesir: 3/226

yardım edeceği Kur'ân'ın birçok yerlerinde vadedilmiştir. O halde sözü edilen sınıra kendilerini getirmesini bilen mü'minler, şüphesiz kendilerine düşeni yapmış sayılırlar, gerisi Allah'ın meşietine kalır; dilediğini doğru yola iletir ve dilediğine yardım eder.

İşte bu durumda olanlardan Allah (celle celaluhu), düşmanın fitne, saldırı, hıyanet ve azgınlığını savar. Mekke'de Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in etrafında toplanıp kenetlenen ilk Müslümanların o beldedeki son yılları bu düzeye gelmiş bulunuyordu. Cenâb-ı Hak o sebeple azgınların sataşmalarını tesirsiz hale getirdi, hicret emrini verdi. Medine'de onlardan yana hazırladığı ortamı bir bir gerçekleştirirken, Mekke'nin fethini tezgâhlamış, putperestlerin baş aşağı gelme fermanını kudret kalemiyle yazmıştı.

Hainlik ve Nankörlük

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

"Şüphesiz ki Allah hainliği sanat edinip nankörlüğü benimseyen hiç kimseyi sevmez."

Mekke halkı bu iki sıfatı en çirkin yönüyle kendilerinde taşıyorlardı. O yüzden ilâhi sevgiyi kaybetmiş ve kendilerini O'nun gazabına hedef durumuna getirmişlerdi.

Bir yanda yeryüzüne, Allah'a ibâdet için konulan ilk kutsal mâbed sayılan Kabe, bir yanda da o topraklardan fışkırıp gelişen Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam) bulunuyordu. Ne var ki o hırçın millet bu iki kadri yüce nimeti itmek suretiyle nankörlüğün affedilmez tablosunu çizdiler. Bununla da kalmayarak Peygamber (aleyhisselam) ile arkadaşları aleyhine her türlü yalan ve tertibe başvurup hainliğin en kötüsünü sergilediler.

İlgili âyetle bu tarihi olay açıklanırken dünya milletlerine ve özellikle İslâm âlemine sesleniliyor: Sakın o dönemdeki Mekkeli putperestlerin kendilerine yakıştırdıkları bu iki kötü sıfata iltifat etmeyin; yoksa ilâhi destek ve savunma tecellisini kaybedersiniz de yapayalnız kalırsınız.

Şüphesiz aynı hüküm fertler ve toplumlar için de geçerlidir. Sözü edilen iki fena sıfatı huy edinen kişiler sadece Allah'tan uzaklaşmakla kalmazlar, toplumdan da kendi kendilerini tecrit etmiş olurlar.

Savaşmak İsteyenlerle Savaşılır

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۙ

"Kendileriyle savaş açılıp da zulme uğrayanlara, savaşmaları için izin verilmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın onlara yardımda bulunmaya kudreti yeter."

Bilindiği gibi, Müslümanlar Mekke'den hicret etmeden önce, her şeye rağmen kendilerine savaş izni verilmemiş ve sabretmeleri tavsiye edilerek kurtuluşun yakın olduğu; İslâm'ın mutlaka başarıya erişeceği, küfrün ise mutlaka baş aşağı geleceği yer yer işlenerek haber verilmişti. Zira Mekke döneminde Müslümanların bir savaşı göze alacak kadar ne adamları, ne de silahları vardı. Hem ilk adımda işe savaş ile başlamak İslâm'ın yüce gayesine ters düşerdi.

Medine'ye hicret edildikten sonra tehlike kısmen atlatılmış ve Müslümanlar rahat nefes almaya ve toparlanmaya başlamışlardı. Medine halkının süratle İslâm'a girmesi ve her şeylerini bu dinin gelişmesi uğruna vermeye hazır duruma gelmeleri, yeni bir kuvvetin oluşmasına imkân verdi ve böylece yazılı bir anayasa hazsrlanarak şehir devletinin ilk temeli atılmış oldu. Aradan henüz bir yıl geçmeden, Mekkeliler'in mutlaka bir savaşa kapı açacakları kesinlik arz ediyordu. O sebeple Cenâb-ı Hak bu durumda Müslümanlara gelecek düşmana karşı savaşmaları için ilk izni vermiş oldu. Öyle ki, bir saldırı meydana geldiği takdirde Müslümanların pasif savunmada kalmayıp saldırıya saldırı ile cevap vermelerine müsaade edildi. Sonra da olayların süratle gelişme kaydetmesi ve Mekke müşriklerinin İslâm'a karşı ciddi durum alıp Şam'a gönderdikleri büyük bir ticari kervandan elde edilecek kârın ve gerekirse sermayenin tamamının Müslümanlarla savaşmak için harcanmasına karar vermeleri, yukarıda belirtilen müsaadenin kapsamını genişletmeye vesile teşkil etmiş ve böylece savaş emri inmiştir. Ancak indirilen bu emirler birkaç yerde tekrarlanmakta ve her tekrarı yepyeni bir ruh ve azim aşılamakta, taze hükümler taşıyarak ilk inen emirleri desteklemektedir.[1] Bedir Savaşı bunun ilk fiili durumunu oluşturmakta ve artık bundan böyle vuku bulacak saldırılara Hâlid b. Velid (radıyallahu anh)'ın tabiriyle silah hakem yapılarak cevap verileceği açıklanmaktadır.

1 Bakara suresi: 191, 193, 244. âyetlerin; Nisa suresi: 74, 75. 76, 184. âyetlerin; Tevbe suresi: 12, 14, 29, 36, 123. âyetlerin; Enfâl suresi: 39. âyetin ve Hücurat suresi: 9. âyetin tefsiri

Savaş Azgınlık ve Fitneyi Durdurup Dengeyi Sağlar

وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا

"Eğer Allah, insanların bir kısmının (şerrini) diğer bir kısmıyla savmamış olsaydı, elbette manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah ismi çokça anılan mescidler yıkılıp yok olurdu."

Hemen her milletin hayatı çok renkli geçer. Başa geçen bazı çılgın ve dengesiz liderler, maddi kuvvetin ve elde ettikleri bazı zaferlerin sarhoşluğu içinde cihan imparatoru olma hevesine kapılırlar. O yüzden zaman gelir her şeyi bu açıdan görmeye başlarlar ve kutsal değerleri yavaş yavaş bir tarafa itip sınır ve ölçü tanımaz olurlar. Sonra da ekonomik alanda canlanma ve başka milletlerin malını yağma edip lüks ve konfor hastalığına yakalanma dönemi başlar. Ahlâksızlık süratle genişleme kaydeder; derken, başaşağı dönemine hızla yaklaşılır ve sonra da silkinme, dönüş yapıp Hakk'a yönelme idrâkleri uyanmazsa, yıkılıp yok olmaları kaçınılmaz olur. Cenâb-ı Hak bu dengesizliği ve fitneyi düzeltmek için başka güçleri hareket geçirir. Böylece insanların, diğer bir tabirle milletlerin şer ve azgınlığını, fitne ve tuğyanını yine insanlarla ve başka milletlerle defetme sünneti tecelli eder de hükmünü yürütür. Napolyon Bonaparte'in ve Hitler'in akibeti bunun açık misallerinden ikisidir.

Tek Suçları: "Rabbimiz Allah'tır" Demeleri idi

"Rabbimiz Allah'tır" deyip O'na kul olmanın şerefini kendilerinde taşıyan mü'minlere sakın dokunmayın, sonra bunun sonu kahredici bir azâbın inmesiyle noktalanır, Mekke'nin sapık ve şaşkın müşriklerinin "Allah birdir" diyenlere saldırması, putperestliğin o bölgede sonu, azgınlığın da en acı dramı olmuştur. Kur'ân özellikle bu hususa dikkatleri çekmektedir. Çünkü gerçek imândan zarar gelmez; ancak yarar gelir. Bütün kötülük, şer, ihanet, azgınlık ve hayâsızlık, imansızlığın sermayesidir.

Şüphesiz ki kim Allah'ın dinine sarılıp yardım ederse, Cenâb-ı Hak elbette onlara, düşmanlarına karşı yardım eder. Bu da ilâhi sünnetlerden biridir.

Allah'ın bu yardımına erişenler, iktidar sahibi olunca şımarmazlar da

Allah'a bağlılıkları artar; namaz kılmaya, zekât vermeye devam ederler ve sonra da iyilikle emredip kötülükten alıkoymak suretiyle kendi iç yapılarında tam bir otokontrol sağlarlarsa, ilâhi yardım devam eder ve aynı zamanda ömürleri uzun olur. Medine'ye yerleşen mü'minler bunun en güzel misalidir.

Zira her hâlükârda işlerin sonu Allah'a aittir ve O'na döner. Hiçbir şey ve olay O'nun plân ve düzeninin dışına çıkamaz; çıkmak isteyen kendi felâketini hazırlamış olur.

Açıklama:

Kırkıncı âyette geçen "salâvat" kelimesi, "salât"ın çoğuludur. Salât, bazı lugatçilere göre, İbranice "saluta"dan Arapçaya geçip az şekil değiştirmiştir. Kök mana olarak "Yahudilerin ibâdet yerleri" demektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın dinine hizmet edip "Rabbimiz Allah'tır" diyen ilk Müslümanların ilâhi yardıma mazhar oldukları misal verildi ve nankörlük eden milletin bu yardıma lâyık görülmeyeceği dolaylı şekilde anlatıldı. Sonra da mü'minlerin ileride başarıya erişeceği haber verilerek, Hz. Peygamber (aleyhisselam)'dan sonra da ilâhi sünnete uyan mü'minlerin aynı başarı grafiğinin çizgisinde devam edeceklerine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı putperestlerin tarih boyunca gönderilen her peygambere karşı çıktıkları, onları yalanlayıp birtakım çirkin davranışlarda bulundukları hasırlatılarak, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ile arkadaşları teselli ediliyor ve inkarcı azgınların sonlarının ne olduğuna atıf yapılarak, Mekkeli müşriklerin de günlerinin sayılı olduğuna dikkatler çekiliyor. Arkasından yıkılıp yok edilen milletlerin harabelerini gezip görmeleri tavsiye edilerek, tarihin tekerrür edeceği dolaylı şekilde anlatılıyor.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ
وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَ ۚ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ ثُمَّ
أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ

فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا
فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا
تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

42-43-44- Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce Nuh kavmi, Ad ve Semud kavmi, İbrahim kavmi, Lut kavmi, Medyen halkı da yalanlamıştı; Musa da yalanlanmıştı. Kâfirlere mühlet verdim. Sonra da onları yakalayıverdim. (Bir görsünler) benim durum ve düzeni nasıl değiştirip alt-üst etmemi!

45- Birçok kasaba halkına zulüm edip dururlarken yakalayıp yok ettik, damları çökmüş, kuyuları kendi haline terkedilmiş ve (ıssız kalmış) yüksekçe sarayları.

46- Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, o sebeple akledip anlayacak kalpleri, işitecek kulakları olsun. Doğrusu (yalnız) gözler kör olmaz; göğüslerde olan kalpler de kör olur.

İLGİLİ HADİS

"Doğrusu Allah zâlime mühlet verir, tâ ki onu yakalar; yakalayınca da artık onu salıvermez."[1]

Kitle Taassubu

Kitle bir şeye inanıp bağlandı mı artık onları vazgeçirmek çok zor olur. Zamanla önyargı halini alır ve artık akıl, mantık ölçüsü kalmaz da inanıp bağlandıkları şeye karşı gelenlere büyük bir tepki gösterirler. Bâtılın peşinde sürüklenen ve o yüzden insani meziyetlerden çoğunu kaybeden kavim ve milletler, kendilerine erdemlik ve şahsiyet kazandırmak, hakka ve doğruya yöneltmek isteyen peygamberlere karşı gelip onları yalanlamaya kalkışırlar. Çoğu aşırı tepki gösterip peygamberi kendi öz yurdundan çıkarır. İlgili âyetle yedi kavimden söz edilmekte ve hepsinin de gönderilen peygamberleri yalanlayacak kadar insaf ve idrâklerini kaybettiklerine dikkatler çekilmekte ve böylece Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed (aleyhis-

1 Buhari/Tefsir: 11 - Müslim/Birr: 62 - Tirmizi/Tefsir: 2/11 - İbn Mâce/Fiten: 22

selam)'ı yalanlamalarının yeni bir şey olmadığına parmak basılmakta, O'ndan sonra da kıyamete kadar küfrün bu tür hezeyanlarının sürüp devam edeceğine işaret edilmektedir.

Böylece Allah'a imân ve iyi ahlâk düzeyinde eğitilmeyen bir kitlenin psikolojik yapısını tasvirle, izlenecek yol ve uygulanacak metot hakkında bilgi veriliyor. Sonra da Peygamber (aleyhisselam) ve arkadaşları teselli edilip inkarcıların sözlü ve fiili saldırıları belli bir kerteye gelinceye kadar sabretmeleri isteniliyor ve sünnetullah gereği, küfür ve azgınlık, ahlâksızlık ve şirretlik belli bir kerteye gelmedikçe ilahi hükmün inmeyeceği dolaylı şekilde anlatılıyor.

Arkeolojik Kalıntılar

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ

"Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, o sebeple akledip anlayacak kalpleri, işitecek kulakları olsun."

Küfür, sapıklık, azgınlık ve zulümleri yüzünden yıkılıp yok olan kasaba ve şehirlerin hâlen yer yer dikkatleri çeken kalıntıları, ilâhi hükmün şaşmazlığını yansıtan tarihi belgeler olarak, yolunu kaybeden inkarcılara seslenmektedir. Akıllarını kullanıp ibret gözüyle bu kalıntıları gezip görmeleri, tarihi olayların neden ve niçini üzerinde durup iyice araştırmaları yıkılan milletlerin yıkılış sebeplerini tesbite çalışmaları tavsiye edilmektedir.

Nitekim günümüzde turizmi geliştirme amacıyla birçok arkeolojik kazılar yapılmakta; tarihin karanlık kalan tarafları aydınlığa çıkarılmaktadır. Ne yazık ki, ortaya çıkarılan bunca tarihi harabeler üzerinde dört başı mamur araştırma yapıldığı veya yapılmakta olduğu söylenemez. Neden bu şehirler ve kasabalar insanlarıyla, sanat eserleriyle, hazine ve servetleriyle birlikte batmıştır? O insanların başlarına gelen felâketlerin türü neydi? İnançları, sosyal yapılarının özellikleri nelerdi? Neden tarih zaman zaman tekerrür etmiştir? Bu ve benzeri bir çok sorular üzerinde durulmamaktadır. Oysa önemli olan, onlardan kalma bu harabelerin nelerden ibaret olduğu değil, neden yıkılıp yok olduğudur. Gerçi geçmişte ortaya konan medeniyetleri incelemeye de ihtiyaç vardır ama tek ihtiyaç veya başta gelen ihtiyaç bu değildir.

İşte Kur'ân-ı Kerim yüzümüzü tarihi eserlerin bu cihetine çevirip ciddi bir araştırma yapmamızı tavsiye ediyor.

Anlaşıldığı gibi, körlük sadece gözlerle ilgili olmayıp kalplerin de kendine has körlüğü vardır. Dünün inkarcısı ne ise, bugünün de inkarcı maddecisi odur. İkisinin de kalbi kör, idrâki kapalı, sağduyusu mefluçtur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarih boyunca gönderilen her peygamberin, inkarcı sapıklar tarafından yalanlandığı, tehdit edildiği ve çirkin suçlamalara maruz bırakıldığı belirtildi. Böylece Hz. Muhammed (aleyhisselam) ve O'nun yolunda yürüyenler teselli edildi. Ancak küfürde ısrar edip işi zulme ve saldırıya vardıranların günlerinin sayılı olduğuna işaretle, hakkın mutlaka başarıya eriştirileceğine atıf yapıldı. Sonra da tarihin tekerrür edeceği konu edilerek ayakta duran tarihi kalıntıların, dini, ahlâki ve sosyal yönden incelenmesinin çok yararlı olacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, vadedilen azabın çabuk inmesini isteyen inkarcıların bu ve benzeri sözlerinin Allah'ı âciz bırakmayacağı; O'nun yanında her şeyin belli bir süresinin bulunduğu, her fert ve milletin yazılı bir ecelinin söz konusu olduğu üzerinde duruluyor. İnkarcılara biraz mühlet verilmesinin sebebine işaretle, Peygamber (aleyhisselam)'ın ancak açık bir uyarıcı olduğu hatırlatılıyor. Azabı ise ancak Allah'ın indireceğine dikkatler çekiliyor.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ
كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ
ثُمَّ أَخَذْتُهَا ۚ وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ
﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

47- (O sapık inkarcılar) senden acele azabın gelmesini istiyorlar. Andolsun ki Allah verdiği sözden caymaz. Şüphesiz ki Rabbin yanında bir

gün, sizin sayıp hesapladığınız bin yıl gibidir.

48- Nice kasabalar zâlim oldukları halde onlara mühlet vermişizdir; sonra (sırası ve vakti gelince) onları yakalayıverdim. Dönüş ise ancak banadır.

49- De ki: Ey insanlar! Şüpheniz olmasın ki ben ancak sizin için açık bir uyarıcıyım.

50- Artık imân edip güzel-yararlı amellerde bulunanlar için bir bağışlanma, iyi ve temiz bir rızık vardır.

51- (Karşısındakileri) acze düşürmek için âyetlerimiz hakkında (kötü niyetle) koşup duranlara gelince, işte onlardır Cehennem yaranları!

İLGİLİ HADİSLER

"Müslüman fakirleri, zenginlerinden yarım gün (beş yüz yıl) önce Cennet'e girerler."[1]

Tabiin'den Sümeyr b. Nehar diyor ki:

- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) konuşmasında şöyle dedi: "Müslüman fakirler, zenginlerden yarım gün miktarı önce Cennete girerler." Ben de ona: "Yarım gün miktarından neyi kastediyorsunuz?" diye sorduğumda, şu cevabı verdi: "Sen, (Şüphesiz ki Rabbin yanında bir gün, sizin sayıp hesapladığınız bin yıl gibidir) âyetini okumadın mı?"[2]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz buyurdu :

"Doğrusu ben, ümmetimin Rablerinin yanında kendilerini yarım gün geciktirmesinden dolayı bıkkınlık duymayacaklarını ümit etmekteyim."

Bunun üzerine Efendimiz'e soruldu:

- Yarım gün nedir? Cevap verdi:

- **Beş yüz yıldır.**[3]

1 Ebu Dâvud/İlim: 13 - Ahmed: 2/519-3/63

2 Tirmizi/Zühd: 37 - İbn Mâce/Zühd: 6 - Ahmed: 2/343, 451,513

3 Ebu Dâvud/Melahim: 18 - Ahmed: 1/170-4/193

Azabın Acele Gelmesini İsteyenler

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ وَعْدَهُ

"(O sapık inkarcılar) senden acele azabın gelmesini istiyorlar. Andolsun ki Allah verdiği sözden caymaz."

Son peygambere ve âhiret âlemine inanmayan; Allah hakkında ciddi ve ölçülü hiçbir bilgisi olmayan putperest inkarcılar, Kur'ân'ın ve Peygamber'in azap ile tehdit edip, yaptıkları uyarıları ciddiye almadıkları için, zaman zaman sırf alay olsun diye: "Hani o tehdit edip durduğunuz azabı getirin." derler ve bununla Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ı acze düşürmek isterlerdi.

Kur'ân-ı Kerim ilgili âyetle Allah'ın kavim ve milletler hakkındaki câri sünnetini hatırlatıyor. Şöyle ki: Zulüm, tuğyan, haddini bilmezlik ve ahlâksızlık belli çizgiye gelmedikçe ilâhi azap inmez. Hem Allah'ın sabrı çoktur. Onlara bilfarz yarım gün sonra azap etmeyi takdir etmişse, bu bizim hesapladığımız sun'i zaman olarak 500 yıla; bir gün sonraya bırakmışsa, bu 1000 yıla tekabül eder. O halde onların azâbı acele istemesine karşı mü'minlerin üzülmesine gerek yok. Vakti ve saati gelince, her şey takdir edildiği gibi sonuçlanır.

Tarihte birçok kasaba ve şehir halkı zâlim oldukları halde, onlara bir süre mühlet verildiği açıklanarak, bu hususta ki ilâhi takdirin bir plân ve programa göre cereyan ettiği hatırlatılıyor. Çünkü kim nereye giderse gitsin, hangi yana yönelirse yönelsin; toplumu hangi istikamete çevirirse çevirsin, sonunda dönüş Allah'a olacaktır ve O hesabı çok çabuk görür.

Zaman Kavramı

Bilindiği gibi, bizim, zamanı bazı parçalara ayırmamız bütünüyle sunidir. Dünya'nın hem kendi ekseni, hem Güneş etrafında dönmesiyle gece-gündüz, mevsimler ve sene meydana gelmektedir. Âhiret'te ise, gece-gündüz, mevsim ve yıl olmadığına bakılırsa, zaman kavramı bir bakıma ortadan kalkmış oluyor. Tabii bununla sun'i zamanı kasdediyoruz. O bakımdan Âhiret gününden söz edilirken bizim sun'i zamanımızla yarım günün 500, bir günün 1000 yıl kadar uzun olduğuna dikkatler çekilmekte ve böylece bu konuda "yevm" yani "gün" tabiri kullanıldığında, kendi sun'i zamanımızdaki 24 saat olmadığına işaret edilmektedir.

Bu gerçeği düşünmeyenler, arzuladıkları bir şeyin hemen oluvermesini isterler ve aradan birkaç yıl geçince de ümitsizlenmeye başlarlar. Oysa Cenâb-ı Hakk'ın sünneti şaşmaz, programı aksamaz, hükmü değişmez. Bir millet üzerine azap inmesi gerekiyorsa, mutlaka onun için belirlenmiş bir süre söz konusudur. İnsanlar ne kadar acele de etse, o süre dolmadıkça azap inmez.

Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın Görevi

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ

"De ki: Ey insanlar! Şüpheniz olmasın ki ben ancak sizin için açık bir uyarıcıyım."

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, Peygamber (aleyhisselam)'ın görevi hakkında kısa, fakat yeterli bir bilgi veriyor. Böylece Peygamber (aleyhisselam)'ın her istediğini yapabilen, arzu ettiğini doğru yola kavuşturan, dilediği zaman mucize gösteren veya azap getiren bir kudret olmadığı; O'nun ilâhi emirleri kusursuz tebliğ edip doğru yolu gösteren ve inkarcıların tuttukları yolun büyük bir tehlikeye uzandığını haber veren bir görevli bulunduğu açıklanıyor.

Sonuç olarak Peygamber (aleyhisselam)'ın görevinin sınırları çiziliyor ve o çizginin ötesinde O'ndan bir şeyler istemenin doğru olmayacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda Peygamber (aleyhisselam)'dan sonra gelecek olan mürşitlerin, ilim adamlarının, tebligatçı ve dâilerin de Peygamber (aleyhisselam)'ı aşacak geniş kudrete sahip olmadıklarına işaretle, herkesi lâyık olduğu ölçüde değerlendirmemiz tavsiye ediliyor. Aksi halde, insanları, bulundukları sınırın ötesinde görmeye başlarız ki, bu faydadan çok zarar getirir ve beşer sınırıyla Cenâb-ı Hakk'a has sınırları birbirine karıştırmış oluruz.

İman ve Amel-i Salih

İmanı bir ağaca benzetirsek, salih ameller onun meyvaları sayılır. Zira imânın hedefi, Allah'a kulluk doğrultusunda iyi, yararlı hizmetlerde bulunmak; dünya ile âhiret, bedenle ruh, maddeyle mâna arasında köprü kurmak ve böylece hilkat kanununa uyarak plândaki yerimizi almaktır.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'de bazı istisnalarla ne kadar imândan söz edilirse, hemen arkasından "amel-i sâlih" zikredilir. Hz. Peygamber'in de yirmi üç yıllık risâlet dönemi bunun en güzel örnekleriyle doludur.

İslâm'ı ve Kur'ân'ı hafife alıp birtakım kelime oyunlarıyla veya basit mantıki yollarla zihinleri bulandırmaya ve böylece mü'minleri acze düşürmeye çalışanlara gelince: Ölmeden önce dönüş yapmadıkları ve Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarla bağışlanmalarını dilemedikleri takdirde, kendilerine çok yazık etmiş olurlar ve varacakları yer, ebedi azap yurdu olan Cehennem'dir.

İlgili 51. âyetle bilhassa bu önemli noktaya parmak basılmakta ve henüz kalbi İslâmiyet ve Kur'ân ile yatışmayanlar uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip tuğyanlarını sürdürenlerin acele vadedilen azabı istemeleri konu edildi. Sonra da Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in görev sınırı belirlenerek, ümmetine bu konuda en sağlam kıstas verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, olayların ümit kırıcı istikamette gelişmesi neticesinde ufak çapta da olsa kalp ve kafada bir şüphe rüzgarının esmesinin, her zaman mümkün olabileceği üzerinde duruluyor; ancak peygamberlerin kalbinde böyle bir esinti başlar başlamaz Cenâb-ı Hakk'ın onu anında tesirsiz kılacağı belirtiliyor. Diğer insanlar hakkında ise, bu tür şüphe ve vesvesenin ciddi bir imtihan olduğuna dikkatler çekilerek, kalbi şüphe hastalığından kurtarmamız tavsiye ediliyor.

Arkasından kalplere şifa ve rahmet olan Kur'ân'ın hak olarak indirildiğini daha iyi anlayabilmek için ilme ve irfana ihtiyaç bulunduğuna atıf yapılıp, mü'minlerin durmadan bilgilerini artırmaları tavsiye ediliyor.

Beyinleri yıkanmış ve ön yargıya saplanıp kalmış inkârcı sapıkların ise, bu hakikati ancak çarpıcı bir azabın inmesiyle veya kıyamet olayının meydana gelmesiyle anlayabilecekleri belirtilerek, kıyamet günü gelmeden dönüş yapmaları hatırlatılıyor.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ
فِٓى اُمْنِيَّتِهٖ ۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ ۗ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ

مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ۗ
وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ
يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ ۚ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾

52- Senden önce ne kadar bir Rasul ve bir Nebi gönderdikse, o bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka onun temennisine bir vesvese atmış (arzusunu karıştırmış)tır. Ama Allah, şeytanın attığı vesveseyi giderip tesirsiz bırakır; sonra da kendi âyetlerini (onun kalbinde) sağlam biçimde tesbit eder. Allah bilir ve hikmet sahibidir.

53- Bu da, şeytanın attığı vesveseyi, kalplerinde hastalık bulunanlara ve kalpleri katılaşanlara bir imtihan kılması içindir. Şüphesiz ki zâlimler uzak bir ayrılık içindedirler.

54- Ve bir de kendilerine ilim verilenlerin, onun (Kur'ân'ın) senin Rabbinden hak olarak (indirildiğini) bilmeleri ve böylece ona inanıp kalpleri de ona saygı duyarak bağlanmaları içindir. Hem şüphesiz ki Allah, imân edenleri doğru yola iletendir.

55- O küfredenler ise, kendilerine kıyâmetin kopuş saati ansızın gelip çatıncaya veya kısır bir günün azabı gelip dokununcaya kadar Kur'ân hakkında devamlı bir şüphe içinde bocalayıp kalırlar.

56- Mülk o gün Allah'ındır. Onlar arasında hükmeder. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar Naim Cennetlerindedirler.

57- İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, işte onlar için alçaltıcı, aşağılayıcı, horlayıcı azap vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin iniş sebebi hakkında klasik tefsirlerin çoğunun naklettiği kıssanın sahih hiçbir yanı yoktur. "Garaniku'l-Ulâ" sözünün Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz tarafından Necm suresinin "efera'eytüm" âyetinden sonra okunduğu tamamen asılsız ve dayanaksızdır. Zira Peygamberler gerek ilâhi vahyi alırlarken, gerekse aldıklarını tebliğ ederlerken hatâ yapmazlar ve hepsi de emrolundukları şeyleri kusursuz şekilde Allah'ın kullarına duyurmaya çalışırlar.

Nitekim hadis münekkidleri bu konuyla ilgili rivayetlerin hemen hepsinde ıstırap, senetlerinde inkıta' bulunduğunu belirterek gereken tesbitleri yapmışlardır.

İslâm tarihinde ve siyer kitaplarında "Garanik olayı" diye adlandırılan hususun, sırf Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'i küçük düşürmeye yönelik bir uydurma olduğunda şüphe yoktur. Nitekim ilim adamlarımız bu konu üzerinde yeterince durmuş ve gerçek olmadığını isbat etmişlerdir. Tefsirimizin hacmi müsait olmadığından onları nakletmedik.[1]

Şeytanın Vesvese Esintisi

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰى
اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِىٓ اُمْنِيَّتِهٖ

"Senden önce ne kadar bir Rasul ve bir Nebi gönderdikse, o bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka onun temennisine bir vesvese atmış (arzusunu karıştırmış)tır."

Şeytan, bilindiği gibi, yalın ateşten veya ışından yaratılmıştır. Onda da nefis vardır. O bakımdan hem iyilik, hem de kötülük işlemeye müsaittir. Ne var ki, o iyiliğe meyletmeyip kötülükte bulunmayı tercih etmiş ve o yüzden ilâhi emre karşı gelerek O'nun rahmetinden kovulmuştur. Kıyamete kadar da kendisine mühlet verilmiş ve böylece insanlara karşı olan kin ve düşmanlığını tatmin edebilmek için onların kalp ve kafalarına şüphe sinyalleri göndermeyi kendine bir bakıma vazife saymış veya vecibe kabul etmiştir.

---

1 Necm suresi: 19. âyetin tefsiri

Şeytan hilkatindeki özelliği gereği, maddi hiçbir engel tanımaz; her yere girip çıkabilir. Ancak Allah'a dosdoğru imân edip O'na güvenip dayanan bir kalbe giremez; bir esinti verse bile, Allah'ın izniyle imân kudreti onu tesirsiz kılıp geri çevirir. Peygamberlerde ise imanın bu kudreti çok daha belirgin ve çok daha tesirlidir.

Zira Peygamberlerin gerek ruhi yapıları, gerekse imân ve irfanları en yüksek derecededir. Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini telakki ederlerken bütün dikkatleri, kalbi hizmetleri, ruhi yönelişleri vahiy üzerinde toplanır da dış âlemleriyle ilgileri kesilir. Şeytan o arada vahyin iyi kavranmasına engel olmak; peygamberin bu hususta arzusunda bir başkalık doğurmak için uzaktan faaliyete geçer; durmadan sinyaller gönderir. Ama Allah'ın peygamberlere olan inayeti, gelen sinyalleri, diğer bir deyimle esintileri giderip tesirsiz bırakır. O bakımdan peygamberler korunmuştuk düzeyinde inen vahyi aynen telakki edip kalp ve hafızalarına nakşederler de en küçük bir hataya mahal bırakmazlar.

Kalplerinde inkâr ve şüphe hastalığı bulunanlara gelince: Onlar füyuzat-i ilâhiyeden mahrum kalıp kalp katılığına uğramışlar ise, Allah'ın emirlerini Allah Kelâmı'ndan almak isterlerken, şeytan onların kalbinde müsait bir ortam bulacağı için, peş peşe vesvese sinyalleri verip şüphe fırtınasını hızlandırır ve böylece mevcut hastalık biraz daha artar da onlar çok çetin bir sınavı kaybetmiş olurlar. Böyleleri cidden kendilerine haksızlık etmiş sayılırlar. O sebeple de Hak'tan uzak bir sapıklık içinde bocalayıp bir ömür tüketirler.[1]

Kendilerine İlim Verilenler

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ

"Ve bir de kendilerine ilim verilenlerin, onun (Kur'ân'ın) senin Rabbinden hak olarak (indirildiğini) bilmeleri ve böylece ona inanıp da saygı duyarak bağlanmaları içindir."

Gerek kendilerine ledünni (fizikötesinden) ilim verilenler, gerekse ilâhi ilimleri Allah için tahsil edenler, ilmi sağlam imânla birleştirip bü-

1 A'raf süresi: 200- Nahl suresi: 95 - Fussilet Suresi: 36

tünleştirirler. O bakımdan Kur'ân'a eğildikleri zaman şeytanın vesvese göndermesi, onların Kitabullah'a olan saygısını artırmaktan başka olumsuz bir tesir meydana getiremez. Öyle ki, ilim adamlarının hak olan tezleri, antitezin şiddeti nisbetinde kuvvetlenir ve onların irfanlarını artırır. Allah da bu derecede imân ve irfana sahip olan mü'minleri doğru yola iletir ve o yolda yürümelerini devam ettirir.

Böylece Kur'ân ilme ve ilim adamına gereken payeyi vermekte ve her iki âlemde de başarılı olmanın, sağlam imânla birleşip bütünleşen ilim ve irfanla gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Bundan da anlaşılıyor ki, Kur'ân ve İslâm ilimle ikiz kardeşlerdir; onları birbirinden ayırmak, bütünlüklerini bozmak demektir.

İnkarcı sapıkların ise, Kur'ân'a dosdoğru inanmaları pek beklenemez. Zira beyinleri yıkanıp idrâkleri dumura uğrayınca ve hakkı reddetme hususunda şartlanınca, ortaya ön yargı çıkmış olur. Bu çizgide bulundukları sürece, kendilerini değiştirmek veya hakka yönlendirmek çok zordur. Allah'ın hidâyet nasip ettiği kimseler müstesna.

YORUMLAR - AÇIKLAMALAR

Rasul: Kendisine vahiy ile şeriat verilen ve onu tebliğ ile görevli kılınan peygamber demektir. Asıl tarif bu olmakla beraber, bazen "nebi" manasına kullanıldığı olmuştur.

Nebi: Kendisine şeriat verilmeyip bir önceki şeriatle amel etmesi ve onunla toplumu, yani gönderildiği kavim veya milleti eğitmesi emredilen peygamberdir. Bazan "resul" anlamında da kullanıldığı vâkidir.

Umniyye: Kıraat ve insanın içinde meydana gelen temenni gibi mânalara delâlet eder. Böylece ilgili 52. âyetin bununla ilgili bölümünü iki türlü yorumlamak ortaya çıkmaktadır: Birincisi, peygamber bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka onun temennisine bir vesvese atmış, arzusunu karıştırmaya yeltenmiştir. İkincisi, peygamber inen âyetleri tilâvet ettiği zaman şeytan mutlaka onun kafasında birtakım yersiz şüpheler doğurmaya çalışmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şeytanın zaman zaman mü'minlerin de kalp ve kafalarında birtakım yersiz şüpheler doğurmaya çalışacağı konu edildi ve

peygamberin kafasına attığı vesveseyi Allah'ın derhal tesirsiz hale getirdiği açıklandı. Sonra da Kur'ân'ın kalplere şifâ ve rahmet olduğu belirtildi. İnkarcı sapıkların bu hakikati anlayamadıkları ve ancak kendilerini kahredecek bir azabın inmesiyle, uyanıp gerçeğe kalp ve kafalarını çevirebileceklerine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah yolunda hicret eden mü'minlerle yine o yolda ölen veya şehit edilenler övülüyor; onlar için büyük mükâfatların hazırlandığı haber veriliyor. Haksız tecavüze uğrayanların, gerektiğinde misliyle karşılık vermelerinde bir sakınca olmadığı üzerinde duruluyor ve aynı tecavüzün tekrarı halinde Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım edeceği vadediliyor. Arkasından Allah'ın kudretine dikkatler çekilerek gece-gündüzün birbirini izlemesi üzerinde düşünmemiz isteniliyor. Sonra da insan aklını harekete geçirip ona ön bilgi vermek üzere ilmi konulara geçiliyor.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا
حَسَنًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ ۗ وَإِنَّ
اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ
عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي
النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ
﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ
اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

58- Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler, sonra da (yine Allah yolunda) öldürüldüler veya ecelleriyle öldüler, elbette Allah onları güzel bir rızık

(ebedi saadetin nimeti) ile rızıklandıracaktır. Şüphesiz ki Allah rızıklandıranların mutlaka en hayırlısıdır.

59- Andolsun ki, onları hoşnut olacakları bir yere sokacaktır ve şüphesiz ki Allah yegâne bilendir, Halim (kullarına karşı çok şefkatli, merhametli ve sabırlı)dır.

60- (Allah'ın sünneti) budur. Kim kendisine yapılan haksız saldırıya karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine tecâvüze uğrarsa, Allah gerçekten ona yardım eder. Şüphesiz ki, Allah çok affeden, çok bağışlayandır.

61- Bu böyledir. Allah geceyi gündüze sokar, gündüzü de geceye sokar ve mutlaka Allah işitendir, görendir.

62- (Gerçek) budur. Çünkü Allah, O'dur Hak; O'ndan başka taptıkları ise bâtıldır ve doğrusu Allah çok yücedir, çok büyüktür.

63- Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirdi de yeryüzü yemyeşil oluverdi. Şüphesiz ki Allah çok lütuf sahibidir ve her şeyden haberlidir.

64- Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Ve doğrusu Allah çok zengindir (kimselere muhtaç değildir), çok övülmeye lâyıktır.

İLGİLİ HADİSLER

Şürahbil b. Simt (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rum ülkesinde bir kaleyi kuşatmamız hayli uzun sürdü. Derken Selmân el-Fârisi bize uğradı ve Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'den şöyle işittiğini haber verdi:

"Kim savaşta gözetlemede bulunup gerekeni yaparken ölürse, Allah ona, o savaşa devam edenlerin mükâfatı gibi bir mükâfat verir; üzerine (ebedi saadet) rızkını akıtır ve onu (kabir ve âhiret) fitnelerinden güven içinde bulundurur. İsterseniz (Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler, sonra da öldürüldüler,) âyetini okuyunuz."[1]

"İki göz var ki Cehennem ateşi onlara dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda geceleyip gözetlemede bulunan göz."[2]

---

1 İbn Mâce/Cihad: 7 - Ahmed: 5/261 - İbn Ebi Hatim

2 Tirmizi/Fezâil-i cihad: 12

Nimet Külfet Karşılığıdır

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ

"Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler."

Şüphesiz ki nimetin en güzeli, Allah'a dosdoğru imândan sonra, hayırlı bir mü'min olarak Allah'ın insanlıktan yana mutlak hayır yansıtan dinine hizmet etmek; insanların mutluluğu için çalışıp enerji harcamaktır. Ancak her devir ve dönemde bu kutsal yola kendini adayanların karşısına bâtıl bütün hıncıyla çıkar ve çetin mücadeleler başlar.

Bunun iki sebebi vardır: Biri hak din her yönüyle, bâtıldan yana olanların hayat anlayışına ters düşmekte, onların başıboş bırakılan nefislerinin karşısında bir sed oluşturmaktadır. O yüzden maddeci inkarcılar sadece dini engeli ortadan kaldırmakla yetinmezler, bir de dinin afyon olduğunu iddia ederek onu temelinden yıkmaya çalışırlar. Diğeri ise, âhirette mü'minlere sunulacak yüksek nimetler, büyük külfetler, ciddi hizmetler sonucu elde edilebilir. Aksi halde yüksek nimet olmanın bir bakıma anlamını yitirmiş olur.

Onun için Kur'ân ilk cefakâr ve fedakâr mü'minleri hayır ve rahmetle anmakta; Allah yolunda öz yurtlarından çıkarılıp öldürülenler ve kendiliğinden o yolda ölenler için güzel bir rızık hazırlandığını hatırlatmakta ve böylece yaşamakta olan Müslüman kuşaklarına en uygun model ve örneği, ölçü ve kıstası vermektedir.

Demek oluyor ki, insan manevi gıdasını, ruhi ihtiyacını sağlam bir mürşit ve muttaki bir ilim adamının rahle-i tedrisinde alınca, artık dünya onun gözünde önemsiz kalıyor, her şeyin gerçek amaca erişmek için birer araç niteliğinde olduğu ağırlık kazanıyor. O bakımdan dinde takva sahibi uzman eğitimcilere ve öğreticilere büyük ihtiyaç söz konusudur. Peygamber mektebi hem belirtilen ölçü ve vasıfta mü'min yetiştiriyor, hem de kalpleri fethedecek, ruhları dolduracak eğitici ve öğretici kadrolar vücuda getiriyordu.

Saldırıya Gerekirse Misliyle Karşılık Vermek

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللهُ ۗ إِنَّ اللهَ

لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"(Allah'ın sünneti) budur. Kim kendisine yapılan haksız saldırıya karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine tecâvüze uğrarsa, Allah gerçekten ona yardım eder. Şüphesiz ki, Allah çok affeden, çok bağışlayandır."

Mü'minler güçlü ve düzenli bulundukları sırada haksız bir saldırıya uğrarlarsa, misliyle karşılık vermelerinde bir sakınca ve vebal yoktur. Buna rağmen sabredip iyilikle mukabelede bulunurlarsa, bu hem büyüklük ve fazilettir; hem de eğitici ve yönlendirici olabilir. Buna rağmen ikinci kez aynı cihetten ve kaynaktan saldırıya uğrarlarsa, ilâhi sünnet hükmünü yürütür de Allah (celle celaluhu) saldırıya uğrayan o kullarına yardım eder.

Küfür, sapıklık, maddecilik her zaman şarlatandır, saldırgandır ve insafsızdır. Allah'a imân ve dini irfan ise, hazımkârdır, sabırlıdır; mütevazı ve temkinlidir. Aynı zamanda bağışlayıcı ve affedicidir. Ancak vaki saldırı mü'minin şahsına değil de dinine ve hürriyetine ise, o zaman kahramandır; karşı koyucu ve defedicidir. Zilleti, baş eğmeyi aşağılık ve karanlık sayar. İslâm'ın izzet ve şerefini ayakta tutmayı tek amaç bilir.

Allah (celle celaluhu) nasıl dünyaya iki ayrı hareket vererek gece ile gündüzü birbirine katıyorsa, mü'mine de biri imân ve irfan hareketi; diğeri karanlık olan küfrü ve maddeciliği tesirsiz hale sokma hareketi verir. İlâhi sünnet bu iki hareketi gerçekleştirmede, mü'minin azmi ve gayretini kıstas alır. Çünkü Allah (celle celaluhu) çok yüce ve çok büyüktür.

Gökten indirdiği yağmurla yeryüzünü nasıl zümrüt gibi yemyeşil yaparak ona yepyeni bir hayat veriyorsa, haksızlığa uğrayan, bununla beraber azminden, sabrından bir şey kaybetmeyen mü'minlere de vakti, saati gelince ilâhi yardım ve inayetini tecelli ettirerek bir anda onlara bahar mevsimini lütfeder.

Çünkü her şey Allah (celle celaluhu)'nundur. O'nun tasarrufu altındadır. Aynı zamanda her şey ilâhi plâna göre yaratılıp yerini almıştır. Yerini terkedip ilâhi plâna karşı gelenlerin ise, çok sürmez haddi bildirilir ve ilk tokatı ilâhi sünnetten yiyerek neye uğradıklarını şaşırırlar.

Bizler yeryüzündeki azgınlık ve taşkınlığı, ahlâksızlık ve sınırsızlığı gördükçe, ilâhi sünnetin, diğer bir tabirle onun cari hükümlerinin hemen

harekete geçmesini arzu ederiz. Oysa o belli bir programa göre tecelli eder.

Böylece Cenâb-ı Hak, sıkıntıda olan mü'minlere -sabrettikleri ve yüklendikleri hizmeti günün şartlarına ve mevcut ortama göre sürdürdükleri takdirde- mutlaka ruhlarını sevince gargedecek bahar havasını estireceğini, başarı sağlama basamaklarında onları kademe kademe yükselteceğini va'detmektedir. O'nun va'di haktır.

ÂYETLER ARASİNDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah yolunda hicret edenler övüldü ve onların feragat-ı nefsle İslâm'a yaptıkları hizmetlere işaret edilerek yaşamakta olan mü'minlere misal gösterildi. Hizmet edip bu arada işkence ve saldırıya uğrayan mü'minlere Allah'ın yardım edeceği vadedilerek endişelerin bir tarafa atılmasına kapalı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, duygu ve düşüncelere seslenilip yönlendirme yapılırken, bu defa inkarcıların aklını harekete geçirmek için temel bilgi mahiyetinde birkaç konuya yer veriliyor. Sonra da bütün dinlerin esasta birleşmesine işaret ediliyor ve ancak fer'i meselelerde, ibâdetle ilgili konularda ayrıldıkları belirtiliyor. Arkasından, bu incelikleri düşünmeyip dinlerin İslâmiyet'le son bulduğuna akıl erdiremeyen inkarcıların ortaya attıkları görüş ve iddiaların dünyada çözülmediği takdirde âhirette çözüleceği, hakkın bâtıldan ayırt edileceği haber veriliyor.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۬
وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۬ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ
رَحِيْمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِىْٓ اَحْيَاكُمْ ۬ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ۬ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَكَفُوْرٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى
الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ ۬ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٦٧﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا
فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۬ اِنَّ ذٰلِكَ فِىْ كِتَابٍ ۬ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٧٠﴾

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

65- Allah'ın yerde olanları ye O'nun buyruğuyla denizde yol alıp giden gemiyi sizin emrinize verdiğini görmedin mi? Yerin üstüne (büyükçe gök taşlarının) düşmemesi için göğü (ondaki cisimleri) tutar; ancak O'nun izniyle düşebilir. Şüphesiz ki Allah insanlara karşı çok şefkatli, esirgeyici ve çok merhametlidir.

66- O'dur ki sizi dirilten; sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek de O'dur. Doğrusu insan çok nankördür.

67- Her ümmete (kendi çağlarında) ayrı bir ibâdet yolu sunduk ki onlar o yolda ibâdet ederler. O halde bu konuda seninle tartışmasınlar. Sen Rabbine davet etmeye bak. Şüphesiz ki sen dosdoğru yolda bulunuyorsun.

68- Bununla beraber seninle mücâdele ederlerse, de ki: "Allah sizin neler yaptığınızı bilir."

69- Allah kıyamet günü görüş ayrılığına düştüğünüz şeyler hakkında aranızda hükmedecektir.

70- Bilmez misin ki, Allah mutlaka gökte ve yerde olanları bilir. Şüphesiz ki bunların (hepsi) kitapta (yazılı) dır. Ve bunlar elbette Allah'a pek kolaydır.

71- Allah'tan başka, hakkında Allah'ın hiçbir delil ve belge indirmediği ve o hususta (kendilerinin de) hiçbir bilgileri olmadığı şeylere tapıyorlar. Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur.

72- Âyetlerimiz onfara karşı açık-seçik okunduğu zaman o kâfirlerin yüzünde inkâr ve hoşnutsuzluk (belirtisini) anlarsın. Neredeyse kendile-

rine âyetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: Bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın inkarcılara vadettiği (Cehennem) ateşi. O ne kötü gidilecek yerdir!

Her Şey İnsanın Hizmetinde

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ

"Allah'ın yerde olanları sizin emrinize verdiğini görmedin mi?"

İlgili âyetle yeryüzündeki canlı-cansız her şeyin insanın hizmetine verildiği ve onun buyruğuna baş eğdirildiği belirtiliyor. Ayrıca denizleri gemilerin yüzebilmesi için belli fiziksel kanunlarla düzenleyip insanın yararına bıraktığına dikkatler çekiliyor.

Türleri bini aşan hayvanlarla dünyamızı süslerken; her biri yaşayıp soyunu devam ettirebilmek için diğerini yiyip geçinmekte ve böylece birbirlerinin nesillerini tüketmiyecek şekilde ilâhi denge ve düzen kanununa uymaktadırlar. Bunun gibi, belli elementleri değişik oranda bir araya getirip değişik madenleri depolayarak insana geçim kaynakları hazırlayan ve sayısı belirsiz bitkilerin bir kısmını vitamin kaynağı, bir kısmını şifa eczanesi özelliğinde yaratıp yeryüzüne serpiştiren; böcekler ve rüzgar aracılığıyla bitkiler arasında aşılanma meydana getiren Cenâb-ı Hak, hem bize hayat ve sağlık bahşetmekte, hem de dünyamızı çekici kılmaktadır.

Şüphesiz bunlardan her biri o çok yüce kudretin varlığına, birliğine başlı başına birer delil ve belge olarak, Allah kullarını tevhid inancına çağırmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de sık sık denizden ve faydalarından söz edilmesi, dikkatleri bu hayat kaynağına çekmekte, deniz ürünlerinden yeterince yararlanmamızı ilham etmektedir.

Çekim Kanunu ve Gökteki Cisimler

وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ

"Yerin üstüne (büyükçe gök taşlarının) düşmemesi için göğü (ondaki cisimleri) tutar; ancak O'nun izniyle düşebilir."

Bilindiği gibi, bir cismin düşmesi için, yerçekim kuvvetinin bulunması şarttır. Bu çekim kuvvetinin bulunmadığı boşlukta, cisim olduğu

noktada kalır.

Fezada sayısı belirsiz cisimlerin kendilerine has yörüngelerde hareketlerine gelince: Yine bu yerçekim ve merkezkaç gibi fiziksel kanunlarla sağlanmıştır. Bütün bunları tesadüflerin oluşturduğunu iddia etmek, en düzenli ve dengeli olayları; dengesiz, düzensiz başıboş olayların meydana getirdiğini kabul etmek olur ki, bunun akıl ve düşünce terazisinde yeri ve anlamı yoktur.

Aklını az-çok kullanabilen ve düşünce ufkunu genişletip varlık alemindeki mutlak düzene bakan hiç kimse tesadüflerin böylesine en ince matematiksel ve fiziksel ölçülerle vücut bulan sistemleri meydana getiremeyeceğini görüp anlar ve o sonsuz kudret karşısında hayranlık ve mahviyet duyarak secdeye kapanır.

Ortada bir plân ve program varsa, mutlaka bir plânlayıcı ve programlayıcı vardır. Mükemmel bir düzen varsa, mutlaka akılları aşan bir düzenleyici söz konusudur.

Kur'ân ilgili âyetle bu inceliğe dikkatleri çekiyor. Mevcut düzen nasıl ilâhi kudretin tezahürüyle kurulmuşsa, yine o kudretin tecelli ve tezahürüyle bir gün bozulup âhiret âlemine has yeni bir düzen meydana getirilecektir. Zira sebepleri, kanunları belli bir takdire göre vücuda getiren ancak Allah (celle celaluhu)'dır. O'nun izni olmadan hiçbir şey yer değiştirmez, hiçbir düzen bozulup yerini ikinci düzene bırakmaz. Görevli melekler O'nun ezelde koymuş olduğu kanunları sebepler ve illetler doğrultusunda uygularlar ve en küçük bir hatâ yapmazlar.

Unutmayalım ki, her düzen ve her denge insandan yanadır. İnsan ne kadar başkaldırıp hakkı red ve inkâr etse de Cenâb-ı Hak, koyduğu düzeni bozmaz ve insanlara olan şefkat ve merhameti devamlı önde gider. Çünkü O, hep Rauf ve hep Rahim'dir.

Öldürüp Dirilten Ancak O'dur

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ

"O'dur ki sizi dirilten; sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek de O'dur. Doğrusu insan çok nankördür."

Her canlıyı ayrı bir özellikte yaratan ve her birinin kalıtımını türünün

özelliğine göre genetik yoldan koruyan Allah'ın onları şaşmayan kanunlarla öldürdükten sonra, bizim henüz tam bilmediğimiz fizikötesi kanunlarla onlart mutlaka diriltmeye kudreti yeter. İlk başlangıçla sonuç arasındaki bağı ve bağlı bulunduğu biyolojik kanunları bilmek, bizim öldükten sonra dirilmemizi telkin etmekte ve birtakım ipuçları vermektedir.

Kalıtım birimi olarak bilinen genlere insanın bütün özelliklerini kusursuz biçimde nakşeden; atalarımızın birçok kusur ve meziyetlerini onlar vasıtasıyla nesilden nesile aktaran Cenâb-ı Hakk'ın yaratmada benzersiz olduğu kendiliğinden anlaşılmıyor mu? Atom çekirdeğini ve etrafında dönen elektronları Güneş sisteminin ve sonra da kâinatın en küçük modeli olarak düzenleyen bu sınırsız kudret, mevcut sistemi bozup bir yenisini yerine getiremez mi? İnsanı öldürdükten sonra diriltemez mi?

Görülüyor ki, ilim geliştikçe, yeni yeni buluşları ortaya koydukça insanoğlunu daha çok Yüce Yaratanına yaklaştırmakta ve inkâr bulutlarını sıyırıp onu aydınlığa çıkarmaktadır. Artık inkâr ve nankörlüğe sapmanın makul bir yanı var mıdır?.

Her Ümmete Ayrı Bir İbadet Yolu Verilmiştir

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ

"Her ümmete (kendi çağlarında) ayrı bir ibâdet yolu sunduk ki onlar o yolda ibâdet ederler."

Gerçi "mensek" tabiri ibâdet yolundan başka, şu manalara da delâlet etmektedir: "Alışılıp gidilen ve gelinen yer", "peygamberlerin getirip yaydığı şeriat" "peygamberlerin koyduğu hayat düzeni."

Bundan, şeriat sahibi olan her peygamberin yaşadığı dönemdeki sosyal yapının durumuna göre bir hayat düzeni, bir ibâdet şekli getirdiği anlaşılıyor. Meselâ namazın her peygambere farz kılındığını biliyoruz; ama nasıl, ne vakitlerde ve ne biçimde kılındığını, neler okunduğunu bilmiyoruz. Kur'ân'ın bu ibâdetten söz ederken bazen "rüku" bazen "secde" tabirlerini kullandığına bakılırsa, kiminin sadece namaz ibâdetini rüku kiminin sadece secde şeklinde yerine getirdiği izlenimi doğuyor. Fakat bu konuda kesin bir şey söylemek çok zor.

Unutmamak gerekir ki, şeriatler de, ibâdetler de son din olan İslâmiyet'le nihai şeklini ve ölçüsünü bulmuştur. At arabasından bugünkü mo-

torlu taşıtlara gelinmeye benzer bir tekâmül söz konusudur.

Kur'ân bu hususta tartışmanın gereksiz ve yararsız olduğunu belirtiyor. Peygamber (aleyhisselam)'a ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlere, ilim adamlarına gereken tek şey, insanları Allah'ın son dinine davet etmektir. Cenâb-ı Hak ise, haklıyı haksızdan, doğruyu eğriden, hakkı bâtıldan en uygun şekilde ayırt etmeyi, yani haklının elinden tutup haksızı cezalandırmayı âhiret gününe bırakmıştır. Haksız zulme sapmadığı, azıp tuğyan etmediği, küfrünü ahlâksızlıkla birleştirip baş belâsı olmadığı takdirde, Allah ona mühlet verir. Çünkü O, her şeyi çok iyi bilir; hiçbir olay, düşünce ve duygu O'ndan gizli kalamaz. Her şey O'nun ezeli ilminin tesbitiyle Levh-i Mahfuz'a yazılıdır. Görevli melekler ise, asla hatâ yapmazlar.

İnkarcıların Yüzlerindeki Hoşnutsuzluk

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ

"Ayetlerimiz onlara karşı açık-seçik okunduğu zaman o kâfirlerin yüzünde inkâr ve hoşnutsuzluk (belirtisi) anlarsın."

Bir şeyi inkâr etmek, onu benimsememekten, o şeyi sevmemekten ve inkâr edenin düşünce ve inancına ters gelmesinden kaynaklanır. Burada akıl ve sağduyu değil, his ve önyargı hâkimdir. Dün olduğu gibi bugün de, yarın da inkarcının hoşnutsuzluğunun sebebi budur. O halde Allah'a imân edenlere gereken: Hakkı en güzel sözlerle, en çekici ve uyarıcı yollarla -kırmadan, incitmeden- anlatmaktır. Gerisi ise, Allah (celle celaluhu)'ya aittir. Kabalığa, ölçüsüzlüğe karşı kabalık göstermek, mesafeyi açmaktan, karşısındakinin kin ve inkârını artırmaktan başka bir şeye yaramaz.

Unutulmamalıdır ki, Hakk'ı kinle, nefretle reddetmek, aklı, vicdanı ve ruhu yıkıp mefluç hale sokmaktır. Öylelerine Cehennem ateşi ne de yakışır. O bakımdan 72. âyetin son kısmında onların hakka karşı izhar ettikleri kin tasvir edilirken şu sözlere yer verilmektedir:

"Neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: Bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın inkarcılara va'dettiği (Cehennem) ateşi. O ne kötü gidilecek yerdir!"

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkarcıların aklını harekete geçirmek, düşün-

ce ufuklarını genişletmek için birkaç belgeye dikkatler çekildi. Sonra da semavi dinlerin hepsinin "Tevhid inancı" esasında birleştiği konu edildi. Şeriatların ise sosyal yapının gelişmesiyle bir tekâmül gösterdiği ve İslâmiyet'le son kertesine gelip dayandığına işaretle bu konuda daha etraflı düşünülmesinin gereği hatırlatıldı. Aksine düşünüp hakkı reddedenlere hazırlanan ebedi ateş vadedilerek, ölmeden önce dönüş yapmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın sonsuz kudretine temas edilerek, O'ndan başka edindikleri ilâhların bir sivrisinek bile yaratmaya muktedir olmadıkları belirtilerek, yoktan yaratma gücünün ancak O'na mahsus olduğu açıklanıyor. Böylece inkarcı sapıkların Allah'ın kadr-u kıymetini lâyıkıyla bilmedikleri, O'nun kudretinin izlerini eşyada görmedikleri konu edilerek, bu hakikatleri ancak Allah tarafından seçilip kendilerine peygamberlik payesi verilenlerin haber verebileceği bildiriliyor.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ
ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا
يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ
قَدْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ ٱللَّهُ يَصْطَفِى مِنَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ
ٱلنَّاسِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ
وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٧٦﴾

73- Ey insanlar! Bir misâl verildi, ona şimdi iyice kulak verin: Şüphesiz ki Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek bile yaratamazlar; hepsi bunun için bir araya gelse bile (yine de onu meydana getiremezler). Sinek onlardan bir şey koparıp alsa, onu ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de âciz.

74- Allah'ın kadr-u kıymetini gereği gibi anlayıp takdir edemediler. Şüphesiz ki Allah çok güçlü, çok üstündür.

75- Allah, hem meleklerden, hem insanlardan elçiler beğenip seçer. Doğrusu Allah işitendir, görendir.

76- Onların önünde ve ardında olan her şeyi bilir. İşler ancak Allah'a döndürülür.

İNİŞ SEBEBİ

Müşrikler, hem putların aracı ve şefaatçi olduklarına inanıyorlardı, hem de bir insana nasıl olur da gökten haber gelir diye peygamberlik payesini inkâr ediyorlardı. Yukardaki âyetler, onların bu gibi iddiaları reddedilerek indirilmiştir.

İLGİLİ HADİS

Aziz ve Celil olan Allah buyurdu:

"Benim yarattığım gibi yaratmayı iddia edenden daha haksız kim vardır? O halde benim yarattığım gibi bir zerre veya bir sinek ya da bir arpa tanesi yaratsınlar (bir göreyim)."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Putperestler putlarını zaferanla boyarlar ve kuruyunca sinekler o putların üzerine konar da onlardan bir şeyler koparırlardı. Bir de cahil Araplar yemek hazırlayıp putların önüne koyarlar ve çok geçmeden sinekler o yemeğin üzerine üşüşüp yerlerdi. Sinekler ne kadar zayıfsa, putlar da onlar kadar zayıftı, konan sinekleri kendilerinden savacak kudretleri yoktu."[2]

Yaratma Kudreti

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ

"Şüphesiz ki Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek bile yaratamazlar; hepsi bunun için biraraya gelse bile (yine de onu meydana getiremezler)."

"Yaratma" kavramı Türkçemizde bazen yoktan var kılma, bazen bir şeyi icat etme, bazan da zor bir konuyu çözüp ortaya çıkarma anlamında kullanılır. Şüphesiz bu da dilimizdeki kelime azlığından ileri gelmektedir.

Arapçada ise, bu "halk" kelimesi olarak geçer ve kök manası "doğru bir takdir" demektir. Sonra da aslı, modeli, örneği olmaksızın bir şeyi yok-

1 Buhari/Libas: 56 - Müslim/Libas: 100 - Ahmed: 2/232, 259, 391, 451, 527

2 Lübabu't-te'vil: 298/3

tan var kılmak veya aslı, örneği ve modeli olan ya da mayası bulunan bir şeyi meydana getirmek gibi mânalarda çok yaygındır.

"Sizi bir tek candan yarattı" mealindeki âyet, ikinci mânaya,

"Ademi topraktan yarattı" mealindeki âyet ise, birinci manaya delâlet eder.

Bu tabir veya kavram insanlara nisbet edildiğinde ise, "icat" ve "takdir" manasına gelir.

İlgili âyette Allah'a nisbet edilen "halk-yaratma" söz konusudur. İlâhlaştırılan şey ister cansız, ister canlı varlıklar olsun, hiçbirinin bir canlı yaratmaya kudretinin yetmeyeceği belirtiliyor. Zira ne bakterileri çoğaltmak bu manada bir yaratmadır, ne de hücre yapısını oluşturan maddeleri bir araya getirmek onun kapsamına girer. Çünkü canlı ancak canlıdan meydana gelir. Hücrelerdeki canlılık vasfını ise, Allah'tan başka verecek bir kudret yoktur.

O halde ilim bir canlının hangi elementlerden meydana geldiğini tesbit etmekte, fakat ondaki canlılık vasfının nereden geldiğini bilmemekte ve nasıl oluştuğuna bir çözüm getirememektedir. Çünkü canlıya canlılık vasfını veren ancak Allah (celle celaluhu)'dır. O bakımdan gerçek anlamda yaratma kudreti O'na aittir.

Allah'ın Kadrini Bilip Takdir Edemediler

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ

"Allah'ın kadr-u kıymetini gereği gibi anlayıp takdir edemediler."

Varlık âleminde yalnız O'nun düzeni, eşyada sadece O'nun damgası bulunduğu halde, hâlâ bu gerçeği göremiyen, anlayamıyan körler ve sağırlar vardır. Canlı bir varlık kime, niçin hizmet eder? Bir gül veya çiçek o güzelliğini ve taşıdığı nefis koku ve şifayı kime vermeye çalışır? Meyve ağacı neden her yıl çiçek açıp meyve verir? Kendileri için desek, ağacın buna ihtiyacı yoktur. Sözü edilen güzelliğini ve faydalarını vermek zorundadır dersek, onu zorlayan, böyle bir ameliyeye iten nedir?

Buharlaşma, bulutlaşma ve yağmura geçiş kimler içindir? Tükenmez enerji kaynağı olan Güneş kimleri, neleri neden, niçin aydınlatıp ısıtmaktadır?

Dikkat edildiğinde bunların hiçbirinin sunduğu yarar kendisinden yana değildir; bütünüyle insanoğluna yönelik ve onun içindir.

O halde bu mükemmel düzeni kuran, eşyayı belirtilen yarar doğrultusunda insanın hizmetine veren kimdir?

İşte bu hakikati görmemek ve anlamamak, Allah'ın kadr-u kıymetini bilmemek ve anlamamak demektir.

Cenâb-ı Hak kendini tanıtmak için eşyayı gözlerimizin önüne sermekle kalmamış, rahmetinin eseri olarak meleklerden ve insanlardan elçiler ve aracılar seçip göndermiştir. Melek Cebrail O'ndan alıp peygamberlere getirdi; peygamberler de ondan aldıklarını insanlara tebliğ ettiler. Böylece Kur'ân-ı Kerim kâinatın esrarını çözen tek şifre, beşer ruhunu besleyip şifâ veren tek ilâç, toplumu ve aileyi ahlâk ve fazilet ölçülerine göre imân temeli üzerinde geliştiren tek eğiticidir. Hz. Muhammed (aleyhisselam) de onu bize en iyi şekilde açıklayıp tebliğ eden tek rehberdir.

Bütün bu hikmetleri idrâk edip hilkat kanununun gereğine göre yerini belirleyen mü'minler, şüphesiz ki Allah'ın Aziz sıfatının tecellisine mazhar olurlar. Nitekim 74. âyetin son kısmı Allah'ın iki sıfatıyla noktalanırken, bu inceliği ilham etmektedir.

Hiç kimse Allah'tan daha güçlü, daha üstün değildir ve olamaz da.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratma kudretinin ancak Allah'a ait olduğu konu edildi. İlâhlaştırılan şeylerin bir sinek yaratmaya kudretlerinin yetmediği belirtilerek, Allah'ın insanlardan yana yaratıp istifade alanına getirdiği eşyayı Allah'a benzetmenin, O'na ortak koşmanın küfür ve basiretsizlik olduğuna işaret edildi. Böylece inkarcı zâlimlerin Cenâb-ı Hakk'ın kadr kıymetini anlayacak bir ruha sahip olmadıkları hatırlatılarak, hakkı ve hakikati ancak Peygamber (aleyhisselam)'ın en doğru anlamda tebliğ ettiğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'a teslimiyet gösterip O'nun huzurunda rüku ve secde etmemiz emrediliyor. İbâdetin önemi belirtilerek hayırlı işlerde bulunmamız tavsiye ediliyor. Sonra da Allah yolunda cihad etmenin vücubu üzerinde durularak dinde bir zorluk ve sıkıcı bir yan olmadığı; İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dininde bir zorluğun bulunmadığı ve

Hakk'a teslimiyet anlamına gelen "Müslüman" isminin İbrahim'den kalma olduğuna dikkatler çekiliyor ve sonra da namaz, zekât ve Hakk'ın buyruklarına sımsıkı sarılmak ile emredilerek sure noktalanıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ
الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا
شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ
مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

77- Ey imân edenler! Rüku edin, secde edin; Rabbinize (kulluk ölçüleri içinde) ibâdet edin ve hayır işleyin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.

78- Allah (yolunda O'nun) için nasıl gerekiyorsa öylece cihâd edin. Sizi (insanlar arasından bu emânete lâyık görüp) seçen O'dur. Dinde size hiçbir zorluk meydana getirmedi; babanız İbrahim'in (temelde İslâm'a benzeyen Hanif) dinine uyun! (Kur'ân'ın inmesinden) önce de, bunda da size Müslüman adını veren odur. Tâ ki Peygamber (Muhammed) size şahit ola ve siz de insanlara şahit olasınız. Artık namaz kılmaya devam edin, zekâtı verin; Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenin; o sizin yegâne sahip ve dostunuzdur; ne güzel Mevladır ve ne güzel yardımcıdır O.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim cahiliye devrindeki gibi (isimlerle) çağırırsa, şüphesiz ki o Cehennem'de diz üstü çökmeye (lâyık olmaktan) ileri gelir.

Bunun üzerine soruldu:

- Oruç da tutsa, namaz da kılsa yine öyle mi?

- **Evet oruç da tutsa, namaz da kılsa. Siz kendinizi Müslüman ve**

mü'min diye adlandırın; İslâm'ın çağrısıyla çağırın."[1]

"Kur'ân'da on beş tilâvet secdesi vardır. İkisi Hac suresindedir."[2] Ashab-ı Kirâm'dan Amr b. Âs (radıyallahu anh) diyor ki:

- "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Kur'ân'da bana on beş secde okuttu. Onlardan üçü mufassal (uzun olan) surelerde, ikisi de Hac suresinde idi."[3]

"Bâtıldan uzak, hakka yönelik koskolay bir din ile gönderildim."[4]

"Kim Allah sözü daha yüce olsun diye savaşırsa, işte o Allah yolunda (cihad ediyor)dur."[5]

Dinde Üç Önemli Konu

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱرْكَعُوا۟ وَٱسْجُدُوا۟ وَٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمْ وَٱفْعَلُوا۟ ٱلْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۩

"Ey imân edenler! Rüku edin, secde edin; Rabbinize (kulluk ölçüleri içinde) ibâdet edin ve hayır işleyin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız."

77. âyetle üç önemli konu sıralanıyor. Sonra da 78. âyetle Allah yolunda cihadın lüzumu üzerinde durularak İslâmiyet'in koskolay bir din olduğu açıklanıyor ve tekrar namaz ve zekâtın farziyetine dikkatler çekilerek sure noktalanıyor.

İlâhi metot gereği, üç önceki âyetle birlikte surenin özeti veriliyor. Şöyle ki: Önce Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler, deliller ve uyarılar işlendi ve akla ışık tutularak vicdanlara seslenildi. Sonra Peygamberlik konusu, gereği ve yararı üzerinde durularak temel bilgi verildi. Arkasından kulluğun ölçü ve anlamına atıf yapılarak insanın plândaki ye-

1 Müsned-i Ahmed: 344/5-202 ,130/4

2 Lübabu't-te'vil: Ömer, Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Ebu Derdâ ve Ebu Musa (Allah hepsinden razı olsun)'dan: 3/299

3 Ebu Dâvud/Secde: 1 - İbn Mâce/İkamet: 71

4 Müsned-i Ahmed: 233 ,116/6 -266/5

5 Buhari/İlim: 45, Cihâd: 15 - Müslim/İmaret: 149, 151 - Ebu Dâvud/Cihâd: 24 - Nesâi/Cihâd: 21 - İbn Mâce/Cihâd: 13 - Ahmed: 4/392, 402, 405, 417

rine ve kendisine yükletilen hizmete işaret edildi. Namaz, zekât, ibâdet, hayırlı işler ve bir de Allah yolunda cihad emredilerek kulluk için lüzumlu olan ibâdetlerden bir kısmı belirlendi ve böylece dinde çok önemli sayılan konular ardarda işlendi ve gerçek kurtuluşun ancak bu yolda olduğu vurgulandı.

Uygulanan bu müstesna metot bize neleri öğretiyor?

1- Kulluğun temeli ve mayası dosdoğru imâna dayanır. Bunun için Cenâb-ı Hak imanın ürünü olan üç hususu birleştirerek mü'minlere seslenmektedir.

2- Rüku ve secde, imândan sonra içten dışa vuran kulluğun anlamı, simgesi ve rengi sayılır. Namaz bütünüyle bunu oluşturmaktadır. Onun için "Mü'mini kâfirden ayıran alâmet-i farika namazdır" denilmiştir. Öyle ki namaz, mü'minin değişmeyen belirtisi kabul edilmiştir.

3- Kalbi ve bedeni ibâdetten sonra, kulluğun ve taşıdığı inancın ölçü ve samimiyetini belgeleyen, mali ibâdet gelir. Onun için Kur'ân-ı Kerim üçüncü sırada bunu "hayır" tabiriyle isimlendirerek genel bir kavrama yer vermiştir. Çünkü hayır, ilâhi rızaya uygun gelen bütün iyilikleri içermektedir.

Böylece kulluk merkezinden dışa doğru uzanan imân belirtileri daireler halinde genişlemeye başlar; -Allah'a teslimiyet düzeyinde- din düşmanları, İblis ve nefis ile ciddi bir savaşı sürdürme daireleriyle en geniş noktasına varmış olur.

Cihad Emri

وَجَاهِدُوا فِي اللهِ حَقَّ جِهَادِهِ[1]

"Allah (yolunda O'nun) için nasıl gerekiyorsa öylece cihad edin."

Cihad, kısa tarifiyle düşmana karşı imkânların ve ortamın elverdiği nisbette savaşmaktır.

İlgili âyette ise, bu kavram beş yorum getirmektedir:

1- Özellikle Allah ve din düşmanlarıyla günün şartlarına göre savaşı sürdürmektir. Bu da ancak Hakk'a dosdoğru ibâdet doğrultusunda gerçek ölçüsünü bulur.

Bu arada Allah yoluna yapılan çağrıya engel olmaya çalışanlarla seviyeli, planlı ve programlı bir cihadın sürdürülmesi de bu cümledendir.

2- Mü'min ilk adımıyla cihada başladığı gibi, son nefesine kadar bu vecibeyi yerine getirmekle yükümlüdür.

3- İnkarcı sapık azgınlarla soğuk ya da sıcak sürtüşme ve savaş devam ederken bunu hakkıyla yerine getirmek için kınayanın kınamasından, ayıplayanın veya küçümseyenin söz ve davranışlarından endişe duymaz.

4- Allah için imân doğrultusunda nasıl amel edilmesi gerekiyorsa, öylece amel etmeye çalışır.

5- Bütün imkân ve yeteneklerini Allah'ın dinini ihya yolunda harekete geçirip hizmete devam etmeyi imanın gereği kabul eder.

Müfessir Kurtubi cihadı çok yönlü yorumlayarak özetle şöyle bir sıralamada bulunmuştur:

a) Kâfirlerle savaşmak,

b) Allah'ın bütün emirlerine kulak verip onları noksansız yerine getirmeye çalışmak,

c) Allah'ın yasaklayıp haram kıldığı her şeyden kaçınmak,

d) Allah'a ibâdet ve taatte bulunmak için nefisle savaşmak; onun heva ve heveslerinin peşine takılmaktan kaçınmak,

e) Vesveselerini reddetmek için şeytanla savaşmak,

f) Yaptıkları haksızlıkları tesirsiz kılmak için zâlimlerle savaşmak, küfürlerini reddetmek için de inkarcılarla savaşa devam etmek.

Dinde Zorluk Konulmamıştır

وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

"Dinde size hiçbir zorluk meydana getirmedi."

Din bütün esas ve prensipleriyle insanın uygulayabileceği ölçüde düzenlenmiştir. Sıkıntı getirecek, bıkkınlık doğuracak, iş-güçten alıkoyacak, zaman israfına neden olacak hiçbir ölçüsüz, hesapsız yanı yoktur. Buna bir iki misal verecek olursak, ibâdet ve ahkâmı gösterebiliriz: Ayakta namaz kılamayan kimse oturarak kılar. Yolculuk halinde oruç tutmak sıkıntı

getirebilir; o bakımdan kişi bu hususta serbest bırakılmıştır, dilerse tutar, dilerse tutmaz da sonra kaza eder. Ayrıca yolculuk halinde dört rekâtli farz namazlarını iki rek'at olarak kılar. Abdest veya gusül için yeterli su bulunmadığı veya bulunup da kullanma imkânı olmadığı takdirde temiz toprak ile teyemmüm eder. Şartlar elvermediği takdirde hacca gitmeye kendini zorlamaz. Ayakları yıkamak bir külfet getiriyorsa, mest giymek suretiyle bu külfeti kaldırır. Kasten adam öldürmekten dolayı gereken kısas hükmünü, öldürülenin baba tarafından velisi bulunan bir kimse kaldırabilir.[1]

Böylece dini bütün kolaylıklarıyla birlikte, Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz hem kendisi uygulamış, hem de arkadaşlarına sözlü olarak öğretmiştir. O bakımdan Peygamber (aleyhisselam) dini hususlarda ümmetine şahit kabul edilmiştir. Onlar da din kardeşlerine aynı şeyleri öğretmek suretiyle kendilerini takip edenlere şahit olmuşlardır.

Dindeki bu kolaylık, İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dinindeki kolaylığın bir benzeridir. Sonra da dini hüküm ve konularda Cenâb-ı Hakk'a mutlak anlamda teslimiyet söz konusudur. Kıyamet gününde Peygamber (aleyhisselam) dini ümmetine tebliğ edip öğrettiğine şahit gösterilir; O'ndan dini alıp öğrenen ümmeti de diğer insanlara, yani kendilerini takip edenlere tebliğ ettiklerine dair şahit olarak belirlenirler.

Kolaylığın Kıymetini Bilip Şükrünü Yerine Getirmek

Kur'ân-ı Kerim bu kolaylığın ve insana yönelen ilâhi rahmetin şükrünü, yine biri kalbi ve bedeni, diğeri kalbi ve mali olmak üzere iki ibâdetle yerine getirmemizi ve her hâlükârda tek sahibimiz, yardımcımız ve işlerimizin mutlak düzenleyicisi olan Mevlâmıza sarılmamızı emretmektedir.

Öyle ki: Namaz ve zekât, şartlarına ve hikmetlerine uygun yerine getirilince, hem kulluğun ölçüsünü, hem de bu hususta başarıya erişmenin şükrünü bütün derinliğiyle ifâde eder. O halde namazsız, zekâtsız şükür, sadece kelimenin dar kalıbında kalan, ilâhi rıza ve rahmete kapı açmayan bir şükürdür ki Allah yanında pek değeri olmaz.

Müslüman İsmi Kimden Miras Kalmadır?

هُوَ سَمّٰىكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا ...

1 Bakara suresi: 256. âyetin tefsiri

"(Kur'ân'ın inmesinden) önce de, bunda da size Müslüman adını veren odur."

Muhammed (aleyhisselam)'ın ümmetine "Müslüman" adını veren, İbrahim Peygamber'dir. Şu yorumla ki, O, Kabe'nin temelini yükseltip tamamladıktan sonra:

"Ey Rabbimiz! İkimizi Müslüman olarak sana boyun eğmekte sabit kıl; soyumuzdan da yalnız sana teslimiyet gösterip boyun eğen (müslim) bir ümmet meydana getir."[1] diye duâ etmişti. O'nun soyundan "müslim bir ümmet" şüphesiz ki Muhammed (aleyhisselam)'ın ümmetidir ve o sebeple bu ümmete "Müslüman Ümmet" denilmiştir.

Ayrıca Allah bu ümmeti önceki kutsal kitaplarda ve özellikle son kitap Kur'ân'da "Müslim" diye anmış da onlara bu ismi lâyık görmüştür. Onun için biz Ümmet-i Muhammed (aleyhisselam)'in en şerefli, en aziz bir ismimiz, bir de sıfatımız vardır: Müslim ve Mü'min.

Bunların ötesinde ne başka bir isme, ne de sıfata ihtiyaç yoktur. Zira en güzel isim Allah'ın verdiği isimdir.

Böylece Hac suresi biterken şu üç emirle noktalanıyor: Namaz, zekât ve Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenmek. Zira namaz kulu ilâhi huzura kavuşturur, O'nunla konuşma şerefine eriştirir. Zekât onun sadakatini ortaya koyup toplumun kopmaz bir parçası bulunduğunu ve yalnız kendisi için değil, toplum içinde çalıştığını ispatlar. Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenmek ise, insanı kulluk mertebesinin doruğuna yükseltir.

Çünkü Cenâb-ı Hak tek umut kaynağımızdır. Ne güzel Mevlâdır O ve ne güzel yardımcıdır O!

Hac suresinin tefsirinde bizi başarılı kılan Allah (celle celaluhu)'ya, kâmil mü'minlerin, sâlih kulların hamdıyla hamd ederiz. Salât-ü selâm da sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e olsun.

1 Bakara suresi: 128

23. SÛRE

MÜ'MİNÛN SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
118	1840	4802

MÜ'MİNÛN SURESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir.[1] Baş kısmında mü'minlerin bir takım özellikleri anlatıldığı için sure ismini bu sıfattan almıştır.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Mü'minlerin seçkin ve onları başkalarından ayıran sıfatları üzerinde durulup yaşamakta olan insanların dikkatleri çekilir.

2- Göklerin yaratılışı, taşıdığı kusursuz düzen ve denge üzerinde durulur ve insanın yararına yaratılan hayvanlara ve ahiretteki Cennet ve ondaki nimetlere yer verilir.

3- Peygamber ve ashabını teselli, müşrikleri de tehdit doğrultusunda gelip geçen peygamberlerden bir kısmının kıssaları ve bazı sıfatları anlatılır.

4- Dinde kolaylık prensibine bir defa daha değinilerek mü'minler aydınlatılır.

5- Kıyamet gününde inkarcıların duyacağı pişmanlık safhası çok duyarlı bir anlatımla işlenir. Buna karşılık imân eden salih kullara verilecek nimetler sıralanır.

6- Sapık inkarcıların ikinci hayata inanmamaları ve onların iddialarını reddeder anlamdaki deliller açıklanarak düşünce ufku genişletilir.

7- Peygamber (aleyhisselam)'ın zâlim bir kavme azap inerken onların arasında bulunmaması hakkındaki duası; ayrıca insanlara edep, terbiye, nezâket ve saygılı olmayı öğretmesi; şeytanın vesvese veren sinyallerinin geri çevrilmesiyle ilgili ilâhi talim belirtilir.

8- Kıyamet gününde kâfirler ve mü'minlerle ilgili diğer önemli safhaların bir kısmı öğüt alınacak çizgileriyle yansıtılır.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/102

İLGİLİ HADİS

Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e vahiy indiği zaman O'nun yüzünden taraf bal arısının uğultusu gibi bir ses duyulurdu. Yine bir gün Allah O'na vahiy indirdi. O, bir süre bekledikten ve vahiy hali geçtikten sonra "Kad Efleha'l-Mü'minun"u, on birinci âyete kadar okudu ve sonra şöyle buyurdu:

"Kim bu on âyetle amel edip yaşarsa Cennet'e girer." Bunu müteakip yüzünü kıbleye çevirerek ellerini kaldırdı ve şöyle duâ etti:

"Allahım! Bizi artır, eksiltme; bize ikramda bulun, bizi aşağılama. Bize ver, mahrum bırakma. Bizi başkalarına karşı seçip üstün kıl, başkalarını bize karşı üstün kılma. Allahım, bizi razı et ve bizden razı ol."[1]

1 Müslim/İmân: 8 - Buhari/İmân: 34 - Ebu Dâvud/Salât: 1 - Tirmizi/Tefsir: 23 - Nesâi/Salât: 4, İmân: 24 - Taberâni/Sefer: 94

٢٣ سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ
﴿٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ
صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ
الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

1- Mü'minler gerçekten, korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşmuşlardır.

2 - Onlar ki, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler.

3 - Onlar ki, boş ve anlamsız şeyden yüzçevirirler.

4- Onlar ki zekâtı verip (emredildiği şekilde) yerine getirirler.

5- Onlar ki, namus ve iffetlerini (haramdan ve şüpheden) korurlar.

6- Ancak eşlerine veya sahip oldukları cariyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur ve) bu yüzden kınanmazlar.

7- Artık kimler bu (meşru) sınırı geçerse, işte onlar haddi aşanlardır.

8- Onlar ki emânetlerini ve verdikleri sözü gözetir (yerine getirir)ler.

9- Onlar ki, namazlarını (vaktinde kılıp) koruyarak gözetirler.

10- İşte onlardır vârisler,

11- Firdevs Cenneti'ne vâris olurlar ve orada devamlı kalırlar.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemize soruldu:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimizin ahlâkı ne idi? O bu soruya şu cevabı verdi:

- O'nun ahlâkı Kur'ân idi.

Sonra da Hz. Âişe (radıyallahu anha) "Kad eflaha"yı onuncu âyetin sonuna kadar okudu ve şöyle dedi: "İşte Rasulullah (aleyhisselam)'ın ahlâkı böyle idi."[1]

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz buyurdu:

"Bana güzel koku ve kadın sevdirildi. Namaz ise, gözümün aydınlığı kılındı."[2]

Yine Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor:

"Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'den namazda iken yüzü veya gözü (sağa-sola) çevirmekten sordum. Buyurdu ki:

"O, şeytanın kulun namazından kapıp çalmasıdır."[3]

"Şu topluluğa ne oluyor ki, namazda gözlerini göğe doğru çeviriyorlar?!"

Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Zaman zaman Peygamberimiz (aleyhisselam)'ın ashabı namaz esnasında gözlerini göğe doğru çevirirlerdi. Yukarıdaki âyetler inince gözlerini secde yerine bakar şekilde yere doğru indirdiler."[4]

---

1 Müslim/Müsafirin: 139 - Ebu Dâvud/Tetavvu': 26 - Tirmizi/Birr: 69 - Nesai/Kıyamu'l-leyl: 2 - İbn Mâce/Ahkâm: 14 - Darimi/Salât: 165 - Ahmed: 6/54, 91, 111, 163

2 Nesâi/İşretü'n-nisâ: 10 - Ahmed: 3/128,199, 285

3 Buhari/Ezan: 93, Bed-i halk: 11 - Ebu Dâvud/Salât: 161 - Tirmizi/Cumua; 59 - Nesâi/Sehv: 10 - Ahmed: 6/7,106

4 Buhari/Ezan:92, Edeb: 18 - Müslim/Salât: 117,118 - Ebu Dâvud/Salât: 163 - Nesâi/Sehv: 9, 40 - İbn Mâce/İkamet: 68 - Dârimi/Salât: 68 - Ahmed: 3/109, 112, 115, 116, 140, 258-5/93, 101, 108

"Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; söz verdiği zaman, onu yerine getirmez; kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder."[1]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

- Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordum: "Hangi amel Allah katında daha sevimlidir?" Cevap verdi:

"Vaktinde kılınan namaz..." Devamla dedim ki: "Ondan sonra hangi amel daha sevimlidir?" Peygamber (aleyhisselam):

"Ana-babaya iyilikte bulunmak" diye cevap verdi. Ben devamla: "Ondan sonra hangi amel daha sevimlidir?" diye sordum. Peygamber (aleyhisselam):

"Allah yolunda cihâd" diye cevap verdi.[2]

Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz buyurdu:

"Allah'tan Cennet istediğinizde, Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, Cennet(ler)in ortasında en yüksek cennettir. Nehirler ondan fışkırıp akar. Onun üstünde ise Rahman'ın Arş'ı bulunuyor."[3]

Mü'minlerin Kurtlusunu Sağlayan Vasıfları

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ

"Mü'minler gerçekten, korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşmuşlardır."

Kur'ân-ı Kerim'de "felah" sözü nerede kullanılırsa, ondan mutlaka hem dünya, hem de âhiret kurtuluşu kasdedilir. Çünkü İslâm her iki âlemi birden kucaklamakta ve her iki hayatı düzene sokmayı amaçlamaktadır.

Ancak ilgili dokuz âyette "mü'minler" sıfatından önce Ashab-ı Kirâm'ın temiz ve sade hayatlarına dikkatler çekilmekte, sonra da aynı sıfatları kendinde taşıyan Müslümanlar hükmün kapsamına alınmaktadır.

---

1 Buhari/İmân: 24, Cizye: 17, Mezalim: 17, Şehadat: 28, Vasiyet: 8, Edeb: 69 - Müslim/İmân: 106, 108 - Tirmizi/İmân: 14

2 Buhari/Mevakıt: 5, Edeb: 1 - Müslim/Müsafirin: 216 - Tirmizi/Kur'ân: 11 - Nesâi/Mevakıt: 51 - Dârimi/Salât: 24 - Ahmed: 6/176

3 Buhari/Cihad: 4, Tevhid: 22 - Tirmizi/Cennet: 4 - Ahmed: 2/335

Zira en netameli ve sıkıntılı bir dönemde İslâm adına yola çıkan o bahtiyarlar, bu uğurda canları, dahil olmak üzere her şeylerini feda etmekten çekinmediler ve Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın rahle-i tedrisinden aldıkları feyiz ve rahmetle tertemiz bir hayat sürdüler.

Böylece Peygamber mektebinin seçkin talebesi olan o mü'minler iki kurtuluşa birden eriştiler. Umdukları saadete kapı açarken, korktukları fırtınalardan ve azaplardan kurtuldular. Dünyada gönül huzuru, kalp yatışkanlığı doğrultusunda nezih bir hayat yaşarken, âhirette ilâhi cemal ve rızaya mazhar olmakla müjdelendiler. Firdevs Cenneti'ne vâris oldular.

O halde hayatını bu çizgiye getirip belirtilen sıfatları kendi üzerlerinde taşıyan mü'minlere her çağ ve dönemde bu iki kurtuluş ve saadet vadedilmektedir.

Mü'minlere Felah Kapılarını Açan Altı Sıfat:

1- "Onlar ki, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler."

"Saygı dolu bir korkuyla eğilirler" diye çevirisini yaptığımız "hâşiin" sıfatı "huşu'" kökünden türetilmedir. Tevazu, mahviyetkârlık, teslimiyet, saygı dolu korku gibi mânalara delâlet eder. O bakımdan "huşu"nun yeri daha çok kalptir. Kalp tevazu ve korkuyla eğilip mahviyetkâr bir durum alınca, organlar ona uyarak saygı ve tevazu ile eğilip hakka teslimiyet gösterirler. Nitekim namaz kılarken sakalıyla oynayan bir adamı gören Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurdu:

"Eğer bunun kalbi huşu duysaydı organları da huşu duyardı."[1]

Namazda huşu ibâdetin kemal derecesini yansıtır. Zira namaz bütünüyle zikir, tesbih ve kıraatten ibarettir. Bir bakıma bu hava içinde kulun Allah (celle celaluhu) ile konuşması demektir. O nedenle namaz, saygı, tazim, teslimiyet, mahviyet, tevazu ve inkıyad makamıdır.

2- "Onlar ki, boş ve anlamsız şeylerden yüz çevirirler."

"Boş ve anlamsız" ile çevirisini yaptığımız "lâğv" bundan başka manalara da delâlet etmektedir: Şirk, bâtıl ve faydalı olmayan her şey bu cümledendir.

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/103 - Hakim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den. Suyuti bunun zayıf olduğunu belirtmiştir.

O halde namaz kılarken nasıl bu gibi boş, anlamsız, batıl ve yararsız şeylerden kaçınmamız gerekiyorsa, namaz dışında da bunlardan uzak kalmamız, kendimizi faydalı, yararlı konulara vermemiz bir emr-i ilâhidir. Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in sık sık, boş ve yararsız şeylerden Allah'a sığınması, hem bu âyeti açıklamakta, hem de ümmetine yol göstermektedir.

Bu iki sıfat veya özellik arasındaki ilgi ve bağ ise, çok önemlidir. Şöyle ki: Allah'a imân edip O'na karşı kulluk görevini yerine getiren kimse, bunu daha çok namazla belirgin hale getirirken, her yönüyle ciddi, vakarlı, kararlı, mütevazi olmalı; hakka, doğruya, faydalıya yönelmeli; lüzumsuz olan şeyleri terketmelidir. Felahın bir ucu bu ciddiyete dayanır.

3- "Onlar ki, zekâtı verip (emredildiği şekilde) yerine getirirler."

Namaz nasıl küfür ile imân arasında bir ayrım, bir alâmet-i farika ise, zekât, kulun bu düzeydeki sadakatinin belgesi, teslimiyetinin simgesi, Hakk'ın rızasına gönül vermesinin açık delilidir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu inceliği belirterek şöyle buyurmuştur;:

"Namaz nurdur, zekât burhandır."[1] Bürhandan maksat, kanıt, delil ve hüccet demektir.

Bundan da anlıyoruz ki, imân denilen cevherin ürünleri yalnız kalbi ve bedeni ibâdetler değildir. Mali ibâdetler de onun en tabii ürünlerinden biridir. O bakımdan Kur'ân'da bazı istisnalarla nerede namaz ile emredilirse, aynı zamanda zekât ile de emredilir ve bu iki ibâdet kapının iki kanadı, diğer bir tabirle ikiz sayılırlar. Birini diğerinden ayırmak, kulluğu ölçü ve dengesinde tutmamak demektir.

Namazla zekât, sağlam imânın tabii ürünleri olmakla beraber, aynı zamanda onu besleyen ve koruyan en kuvvetli âmillerdir. Zira anlayabilenlere göre, insanın en kıymetli, paha biçilmez servet ve devleti, Allah'a dosdoğru imândır. Dünya nimetleri bu devletin karşısında çok sönük ve değersiz kalır. Onun için Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, terazide en ağır gelen sözün **"Lâ ilahe illallah"** olduğunu buyurmuştur.

---

1 Nesâi/Zekât: 1 - Müslim/Taharet: 1 - Tirmizi/Cumua: 80, Daavat: 85 - İbn Mâce/Taharet: 5 Dârimi/Vüdu':2 - Ahmed: 3/321-5/342, 343, 344

4- "Onlar ki, namus ve iffetlerini korurlar."

Allah'a ve âhirete dosdoğru imân ve bunun tabii ürünü sayılan namaz ve zekât, insanın iç yapısını düzeltip kontrol sağlar. Hayat dizginini nefis ve İblis'in elinden alıp Kur'ân düzenine teslim eder. Böylece beden denilen ülkede imân hükümdar, akıl vezir olur. Organlar, duygular ve düşünceler disiplin altına alınır, meşru çerçevede tutulur.

İşte kendini bu çizgiye getiren bir mü'min son derece namuslu ve iffetli olur. Hayatı boyunca cinsel arzusunu Allah'ın meşru kıldığı düzeyde tutup konulan sınırı aşmaz.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim, namaz ve zekâttan hemen sonra namus ve iffetin önemine yer vermekte ve bunu mü'minin en seçkin sıfatlarından biri olarak göstermektedir.

"Ancak eşlerine veya sahip oldukları cariyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur ve) bu yüzden kınanmazlar."

FIKHI YÖNÜ

İlgili âyet birkaç hüküm taşımakta ve farklı yorumlara konu teşkil etmektedir. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak cinsel konuda sadece mü'minlere iki şeyi helâl kıldığını açıklamıştır: Sahih nikâhla edinilen eş ve kişinin sahip olduğu, yani milkindeki câriye. Başkasına ait câriye ile cinsel yaklaşmada bulunabilmek için, iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Birincisi, o cariyenin efendisinin izniyle onu nikahlamak; diğeri onun mehrini takdir edip vermek. Nitekim Nisa Suresi 25. âyetin tefsirinde bu mesele açıklanmış bulunuyor.

Böylece sözü edilen iki kadın dışında kalan her türlü cinsel ilişkinin haram olduğu ortaya çıkıyor.

Nitekim Abu Abdillah Kurtubi, İbn Arabi'den naklen onları şöyle sıralayıp açıklamıştır:

a) Zina

b) İstimna (mastürbasyon)

c) Nikâh-ı mut'a (muvakkat nikâh).

İstimna konusunda icma' vaki olmamıştır. O bakımdan mesele ihtilaflıdır. İlim adamlarından bir kısmı, şehveti teskin ve harama, yani zinaya yol açmamak için buna cevaz vermiştir. Çoğu ise, haram olduğunu belirtmiştir. Nitekim sağlık açısından da birtakım olumsuz tesirleri söz konusudur.

Nikâh-ı mut'a, yani muvakkat nikâh konusuna gelince:

Böyle bir akitte alınan kadın ne zevcedir, ne de câriyedir. Aynı zamanda ne o erkeğe vâris olabilir, ne de erkek ona vâris olabilir. Doğuracağı çocuk da erkeğe ait sayılmaz. Hakkında talâk, yani boşama hükmü câri değildir. Sadece akitte belirlenen sürenin sona ermesi söz konusudur. Konuya bu açıdan bakılınca, muvakkat nikâhla alınan kadın, bir bakıma müstecire sayılır. O nedenle hakkında iddet (şer'i bekleme süresi) hükmü de uygulanmaz.

Mut'a nikâhının haram kılındığında icma' vardır. Hayber Savaşı'ndan öncesine kadar -birtakım sosyal, ekonomik sebeplerden dolayı- helâl idi. Hayber Savaşı'nda haram kılınmıştır.

Bir rivayete göre, bu savaştan bir süre sonra yine bazı sebeplerden dolayı tâ Mekke'nin fethine kadar helâl kılınmış ve Mekke'nin fethinden hemen sonra haram kılınmış ve bu hüküm bir daha kaldırılmamıştır.[1]

İmam Şevkani de bu âyete dayanan ilim adamlarından bir kısmının muvakkat nikâhın ve istimnanın haram olduğunu istidlal ettiklerini belirtmektedir.[2]

Ayrıca âyetteki hüküm sadece erkeklere mi hastır, yoksa kadınları da mı kapsamaktadır? 5 ve 6. âyetlerde sadece erkekler zikredildiğine göre, hükmün onlara has olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda bunda icma' da vardır. Ne var ki hükmün kadınlarla da ilgili bulunduğunu iddia edip ortaya çıkanlar da olmuştur.

Nitekim bu meseleyle ilgili iki tarihi olay nakledilmiştir :

a) Ma'mer'in Katade'den yaptığı rivayette deniliyor ki: "Bir kadın bu âyeti kendine göre yorumlayıp kölesiyle cinsel temasta bulunmuştur. Du-

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/106

2 Fethü'l-Kadir Tefsiri: 2/474

rum Hz. Ömer (radıyallahu anh) intikal ettirilince, kadını çağırtıp şöyle sormuştur:

- Seni böyle bir fiile iten sebep nedir? Kadın şu cevabı vermiştir:

- Köle benim milkimde bulunuyor. Erkeğin, milkinde bulunan câriye ile cinsel temasta bulunması nasıl helâlsa, benim de milkimde bulunan köle ile cinsel temasta bulunmam öylece helâldir.

Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) kadının recm edilip edilmeyeceği hakkında Ashab-ı Kiram'la istişarede bulundu. Onlar da: "Kadın Allah'ın kitabını asıl yorumunun hilâfına yorumlamış, yani yanlış te'vilde bulunmuştur. O bakımdan recm gerekmez" diyerek görüşlerini belirttiler.

Hz. Ömer (radıyallahu anh) bir ceza olarak o kadına: "Vallahi sana bu olaydan sonra hiçbir hür erkekle evlenmeye izin vermeyeceğim" dedi ve recm etmekten vazgeçti. Köleye de: "Sen de bir daha bu kadına cinsel yaklaşmada bulunma" diye emretti.[1]

b) Ebu Bekir b. Abdillah, babasından rivayetle diyor ki: "Ömer b. Abdülaziz'in yanında bulunuyordum. Bir kadın güzel yüzlü, yakışıklı kölesiyle birlikte geldi ve şöyle dedi: "Doğrusu ben bu kölemle cinsel temasta bulunmak istedim, ama amcam oğulları bana engel oldular."

Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz sordu:

- Bundan önce biriyle hiç evlendin mi?

- Evet.

- Allah'a yemin ederim ki, eğer senin şu cahilce yorumun ve durumun olmasaydı, herhalde seni taş ile recmederdim.

Sonra o kölenin, kadının bulunduğu şehirden başka bir şehre götürülüp satılmasını emretti.[2]

Şia'ya Göre Mut'a Nikâhı

Şia imamlarının mut'a nikâhına cevaz verdikleri bilinmektedir. Diğer dört mezhep imamları ise, bu nikâhın haram kılındığını belirtmişler ve bu konudaki rivayetleri bir araya getirip hangisinin önce, hangisinin

1 Tefsir-i Kurtubi: 12/107

2 Tefsir-i Kurtubi - 12/107

sonra söylendiğini tesbit ederek bir sonuca varmışlardır.

Mut'a nikâhı hakkında yirmiye yakın rivayet tesbit edilmiştir. Çoğu birbirini kuvvetlendirmekte ve az farkla diğerine açıklık kazandırmaktadır. Biz burada aydınlatıcı bilgi vermek için bu rivayetlerden önemli ve istidlale sâlih gördüğümüz birkaçını nakletmekle yetiniyoruz.

Önce şunu belirtelim ki, mut'a nikâhına ancak zorlayıcı bazı sebeplerden dolayı uzun süren birkaç savaşta ruhsat verilmiştir. Nitekim Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) ile Seleme b. Ekva' (radıyallahu anh) diyorlar ki: "Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in çağrıcısı çıkıp şöyle duyuruda bulundu: "Peygamber (aleyhisselam) mut'a nikâhı yapmanıza izin verdi."[1]

Yine yapılan ciddi tesbitlere göre, bu izin Hayber'in fethinden önceki yıllara mahsustur.

İyas b. Seleme'nin babası şöyle demiştir:

"Rasulullah (aleyhisselam) Evtas[2] yılında üç defa mut'a nikâhına ruhsat verdi. Sonra da bunu yasaklayıp menetti."[3]

İmam Müslim ilgili rivayetleri naklettikten sonra Mekke fethinde yine buna birkaç gün ruhsat verildiğini ve arkasından Hz. Peygamber (aleyhisselam)'ın bunu haram kıldığını Rebi' b. Büsre'den, o da olaya şahit olan babasından rivayet ettiğini nakleder. Ayrıca bu rivayeti kuvvetlendiren Rebi' b. Sebrete'nin kendi babasından yaptığı rivayet söz konusudur. Şöyle ki: Sebrete (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah (aleyhisselam) ile beraber bulunuyordum. Şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Şüphesiz ben size kadınlardan bir süre yararlanmanız için mut'a nikâhı yapmanıza izin verdim. Artık Cenâb-ı Hak mut'a nikâhını kıyamete kadar haram kılmıştır. Kimin yanında mut'a nikâhlı kadın varsa onu yoluna salıversin ve ona verdiğinden bir şey geri almasın."[4]

---

1 Müslim/Nikâh: 13 - Nesâi/Nikâh: 71 - İbn Mâce/Nikâh: 44

2 Evtas: Mekke'ye yakın Hevazin yöresinde bir vadi ismi

3 Müslim/Nikâh: 18 - Ahmed: 405/3

4 Müslim/Nikâh: 21

Rasulullah (aleyhisselam)'ın koyduğu bu son yasağın Mekke fethi yılında gerçekleştiğini şu rivayetten anlıyoruz: "Peygamber (aleyhisselam) fetih gününde mut'a nikâhını yasakladı."[1]

Şia imamlarının bu konudaki tek delilleri sanırım ki, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın bazı hallerde buna ruhsat verilebileceği hakkındaki görüşüdür. Oysa yapılan ciddi tesbitlere göre, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın bu eğilimini duyan Hz. Ali (radıyallahu anh) onu uyarmış ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın mut'a nikâhını yasakladığını bildirmiştir. Sahih-i Müslim'de sözü edilen rivayet şöyle nakledilmiştir:

Yahya b. Yahya tarikiyle yapılan rivayette Hz. Ali (radıyallahu anh) İbn Abbas (radıyallahu anha)'a şöyle demiştir: "Şüphesiz ki, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz mut'a nikahıyla kadınlardan faydalanmayı ve bir de evcil eşek etini Hayber günü yasakladı."[2]

Diğer bir rivayet de şöyledir:

"İbn Abbas (radıyallahu anh) mut'a nikâhı konusunda yumuşak davranıp cevaz vermekte pek sakınca görmüyordu. Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallahu anh) ona şöyle dedi: Dur bakalım ya İbn Abbas! Şüphesiz ki Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz Hayber gününde mut'a nikâhını ve bir de evcil eşek etini yasakladı."[3]

İmam Tirmizi de bu konuyla ilgili rivayetleri naklederken şöyle kaydediyor: "Mut'a nikâhı ancak İslâm'ın ilk yıllarında caizdi."[4]

Konuyu şöyle özetlemek istiyoruz:

Tirmizi'nin ta'lik kısmında Kadı lyaz şöyle demiştir: "Mut'a nikâhının mübah olduğu hakkında Ashab-ı Kiram'dan bir cemaat rivayette bulumuştur. Müslim bu konuda İbn Mes'ud, İbn Abbas, Cabir, Seleme b. Ekva' ve Sebrete el-Cüheni'den (Allah hepsinden razı olsun) rivayetleri bir araya getirmiştir. Bu hadislerin hiç birinde mut'a nikâhına hazarda yani eyleşik halde cevaz verildiği söz konusu değildir; ancak seferde savaş günlerinde zaruri bazı hallerde ruhsat verildiğini göstermektedir. Zira o dönemlerde

1 Müslim/Nikâh: 25

2 Müslim/Nikâh: 29 - Buhari/Meğazi: 38, Zebayih: 28 Nikâh: 3

3 Müslim/Nikah: 31 - Buhari/Meğazi: 38, Zebayih: 28 Nikâh: 3

4 Tirmizi/Nikâh: 28

savaşçıların hem bulundukları ülkenin sıcak olması, hem de kadınlardan uzun süre ayrı kalmaları sabırlarını azaltıyordu.

Nitekim İbn Ebi Ömer hadisinden de anlıyoruz ki: İslâm'ın ilk yıllarında muztar kalanlar için buna ruhsat verilmiş, tıpkı muztar kalanların ölmüş hayvan etinden (ölmeyecek kadar) yemelerine ruhsat verilmesi gibi.[1]

İmam Nevevi bütün bu rivayetleri bir araya getirdikten sonra diyor ki: "Bu konuda sahih olan şudur ki: Veda haccında Peygamberin (aleyhisselam) Mut'a nikâhını yasaklaması, yasağı yenilemekten ibarettir. Nitekim diğer birtakım yasakları da aynı hutbesinde yenileyip tekrarlayarak (her türlü şüpheyi kaldırmıştır)."[2]

Nevevi devamla diyor ki:

"Muhtar olan (tercih edilen) odur ki, mut'a nikahıyla ilgili ibaha ve tahrim iki defa gerçekleşmiştir: Hayber fethinden önce helâl idi, sonra Hayber gününde haram kılındı. Sonra da Mekke fethinde helâl kılındı -ki bu Evtas günü idi- ve arkasından üç gün sonra kıyamete kadar müebbeden haram kılındı ve tahrim hükmü devam etmektedir."[3]

Yine Tirmizi'nin ta'lik kısmında şu önemli husus da belirtilmektedir: "Mut'a nikâhının haram kılındığında bütün ilim adamlarının icma'ı vardır, ancak Rafiziler değil. Onlar bu konuda İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan gelen rivayeti seçmişlerse de, İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın o görüş ve içtihadından rücu' ettiği (döndüğü, vazgeçtiği) tesbit edilmiştir."

Ancak Şafii mezhebine göre, mut'a nikahıyla cinsel temasta bulunan kimseye had gerekmez, çünkü hem akitte, hem de konuda birtakım şüpheler söz konusudur. Nitekim el-Hattabi senedini İbn Cübeyr'e irca edip onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Cübeyr, İbn Abbas (radıyallahu anh)'a mut'a nikâhına siz mi cevaz vermişsiniz? Bu hususta şâir bile sizin ruhsatınızı birkaç mısra' halinde yansıtmaktadır, diye sordu. Bunun üzerine İbn Abbas (radıyallahu anh) ona şu cevabı verdi: "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun! Vallahi ben mut'a nikâhının cevazına fetva vermedim, ben böyle

1 Sünen-i Tirmizi: 83/4 - Ta'lik kısmından özetlenerek

2 Sünen-i Tirmizi: 83/4 - Ta'lik kısmından özetlenerek

3 Sünen-i Tirmizi: 84/4 - Ta'lik kısmından özetlenerek

bir şey düşünmedim ve helâl da kılmadım. Ancak Allah'ın (ıztırar halinde olanlara) ölmüş hayvan etini ve domuz etini (ölmeyecek kadar yemelerini) helâl kıldığı gibi, onu helâl kılabilirim. Mut'a nikâhı ancak muztar durumda helâl olabilir, ölmüş hayvan eti ve domuz eti gibi."[1]

Sonuç olarak belirtelim ki: Bunca sahih rivayetler mut'a nikâhının tahrimine açık biçimde delâlet ederken ve ilim adamlarının icma'ı söz konusu iken, İbn Abbas'tan yapılan bu zayıf rivayetle istidlal etmenin ilmi ve dini olarak makul hiçbir yanı yoktur. O bakımdan hiçbir müctehidimiz bu rivayete itibar etmemiştir.

Câriye Konusu ve İlgili Hükümler

Kur'ân-ı Kerim'de köle ve câriye konusuna geniş yer verildiğini görmekteyiz. Sadece 15 yerde daha çok "sağ elinizin sahip olduğu köle, câriye" veya "mâlik olduğunuz köle ve câriye" ile çevirisi yapılan "mimma meleket eymanuküm" tabiri kullanılmıştır.

Fıkıh kitaplarında ise bunlarla ilgili özel bâblar konulmuş ve daha çok "Nikâh-i Rikak" ile "Ganâim" bahislerinde bunlarla ilgili hükümlere ve içtihatlara yer verilmiştir.

Câriye; kelime olarak "çerye" ve "cereyan" kökünden türetilen bir isimdir. Denizde yüzen gemiye denildiği gibi, suyun akışındaki süratten mülhem olarak hizmette sürat gösteren "halayık" ve "odalık"a da isim olmuştur.

Böylece Türkçede "halayık" ve "odalık" diye anılan "câriye", eskiden savaşlarda veya yağmacılık baskınlarında elde edilen esir kadın ve kıza ve bunun neticesi esir pazarlarında satılan kadın ve kıza verilen bir isim olarak kalmıştır.

Kölelik ve cariyeliğin tarihi çok gerilere uzanır. İslâmiyet'in ortaya çıkmasından asırlarca önce dünyanın birçok ülkelerinde yaygınlaştığı bilinmektedir.

İslâmiyet, dünyanın önemli bir kısmında yaygın olan ve sayılan yüz binleri aşan câriye ve köleliği temelde benimsememekle beraber bir çırpıda da kaldıramamıştır. Zira asırların geçmesiyle büyük bir yer işgal eden

1 Sünen-i Tirmizi: 84/4 - Ta'lik kısmından özetlenerek

bu gayr-i insani müesseseyi tek taraflı kararla birkaç yıl içinde istenilen sonuca bağlamak elbette ki mümkün değildi. O bakımdan analarından hür olarak doğan ve her insan gibi hür yaşama hakkına lâyık olan bu insanlara değer vermek, az da olsa aşağılanan kişiliklerini kurtarmak, kendilerine hayat hakkı tanımak için İslâm kendi hukuk sistemi içinde özel bir statü getirmiştir. Bunun için de birçok manevi müeyyideler ve mükâfatlar vadederek köle ve cariyeliği terbiyevi ve fakat kademeli bir metot ve plânla kaldırmayı amaçlamıştır.

Bunları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

1- Keffareti gerektiren hususlarda köle azat etme ön plâna alınmıştır.

2- Allah'ın hoşnutluğuna erme sebeplerinden biri de köle azat etmek olduğuna ağırlık kazandırılmıştır.

3- Satın alınan veya savaşta elde edilen köle ve cariyeden yararlanma birtakım esaslara bağlanmıştır.

4- Başkasına ait câriye ile evlenme belli hüküm ve şartlarla caiz görülmüştür. Meselâ, efendisinin iznini almak ve cariyeye emsaline uygun mehir vermek bu cümledendir.

5- Efendisinden çocuk doğuran ve o sebeple "ümmü veled" diye adlandırılan cariyeler hakkında ayrı hükümler getirilmiştir.

6- Vasiyete dayalı olarak efendisinin ölmesiyle hürriyetine kavuşacak olan köle ve câriye "müdebbere" ismi altında ayrı bir statüye bağlanmıştır.

7- Efendisine -bir anlaşma neticesi- ödemek üzere para karşılığında hürriyetine kavuşturulacak köle, "mükâtebe" ismi altında anılarak birtakım hükümlerle belirlenmiştir.

Ancak köle, efendisinin milki sayıldığından herhangi bir mala sahip olması söz konusu değildir. Bu durumda Müslüman zenginlerin verecekleri zekât ve sadaka ile "mükâtebe" olan kölenin kurtuluş akçesi temin etmesi mümkündür. Ayrıca bazı müctehitlere göre, efendisinin ona çalışıp para kazanma izni vermesiyle de bu gerçekleşebilir.[1]

---

1 Fıkıh kitapları "Nikâh-ı Rikak" ve "Ganaim" bahisleri. Ayrıca Ahzâb suresi: 50-52 ve Mearic Suresi: 30. âyetlerin tefsiri.

5- "Onlar ki emânetlerini ve verdikleri sözü gözetir (yerine getirir) ler."

Mü'minlerin bu beşinci sıfatı, şüphesiz ki İslâm'ın doğruluk, adalet, haklara bağlılık ve güven telkin etme prensiplerinin ölçüsü ve değişmeyen mi'yarıdır.

Ancak gerek "emanet", gerekse "ahit" çok yönlü ve kapsamlı birer kavramdırlar. Din ve dünya işlerinde insanın sözlü ve fiili olarak ortaya koyduğu birçok konularla yakından ilgilidirler ve bütünüyle manevi ve maddi hayatımızla iç içedirler. Öyle ki:

a) Ruhlar âleminde ruhumuzun, Cenâb-ı Hakk'ın: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitabına, "Evet Rabbimizsin" diyerek olumlu cevap vermesi,

b) Dünyaya gözlerimizi bu mayayı taşıyarak açıp ergenlik çağına girdiğimizde, **"La ilahe illallah, Muhammedün Rasulullah"** diyerek bu iki şehadetle ahitte bulunmamız,

c) Hayatımızın devam ve akışını sağlayan nimetlerin birer ilâhi emanet hükmünü taşıması,

d) İnsanlarla olan günlük münasebetlerimizde dolaylı ve dolaysız söz vermemiz,

e) Bize güvenilerek bırakılan sözlü ve ayni emanetleri korumamız ve istenildiği zaman zedelemeden sahibine vermemiz bu cümledendir.

O halde önce ruhumuzun Cenâb-ı Hakk'ın hitabına "Evet Rabbimizsin" diye verdiği olumlu cevaba ölünceye kadar bağlı ve sadık kalmamız; sonra bunun açık belirtisi olan iki şehadet kelimesinin delâlet ettiği esasları ve prensipleri yerine getirmemiz, arkasından insanlarla olan ilişkilerimizde, yaptığımız andlaşma ve sözleşmelere bağlı kalmamız emrediliyor. Böylece verilen sözü, tevdi edilen emaneti imkânlar nisbetinde yerine getirmenin, imânın ve insan aklının gereği olduğuna işaret ediliyor.[1]

6- "Onlar ki, namazlarını (vaktinde kılıp) koruyarak gözetirler."

Mü'minlerin özellikleri açıklanırken, namazlarında saygı dolu bir

1 Nahl suresi: 91-96. âyetlerin tefsiri

korkuyla eğildikleri birinci vasıf olarak belirtildi. Diğer önemli vasıfları sıralandıktan sonra yine namaz konusuna dönülerek, mü'minlerin farz namazları bütün rükün ve şartlarıyla birlikte vaktinde yerine getirerek koruduklarına dikkatler çekildi ve böylece namazın önemi üzerinde durulmuş oldu.

Bu ibâdeti emredildiği şekilde vakitlerinde dosdoğru yerine getirmenin sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur. Onlardan bir kısmını şöyle özetleyebiliriz:

a) Allah'a kul olmanın alâmetidir.

b) Mü'minle kâfir arasında en açık bir ayrımdır.

c) Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında en işlek yoldur ve kulun Allah'a en yakın olduğu demleri yaşatır.

d) Günün beş ayrı vaktinde her şeyi bırakıp Allah'ın azamet ve kibriya divanına durarak masivadan çekilmenin en belirgin ölçüsüdür.

e) Böylesine yüce duyguları doğuran namaz, günlük hayatı, ilâhi sınırlar içinde tanzim etmemizi ilham eder.

f) Bozulan sinir sistemini düzeltir, mü'mini huzura kavuşturur.

g) Merhamet duygularını harekete geçirir; insanlıktan yana daha iyi şeyler düşünmemizi kolaylaştırır.

h) Ferdi topluma bağlar ve insanın yalnız kendisi için var olmadığını öğretir.

i) İnsanı her türlü hayasızlık ve münasebetsizlikten, aşırılık ve ölçüsüzlükten alıkoyar.

k) Ruhumuzla bedenimiz, dünyamızla âhiretimiz arasında kopmaz bağlar oluşturur; böylece her iki hayata birden yönelmemizi sağlar.

Yukarıda belirtilen altı sıfatı kendilerinde taşıyan mü'minlerin hem dünyada, hem âhirette felaha kavuşacakları müjdelenmektedir. Dünyadaki felah, kendi davalarında başarıya erişip insanlar için huzur ve güven kaynağı durumuna gelmeleridir. Âhiretteki felah ise, azaptan kurtulup kalıcı saadete nail olmalarıdır.

Çünkü felah: Başarıya erişmek, zafer bulmak ve hayırda baki kalmak gibi mânalara delâlet eder. Nitekim 10 ve 11. âyetlerle bu başarı ve hayırda baki kalmak Firdevs cennetiyle açıklanmakta ve böylece felahın en çok bahtiyar kılacağı noktaya parmak basılmaktadır.

Firdevs Cennetine Vâris Olanlar

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İşte onlardır vârisler. Firdevs cennetine vâris olurlar ve orada devamlı kalırlar."

Yapılan sahih tesbitlere göre: Her kişinin, biri Cennette, diğeri Cehennemde olmak üzere iki konağı vardır. İnsan ölünce bu iki konaktan hangisine sevkedilecekse, o kendisine gösterilir. Kıyamet gününde Cehenneme girince, onun Cennetteki konağına cennetlikler vâris kılınırlar. Cennete girecek olursa, onun Cehennemdeki konağına Cehennemlikler vâris kılınırlar.

Buna işaretle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur; **"Kıyamet gününde Müslümanlardan bazı kimselerin günahları dağlar kadar (büyük ve ağır) olduğu halde gelirler de Cenâb-ı Hak onları mağfiretine lâyık görüp bağışlar ve o günahları (Hakk'ın yolundan sapan) Yahudi ve Hristiyanların üzerine koyar."**[1]

Tabiin'in ulularından Said b. Cübeyr de bu âyetin tefsirinde, ilgili hadislerin ışığı altında şöyle demiştir; "Âhirette mü'minler kâfirlerin Cennetteki konaklarına vâris olurlar. Çünkü onlar bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet için yaratılmışlardır. Mü'minler kendilerine gereken ibâdeti yerine getirince; kâfirler de yaratıldıkları hikmetin dışına çıkıp emrolundukları şeyleri terkedince, mü'minler onlara ait nasibi de almaya hak kazanırlar."[2]

Firdevs: Başka dillerden Arapça'ya geçen bir isimdir. Daha çok etrafı çevrili geniş ve bol meyve çeşidi olan bahçe hakkında kullanılmıştır. Cenâb-ı Hak, insanların cennetle ilgili anlayış ve kavrayışlarını kolaylaştırmak için bu çok yaygın olan ismi, cennetlerin orta kısmında yer alan ve

1 Buhari-Müslim: Ebu Büreyde (radıyallahu anh)'den

2 Tefsir-i İbn Kesir: 3/240

hepsinden yüksek olan cennete özel isim olarak vermiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin altı kadar özelliği konu edildi ve kıyamete kadar gelecek olan her mü'minin bu altı vasıfla kendini donatmasının lüzumuna işaretle sağlam bir kıstas verildi. Mükâfat olarak da Firdevs Cennet'i vadedilerek ilâhi rahmetin her dem mü'minlerden yana tecelli etmekte olduğuna kapalı atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri gönül yatışkanlığına, inkarcıları insaf ve iz'ana eriştirmek için ilâhi kudretin şaşmazlığına ve sınırsızlığına delâlet eden biyolojik olaya dikkatler çekiliyor ve bu açıdan hareketle ikinci hayatın gerçekleşeceği hakkında bilgi veriliyor.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِيْنٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِىْ قَرَارٍ مَكِيْنٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ ﴿١٦﴾

12- Andolsun ki, insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık.

13- Sonra onu sağlamca, durup dinlenecek bir yerde nutfe haline getirdik.

14- Sonra o nutfeyi kan pıhtısı durumuna getirdik. Kan pıhtısını ise çiğnenmiş bir et parçasına dönüştürdük. O çiğnenmiş etten de kemikler yarattık; kemiklere et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir!

15- Sonra bunun ardından siz elbette ölürsünüz.

16- Sonra da şüphesiz ki siz kıyamet günü dirilip kaldırılacaksınız.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) Adem'i, yeryüzünün her tarafından aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. O sebeple insanlar yeryüzünün (rengine göre) oluşmuşlardır: Kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyah renkte; kimi de bu renkler arasında bir renktedir. Kimi murdar, kimi temiz, kimi de bu ikisi arası nitelikte bulunuyor."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: "Bir çiğnem etten de kemik yarattık" cümlesi, "kuyruk sokumundaki küçücük kemiği yarattık" şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ademoğlunun bedeninin tamamı çürür, ancak kuyruk sokumundaki acb (hardal tanesi kadar küçük kemik) çürümez. İnsan ondan yaratılmıştır ve yine ondan oluşturulacaktır."[2]

"Şüphesiz sizden her birinizin yaratılışı, ana rahminde kırk günde oluşur. Sonra bir o kadar (süre içinde) kan pıhtısı halinde kalır. Sonra bir o kadar (süre içinde) et parçası haline gelir. Sonra da Allah meleği ona gönderir de o melek ona (insani) ruhu üfler ve dört şeyi (yazmakla) emrolunur: Rızkı, eceli, ameli ve âsi bir bedbaht mı, yoksa itaatli bir mutlu mu olacağı (yazılır).

Kendisinden başka ilâh olmayan Yüce Kudrete yemin ederim ki, sizden biriniz cennet ehlinin amelini işler de onunla cennet arasında iki karışlık bir mesafe kalır, (derken) kitap (yazılı kader) onun önüne geçer de cehennem ehlinin ameliyle (ömrü) bitip noktalanır. Ve sizden biriniz cehennem ehlinin amelini işler de onunla cehennem arasında iki karış (bir mesafe) kalır, derken kitap (yazılı kader) önüne geçer de ömrünü cennet ehlinin ameliyle sonuçlandırıp noktalar ve öylece cennete girer."[3]

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Tefsir: 2/7,5/49 - Taberâni/Kader: 2 - Ahmed: 1/251, 299, 371-4/186-6/441

2 Buhari/Tefsir/39, 78 - Müslim/Fiten: 141, 143 – Ebu Dâvud/Sünnet: 22 - Nesâi/Cenâiz: 117 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Taberâni/Cenâiz: 49 - Ahmed: 28/3-428 ,322/2

3 Buhari/Tevhid: 28, Enbiyâ: 1, Bed-i halk: 6 - Müslim/Kader: 16 - Tirmizi/Kader: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10

Açıklama:

Hadiste geçen "yazılı kader"den maksat, Cenâb-ı Hakk'ın ezeli ilminin çok önceden her kişinin dünya hayatında nasıl bir yol izleyeceğini ve ne gibi amellerde bulunacağını tesbit edip yazmasıdır. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, tesbit ettikleri de aynen cereyan edecektir.

Böylece ilâhi ilmin malumata tabi olduğunu, iyilik veya kötülüğe bir itmenin, zorlamanın söz konusu olmadığı kesinlik kazanıyor.

Süzülmüş Çamurdan Yaratılma

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ

"Andolsun ki insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık."

İlk insan Adem'in topraktan yaratıldığı açıklanırken, bu konuda altı değişik bilgi verilerek yeterli malzeme sunulmuştur. Bunlar: Toprak, çamur, kuruyup sertleşerek tın-tın ses veren balçık, pişmedik kuru balçık, yapışkan çamur ve süzülmüş çamur olarak ifade edilmektedir.[1]

Mü'minun suresinde ise, Allah'a dosdoğru imân edenlerin özelliklerinden altı tanesi belirtildikten sonra Allah'ın yüce kudretini bir defa daha hatırlamamız bakımından ilk insanın süzülmüş, lüzumsuz kısmı atılarak özü kalmış bir çamurdan yaratıldığına dikkatler çekiliyor.

Böylece Cenâb-ı Hak insanın yaratılması konusunda iki ayrı kanunun mevcudiyetine işarette bulunarak bilimsel araştırma yapanlara temel bilgi, hareket noktası veriyor:

1- İlk insanın, bugün bizim bildiğimiz biyolojik kanunlarla değil, kimyasal olarak belli elementlerin bir oraya getirilip oluşturulmasıyla vücut bulduğu ve ona canlılık vasfını veren, biri hayvanı, diğeri insani olmak üzere iki ayrı ruhun yerleştirildiği, ilgili hadisten anlaşılıyor.

2- Adem (aleyhisselam) ve sonra da Havva vücut bulduktan sonra bizim bildiğimiz biyolojik kanunlar konularak insan neslinin yaratılma programı ortaya çıkıyor. İlk insanın balçıktan yaratıldığı gibi, onun neslinin de bir bakıma topraktan yaratılmakta olduğu, yani menşe'inin toprak oldu-

1 Al-i İmrân suresi: 59, En'âm suresi: 2, Secde suresi: 7, Kehf suresi:27, Rum suresi: 20, Fâtır suresi: 11, Ğâfir suresi: 63, Hac suresi: 5, Hicr suresi: 26, Saffat suresi: 11, Rahman suresi: 14. âyetlerin tefsiri

ğu anlaşılıyor. Çünkü topraktan elde edilen ürünlerin insanlar tarafından yenilmesiyle erkeklerde sperma, kadınlarda yumurta meydana geliyor ve bunların birleşmesiyle tedrici şekilde cenin oluşuyor.

Ayrıca Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle dört önemli safhayı açıklayarak anatomik yoldan hem kendi kudretini izhar ediyor, hem de ilim adamlarına ana fikir veriyor:

1- Ana rahmine intikal edip yumurtayla birleşen spermanın, geometrik olarak çoğalması neticesinde kan pıhtısı görünümü alması,

2- Üzerinden bir süre geçtikten sonra et parçası şekline girmesi,

3- Yine belli bir süre geçtikten sonra kemiklerin oluşması,

4- Ve böylece ceninin çok sağlam bir karargâhta gelişmesi.

Anlaşıldığı gibi, insanlar henüz ana rahminde oluşan ceninin geçirdiği bu safhaları bilmezken, Kur'ân bin dört yüz yıl önce hem bu safhaları günümüzde gelişen bilimsel araştırma ve tesbittere uygun olarak belirtmiş, hem de ana rahminin anatomik yapısına dikkatleri çekerek orada oluşan ceninin korunması için mükemmel bir sistem oluşturulduğuna atıfta bulunmuştur. Nitekim Zümer suresinde ana rahminin anatomik yapısı hakkında temel bilgi verirken, orayı üç ayrı karanlık tabaka olarak vasıflandırmaktadır.[1]

İnsanı bunca düzenli safhalardan geçirip çok mükemmel ve değişmez kanunlarla yaratan Allah (celle celaluhu), onun için bir de ölüm ve sonra da tekrar dirim kanunları koymuştur. Sırası gelince, bu kanunlar hükmünü yürütür ve hiçbir aksaklık da söz konusu olamaz.

Oluşan Et Parçasındaki Gelişme Safhaları

Yapılan bilimsel araştırma ve tesbitlere göre: Rahim yolu içinde aşılanan yumurta hemen bölünmeye başlar, rahim yolu kaslarının kasılmasıyla 8 gün içinde rahme ulaşır. Rahmin iç tabakası olgunlaşmış, kalınlaşmıştır ve artık yumurtanın tutunmasını beklemektedir. Kur'ân'ın tabiriyle "sağlam bir karargâh" haline gelmiştir.

1 Zümer suresi: 6. âyetin tefsiri

Döllenmiş yumurtaya, gelişmeye yüztuttuğu andan sonra "oğulcuk" eski tabirle "rüşeym" denir; etene yolu ile annesinden kan almaya, bu kan kendi damarlarında dolaşmaya başladıktan sonra da "dölüt" yani "cenin" diye anılır. Böylece iki ayda iki santimetre olan ceninde nasıl damarlar oluşup kan dolaşımı meydana geliyorsa, öylece kıkırdak şeklinde kemikler de oluşmaya başlar ve yavaş yavaş Kur'ân'ın tabiriyle oluşan kemiklere et giydirilir, yani etle kemik birlikte gelişerek düzen ve ölçüsü doğrultusunda bütünleşir. Derken ilk oluşmasına nisbetle bambaşka bir yaratık meydana gelir.

Yaratanların En Güzeli Olan Allah

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

"Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir!"

"Halk"ın Türkçe çevirisi olan "yaratmak" birkaç manaya delâlet eder:

a) Doğru takdir,

b) Aslı, mayası olmaksızın bir şeyi var kılıp ortaya çıkartmak, (Yerin ve göklerin yaratılması, insanın nutfe ve yumurtadan oluşması gibi.)

c) Bir şeyi diğer bir şeyden icat etmek (İnsanların ilk insan Adem (aleyhisselam)'dan yaratılması gibi).[1]

İkinci manadaki "halk" yani yaratma, sadece Allah'a mahsustur. Birinci ve üçüncü manâlardaki "halk" ise, hem Allah, hem de insanlardan icat etme yeteneğini ortaya koyanlar hakkında kullanılır. Şüphesiz ki, Cenâb-ı Hak "yaratma"nın her üç yönüyle de en güzel yaratandır.

Yorum:

Sülâle: Bir şeyden süzülüp çıkan şey demektir. Bazen de bir şeyin özüne, mayasına "sülâle" denilir. Sütün üstünde oluşan kaymak bu cümledendir. Ayrıca kılı yağdan, kılıcı kınından çekip çıkarma hakkında da bu kelime kullanılmıştır. Evlât ve torunlara da "sülâle" denilmesi, baba ve dedelerinden süzülüp meydana geldiklerinden dolayıdır.[2]

---

1 Mu'cemu Müfredat-i Elfazi'l-Kur'ân: Halk maddesi

2 Kamus Tercemesı: Sell maddesi

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insana, aklını harekete geçirip hakkı ve doğruyu araştırıp bulabilmesi için, biyolojik ve anatomik anlamda temel bilgiler verildi. Böylece öldükten sonra ikinci bir hayata döndürüleceğimizin ilâhi kudrete göre, güç bir iş olmadığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ilâhi kudrete delâlet eden altı kadar belgeye yer veriliyor ve böylece mevcut mutlak nizamda hâkim olan ilâhi tasarrufa dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah hakkında çok iyi düşünmemiz ilham ediliyor.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾ وَأَنْزَلْنَا
مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِى الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِۦ لَقَادِرُونَ ۚ
﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِۦ جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَآءَ تَنۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ
لِّلْءَاكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

17- Andolsun ki, üzerinizde yedi tabaka (veya yol ya da sistem) yarattık. Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir.

18- Gökten de belli ölçü ve oranda su indirdik de onu yeryüzünde eyleştirdik. Gerçekten bizim onu (bulunduğu yerden) gidermeye gücümüz yeter.

19- Böylece onunla size hurmalıklar, üzüm bağları, bahçeleri meydana getirdik ki, sizin için onlarda birçok meyveler vardır ve onlardan yiyip geçinirsiniz.

20- Ve (daha çok) Tur-i Sina'da çıkan, yiyenlere yağ ve katık bitirip veren bir ağaç da yeşerttik.

21- Sizin için şüphesiz ki (bazı bineklerde ve) davarlarda da bir ibret (öğüt ve ders) vardır. Karınlarında oluşandan size içiririz ve sizin için onlarda daha nice yararlı şeyler vardır; onlardan yersiniz.

22- Bunlara da, gemilere de yüklenip binersiniz.

İLGİLİ HADİSLER

"Zeytin ve zeytin yağı yiyin ve ondan yararlanın. Çünkü o mübarek (feyizli-bereketli) bir ağaçtan (elde edilir)."[1]

"Zeytini ve yağını katık edinin ve ondan yararlanın. Çünkü o, mübarek bir ağaçtan çıkar."[2]

Açıklama:

Her iki hadiste de "zeyt" kelimesi kullanılmıştır. Bunun daha çok zeytin yağına delâlet ettiği bilinmektedir. Ancak diğer bazı rivayetlerin ışığı altında, zeytine de delâlet ettiğini söyleyebiliriz. O bakımdan ondan hem zeytin, hem de yağını kasdederek bir çeviride bulunduk.

Yedi Tarâik

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ

"Andolsun ki, üzerinizde yedi tabaka (veya yol ya da sistem) yarattık. Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir."

Cenâb-ı Hak, ilk insanın ve ondan üreyip çoğalan neslinin yaratılmasındaki iki ayrı sünnetullahı belirttikten sonra, kudretinin, ilminin ve iradesinin şaşmazlığını hatırlatıyor.

Bu konuda altı kadar delil ve belge sıralıyor:

1- "Üzerinizde yedi tarâik yarattık."

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ ۖ

Tarâik: "tarika"nın çoğuludur. Meleklerin inip çıktığı belli yollar ve kanallar anlamına geldiği gibi, sayısı belirsiz meleklerin, üzerinde yürüdükleri yedi büyük sistem ya da tabaka manasına da gelmektedir. Ancak

1 Tirmizi/Et'ime: 43 - Dârimi/Et'ime: 20 - Ahmed: 3/497

2 İbn Mâce/Et'ime: 34

her iki yorumu da iç yüzüyle bilmemiz mümkün değildir. Çünkü yollar ise, hangi yollardır? Sistemler ise hangi sistemlerdir? Zira kâinatta sayısı belirsiz sistemler mevcuttur. Tabaka veya kat ise, hangi tabaka ve katlar kasdedilmektedir?

Bilinen tek şey, kelimenin taşıdığı bir incelik söz konusudur ki o da şudur: İster yollar, ister sistemler, ister tabaka veya katlar murat edilsin, aralarında mutlak uyum ve denge mevcuttur. Çünkü "Tarâik" birbiri üstünde tam uyum halinde belli ölçü ve düzende "matruk" olan gökler veya sistemler demektir ki, her biri yaratanın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de yer yer "yedi kat gök"ten bahsedilmektedir. Bugün henüz yedi gökten nelerin kasdedildiğini kesin hatlarıyla bilmemekteyiz. Astronomiyle ilgili bilimsel araştırmalar genişledikçe, Kur'ân-ı Kerim'in bu ve benzeri beyânları ileride daha iyi anlaşılabilir. Çünkü Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ı sadece bir çağ ile sınırlamamış, onu kıyamete kadar bütün çağlarla karşı karşıya getirmiştir. İlim ilerledikçe Kur'ân'daki ana fikirleri, temel bilgileri bize daha iyi açıkiayacak ve münhasıran onu tasdik edecektir.

Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) yarattığından habersiz değildir. Çünkü O, mutlak hikmet sahibidir. Neyi niçin yarattığını, yarattıktan sonra nasıl sevk ve idare edeceğini çok iyi bilir. Nitekim 17. âyetin son kısmında,

"Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir." buyurularak Allah'ın ilim ve hikmet sıfatları hatırlatılıyor. Gelişigüzel bir hilkat olmadığı gibi, faydasız, plânsız ve programsız bir düzenleme de söz konusu olamaz. Fezada açılan yedi önemli yol veya kat ya da tabaka veya büyük sistem, kâinat düzeninin omurgasını oluşturmaktadır.

2- "Gökten de belli ölçü ve oranda su indirdik."

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ

Bu, yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması ve Güneş ile Dünya arasındaki mesafenin hesaplı bir ölçüde tutulması, ona göre Güneş'ten gelen ısıyla buharlaşma olayının meydana gelmesi ve öylece yağmurun oluşmasıyla ilgili bir hatırlatmadır. Denizlerin oranı daha az veya daha çok olsaydı durum bugünkü gibi ölçüsünü koruyabilir miydi? Dünya Güneş'e biraz daha yakın olsaydı, buharlaşma fazla olmakla beraber kavu-

rucu ısı birçok bitkilerin yaşamasına imkân vermezdi. Yeryüzündeki su oranı daha fazla bulunsaydı, daha çok yağmur oluşmasına neden olur ve o sebeple sel halini alarak yarar yerine zarar getirirdi. Daha az nisbette olsaydı, buharlaşma ve yağmur daha az olur, o sebeple de kuraklık tehlikesi başlardı.

Anlaşıldığı gibi, gerek yeryüzündeki su nisbeti, gerek Dünya ile Güneş arasındaki mesafe, gerekse atmosfer tabakası çok ince hesaplara ve fiziksel kanunlara göre düzenlenmiştir. Dünya kuruldu kurulalı bu düzenleme fire vermeden devri daim halinde sürüp gelmekte ve dengesini korumaktadır.

Şüphesiz ki her düzen ve denge bir düzenleyicinin ve proğramlayıcının varlığına delâlet eder ve münhasıran O'nun kudretini yansıtır.

İndirilen suyun yerde eyleştirilmesi ise, ayrı bir olaydır. Şöyle ki: İnen yağmurun yine belirlenmiş bir plâna göre yerde tutulması, kaynakların beslenmesi ve canlılar için su ihtiyacını karşılayacak oranda depolanması, o mutlak düzenin bir bölümünü oluşturur. Onu tekrar buharlaştırıp belli fiziki safhalardan geçirip yağmur haline getiren Cenâb-ı Hakk'ın elbette ki insanları öldürdükten sonra diriltmeye kudreti yeter.

Böylece kâinatta meydana gelen her olay, daha çok Cenâb-ı Hakk'ın "Kadir, Alim, Rahim ve Hakim" sıfatlarının damgasını taşımakta ve her biri bağlı bulunduğu kanun gereği O'nu tesbih ve tenzih etmektedir.

3- "Gerçekten bizim onu (bulunduğu yerden) gidermeye gücümüz yeter" mealindeki âyet, yeraltı ve yerüstü suların mevcut plânı aşmayacak şekilde yer ve mecra değiştirebileceğine işaret etmekte ve bunun da bazı fiziki kanunlara göre gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu tabii olayların dışında bir de Cenâb-ı Hak, şaşmayan plânına göre kurduğu düzeni aynen korumakta, sağladığı dengeyi bozmamaktadır. Dileseydi, yeraltı sularını bizim istifademizden uzaklaştırır, ya onu büsbütün köreltip belirsiz hale getirirdi ya da başka bir cihete sevkederek bizden uzaklaştırırdı.[1] Ama öyle dilememiştir ve dilemeyeceğini de bilişare haber vermektedir. Kâinatın her parçasında hâkim olan denge ve düzeni yüzeysel olarak yer yer insanoğlu bozmakta ve kendi aleyhine bir sonuç ortaya çıkmasına sebep

1 Mülk suresi: 30. âyetin tefsiri

olmaktadır. Öyle ki, Allah'ın kudret tezgâhından çıkan her şey temelde ve yüzeyde mükemmeldir. Onu yüzeysel olarak zedeleyen biz insanlarız.

Nitekim Rum suresinde bu konuya değinilerek şöyle buyurulmaktadır:

"İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat (düzensizlik) ortaya çıktı. Allah da, belki (pişmanlık duyup) dönerler diye işlediklerinin bir kısmının (cezasını) onlara (dünyada) tattırır."[1]

4- "Böylece onunla size hurmalıklar, üzüm bağları, bahçeleri meydana getirdik ki, sizin için onlarda birçok meyveler vardır ve onlardan yiyip geçinirsiniz."

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

Su, güneş enerjisi ve toprak bir bütünlük arz etmektedir. Öyle ki, biri diğerinin hizmetini tamamlamakta ve hepsi bir araya gelerek asıl amaca yönelmektedir. Toprağın, içinde taşıdığı faydalı bakterilerle bir hayat kaynağı olduğu kesindir. Su ve enerjiden yeterli nisbette alınca harekete geçmekte ve bağlar, bahçeler, hurmalıklar, meyvelikler vücut bulmaktadır. Bu düzenli, sistemli ve hesaplı faaliyet gelişigüzel değil, belli bir plân ve programa göre yürütülmektedir. Yetişmekte olan her meyve ağacı, ilâhi tecellinin bir tezahürüdür. Öyle ki: Elma ağacının mayasında ve tohumunda sadece elma vardır. O yaratıldığından beri bu özelliğini korumakta ve en küçük bir yanlışlık yapmadan türünün özelliğini sürdürmektedir. Diğer meyveler de öyle.

Eğer yeryüzünde muz veya armut yaratılmamış olsaydı, onları bilmemize ve ortaya çıkartmamıza imkân olmazdı. O halde biz ancak mevcut olanı bilebiliyoruz; deney ve gözlem ile çevremizi tanımaya çalışıyoruz. Olmayan bir şey vücuda getirebiliyor muyuz? Bu mümkün müdür? Madde âleminde günümüze kadar keşfedilen 103 element vardır. Bunlar atom numaralarına göre (yani çekirdekteki proton sayısı) yerlerini almaktadır-

1 Rum suresi:41

lar. Bu düzenlemede boş kalan bir element yeri varsa, mutlaka o kâinatta mevcuttur. Boş yer yoksa, o sırayı bozacak başka elementlerin mevcudiyeti söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi, beşer ilmi ve araştırması ancak kâinatta var olan eşyaya yönelmekte ve onları bir bir bulup ortaya çıkarabilmektedir. Böylece bizim bilgimiz, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu düzenin çok az bir bölümüyle sınırlı kalmakta, O Yüce Kudret'in mülkü saltanatı karşısında pek az bir bilgiye sahip olduğumuz kesinlik arz etmektedir.

Bütün bu gerçekler bize, öncesiz ve sonrasız mutlak bir kudretin varlığını öğretmiyor mu?

5- "Ve (daha çok) Tur-i Sina'da çıkan, yiyenlere yağ ve katık bitirip veren bir ağaç da yeşerttik."

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَآءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ

Zeytin ağacının mübarek kılınması, üzerinde önemle durulacak bir konudur. İnsan sağlığı üzerinde olumlu tesirleri belirgin olan bu ağacın meyvesi ve meyvesinden elde edilen yağ birçok faydaları beraberinde taşımaktadır. Besin değeri çok yüksektir. Sindirimi ise, diğer yağlara oranla daha kolaydır. Öyle ki: Zeytinde % 14 yağ, % 8,5 karbonhidrat, % 76 protein vardır. 100 gram zeytin 170 kalori verir.

Zeytinyağı, bazı özellikleri nedeniyle iç organlar üzerinde de birtakım olumlu etkileri söz konusudur. İlmi araştırmaların ileride bu maddenin daha birçok yararlarının bulunduğunu tesbit edeceğini ümit etmekteyiz.

Tur-i Sinâ ve çevresinde bol miktarda yetiştiği veya ana yurdunun orası olduğu birer yorum olarak düşünülebilir. Nitekim Ege ve Akdeniz bölgesinde fazla miktarda yetiştirilen bu uzun ömürlü ağacın, Tur-i Sina'dan birçok ılımlı bölgelere yayıldığı söylenebilir. Nitekim Nur suresinde bu faydalı ağaçtan söz edilirken,

"Ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübarek zeytin ağacından yakılır." buyurularak bu ağacın doğuya veya batıya has olmadığı, ılımlı olan bütün ülkelerde yetişme şansının bulunduğu belirtilmektedir. Böylece zeytinin ana yurdunun Tur-i Sinâ olduğu veya en çok o bölgede yetiştiği birer yorumdan öteye geçmezse de ikinci yorumun, Nur

suresindeki açıklama ile karşılaştırılınca birinci yorumdan daha kuvvetli olduğu anlaşılıyor. Ana yurdu Ege ve Akdeniz bölgesidir diyenlere göre, birinci yorum daha sıhhatli kabul edilebilir. Zira Tur-i Sinâ, Akdeniz bölgesinden bir kesimdir. Allah daha iyisini bilir.

6- "Sizin için şüphesiz (bazı bineklerde ve) davarlarda da bir ibret (öğüt ve ders) vardır."

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً

Binek olarak kullandığımız hayvanları ve etinden, sütünden, yün ve kılından yararlandığımız davarları da, yaratılıp hizmetimize sevkedildiği için biliyoruz ve her biri insanlardan yana birçok yararları kendinde taşıdığı için onları besleyip nesillerinin devamını sağlıyoruz.

Cenâb-ı Hakkın bunlardan çoğunu birer süt imalatçısı veya fabrikası haline getirmesi, insanların sağlıklı beslenmesine yönelik lutuflarından biridir. Böylece O'nun yarattığı şeylerden her birinin insanlardan yana birtakım hizmetler verecek şekilde plânlanıp vücuda getirildiği ortaya çıkıyor. Aynı zamanda davarlardan her birinin kendi türünün özelliği doğrultusunda yaratılıp programlandığı, ilk insan Âdem Peygamber'e bunların isimlerinin öğretildiği gibi, faydalarının ve faydalanma yollarının da belletildiği sonucu ortaya çıkmış oluyor.

Binek Hayvanları ve Gemiler

İlgili 22. âyetle karada yük taşıyan bineklerle, denizde yük taşıyan gemiler bir arada anılmıştır. İlk nazarda bu iki ayrı şey arasında ortak bir bağ olmadığı sanılsa bile, gerçek öyle değildir, Zira Kur'ân-ı Kerim başta Araplar olmak üzere her millete ve çağa hitap eden bir kitaptır. Çölde yaşayan Arapların gemileri develerdir. Nitekim onlar kendilerine devamlı hizmet veren develeri hem çok severler, hem de onlara bu sevginin bir tezahürü olarak "sefâin-i berriye" yani karada yürüyen gemiler derler.

Devenin uzun ve meşakkatli yollara tahammülü, ciğerlerinde su depolaması ve aç kaldığı zaman gıda ihtiyacını uzun süre karşılayacak hörgücündeki yağ stoku ona ayrı bir özellik vermekte ve daha çok çöl yolculuğunda kullanılmaya elverişli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Cenâb-ı Hak bu harika canlıyı öğüt ve ibret alınacak bir nimet olarak hatırlatırken, diğer deniz taşımacılığına ağırlık veren milletlere de gemi

nimetini hatırlatmakta ve denizlerin, gemilerin yüzmesine uygun bir özellikte düzenlendiğine dikkatlerini çekmektedir.

Böylece biri kara, diğeri deniz gemisi olmak üzere iki taşıttan söz edilerek ilâhi nimetler üzerinde iyice düşünmemiz ilham edilmekte ve eşyaya körler gibi bakmamamız istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden altı kadar belgeye yer verildi. Her şeyin belli bir amaç için yaratılıp hizmete sevkedildiğine işaretle, eşya üzerinde ciddi araştırma ve inceleme yapmamız, üzerlerindeki ilâhi kudret ve hilkat patentini görmemiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçirmekte olan Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'le etrafında toplanan bir avuç mü'mine teselli babında Nuh (aleyhisselam) kıssasından önemli safhalar anlatılıyor ve varlık âleminde hâkim olan ilâhi düzen ve tasarrufu göremeyen inkarcıların hiç değilse, kendilerinden önceki inatçı kâfirlerin akıbetine baksınlar, onların kalıntılarına uğrayıp mahzun ve ibretli duruşlarından ibret alsınlar diye Nuh tufanına dikkatleri çekiliyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا
بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰۗىِٕكَةً ۚ مَا
سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَاۗىِٕنَا الْاَوَّلِيْنَ ۚ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا
بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ
اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَاۗءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ
فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا
تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٢٧﴾ فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ

مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبٰارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيٰاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

23- Andolsun ki, biz Nuh'u kavmine gönderdik. O, "Ey kavmim! Dedi, Allah'a ibâdet edin, O'ndan başka sizin hiçbir (hakiki) ilâhınız yoktur. Artık (putlara tapmaktan, azgınlıktan ve kötülüklerden) sakınmaz mısınız?"

24- Bunun üzerine kavminin ileri gelenlerinden inkâra sapan bir grup dedi ki: "Bu da ancak sizin gibi bir insandır. Size karşı üstünlük sağlamak ister. Allah, (peygamber göndermeyi) dilemiş olsaydı, herhalde melekleri (görevlendirip) gönderirdi. Hem ilk atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik.

25- Bu herhalde kendisinde cinnet (belirtisi) bulunan bir adamdır. Bir süre onu gözetip bekleyiniz."

26- Nuh, "Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et" dedi.

27- Nuh'a, "Gemiyi gözümüzün önünde (talimatımız altında) vahyimiz uyarınca yap; emrimiz gelip tandırdan su kaynayıp fışkırınca ona her (cins hayvandan) ikişer çift (veya birer çift) ve aleyhlerinde emir (hüküm) geçmiş olanın dışında aileni getirip yerleştir ve sakın o zâlimler hakkında bana hitap etme; çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır" diye vahyettik.

28- Artık sen ve beraberindekiler gemiye yerleşip yerinizi alınca, de ki: "Bizi zâlim bir kavimden kurtaran Allah'a hamd olsun."

29- Ve de ki: "Rabbim! Beni mübarek bir konağa indir, sen (konaklara) indirenlerin en hayırlısısın."

30- Şüphesiz ki (bu önemli ve ibretli olayda) birçok öğütler ve dersler vardır. Doğrusu biz hep (böyle) sınava çekeriz.

Nuh (aleyhisselam) Kıssası

İlgili âyetlerle Nuh (aleyhisselam) kıssasına dönüş, hafızalardaki izi derinleştirmek; geçmişte meydana gelen ibretli, önemli olaylarla bir bölge

halkının yok edilme sebeplerini -düşündürücü misal olarak- hatırlatma hikmetine yöneliktir. Aynı zamanda İslâmiyet'e karşı olup, tecelli eden ilâhi nuru Mekke vadisinde söndürmeye çalışan Yahudilerle putperest müşrikleri iyice geçmiş olaylarla yüz yüze getirmek ve mü'minleri de İslâm'ın mutlaka başarı sağlayacağıyla müjdelemek de söz konusudur. Böylece ilâhi kudretin üstünlüğünü, hükümlerinin şaşmazlığını yansıtan bu gibi tarihi olaylan birer belge, delil ve ibret şeklinde gözler önüne serilirken; inkarcıların sergiledikleri haksızlık ve ahlâksızlığın sonunun nereye varacağına dikkatler çekilmekte, akıl ve idrakleri körelmiş olanlar gafletten uyandırılmak istenmektedir.

Nuh (aleyhisselam)'ın Kendi Kavmine İki Önemli Tavsiyesi

Nuh (aleyhisselam)'ın kendi kavmine daha çok şu iki şeyi tavsiye ettiği anlaşılmaktadır:

1- Putları bırakıp bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet etmek,

2- İnkâr ve sapıklığın, zulüm ve hayâsızlığın büyük bir belâ getireceğinden korkmak.

Buna karşı, büyüklük, şeref ve itibarı mal ve evlâtta gören kavminin ileri gelenlerinin tepkisi ise beş madde halinde özetlenmektedir:

1- Nuh da sizin gibi bir insandır.

2- Allah tarafından gönderildiğini iddia ederek size karşı üstünlük sağlamak ve lider olmak hevesindedir.

3- Allah bir elçi göndermeyi dileseydi, herhalde onu meleklerden seçip göndermesi gerekirdi.

4- Gelip geçen baba ve dedelerimizden de böyle bir şey duymadık.

5- Olsa olsa bu adam cinnet getirmiştir. Bir süre onu gözleyip neticenin ne olacağını bekleyin.

Mekke müşrikleriyle Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz arasında geçen sürtüşme ve tartışmaları, İslâm'a karşı vaki saldırı ve hezeyanları incelediğimiz zaman Nuh (aleyhisselam) aleyhinde söylenen bu sözlerin ve ortaya atılan iddiaların bir benzerinin Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz aleyhinde de söylendiğini görürüz. Demek oluyor ki, inkarcı azgın kavimlere ve milletlere gönderilen hemen her peygamberin karşısına çıkanların,

o kavmin veya milletin ileri gelen şımarıkları olmuş ve benzeri suçlamalarla peygamberlerin aleyhinde bulunulmuştur.

Surenin başında mü'minlerin özellikleri, örnek alınacak vasıfları açıklandıktan ve ilâhi kudretin her şeye nüfuz ettiğine parmak basıldıktan sonra Nuh (aleyhisselam) kıssasına geçilmesi, o dönemde Mekke'de çok sıkıntılı günler yaşayan mü'minleri teselli etmeyi ve yakında küfür diyarından kurtulup üstünlük sağlayacaklarını dolaylı şekilde haber vermeyi amaçlıyor.

Nuh (aleyhisselam) bütün uğraşmalarına, uyarılarına ve tavsiyelerine rağmen olumlu bir sonuç elde edemeyince, ilâhi azabın inmesinin yakın olduğunu sezdi ve son olarak da yalancılıkla suçlanmasına büsbütün üzülerek yapılacak başka bir şeyin kalmadığını anladı ve o sebeple Allah'tan yardım diledi.

Nuh (aleyhisselam)'ın duası kabul olundu; ilâhi sünnetin hükmünü yürütme vakti-saati yaklaştı. Küfür ve ahlâksızlık grafiği yükselip son çizgisini gösterirken, ilâhi azabın inmesi kaçınılmaz oldu.

Tufan çok geniş bir alanı kapsayacağından o bölgede canlı adına her şeyin yok olacağı muhakkaktı. O bakımdan ilâhi gözetim altında yapılan gemiye o bölgede yaşamakta olan her hayvan türünden bir veya birkaç çift alındı. Bismillah ile gemiye binildi, duâ ve tazarru ile yol alınmaya başlandı. Allah'a hamd ile gemi selâmete erdi ve karar kılacağı yerde arızasız olarak durdu. Ölenler öldü, kalanlara geride ibretler ve öğütler kaldı. İlâhi imtihanı kaybeden inkarcı şaşkınlar sonunda daire-i rahmetten kovuldular.

Geminin ilâhi talimata göre yapılması, tandırdan su kaynayıp fışkırması ve hayvan türlerinden birer çift gemiye alınması, zalimler için ilâhi rahmetten yardım beklenilmemesi hususları hakkında Hud suresi 40, 41. âyetlerin tefsirinde geniş açıklamada bulunduğumuzdan burada tekrar etmek istemedik.

Ayrıca Nuh (aleyhisselam)'ın kendi kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tasdika davet ederken nasıl bir metot uyguladığını ve mücadelesini hangi çizgide sürdürdüğünü Nuh suresinde açıklamış bulunuyoruz. Belirttiğimiz hususlarda geniş bilgi için bu iki bölüme bakılmasını tavsiye ederiz.

Nuh (aleyhisselam)**'dan Bize Üç Önemli Sünnet Kalmıştır:**

1- Bir vasıtaya "Bismillah" deyip binmek; Allah'ın çok bağışlayan ve çok merhamet eden olduğunu anmak,

2- Yolculuk ve seyahat bitmek üzere iken "Rabbim! Beni mübarek bir konağa indir; sen konaklara indirenlerin en hayırlısısın" diye duâ etmek,

3- Varılacak yere selâmetle ulaşıldığında Allah'a hamd etmek.

Allah Hep Böyle Sınava Çeker

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

"Şüphesiz ki (bu önemli ve ibretli olayda) birçok öğütler ve dersler vardır. Doğrusu biz hep böyle sınava çekeriz."

Her kişi bulunduğu ortam ve şartlar içinde birtakım sınavlarla karşı karşıyadır.

Ortam ve şartlar çok farklı ve çeşitli olduğu gibi, sınavların da ölçü ve özellikleri o nisbette değişiktir. Şöyle ki:

a) Kimileri makam ve liderlik ortamında,

b) Kimileri mal ve servet edinme düzeyinde

c) Kimileri kadın ve şehevi duygular doğrultusunda,

d) Kimileri küfür ve ahlâksızlık çevresinde,

e) Kimileri aile dramı çizgisinde,

f) Kimileri arkadaş ve muhit edinme havasında,

g) Kimileri ibâdet ve mabet muhitinde,

h) Kimileri maddeci ve mideci bir toplum içinde,

ı) Kimileri ilim ve irfan çevresinde,

i) Kimileri de bunlardan birkaçıyla veya çoğuyla iç içe bir ortamda imtihan vermektedir. Başarı ve mutlu sonuç, her konu ve çizgide, her doğrultu ve düzeyde ilâhi sınırları bilip hilkatin hikmet ve amacına göre bir hayat düzeni kuranlardan yanadır. Tıpkı Nuh (aleyhisselam)'ın ve kendisine inanan mü'minlerin tevhid inancını kurtarmak için bindikleri gemiyle mutlu sonuca erişmeleri gibi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem mü'minleri teselli etmek, hem de başarının haktan yana olanlara tecelli edeceğini müjdelemek için Nuh (aleyhisselam)'ın kıssasından önemli ve ibretli safhalar anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh (aleyhisselam) olayından sonra insanların yine zamanla tevhid inancından uzaklaştıkları, çok tanrılı sistemlere heveslendikleri ve o sebeple ardarda peygamberler gönderildiği konu ediliyor. Sonra da küfrün aynı ölçüsüzlük ve şarlatanlıkla peygamberlere karşı gelerek onları yalanladıkları, o yüzden çetin mücadelelerin sürüp gittiği ve sonunda ıslâh olmayan kavimlerin yerle bir edilip cer-çöp haline getirildiği anlatılıyor.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ
اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ
مِنْ قَوْمِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا
تَشْرَبُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿٣٤﴾
اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَّعِظَامًا اَنَّكُمْ مُّخْرَجُوْنَ ﴿٣٥﴾
هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ
وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلُ ِۨافْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ بِمَا كَذَّبُوْنِ
﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيْلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نٰدِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ
بِالْحَقِّ فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ
بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٤٢﴾

31- Sonra onların ardından başka bir nesil ortaya çıkardık.

32- İçlerinden (seçip beğendiklerimizi) kendilerine peygamber olarak gönderdik. (O da onlara): "Allah'a ibâdet edin, O'ndan başka sizin için (hakiki) hiçbir ilâh yoktur; artık (inkârdan, puta tapmaktan, azgınlık göstermekten) sakınmaz mısınız?" dedi.

33- O'nun kavminden küfredip ahirete kavuşmayı yalan(ve saçma) sayan, dünya hayatında refaha kavuşturduğumuz ileri gelenler dediler ki: "Bu da ancak sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor.

34- Eğer kendiniz gibi bir insana itaat edip peşine takılırsanız o takdirde hüsrana uğrarsınız.

35- Siz öldüğünüz, toprak ve kemik haline geldiğiniz zaman, herhalde (topraktan yeniden) çıkarılacağınızı mı vadediyor O?

36- Vadolunduğunuz şeyler pek uzaktır, pek uzak!

37- Bizim ancak dünya hayatımızdır ki (bir kısmımız) ölürüz, (bir kısmımız) yaşarız ve biz bir daha diriltip kaldırılmayacağız.

38- (Peygamberlik iddiasında bulunan) o adam, Allah'a karşı yalan uyduran (bir şaşkın)dan başkası değildir. Biz de ona inanacak değiliz."

39- O (Peygamber) dedi ki: "Rabbim! Beni yalancı saymalarına karşılık bana yardım et."

40- (Rabbi de ona): "Az bir süre sonra şüphen olmasın ki pişmanlık duyacaklar," dedi.

41- Derken korkunç bir ses gerçekten onları yakaladı da bu yüzden onları (kıyılara atılıp itilmiş) cer-çöp haline getirdik. Zâlim kavme (rahmet ve yardımdan) uzaklık olsun!

42- Sonra bunların ardından bir nice nesilleri ortaya çıkardık.

Âd Kavmi Kıssasından Bazı Safhalar

Kur'ân-ı Kerim'in bu on âyetiyle, Hud Peygamber'le ilgili kıssanın isim verilmeden Nuh (aleyhisselam) kıssasından sonra meydana gelen önemli bir olay olduğu belirtiliyor. Böylece tarihin tekerrür ettiği hatırlatılarak Nuh Tufanı'nın yaptığı tahribatı unutan bir kavmin âkibetinden haber ve-

riliyor. Oysa Nuh (aleyhisselam) olayı unutulacak türden değildi. Ama doğru yoldan sapıp maddeyi esas temel kabul eden ve böylece bütün kutsal değerlere sırt çeviren bir milletin veya kavmin onu düşünüp ibret alacak idrâklerinin açık olduğu söylenemez.

Âd ve Semud kavimleri bu olayı bilmiyorlardı veya ondan hiç haberleri yoktu denilemez. Ne var ki, belirttiğimiz gibi, olayın iç yüzüne nüfuz edip sebep ve illetlerini dikkate alarak değerlendirmek büyük bir irfan ve açık basiret konusudur. Madde ve şehvet o insanların gözlerini kör, kulaklarını sağır, kalplerini mefluç, idrâklerini işlemez hale sokmuştu.

Diğer önemli bir husus da şu idi: Küfürde ısrar etmenin ve Hakk'a karşı baş kaldırmanın öncülüğünü yine o ülkenin refah içinde yüzen ileri gelenleri yapıyordu. Onlara göre, putlara tapılır, ama bir insana uyulmazdı. Âhiretin aldatmaca bir kavram olarak ileri sürüldüğünü; ölümden sonra ikinci bir hayatın söz konusu olamayacağını iddia ediyorlardı. Doğarız, bir süre yaşarız ve ölüp yok oluruz. Bir daha çürüyen kemiklerin bir araya gelmesi mümkün değildir derlerdi.

Onların böyle bir inanç ve düşünce tarzı engel kabul etmez bir davranış getiriyordu: Nefsani arzularını frenleyerek, heveslerine engel olacak, hürriyetlerini çerçeve içine alacak her söz ve tebliği reddetmek. Bu yüzden onların ihtiras ve emellerini meşru sınırlar içine alacak, enerjilerini tehlikeli sınırla tehlikesiz sınırlar dikkate alınarak kanalize edecek hak din ile uyum sağlamaları çok zor, hattâ bazı ahvalde mümkün değildi. O yüzden peygamberlerin tebliğ ve irşatları onların sadece küfür ve tuğyanını artırmaktan başka bir sonuç doğuramamış ve çok geçmeden müthiş bir gürültü, uğultu, derken şiddetli bir kasırga ve deprem ülkelerinin altını üstüne getirmiş, fiziksel yapıları hayli kuvvetli olan o insanları birer saman misali yerden yere vurmak suretiyle yok etmiştir.

Şüphesiz ki sözünü ettiğimiz kıssanın önemli safhalarının burada anılması, inkarcı putperestlere, İslâm'a karşı kin besleyen Yahudilere ve günümüzün inkarcı sapıklarına şu hususu hatırlatıyor: Allah'ı red ve inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkla, zulüm ve tecavüzlerle birleşir de madde ve şehvet kalıplarında şekillenirse, ilâhi sünnet gereği hüküm iner ve inince de getireceği azabın nasıl bir felâket olduğu önceden bilinmez. Nitekim Nuh kavmi, gölü ve denizi olmayan bir bölgede gemi inşa eden Hz. Nuh (aleyhisse-

lam)'ı alay konusu edinmişlerdi. Âd kavmi Hud Peygamber'in haber verdiği azabın neden inmediğini alaylı tavırlarla sorarak onunla eğlenmişlerdi. Çok geçmeden önüne geçilmez tufan, Nuh kavmini; karşısında durulmaz şiddetli kasırga ve deprem Âd kavmini yeryüzünden silip o bölgede yaşamakta olanları, bir varmış, bir yokmuş masalına çevirivermişti.

Âd Kıssasından Mesajlar

Cenâb-ı Hak, Âd kavminin kıssasından bazı öneli ve ibretli safhaları açıklamakla, yaşamakta olan toplum ve milletlere şu mesajları veriyor:

1- Küfrün saldırılarına hedef olan mü'minlerin biraz daha sabretmeleri gerekmektedir. Çünkü ilâhi azap ancak belli kanun ve ölçülere göre iner. Vakti ve saati gelince de kimseye aman vermez.

2- Peygamberler, Allah'a imân ve ibâdete davet etmekle, muhakkak ki insanlara hem kişilik kazandırırlar, hem de en büyük hayır ve iyilikte bulunurlar.

3- Allah korkusunu ahiret kavramıyla birleştirip insanın iç ve dış âleminde onunla disiplin, düzen ve otokontrol sağlarlar.

4- Ülke halkının Allah'a inanmasına daha çok oranın refah içinde olan ileri gelenleri engel olurlar. O bakımdan kalpleri hakka meyleden kişilerin, o şımarıklara uymamaları, onların telkinlerine kulak vermemeleri gerekir.

5- Aşırılık, azgınlık ve ihtirasları frenleyecek peygamberlerin tebliğ ve irşadını tesirsiz hale getirmek için basit mantıki yollara başvuranlar da yine o refah içinde günlerini gün edenlerdir. Peygamberlerin kadrini küçük düşürmek için, onların da herkes gibi sıradan birer insan olduklarını söyleyerek, Allah'a iftirada bulunduklarını iddia ederler.

6- Tebliğ ve irşad olumlu sonuç vermeyince, peygamberler üzülmeye ve sıkılmaya başlarlar. Üzülmeleri, yakında ilâhi hükmün ineceğini bilmelerinden kaynaklanır. Aynı zamanda o insanları doğru yola davette başarılı olamadıklarının da bunda payı vardır. Sıkılmaları, Allah'ı bırakıp putlara, canlı-cansız eşyaya tapan insanların doğru yolu bulup seçmeden dünyadan ayrılmaları düşüncesinden kaynaklanır. Derken Cenâb-ı Hak hükmünü yürütür ve iş bitirilmiş, küfrün kökü kazınmış olur.

İşte Cenâb-ı Hak sözü edilen kıssadan verdiği bu mesajlarla, önce Mekkeli putperestleri, sonra da yaşamakta olan inkarcı mütecavizleri uyarmakta ve tarihin tekerrür edeceğini haber vermektedir. Nitekim Mekkeli putperestlerin çok geçmeden hem azgınlıklarına, hem saltanatlarına son verildi ve hakir gördükleri mü'min köle ve fakirlerin önünde başeğmek zorunda bırakıldılar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kapalı bir anlatımla Âd kavminden ve onların ibret ve öğüt alınacak kıssalarından söz edildi. Böylece Hakk'a karşı başkaldırıp tuğyan edenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Âd kavminden sonra birçok nesillerin geldiği ve çoğunun imân etmedikleri gibi, küfür ve tuğyanlarını artırdıklarından dolayı yok edildikleri haber veriliyor. Sonra da Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından bir özet verilerek Mekkeli putperest müşrikler uyarılıyor ve yaşamakta olan inkarcı milletlerin tarihi olayları çok iyi araştırıp değerlendirmeleri işaret yoluyla hatırlatılıyor.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۖ
كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ
بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا
قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ
﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ
ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

43- Hiçbir ümmet (yok edilip silinecek) süresini ne ileri geçer, ne de ondan geri kalır (belirlenmiş vakit gelince ilâhi hüküm tecelli eder).

44- Sonra peygamberleri art arda gönderdik. Ne kadar bir ümmete bir peygamber geldiyse, onu yalanladılar. Biz de onları arka arkaya (yok edip) hepsini birer masal yapıverdik. İmân etmeyen bir kavme (rahmet ve yardımdan) uzaklık olsun.

45-46- Sonra da Musa ile kardeşi Harun'u, Fir'avn'a ve onun yandaşlarına mucizelerle ve çok açık belge ve delillerle gönderdik. Onlar ise büyüklük tasladılar. Zaten onlar dik başlı, kendilerini çok yükseklerde gören bir milletti.

47- "Biz dediler, bizim gibi (yiyip içen) iki insana hiç inanır mıyız. Kaldı ki ikisinin de kavmi bize kulluk etmekteler."

48- Böylece Musa ile Harun'u yalanladılar da bu yüzden yok edilen (bedbaht)lardan oldular.

49- Andolsun ki Musa'ya o kitabı (Tevrat'ı) verdik ki, onlar doğru yolu bulsunlar.

50- Meryem'in oğlu ile onun anasını da bir mucize olarak sunduk. Onları yüksekçe pınarı olan düz, oturmaya elverişli bir tepeye yerleştirip barındırdık.

Peygamberlerin Ardarda Gönderilmesi

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاۜ

"Sonra peygamberleri art arda gönderdik."

Âd kavminden sonra, daha önce hakkında geniş bilgi sunduğumuz Semud kavmi ortaya çıkıyor. Geçmiş olayların benzerleri yine tekrarlandığı gibi, tarih de tekerrür ediyor. Salih (aleyhisselam) hem yalanlanıyor, hem de ağır hücumlara, haksız ithamlara maruz kalıyor. Derken mucize tesir etmiyor ve sonunda diğer inkarcı azgın kavimler hakkında tecelli eden sünnetullah tecelli edip hükmünü yürütüyor. Böylece Semud kavmi de bir varmış, bir yokmuş masalına çevriliyor ve helak edilegelen kavim ve milletler zincirine bir halka daha ekleniyor.

Arkasından her kavim ve millete art arda kendilerinden seçilen peygamberler gönderiliyor. Geçmişte olduğu gibi, ibret alan olmuyor. Aynı tartışma, sürtüşme, mücadele, inat ve tuğyan, yalanlama ve suçlamalar birbirini izliyor. Böylece her millet için ezelde takdir edilen süre dolunca, vakti-saati geciktirilmeden ilâhi hüküm indiriliyor ve inatçı kâfirler sahneden siliniyor. Başlarına gelen azap birer masal ve bazen de birer efsane kalıbına sokularak dillerde dolaşıyor, kâğıtlar üzerinde şekil ve muhteva değiştirerek asıl sebep ve illetinden uzaklaştırılmış oluyor.

O nedenle Mekkeli putperestlerin de yakın gelecekte birer masal olacaklarına işarette bulunularak, mü'minlere güven ve parlak gelecek vadediliyor.

Kendilerini Yükseklerde Gören Mağrurlar

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۙ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ۚ

"Sonra da Musa ile kardeşi Harun'u, Fir'avn'a ve onun yandaşlarına mucizelerle ve çok açık belge ve delillerle gönderdik. Onlar ise, büyüklük tasladılar. Zaten dikbaşlı, kendilerini çok yükseklerde gören bir milletti."

Fir'avn ve ülkesinin ileri gelenlerinden oluşan yandaşlarının inkâr ve zulümleri değişik bir kanalda gün geçtikçe kabarıp yükseliyordu. Mısır'ın yerli halkından olmayan İsrailoğulları'na ikinci, hattâ üçüncü sınıf vatandaş muamelesi reva görülüyor ve köle gibi kullanılıyorlardı. II. Ramses denilen Fir'avn, dalkavuklarının taparcasına onun önünde eğilmeleriyle büsbütün ölçüsünü kaybediyor ve kendini ilâhlaştıracak kadar şımarıyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Musa (aleyhisselam) ile kardeşi Harun (aleyhisselam)'ı onlara peygamber olarak açık mucizelerle gönderdi. Allah'a kul olmayı, peygambere ümmet olmayı gururlarına yedirememeyerek onu kendileri için aşağılık sayan o inkarcı şımarıklar, Hakkın karşısında çelişkiye düştüler ve doğru cevap ve karşılık veremeyerek bocaladılar. Öyle ki, Fir'avn, hem kendisi bir insan olduğu halde ilâhlık iddiasında bulunuyor, hem de insanlardan peygamber (ilâhi elçi) olamayacağını savunuyordu.

Kur'ân-ı Kerim'in bu bölümünde kıssanın bir özeti verilirken, bilhassa şu nokta belirtilmek isteniyor: Taştan, ağaçtan yontulup şekillendiri-

len cisimleri ilâh kabul eden müşriklerin; Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın insan olduğu için Allah'ın elçisi olamayacağı hakkındaki iddialarının bir benzerinin tarihte geçtiği haber veriliyor. Yahudilerin Allah'ın son mesajı Kur'ân'a karşı gelip dikbaşlık ederek kendilerini üstün görmeleriyle Fir'avn ve yandaşlarının tutum ve anlayışı arasında birkaç yönden benzerlik bulunduğuna işaret ediliyor. Aynı ölçüsüzlükleri ve isyankâr tavırlarını Meryem oğlu İsa (aleyhisselam)'a ve annesine karşı yaptıklarına da ayrıca dikkatler çekiliyor.

İsa (aleyhisselam) ile Annesinin Birer Mucize Sayılması

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ۝

"Meryem'in oğlu ile onun anasını da birer mucize olarak sunduk. Onları yüksekçe, pınarı olan düz, oturmaya elverişli bir tepeye yerleştirip barındırdık."

Kur'ân bu konuyu işlerken, daha çok insanların ya ifrata kaçtıklarına ya da tefrite düştüklerine işarette bulunuyor. Gönderilen peygamberleri inkâr edip Allah'ın insanlardan elçi seçip göndermeyeceğini iddia edip savunanlar tefrite düşerken, İsâ Peygamber'i ve annesini ilâhlaştıranlar ise, ifrata kaçmışlardır. Fir'avn'ı da ilâhlaştıranlar daha da ileri giderek mucizevi bir yanı olmayan bir kralı övmede ölçüyü kaçırmışlardır.

Kur'ân'da münasebet düştükçe, Hristiyanların İsa (aleyhisselam) ve annesi hakkındaki itikatları reddedilerek "Meryem oğlu İsa", "Meryem'in oğlu" şeklinde anılarak, İsa'nın da, anasının da birer insan olduklarına dikkatler çekilir.

Ne var ki, gerek İsa (aleyhisselam), gerek annesi ilâhi iltifata mazhar olmuş birer bahtiyardır ve ilâhi mucize onlarda tecelli etmiştir. Öyle ki: İsa (aleyhisselam) Melek Cebrail'in nefhasıyla ana rahminde oluşmuş, Meryem de bir erkekle birleşmeden İsa'ya gebe kalmıştır. Ancak burada bu mucizelerin hikmet ve amacı üzerinde durmuyoruz. Çünkü daha önceki birkaç surede gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz.[1]

1 Âl-i İmrân suresi: 45-49, Nisa suresi: 156-171, Meryem suresi: 16-35, Enbiyâ suresi: 91. âyetlerin tefsiri

İsa (aleyhisselam) ile annesi Meryem'in barındırıldıkları yer:

Kur'ân-ı Kerim burada araştırıcılara ipucu vermek ve her türlü yanlış yorumlara imkân vermemek için Meryem ile oğlu İsâ (aleyhisselam)'ın nasıl bir yerde barındıklarını üç özelliğiyle haber veriyor. Şöyle ki:

a) Yüksekçe düz bir arazi,

b) Oturmaya çok elverişli,

c) İçinde pınar bulunan bir yöre.

Şüphesiz ki bu özellikleri taşıyan birçok yerler ve yöreler vardır. Ancak İsa (aleyhisselam) ile annesinin Kudüs'ü terketmeleri üzerine nereye yerleştikleri araştırılıp incelendiği zaman bu anlaşılabilir.

İncil'de bu konuyla ilgili olarak fazla ve açık bir bilgi yoktur. Sadece Matta İncili'nde şu cümlelere rastlamaktayız:

"Fakat Hirodes ölünce, işte Rabbin meleği Mısır'da Yusuf'a (Meryem'in nişanlısı) rüyada görünüp dedi: Kalk, çocuğu ve anasını (İsa'yı ve Meryem'i) al ve İsrail diyarına git; çünkü çocuğun canını arayanlar öldüler. Ve Yusuf kalktı ve çocuğu ve anasını aldı ve İsrail diyarına gitti. Fakat (o sırada) babası Hirodes'in yerine Arhelaos'un Yahudiye'de kral olduğunu işitince, oraya girmeye korktu ve rüyada kendisine bildirip, Galile taraflarına çekildi ve gelip Nasıra denilen şehirde oturdu. Tâ ki peygamberler vasıtasıyla "Nâsıralı çağırılacaktır" diye söylenen söz yerine gelsin."[1]

Bu anlatımdan İsa (aleyhisselam) ile annesinin önce İsrail diyarı sayılan Kudüs bölgesine götürüldükleri, ancak oraya yerleşmeden Nâsıra'ya göç ettikleri anlaşılıyor. Bu olaydan sonra Yahya Peygamber'in yakalanıp idam edileceğini öğrenen İsa (aleyhisselam)'ın önce Galile'ye çekildiği ve arkasından Nâsıra'yı bırakıp Zeblun ve Naftali sınırlarında deniz kıyısında olan Kefernahum'a gelip oturduğu belirtiliyor.[2]

Şüphesiz bu yer değiştirme olayında İsa (aleyhisselam)'ın yalnız başına olduğu pek söylenemez. Kuvvetli bir ihtimalle annesiyle birlikte gelip Kefernahum'a yerleşmişlerdir.

---

1 Matta İncili: 2/19-23

2 Matta İncili: 4/12-14

Diğer yandan İncil'i oluşturan kitaplardan biri olan "Resullerin İşleri"nde İsa Peygamber'den sonra şakirtlerinin imân eden ihlaslı yedi kişi seçip Allah'ın sözünü tebliğ ile görevlendirdikleri ve bu yüzden yeni yeni şakirtler edindikleri belirtilir. Sonra da Yahudiler yalancı şahitler bulmak suretiyle, halk üzerinde geniş çapta tesir meydana getiren şakirt İtefanos'u öldürttüler.[1]

Bundan hemen sonra 41. yılda Roma'dan kral unvanı ile gönderilen Hirodes-Herode Agrippa zamanında da, Havari Yuhanna (St. Jean)ın kardeşi Havari birinci Yakub (St. Jacques)ın başının kesildiği ve Havari Petrus (St. Pierre)un hapsedildiği yine Rasullerin İşleri kitabında belirtilir.[2] Bu arada Meryem'in nereye gittiğinden, nasıl olduğundan söz edilmez. Ne var ki, bu bölümün ışığı altında olayları değerlendirenler şu ifadeyi kullanmışlardır: "St. Jean, İsa Peygamber tarafından kendisine emanet edilmiş olan Meryem Ana'yı, Kudüs'ün yıldan yıla karışan ve herkesin kendini savaş meydanında sanıp, her an ölüm beklediği, tehlikeli muhitinde tabiatıyla yalnız başına bırakamazlardı. Böylece Meryem Ana, Havari St. Jean ile beraber (M.S. 37-42) yılları arasında Küçük Asya eyaletine, Efes civarına gelmiştir. St. Jean Ege mıntıkasında geniş faaliyette bulunmuş ve bu arada İncili teşkil eden kitaplar içinde kendisi tarafından yazılmış olan "Apokalips-Apoclipse" eserinde zikrettiği Küçük Asya'nın 7 kilisesini kurmuştur."[3]

Adı geçen kitapta "St. Jean, İsa Peygamber tarafından kendisine emanet edilmiş olan Meryem Ana'yı..." cümlesinin sonunda kaynak olarak Yuhanna İncil'i 19. bab gösterilirse de, elimizdeki mevaut İncil nüshalarında belirtilen babda böyle bir ibareye rastlayamadık.

O bakımdan Meryem'in, İsa (aleyhisselam)'ın göğe yükseltilmesinden sonra nereye gittiği veya nereye yerleşip kaldığı hakkında sağlıklı bir bilgi yoktur. Hem Kur'ân-ı Kerim'de sadece Meryem'in değil, onun İsa (aleyhisselam) ile birlikte, yani henüz İsa (aleyhisselam) göğe yükseltilmeden önce, içinde pınarı olan güzel bir yaylaya yerleştirildiği açıklanmaktadır. Matta İncili'ndeki "Annesiyle birlikte gelip Kefernahum'a yerleşmişlerdir" ifadesi, Kur'ân'ın beyânına daha yakın ve uygun kabul edilebilir. Allah (celle celaluhu)

1 Resullerin İşleri: 6/1-15

2 Resullerin İşleri: 12/1-7

3 Efes mi, Kudüs mü? - Senior. Sayfa: 11/Ege Turizm Cemiyeti yayınları - No: 3/1951

daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âd kavminden sonra birçok nesillerin gelip geçtiği ve çoğunun inkâr ve tuğyanda ısrar etmelerinden dolayı yok edildikleri, ibretli bir misal olarak verildi. Böylece Mekke'de Hz. Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'i yalanlayan müşriklerin de yakında başaşağı getirileceklerine telmihte bulunuldu. Sonra da Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından öğüt alınacak birkaç safhaya değinildi ve İsa (aleyhisselam)'ın bir mucize anlamında babasız dünyaya getirildiğine dikkatler çekilerek Yahudilerin şerrinden kaçtığına isâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bütün peygamberlerin tevhid inancı esasında birleştikleri ve hepsinin de temiz, yararlı gıdalardan yararlanmayı telkin ettiği belirtiliyor. Sonra da ümmetlerin bu esastan kopup bölündüklerine, çeşitli mezhepler kurduklarına atıf yapılarak Muhammed (aleyhisselam) ümmetinin bu konuda çok dikkatli olmaları isteniliyor. Arkasından Mekke'nin refah içinde olup mal ve evlât çokluğuyla böbürlenen gafil ileri gelenleri konu edilerek, yakında her şeyin aleyhlerine döneceği hatırlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

51- Ey peygamberler! Tertemiz yararlı helâl gıdalardan yiyiniz; iyi yararlı amellerde bulununuz. Şüphesiz ki ben sizin neler yaptıklarınızı bilenim.

52- Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriattır. (Her peygamber aynı esası yansıtmakla görevliydi.) Ben de sizin (tek olan, ortağı olmayan) Rabbinizim; artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının.

53- Ama ne var ki (gerçek bu olmakla beraber) ümmetler kendi aralarında bölünüp parça parça oldular, her biri sahip bulunduğu (din ve mezhep) ile kendi halinden memnun ve mutludur.

54- Artık sen onları (ilâhi emir ve hüküm ininceye kadar) bir süre şaşkınlıkları içinde (bocalar halde) bırak.

55-56- Kendilerine mal ve evlâttan verdiğimizle onlar hakkında hayırlarda acele koşuştuğumuzu mu sanırlar? Hayır, onlar (ilâhi sünnetin hükmünü yürüteceğini) bir türlü anlayamıyorlar.

İLGİLİ HADİSLER

"Hiç bir peygamber yoktur ki, davar gütmemiş olsun!" Bunun üzerine Ashab-ı Kiram sordu:

- Siz de mi ey Allah'ın Rasulü!? Cevap verdi:

- **"Evet ben de Mekke'nin dağ eteklerinde bir zamanlar çobanlık yaptım."**[1]

"Şüphesiz ki Davud (aleyhisselam) **kendi elinin emeğiyle sağladığı kazançtan yiyip geçinirdi."**[2]

"Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah pâk ve temizdir; ancak pâk ve temiz olanı sever. Hem Allah peygamberlere emrettiği şeyleri mü'minlere de emretmiş ve "Ey Peygamberler! Tertemiz yararlı helâl gıdalardan yiyiniz; iyi-yararlı amellerde bulununuz. Şüphesiz ki ben sizin neler yaptıklarınızı bilenim" **buyurmuştur."**[3]

"Şüphesiz ki Allah aranızda rızıklarınızı taksim ettiği gibi, ahlâkınızı da aranızda taksim etmiştir. Hem doğrusu Allah (celle celaluhu) **dünyayı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Ama dini ancak sevdiğine verir. O halde Allah kime dindarlık vermişse, mutlaka onu sevmiştir. Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, kulun kalbi Müslüman olmadıkça, kendisi Müslüman olamaz. Komşuları onun haksızlık ve kötülüğünden güven içinde kalmadıkça dosdoğru**

1 Buhari/İcare: 2, Et'ime: 50, Enbiyâ: 29 - Müslim/İmân: 302, Eşribe: 165 - Taberâni/İsti'zan: 18 - Ahmed: 3/326

2 Buhari/Büyu': 15, Enbiyâ: 37

3 Müslim/Zekât: 65 - Tirmizi/Tefsir: 36/2, Edeb: 41 - Dârimi/Rikak: 9 - Ahmed: 328/2

imân etmiş sayılmaz."[1]

Peygamberler En Güzel Örneklerdir

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Ey peygamberler! Tertemiz yararlı helâl gıdalardan yiyiniz; iyi-yararlı amellerde bulununuz. Şüphesiz ki ben sizin neler yaptıklarınızı bilenim."

Adem (aleyhisselam)'dan son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a kadar gelip geçen bütün peygamberler "Tevhid inancı" doğrultusunda insanlara temiz ve faydalı olan şeylerin yenilmesini; iyi yararlı amellerde bulunulmasını tebliğ etmişler; aynı zamanda bunların fiili örneklerini de vermişlerdir. O bakımdan Cenâb-ı Hak bu inceliğe değinerek hepsini yüksek kudretinin huzurunda bulundurmakta ve hepsine birden seslenerek aynı hitapla muhatap tutulduklarını açıklamaktadır.

O halde ilahi emirlerin ve gönderdiği peygamberlerin bir kısmına inanmak, bir kısmına inanmamak, dini esasa ters düşer ve bu durumda olan kimse mü'min sayılmaz.

Şüphesiz ki peygamberler en asil, en iffetli ve en faziletli kişilerden seçilmiştir. İlâhi nübüvvet ve risâlet onların ruhlarının yüceliğine yücelik, kalplerinin aydınlığına aydınlık katmış ve daha birçok güzel sıfatlarla onları donatmıştır. İnsanlara hayat kanunlarını, sünnetullahın şaşmazlığını, geçimliğin ölçüsünü ve anlamını; ölümün ve ölüm ötesinin hikmet ve amacını en doğru şekilde öğreten de onlar olmuştur. Cenâb-ı Hak, yarattığı insanların ruh ve beden afiyet ve selâmetini korumak için nelerin helâl ve faydalı, nelerin haram ve zararlı olduğunu öğretmiştir. Böylece aynı emir ve bilgiyi, peygamberlere imân eden kişilere de vermek suretiyle aralarında kopmaz bağlar oluşturmuştur.

Bu, hem dinler zincirinin son halkasını meydana getiren İslâmiyet'e karşı olumsuz tavır alan Yahudi ve Hristiyanları uyarmaya, hem de toplumları ve milletleri sevk ve idare eden mü'min liderleri yönlendirmeye yönelik bir sesleniş; kimleri örnek edinmelerini belirtmeye müteveccih bir tavsiyedir. Bunun için ülkesine ve milletine imân doğrultusunda başarı-

1 Müsned-i Ahmed: Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh)'den

lı hizmetlerde, örnek hareketlerde bulunan mü'min liderler, peygamber yolunda yürüyen bahtiyarlardır. Öyleleri her zaman örnek alınmaya lâyık kimselerdir.

İslâm âlemi ne çekmişse hep İslâm'a ve Kur'ân'a lâyık seviyede olmayan liderlerden çekmiştir.

"Benden sonra hilâfet otuz yıldır. Ondan sonra ısırıcı (sıkıcı ve üzücü) hükümdarlık başlar..." buyuran Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in gelecek günleri nübüvvet gözüyle nasıl tarayıp ümmetini uyarmaya çalıştığı rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Dinler Esasta Birleşir

وَإِنَّ هٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ

"Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriattır. (Her peygamber aynı esası yansıtmakla görevliydi.) Ben de sizin (tek olan, ortağı olmayan) Rabbinizim. Artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının."

Kur'ân-ı Kerim semavi dinlerin esasta bir tek din olduğuna dikkatleri çekmektedir. Bu esas, imânın altı şartından başkası değildir. Hepsi aynı yakıtı almış, aynı kaynaktan beslenmiş ve aynı kandili yakmışlardır. Ancak getirdikleri şeriatlar, yani ameli hükümler değişiktir. Çünkü sosyal alandaki tekâmül ve gelişme, ameli hükümlerin de tekâmülüne sebep olmuştur. Bu tekâmül İslâm dini ile son bulup doruğuna yükselmiştir.

Gerçek bu olunca, bütün dindarlar esastan ayrılmaktan sakınmalıdırlar. Aksi halde bağlı bulundukları din, semavi olma vasfını kaybeder. Sonra da şeriatlar birbirini hem tamamlayarak, hem bir sonraki bir öncekinin tamamını veya bir kısmını yürürlükten kaldırarak İslâm şeriatıyla noktalanmıştır. Ne ondan önceki şeriatlarla amel etmek caizdir, ne de ondan sonra başka şeriat gelecektir. Bu nedenle Cenâb-ı Hak hem Müslümanlara, hem de Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanlara şu mesajı indirmiştir:

"Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriattır. Ben de sizin Rabbinizim. Artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının."

Aynı zamanda bu umumi seslenişin zımnında Muhammed (aleyhisselam) ümmetine de seslenilmekte, dinde tefrikadan sakınmaları emredil-

mektedir. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu hususa parmak basarak şöyle buyurmuştur:

"Haberiniz olsun ki, sizden önceki Kitap Ehli yetmiş iki fırkaya ayrıldılar ve doğrusu bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Yetmiş iki fırkası ateştedir, bir fırkası ise Cennet'tedir ki o da (benimle ashabımın yolunda yürüyen) cemaattir."[1]

Dinde Bölünmeler

Hem semavi dinler "Tevhid inancı"nda birleşmeyerek bölündüler, hem de her dinin kendi bünyesinde birtakım bölünmeler meydana geldi. Her fırka ve grup ayrı bir isim altında bir ekol meydana getirmek suretiyle diğerlerinden ayrıldı. Hepsi de gerçek dindar kendilerinin olduklarını savunur ve bağlı bulundukları ekolle iftihar duyarlar.

Oysa hak dinde kişilerin veya toplumların keyfi tasarrufta bulunma yetkileri yoktur. Aynı zamanda dine yeni bir şey ilâve etme veya ondan bir şey çıkarma hakkı kimseye verilmemiştir. Peygamberler hem doğruyu öğreten, hem Allah'ın buyruklarını olduğu gibi tebliğ eden, hem de onları en uygun şekilde tatbik eden örnek elçilerdir. Onlara uymak, onların sünnetini benimseyip dindarlığı o çerçeve içinde sürdürmek farzdır. Aksine bir yol izlemek ya küfür ya da bid'attir.

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz ümmetini bu konuda da uyararak şöyle buyurmuştur:

"Kim bizim bu emrimiz (dinimiz)de, ondan olmayan bir şeyi (uydurup ondanmış gibi göstererek) ortaya çıkarırsa, o (şey) merduttur."[2]

"Benim sünnetime sımsıkı sarılmak, bir bid'at ortaya koymaktan hayırlıdır."[3]

"Allah bid'at sahibinin amelini kabul etmekten asla hoşlanmaz (onun kabulüne rıza göstermez)."[4]

---

1 Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Fiten: 17 - Dârimi/Siyer: 75

2 Buhari/Sulh: 5 - Müslim/Akziye: 17 - İbn Mâce/Mukaddeme: 2 - Ahmed: 6/270

3 Müsned-i Ahmed: 105/4

4 İbn Mâce/Mukaddeme: 7

"Her bid'at dalâlet (sapıklık)tır."[1]

Böylece din adına ortaya çıkıp yeni şeyler uydurmak ve sonra da birtakım hizipler meydana getirmek, dalâlete neden olan bid'atlerdendir ve bu anlamdaki dindarlar ise, sahte dindarlardır.

Dini indiği gibi korumak farzdır. Din adına uydurulan her şey, bu farzı zedeler ve aslından uzaklaştırır. Mihenk ise, Allah'ın kitabı ve Rasulullah (aleyhisselam)'ın sünnetidir. Bu iki esasa uygun olan her şey dindendir ve o halis altındır. Uymayan her şey, ondan ayrıdır ve sahte altındır.

Bâtıl Şatafatlı ve Gösterişe Eğilimlidir

Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerinin çoğu mal ve evlât ile böbürlenirler; fakirlere ve kölelere tepeden bakmak suretiyle büyüklük taslarlar ve bu hava içinde İslâm'ın getirdiği sosyal adaletten tedirgin olur; zaman zaman mü'minleri imrendirmek ve İslâmiyet'le olan ilgilerini azaltmak için servetlerini gözler önüne sererlerdi. Şüphesiz ki bu tür bir davranış ve düşüncenin kaynağı, bütünüyle cehalet ve bâtıldır. Baki kalan mal ve evlât, makam ve şöhret değil, Hakk'ın rızâsına uygun sâlih amellerdir.

O bakımdan öylelerinin servetine, çevresindeki dalkavuklarına bakıp aldanmamak ve imrenmemek gerekir. Çünkü Cenâb-i Hak ebedi mutluluğun kapısını küfre, bâtıla, gurur ve kibire açık tutmamıştır. İmânı o kapının anahtarı, sâlih amelleri onun giriş belgesi olarak belirlemiştir.

Hem unutmamak gerekir ki, hemen her çağ ve dönemde toplum bünyesinde bâtılı temsil eden bu mağrurlar eksik olmamış, bazen çoğunluğu oluşturmuşlardır. Onlarla aynı ülke veya şehir ve kasabada bir arada yaşayan mü'minler büyük bir sınavla karşı karşıya bulunduklarını akıllarından çıkarmamalıdırlar. Aksi halde sınavı kaybetme tehlikesi söz konusudur.

Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle belirterek mü'minlerin hep uyanık bulunmalarını diliyor:

"Artık sen onları (ilâhi emir ve hüküm ininceye kadar) bir süre şaşkınlıkları içinde (bocalar halde) bırak. Kendilerine mal ve oğullardan verdiğimizle onlar hakkında hayırlarda acele koşuştuğumuzu mu sanırlar?

---

1 Müslim/Cumua: 43 - Ebu Dâvud/Sünnet: 5 - Nesâi/Iydeyn: 22 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7 - Dârimi/Mukaddeme: 16, 23 - Ahmed: 3/310, 371-4/126, 127

Hayır, onlar (ilâhi sünnetin hükmünü yürüteceğini) bir türlü anlayamıyorlar."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bütün peygamberlerin "Tevhid inancı" doğrultusunda tertemiz ve yararlı gıdaları yedikleri ve iyi yararlı amellerde bulundukları belirtildi. Böylece dinlerin "Tevhid esası"nda birleştiğine işaret edildi. Sonra da dinlerin bu esastan kopup son dine karşı hasmane tavır almalarına atıf yapılarak Kitap Ehli uyarıldı. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin de dinde tefrika çıkartmaktan sakınmamalarının çok sakıncalı sonuçlar doğuracağına telmihte bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Rablerinden derin saygı ile korkanların bazı vasıfları sıralanıyor. Arkasından dini tekliflerin beşer takatına göre düzenlendiği belirtiliyor. Sonra da bu gerçeklere gönül kapısını açmayan inkarcıların derin bir gaflet içinde bulundukları haber verilerek refah içinde yüzen şımarıkları, ilâhi sünnet gereği bir gün azâbın gelip yakalayacağı hatırlatılıyor. Âhirette onların durmadan sızlanıp hep yardım bekleyecekleri konu edilerek, o âlemden uyarıcı ve yönlendirici birkaç tablo sergileniyor.

اِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اٰتَوْا
وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾ اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِى
الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا
كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا
وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ
بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ
﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾
مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَاءَهُمْ مَا

لَمْ يَأْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوْا رَسُوْلَهُمْ فَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ جِنَّةٌ ۭ بَلْ جَاۗءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَاۗءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۭ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ۙ﴿٧١﴾ اَمْ تَسْـَٔـلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۡ وَّهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُوْنَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوْا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوْا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٧٦﴾ حَتّٰٓى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيْدٍ اِذَا هُمْ فِيْهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿٧٧﴾

57- Doğrusu onlar ki Rablerinden derin bir saygı ile korkup titrerler;

58- Onlar ki Rablerinin âyetlerine inanırlar;

59- Onlar ki, Rablerine ortak koşmazlar;

60- Onlar ki kendilerine verilen (nimetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler ve Rablerine mutlaka dönecekleri(ni bildikleri) için kalpleri ürperir;

61- İşte onlar hayırlı işlerde yarışırlar ve bunun için öne geçerler.

62- Herkese ancak gücü ve imkânı nisbetinde teklifte bulunuruz. Yanımızdaki kitap hakkı söyler ve onlar haksızlığa uğramazlar.

63- Ne var ki, onların (o inkarcı sapıkların) kalpleri bundan bilgisizlik ve dalgınlık içindedir; onların bundan başka işleyip durdukları birtakım işleri daha vardır (ki onunla oyalanıp ömür tüketirler).

64- Ne vakit ki, refah içinde yüzen ileri gelenlerini azap ile yakalarız, o zaman sızlanıp yardıma çağırırlar.

65- Bugün sızlanıp yardıma çağırmayın; şüphesiz ki siz bizden yardım göremeyeceksiniz.

66-67- Âyetlerimiz cidden size okunuyordu, ama siz onu onurunuza, gururunuza yediremeyerek geceleyin yakışıksız sözler söyleyerek ökçeleriniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz.

68- (İnen) sözü iyice düşünüp üzerinde durmuyorlar mı, yoksa kendilerine ilk atalarına gelmeyen şeyler mi gelmiştir?

69- Yoksa peygamberlerini tanımadılar mı ki, onu inkâr ediyorlar?

70- Yoksa o peygamberlerde bir cinnet mi var diyorlar? Hayır, O, onlara hak ile gelmiştir; ama onların çoğu haktan hoşlanmıyorlar.

71- Eğer Hak, onların heveslerine uymuş olsaydı elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar (düzeni bozulup) alt-üst olurdu. Hayır, biz onlara anılmalarını (sağlayanı) getirdik; ama onlar bu (şerefle) anılmalarını (sağlayan Kur'ân'dan) yüzçeviriyorlar.

72- Yoksa (ey Muhammed!) sen onlardan bir haraç mı istiyorsun? Rabbin vereceği ücret (çok daha) hayırlıdır; O, rızık verenlerin de hayırlısıdır.

73- Ve şüphesiz ki sen onları dosdoğru bir yola çağırırsın.

74- Gerçekten o Âhiret'e inanmayanlar (çağırdığın o) doğru yoldan sapmaktadırlar.

75- Eğer biz onlara merhamet edip de üzerlerine çöken sıkıntıyı kaldırırsak, yine de azgınlıklarında inat edip bocalar dururlar.

76- Andolsun ki biz onları azap ile yakalayıvermiştik de (buna rağmen) yine Rablerine boyun eğmemiş, yalvarıp yakarmamışlardı.

77- Sonunda üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımızda, ansızın şaşırıverdiler de ümitsizliğe kapıldılar.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş müşriklerinin ölçü tanımaz saldırıları ve ekonomik ablukaları sürüp devam ederken, Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz, Yusuf Peygamber zamanında Mısırlılar'ın başına gelen kıtlığın bir benzerinin bu müşriklerin başına gelmesini diledi. Çok geçmeden kuraklık ve arkasından

müthiş kıtlık başgösterdi. Mekkeliler bunalıp kaldılar. Yiyecek adına bir şey bulamadılar. Bunun üzerine Mekke'nin ileri gelen liderlerinden Ebu Süfyân kalkıp Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e gelerek şöyle ricada bulundu: "Allah için, merhametten yana senden istekte bulunuyorum: Sen değil misin, "Ben âlemlere rahmet olarak gönderildim" diyen?" Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz ona: **"Evet öyledir"** diye cevap verdi. Ebu Süfyân anlatmak istediğine şöyle devam etti: "Doğrusu Kureyş kabilesi deve derisinden yapılan kayışları ve ortalıktaki kemikleri yemeğe başladılar. Başlarına gelen sıkıntı ve zararı nasıl anlatayım. Allah'a duâ et de üzerimizden bu dert ve sıkıntıyı kaldırsın." Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz duâ etti. Allah (celle celaluhu) O'nun duasını kabul buyurup kıtlık ve sıkıntıyı onlardan kaldırdı. O sebeple 74 ve 75. âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Hz. Aişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'e sordum, dedim ki:

- Onlar ki kendilerine verilen (nimetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler ve Rablerine mutlaka döneceklerini bildikleri) için kalpleri ürperir, mealindeki âyette geçen kimseler içki içenler, zina edenler ve hırsızlık yapanlar mıdır?

Cevap verdi:

- Hayır Sıddik'ın kızı! Onlar oruç tutarlar, sadaka verirler ve sonra da kendilerinden kabul olunmaz diye korkup endişelenirler. İşte bunun için öne geçenler."[2]

Hayırlı İşlerde Yarışanlar

Kur'ân-ı Kerim, İslâm'ın karşısında hasmane tavır alıp inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar edenlerin tutumunu, gelip geçen milletlerin bu hususta tutumlarına benzeterek küfür ve nankörlük çıkmazında bocalayan toplum ve milletleri uyarıyor; bu yüzden önceki milletlerin başına gelen felâketi ibretli misal olarak veriyor ve bu tabloyla Kitap Ehli'ni uyarıyor.

Hakk'a gönül veren bahtiyarların örnek davranışlarını ve beş ayrı

1 Lübabu't-te'vil: 309/3

2 Sünen-i Tirmizi: Aişe (radıyallahu anha)'dan

özelliklerini gözler önüne seriyor. Şöyle ki:

1- "Doğrusu onlar ki Rablerinden derin bir saygı ile korkup titrerler."

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

2- "Onlar ki Rablerinin âyetlerine inanırlar."

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

3- "Onlar ki Rablerine ortak koşmazlar."

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

4- "Onlar ki kendilerine verilen (nimetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler."

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا ...

5- "Ve Rablerine mutlaka dönecekleri(ni bildikleri) için kalpleri ürperir."

وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ

Birinci sıfat: Köklü bir imânın ve kalpte bıraktığı derin tesirin belirtisidir. Bütünüyle Allah sevgisini ve korkusunu yansıtır. Zira sağlam bir imân, kulluğun temelini oluşturur. O bakımdan bu düzeyde olanlar namaz kılarken huşu' içinde edep ve saygının kurallarına bağlı kalarak arz-ı ubudiyette bulunurlar.

İkinci sıfat: Allah (celle celaluhu) tarafından gönderilen bütün hükümlere, esas ve prensiplere, şüpheye yer vermeksizin inanıp bağlanmayı, bağlanıp uygulamayı ilham eder. Bu durumda olanlar, kendi basit mantıklarına göre bir değerlendirme yapmaktan kaçınırlar, hattâ buna lüzum bile hissetmezler. Ancak ilâhi hükmün hikmetini öğrenmeye çalışırlar da bu konuda mesafe aldıkça imân ve irfanlarını artırırlar.

Üçüncü sıfat: Sözünü ettiğimiz köklü imân ve irfanın tabii sonucunu yansıtır. Öyle ki, varlık âleminin her parçasında Cenâb-ı Hakk'ın "mutlak kudret"inin izini ve eserini görürler ve bu mazhariyet havasında "Allah birdir, eşi, ortağı, dengi ve benzeri yoktur" derler. Aynı zamanda arız olan her vesvese ve şüpheyi vakit kaybetmeden Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ederek giderirler.

Dördüncü sıfat: Kulun imân ve irfanındaki sadakatinin açık belirtisini gösterir. Allah'ın verdiği nimetlerden, O'nun dinini ayakta tutmak, O'nun hoşnutluğuna erişmek için muhtaçlara yardımda bulunmak maksadıyla zekât ve sadaka, keffaret ve adak gibi vecibeleri yerine getirirler. Böylece imân ile amel-i sâlihi birleştirip bütünleştirirler.

Beşinci sıfat: İmân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunarak sadakatini ortaya koyan mü'minlerin sorumluluklarını bütün incelik ve duyarlığıyla kalp ve kafalara işler. Böylece mü'min Allah'a dönülecek günü, hesabı ve verilecek ilâhi hükmün şaşmazlığını bilerek hayatını düzene sokar.

Mesele sadece bu ölçüde de kalmaz; imânın verdiği aşk ve heyecan, zevk ve irfan onları hayırlı işlerde koşmaya, yarışmaya sevkeder.

İşte iyilikte, ahlâk ve fazilette, hayır ve yararlılıkta öne geçenler bunlardır. Her iki hayatta da ilâhi iltifata lâyık görülenler de yine bunlardır.

Son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam), insanlığa bu irfan ve faziletlerin kapılarını ardına kadar açmış ve bütün milletleri bu kapıya davet etmiştir. O'na ümmet olmamak, her türlü iyilik, fazilet, hayırhahlık, güzel ahlâk ve haklara saygılı olmayı reddetmek demektir. Çünkü gerçek ve kalıcı iyilik, imân ve sâlih amelle birleşip insanlığa yönelenidir.

Teklifler İnsan Gücünün Kaldırabileceği Ölçüdedir

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا

"Herkese ancak gücü ve imkânı nisbetinde teklifte bulunuruz."

Son dinin ve onun peygamberi Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın sunduğu "Allah'a dosdoğru kulluk" plânı, insanın gönül hoşnutluğuyla taşıyabileceği ölçü ve orandadır. Hepsi de onun bedenine ve ruhuna afiyet kazandıracak niteliktedir.

İmân ve sâlih amel, insan hayatını berbat edip verimsiz, yararsız hale getiren boş ve anlamsız teklifler olmaktan çok uzaktır. Aynı zamanda insan ömrünün her dakikasını değerlendirecek özellik ve muhtevadadır. Öyle ki; ilâhi teklifte haksızlık yok, hakkı tanıtmak vardır. Zorluk yok kolaylık söz konusudur. Sıkıntı ve ümitsizlik yok, ferahlık ve mânevi boşluğu dolduracak ümit vardır. Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz bu gerçeği şöyle yansıtmaktadır:

"Şüphesiz din kolaylıktır. Hiç kimse dinde (daha iyi amelde bulunayım, daha fazlasını yapayım diye) kendini zorlamaya görsün, mutlaka (o yorulup kalır ama) din ona üstün gelir.

Öyle ise, ortalama gidin. (Gerektiği şekilde amel edemediğiniz zaman, Allah'ın buyruklarını yerine getirmede) yakınlık sağlayın ve bu durumda size müjdeler olsun. Sonra da (yola çıkarken) sabah-akşam seferlerinden, biraz da gece yürüyüşlerinden (kısıp) yardım sağlayın (da kendinizi yormayın)."[1]

"Din ve dindarlığın Allah yanında en çok sevileni, bâtıldan uzak, bütünüyle hakka yönelmiş olan koskolay olanıdır."[2]

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ve bıkkınlık vermeyin."[3]

Anlaşıldığı gibi, dinde her emir ve yasak, her esas ve prensip insanı denge ve düzende tutacak, ruhu arındıracak, vicdanı geliştirecek, kalbe yatışkanlık kazandıracak, hayvanı duyguları meşru sınırlar içine alacak, insani duyguları harekete geçirecek özelliktedir.

Kitap Ancak Hakkı Söyler

وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Yanımızdaki kitap hakkı söyler ve onlar haksızlığa uğramazlar."

Hakkı söyleyen kitap'tan maksat nedir?

Bu hususta üç ayrı yorum getirilmiştir:

a) Amelleri yazan kâtip meleklerin hazırladıkları defterler.

b) Allah'ın ezelde tecelli eden ilmiyle, olup bitenlerin tesbit edilerek yazıldığı Levh-i Mahfuz.

c) Beşer hayatını tanzime yönelik Kur'ân-ı Kerim.

Bu üç kitabın hepsi de ancak doğruyu yazar ve gerçeği yansıtır. Melekler günah işlemezler, onların hilkat defterinde bencillik, ihtiras, nefis ve

---

1 Buhari/İmân:29 - Nesâi/İmân:28 - Ahmed: 5/69

2 Buhari/İmân:29 - Tirmizi/Menakıb: 32, 64 - Ahmed: 1/236

3 Buhari/Mağazi: 60, Ahkâm: 22 - Dârimi/Mukaddeme: 24

benzeri sıfat ve duygular yoktur. Ancak Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederler ve emrolundukları hususları kusursuz yerine getirirler. O bakımdan onların tesbit edip yazdıklarında hiç şüphe yoktur.

Levh-i Mahfuz, ilâhi ilimle hazırlanmıştır. Allah'ın ilmi yanılmayacağına göre, orada herhangi bir yanlışlığın olması söz konusu değildir.

Kur'ân-ı Kerim ise, Allah sözüdür. Cibril-i Emin vasıtasıyla indirilmiştir, indirildiği gibi, hem lâfzı, hem mânası Rasulullah (aleyhisselam) kalbine nakşedilmiş ve nakşedildiği gibi yazılmış, yazıldığı gibi ezberlenmiştir. O bakımdan Kur'ân'da yer alan tehditler ve müjdeler bütünüyle adalet ölçülerine göredir. Âhirette hiç kimse haksızlığa uğramaz ve hiç kimse mağdur edilmez. Herkes dünyada işlediğinin ancak karşılığını görür.

Kitabın hak ile konuşması: Bütünüyle adaleti, doğruyu, iyiyi, yararlı olanı yansıtması ve zararlı olan şeylerden kaçınmayı telkin ve tavsiye etmesi ile yorumlanabilir.

İnkarcılar Bilgisizlik ve Gaflet İçindedirler

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا

"Ne var ki onların (o inkarcı sapıkların) kalpleri bundan bilgisizlik ve dalgınlık içindedir.."

Cenâb-ı Hak, hayırlı kişilerin beş önemli özelliğini açıkladıktan sonra inkarcı gafillerin beş sıfatını sıralayarak uyarıcı, aydınlatıcı ve yönlendirici mahiyette bir kıstas ortaya koymaktadır. Şöyle ki:

1- Allah ve hak din hakkında bilgisizlik ve gaflet içindedirler.

2- Maddeyi amaç seçip Haktan yüz çevirmişlerdir.

3- Refah ve bolluğun verdiği geçici mutluluğun şaşkınlığı ve şımarıklığıyla kalp ve kafaları meşguldür.

4- İlâhi sözler üzerinde durup düşünmezler, kafa yormazlar. Önyargının esiridirler.

5- Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın seçkin ve yüksek şahsiyetini pek bilmezler ve tanımazlar.

Bu beş sıfatın doğurduğu ruhi maraz sebebiyle inkarcı maddeciler akşam olup bir araya geldiklerinde, Allah, din, peygamber, mü'min, din

âlimi ve ibâdet aleyhinde bulunup çok yakışıksız sözler sarfederler. 66. âyetle bilhassa bu sonuca dikkatler çekiliyor.

Cenâb-ı Hak hidâyet vermeyecek olursa, onlardaki bu deruni marazın tedavisi çok zordur. Nitekim 70. âyetle bu hususa işaret ediliyor.

İnkarcı şımarıkların dünyadaki bu tutum ve davranışlarına karşılık âhirette verilecek ceza da o nisbette değişik ve üzücüdür.

İlgili âyetlerle sözü edilen cezanın beş safhası şöyle sıralanmaktadır:

a) İleri gelen şımarık inkarcıları azap yakalayınca, sızlanmaya başlarlar.

b) Onlara: "Bugün sızlanmanızın, yardım beklemenizin hiçbir faydası yoktur" denilecek ve bu onların sızlanmalarını tam bir ümitsizliğe çevirecektir.

c) Sonra da onlara şu husus hatırlatılacak: "Âyetlerimiz size okunuyordu, ama siz onu onurunuza, gururunuza yediremiyordunuz da ökçeniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz." Bu hatırlatma da onlara, bütün fırsatları elden kaçırdıklarının bir başka delili olarak ortaya konacak ve verilen azabın âdil olduğu gösterilecektir.

d) Arkasından bir diğer husus daha onlara hatırlatılacak: "Geceleyin yakışıksız sözler söyleyerek ökçeniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz." Kalplerinizdeki karanlık sizi ileriye değil, hep geriye çekip Haktan uzaklaştırdı. Ondan uzaklaşınca da bâtılın karanlığına gömülüp gittiniz. İşte bugünkü elim ve hazin durumunuz, o karanlığın tabii neticesidir.

e) Size ve âlemlere rahmet olarak gönderilen ve Allah'ın son mesajını tebliğ ile görevli bulunan Hz. Muhammed (aleyhisselam)'da cinnet mi var diyordunuz. Oysa cinnet ve şaşkınlık sizin benliğinizi sarmıştı; bundan haberiniz yoktu. Bugün, dünya hayatında aklını imânıyla birleştirip doğru yolu seçenlerde cinnet olmadığını görüyorsunuz.

Hak, Kimselerin Hevesine Uymaz

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

"Eğer Hak onların heveslerine uymuş olsaydı, elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar (düzeni bozulup) alt-üst olurdu."

Âyette geçen "hak" sözü iki yoruma imkân vermektedir. Birincisi: Cenâb-ı Hakk'ın, ikincisi: Kur'ân'ın kasdedildiğine yöneliktir. Birinci yoruma göre, âyet şöyle manalandırılır: Eğer Cenâb-ı Hak, kâinatı belli plân ve programa göre kurduktan, denge ve düzeni sağladıktan sonra inkarcı gafillerin, sapık müşriklerin arzu ve heveslerine uysaydı, ne yerle gök kalır, ne de düzen ve denge devam ederdi. İkinci yoruma göre ise âyet şöyle manalandırılabilir: Eğer indirilen Kur'ân müşriklerin arzuları ve hevesleri istikametinde tertiplenip indirilseydi, bu her yönüyle kâinat düzenine ters düşer, Kur'ân-ı Kerim kâinatın plân ve programını yansıtmaz, insanlık için kurtarıcı bir reçete olmaktan çok uzak kalırdı. O takdirde de indirilmesinin amaç ve hikmeti olmaz, Allah'ın abes ile iştigal ettiği sonucu ortaya çıkardı. Oysa Cenâb-ı Hak mutlak ilim ve hikmet sahibidir. Hiçbir şeyi boş ve anlamsız yaratmadığı gibi, kâinatı da rastgele var kılmamış, şaşmayan kanunlara, değişmeyen plânlara bağlamıştır. O bakımdan ilâhi düzen kimselere uymaz, sünnetullah başkalarının hevesine göre tecelli etmez; ama herkes o düzene uymak, sünnetullahla uyum sağlamak zorundadır.

Mekkeli müşriklerin bir diğer gaflet ve şaşkınlığı da şöyledir: Cenâb-ı Hak, hem son peygamberi Mekke'den seçip görevlendirdi, hem de son mesajı olan Kur'ân'ı Arapça olarak indirdi. Aynı zamanda o bölge halkına bu kitapta yer verilerek isimlerinin kıyamete kadar anılmasına sebep kıldı. Şüphesiz düşünebilen, aklını kullanıp ilerisini görebilenler için bu çok büyük bir lütuf ve şereftir. Ne yazık ki, o günkü müşrikler ve özellikle Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri bu gerçeği anlayamadılar; kalplerini açıp ona koşacakları yerde, ondan yüz çevirdiler. 71. âyetle bilhassa bu incelik üzerinde durulmakta ve yaşamakta olan Araplar uyarılmaktadır.

İnkarcının Mantığı

Maddeci inkarcının mantığı, çok ters ve yanıltıcıdır. Zira onlara göre, kâinatta bir düzen varsa, bu tesadüflerin bir araya gelmesinin tabii neticesidir. Aslında düzeni de, düşünceyi de madde doğurmaktadır.

Böylece inkarcılar bu iddiadan hareketle fizikötesi diye bir kavram kabul etmezler. Oysa onların bu hatalı veya ters mantıkları isabetli olsaydı, tesadüflerin oluşturduğu düzenin milyar seneler devam etmesi mümkün

olur muydu? Onu oluşturup düzene sokan ve devamını sağlayan yüce kudret olmamış olsaydı, başka başka tesadüfler neden bu düzeni değiştirememekte, neden bir fazlalık veya noksanlık doğuramamaktadır? Neden her şey belli bir amaca yönelmiş, yüklendiği programı şaşmadan, aksatmadan yerine getirmektedir? Tesadüfün bundaki payı ve tesiri ne olabilir? Hem neden eşyanın hiç biri başıboş ve amaçsız değildir? Eğer ortada nâzım rol oynayan tesadüfler ise, başıboşluk, gayesizlik onun tabii sonucu olmaz mı?

İşte Kur'ân bu hassas noktaya dokunuyor ve onların iddia ettiği gibi birtakım varsayımların yerinin olmadığına dikkatleri çekiyor ve şöyle noktalıyor:

"Eğer hak onların heveslerine uymuş olsaydı, (yani işi tesadüflere bıraksaydı) elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar alt-üst olurdu."

Böylece "hak" kavramı her türlü tesadüfü, başıboşluğu, plansızlığı, programsızlığı reddetmekte ve beşer aklını mutlak düzende hâkim olan kudrete çevirmektedir.

Kimseden Haraç da İstenmiyor

أَمْ تَسْئَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"Yoksa (ey Muhammed!) Sen onlardan bir haraç mı istiyorsun? Rabbin vereceği ücret (çok daha) hayırlıdır. O, rızık verenlerin de hayırlısıdır."

İnsana yakışan, ilâhi hoşnutluk doğrultusunda kimselerden bir ücret istemeden, beklemeden seviyeli hizmetlerde bulunmaktır. Şüphesiz ki kişinin bu düzeye gelebilmesinin birtakım şartları vardır: Önce sağlam imâna sahip olma, nefis ve İblis'i alt etme, dünyaya getirilişin hikmetini anlama gelir.

Başta Hz. Muhammed (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere bütün peygamberler bu fazilet çizgisinden bir milimetre olsun ayrılmamışlardır. Ne yazık ki, gerek dünün Mekkeli sapık müşrikleri, gerekse günümüzün materyalist şaşkınları konuya bu açıdan eğilmemişler ve Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın kişisel ihtirası uğruna böyle bir macera veya mücadeleye atıldığını iddia ederek hem kendilerini, hem kendilerine uyanları yanlış yoldan bir çıkmaza sokmuşlardır.

Böylesine sakat, gerçek dışı bir tutum ve anlayışın birtakım nedenlerinin bulunduğunu unutmamak gerekir. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Onlara göre, tek değer ölçüsü paradır. Hiç kimse böyle bir değeri dikkate almadan yola çıkmaz.

b) Madde ve kimine göre düşünce esastır. Bu iki felsefi görüş de insanı kutsal değerlerin tamamından, ahlâk ve fazilet ölçülerinden uzaklaştıracağından, ortada sadece maddi menfaat ve kişisel çıkar kalır.

c) Yine onlara göre, Allah ve din kavramları, korku neticesi ortaya çıkmış ve birtakım açıkgözler halkın bu temayül ve zaafından yararlanmışlardır.

Böylece para ve maddeyi ön plânda tutup başka bir değer ölçü ve kıstası tanımayan inkarcıları hidâyet çizgisine getirmek ve fazilet mücadelesi veren büyük mürşitleri onlara kabul ettirmek hayli zordur.

72 ve 73. âyetlerle bilhassa inkarcı maddecilerin sağduyudan uzak tutumları kınanıyor ve gereken ilâhi uyarılar yapılıyor.

Felâket Kısmen Uyarıcı Olur

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

"Eğer biz onlara merhamet edip de üzerlerine çöken sıkıntıyı kaldırıversek, yine de azgınlıklarında inat edip bocalar dururlar."

İnkarcıların başına büyük felâket gelince, inkârda bir duraklama devresine girerler. Felâket kalkınca inkâr ibresi yine eski yerine döner. Zira kişinin beyni küfür ve madde ile iyice yıkanınca, yıkılması çok zor önyargı oluşturur. Böylece elektronlar atom çekirdeğinin etrafında durmadan dinlenmeden döndüğü gibi, onlar da inkâr çekirdeğinin çevresinde döner dururlar.

Nitekim Mekkeli putperestleri ne kıtlığın sıkıntı ve üzüntüsü, ne de Bedir Savaşı uslandırabilmişti. Cenâb-ı Hak ilgili 76 ve 77. âyetlerle onların o günkü katı tutumlarını tasvir ederek şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun ki biz onları azap ile yakalayıvermiştik de (buna rağmen) yine Rablerine boyun eğmemiş, yalvarıp yakarmamışlardı. Sonunda üzer-

lerine şiddetli bir azap kapısı açtığımızda, ansızın şaşırıverdiler de ümitsizliğe kapıldılar."

Putperestlerin bu elim sonucu özetlenirken, yaşamakta olan inkarcı maddecilerin gözleri önüne ibret ve öğüt alınacak tarihi bir tablo konuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rablerinden derin saygı ile korkan mü'minlerin bazı vasıflarına yer verildi. Sonra da dini tekliflerin beşer takatıyla orantılı olduğuna dikkatler çekildi. Arkasından bu gerçekleri idrâk edemeyen ve her şeye rağmen inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar eden şaşkınların derin bir gaflet içinde bulundukları konu edilerek hayatını böylesine bir hiç uğruna harcayanların âhirette uğratılacakları elim sonuç ibretli bir tablo halinde ortaya konuldu. Böylece yaşamakta olan maddeciler bir kere daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, her biri ilâhi damgayı taşıyan birer belge olarak kulak, göz ve gönül üzerinde duruluyor. Sonra da yeryüzüne getirilip belli bir plâna göre yayıldığımıza dikkatler çekilerek Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden ve akla ışık tutan bazı fiziksel kanunlara parmak basılıyor. Arkasından kâinat düzeninde yer alan sistemlerin kim tarafından yaratıldığı birer soru şekline sokuluyor ve cevabı eklenerek putperestler uyarılıyor.

وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ
﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِى
يُحْىٖ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا
مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا
لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّآ
اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۜ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ

السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

78- O ki size kulağı, gözleri, gönülleri yarattı; ne de az şükrediyorsunuz!

79- O ki sizi yeryüzünde yaratıp yaydı ve ancak (dirilip) O'nun huzurunda bir araya getirileceksiniz.

80- O ki diriltir ve öldürür; gece ile gündüzün değişip durması, O'nun (koyduğu şaşmayan kanunlar) iledir. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

81- Bilâkis öncekilerin dedikleri gibi dediler:

82- "Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman diriltilip kaldırılacak mıyız?

83- Andolsun ki, biz de, bundan önce babalarımız da bununla va'dolunmuş (tehdid edilmiş)tik. Bu öncekilerin masallarından başkası değildir" dediler.

84- De ki: "Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Eğer biliyorsanız (haydi cevap verin)."

85- "Allah'a aittir" diyecekler. De ki: "Artık iyice düşünmez misiniz?"

86- De ki: "Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbi kimdir?"

87- "Allah'tır" diyecekler. De ki: "O halde (O'ndan korkup inkâr ve sapıklıktan) sakınmaz mısınız?"

88- De ki: "Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin mülkü ve tasarrufu kimin elindedir? O, güven verip korur, kendisi korunmaya muhtaç değildir."

89- "Allah'ın elindedir" diyecekler. De ki: "O halde nasıl nereden büyüleniyorsunuz?!"

90- Evet, biz onlara hakkı (doğruyu ve gerçeği) getirdik ve onlar cidden yalancıdırlar.

Allah'ın Varlığına Akli Deliller

وَهُوَ الَّذِى اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۬ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ

"O ki size kulağı, gözleri, gönülleri yaratıp verdi; ne de az şükrediyorsunuz!"

Cenâb-ı Hak, mü'minle kâfirin belirgin özelliklerini açıklayıp her birine inanç ve amelinin karşılığını noksansız vereceğine; ölmeden dönüş yapanları affedeceğine değindikten ve böylece vicdana ve sağduyuya seslendikten sonra, kendi varlığına, birliğine ve kudretinin her şeyin üstünde hükümran bulunduğuna delâlet eden akli delilleri sıralamaktadır.

Kulak, göz ve gönül: Üç büyük nimet. Kulak ile göz, kalbin ve beynin iki alıcı antenidir. Beynin çalışması, eşyayı idrâk etmesi ancak duyularla mümkündür. Beyin ile kalbi bir an için insandan çekip alın, geriye şuursuz et, kemik ve sinir yığını kalır. O iki alıcı anten olan kulak ile gözü çekip alın, beynin çalışma düzeni bozulur ve dış âlemle irtibatı kesilir, arzulanan sonucu veremez olur.

Günümüzde teknik alanda geliştirilip insanların hizmetine sunulan bilgisayarların en gelişmişi bile beynin karşısında çok basit kalır. Ama unutmamak gerekir ki, bir bilgisayar kendiliğinden ve tesadüflerin peş peşe gelmesiyle hiçbir zaman vücut bulmaz. Onun çok üstünde kıyas kabul etmez bir mükemmellikte olan insan beyninin kendiliğinden veya tesadüflerin bir araya gelmesi neticesinde oluştuğunu söyleyebilir miyiz? Milyarlarca eşyanın rengini, şeklini, sesini ve diğer özelliklerini kendinde arşivleyip muhafaza etmesi neyi ifade ediyor veya bize neyi hatırlatıyor? O milyon ve milyarlarca eşyadan birini aklımıza getirmek istediğimizde beyin otomatikman harekete geçiyor salise denilecek kadar kısa bir zaman parçası içinde onu arşivden alıp gözlerimizin önüne koyuyor.

İşte kulak, göz ve gönül, diğer bir tabirle kalp ve beyin bütün özellikleriyle ve erişilmez hizmetleriyle insan aklına seslenerek: "Bizi yaratan o çok yüce kudret elbette ki birdir, öncesiz ve sonrasızdır; gücü her şeye yeter. Bizler sadece O'nun kudret damgasını taşımakta ve yine o kudretin tecellisiyle hizmet etmekteyiz. Ne de az şükrediyorsunuz!" şeklinde fısıl-

dıyorlar.

Vücudun idare merkezi olan beyin ile ruh arasındaki ilgi, elektronik bir cihazla elektrik akımı arasındaki irtibata benzerlik arz eder. Bu da ruhun esrarengiz gücünü, beynin de mükemmel bir plâna göre düzenlendiğini gösterir.

Beynin diğer birkaç özelliğini de dikkate alırsak, bizi daha çok o yegâne yaratıcı olan Cenâb-ı Hakk'a yaklaştırır. Şöyle ki:

a) Beyin bütün hareketlerimizi düzenler.

b) İşler ve davranışlar için ruhumuzdan aldığı direktifle emir verir.

c) Beyin 10-20 milyon kadar sinir hücresinden meydana gelmiş benzersiz bir cihazdır. O bakımdan bütün duyularımız sinirler yoluyla beyinde toplanır.

d) Beyin akıl, düşünce, belleme, istem, duyma, kavrama gibi çeşitli zihin faaliyetlerinin merkezidir.

Böylesine sistemli, düzenli, uyumlu programlanan bir cihazın elbette bir yapıp yakıştıranı, düzenleyip ortaya koyanı vardır. O da Kur'ân'ın beyanıyla, Cenâb-ı Hak'tır.

Diriltip Yeryüzüne Yayan O'dur

وَهُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"O ki sizi yeryüzünde yaratıp yaydı ve ancak (dirilip) O'nun huzurunda bir araya getirileceksiniz."

İnsan yaratılmadan önce, onun yaşayabileceği bir dünya yaratılıp hazırlanmıştır. Öyle ki, önce dünya birçok jeolojik dönemler geçirmiş, yeraltı ve yerüstü kaynaklan hazırlanmış, sonra bitkiler ve hayvanlar yaratılmıştır. Arkasından ilk insan Adem (aleyhisselam) yaratılarak hazır bir sofra anlamında olan yeryüzüne indirilmiştir.

İnsanın çoğalıp yeryüzüne yayılması ise, ayrı bir araştırma konusudur. Önceleri tek parça halinde olan kara parçasının bölünmesiyle kıtaların meydana geldiğini ispatlayan hayli bilimsel araştırmalar ve tesbitler vardır. Plânlayıcı ve düzenleyici olan Allah (celle celaluhu), insanlar biraz çoğalıp o tek kara parçası üzerinde hayatlarını sürdürmeye çalışırlarken, onu

bölüp ayırdı, bugünkü kıtaları meydana getirdi. Böylece her kıta üzerine rastlayan insan topluluğu o kıta üzerinde yerleşip kaldı. Gerçi Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları komşu olduklarından birinden diğerine göç kolay olmuştur. Ama Amerika ve Avusturalya kıtalarına göç edildiği düşünülemez. Asya kıtası her ne kadar medeniyetin beşiği sayılırsa da, bu medeniyetin binlerce yıl önce Amerika ve Avusturalya'yı keşfedecek teknik imkânlara sahip olmadığı kesindir.

İlgili âyetle araştırıcılara ipucu veriliyor: İnsanları yaratıp yeryüzüne yayanın ve böylece dünyadaki kara parçalarını boş ve muattal bırakmayanın Allah (celle celaluhu) olduğu hatırlatılıyor. Sonra da kıtalar üzerine yayılan insanların ancak âhirette Allah'ın huzurunda toplanıp bir araya gelmelerinin mümkün olduğu ayrıca belirtiliyor.

Gece ile Gündüzün Değişmesi Dirilme ile Ölmenin Birbirini Tamamlaması

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"O ki diriltir ve öldürür. Gece ile gündüzün değişip durması, O'nun (koyduğu şaşmayan kanunlar) iledir. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?"

İlgili âyetle, gece ile gündüzün değişmesi belirtilirken, akla ışık tutularak anafikir veriliyor; değişmenin sebep ve hikmeti üzerinde araştırma yapmamız bize bırakılıyor. Zaten ilâhi metotlardan biri de, insan aklını iyice harekete geçirmek ve önemli konularda hareket noktasını belirlemek için temel bilgi vermektir. Çünkü Kur'ân ne bir fizik, ne de astronomi kitabıdır. O bütünüyle insan hayatının her bölüm ve safhasıyla iç içe olan ve her iki hayatı bütün hikmet ve amaçlarıyla tanıtan Allah'ın son mesajıdır. Verdiği ana fikirler, temel bilgiler, ilâhi olduğunun bir başka delil ve belgeleridir. Onları bu açıdan değerlendirdiğimiz nisbette gerçeğe yönelmiş oluruz.

Burada bir de çok ince, fakat kapalı bir benzetme söz konusudur: Gece ile gündüzün birbirini izleyip değişmesine, hayat ile ölümün birbirini izlemesi benzetiliyor. Böylece ölümden sonra mutlaka ikinci hayata kalkılacağına işaret ediliyor. Bu durumda aklımızı iyice kullanmamız gerekmektedir.

Ölüp, Toprağa Dönüştükten Sonra Dirilmek

قَالُوٓا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ

"Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman diriltilip kaldırılacak mıyız?" dediler."

Cahiliye devri putperest müşrikler; hayatı, doğup büyüme, yiyip içme, evlenip çoğalma ve sonra da ölüp yok olma şeklinde arılıyorlardı. Çünkü bilgileri, kültürleri bu sınırın ötesine uzanamıyor, fasit bir daire içinde dönüp dolaşıyordu. Kur'ân-ı Kerim hem onların, hem de her çağda yaşamakta olan inkarcıların akıllarını ve idrâklerini harekete geçirmeye yönelik belgeler ortaya koyuyor. Konuya bilimsel açıdan yaklaşmalarına imkân ve malzeme veriyor.

Günümüzdeki materyalistlere gelince, inkâr konusunda putperest müşriklerle ortak noktaları olmakla beraber, Allah'ı inkâr hususunda felsefi yollardan hareketle konuya bilimsel bir renk vermeleriyle, onlardan ayrılırlar. Materyalistlere göre, insan tesadüflerin oluşturduğu bir canlıdır. Madde temel esastır, aynı zamanda düşüncenin yaratıcısıdır. Onlar bu açıdan hareketle her türlü varlığın temel formlarının zaman ve mekân olduğunu kabul ederler. Onlara göre, zaman dışı bir varlık ne kadar saçma ise, mekân dışı bir varlık da o kadar saçmadır.

Böylece zaman ve mekân dışı kabul edilen Allah'ı inkâr ederler ve âhiret diye bir ikinci hayatın söz konusu olamayacağını savunarak hayatta her şeyin zıddına dönüşeceğini delil olarak gösterirler.

Görüldüğü gibi, dünün inkarcı şaşkını bilgisizliğinin kurbanı; bugünün inkarcı materyalist sosyalist felsefenin kurbanı olmuştur.

Takriri Sorular

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"De ki: Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Eğer biliyorsanız (haydi cevap verin)."

Cenâb-ı Hak insan aklına malzeme ve ipucu olacak belgeleri ortaya koyduktan sonra, başka türlü bir cevabın hiçbir zaman akli ve ilmi olamayacağına dikkatleri çekiyor.

İnkarcılara takriri mahiyette üç soru yöneltiyor:

1- Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Yani bunlar kimin eseridir; plân ve programı, düzen ve dengeyi sağlayan kimdir? Artık iyice düşünmez misiniz?

2- Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbi kimdir?

Sayılarını dahi kesin bilmediğimiz yedi gökte oluşan yıldızlar ve sistemleri belli bir düzenlemede tutan, aralarında çekim kuvvetini oluşturup mutlak denge sağlayan hangi kudrettir? Görüldüğü gibi her şey kâinat planındaki yerini almış, programlandığı hizmete yönelmiştir. Bu durumda Allah'ı inkâr etmenin makul ve mantıki bir yanı var mıdır?

3- Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin mülkü ve tasarrufu kimin elindedir? O (Allah) güven verip korur, kendisi korunmaya muhtaç değildir.

Belli bir statüye göre kâinat sevk ve idare ediliyorsa, elbette onu sevk ve idare eden bir kudret söz konusudur. Kurulup devam eden bir düzen varsa, mutlaka onu kuran ve devam ettiren Hakim-i Mutlak vardır. O halde inkarcıyı ve maddeciyi büyüleyen felsefenin değer ölçüsü nedir? Hak bütün açıklık ve parlaklığıyla meydanda dururken; binlerce belge O'nun varlığına delâlet ederken; yokluğunu isbat etmek için delil ve belge aramanın anlamı ne? Çünkü yokluğuna delâlet eden hiçbir delil ve belge mevcut değildir.

Ne var ki, Mekkeli müşrikler, Allah'ı büsbütün inkâr etmiyor, ancak O'nun kemal sıfatlarını, kudretinin sınırsızlığını bilemedikleri için putlara sarılıyor, onları kendileriyle Allah arasında aracı kabul ediyorlardı. O bakımdan yukarıda takriri mahiyette geçen her üç soruya da şöyle cevap vereceklerini yine Cenâb-ı Hak bize açıklıyor.

Onların Allah hakkındaki bilgi ve anlayışlarının ölçü ve seviyesini yansıtıyor:

a) De ki: "Yerküre ve içinde olanlar kime aittir?" "Allah'a aittir" diyecekler.

b) De ki: "Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbi kimdir?" "Allah'tır" diyecekler.

c) De ki: "Her şeyin mülkü ve saltanatı kimin elindedir?" "Allah'ın

elindedir" diyecekler.

Günümüzün inkarcı maddecileri ise, daha katı ve değişik bir küfür içindedirler. Çünkü onlara göre, Allah diye bir varlık yoktur. Gökler de, yer de ve onlarda bulunan bütün şeyler de tesadüflerin oluşturduğu sistemlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın kudretinden kaynaklanan, sanatının izlerini taşıyan kulak, göz ve gönül üzerinde duruldu. Sonra da yeryüzüne yayılan insanların kıtalar üzerinde bulunmalarına dikkatler çekildi. Ayrıca Allah'ın varlığına delâlet eden bazı belgeler konu edildi.

Allah'ın ortağı, dengi ve benzeri bulunmadığı haber verilerek akla ışık tutuluyor. Birden fazla ilâh bulunsaydı, bugünkü düzenin ayakta durmasının mümkün olamayacağı belirtilerek bu konu üzerinde iyice düşünmemiz ilham ediliyor. Sonra da Allah'ın her türlü beşeri ve noksan sıfatlardan pâk ve yüce olduğu ifade edilerek "Tevhid inancı"nın korunmasına işarette bulunuluyor.

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

91- Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. O'nunla beraber hiç bir ilâh da yoktur; böyle olsaydı her ilâh yarattığını alıp (bir yana) giderdi de kimi kimine üstün gelirdi. Allah onların vasfedegeldiklerinden pâk ve münezzehtir.

92- Gaybı da, hazır olanı da bilendir; onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir.

Allah'a Çocuk İsnat Eden Şaşkınlar

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ

"Allah hiçbir çocuk edinmemiştir."

Cahiliye devri Araplarının bir kısmı meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia ettikleri gibi, Yahudilerden bir mezhep Üzeyir'in, Hristiyanlar ise, İsa (aleyhisselam)'ın Allah'ın oğlu olduğuna inanırlardı.

Üzeyir, kaybolan Tevrat'ı yeniden derleyip ortaya çıkardığı için; İsâ (aleyhisselam) da hem babasız doğduğu, hem de ölüleri dirilttiği ve yine Hristiyanların iddiasına göre, çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilip görüldüğü için ikisinin de uluhiyet vasfı taşıdıkları inancına varılmış ve böylece Allah ve Peygamber hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan o insanlar, din adına en büyük günahı işlemişlerdir.

İlgili âyetle bu ve benzeri sakat inançlar reddedilmekte, uluhiyet sınırıyla ubudiyet sınırının birbirine karıştırılmaması emredilmektedir.

Zira evlât edinmek bir ihtiyaçtır, aynı zamanda neslin devamını sürdürmeye yönelik bir duygudur ki, canlıların mayasına enjekte edilmiştir. Allah (celle celaluhu) ise, yaratılan bir varlık değil, yaratandır. Aynı zamanda öncesiz ve sonrasızdır. O'nun hakkında bir soy-sop düşünülemeyeceği gibi, evlât edinme de düşünülemez. Aksi halde illet ve malul halkaları birbirini izleyerek sonsuza dek uzanıp gider ve hiçbir olumlu netice almak mümkün olmaz. Oysa Allah (celle celaluhu) ilk illettir ki ona akaitte: "İllet-i Ulâ" deniliyor. Böylece illet-malul zinciri ona kadar uzanıp son bulur. O'nun üstünde bir illet söz konusu olamaz. Aksi halde fasit bir devr-i dâim başlar ve gider.

Allah'tan başka ilâh yoktur.

Kur'ân-ı Kerim 91. âyetle yine Allah'ın varlığını, birliğini bütün sadeliğiyle korumak için akli ve mantıki düzeyde delil getirerek birden fazla ilâh inancını kökünden yıkmaktadır. Şöyle ki:

a) Allah'tan başka ilâh olsaydı, her ilâh kendine has fiil ve tasarrufuyla ve kendine mahsus koyduğu kanunlarla yarattığı mahlukatı daha üstün kılmaya yönelir ve diğer ilâhlara karşı üstünlük sağlama yollarını ararlardı. Böyle bir durumda bugünkü mutlak düzen olmaz, kâinatın planı alt-üst olurdu. Kâinat düzeninin şaşmayan belli kanunlarla devam etmesi, bir tek ilâh'ın varlığının başlıca belge ve delilidir.

b) Şüphesiz çok ilâh ortamında sonu gelmeyen bir rekabet ortaya çıkar, biri diğerinden üstün gelmeye çalışır ve derken sonu gelmeyen savaş-

lar başgösterirdi. Öyle olunca da nizam-ı âlem yıkılıp belirsiz hale gelirdi. Zira bir ülkede birden fazla hükümdar yaşayamaz. Nizam-ı âlemin sapmadan, bozulmadan devam etmesi, sadece bir tek üstün kudretin varlığını yansıtmaktadır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın birliğine delâlet eden belgelere yer verildi. O'nun her türlü ortak ve benzerden münezzeh olduğu açıklanarak beşer aklına ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca açık delil ve belgelere rağmen hâlâ inkârda ısrar edenlere bir azabın yakında geleceği konu ediliyor. O bakımdan müşriklerin işleyegeldikleri kötülüklere iyilikle karşılık vermekte yarar bulunduğu üzerinde durularak İslâmiyet'in hep iyilikten yana olduğuna işaret ediliyor. Sonra da şeytanın vesvese ve sürtüşlerinden Allah'a sığınmamız emrediliyor. Arkasından, asıl pişmanlığın öldükten sonra duyulacağı ve inkarcıların gerçeği öğrenince dünyaya geri döndürülme isteğinde bulunacakları belirtilerek, ölmeden önce dönüş yapmanın gereği hatırlatılıyor.

Âhiret âleminde soy-sop bağlarının kesileceği ve herkesin kendi amel ve niyetiyle baş başa kalacağı haber verilerek, hısım ve yakınlardan dolayı günaha girmenin, küfrü benimsemenin büyük bir hata olacağına dikkatler çekiliyor.

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ ادْفَعْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ
هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا
جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا
تَرَكْتُ كَلَّا ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا ۖ وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

1 İsrâ suresi: 42, Enbiyâ suresi: 22. âyetlerin tefsiri

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن
ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ
الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ
وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

93- De ki: "Rabbim! İnkarcıların vadolundukları azabı bana elbette göstereceksen,

94- Rabbim! Beni o zâlim topluluk arasında bulundurma."

95- Şüphesiz ki (Peygamberim!) Onlara vadettiğimiz azabı sana göstermeye kudretimiz yeter.

96- Sen o kötülüğü en güzeli ile savıp karşılık ver. Biz onların vasfettiklerini daha iyi biliriz.

97- De ki: "Rabbim! Şeytanların vesvese ile dürtüşlerinden sana sığınırım.

98- Ve onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

99-100- Sonunda onlardan her birine ölüm gelince, (çaresiz kalıp Allah'ı hatırlar ve) "Rabbim! Beni geri çevirin de ola ki terkettiğime karşılık, onu (telâfi için) iyi, yararlı amelde bulunurum" der. Hayır, bu bir sözdür ki (temenni anlamında) söyler. Dirilip (hesap gününe) kaldırılıncaya kadar önlerine bir berzah (dönmelerine bir engel) vardır.

101- Sur'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar.

102-103- Artık kimin terazide tartılan ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir. Kimin de terazide tartıları hafif gelirse, işte onlar da kendilerine zarar verenlerdir; Cehennem'de devamlı kalıcılardır.

104- Ateş yüzlerini yakar da dudakları kasılarak dişleri sırıtıp kalır.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz namaz kılıyordu; ancak hangi namaz olduğunu bilmiyorum. Üç defa "Allahu ekber kebiren", üç defa "Ve'l-hamdulillahi kesiren", üç defa da "Ve sübhanellahi bükraten ve asilen" dedi ve arkasından şunu ilâve etti: "Ve euzü billahi mine'ş-şeytani min nefhini ve nefesini ve hemezihi."[1]

"Allahım! Fazla yaşlanmaktan, yıkıntı altında kalmaktan, boğulmaktan, sana sığınırım. Ölüm anında şeytanın beni kapmasından da sana sığınırım."[2]

Ashab-ı Kirâm'dan birkaç zat şöyle demişlerdir:

- Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz uyurken ve korkulu anlarda şu sözleri söylememizi bize öğretti:

"Allah'ın ismiyle, Allah'ın gazabından, cezasından, kullarının şerrinden, şeytanların vesvese ve dürtüşlerinden, O'nun tastamam sözlerine sığınırım."[3]

"Fatıma benden bir parçadır. Onu sıkıp öfkelendiren kimse, beni de sıkıp öfkelendirir; onu neşelendiren beni de neşelendirmiş olur. Kıyamet günü soy-sop bağları kopar, ancak benim soyum, sebepliğim ve hısımlığım kopmaz."[4]

Va'dedilen Azap

قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ۙ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

"De ki inkarcıların vadolundukları azabı bana elbette göstereceksen, Rabbim! Beni o zâlim topluluk arasında bulundurma."

Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e karşı gelip küfür ve, azgınlıkta ısrar eden kavim ve milletlerin eninde-sonunda büyük bir azaba uğratılmaları sünnetullah gereğidir. Mekkeli putperestler hakka karşı gelmekte her türlü ölçüyü aşmışlardı. Başlarına mutlaka bir azabın ineceği beklenmekteydi. Cenâb-i Hak, böyle bir azap inince. Peygambere, onların arasında

---

1 Ebu Dâvud/Salât: 119

2 Ebu Dâvud/Vitir: 32 - Nesâi/İstiâze: 61 - Ahmed: 2/171-3/427-4/204

3 Müsned-i Ahmed

4 Buhari/Fezâil: 12, 16, 29, Nikâh: 109 - Müslim/Fezâil: 93, 94- Ebu Dâvud/Nikâh: 12 - Tirmizi/Menakıb: 60 - İbn Mâce/Nikâh: 56- Ahmed: 4/5, 326.

bulunmaması hususunda duâ tavsiye etmektedir. Çünkü Enfal suresi 33. âyette açıklandığı gibi,

"Sen aralarında bulunduğun halde Allah, onlara azap edecek değildir." şeklinde Allah'ın Peygamberine verdiği bir söz vardır. Böylece Enfal suresindeki bu âyet, konumuzu oluşturan âyeti açıklamakta ve neticeyi açık biçimde belirtmektedir.

Nitekim Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'in on üç yıllık Mekke döneminde her şeye rağmen tam uslandırıcı mahiyette bir azap o belde halkına inmemiştir. Bir ara hüküm süren kıtlık ise, Rasulullah (aleyhisselam)'ın duası bereketiyle kaldırılmıştır. Medine'ye -hicret ettikten sonra ise- Bedir Savaşı'nda müşriklerin liderlerinden çoğunun öldürülmesi, sözü edilen azabın ilk belirtisi ve sonra da Mekke'nin fethedilmesiyle o azabın tamamlanması gerçekleşmiştir.

O bakımdan Mekke'de son yıllarda saldırı ve hezeyandan bunalan mü'minlerin biraz daha dişlerini sıkmaları ve kötülüğe iyilikle karşılık vermeleri tavsiye edilmiştir. Şüphesiz ki bu tavsiye geçici anlamda düşünülmemelidir. Zira İslâm'ın davet, irşad ve tebliğ metodu bunun böyle olmasını gerektirmektedir. Ancak şiddete başvurup haksız yere kan akıtmak isteyen düşmana karşı, şartlar ve imkânlar elverdiği takdirde şiddet kullanmak farzdır; yani böyle durumlarda cihâd gereklidir.

Kotuluge İyilikle Karşılık

اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ

"Sen o kötülüğü en güzeli ile savıp karşılık ver. Biz onların vasfettiklerini daha iyi biliriz."

Peygamberin (aleyhisselam) ahlâkı, İslâm ahlâkının değişmeyen model ve örneğidir. Kötülüğü önce iyilikle karşılamak, şüphesiz ki onun azgınlığa dönüşmesini, daha tehlikeli çizgiye gelmesini önlemeye, aynı zamanda kalplerdeki kin ve düşmanlığı hafifletmeye yönelik bir metottur. O bakımdan İslâm Hukukunda "Zarar kendi misliyle giderilmez", "İki şerden en hafif olanı seçilir", "İslâm'da ne zarar vermek vardır, ne de zarara karşılık zarar vermek vardır" gibi genel hükümler yer almıştır.

Ancak kötülüğe iyilikle karşılık, hiçbir yarar sağlamaz da karşısındakinin büsbütün şımarmasına, daha da azgınlaşmasına sebep olursa, o

takdirde iki yol vardır: Şartlar ve imkânlar elverdiği takdirde şerri defetmek için kuvvete başvurulur. Değilse sabredilir ve böylece Allah'ın takdir ve hükmü beklenilir. Nitekim Mekke devrinde Peygamber (aleyhisselam) Efendimiz'in, azgınlığa dönüşen şer ve tuğyanı durdurmak için kuvvete başvuracak imkânı yoktu. O bakımdan ilâhi takdiri sabırla bekleyip tebliğ görevini sürdürmeye devam etti. Medine döneminde, onu kuvvetle savma imkânları doğunca, iyilik ve sabır netice vermeyince, savaş zaruri olmuştur.

Şeytanın Vesvese ve Dürtüşleri

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ

"De ki: Rabbim! Şeytanların vesvese ile dürtüşlerinden sana sığınırım. Ve onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

Bu, hem cinlerden, hem de insanlardan olan şeytanlar ile yorumlanmıştır. Her iki ayrı cinsin de kalp ve kafalara fısıldadıkları vesvese ve yaptıkları dürtüşlerden Allah'a sığınmamız emredilmiştir. Zira her ne kadar âyette hitap Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz'e yapılmışsa da, emir umumidir.

Böyle durumlarda Allah'a sığınmanın iki ayrı yararı söz konusudur. Biri, yegâne kudret sahibi Allah'a yönelmek suretiyle O'nun tecelli edecek yardımına mazhar olmaktır. Diğeri ise, bu gibi kötü telkin ve fısıldamalara karşı hep uyanık bulunmaktır.

Şeytanın vesvese ve dürtüşleri, zıtların sürtüşmesini hızlandırmaya, hayata canlılık vermeye ve insanlara bir bakıma hareket kazandırmaya yönelik bir hikmeti beraberinde taşımaktadır. Ancak bu hikmeti dikkate almadan aralıksız gelen vesvese sinyallerinin tesir alanına girip, karşıt güç olan imân, ahlâk ve fazilet duygularını aklın desteğinde harekete geçirmeyi düşünmemek veya ihmal etmek, dengeyi bir anda bozar. Böylece insanın kötülük tarafı ağır basmaya başlar. İşte konumuzu oluşturan âyetle, başta Rasulullah (aleyhisselam) Efendimiz olmak üzere mü'minlere istiâzenin tavsiye edilmesi, içimizdeki dengenin bozulup dışımızdaki kötülüklere yol açmaması içindir. Nitekim bu inceliğe Nahl suresinde açıklık getirilerek şöyle buyurulmaktadır:

"Şüphesiz ki şeytanın, imân edip Rablerine güvenip dayananlar üzerinde sultası yoktur."[1]

Öldükten Sonraki Pişmanlık ve Berzah Âlemi

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ ...

"Sonunda onlardan her birine ölüm gelince, (çaresiz kalıp Allah'ı hatırlar ve) "Rabbım! Beni geri çevir de ola ki terkettiğime karşılık onu (telâfi için) iyi-yararlı amelde bulunurum" der."

Ruh, süresi dolunca bedeni ve bedendeki nefis havasını terkedip serbest kalır ve berzah aleminde gerçeği bütün açıklığıyla anlamaya başlar.

Orada artık şeytanın vesvese ve dürtüşleri yoktur. O nedenle ilâhi kudretin yüceliğini daha iyi görüp kavrama imkânına erişir. Derin bir pişmanlık içinde, imân doğrultusunda iyi-yararlı amellerde bulunmak üzere dünyaya geri döndürülmeyi temenni eder. Ne var ki, ilâhi kanun gereği bu mümkün olmaz ve o bakımdan dilek ve temenniler de olumlu hiçbir sonuç vermez. Zira arada bir engel vardır. Ona "Berzah" denilir.

Tasavvuf ehli, keşif ve müşahede yoluyla berzahın dünya ile âhiret arasında, ruhların kıyamete kadar eyleştiği ayrı bir âlem olduğunu ve yedi tabakadan oluşup ruhların derecelerine göre yer aldığını belirtirler.

Berzah, sözlük olarak: "engel" ve "perde" demektir. Bu engel, Tabi'in'den Dahhak ve Mücahid'e göre, ölümle yeniden dirilip kalkma arasındadır. İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Dünya ile Âhiret arasındadır. Nitekim İmam Şa'bi'nin yanında birisi, "Falan adam öldü, artık âhiret ehlinden oldu" deyince, Şa'bi'nin ona: "Hayır, henüz âhiret ehlinden olmadı, berzah ehlinden oldu" diyerek uyarıda bulunduğu rivayet edilmektedir.[2]

Soy-Sop Bağının Kopması

فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّوْرِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَّلَا يَتَسَآءَلُوْنَ

"Sur'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar."

---

1 Hicr suresi: 42, Nahl suresı: 99, İsrâ Suresi: 65. âyetlerin tefsiri

2 Tefsir-i Kurtubi: 12/150

Sur'a birinci defa üfürülünce, varlık âleminde canlı adına bir şey kalmaz, hepsi ölür, ancak Allah'ın diledikleri müstesna. İkinci defa üfürülünce berzah âleminde beklemekte olan ruhlar, hazırlanan bedenlerine gelip yerleşirler ve öylece ikinci hayata kalkış başlamış olur. Artık o âlemde soysop bağları kopar; anne öz evlâdından, kardeş kardeşten, dostlar birbirlerinden uzaklaşırlar, aralarındaki akrabalık bağlan çözülür. Öylece herkes kendi amel ve niyetiyle baş başa kalır. Biri diğerine, "sen kimsin?", "sen dostum değil miydin?" diye sormaz.

Bunun sebebi açıktır:

Hısımlık bağları merhamet ve şefkatle birleşerek dünya hayatında insanın içine yerleştirilmiş fıtri bir duygudur ki, neslin devamını sağlar. Âhiret'te ise, nesli devam ettirme kanunu yoktur; o sebeple hısımlar arasındaki ilgi ve irtibat da kendiliğinden kalkmış olur. Nitekim Abese suresinin 34, 35, 36 ve 37. ayetlerde bu konuya şöyle açıklık getirilmiştir:

"O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. Onlardan her kisinin (o gün) kendine yetecek derdi ve meşguliyeti vardır."[1]

Saffat Suresi 22-30 âyette:

"Toplayıp sürün mahşer yerine o zulmedenleri, eşlerini, benzerlerini, yandaşlarını ve Allah'tan başka taptıklarını, hepsini Cehennem'in yoluna koyun. Ve onları (belli bir noktada durdurup alıkoyun), çünkü onlar mutlaka sorguya çekileceklerdir. Ve onlara "size ne oldu da birbirinize yardım edemiyorsunuz?" (denilir.) Hayır, onlar bugün (ister istemez) teslimiyet içindedirler. Birbirlerine yönelip soruşturmaya başlarlar: Siz bize sağ taraftan (dini açıdan) geliyordunuz derler. (Diğerleri), yok sizler aslında inanmamıştınız. Bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, ama siz azıp sapıtan bir millettiniz derler." şeklindeki sorma ve konuşmalar, kabirden kalkıldığı anın verdiği şaşkınlığın ilk belirtilerinden biridir. Ondan sonra ancak Allah'ın karşılaştırıp konuşturacağı kimseler dışında kimse kimseden bir şey sormaya pek fırsat bulamayacak, her kişi kendi nefsiyle meşgul olacaktır.

1 Bakara Suresi: 254. âyetin tefsiri

Tartıları Ağır Gelenler

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Artık kimin terazisi ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

Kıyamet günü, ilâhi adalet bütün haşmetiyle tecelli edecek, kılı kırk yararcasına haklar tesbit edilecek, amellerin karşılığı belirlenecektir.

Adalet Terazisi'nin mahiyeti bizce bilinmemektedir. Kur'ân ve hadisteki anlatım bizim anlayış ve kavrayışımızı kolaylaştırmaya yöneliktir. O güne ve ilâhi azamete has bir tartı gerçekleşecek ama keyfiyeti nasıl olacak bilemeyiz. O halde "mü'min olarak amellerin terazide tartılacağına inanırız, ama keyfiyetini bilemeyiz" der ve başka yorumda bulunmayız.

Şüphesiz Cenâb-ı Hak, mutlak âdildir, hiç kimseye zulmetmez. O zulmü hem kendine, hem bizim aramızda haram kılmıştır. Artık terazide iyilikleri ağır gelenler kurtuluşa ve saadete erişecek; kötülükleri ağır gelenler ise, Kur'ân'ın tabiriyle "kendilerine zarar verenlerdir, Cehennemde devamlı kalıcılardır."

Böylece gerçekler ortaya çıkacak, haklı-haksız birbirinden ayırtedilecek; hiçbir şey gizli, kapalı kalmayacaktır.

"İyiliği ağır gelenler" tabiri bize şu inceliği öğretmektedir: Peygamberler dışında diğer bütün insanlar tamamıyla kötülük ve günahtan kurtulamazlar; herkesin kendine göre birtakım iyilik ve kötülükleri, sevap ve günahları olabilir. Çünkü insanın hilkati, bütünüyle günah ve kötülükten sıyrılmaya müsait bir özellikte değildir. Nefis ve şeytan kötülüğe itici kuvvetler olarak durmadan faaliyet halindedirler. Akılla birleşen imân, meleklerin de ilham desteğiyle bunlarla devamlı mücadele durumunda bulunuyor. O bakımdan insan için en başarılı nokta, kötülüğü imkân nisbetinde azaltmak, iyiliği ve sevabı çoğaltmaktır. Kıyamet gününde de kurtuluşa erenler, kendilerini bu noktaya getirmesini bilip becerenlerdir.

Ceza Amelin Cinsindendir

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ

"Ateş yüzlerini yakar da dudakları kasılarak dişleri sırıtıp kalır."

Bilindiği gibi, insanı en çok günaha sürükleyen organ, dilimizdir. Ona hâkim olduğumuz, irâdemizi kullanarak onu iyi ve yararlı yönde kullandığımız nisbette mutlu oluruz. Küfür ve kinlerini bazen içlerinde tutup gizleyenler; bazen de tutamayarak dillerine dökenler, her iki âlemde de kendilerine yazık ederler. Kalbini küfür, kin, haset ve düşmanlıktan temizleyip dilini imân ve aklının emrine verenler ise, kurtuluşa erenlerdir.

İlgili âyetle, birinci şıkka temas ediliyor: Dünyada diline hâkim olmayıp onu inkâra, kine, azgınlığa, kötülüğe ve hasede alet edenlerin göreceği azabın şekli belirleniyor. Böylece cezanın amelin cinsinden olduğu bir defa daha anlaşılmış oluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâmiyet'in toplum yapısında kötülere karşı nasıl bir metot uygulayacağı, kötülükleri iyilikle karşılayıp onları azgınlığa ve şiddete dönüştürmeye fırsat vermeyeceği belirtildi.

Bu konuda da şeytanın vesvesesinden, dürtüşlerinden Allah'a sığınılması tavsiye edilerek asıl amaç ve hedef belirlendi. İnkarcıların öldükten sonra gerçeği anlayacakları ve o yüzden dünyaya geri dönmek isteyecekleri konu edilerek, ölmeden önce dönüş yapmanın gereği üzerinde duruldu. Sonra da ahiret âleminde soy bağının kopacağı ve herkesin kendi amel ve niyetiyle baş başa kalacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı sapıkların âhiret âleminde karşılaşacakları ibretli bir tablo gözler önüne konuluyor. İnkarcıların şirretliklerine karşı sabreden mü'minlere verilecek mükâfatların o nisbette yüz güldürücü olacağına işaret ediliyor. Sonra da insanların amaçsız, hikmetsiz yaratılmadığı ifade edilerek hilkatin hikmetini düşünüp anlamamız isteniliyor. Ve tevhid inancının zedelenmemesi için, Allah'ın ortağı bulunmadığı hatırlatılarak, O'ndan başkasına tapanların hesabının Allah yanında tutulduğuna dikkatler çekiliyor ve sure Allah'ın gufran ve rahmeti talep edilerek noktalanıyor.

اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ
عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا

ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَـُٔوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ
عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾
إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي
الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ
﴿١١٣﴾ قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا
خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۖ لَا
إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ
لَهُ بِهِ ۙ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ
وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

105- (Allah onlara): "Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız, değil mi?" (buyurur).

106- Onlar, "Rabbimiz! Haydutluğumuz bize üstün geldi de (doğru yoldan) sapıtan bir millet olduk.

107- Rabbimız! Bizi buradan çıkar, bir daha haydutluğa dönersek herhalde zâlimlerizdir (o zaman)" derler.

108- (Allah onlara): "Aşağılıkla sinin orada, konuşmayın benimle" der.

109- Şüphesiz kullarımdan bir grup, "Ey Rabbimiz! İmân ettik, bizi bağışla, bize merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" derlerdi de,

110- siz onları alaya alırdınız; o kadar ki (bu yaramaz haliniz) beni anmayı size unutturdu ve siz onlara (bakıp bakıp alaylı şekilde) gülüyordunuz.

111- Doğrusu ben onları, sabrettiklerine karşılık bugün mükâfatlandırdım. Şüphesiz ki onlar, kurtuluşa erenlerin kendileridir.

112- (Allah onlara): "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.

113- "Bir gün ya da bir günün birazı kaldık, sayanlara sor" derler.

114- Allah: "Ancak az bir süre kaldınız. Bunu (daha önce) bir bilseydiniz ya?" diye buyurur.

115- Sizi boşuna, amaçsız yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?

116- Hak hükümdar olan Allah çok yücedir; O'ndan başka ilâh yoktur. O çok şerefli-aziz olan Arş'ın sahibidir.

117- Allah'la beraber başka bir ilâha -bu hususta (isbatlayıcı) hiçbir delil yokken- ibâdet edip tapan kimsenin hesabı ancak Rabbinin yanındadır; doğrusu kâfirler kurtuluşa eremezler.

118- De ki: "Rabbim! Bağışla, merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın."

İLGİLİ HADİS

"Şüphesiz ki Allah, Cennet ehlini Cennete, Cehennem ehlini de Cehenneme koyduktan sonra: "Ey Cennet ehli! Yeryüzünde yıl sayısı olarak ne kadar eyleştiniz?" diye sorarlar. Onlarda: "Ya bir gün ya da bir günden az bir süre" diye cevap verirler. Allah onlara: "Bir günde ya da bir günün bir bölümünde kazandığınız rahmetim, rızam ve cennetim ne güzel! Artık buraya temelli kalıcılar olarak girin" buyurur. Sonra Cehennem ehline sorar: "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" Onlar da "Ya bir gün ya da daha az bir süre" derler. Allah onlara: "Bir günde ya da daha az bir sürede kazandığınız Cehennemim ve gazabım ne kötü! Artık temelli kalıcılar olarak girin oraya." buyurur.[1]

Kıyametten Bir Safha

اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

"(Allah onlara): Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 3/258, 259

değil mi? (buyurur)."

Cehenneme kendini lâyık gören ve ateşini, azabının nüvesini beraberinde götüren cehennemlikler orada yerlerini aldıktan sonra, Cenâb-ı Hak onları kınayarak: "Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız değil mi?" diye sorar. Onlar da itiraf-ı zünub (günahlarını gizlemeyip söylemek) suretiyle pişmanlık duyduklarını söylerler ve haydutluklarının onları nasıl bir çıkmaza sürüklediğini anlarlar ama neden sonra. Dünya çok genlerde, iyi amellerde bulunma fırsatı elde edilemeyecek uzaklıkta kalmıştır. Artık teklif dönemini tamamlayıp yolun sonuna gelmişlerdir. Her şey bitmiştir. O bakımdan Allah onlara: "Aşağılıkla sinin orada, konuşmayın benimle" buyurarak onları susturur. Sonra da dünyada iken imân edenleri küçümsedikieri onları alaya aldıkları hatırlatılarak Cehennemde o amellerine uygun ceza görecekleri bir defa daha tekrarlanır.

İnkarcı ahlâksızların saldırı ve alayvari sataşmalarına sabredip imân ve irfanında, ahlâk ve faziletinde sebat gösterenler ise, Cennet ile mükâfatlandırılırlar. Böylece dünyada mü'minlerle alay eden inkarcı sapıklar, ahirette Cehennemde alay konusu olurlar.

Cenâb-ı Hak Âhiret aleminden önemli bir safhayı gözlerimizin önüne sererken, rahmetinin genişliği gereği, yanlış yolda olanları uyarıyor ve ilmeden önce dönüş yapmalarında sayılmayacak kadar faydaların bulunluğuna işaret ediyor.

Mü'minlerin Üç Büyük Umudu

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

"Şüphesiz kullarımdan bir grup: "Ey Rabbimiz! İmân ettik, bizi bağışla, bize merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" derlerdi de."

Cenâb-ı Hak, Âhiret'te inkarcıların ölçüsüz söz ve davranışlarını yüzlerine vururken, onların dünyada iken mü'minleri üç büyük umutlarından dolayı alaya aldıklarını da hatırlatıyor.

Böylece kulun bütün niyet, iş ve amelinin bu üç büyük umuda yönelik bulunduğunu, diğer bir ifadeyle bu üç şeyin tek amaç olduğunu

belirtiyor:

1- Allah'a dosdoğru imân,

2- İlâhi mağfiret,

3- İlâhi rahmet.

Kişi yıllarca küfür bataklığında kalır ve o dönemde ne kadar kirlenirse kirlensin, İslâm'a adım atıp Allah'a -şartlarına uygun olarak- imân ettiği takdirde kendisine hemen "mağfiret" kapısı açılır, Böylece geçmişteki bütün günah ve kusurları bağışlanıp temizlenir. Bu temizlikten sonra ruhu, kalbi ve kafayı ilâhi rahmetle besleyip geliştirme faslı başlar. O da ancak Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini, yasaklarını bilip yerine getirmekle, gerektiği gibi ibâdet etmekle gerçekleşir.

İmândan sonra sâlih amellerden söz edilmesinin sebeplerinden biri budur.

İnsanın Dünyadaki Ömrü Kısadır

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ

"(Allah onlara): Yeryüzünde kaç yıl kaldınız? diye sorar. (Onlar da): Bir gün ya da bir günün birazı kaldık; sayanlara sor, derler."

Dünya hayatı insan için bir hazırlık dönemidir. O bakımdan ömür kısa, yapılacak işler de ona kıyasla çoktur. Boşuna geçirilecek bir saat bile söz konusu değildir. Hele bir de onu ahiret aleminin sonsuzluğu yanında düşünüp dikkate alırsak, ne kadar kısa olduğu daha iyi anlaşılmış olur. Aynı zamanda Cennet veya Cehennemde temelli kalmaya nisbetle insanın dünyadaki ömrü bir gün ya da bir günden daha azdır. Ne var ki, insanoğlunun içindeki hırs ve hayata karşı duyduğu arzu, meşru sınırlar içine alınmazsa, ömrün kısalığını ona unutturur da bir hazırlık dönemi içinde bulunduğunun farkına bile varamaz.

Hikmetsiz ve amaçsız yaratıldıklarını, hattâ dünyaya gelişlerinin bir tesadüf eseri olduğunu; öldükten sonra her şeyin bitip sona ereceğini, bir daha dirilip kalkmanın mümkün olmayacağını iddia edip duranlara gelince: Bunlar inanmadıkları, ummadıkları ikinci hayata döndürüldükleri zaman büyük bir şaşkınlık gösterirler. Hakikatler bir bir anlaşılmaya başlar, ama dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye gelmiş olurlar.

İlgili âyetlerle bu önemli safhalar en duyarlı bir anlatımla işleniyor. Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti önde yürüyerek yaşamakta olan inkarcı maddecileri uyarıyor, dünya hayatının hikmet ve amacını düşünüp anlamaları için geniş çapta malzeme veriyor. Kâfirler için kurtuluş olmayacağı duyuruluyor. Ölmeden dönüş yapanların bağışlanacağı müjdeleniyor.

Allah'a inanmak, O'na ümit bağlamak ne büyük saadet! O'nu inkâr edip ümitsizlik içinde yaşamak ne büyük felâket!

Kerim Arş'ın Rabbi Olan Allah Çok Yücedir

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

"Hak hükümdar olan Allah çok yücedir. O'ndan başka ilâh yoktur. O çok şerefli-aziz olan Arş'ın sahibidir."

Cenâb-ı Hak mutlak ganidir ve mutlak hükümrandır. O'nun hiç kimsenin imân ve ibâdetine ihtiyacı yoktur. İnsan olarak yarattığı kullarını ebedi kılmak için birtakım esaslar ve kurallar koymuştur. Çünkü O'nun her işi ölçülü, hesaplı, kitaplıdır. Düzen ve denge dışı hiçbir fiili söz konusu değildir. O hak olan hükümdardır. Haklılık O'nun değişmeyen sıfatıdır. O bakımdan insanları ne oyun ve eğlence olsun diye, ne de boşuna, hikmetsiz ve anlamsız yaratmıştır.

Böylece ilâhi kudret ve hikmetin yüceliği anlatılırken dört tabire yer verilmektedir:

1- Teâli

2- Melikü'l-Hak

3- Lâ ilahe illâ hüve

4- Rabbü'l-Arşi'l-Kerim.

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın abesle iştiğaldan, hikmetsiz fiilden, beşeri sıfatlardan pâk ve yüce olduğuna delâlet eder.

İkincisi, hükümdarlığında, hükmünde, adaletinde, işinde ve tasarrufunda mutlak anlamda haklılık üzere bulunduğunu gösterir.

Üçüncüsü, kâinatta bu özellik ve sıfatları hâiz başka bir ilâhın düşünülemeyeceğine, O'ndan başka ilâh edinilen cisimlerde hiçbir hikmet ve kudretin bulunmadığına işarettir.

Dördüncüsü, kâinatın sıklet merkezi olan ve mutlak anlamda kâinattaki sistemler üzerinde denge sağlayan şerefli, aziz ve yüce Arş'ın sahibi bulunduğunu beyânla, hiç bir şeyin O'na denk ve benzer olamayacağını ilham eder.

Allah ile Beraber Başka İlâhlara Tapanlar

Yukarıda sıralanan dört önemli özelliği kendinde taşıyan Cenâb-ı Hak, elbetteki ibâdet edilmeye lâyıktır. O'nun varlığına ve birliğine delâlet eden delil ve belgeler sayılmayacak kadar çoktur. Bizzat insanın kendi vücut yapısı bütün organlarıyla birlikte O'nun varlığına ve birliğine delâlet etmekte ve her organ ancak O'nun kudret damgasını taşımakta ve yansıtmaktadır. O'ndan başka ilâh olduğunu iddia edenlerin ise, iddialarını isbat edecek hiçbir delil ve belgeleri yoktur.

Böylece Kur'ân, ilgili âyetle, Allah'ı inkâr edenleri veya O'na ortak koşanları ilmi ve akli açıdan isbata çağırmaktadır. İsbat edemeyecekleri kesin olduğuna göre, büyük bir iftirada bulunduklarından ve haksız bir davayı savunduklarından dolayı taşınması zor bir vebal ve günah altına girmişlerdir. O bakımdan onların hesabı Cenâb-ı Rabbi'l-âleminin yanında görülecektir. Şüphesiz ki, kâfirler, dünyada da, âhirette de kurtuluşa eremezler. Çünkü inkâr bütün ümit kapılarını kapamak suretiyle dünyada sonu gelmeyen bir şaşkınlık ve bocalamaya neden olur. Âhiret'te ise, inkarcı bütünüyle hazırlıksız geldiği için nasipsiz kalır.

Allah'ın Mağfiret ve Merhametini Ummak

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

"De ki: Rabbim! Bağışla, merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın."

Dünya ile âhiretin birbirlerini tamamlayan ve biriyle diğerinin hikmet ve amacı anlaşılıp ortaya çıkan iki değişik hayat olduğu üzerinde duruldu. Bu iki hayatı düzene sokup mutlu sonuca erişmenin yolları ve yöntemleri gösterildi. Akla ışık tutacak, düşünceleri doğruya, iyiye ve güzele çevirecek, kalpleri yönlendirecek delil ve belgeler sıralandı. Gereken bütün uyarılar yapıldı. İnsanı hem dünyada, hem âhirette gerçek anlamda mutlu etmek için Cenâb-ı Hak kendine düşeni yaptı; kendisiyle kulları arasındaki yetki sınırlarını belirledi ve bütün imkânları hazırlayıp gözler önüne se-

rerek kullarına düşen görevin neler olduğunu açıkladı ve onları tarif edilen sınıra, yani hidâyet ve inayet sınırına gelmekte serbest bıraktı.

Sonra da bütün bu plân ve programların, emir ve tavsiyelerin, açıklama ve beyânların iki ana hedefe yönelik bulunduğunu belirterek "gufran" ve "rahmet"ine dikkatleri çekti. Her işin, her amelin, her niyet ve azmin bu iki sıfata yönelik bulunduğu nisbette değer kazanacağını hatırlatarak buradaki mesajını noktaladı.

Böylece Mü'minun suresine, mü'minlerin kurtuluşa erdikleri müjdelenerek başlandı ve nihâi amaç olarak Allah'ın gufran ve rahmetinin istenmesi telkin ve tavsiye edilerek bitirildi.

Bu surenin tefsirini tamamlamamıza imkân veren Yüce Rabbimize hamd olsun. Sünnetinden aldığımız ilhamla, anlayışımızı kolaylaştırıp idrâkimizi uyanık tutan Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (aleyhisselam)'a salât-ü selâmlar olsun.

8. CİLDİN SONU

8. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ

Allah'ı ananlarla beraber olmak....9
Heveslerinin peşine takılanlar....10
Hakkın hak olduğunu Allah belirler....11
İsteyen iman etsin, isteyen inkar etsin....11
Müstesna bir misal....15
Maşaallah demenin hikmeti....15
Dünya hayatının misali....18
Mal ve evlat....19
Kıyametin kopuşundan bir tablo....23
İlk yaratıldığı gibi....24
Amel defterlerinin açık şekilde dağıtılması....24
İblis'in secde etmemesi....27
Allah'ı bırakıp İblis'i dost edinmek ne fena!....28
Eşyayı ilahlaştıranlar....29
Kur'ân'da tekrarlanan ve açıklanan hususlar....31
Her uzman, Kur'ân'da kendine ait bir şeyler bulabilir....33
İnsan en çok tartışan bir canlıdır....34
Felâket gelince uyanmak....34
Allah dünyada hesabı da, azâbı da acele etmez....35
Hak ile Bâtıl kavramları....36
Bâtılı savunanların kalpleri kılıflıdır....37
Musa (aleyhisselam) ile Hızır olayından çıkarılan ibretler ve öğütler....44
Musa (aleyhisselam) ile Hızır (aleyhisselam) olayı üzerinde rivâyetler....46
Musa (aleyhisselam) ve Hızır (aleyhisselam) kıssasının bir başka yönü....49
Zulkarneyn kimdir?....53
Zulkarneyn'in özellikleri....55
Ye'cüc - Me'cüc....55
Zulkarneyn kıssasından öğütler ve ibretler....56

Demir ve bakır.....57
Kıyâmetten bir tablo.....59
İnsanları ilâhlaştıranlar.....60
İnkârcılann dünya hayatındaki amelleri bütünüyle boşa gitmiştir.....60
İmân ve sâlih amel.....62
Cennet'e girenler başka bir yere gitmek istemezler.....63
Rabbımızın sözleri tükenmez.....66
Rabbına selim bir kalp ile kavuşmak isteyenler.....67

MERYEM SÛRESİ

Meryem Sûresinin kapsadığı başlıca konular.....71
İlâhi şifre.....74
Zekeriya Peygamber (aleyhisselam).....74
Zekeriya (aleyhisselam) kıssasınan öğütler ve ibretler.....76
Yahya Peygamber (aleyhisselam).....77
İncile göre, Yahya Peygamber (aleyhisselam).....78
Habeşistan'a hicret edenlerle ilgili tarihi bir olay.....79
Yahya Peygamber (aleyhisselam) küçük yaşta Tevrat'ı okuyup öğrendi.....82
Yahya Peygamberin yedi önemli özelliği.....82
Her insanın üç tehlikeli devresi vardır.....84
Babasız dünyaya gelen çocuk.....86
Bu olayda tecelli eden mu'cizeler.....87
Melek Cebrâil'in üflemesi.....87
Meleğin insan suretinde görünmesi.....88
Temessül.....88
Neden temessül.....88
Allah'tan korkandan zarar gelmez.....89
Meryem'in insan suretinde görünen meleğin sözüne güvenmesi.....89
İsa Peygamberin (aleyhisselam) iki önemli vasfı.....90
İsa Peygamberin (aleyhisselam) mu'cize düzeyinde dünyaya gelmesi.....90
İki ayrı hikmeti yansıtıyordu.....90

İsa (aleyhisselam)'nın babasız dünyaya geldiğini gösteren deliller.....91
İncil'de bu konuyla ilgili belgeler.....92
Allah insan kudretinin yeteceğini, insana bırakır.....93
Doğum yapan kadının hurma veya tatlı yemesi.....96
Beşikteki çocuğun konuşması.....97
İsa (aleyhisselam) kıssasının tekrarı.....98
Meryem ve İsa (aleyhisselam) kıssasından alınacak öğütler.....100
Kitap Ehli'nin İsa (aleyhisselam) hakkında ihtilafa düşmesi.....103
Dünyada iken hakkı işitmeyenler ve görmeyenler.....105
Mülkün hakiki sahibi ona varis olur.....105
Canlı ve cansız ilâhlar.....108
İbrahim Peygamberin (aleyhisselam) irşat görevi.....109
Babasının tepkisi, İbrahim'in (aleyhisselam) hilmi.....111
Peygamber ile Allah arasındaki çizgi.....111
Babasını terketmek zorunda kalan İbrahim Peygamber (aleyhisselam).....112
İbrahim (aleyhisselam) kıssası neyi tasvir ediyor?.....113
Tevhid Dinini yaşatan peygamberler.....114
Resûl ve Nebi tabirleri.....115
Allah kelâmının surette tecelli etmesi.....115
İrşad için konuşmasını iyi beceren yardımcıya ihtiyaç vardır.....116
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) üç önemli vasfı.....117
Arapların atası İsmail (aleyhisselam).....118
Toplumun manevi ve sosyal dengesini sağlayan ilkeler.....119
İsmail (aleyhisselam) kıssasının teselli ve tebşir özelliği.....119
İdris Peygamber (aleyhisselam) kimdir?.....120
İdris Peygamber'in (aleyhisselam) yüce bir yere yükseltilmesi.....121
İdris (aleyhisselam) kıssasından mesajlar ve öğütler.....122
Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler.....125
Allah'ın âyetlerini işitince secdeye kapananlar.....125
Secde âyeti.....126

Namaz ve şehvet....127
Cennet'te boş anlamsız söz yoktur....128
Kâinat belli bir plâna göre yönetilmektedir....130
Allah göklerin ve yerin Rabbıdır....131
İbadette sabır....131
Öldükten sonra dirilmeyi ret ve inkâr edenler....134
Her insan Cehennem'e uğrar....136
İnkârla imânı maddî değerlerle ölçme gafleti....139
Rahman olan Allah bazı inkârcı milletlerin ipini uzatır da uzatır....141
Putperestler ve putlar....145
Şefaat yetkisi....145
Şeytanların kâfirler üzerine gönderilmesi....146
İçini küfürle dolduranlar hakkında tecelli safhalarından yedisi....146
Rahmân'ın eşi, oğlu, dengi ve benzeri yoktur....149
Varlıkta ne varsa, hepsi de kul olarak Allah'a gelirler....150
Rahmân isminin tekrarlanması....150
Rahmân sıfatının tekrarlanmasının hikmeti....151
Allah sevgisinin sebebi....153
Kur'ân'ın iki ana amacı....154
Allah sözünün Peygamber diliyle kolaylaştırması....154

TÂ-HÂ SÛRESİ

Tâ-Hâ Sûresinin kapsadığı başlıca konular....159
Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) kalbini yumuşatan âyetler....162
Kur'ân sıkıntı ve zorluk vermek için indirilmemiştir....163
Kur'ân, Allah'tan saygı ile korkanlara en güzel öğüttür....165
Arş üzerine istiva....166
Kudretin üstünlüğü....167
En güzel isimler Allah'ındır....168
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) ateş görmesi....171
Musa Peygamber'in (aleyhisselam) ayakkabılarını çıkarması....172

Olayın seyri ve nedeni....173
Musa Peygamber'e (aleyhisselam) ilk inen emir....173
Kıyâmet açıklanıyor gibi oluyor....174
Kıyâmete inanmayanlar....175
Musa Peygambere verilen iki âyet....178
As nın dönüştüğü yılanın üç vasfı....179
Yed-i Beyzâ mu'cizesi....180
Musa Peygamberin her şeye rağmen ilâhi desteği dilemesi....180
İsrâiloğulları'nın çoğalmasının önlenmesi....183
Allah'ın sevip sevdirmesi....184
İlâhi inâyetlerin hatırlatılması....184
Musa Peygamberin (aleyhisselam) kıssasından öğütler ve ibretler....185
Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn arasındaki tartışma....188
Sihir....192
Fır'avn'ın kendisine gösterilen mu'cizeyi sihir sanması....194
Mu'cizenin sihri boşa çıkartması....197
İslâmiyet akıl ve bilgi yoluyla kalplere yerleşince....198
Hidâyet nuru kalpte parıldayınca....199
İman ruhu sarınca....199
Kâfirlerin zulüm ve tecavüzünden kurtulmak için hicret etmek....202
Hicret ve denizin yol vermesi....202
İsrail oğullarına peş peşe verilen nimetler....204
Tevrat'ın inmesi....208
Böğüren buzağı....210
Yahudilerin maddeleştirilen İlâh anlayışı....210
Samirî bir de bu puta kutsal toprak katmıştı....210
Samirî kimdir?....211
Samirî'ye beddua....212
Musa kıssasından mesajlar....212
Kur'ân ve geçmişin önemli olayları....215

Kur'ân'dan yüz çevirenler uyarılıyor....215
Gözlerin gömgök olacağı gün....216
Kıyâmetten bir tablo....219
Çürüyen bedenler aynen teşekkül edecek mi?....220
Sur'a üfürülmesi....220
Mahşerden bir tablo....221
Kur'ân'in Arapça indirilmesi....223
İlâhî uyarıların tekrarı....225
«Rabbım, ilmimi artır» dileğinin anlamı....226
Peygamberimizin (aleyhisselam) vahyi telakkide acele etmesi....227
Âdem'in (aleyhisselam) karakterini tasvir....230
Âdem'in (aleyhisselam) memnu ağacın meyvasından yemesi....231
Cennetten çıkmak, sıkıntıya düşmek demektir....232
Memnu meyva ağacı....232
Âdem (aleyhisselam) ile İblis birbirine düşman olarak yeryüzüne indiler..233
Âdem kıssasının tekrarı....234
Kur'ân umut kaynağıdır....237
Toprak ve ateş....238
Yıkılıp yok edilen milletlerin ayakta duran kalıntılarını gezip görmek..239
İmân ile inkârın sürtüşmesi....242
Tesbîh, İlâhî sünnete uymaktır....243
Ev halkına namaz ile emretmek....244
İyi sonuç takvâya göredir....244
Önlerinde büyük mu'cize dururken mu'cize isteyen şaşkınlar....246
Peygamber gönderilmeden azap edilmez....246
İlâhî emrin inmesini beklemek....248

ENBİYÂ SÛRESİ

Surenin kapsadığı başlıca konular....251
Kıyâmetin yaklaşması....252
Kin ve nefret nefsin ürünüdür....255

Kur'ân'ın yüceliği karşısında şaşıranlar....257
Peygamberler yemek yemiyen birer ceset değildirler....258
Hakka karşı gelenlerin hazin âkibeti....259
Kur'ân'ın Arap Yarımadasında Arapça olarak indirilmesi....261
Nîmete karşı nankörlük azabı gerektirir....262
Gökler ve yer oyuncak olsun diye yaratılmamıştır....265
Allah eğlence ve oyuncak edinseydi....266
Hak bâtılın beynini parçalar....267
Her şey Allah'a aittir....267
Allah'ın bazı vasıfları....270
Allah'ın birliğine delil....271
Allah yaptığından sorulmaz....272
Allah, çocuk edinmekten münezzehtir....275
Melekler Allah'ın şerefli kullarıdır....276
İlâhlık iddiası....276
Babilik, Bahailik....277
Göklerle yerin önceleri bitişik olması....280
Her canlı sudan yaratılmıştır....280
Sabit dağların oluşturulması....282
Gök, dengesizlikten korunmuş bir tavandır....283
Hiçbir insana dünyada ölümsüzlük verilmemiştir....284
İmtihan olsun diye iyilik ve kötülüklerin kıstas gösterilmesi....285
Alaya almak aczin, kinin ve kıskançlığın belirtisidir....287
İnsan aceleden yaratılmıştır....288
İnkârcıları saran ateş....289
Rahmân'ın azabından kim koruyabilir?....293
Yerkürenin kutuplardan basık olması....294
Azap esintisinden gelen uyarı....295
Musa'ya (aleyhisselam) indirilen kitap ve o kitaba Furkan denilmesi....299
İbrahim (aleyhisselam) kıssasından mü'minlere mesajlar....301

Namaz ve zekât.....303
Mü'minleri teselli.....306
Milletlerin yıkılış nedenleri.....306
İçtihat ve hüküm.....310
Her peygambere temel bilgiler dışında bir de ayrı ilim verilmiştir.....310
Peygamberlerin İçtihatta bulunması caiz midir.....311
Dağların ve kuşların tesbîhi.....312
Zırh yapma sanatı.....316
Süleyman Peygamber ve emrine verilen rüzgar.....317
Mübarek kılınan yer.....320
Eyyub Peygamber (aleyhisselam).....325
Mevcut nîmetin elden çıkması.....327
Eyyub (aleyhisselam) kıssasından öğütler ve mesai.....327
İsmail, İdris ve Zelkifl (aleyhisselam).....328
İsmail ve İdris Peygamberler (aleyhisselam).....330
Zünnun (Yunus) Peygamber (aleyhisselam).....331
Zünnun (aleyhisselam) kıssasından mesajlar.....333
Zekeriya Peygamber (aleyhisselam).....334
İffet ve namus simgesi Meryem.....335
Dinlerin tekâmülü.....338
Kendi aralarında bölünüp parçalananlar.....339
Kendilerini yok edilme çizgisine getirenler.....340
Ye'cuc ve Me'cuc.....345
Kıyâmetten birkaç safha.....347
İnsandan imân cevheri çekilip alınınca.....347
Samimi imân ve sâlih amel.....349
En büyük dehşet salan korku.....350
Göğün dürülüp katlanması.....350
Zebur.....353
Yeryüzüne veya âhiretteki saadet yurduna sâlih kullar vâris olurlar.....354

Allah'a ibâdetin mükâfatı....355
Âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber....355
Aramızda hak ile hükmet, dileği....357

HAC SÛRESİ

Surenin kapsadığı konular....361
Kıyâmet sarsıntısı....363
Mevcut düzenin bozulması....365
Bilgisiz tartışmak....366
Korku ve ümit bağını koparmak....367
Kıyâmet gününde dirilip kalkmak....369
Taklît düzeyinde imân....370
Allah hakkında bilgisizce tartışmak....374
Allah'ı bırakıp başkasına tapmak, aşağılıktır....375
Umudunu kaybedenler....376
Hak birdir, bölünmez....380
Varlık âlemi secde hâlindedir....384
İnsanın bağlı bulunduğu hilkat kanunu....385
Mescid-i Haram ibâdete kapalı tutulamaz....388
Beytü'l-Haram'ın İbrahim Peygamber'e hazırlatılması....388
Mü'minlerin Kabe konusunda sağlayacakları menfaatler....389
Belli günlerde kurban kesmek ve tekbir getirmek....390
Allah'ın haram kılıp yasakladığı şeylerden kaçınmak....395
Yalan ve putperestlik....396
Allah'a ortak koşanlar, boşluk içinde bocalarlar....397
Her ümmette kurban ibâdetinin yeri ve anlamı....397
Devenin ayakta boğazlanması....398
Kesilen kurbandan hem yemek, hem de fakirlere yedirmek....398
Davarların insanın hizmetine verilmesi....399
Allah kişinin şekline ve malına bakmaz, onun kalbine ve ameline bakar399
İyiliği huy edinenler müjdelenmektedir....400

İmân birliği....403
Hâinlik ve nankörlük....403
Savaşmak isteyenlerle savaşılır....404
Savaş azgınlık ve fitneyi durdurup dengeyi sağlar....405
Tek suçları: «Rabbımız Allahtır» demeleri idi....405
Kitle taassubu....407
Arkeolojik kalıntılar....408
Azabın acele gelmesini isteyenler....411
Zaman kavramı....411
Hz. Muhammed (aleyhisselam)ın görevi....412
İmân ve Amel-i sâlih....412
Şeytan'ın vesvese esintisi....415
Kendilerine ilim verilenler....416
Resûl, Nebî ve Umniyye....417
Nîmet külfet karşılığıdır....420
Saldırıya, gerekirse misliyle karşılık vermek....421
Her şey insanın hizmetinde....424
Çekim kanunu ve gökteki cisimler....424
Öldürüp dirilten ancak O'dur....425
Her ümmete ayrı bir ibadet yolu verilmiştir....426
İnkârcıların yüzlerindeki hoşnutsuzluk....427
Yaratma kudreti....429
Allah'ın kadrini bilip takdir edemediler....430
Dinde üç önemli konu....433
Cihad emri....434
Dinde zorluk yoktur....435
Kolaylığın kıymetini bilip şükrünü yerine getirmek....436
Müslüman ismi kimden miras kalmıştır?....437

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Surenin başlıca kapsadığı konular....441

Sûreyle ilgili hadîsler....442
Mü'minlerin kurtuluşunu sağlayan vasıflar....445
Mü'minlere felâh kapılarını açan altı sıfatı....446
Nikâh-ı mut'a....449
Şîa'ya göre mut'a nikâhı....450
Cariye konusu ve ilgili hükümler....454
Firdevs Cenneti'ne vâris olanlar....458
Süzülmüş çamurdan yaratılma....461
Oluşan et parçasındaki gelişme safhaları....462
Yaratanların en güzeli olan Allah....463
Yedi tarâik....465
Binek hayvanları ve gemiler....470
Nuh (aleyhisselam) kıssası....472
Nuh (aleyhisselam)ın kendi kavmine iki önemli tavsiyesi....473
Nuh Peygamber'den (aleyhisselam) bize üç önemli sünnet kalmıştır....474
Allah hep böyle sınava çeker....475
Âd kavmi kıssasından bazı safhalar....477
Âd kıssasından mesajlar....479
Peygamberlerin ardarda gönderilmesi....481
Kendilerini yükseklerde gören mağrurlar....482
İsa (aleyhisselam) ile annesinin birer mu'cize sayılması....483
Peygamberler en güzel örneklerdir....487
Dinler esasta birleşir....489
Dindebölünmeler....489
Bâtıl şatafatlıdır ve gösterişe eğilimlidir....491
Hayırlı işlerde yarışanlar....495
Teklifler insan gücünün kaldırabileceği ölçüdedir....497
Kitap ancak hakkı söyler....498
İnkârcılar bilgisizlik ve gaflet içindedirler....499
Hak, kimselerin hevesine uymaz....500

İnkârcının mantığı....501
Peygamber (aleyhisselam) kimseden haraç da istemiyor....502
Felâket kısmen uyarıcı olur....503
Allah'ın varlığına aklî deliller....505
Diriltip yeryüzüne yayan O'dur....507
Gece ile gündüzün değişmesi....508
Ölüp, toprağa dönüştükten sonra dirilmek....508
Takriri sorular....509
Allah'a çocuk isnat eden şaşkınlar....511
Va'dedilen azap....515
Kötülüğe iyilikle karşılık....516
Şeytanın vesvese ve dürtüşleri....516
Öldükten sonraki pişmanlık ve berzah âlemi....517
Soy-sop bağının kopması....518
Tartıları ağır gelenler....519
Ceza amelin cinsindendir....520
Kıyâmetten bir safha....523
Mü'minlerin üç büyük umudu....524
İnsanın dünyadaki ömrü kısadır....524
Arş'ın Rabbı olan Allah çok yücedir....525
Allah ile beraber başka İlâhlara tapanlar....526
Allah'ın mağfiret ve merhametini ummak....527